

శ్రీమదామాయాసాగాయాశ్రమః

నమః । ఇతి శ్లోకద్వయం పఠిత్వా శ్రీరఘునందనవల్లభానామః ఇత్యుక్త్వా సారాయా మారభేత్.

సారాయాసమాపనేననుసంధేయశ్లోకశ్రమః — ఏవ మేత త్పుకాస్మత్త మాఖ్యానం భద్ర మస్తువః । ప్రవ్యాహత విస్తృతం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతామ్ ॥ ౧ ॥ లాభ స్తేషాం జయ స్తేషాం కుత స్తేషాం పరాభవః । యేషా మిందీవరశ్యామో హృ దయే సుప్రతిష్ఠితః ॥ ౨ ॥ కాలే వర్షతు వర్షస్యః పృథివీ సస్యశాలినీ । దేశోఽయం ఊభంహితో జాగ్రత్సాగ్రా సున్తు నిర్భయాః ॥ ౩ ॥ కావేరి వర్ధతాం కాలే కాలే వర్షతు వానవః । శ్రీరత్ననాభో జయతు శ్రీరత్నశ్రీశ్చ వర్ధతామ్ ॥ ౪ ॥ స్వస్తి ప్ర జాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మాగ్నేః మహీం మహీశాః । గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభ మస్తు నిత్యం లోకా సుయంతా మ్నుఖనో భవన్తు ॥ ౫ ॥ మల్లంకోనలే ద్వాయ మహానీయగుభాభినే । చక్రవ ర్తితసూజాయ సార్వభౌమాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౬ ॥ వేదవేదాంతకేవ్యాయ మేనుశ్యామలమూ ర్తయేపుంసాం మోహనరూపాయ పుణ్య స్తోకాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౭ ॥ విశ్వాయిత్రాస్తాక్షాయ మఖిలాంగరీపతేః । భాగ్యవాం పరిపాకాయ భద్రహసాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౮ ॥ సిగృభక్తాయ సతతం భౌతృభి స్సహ సీతియా । నన్దిశాఖలలోకాయ రామభద్రాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౯ ॥ త్యక్తసాకేతవాసాయ చిగ్రకూటవిహారిణీ । కేవ్యాయ స్వయమినాం ధీరోదారాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౧౦ ॥ సామి త్రిపద జనక్య చాపబాణానిధారిణే । సంసేవ్యాయ సదా భక్త్యా సామినే మమ మజ్జశేమ్ ॥ ౧౧ ॥ దుష్టకార్యవాసాయ ఖడ్గేతామరీచ్రవే । గృభ్రారాజాయ భక్తాయ ముక్తిదా యాస్తు మజ్జశేమ్ ॥ ౧౨ ॥ సాదరం శబరీద త్తఫలమూలాభిలాషిణే సాలభ్య పరిపాలనాయ సత్త్వోద్ధిక్తాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౧౩ ॥ హనుమత్సమవేతాయ హానీశాభీష్ట దాయినే । వాలిప్రమథనా యాస్తు మహాధీరాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౧౪ ॥ శ్రీమతే రఘు వీరాయ సేనుల్లస్థినిసంధవే । జితరాక్షసరాజాయ రింధీరాయ మజ్జశేమ్ ॥ ౧౫ ॥ అసాద్య నగరీ దివ్యా మభిషిక్తాయ సీతియా । రాజాధిరాజరాజాయ రామభద్రాయ మజ్జశేమ్ ॥ మజ్జశాశాసనవై ర్మదాచార్యపురోగమైః । సత్వైశ్చ ఛాన్దై రాచాన్తై స్స త్రైత్రతా యాస్తు మజ్జశేమ్ ॥ ౧౬ ॥ కాయేన వాచా మన సద్భిరై కావ్యమీధ్యాత్మనా వాప్రకృతే స్సవిభావాత్ । కరోమియద్య త్సకలం పఠస్తే నాథాయగా యేతి సమర్థ యామి ॥ — తతః పితామహ స్తేత్యారభ్య స్వాచార్యపర్య వ్రజ్యోకా అనుసంధేయా యద్వా స్వాచార్య మూలభ్య శ్రీధరపర్యంతా గురువరంప రాఽనుసంధేయా సీతావివా హాపట్టాభిషేకపర్వయాస్తు ఇయం సీతా మమ సుతాం అభ్యపిచ్ఛ స్మరవ్యాఘ్రమ్ ఇతి శ్లోకపఠనా త్వోర్వం మధ్యే విశేషతో భగవదారాధనం చ క ర్తవ్యమ్ ॥

శ్రీమద్రామాయణపారాయణక్రమః

స్తాదీనాం శ్రీరామాయణోపక్రమేఽనుసంధేయశ్లోకక్రమః

అథా శ్రీఘహగణపతిధ్యానమ్—శుక్లామృతధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ । ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే ॥ ౧ ॥ అగజాననపద్మాంకం । జానన మహర్నిశమ్ । అనేకదంతం భక్తానామేకదంతముపాస్మహే ॥ ౨ ॥ వాగ్విద్యా సుమనస సురవృథానా ముపక్రమే । యం నత్వా కృతకృత్యా స్ఫుర్యంతం మూఢి గజాననమ్ ॥

సరస్వతీప్రార్థనా—శారదా శారదామౌజవదనా వదనామృతే । సర్వదా సర్వదాఽస్తాకం సన్నిధి సన్నిధిం క్రియాత్ ॥౧॥ యా కుద్దేస్తుతువారిహరిధవళా యా శుభ్రవస్త్రావృతా యా వీణావరదణ్డమణ్డితకిరా యా శ్వేతపద్మాసనా । యా బ్రహ్మమృతశబ్దరస్రభృణిధి క్షేపై సుదా పూజితా సామాంపాతు సరస్వతీ భగవతీ నిశ్శేషబాధ్యవహా ॥ ౨ ॥ దోర్భిః పృక్తా చమర్చి స్ఫురికమణిమయీ మక్షమాణాం దధానా హస్తే నైకేన పద్మం సిత మపిచ శుకం పుస్తకం చాపరేణ భాసా కుద్దే ఘోరశబ్దస్ఫటికమణినిభా భాసమా నాఽసమానా నా మే వాద్దేవ తేయం నివసతు దదనే సర్వదా సుప్రసన్నా ॥

వాల్మీకిసమస్కరియా—కూజ స్తం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్ । మహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకీంజిలమ్ ॥ ౧ ॥ వాల్మీకే ర్హృదిసింహస్య కవితా సంచారిణః । శృంగోన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిమ్ ॥ ౨ ॥ యః బ్రహ్మ సతతం రామ చరితామృతసాగరిమ్ । అత్మివై స్తం మునిం వందే ప్రాచేతస సకల్లక్షమ్ ॥

ఆశ్వాసేయసమస్కరియా—గోష్పదీకృతవారాశిం మహాకీకృతరాక్షసమ్ । రామాయణమహామాలారిత్నం వందేఽనిలార్కజమ్ ॥ ౧ ॥ అశ్వనానందనం వీరం చానకీశోకనాశనమ్ । కవీశ మక్షిహానారం వందే లక్ష్మణభయజ్కరిమ్ ॥ ౨ ॥ ఆమిషీకృతమార్తాంధ్రం గోష్పదీకృతసాగరిత్వణీకృతదిశగ్రీవ మాశ్వాసేయం సమా మ్యహమ్ ॥ ౩ ॥ శిశుశ్చిరవీణా సులిలం సలీలం యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః । ఆదాయ తేనేవ సదా హ లక్ష్మణం సమామి తం ప్రాశ్చలి రాశ్వాసేయమ్ ॥ ౪ ॥ ఆశ్వాసేయ మతిశాలిలా శతం కాశ్చానాద్రికక్షుదీయవిగ్రహమ్ । పారిజాతరథములవాసినం భావయామి పవనాననవద్దమ్ ॥ ౫ ॥ యత్రయత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్రతత్ర కృతమస్తకాశ్చలిమ్ । బాష్పేవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం సమత రాక్షసాంతకమ్ ॥ ౬ ॥ మనోజవం హరుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్ । వాతాత్మజం వానరియాశ్శుభ్రమ్ ॥ శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి ॥

5

శ్రీమద్రామాయణసార్థనా.—వాల్మీకిస్తోత్రమింద రేణ మధిత స్థితారమా సంభవ స్సుగ్రీవామరభూయః పాపాః జ్ఞాతగజ స్సామిత్రిచన్ద్రోదయః వాతోత్పన్న ముగి ర్విభీషణసుధగి పౌలస్త్యహాలాపాల శ్రీరామాయణదుగ్ధసేఘరమలో భూయా త్స స శ్రేయసేఽగ్నియగి కణ్ణాజ్జలినంపుటై రహరహ సుమ్య ప్సీల త్యాదరా ద్వాల్మీకే ర్యదనారవిష్టగళితం రామాయణాఖ్యం మధు । జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణై రత్యస్త సోపద్రవం సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమా నిష్కలః పదం శాశ్వతమ్ ॥ ౨ ॥ తదు పగతసమాససద్ధితోగం సముమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధమ్ । రఘువరచరితం ముని ప్రణీతం దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్యమ్ ॥ ౩ ॥ వాల్మీకినిసంభూతా రామసాగర గామినీ । పునాతి భువనం పుణ్యా రామాయణమహాసదీ ॥ ౪ ॥ శ్లోకసారసమాక్షిప్తం సర్గకల్లోలసంక్కులమ్ । కాణ్డగ్రీహమహామీనం వద్దే రామాయణార్ణవమ్ ॥ ౫ ॥ వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే । వేదగి ప్రాచేతసా దాసీ త్సాక్షా ద్దామా యణాత్త నా ॥

శ్రీరామధ్యానశ్రమః—నై దేహీసహితం సుగద్రుమతలే హైమే మహామ ణ్డవే మధ్యేపుష్పకి మాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితమ్ । అగ్రే వాచయతి ప్రభ జ్ఞానసుతే త త్త్వం మునిభ్యగి పరిం వ్యాఖ్యాంతంభరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలమ్ ॥ ౧ ॥ వామే భూమిసుతా పుంశ్చ హనుమాన్ పశ్చాత్సుమిత్రాసుత శ్శత్రు ఘ్నో భగతశ్చ స్వావళయో గ్వాయాదికోశేఘుపసుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరా ట్టారాసుతో జాషువా న్న ధ్యే నీలసరోజకోమలసుచి రామం భజే శ్యామలమ్ ॥ ౨ ॥ మాతా రామో మత్పితా రామభద్రో భ్రాతా రామో మత్సఖా రాఘవేశః । సర్వ స్వం మే రామచన్ద్రో గయాభి ర్నాన్యం దేవం నై వ జానే న జానే ॥ ౩ ॥ సాకేతేశ్వరిమ్మ తుస్తథవళే సాధే మహానుణ్డవే ప్యగ్రగళుధూపదీపలితే కర్పూరిదీపజ్వలే । సుగ్రీ వాణ్డవజామృతవర్షరికృతం సామిత్రికా సేవితం లీలామానుషవిగ్రహం రఘువరం రామం భజే శ్యామలమ్ ॥ ౪ ॥ సమోఽస్తు రామాయ సలత్కరాయ దేవై చ తస్యై జనకాత్మజాయై । సమోఽస్తు రుద్రేన్ద్రయమానిలేభ్యో సమోఽస్తు చంద్రాభ్యమరు ద్గణేభ్యః ॥

తతశ్శ్రీకోశోపరి శ్రీరామావాహనాదినై వేద్యాస్తపూజా విశేయా. పారా యణావసానే చ పునః పూజా కర్తవ్యా.

పారాయణసమాపనసమయే సుసంధ్యేన్లోకశ్రమః.

స్వస్తి ప్రజాభ్యగి పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః । గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభ మస్తు నిత్యం లోకా సుమస్తా స్సుఖినా భవన్తు ॥ ౧ ॥ కాలే

శ్రీమద్రామాయణపారాయణశ్లోమః.

క్షతు పక్షస్యకీ పృథివీ సస్యశాలివీ । దేశోఽయం ఖోభరిహితో బాహ్మణా సుస్తే
 ధ్యాయః ॥ ౧ ॥ అహత్యాగి హత్త్రిణ సుస్తు పుత్త్రిణ సుస్తు పౌత్త్రిణ । అధనా సు
 హా సుస్తు జీవన్ముక్తదాం శతమ్ ॥ ౩ ॥ చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరిమ్
 కైక మక్షరం పౌర్ణవ మహాపాతకనాశనమ్ ॥ ౪ ॥ శృణ్వోక్ రామాయణం భక్త్యా
 యగి పాదం పదమేవ వా । స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ॥ ౫ ॥
 రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేదసే । రఘునాథాయ నాథాయ సీత
 హాగి పఠయే న మః ॥ ౬ ॥ మద్భవం కో సతేన్ద్రాయ మహాసీయగుణాభయే । చక్రవర్తితను
 మాయ స్వాభామాయ మద్భవమ్ ॥ ౭ ॥ య స్తద్భవం సవాగ్రాజే సర్వదేవమస్మత్సే
 వ్యత్రనాశే సుభవ త్తే భవతు మద్భవమ్ ॥ ౮ ॥ య స్తద్భవం సుష్టస్య విసతాఽకిల్బ
 య స్మరా । అమృతం ప్రాప్తూన్య త్తే భవతు మద్భవమ్ ॥ ౯ ॥ అమృతోత్పా
 ద్భాత్యాన్ స్మృతోఽపిభిక్ష్యయతోఽబ్రలిక్ష్మమ్ ॥ ౧౦ ॥ ప్రానా త్తే భవతు మద్భవమ్
 బ్రీన్వికృహన్ ప్రక్రమతోఽష్టో మితేజసః । య కాసేన్ద్రభి రామ తిష్ఠే భవత
 మద్భవమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఋతవ స్సగరా ద్వీపా సేదా లోకా సత్యతే । మద్భవాని మప
 బాహూ దిశ్శుతిన స్సదా ॥ ౧౨ ॥ కాశేన వానా ము బ్రీయైన్వాబుక్త
 త్తనా వాక్రస్మతే స్సవిభావత్ । సోమి య్య స్సగరా హస్తే శ్రీరాఘవానీ
 నమ్స్పయామి ॥ ౧౩ ॥ యదక్షరప భిష్టం మాత్రాహీనంచ య ద్భవత్ । తర్క
 శీమ్యతాం దేవ శ్రీరాఘవ సమాఽస్మతే ॥ ౧౪ ॥ అత్కాల్పిః శీలజా మహా
 జహాః ప్రాణాశ్శోగం గృహం పూజా సే విషి మోఽభాసచనా బ్రదా సమాధిష్ఠి
 సంహారి విదయోగి ప్రదీపివిధిః క్షత్రాగి సర్వా లో యన్య త్కర్త కిరో
 తత్త దక్షలం రామాస్మతే పాదనమ్ ॥

సీతావివాహ శ్లోకాభిషేక సంగ్రహాస్తు (ఇయా సీతామమ నుతామ్) । «అ,
 విశ్వాన్నరీవాప్యప్రమ్» ఇతి శ్లోగోపనా త్పూర్వ విశేషణో ధ్యానావాహన
 వేద్యాది నీనాజనా సుసపక్యా సంవిధేయా.
 అనేన శ్రీమద్రామాయణపారాయణన భగవాన్ సర్వదేవాత్మకః సీతాలక్ష్మణ భ
 శతౌగ్ను హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర సుప్రీత సుప్రసన్నా వరిదో భవతు
 న్యానాతిర్క్తిం సంపం సగుణ మస్తు ॥ సంపం శ్రీరామచంద్రాగ్నిమస్తు.

7

శ్రియే నమః.

శ్రీమద్రామాయణ సంప్రదాయార్థ సంగ్రహం.

శ్రీకైలపూర్ణా ద్యతిశేఖరేణ శ్రుతా స్మరాఽష్టాదశభా ప్రభిన్నాన్

రామాయణాథాన్ క్రమశః కిరోమి వ్యక్తాన్ శతారాతగుహపదిష్టాన్

అయంచ ప్రబంధౌ వేదోపబంధాదూహో వేదాంతార్థ ముపబంధాయతి

“ప్రాయేణ పూర్వభాగాద్ధో ధర్మశాస్త్రేణ కథ్యతే । ఇతిహాసపురాణాభ్యాం
 దాన్తార్థః ప్రకాశ్యతే” ఇతి వచనాత్ ॥ తత్త్వయతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే
 ఏన జాతాని తవ నియత్ప్రియ స్త్యభిసంవిశే నిరదిష్టజ్ఞానస్వరత్వప్రేక్ష్యతీ శ్రుతమ్”
 త్త్విం జగజ్జన్మాదికారణం బ్రహ్మ విష్ణుః ఉత సదాదీది ధ్వన్యతమ ఇత్యపేక్షాయాం రా
 మత్వేనావశీర్ణో విష్ణు రేవ వేదాంతవేద్యం పరం బ్రహ్మే త్యుచ్యతే. (ఉపక్రమోపసం
 హారా వభ్యాసఽపూర్వతా ఫలమితిర్థవాదోపపత్తీన లిద్ధం తాత్పర్యనిర్ణయం) ఇ
 త్యుక్తపక్షపతాత్మ్యలిద్ధసంభవాత్. తథాపి ఉపక్రమేతావత్ “కోస్మిన్” ఇత్యా
 దినా వేదాంతాదిత సకలగుణసంపన్నః కిం విష్ణుః ఉతామో బ్రహ్మది ధ్వన్యతమ ఇతి
 ప్రేక్ష్యామప్యప్రే “ఇద్యోగువంశ ప్రభవౌ రామః” ఇత్యాదినా రామత్వేనావశీర్ణో విష్ణు
 ప్రేక్ష్యతీ నారదేనోక్తమ్. ఉపసంహారేచ చతుర్ముఖి ప్రాహ “త వాహం పూర్వకే భావే
 త్త్వః పంపురజ్జయ । సంక్షిప్తచ పురాలోకాన్తాయయా స్వయమేవ హి ॥ మహా
 వీరయానోఽపు మాం త్వం పూర్వ మజీజనః । వద్దే దివ్యేఽర్కసక్క శేనాభ్యా
 మ్భిత్వాద్య మామపి ప్రజాపత్యం త్వయా కర్తవ్యం మయి నివేశితమ్” ఇత్యాదినా
 బ్రహ్మజగత్కారణప్రజాపత్యసంక్షేప సకలజగత్కారణం బ్రహ్మ విష్ణురేవేత్యుక్తమ్.
 తథాసత్త్వతస్త్వేవ దృశ్యతే బాలకాజ్ఞే “ఏతస్మిన్ స్మరతో విష్ణు రుపయాతో మహాద్యు
 త్తభిచక్రగదాపాణి పీతవాసా జగత్పతిః” ఇతి జగత్కారణత్వ ముక్తమ్. తత ఉ త్తర
 త్తేదేవాః “త్వం గతిః సరమా దేవ సర్వేషాం నగి పర స్తవ” ఇత్యాచూ. తేన పర
 త్వసాధారణం సర్వశరణ్యత్వ ముక్తమ్. తత ఉ త్తరత్వ “తతో దేవ్యగత్యర్హ స్సరు
 బ్రాహ్మపురోగణాః” స్తుతిభి ర్నిన్యయాభిస్తుప్తుపుర్వ భుసూదనమ్” ఇతి సర్వస్తుత్వత్వ
 ముక్తమ్. తతో విశ్వామిత్రః “అహం వేద్మి మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమిదమసి
 హ్మోఽపి మహాతేజా యే చేమే తపస్వితాః” ఇతి, “వేదాహ మేతం పురుషం మహా నమ్
 మేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణ విదిషన్ నియత్తేన దానేన తపసానాశ కేన” ఇత్యాది
 త్త్వైకకీర్త్యా మహాపురుషత్వం తపోబలం వినా తస్య దుష్టేయత్వం చాహ.
 తావివాహే వశీర్ణోఽపి “అవ్యక్తప్రభవౌ బ్రహ్మ శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః । తస్మా

శ్రీరామాయణసంప్రదాయార్థసంగ్రహః.

స్మరీచి స్సంజక్షే మరీచేగి కాశ్యప స్మృతః॥ ఇతి సర్వమూలకారణత్వం ప్రాచీనకథా. పర
 శురామోఽపి “అధికం మేనిరే విష్ణుం దేవా స్సన్నిగణాస్తదా” ఇతి సర్వాధికత్వం ని
 దర్శితవాన్. అయోధ్యాకాండే “సహి దేవై రుదీర్ఘస్య రావణస్య వధార్థిభిః అర్థితో
 మానుషే లోకే జక్షే విష్ణు స్సనాతనః॥” ఇతి సనాతనత్వ ముక్తమ్. ఉత్తరత్ర “అకాశ ప్ర
 భవ్రాబ్రహ్మ శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః” ఇత్యాకాశశబ్దేన స్వయం ప్రకాశత్వం వ్యాప
 కత్వం చాహ. అరణ్యకాండే మారీచేన “అప్రమేయం హితే జ్యోయస్య సాజనకాత్మ
 జా” ఇతి పరిచ్ఛేదాతీతమహిమత్వ ముక్తమ్. కిష్కింధాకాండే తారావచనమ్ “నివాసవృ
 త్త సాధూనా మాపన్నానాం పరా గతిః ఆర్తానాం సంశ్రయ శ్చైవ యశన శ్చైవ కథా
 జనమ్” ఇతి సవిజ్ఞానసంపన్నా ని దేశే నిరతః పితృః. ధాతూనా మివ శైలేష్ట్యో గుణానా
 మాకరో మహాన్ ॥ తస్య మప్రమేయశ్చ మరాసదశ్చ జితేంద్రియ శ్చోత్తమధార్మికశ్చ
 అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ క్షీతిక్షమావాన్ తిరజ్జోపమాత్మః॥” ఇతి. అనేన చ జ్ఞానా
 నందాదిసమస్త కల్యాణగుణాకరత్వ ముక్తమ్. సుందరకాండే “బ్రహ్మ స్వయంభూ
 శ్చతురాననా వా రుద్ర ప్రిదేర్త్ర ప్రిపురా న్నోవా ఇంద్రో మహేంద్ర స్సురనాయ
 కోవా త్రాతం సశిక్తా యుధి రామవధ్యమ్॥” ఇతి సర్వసంహర్తృత్వం ద్యోతితమ్.
 “కిం నైష్ఠవం వా కిమిహ మేత్య రక్షో వినాశాయ పరిం సుతేజః | అనస్తమవ్య
 క్త మచి ద్స్యమేకిం స్వమాయయా సాంప్రత మాగతం వా॥” ఇతి, ద్వితీయో వాకా
 గోఽవధారణార్థం, అనే నానన్తరూపత్వ ముక్తమ్. యుద్ధకాండే, విష్ణుశేవకథం
 జగత్కారణమ్ అన్యేషామపి “హిరణ్యగిర్భ స్సమవర్త తాగ్రే | యదా తమ స్త
 న్నదివా సరాత్రి ర్న సన్నచాన చ్ఛిన్నవప కేవలః | ఇంద్రో మాయాధిశ్ఛ పురుషాః ఈ
 యతే” ఇత్యాదినా తత్త్వత్రనణా దిత్యాశబ్ద్య తేభ్య స్సందేభ్యః శ్రేష్ఠత్వప్రతి
 షాదనా ధిరణ్యగిర్భ శేంద్రాదిశబ్దా స్సన్నిహితృ శబ్దవ ద్విష్ణుపరా పతే త్యాశయేనా
 చ్యతే. “వ్యక్త మేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః | అనాదిమధ్యనిధినా మహా
 తః పరమో మహాన్ ॥ తమసః పరమో ధాతా శబ్దచక్రగదాధరః శ్రీవత్సవతా నిత్య
 శ్రీరజయ్య శ్వాశ్వతో భువిః॥” ఇతి. అనేన చ పరమాత్మత్వ శ్రీపతిత్వాదిక ముక్తమ్.
 ఉత్తరత్ర “భవాన్నారాయణో దేవ శ్రీమాన్ చక్రాయుధో విభుః | వశశృంగో వరా
 హాస్తం భూతభవ్యసవత్పజత్॥” ఇత్యాది. అనేన తస్య నారాయణశబ్దవాచ్యత్వ
 ముక్తమ్. అపూర్వతాచ ప్రమాణాన్తరాప్రాప్తిః | సహి పుత్వస్య విష్ణుత్వం
 ప్రమాణాన్తరా దవగస్తుం శక్యమ్. ఫలంచ భగవత్సాహోక్యాదిక మిత్య నైసువ్య
 క్తమ్ | అర్థవాదోపపత్తీచ బాలకాండే దర్శితే. “ఇమే ద్వే ధనుషీ శ్రేష్ఠే” ఇత్యా
 దినా అర్థవాదముక్తావ, “బృహిత్తం తద్ధను ర్ద్విప్రేవ శైవం విష్ణుపరాక్రమైః |

అధికం మేనిరే విష్ణుం దేవా స్ఫుగిగా ప్రదా" । ఇత్యాదినా బ్రహ్మముఖై
 స్ఫుగిగణై దేవై క్షీమాంసాపూర్వకం విష్ణురుద్రయో ర్మధ్యే విష్ణో రాధిక్య నిన్ద
 యోక్తే రుపపత్తి రుక్తా. నచ మేనిరే ఇతి వచనాత్ మహాశూరతర స్తథేతి వరదాన
 కృత మిద మాధిక్య మితి వాచ్యమ్. తథాత్వే తస్య రోహనుపవత్తేః । "ధనూ
 రుద్రస్య సంక్రుద్ధః" ఇతి హ్యుక్తమ్. కిచ్చాగస్త్యశ్చైవ "స తత్ర బ్రహ్మణః
 స్థానం విష్ణోః స్థానం తథైవచ । అశ్వే స్థానం మహేష్వరస్య స్థానం చైవ వివస్వతః॥
 సోమస్థానం భగస్థానం స్థానం కాబేర మేనచ" ఇత్యాదినా బ్రహ్మదీనా మగస్త్య
 పాస్యత్వ ముక్త్యా రుద్రస్య తదకథనా దపూజ్యత్వ ముచ్యతే । న చేమా స్యగ
 స్త్యపూజక బ్రహ్మదిష్ఠానా నీతి వాచ్యమ్ । అసమ్భవాత్. "అత్ర దేవా స్ఫుగన్
 ర్వా సిద్ధాశ్చ పరమ్మయః । అగ స్త్యం నియతాహం సతతం పర్యచాసతే" ఇతి
 వచనం బ్రహ్మదివ్యత్వ క్తేవలదేవవిషయమ్. కించ యథా గృహస్థస్య గృహే దేవగృ
 హసత్వే గృహస్థస్యైవ పూజకత్వం స్వగనతః ప్రతీయతే ఏవ మే వా త్రావీతి నాప
 లాపావకాశః । కించ చక్షుర్భవధే "యస్తా ద్భాగ్ధిసౌ భాగః కల్పితో నైవ మే
 సురాః । వరాక్షాణి మహాన్దాణి ధనుషా శతయామినాః" ఇతి రుద్రస్య యజ్ఞభాగా
 కల్పనా దపూజ్యత్వా దత్ర తస్య స్థానానిదేతేః । సమ యధి విష్ణుకి వరా దేవతా
 కథన తస్మి తస్య రామత్వేన జన్యేతి చేన్న । "అజాయమానో బహుధా విజాయతే"
 ఇత్యుక్త్యా తా లోకానుజన్మంతృత్వం తదితి చోద్ధానవకాశాత్ । మోక్షప్రద
 త్వంచ పరదేవతాసాధారణ మత్యోచ్యతే. "యో గతి ర్యజ్ఞశీలానా మాహితాశ్చైశ్చ
 మో గతిః । అవరావ ద్దినాం యాచ యాచ భూమి ప్రదాయినామ్ ॥ మయా త్వం
 సమమక్షాణో గచ్ఛతోకా సమ త్రమావ" ఇతి అత్రాపరావ ద్త్వంపునరాపృత్తిశూ
 న్యత్వం ము క్తిరితి యావత్ "చచ పున రావ ద్తే" ఇతి శ్రుతేః । నచ రిగో దవలాయన
 ముచ్యత ఇతి వక్తుం శక్యతే, తస్య స్వత స్సిద్ధత్వేన తత్ఫల స్వాననుగ్రాహ్యత్వాత్ ।
 కథాచ యజ్ఞాదీఫలానభిభూతాం ముక్తిం ప్రాప్ను హీ త్యర్థః । అతేవన నృసింహపు
 రాణే "మత్కృతే నిధనం యస్తా త్వయా ప్రాప్తం ద్విజోత్తమ । తస్మా త్వం
 మచ్చినాదేన విష్ణులోక మవాప్యసి" ఇతి ॥ ఏవ ముసక్రమాదిషడ్విధతాత్పర్య
 ల్లికై క్షేదా న్నవేద్యం పరతత్వం విష్ణు రేవేతి శ్రీరామాయణే సూచ్యంభ్యతే.
 ఏవ మే వాన్తే బ్రహ్మస్వాహ, "అస్యాగి పరిషదో మధ్యే య ద్భవీమి నిగోధ తత్ ।
 ఏతదేన హి కావ్యం తే కావ్యానా ముత్తమం శ్రుతిమ్ ॥ సర్వం విస్తరతో రాజన్
 న్యాభ్యాస్యతి ననంశయః । ఆదికావ్య మిదం రామ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥
 హ్య న్యోఽర్హతి కావ్యానాం యశోభా గ్రామవా దృతే" ఇతి । ఏవం స్థితే యే
 రేకే నా పీద ముక్తం వ్యక్తనాపుత్యాగి శివవం రామాయణ మితి, త దపూజ్య
 సువ.న వ్యా న్యోఽర్హ తితి ప్రతిషిద్ధస్య రుద్రస్య ప్రతిపాద్యకోత్పత్త్యర్థావవసస్య

కేవలబాలిక ప్రలపితత్వాత్. యస్మి రామే గాదితోపస్థానాదికం కృతమ్, తత్సర్వం విశ్వామిత్రాదుభావసనన స్తనుమ్యభావనానుసారే కేతి విశ్లేయమ్. విశేషతశ్చ తత్ర తత్ర వక్ష్యామః. “శ్రీవిష్ణోః ప్రథమ కాణ్డే జగజ్జనన హేతుతా. ద్వితీయే స్థితి హేతుత్వం తృతీయే మోక్ష దాయితా || చతుర్థే గుణ సంపత్తిః పంచమే సర్వ హ స్తృతా. షష్ఠే వేదా న్తనేయత్వం సప్తమే సప్రస్థ హేతుతా || ఏవం విష్ణోః పరం తత్త్వం రామా శ్చేతి సునిశ్చితమ్”. గత ఏకోఽగ్రః || ౧ ||

ద్వితీయం || ఏవం భూతిం పరతత్త్వం కేన ప్రాప్యతే ఇత్యాకాశ్చాయాం తత్త్వాన్ని పుష్పచాయభూతాం శిరణాగతిమ్, యో బ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మాత్ తగ్ హ దేవ మాత్మ బుద్ధిప్రసాదం ముముక్షు రైవ శిరణ మహం ప్రపద్యే ఇతి శ్రుతి ముపబృంహయన్ వాల్మీకి రసిన్ రామాయణే ఉపక్రమ ప్రభృ త్యుపసంహారా న్త మనేకాధికారి ఫల విశేషాది ప్రదర్శనముఖే నాఖిల ఫల సాధన రయా ప్రతిపాదయతి. తిథాహి, ఉపక్రమే తావత్ “పరిస్థి స్త సర్వే విష్ణు రుపయాతో మహాద్యుతిః శబ్దచక్ర గదాపాణిః పీఠవాసా జగత్పతిః” ఇతి సర్వశేషే సర్వేశ్వరో రక్షా పేక్షా ప్రతిక్షో రక్షణసమయో లభ్య ఇతి సముద్భూతౌజ్జ్వల్యో రక్షణోపకరణై స్సహ సన్న ధోఽశ్వేశ్వ రిష్టా. తదా దేవగర్భవయతాశ్చ “తత స్తావం శిరణం గతాః” ఇతి రావణ వధనూపహల్కం దేవబాలీయా స్సర్వే శిరణాగతిం చక్ర రిత్వ క్రమ్, తత స్త్రి శ బ్జుతనశ్చేహదివృత్తా నేషు విశ్వామిత్రాది వ్యాపారి విశేషా నుద్యం శిరణాగతిరక్షణం పరమో ధర్మః సముద్ధ కానుణికి విషయా శిరణాగతిః ఫలావినాభా కేతి ప్రదర్శితమ్. తతశ్చ “స భౌతి స్పృశో గాఢం నివీధ్య రిఘువన్దనః, సీతా మువా చాతియశా రాఘవంచ మహా వ్రతమ్” ఇతి ఘనమకారంపుంస్కరిణపురస్సరా శిరణాగతిః కాశ్యే త్యుదీరితమ్. తతో భరతః “శిశ్యే పురస్తా చ్చాలాయా యావ న్నే న ప్రసీదతి” ఇతి రామాభిషేక ఫలాయ శిరణవరణ ముకిరోత్. అత్ర రావణవధాయ కృతి దేవగణప్రప త్తి ఫలదానాయ నిర్మ మనాత్ తదానీం రామః స్వప్రతినిధిభూత పాదుకాప్రదానేన త త్సఫలం కృత్యావశ్యా ద్దేవగణమనూరథపూరణాన న్తర మాత్మాన మభ్యషిచ్ఛత్ ; అతో న శిరణాగతివై ఫ ల్యం చోద్యమ్. అథ దక్షిణాంశ్యవాసిభి ర్విరోధినిరసనాయ శిరణాగతి రనుష్ఠితా. “తే వయం భవతారత్వ్యా భవద్విషయవాసినిః సగరస్థో వనస్థో వా త్వం నౌ రాజా జ నేశ్వరః” ఇతి, అత్రకోసల జనపదవాసి నా మివ భగవద్విషయవాస ఏవ శిరణాగతిః. తద న న్తరమ్ “స పిత్రా చ పరిత్యక్త స్సునైశ్చ సమహద్భిః త్రీన్ లోకాన్ సంపరిక్రమ్య తమేవ శిరణం గతః || స తం నివతితం భూమా శిరణ్య శ్శిరణాగతమ్ | వధార్హ మపి కాకుత్స్థః కృపయా పున్యచాలయత్ ||” ఇతి కాకపుత్రా నై నాగ్రతః పతన మేవ శిరణాగతి రిత్వ దత్తి. తదను సుగ్రీవవృత్తా నేన “కృతాపరాధస్య హి తే నాన్య త్పశ్యా మ్యహం క్షమమ్ | అ న్తరో గాక్షేలిం బద్ధ్యా లక్ష్మణస్య ప్రసాదనాత్ ||” ఇతి శిరణాగతి రణ్ణలియా హక్తా. అథ సీతావచనేన “మిత్ర మాపయకం కర్తుం రామ స్థానం పరీషా

॥

తా ! వధం చానిచ్చతా మౌరిం త్వయాఽసౌ పునుష్ఠభః ॥ విదిత స్సహి ధర్మజ్ఞ
 శ్వరణాగతవత్సలః తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితు మిచ్ఛసి ॥ ఇత్యనే నామకూల్య
 మేవ శరణాగతిరి త్యభోధి. ఉపరి “సోఽహం మమమిత స్తేన దానవ చ్ఛానమానితః ।
 త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ రాఘవం శరణం గతిః” ఇతి విభీషణశరణాగత్యా వి
 రోధిపరిత్యాగపూర్వకత్వము క్తమ్. “తత స్సాగరవేలాయాం దర్శ్యా నా స్తీర్య రాఘ
 వః । అజ్ఞలిం ప్రాబ్ధుఖిః కృత్యా ప్రతిశి క్ష్యే మహోదధేః” ఇతి రామశరణాగత్యా
 యోగ్యస్య నాయోగ్య తాఽన్వేష్యవ్యా అయోగ్యస్యచ నయోగ్యతే త్యుక్తమ్.
 అశుచి భూతలజ్ఞానిగ్ధతమాత్ర ఏవహి విభీషణ శ్వరణ మవృణోత్, రామశరణాగతేః
 ఫలాభావ స్సమృద్ధికారణికవిషయత్వాభావా దిత్యాచూయ. ఉత్తరత్ర “అభియా
 చామ వై దేహీ శత్రుధి మమ రోచతే రాఘవాద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానా ముప
 క్షితిమ్” ఇతి శ్రీజటావచనానుమతిమాత్రేణ హనుమద్భయోత్ సర్వాసాం రక్షీ
 తృత్వోపనా దన్యవిష యేఽన్వేనాపి కృతా శరణాగతిః ఫలవ తీతి నిదగ్ధితమ్. విభీషణ
 శరణాగతై స్తేన తత్సచినానాం రక్షణా చ్ఛరణాగతసంబద్ధి నౌఽపి భగవత్ప్రకాశ్
 పాత్రిభూతా ఏవేతి నిరణాయి. ఏవ మన్యత్రాపి ప్రప్తవ్యమ్. ఏవ ముపక్రమప్రభృ
 తీటనసంహారోత్ ప్రతిపాదితా శరణాగతి రేవ సర్వఫలదా. సైవ ముక్తేరిపి పేతు
 రి త్యుక్తమ్. విశేషస్తు తత్తత్ప్రకరణే ప్రసజ్ఞయిష్యతే. ॥ ౨ ॥

అస్య చోపాయస్య ప్రాప్తం భగవత్ప్రాప్తిప్రార్థనం కై జ్ఞర్య

మేవేతి రామాయణేన ప్రతిపాద్యతే.

తథాహి ॥ ఉపక్రమ దేవజాలీయశరణాగతే రామకై జ్ఞర్యం ప్రధానఫల
 మి త్యుచ్యతే. అపూరితప్రభృతి వ్యవస్థితై సదనున ర్నసౌమదేశాత్ రామనివృ
 త్తానుమక్షేక లక్ష్మణోఽపి ప్రప ద్యాహ. “అహం సంస్థిం కరిష్యామి జాగ్రత స్సంసర
 త్సితే । భవాంస్తు సహ వై దేహ్య గిరినానుషు రింస్యతే” ఇతి, తేన సర్వదేశసర్వకాల
 సర్వావస్థాచితి సర్వకై జ్ఞర్యం ఫలమితి వ్యజ్ఞతమ్. ధర్మతోఽపి రామకై జ్ఞర్యాదువ
 తదభిషేకం సంప్రాప్త్య పాదుకావిషయ కై జ్ఞర్యక్రమేణ మనీషిత మలభత. దణ్డకా
 రణ్యవాసినాం శరణాగతేరిపి వాచికా దిరూప మేవ కై జ్ఞర్యం ఫలమి త్యవగమ్యతే.
 “తే తం సోమ మి ప్రాద్య వ్రం ర్భుప్రాప్తే వై ధర్మచారిణామజ్ఞానిప్రయుజ్ఞానాశి ప్రతిష్ఠ
 గృహ్లాన్ దృఢవ్రతాః” ఇత్యుక్తేః సుగ్రీవవిభీషణాది ప్రప త్తేరిపి ముఖ్యం ఫలం కై జ్ఞ
 ర్యమ్. అస్య దానుషక్షేక మితి స్పష్టమ్, “అథ హరివరనాథగ ప్రాప్త్య సంగ్రామకీర్తిం నిశి
 చరపతి మాజౌ యోజయిత్వా శ్రమేణాగతన మతివిశాలం లబ్ధయి త్వోఽర్కసూను
 ర్నరి వరగణమధ్యే రామపార్శ్వం జగామ” పరిత్యక్త మయా లక్ష్మ మిత్రాణి చ ధనాని
 చ! ధనదగ్ధం మే రాజ్యం చ జీవితం చ సుఖానిచ” ఇత్యాదినా. ప్రాణాధిపాక కాకస్య ప్రాణ
 ప్రదానేన తత్ప్రప త్తి స్సఫలా, అసత్ప్రకృతే రస్య పునర ప్యేవం దురిత ప్రవృ త్తిర్నాభా

దితిశిక్షణరూపానుగ్రహ మైకాక్షి నిరసనే నాస్త్రం నివర్తయామాస. యథా పరశు
రామం ప్రతి ప్రయుక్త మస్త్రం తస్మిన్ ప్రాతికూల్యాన్నివృత్తే తస్మాదేవితోధిను
కృతేషు ప్రాయుక్త. యథాచ సముద్రం ప్రత్యుపాత్త మస్త్రం తస్మిన్ సానుతాపే
శరణాగతే ద్విషత్సు ఆశ్రితానాం పాపకృత్స ప్రవేశనన్యాయేన తద్విరోధ్యనుకేషు
ప్రయుయుతే. రామప్రపత్తి స్వాకించ న్యానన్యగతిర్విరూపాధికారం హితేన కృతత్వా
దల్పజ్ఞాల్పశక్తికీవిషయత్వాచ్చ విఫలతే ధ్యేయమ్. "సముద్రం రాఘవౌ రాజా శరణం
గన్తు మర్హతే" ఇతి విభీషణోక్తిస్తు స్వప్రసత్తేగి ఫలదర్శనకృతా. తస్మాదనేన ప్రకారేణ
శరణాగతే ద్వైశకాలాధికారిఫలనియమాభావేఽపి విషయనియమోఽస్తి త్యుక్తమ్.
ఇయంచ ప్రపత్తి రస్మిన్ ప్రబధే ప్రధానతయా ప్రతిపాద్యతే. అతఏవ శ్రీరామాయణం
దీర్ఘ శరణాగతి రి త్యాభాణః తమవయుక్తతయేత రేషామథానాం ప్రతిపాదనమ్. తథా
హి, సమృద్ధకారుణిక సుశీలవిషయినీ శరణాగతిగి ఫలదాయినీ. తత్ర రాద్రధన్యుజ్ఞ పశు
రామజయ సాలభేదన సముద్రబంధనాదిభి రుక్తపరత్వే ప్రతిపాద్యతే శ్చ సామన్యం సర్వ
జ్ఞత్వాదికం హోక్తమ్. సీతావియోగ కాలికన్యతా నవిశ్లేషః సుమకారుణికత్వమ్ గుహ
శిలకీసుగ్రీవాదిభి ర్నింభానం శ్రేషేణ సాశీల్యమ్. విశ్వామిత్రాస్పృత్రాణా ద్దండకారిణ్య
వాసిమునిజనరక్షణ రామణాధితేన్ద్రాదిసకల దేవగణానలసాలస్తే ద్విజదనపదజనానా
మాత్మ సౌందర్యశీలాదిభిః ప్రీతి ముత్పాద్య స్వపదప్రాప్తిరూపసాక్షాదవతారప్రయో
జనభూతమోక్షప్రదానై శ్చ సర్వరక్షితత్వమ్. అత స్సమృద్ధపరమ కారుణిక సుశీలభగవ
త్ప్రపత్తే స్ఫులఫలసాధన త్వేఽపి అధికారివిశేషానుష్ఠితాయా సన్యా భగవత్ప్రాప్తి
పూర్వక తత్తైర్జ్ఞాన్యరూపమోక్షవప ముఖ్యం ఫలమ్, అనుషక్తకం ఫలా న్తరమితి సు
స్పష్టమ్. ఏనం సర్వత్రి ద్రష్టవ్యమ్॥ ౩॥

ఇయంచ ప్రపత్తి పురుషకారేణ వినా నఫలాయ భవతీ త్యయ మగ్ధోఽస్మిన్
ప్రబధే ప్రధానతయా ప్రతిపాద్యతే. "సీతాయా శ్చరితం మహత్" ఇతి హ్యుక్తమ్.
తస్మాత్ప్ర విశ్లేషత్రయేణ కృపాపారతన్యాయాన్విత్యరూపపురుషకారధర్మ ప్రతిపా
దనాత్. తత్సన్నిధానేన కాక శ్చిరో భేదతదభావా న్న రావణః, విభీషణోఽపి "నివేద
యతే మాం క్షీప్రం విభీషణ ముపశ్శితమ్" ఇతి ఘటకముఖే నైవ రామం శరణ మన్య
జుత. రామోఽపి "అన యేనం పారిశ్రేష్ఠ" ఇతి ఘటకముఖే నైవ విభీషణం విష
యీచకార. ఏనం సుగ్రీవోఽపి రామభక్తహనుమత్సుభేన రామం శరణం యయా
విత్యేవ జ్ఞాతవ్యమ్॥ ౪॥

ఏవంభూతోపాయాధికారిస్వరూపం కేషత్వం పారతన్య్యంచ.

తత్ర కేషత్వం లక్షణాచారేణ ప్రాచీకతత్. "అహ మస్యవరో భౌతా గుణై
ర్దాన్య ముపాగతః. కరుష్య నూ మనుచరం నై ధర్మ్యం నేహ విద్యతే॥ కృతార్థోఽ
హం భవిష్యామి తవ చాగ్ధి ప్రకల్పతే" ఇత్యుదినా॥ ౫॥

భరతముఖేన భగవత్పూజిత స్త్యం ప్రకటికృతమ్.

“విలలాప సభామధ్యే జగజ్జేన పురోహితమ్ । రాజ్యం చాహంచ రామస్య
ధర్మం న క్తు మిహాన్వసి” ఇత్యాది నా. “సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో యదా న సా
మిత్రి రుపైతి యోగమ్ । నియుజ్యమానో భువియావరాజ్యే తతోఽభ్యపిచ్ఛన్ ద్భర
తం మహాత్మా” ఇత్యేనేన ॥౬॥

శత్రుఘ్నవ్యాపారేణ భాగవతపారత స్త్యం ప్రాచీకశన్.

“గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదాఽనఘః । శత్రుఘ్నో నిత్యశత్రు
ఘ్నో నీతః ప్రీతిపురస్కృతః” ఇత్యాది నా ॥౭॥

అస్య చాధికారిణో జ్ఞాతవ్య మథవచ్ఛక ముక్త్యవ్యతే.

తథోక్తమ్. “ప్రాప్యస్య బ్రహ్మణో హపం ప్రాప్తుశ్చ ప్రత్యగాత్మనః । ప్రాప్త్య
పాయం ఫలం ప్రాప్తే సభా ప్రాప్తివిరోధిచ ॥ నదన్తి సకలా వేదా స్సేతిహాసపురా
ణకాః । మునయశ్చ మహాత్మానా వేదవేదాఙ్గపారగాః” ఇతి. తిత్తి రామ ప్రస్తావేన పర
స్వరూపం, లక్ష్మణాదివృత్తానేన ప్రత్యగాత్మ స్వరూపం, శరణాగతివద్దనేనోపాయస్వ
రూపం, విభీషణాదికథయా భగవత్ప్రజ్ఞరూపఫలస్వరూపం, రావణాదివృత్తానేన
విరోధిస్వరూపం, చోక్త మితి జ్ఞేయమ్ ॥౮॥

అస్యాధికారిణ ఆకించస్య మనస్యగతికత్వం చాపేక్షిత మితి నకుం బ్రహ్మగు
ద్రాదిదత్తవరస్య రావణస్య వధేన బ్రహ్మగుద్రాది దేవతాన్తరాణాం, దశరథచరితేన
పితృః, కాకాదివృత్తానేన మాత్రాదేః, విభీషణ మేఘనాదాదివృత్తానేన భృగృత్యు
త్తాదే, శృంగక్షత్యోక్తిః ॥ ౯॥

అస్యచ భగవజ్ఞానలాభ ఆచార్యమూల ఇతి హనుమచ్ఛరీతేన దర్శితమ్. తత్పు
స్తరకాణ్డవ్యాఖ్యానే ద్రష్టవ్యమ్ ॥౧౦॥

అనేన చాధికారిణా “కృతకృత్యాః ప్రతీక్షన్తే మృత్యుం ప్రియ మివాతిథి
మ్” ఇత్యుక్తరీత్యా శరీరపాతావధికాలగి ప్రతీక్షణీయ ఇతి సీతాధ్యవనాయే నూచ్యతే.
“శనైస్తు సంకులాం కృత్వా లజ్జాం పరబలార్ద్రనః” మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత
స్యసదృశం భవేత్ ॥” ఇతి హ్యుక్తమ్. లజ్జానామ శరీరం, రావణకుమ్భకర్ణావహంకార
మమకాశా, ఇష్టజదాదయః కామక్రోధాదయః, విభీషణో వివేకః, తత్ర రుద్ధా సీతా
చేతనా, తస్యచ భగవజ్ఞానం హనుమ తాఽచార్యేణ తాదృశశరీరధ్వంసపూర్వకం త
త్ స్తర్నిరుద్ధచేతనోద్ధరణం భగవత్తే నేతి విస్తరో వ్యాఖ్యానే ద్రష్టవ్యః ॥౧౧॥

అస్యచ యావచ్ఛరీరం కర్తవ్యవిషయే రామాదివ ద్వైతవ్యం న రావణాది
పదిత్యుపదేశశ్చ యథాయోగం క్రియతే || ౧౨ ||

అస్యచ వాసయోగ్యో దేశో భగవత్సన్నిధిమాన్ దేశఏవేతి కోసలజనపదస్థ
జనవృత్తా నే నోక్తమ్ || ౧౩ ||

అస్యచ కాలక్షే పోఽపి రామాయణే నైవ, ద్వయవివరణరూపత్వాత్.

అరవవ రామాయణం దీప్తశరణాగతి రితిభియుక్తైరుక్తమ్. ద్వయమథ రాసు
సంధానేన సహ సదైవం వక్షేతి చ భాష్యకారిః. తత్త్ర బాలకాష్టేన శ్రీమచ్ఛబ్దార్థ
ఉక్తః, అయోధ్యాకాష్టేన నారాయణశబ్దార్థః కల్యాణగుణానా ముచచ్ఛనాత్, అర
ణ్యకాష్టేన "తే తం సోమ మిమ్రోద్యస్తమ్" ఇత్యాదినా దివ్యమబ్జశిగ్రవావృన్తా చ్చ
రణశబ్దార్థః, కిష్కిన్ధాకాష్టేన పురకాష్టాభ్యాం శరణశబ్దార్థః, యుద్ధకాష్టేన ప్రవద్యే
త్య స్యాభ్యుక్తః, ఉత్తరకాష్టేన ముక్తిఫలకీర్తనా దుత్తరభుక్త్యాభ్యుక్తః || ౧౪ ||

అస్య చాధికారిణ స్సదా జప్యం రామాయణ మేవేతి దన్వయతుం

గాయత్ర్యో ణోఽత్ర ప్రతిపాద్యతే.

తథాహి, బాలకాష్టే వేదప్రసిద్ధజగత్ప్రసూతిపే తుభూతభగవత్స్వరూపవర్ణ
నాత్తత్సమితృశబ్దార్థః, అయోధ్యాకాష్టే కిష్కిన్ధాకాష్టయో ర్గుణగుణవర్ణనా ద్వైతేణ
శబ్దార్థః, అరణ్యకాష్టే తేజోమయశరీరవర్ణనాత్ భగ్నశబ్దార్థః, మన్దరకాష్టే దివ్యమబ్జశ
విగ్రహలక్షణవర్ణనా ద్వైతశబ్దార్థః, యుద్ధకాష్టే భీమహిశబ్దార్థః, శరణాగత్యుక్తే, ఉత్త
రకాష్టే ముక్తిఫలకీర్తనా ప్రతిపాదనాదాభ్యుక్తః, ఇతి || ౧౫ ||

ఏతేన చాధికారిణా చార్యావేదాధాదిన్సన్నానాన్యసన్చాప్రస్థిరోఽపి సకా
ర్యి ఇతి బాబాలిలత్కణవచసత్ప్రత్యక్షాదేహాదినా నిష్క్రియతే || ౧౬ ||

మహతా మపి వ్యసనం భవతి అత స్సంసారే జహనా కాశ్యేతి నై రాగ్యసంస
త్రయే నాగపాశ, బ్రహ్మప్రబంధ, సీతాపహరణ, రాజ్యభంగింశాదినా, వ్యక్తముక్తమ్.
విస్తరిస్త్యవ్యత్ర. దిక్షాత్ర మత్ర ప్రదర్శితమ్ || ౧౭ ||

లోకవ్యవహారాయ చతుష్టప్తి కలాణోఽపి సంగ్రహేణాత్ర ప్రతిపాద్యతే.

'యది హాస్తితదవ్యత్ర యన్నే హాస్తి నరీత్ ఏచిత్' ఇతి న్యాయాత్.
తథాహి, ప్రతిపాదితయా దిశావేదాగ్లో దర్శితః, హనుమద్వ్యవసజ్ఞాఘాయామ్, అనయా
చిత్రయా వాచా త్రిఫణనవ్యజ్ఞానస్థయా" ఇత్యాదా శిక్షార్థః, అశ్వమేధాదిప్రకరణే కల్ప
సూత్రార్థః, "నూనం వ్యాకరణం కృత్స్న మనేన బహుధా శ్రుతమ్" ఇత్యాదా వ్యాక
రణార్థః, ఏవ మన్య త్సంప్రమత్ర సూక్ష్మబుద్ధ్యా జ్ఞాతవ్యమ్. ఏవ మే తేఽప్రాదశాక్థా
అచార్యోపదిష్టాః, ఇతి శ్రీగోవిందరాజాశ్చేణ సద్బ్రహ్మ ప్రదర్శితాః || ౧౮ ||

బాలకాష్టాదిన ప్రకాష్టార్తివ్య శ్రీరామధ్యానక్రమః—బ్రహ్మజ్ఞే ౧౪౭ అధ్యాయే

కాకపక్షధరం దేవం వనమాలావిభూషితమ్ |

శ్రీరామం బాలకం ధ్యాయేద్బాలకాష్టే మునీశ్వర ||

సీతాదేవీయతం వీరం సర్వభూషణభూషితమ్ |

పితృభక్తం హరిం ధ్యాయే దయోధ్యాకాష్టే ఉత్తమే ||

జటిలం చీరవసనం దండకాగ్ర్యావాసినమ్ |

మునిపేషధరం ధ్యాయే దగణ్యే కాష్టే ఉత్తమే ||

సుగ్రీవాదియుతం శ్రీశంభస్తాగ్నాస్థితమీశ్వరమ్ |

మపి శ్వసనం ధ్యాయే త్క్లిష్టాగ్రాకాష్టే ఉత్తమే ||

చంద్రబిమ్బసమాకారం హేళితాగ్రప్రదాయకమ్ |

హనుమత్సేవితం ధ్యాయే తౌన్ద్రగే కాష్టే ఉత్తమే ||

రామకాగనివానాం బ్రహ్మద్రాగసీతమ్ |

సీతాదేవీయతం సూర్యే రామం ధ్యాయే త్ప్రేక్ష్యమ్ ||

అగస్త్యాదిమునిసుత్యం హేళితాగ్రప్రదాయకమ్ |

సర్వదేవులైమం ధ్యాయే దుత్పదే కాష్టే ఉత్తమే ||

సర్వత్ర || శ్రీరామచంద్రస్మితిపాదజాతే స్థిరం స్థిరల్యాగగుణాభిరామః |

సీతాముఖామౌఘసహచరచకో నిగి స్థం మగ్ధశి మూలనూతం ||

శ్రీమద్రామాయణే శ్రీనాగ్నీకమహానా శ్రీరామాయణ ప్రాగ్మృపారాయణకథాశ్రివకాదిషు దేశికాలాకాశాని నియమా వినిచ్య స ప్రకాశితాః. అతః శ్రీరామాయణపరమాత్మకాశికేషుబ్రహ్మగృహణ శత్రవ్యసంగ్రహరామాయణోమానంహితాదిప్రమాణగ్రంథే షూదావృతాని దేశికాలాదినియమసచనానిప్రకాశ్యంతే.

సకలశృతిసారభూతిగాయత్రీ మహామయప్రవర్ణనిర్దగిజ్యేస నిఖలమప్రసారసూతత్వా దేవస్య శ్రీరామాయణ న్యూహగహర్షియమతిగి పరిసే ద్విదశబ్దవాచ్యాః బ్రాహ్మణక్షత్రియచైత్య వ వాధికారిణో న శూదాగ్రదయః. ద్విదముఖాత్కథాశ్రవణేతు బ్రాహ్మణక్షత్రియచైత్యశూద్రా వ వాధికారిణః. నాన్యే చక్షూలాదయః. తేషుచ బ్రాహ్మణాదిచాతుర్వర్ణ్యేషు శతా అగురుభక్తా అనిష్టుభక్తా అనీశ్వోభక్తా పుష్పలిచిత్రా అస్థితవాదినః కృతేషు ఆతితాయినః అనియమప్రతిసః అస్యప్రనిష్టా వేదవిద్వకా భృతకాధ్యాపకా భృతకాధ్యాయినః ఘాతుకాః పితౄనాస్థిరా అభిశస్తాదుష్టా ఇత్యేదయో నియమతః పరిసే శ్రివదేచ నాధికారిణః.

అత్ర ప్రమాణవచనాని—బ్రహ్మజ్ఞే పురాణే గోదావరీమహాత్మ్యేనే

సవత్సుమారదక్షిణామూర్తి సంవాదే ౧౪౭ అధ్యాయే

యస్తు భక్తిః పశుపతేర్హరే ర్వా మమ వా భువి । శ్రీరామే భక్తిసంపన్నః
 హరిదేతం మహామనుమ్ ॥ ౧ ॥ పఠనే బ్రాహ్మణాదీనాం శ్రయాగా మధికారితా ।
 శూద్రాణా మధికారోఽత్ర నాస్తి రామాయణే ద్విజ ॥ ౨ ॥ అన్యత్ర రామచరితా
 ద్వేదా దన్యత్ర సర్వతః । పఠనేఽపి చ శూద్రాణా మధికారస్తు సమ్మతః ॥ ౩ ॥ రామా
 యణోఽత్ర నిఖలశుభ్యస్థప్రతిపాదకే । అధికారోఽస్తి శూద్రాణాం శ్రవణేతు
 ద్విజాగృతః ॥

బ్రాహ్మణాదిష్వ పృథగ్వికారిప్రతిపాదకవచనాని—బ్రహ్మజ్ఞే ౧౫౦ అధ్యాయే

అన్యతా యాతిమూర్ఖాయ విభిన్నవృత్తినే తథా శతా యాగురుభక్తాయ చలా
 యానాత్మనేదినే ॥ అభక్తాయచ చోరాయ హ్యసన్యసియమాయచ । వేదానాం నిర్ణ
 కా యాభ ధృతకాధ్యాపకాయచ ॥ భృతకాధ్యాయినే చైవ కృతఘ్నాయచ ఘాతినే
 అవిష్టుభక్తాయ తథా మద్భక్తిరహితాయచ ॥ కులఘ్నా యాభిశస్తాయ తథా వ్యాకుల
 బుద్ధయే । రామాయణం పఠం వస్తు నేదం వాచ్యం ద్విజచ్ఛనా ॥ శిష్టాంశ స్తత్రైవ
 ద్రక్ష్యన్యః.

శ్రీరామాయణప్రారమ్భే మాసతిధివారసత్వత్ర దేశాది నిర్ణయః.

శ్రీమద్రామాయణాభ్యుమహామనోః పఠనశిఖాశీవణప్రారమ్భే చైత్రవై
 శాఖ త్యేష్ఠ శౌవణాశ్వయుజ మార్గాశ్విమాఖ ఫాల్గునికా నవమాసా స్ఫురోవృత్త
 మాః, భాద్రపదస్తు వైశాఖశ్రావణౌ నాప్యపవృష్టౌ, పుష్యాషాఢౌ తు నిర్ద్యౌ,
 తథైవ గురుశుక్రయౌ రస్తకాలోఽపి నిర్ద్యౌ.

తమ క్తం బ్రహ్మజ్ఞే ౧౫౦ అధ్యాయే

విధ్యస్తరం ప్రవక్ష్యేఽహం శృణ్వస్య మునీశ్వర! శ్రీరామాయణమన్యస్య
 సర్వమత్రైతమస్యచ ॥ చైత్రమాసే ధర్మవృద్ధి స్సంపద్యృద్ధిస్తు మాధవే । త్యేష్ఠే
 సర్వార్థసంసిద్ధి రామాధేధర్మనాశసమ్ ॥ శౌవణే కర్మవృద్ధిశ్చ ధనవృద్ధి స్తథాఽశ్వినే
 సామాన్యం స్యాద్భాద్రపదే ఫలం మునిభి రీరితమ్ ॥ కార్తికే తు యశోవృద్ధి ర్భాగ
 శీర్షే ఫలాధికమ్ । పుష్యే సర్వార్థనాశశ్చ మాఢే ధర్మాదినంపదః ॥ ఫాల్గునే కార్య
 సంసిద్ధి రిత్యేత న్నాసలక్షణమ్ । శుక్ర స్యాస్తమయే చాపి గురో రస్తమయే తథా ॥
 వై వాఠమ్భిః ప్రకర్తవ్యై రామాయణమహామనోః ॥ తిథినిర్ణయోఽపి తత్రైవ—
 ద్వితీయా ప్రథమా చాపి తృతీయా పంచమీ తథా । త్రయోదశీ సప్తమీచ దశ
 మ్యే కాదశీ తిథిః ॥ పఠనే శృవణే చాపి హ్యష్టా వేతా శ్శుభావహః ॥ వారనిర్ణయోఽపి
 తత్రైవ—భానువారే కర్మవృద్ధి స్సామే సర్వాఘనాశసమ్ ॥ భౌమే దేహవివాశ
 స్సాన్య తౌమ్యే క్లిష్టౌ శాశ్వతీ! గురౌతు శుభవృద్ధి స్సాన్య దధవృద్ధి ర్భృగౌ భవేత్ ।

శనాతు కార్యహని స్వాస్తి దిత్యే
 అక్ష్విన్యాం చైవ రేవత్యాం త్రిపు
 పుస్తతరే హస్తవిత్తయోః ॥ ఏతేష
 వశిష్టాస్వాపి ప్రారమ్భస్తు శు
 భాద్రాచ త్రిపురార్వా ప్రజాపతిః
 శ్వవిప్రజ్ఞే శుచి స్సంశుద్ధమానసః ॥ గోవావర్యా ప్రభాతీరే గణ్గాయాశ్చ మునీశ్వరి ॥
 ధర్మక్షేత్రేషు సర్వేషు అయోధ్యాయాం విశేషతః ॥ కాశ్యాం సముద్రతీరే వా తథా
 దేవాల యేఽపివా ॥ గోక్షే బృహదవనే వాపి అగ్ని హూత్రగృహేఽపివా బాగ్నిహూత్రా
 నాం సమూహే వా తథా వైష్ణవసన్నిహౌ ॥ మధ్యక్షసన్నిధానే వా తథా వేదా ప్రవేది
 నామ్ ॥ క్షేత్రే ష్వేతత్పరీభృతిషు పరిశుద్ధేషు స్వదాఅరమ్భం తు నరసింహుర్యా వః
 పారాయణస్య హి ॥

లక్షణమ్ ॥ నక్షత్రనిష్ఠయోఽపి తత్త్రైవ ॥
 ం ప్రజాపతే ॥ పునర్వసౌ తథా పుష్యే
 మఖ్యేషు పరనారమ్భ మాచరేత్ ॥ కేష్య
 ॥ పూర్వఫల్గునీ పూర్వార్వాహా పూర్వ
 దేశనిష్ఠ యోఽపి తత్త్రైవ ॥ ఏవం విష్ణు

శ్రీమద్రామాయణపారాయణకథాశ్రవణప్రారమ్భకర్తవ్యవిధి

లక్షణాదిసయమశ్చ—బ్రహ్మజ్ఞే ౧౪౭ అధ్యాయే

ఏవం సర్వగుణోపేతదినసే ప్రాతరేవ హి ॥ వేదాధ్యయనమున్నం మహామ
 వ్రాతపారగమ్ ॥ అనుచాసం సదాధత్తుం శ్రీరామేచ హనుమతి ॥ రామాయణార్థ
 వ్యాఖ్యానే సమర్థం సముద్ఘోషమ్ ॥ పాపభీటం ధర్మరతి మసూయారహితం నదా ॥
 ఏవం బహుగుణం విప్ర మాచార్యం కావయే న్మరః ॥ తం పూజయిత్వా శృణుయా
 న్న హామసుమిమం శుభమ్ ॥ వాల్మీకి మేవ వక్త్రాం భావయే చ్ఛాన్తికో త్తమః ॥ తదన్యం
 ప్రార్థయే ద్యస్తు స మహాకారవం వ్రజేత్ ॥ అపారీధియత్వా శృణుయా ద్యది వాచక
 ముత్తమమ్ ॥ స విష్ణాక్రియితాం ప్రాప్య బాగ్నిహూత్రం వసే ధృవవమ్ ॥ త్రైవేద వాచకం
 మర్త్య స్వయమేవ మునీశ్వర ॥ అవిఘ్నాయ ప్రార్థ్య దేవం తత్పూజాం తేన కార
 యేత్ ॥ తత స్సంశృణుయా ద్భక్త్యా నూచే ద్దగ్ధం మన్వియాత్ ॥ శ్రావకనియమః -
 పౌదమ్భుకే రఘుపతిం ధ్యాత్వా రామం జగత్పతిమ్ ॥ విఘ్నాగ్ధేన చ సంపూజ్య తథా
 దేవా న్నమస్యచ ॥ హనుమ స్తం పురః స్థాప్య వాచకం సన్నివేశయేత్ ॥ పశ్చాన్నఖ
 స్తువత్తావ శ్రావకః పూర్వదిబ్బుఖః ॥ వాచకం మత్స్వరూపేణ ధ్యాత్వా శ్రావ్యం
 ద్విజై స్సదా ॥ రామాయణే వక్ష్యమాణేన సర్గం శృణుయా ద్యది ॥ అశ్రుత్వా వా స
 గో గచ్ఛేత్కుమిహాకే వసే ధృవవమ్ ॥ రామాయణస్య మధ్యేతు కథా మన్యాం ప్రస
 జ్జతః ॥ కుర్యా ద్యది నరో లోకే ప్రభుత్వాదిమరై ర్యతః ॥ స బ్రహ్మరాక్షసో భూత్వా
 బ్రహ్మకల్పం వసే ధృవవమ్ ॥ మన స్సంకల్పకం కృత్వా శ్రోష్యా మ్యేతం మనుం తిష్ఠతి ॥
 అశ్రద్ధయా నశృణుయా త్స నరో రారం వ్రజేత్ ॥ భావత శ్శివణార్థం యో విఘ్న
 మాచరతి ద్విజః ॥ స వీర హేతి విజ్ఞేయో మహారావగో భవేత్ ॥ ద్విజాన్వత్వా నరః
 జ్ఞోకాన్ శ్రవణాదా విమాన్ పతేత్ ॥ రామాయణమహామన్త శ్రవణేన ససారసః ॥

పగటి పుమాన్ సదా రామః ప్రీత్యా దద
గృహే-తిథ్యు మే సదా॥ ఆకృష్టా రామ
కాసానుకాచ్యుష్టస్థియో నిధియో నమః
మౌఞ్మివై హ్యగ్రాం ప్రీత్యా కుక్కురీ
శ్చీరామధ్యా-మాచోతే.

పుత్రమ్ ! బ్రహ్మవిష్ణీశ్వరా నిత్యం
 క్తి జగ్ర్యం సముపస్థితాః । ఘటి
 తమా వాణీ కిజగ్ర్య స్సంవనన్తు
 మివనం ధ్యాత్యాతలతో భక్త్యా

శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యుడే త ద్దగ్ధ శత్రువో కానాం పరశ్చ వణయోగి ఫలవీచారిః.

తల్లివస్తువు రామాయణము వికాశము ౨౧, ౨౨, ౨౩.

[illegible]

కుమారా విత్వాది జుకేన సుభా !
 ధనాత్ విత్వామిత్ర సుధర్మా త్తే త
 సామలోకే మహీయతే ప్రసామః
 వివాహసమయే భర్తా దీప్తాయుర
 తేచచ్ఛతమ్ । ఇత్యాది శ్రవణా
 ద్వాపి శృణుయాద్వా సర్వభాండపేత్య భార్యాం హృద్యాంచ సమతే ప్రీతిపూర్వకమ్ ॥

సాదే సవం సమాకన్య ముచ్యతే సర్వబ
 ఘ్నం శ్రీవాత్ నిష్ఠ కామోవిదోషస్సన్
 క్రమ్య బానక్యా మణ్యోత్సవమ్ । శ్రుత్వా
 త్ రామ దాశరథే పీఠ వీర్యం తేశూయ
 బ్రహ్మతేజో వివర్ధతే ॥ కాన్తా సం శ్రావయే

అయోధ్యాకాండే — పట్టాభిషేకసంభారాన్ వసిష్ఠేన ప్రవోదితాన్ । శృ
 గ్యం నైహీసతి ర్హృత్వా స్థిరం రాజ్య మవాప్నుయాత్ ॥ తురీయవర్ణక మిదం బ్రహ్మవి
 ఘ్నశివార్త కమ్ । శృగ్యతాం సర్వపాపస్సుం సంసారభయనాశనమ్ ॥ వసవానస్య
 సంభూయే త్యక్త పశ్చుమవర్ణకమ్ । గాయత్ర్యా మానవః శ్రుత్వా సూర్యద్వారా
 త్పరం వ్రజేత్ ॥ రాజా సత్యపథ్య శ్చే త్యక్తి ప్తపాతిరంబుధః । శ్రుత్వా దేవోన్
 సమాష్ఠాతి రాఘవస్య సహవతామ్ ॥ నిరీక్ష్య సముహూర్తం త్యక్త్యగ్ర దేవ్యస్తు
 సప్తమమ్ । వర్ణం శ్రుత్వా ఘాతపాప రామసాయుజ్య మాప్నుయాత్ ॥ రామకిశ్క
 తార్థం భరితం సమాశ్వాసయ దాత్స వాన్ । ఇత్యాది శ్రవణా త్సుంసాం వై గాగ్యం
 జాయతే భృశమ్ ॥ నిఘనాశస్య మాతుశ్చ భరితస్య సుభాషితమ్ । శృగ్యతాం సర్వ
 కార్యాణి సిద్ధ్యంత్యేవ స సంశయః (అత్రి పత్నీ సతు వై దేవ్య అగ్గరాగార్పణాదికమ్) ।
 శ్రుత్వా కన్యా సుధర్మారం లభ తేచచ్ఛతే యథా ॥ అయోధ్యాకాండ మఖలం యే
 శృగ్యం ని సో త్తమాః । తే సర్వే హరినాయక్యం ప్రాప్ను వన్తి స సంశయః ॥

అరణ్యకాండే శ్రీశివః — యో విరాధవధం సత్యం శృణోతి శ్రావణేత వా ।
 తస్య సర్వాణి పాపాని లయం యాన్తి స సంశయః ॥ శరభక్షా శ్రమగతిం రాఘవస్య
 మహత్తనః । శృగ్యన్ త్రినికలోకం వై ప్రాప్నోత్యేవ స సంశయః (అ ద్యాహం జీవితం
 జహ్యం త్వాం వా సీతే సలక్ష్మణమ్) । ఇత్యాది శ్రవణా స్మర్య రామా త్కాండే
 త మాప్నుయాత్ ॥ శ్రుత్వా శ్రీరామవిజయం సాపవధా ద్విముచ్యతే । తద్దేవ శృణ్వి
 లాబధా ద్బుధాచ్య మానవః ॥ శ్రుత్వా పుష్పవతీనాకీ లభతే తనయం వరమ్ ।
 భరిత స్వార్యపుత్ర స్వే త్యక్తత్య నవమాతీరమ్ ॥ భక్త్యా శ్రుత్వా తు గాయత్ర్యాకి
 పరాం సిద్ధి మవాప్నుయాత్ । సీతాపహర మారభ్య లజ్జాయాం స్థాపనాశ్చ ॥ శ్రవ
 ణా చ్ఛాస్త్రవిహితం క్షేప్తా దేవీ విముఞ్చతి సీతావ్యపద మాకర్ణ్య వై వలక్ష్మీ ర్వియ
 జ్యతే ॥ జటాయో స్సంస్మృతిం శ్రుత్వా స్వదోకం యాతి మానవః శబర్యా స్సద్గతిం
 శ్రుత్వా సాధ్వీనాం లోకగో భవేత్ ॥ గచ్ఛ శిశుః మితో రామే త్యక్తత్యం దశమ
 తురమ్ నిత్యమ్య దేవ్యా మసుజ స్సూర్యలోక మవాప్నుయాత్ ॥ అరణ్య కాండ మాహా
 త్మ్యం యే శృగ్యం ని మహీతరే । శ్రీరామవప్రసాదేన విష్ణులోకం వ్రజన్తి తే ॥

కిష్కింధాకాండే.—సుగ్రీవపఖ్యతి
విజయ మాప్నోతి ముచ్యతే బాంధవోపతా
మక్షుమ్ । శ్రుత్వా మర్త్య స్వప్రక
శంధ రామేణ కుమాయాశి ప్రాప్తి ము
లాభం స గచ్ఛతి ॥ వాక్య మాత్మహిత
రామప్రసాదేన సోఽమృతత్వ మవాప్నుయాత్ ॥ కిష్కింధాకాండమహాత్మ్యవిపరీ
ప్రచువగాదపి । సర్వదా స్వస్థోకేషు కామచాగో భవేన్నరః॥

యానద్వానినిమాదనమ్ । శ్రుత్వా
దన్యం సవశ్యా మీ త్యైత్రైకాంశ
కోశ మవాప్నుయాత్ ॥ అభి
॥ సుగ్రీవపఖ్యయః శ్రుత్వా రాజ్య
త్వత ద్వాదశవృక్షమ్ । శ్రుత్వా
రామప్రసాదేన సోఽమృతత్వ మవాప్నుయాత్ ॥ కిష్కింధాకాండమహాత్మ్యవిపరీ
ప్రచువగాదపి । సర్వదా స్వస్థోకేషు కామచాగో భవేన్నరః॥

సుప్తాకాండే — సుప్తరాదిమసర్గధానామర్విర్రమాదకమ్ । శ్రుత్వాఽపహ
కళుప్తాది భూతి బేతానివాశేనమ్ ॥ స నిర్జిత్యభూతి శ్రేణా మితి శ్లోకాదిమాక్షుమ్ । ॥
త్వా బధా ద్వము క్తసన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతేనీతానందద్యునాశ్రుత్వా వీణశోక
భవిష్యతి । శ్రుత్వాశు క్రిజాన్వృష్ణం కుస్వస్వపూ రశ్యతి స్త్రవమ్ ॥ శ్రీరామము
ద్రి కాదానం యే శృణ్వన్యాః శేణ తు । నిర్జిత్య శత్రూన్ సుగ్రామేష్ఠిం రాజ్య
వ్రజన్తి తే ॥ ధన్యా దేవా స్సర్వాః పృథ్వా ఇత్యన్తి చాంకముశ్రుత్వా ఽపర్యు
వృత్తి సనగో నాయక చ్చతే ॥ వానామగ్ధాణాః శ్రుత్వా బధా న్నుచ్యేతి మానస
లక్ష్మణ దాహో ద్యను శ్రుత్వా తామ్రాయుహాశి స్ఫురతే ॥ మర్దరాధిముఖ త్యక్తిన్
శ్లోకే యత్ప్రీధమాక్షిణు శిగాయత్ర్యాగి పక్షుశశం శత్రవా మద్రూఢా గ్భిరేత్ ॥
శ్రుత్వాశు పశ్యమం కాండం పానుమర్విర్రజయాక్కితమ్ । అజ్ఞనేయప్రసాదే బ్రహ్మ
లోకిం స గచ్ఛతి ॥

సుప్తరాదిమసర్గధానామర్విర్రమాదకమ్ । శ్రుత్వాఽపహ
కళుప్తాది భూతి బేతానివాశేనమ్ ॥ స నిర్జిత్యభూతి శ్రేణా మితి శ్లోకాదిమాక్షుమ్ । ॥
త్వా బధా ద్వము క్తసన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతేనీతానందద్యునాశ్రుత్వా వీణశోక
భవిష్యతి । శ్రుత్వాశు క్రిజాన్వృష్ణం కుస్వస్వపూ రశ్యతి స్త్రవమ్ ॥ శ్రీరామము
ద్రి కాదానం యే శృణ్వన్యాః శేణ తు । నిర్జిత్య శత్రూన్ సుగ్రామేష్ఠిం రాజ్య
వ్రజన్తి తే ॥ ధన్యా దేవా స్సర్వాః పృథ్వా ఇత్యన్తి చాంకముశ్రుత్వా ఽపర్యు
వృత్తి సనగో నాయక చ్చతే ॥ వానామగ్ధాణాః శ్రుత్వా బధా న్నుచ్యేతి మానస
లక్ష్మణ దాహో ద్యను శ్రుత్వా తామ్రాయుహాశి స్ఫురతే ॥ మర్దరాధిముఖ త్యక్తిన్
శ్లోకే యత్ప్రీధమాక్షిణు శిగాయత్ర్యాగి పక్షుశశం శత్రవా మద్రూఢా గ్భిరేత్ ॥
శ్రుత్వాశు పశ్యమం కాండం పానుమర్విర్రజయాక్కితమ్ । అజ్ఞనేయప్రసాదే బ్రహ్మ
లోకిం స గచ్ఛతి ॥

యుద్ధాకాండే.— విభీషణాగ్నిహోది శ్రవణా న్నోక్షి మాప్నుయాత్ । సప్రదేన
త్యముం శ్రుత్వా సరిః ప్రాప్నోతి చాభయమ్ ॥ తుల్యధ్వ సదినం శ్రుత్వా ముచ్యేతి
పాతకై ॥ సంసారిసాగరి త్యావి పగం ప్రాప్నోతి మానసః ॥ హరి శ్శృతినిలిన్ద్రో ఇతి
శ్లోకాదిమాక్షుమ్ । శ్రుత్వా దేవ్య ఖోపశి తి గంపృత్విజయ భవతే ॥ ధన్వి స
హననోపేత ఇలి క్షోభితి శుభిమాగ్ధకాం మోదిము శ్రుత్వా సాత్త్వికంపర మాప్ను
యాత్ ॥ యో వజ్ర పాతాశిని సన్నిపాలా సర్వత్రి హిరాన్యక్షి మాదరేణ ॥ శృణోతి
చాప్తాదశి మక్షుగతు దేవ్యాగ్నియా త్యేన సేన స పౌరుషమ్ ॥ కుమ్భకిన్ద్య నిధనం
శ్రుత్వా తద్దురువక్తితిః । శాపదోషేణ ముచ్యేత పుమాన్ సద్యో స సాశయః ॥
రావణేర్నిధనం శ్రుత్వా కలిదోహ త్పిముచ్యతే । యహన్ద్వోపమం భీమ మిత్యైత్రై
కోపవిశికమ్ ॥ గాయత్రీ నీజ మాకిన్ద్య యమలోకం స గచ్ఛతి । న విమాదస్య కాలా
య మిత్య స్యాదిమ మక్షుమ్ ॥ శ్రుత్వాతిదుస్సహై దేవ్యా సో దుశితై ర్మలిష్యతే ।
వధం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మినః ॥ శ్రుత్వా సరిః పాపబధా న్నుచ్యతే జన్మ
కోటిజాత్ । భరద్వాజశ్రమం పాప్య వివదే నియతో మునిమ్ ॥ ఇత్యాది శృణ్వ
తాంనగ్గాణాయావత్కథాభిషేచవమ్ ॥ సర్గకార్యాణిసిద్ధ్య నిపాపరాశిశః సశగతి ॥ సా నం

యుద్ధాకాండే.— విభీషణాగ్నిహోది శ్రవణా న్నోక్షి మాప్నుయాత్ । సప్రదేన
త్యముం శ్రుత్వా సరిః ప్రాప్నోతి చాభయమ్ ॥ తుల్యధ్వ సదినం శ్రుత్వా ముచ్యేతి
పాతకై ॥ సంసారిసాగరి త్యావి పగం ప్రాప్నోతి మానసః ॥ హరి శ్శృతినిలిన్ద్రో ఇతి
శ్లోకాదిమాక్షుమ్ । శ్రుత్వా దేవ్య ఖోపశి తి గంపృత్విజయ భవతే ॥ ధన్వి స
హననోపేత ఇలి క్షోభితి శుభిమాగ్ధకాం మోదిము శ్రుత్వా సాత్త్వికంపర మాప్ను
యాత్ ॥ యో వజ్ర పాతాశిని సన్నిపాలా సర్వత్రి హిరాన్యక్షి మాదరేణ ॥ శృణోతి
చాప్తాదశి మక్షుగతు దేవ్యాగ్నియా త్యేన సేన స పౌరుషమ్ ॥ కుమ్భకిన్ద్య నిధనం
శ్రుత్వా తద్దురువక్తితిః । శాపదోషేణ ముచ్యేత పుమాన్ సద్యో స సాశయః ॥
రావణేర్నిధనం శ్రుత్వా కలిదోహ త్పిముచ్యతే । యహన్ద్వోపమం భీమ మిత్యైత్రై
కోపవిశికమ్ ॥ గాయత్రీ నీజ మాకిన్ద్య యమలోకం స గచ్ఛతి । న విమాదస్య కాలా
య మిత్య స్యాదిమ మక్షుమ్ ॥ శ్రుత్వాతిదుస్సహై దేవ్యా సో దుశితై ర్మలిష్యతే ।
వధం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మినః ॥ శ్రుత్వా సరిః పాపబధా న్నుచ్యతే జన్మ
కోటిజాత్ । భరద్వాజశ్రమం పాప్య వివదే నియతో మునిమ్ ॥ ఇత్యాది శృణ్వ
తాంనగ్గాణాయావత్కథాభిషేచవమ్ ॥ సర్గకార్యాణిసిద్ధ్య నిపాపరాశిశః సశగతి ॥ సా నం

మాయాఫలం విస్తత్యేవ న సం
సృజన్ ॥ రాఘవస్య ప్రసాదేన మే

ఉత్తరకాణ్డే.—ప్రాప్తవా

వ్యవశం గాయత్ర్యానుద్రవా

వ్యతాం ప్రథమాక్షరమ్ ద్వావింశతి

స్థైర్యే రిత్య త్రాదిను మక్షరమ్ ॥ యః శృణోతి సదా భక్త్యా సూర్యబోకం స గచ్ఛతి ॥

యామేవ రాత్రి విత్వత్త గాయత్ర్యా బీజ ముత్తమమ్ ॥ చతుర్వింశంతు మనుజ

స్మృత్వా మోక్ష మవాప్నుయాత్ ॥

స్థాభిషేచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహ
త్వేఽభిషేక్యతే ॥

మ స్యే త్యత్ర త్య ప్రథమాక్షరమ్ ॥ శ్రు

మాప్నుయాత్ ॥ చక్రప్రహరే రిత్యత్ర శృ

యత్రాకా కావేవ సతి స్వరూపా దేవదానవ

సంధ్యై రిత్య త్రాదిను మక్షరమ్ ॥ యః శృణోతి సదా భక్త్యా సూర్యబోకం స గచ్ఛతి ॥

యామేవ రాత్రి విత్వత్త గాయత్ర్యా బీజ ముత్తమమ్ ॥ చతుర్వింశంతు మనుజ

స్మృత్వా మోక్ష మవాప్నుయాత్ ॥

శ్రీసీతాకల్యాణ ప్రతిపాదకస్య పఠనావసరే కర్తవ్యవిధిః.

తత్త్వసంగ్రహరామాయణే ఉత్తరకాణ్డే ౨౧, ౨౨, ౨౩.

సీతావివాహసంగ్రే తు పుత్యమానే సదా వరైః ॥ ఆచార్యస్తు సుసంపూజ్య
స్థానాన్యే ద్విజస త్తమాః ॥ సీతాసమేతి ప్రతిమాం రాఘవస్య స్వేతి క్షీణజామ్భూ
పదమయీం కృత్వా వాఙ్మతాం స్థస్య సిద్ధయే ॥ నిధాయ పూర్ణకలశే త్కౌముదస్త్రేణ
వేష్టితే ॥ యథావిధి సుసంపూజ్య నిర్భక్త్యా దక్షిణాయత్తిమ్ ॥

ప్రతిమాదాసమస్త్ర ద్వయమ్.—ధరణీగర్భసంభూతే ధరణీధరవల్లభే ॥ ధర
ణీమే ప్రయచ్ఛాశు పీతా భవ శుచిస్థితే ॥ కౌసల్యాగర్భసముత్పత్తే భూభానో
ర్యురగాయత ॥ ప్రతిమాదాసమస్త్రస్య వాఙ్మతం యచ్ఛ రాఘవమ్ ॥ మస్త్రద్వ
యం సముచ్చార్య దద్యా ద్వీకే ద్విజస్సనే ॥ ఏనం సంపూజ్య విధివ ద్వీకారం శ్రా
కస్సృణో ॥ తతో విప్రాన్ సమభ్యర్చ్య సర్వా సిద్ధాం స్తుభోజయేత్ ॥ విత్తశాస్త్ర
స కృత్యైవ తాం శైచ వారాధయేత్తుదా ॥ ఏనం కృత్వా సరో భక్త్యా తత శ్శ్రీనా
రారభేత్ ॥ తస్య పుణ్యఫలం నాహం వక్తుం శక్తో మునీశ్వర ॥ కిమత్ర బహునోక్తేన
వై రామో భవే ధ్ధువమ్ ॥ అనశిష్టవిశేషఫలస్తుతి ప్రతిపాదకో గ్రంథ వక్ష్యేవ
ప్రస్తుత్యః.

శ్రీమద్రామపట్టాభిషేక ప్రతిపాదకస్య పఠనసమయే కర్తవ్యవిధిః

బ్రహ్మాంధురాణే, ౧౫౧ అధ్యాయే,

పట్టాభిషేకవేద్యాం ప్రాత్రుత్థాయ మానవః ॥ సంత్రిప్య గోమయే నౌర్వీ
రిలంకృత్యా త్యాదిభిః ॥ శ్రీరామ ప్రతిమాం కుర్యా చ్చతుర్వింశత్యున్నకైః ॥ సీతా
పత్నీశత్రుస్తుభరతాదిభి రన్వితామ్ ॥ కుర్యా ద్ద్వాదశభి ర్వాసక తదర్థే నాపి వా బుధః ॥
భవార్జితే నాపి యథావిధివసారతః ॥ తత స్పింహాసనం స్థాప్య సేర్వరత్నోపశోభ
మ్ ॥ తత్ర తాం ప్రతిమాం స్థాప్య శుభే లగ్నే నివేశయేత్ ॥ ద్విజా నిమ న్నియే

దష్టా విధిజ్ఞాన్ వేదపారగాన్ । అభిషేక
ఉపచారైః పూజశిఖి పూజయిత్యాదు
విభూషణైః ॥ అత్యై రాద్యైశ్చాభిశాసైశ్చ
తం విప్రం రామబుధ్ధ్యా ప్రయత్నైః ॥

క్రితః । పట్టాభిషేకసర్గం తు వాచకేన ప్ర
సహస్రత్రయసంఖ్యయా గాయత్ర్యా హవనం కుర్యా దాజ్యే నై వాతిథక్రితః
తత శ్శ్రీరామగాయత్ర్యా కారయే ధవనం తథా । రామాయణాదిసర్గసంఖ్యైశ్చ
హవనే తత్రయ ద్వ్యసహస్రచ్చాసేన్యా ధాయత్ర్యాను భవేన్నరః । తదా ద్విజైః కా
యేత్స యథాశాస్త్రం ప్రయత్నైః ॥ తతః పూజాహుతిం దత్త్వా హ్యగస్త్యై కవిధానైః
చతుర్వింశతీసంఖ్యా కాన్ బ్రాహ్మణాన్ భోజయే త్తతః ॥ శిష్టై రిష్టజనై స్సాకముపభ
జ్యథ యత్నైః । సర్వేషాం దక్షిణాం దద్యా ద్యథా తుష్టా భవన్తి తే ॥ ఏనం నియ
మతో యస్తు కుర్యా దేత ద్వ్యతం ద్విజవిస్టుభ్య లింగం దేహం స వరం రాఘవ మ
ఘ్నయాత్ ॥ విశేషఫలస్తుతిస్తు శ్రీమద్రామాయణ పారాయణ కథాశ్రవణమపి
మానువర్ణన విచార ప్రకరణే ప్రప్రవ్యా.

కుర్యా తై స్సహ ద్విజపుజనైః
ఽచ్చయే ద్వాచకం తుస్వస్త్వస్త్వ
త్రాదిభి స్తథా । ఏనం సంపూజ్య
ప్రతిమాం చైవ తస్మై దత్త్వాతిథి

తత్ ॥ సమా పై యమ మహామత్ర
సహస్రత్రయసంఖ్యయా గాయత్ర్యా హవనం కుర్యా దాజ్యే నై వాతిథక్రితః
తత శ్శ్రీరామగాయత్ర్యా కారయే ధవనం తథా । రామాయణాదిసర్గసంఖ్యైశ్చ
హవనే తత్రయ ద్వ్యసహస్రచ్చాసేన్యా ధాయత్ర్యాను భవేన్నరః । తదా ద్విజైః కా
యేత్స యథాశాస్త్రం ప్రయత్నైః ॥ తతః పూజాహుతిం దత్త్వా హ్యగస్త్యై కవిధానైః
చతుర్వింశతీసంఖ్యా కాన్ బ్రాహ్మణాన్ భోజయే త్తతః ॥ శిష్టై రిష్టజనై స్సాకముపభ
జ్యథ యత్నైః । సర్వేషాం దక్షిణాం దద్యా ద్యథా తుష్టా భవన్తి తే ॥ ఏనం నియ
మతో యస్తు కుర్యా దేత ద్వ్యతం ద్విజవిస్టుభ్య లింగం దేహం స వరం రాఘవ మ
ఘ్నయాత్ ॥ విశేషఫలస్తుతిస్తు శ్రీమద్రామాయణ పారాయణ కథాశ్రవణమపి
మానువర్ణన విచార ప్రకరణే ప్రప్రవ్యా.

ఉత్తరకాండపారాయణకథాశ్రవణవిధిక్రమవిచారః.

బ్రహ్మణ్డపురాణే, ౧౫౦ అధ్యాయే,

తదుత్తరంతూత్తరం వై సంశ్రావ్య మనుజోత్తమః । సీతావివాహస్యన్తా
కథాం శ్రుత్యా సమాపయత్ ॥ సూత్తరం క్రమశః పాఠ్యే వై న శ్రావ్య ఇతిస్సహ
అచార్యః కేచి దూచ్యైః పరమాన్య ప్రకాశకాః ॥ దేవాలయేషు సర్వేషు సనా
త్రాదిషు ద్విజాతి కాఽన్యేషు చ సర్వేషు వ్రతోద్యాపనక్రిస్తు (ఉత్తరో వై స
పాత్య సాన్య వై స సంశ్రావ్యోకిదాచస)

శ్రీమద్రామాయణ పారాయణకథాశ్రవణమహిమా నువర్ణనవిచారః.

బ్రహ్మణ్డపురాణే, ౧౮౮ అధ్యాయే,

రామాయణస్య మాహాత్మ్యం శృణువత్కేద్యైశ్చోత్తమ! రామాయణస్థవర్ణస్య
శ్రవణాద్భూప్రదక్షిణమ్ ॥ కృతం సహస్రవారేణ యత్ఫలం తత్ఫలం లభేత్ । ఏత
ద్విసావ్యశ్రవణం యః కుర్వీత సరాధమః ॥ స నారకీతి విక్షేయ స్సత్య మేత ద్భవీమ
తే! రామాయణమహాపుణ్యకథాయత్ప్రవర్తతే ॥ తతోఽపియోజనశతం పవిత్ర మితి
గద్యతేన వేదై ర్న తపాభి స్సా నతీర్థాచర తై రపి! సయజ్ఞై ర్నాశ్వమేధై శ్చ సకృచ్ఛాపి
దిప్తితై రపి! రామాయణై కల్లోకస్య శ్రవణా ద్యా గతిః స్మృతా! నాస్తి నాస్తివస
విప్ర ఇ త్యాజ్ఞా పారమేశ్వరీ! రామాయణే వక్ష్యమాణేయ స్త్వాగచ్ఛతి భ క్తిః ॥ స
నరః కోటిమాసానాం గడ్గాన్నానఫలం లభేత్! ఏకస్మిన్ శ్లోకమాత్రేతు శ్రుతే నియమ

ద్విజః । బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని తం త్యక్త్వా యాన్తి దూరతః ॥ యస్తు రామ
 ఖాం త్యక్త్వా అన్య త్కర్తు మిహేచ్ఛతి । స్వగృహే సుసమృద్ధాన్నం త్యక్త్వా
 ట్కామట త్యసా ॥ యస్తు రామకథాం త్యక్త్వా అన్య త్కర్తు మిహేచ్ఛతి । సురూ
 హం స్వక్రియం త్యక్త్వా కుష్ఠే మిచ్ఛ త్యసాపిణిమ్ ॥ యస్తు...తి । స నరక పాయసం
 త్యక్త్వా హ్యుచ్ఛిష్టం ప్రతిధావతి ॥ యస్తు...తి । సుగంధసంయుతజలం త్యక్త్వా మూ
 త్రం ప్రతీచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స రాజ్యసంపదం త్యక్త్వా నరకం గన్తు మిచ్ఛతి ॥
 యస్తు...తి । స ద్రవ్యసంచయం త్యక్త్వా మృత్యుంపాదన మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స గో
 ష్ఠం విహ యాథ గాగ్ధభీక్షీన మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స్వస్య భార్యాం సురూపాక్షీం
 త్యక్త్వా మాతర మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స యాగీయసతుం త్యక్త్వా పితరం హన్తు
 మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స సూర్యాగ్ని ప్రభాం త్యక్త్వా హ్యన్యకారం ప్రధావతి ॥
 యస్తు...తి । అమృతం స నర స్త్యక్త్వా విషం పాతు మిహేచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । గుహో
 త్తం నర స్త్యక్త్వా స ట్కారోదక మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స పాతు ముదకం త్యక్త్వా సురాం
 పాతు మిహేచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స స్వభార్యా మృతో త్యక్త్వా చిహ్నాలీం గన్తు మిచ్ఛతి ॥
 యస్తు...తి । త్యక్త్వా హేమామార్థమగ్నిం స్త్రీన్ శ్చ జానాగ్నిం స ధావతి ॥ యస్తు...తి ।
 వ్యగ్రాశిం సర స్త్యక్త్వా సచార్యం కర్తు మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స బ్రహ్మణం విహ
 నాన్యం కూత్రం పూజితు మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । భక్త్యాన్ విహాయ స మృగాన్ గోహ
 న్యం కర్తు మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । గాయత్రీ మాతరం త్యక్త్వా వేదాన్ జప్తు మి
 ఛతి ॥ యస్తు...తి । దారాం త్యక్త్వా రిస్తుకామో విధవాం గన్తు మిచ్ఛతి ॥
 యస్తు...తి । స్వపాప్యం శ్చ సా త్యక్త్వా హ్యనాగ్నిం హేమ మిచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి ।
 తిష్ఠతి సర స్త్యక్త్వా రుప్తసర్గ మిహేచ్ఛతి ॥ యస్తు...తి । స దేవత్య మిహ త్యక్త్వా
 శాచత్య మ పీచ్ఛతి ॥

రామాయణశ్రవణతో యత్ఫలం భవతి ద్విజ । తత్ఫలం శ్రోతుకామస్య
 గాహం న కుం తవ క్షమః ॥ అథవా దోఽయ మితి వై సమ నైష్ఠ్యమునీశ్వర । తథా
 క్తార వేదహ యాన్తి మూఢా స్వగోగతిమ్ ॥ అహం తే సన్వతోకానాం హితం
 క్షు మునీశ్వర । యస్తు సం దేహాయు క్త సన్న్య దస్మి న్న క్షే విమూఢభిః ॥ సం దేహా
 క్షు వై మర్త్యో నరకం ప్రాప్నుయా ధ్ధివమ్ । తస్మా న్న చార్థవా దోఽయ మితి శజ్జ్య
 సునీషిభిః ॥ అహం రుద్రత్య మగమం విష్ణు ర్విష్ణు త్య మేనచ । బ్రహ్మ బ్రహ్మత్య మగమ
 స్తేస్థా దేవత్య మాప్నువన్ ॥ శతకోటిసువిస్తృత మేత ద్రామాయణం మహత్ । మ
 ణ్డోకే విష్ణులోకే చ సత్యలోకే పర న్నప ॥ నరీశ్వరా దశృణుయా మహం రామాయణం
 పురా । విషగ్గేనా తథా విమృశ్యోతి చరితం సదా ॥ మార_క్షేయా త్సద జోఽపి

కృణో తీమం మహామనుమ్ । పశ్చాత్ కోటివిస్తీర్ణాం కథాం చేమాం భువివాన్తికే ।
 గాయన్తి దేవా నిత్యం వై పరమానందనిర్భరాః । తథా గవాంచలోకేషు దశకోటిప్రవిస్త
 రమ్ ॥ ఇమం గాయన్తి సతతం కల్పవృక్షాదయో మునే । స్వరేష్వస్య సమీపేతు కో
 టివిస్తీర్ణ మద్భుతమ్ ॥ ఇమం గాయన్తి ముసయో వాలఖిల్యాదయ స్సదా । పశ్చాత్
 త్కోటిసంఖ్యాక మిమ మాద్యం పురాతనమ్ ॥ సూర్యలోకే చ గాయన్తి వసిషాద్యా
 ఋషీశ్వరాః । గర్భాయతముఖ్యానాం కిన్నరాణాం వలతా శినామ్ ॥ లోకేషు గాయ
 న్త్యే తాం హి స్రత్యేకం కోటివిస్తృతామ్ । వ్యాఖ్యాతినాద స్తత్ర నిత్యానందప్రదా
 సదా ॥ సహస్రాణాం చతుర్వింశశ్ శ్లోకానాం సఖ్యయా యుతమ్ । ఉపాదిత మహా
 తప్య వాల్మీకే ర్భావితాత్మనః ॥ తా మేవ సుహితాం చోమా పత త్యవ్వహ మా
 రాణ్ । తస్మా ద్రామాయణా నాగ్గయ గ్భావయతి శాస్త్రే ॥ సోఽప్యం పుమా
 సం స నమేన్నియమగ్ధో భవేగ్గిరిసప వ సన్ద్యో గ్యశ్చ వ్యాకృగ్గ చ ద్విజ్జో త్తమ
 కిమత్ర చిత్రిత క్యశ్చ య శ్శూరీయా ద్రాసునం మమమస ఏవ విష్ణు స్సగ్రహేచ
 ప్రాచహంచ ససంశయః ॥

తత్త్వసంగ్రహరామాయణే, ఉత్తరకాండే. ౨౦, ప.

సంస్కృతం రామచరితం పరిత్యజ్య సరాధమః । పరశ్చ భాషా సర్వార్థం న్యు
 త్పన్నాజలం పితౄన్ ॥ కించ, ఎచ భాషా స్వకృతా కథం తాత్తి పాపగః । తస్మిన్ పు
 రోద్ధనేన వినా తత్కథయాంభుమ్ ॥ అవశిష్టాంశ స్తజ్జైవ ప్రప్రవృత్తః.

శుభమస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

శ్రీమత్పరాశర్యోపపురాణోక్త శ్రీమద్రామాయణమాహాత్మ్యప్రారమ్భః.

ఋషయః ఉచుః ॥ శ్రుతా స్వస్త్యోఽఖిలా ధర్మా శ్శ్చుతిస్త్వత్తివిబోధితాః ।
 త్ర న స్సంశయగి కశ్చిత్త త్వం వక్తు మిహాహ్వాసి ॥ ౧ ॥ తాపత్రయాతురై ర్వృక్షే స
 రై వ్యస్థంసారసాగరాత్ । తరీతుకామై గవనా కిం కార్యం త ద్భగవీహి నః ॥ ౨
 యస్మి న్కృతే కృతం సంస్థ మకృతే చాకృతం భవేత్ । కృతేన యేన భగవా స్ప్రీ
 తాతి పురుషోత్తమః ॥ ౩ ॥ యే నైవ ప్రాప్యతే మత్స్యగి పురుషార్థచతుష్టయమ్ । క
 తార్థా స్సాస్యయే నైవ శృపయా త ద్వద ప్రభాః ॥ ౪ ॥ శ్రీపరాశర ఉవాచ ॥ హ
 ప్రాచహంచ ప్రవక్తృమి య త్వజ్జైవ హం మహాత్మభిః । శ్రూయతా మవధానేన రప
 త్య మిద ముత్తమమ్ ॥ ౫ ॥ ఆధ్యాత్మికాదితాపై ర్యే సంరహ భువి మానవాః

తేహ ముజ్జవనార్థాయ కించి ద స్త్యావధం మహత్ . ౬ . య ద్వాల్మీకిముఖమ్భా
జమకరద్వరురాయతే । సర్వే య దుపజీవన్తి సుధియః కన్యకల్పకాః । ౭ . నిష్ప
ద్యతే శ్రుతే యస్మిన్ పునుష్కచతుష్టయమ్మయ త్రాసువర్ణ్య తేభీష్టం రామో నా
రాయణ స్వయమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రవణా దేవ సర్వేషాం య న్ననః ప్రసథం హరేత్ । బుభు
క్షూణాం ముముక్షూణా మ ప్యాస్వాద్యరసం హి యత్ ॥ ౯ ॥ పవిత్రాణాం పవిత్రం
య న్నజ్జలౌనాం చ మద్గళిమ్ శాస్త్రాణా ముత్తమం శాస్త్రం ద్వయమన్తార్థపేశలమ్ ॥
సర్వాలక్ష్యరగమ్భాం రిపై సురైవ్యో పరిష్కృతమ్ । దోషదూరం గుణై సురైవ్య
ర్వాధుర్యా దైవ్య ర్నమోహరమ్ ॥ ౧౦ ॥ యస్య రామాయణాభిఖ్యా త్రాయతే భువన
త్రయే । శిరఃగతిశాస్త్రాభ్యాం య న్యావమ సాత్త్వతోత్తమాః ॥ ౧౧ ॥ సర్వాం
స్థాయితం వర్ణాన్ సాయో ద్రామాయణాత్మనా । అనాదినిధనా వాణీజాతా వర్తీక
జన్మని ॥ ౧౨ ॥ వైతస్తా దధికం కించి ద్విద్యతే భువనత్రయే । సర్వవేదా న్నసారాన్థో
య దీదేవ ప్రకాశ్యతే ॥ ౧౩ ॥ శ్రీమద్భాగవతం శాస్త్రం మూలమన్యోసంబృంహ
ణమ్ । చరమశ్లోక తాత్పర్యగ్రహకం భారతిం మహత్ ॥ ౧౪ ॥ ఇదం రామాయణం
శాస్త్రం ద్వయమన్యోసంబృంహణమ్ పవిత్ర మేత ద్రితయం నాతోఽన్య ద్విద్యపే
షమ్ ॥ ౧౫ ॥ సా ద్వికాని పురాణానియా న్నేహ మనుకూలతామీరహస్యత్రయ
నిష్ఠాతై స్తత్త్విత్రయచిత్తైః ॥ ౧౬ ॥ శాస్త్రత్రియమిదం స్వాద్యం సాత్త్వితై
రైవ్యపూ తమైః । త్రిషే తే వ్యపిచిత్రాన్ ఇదం రామాయణం పదమ్ ॥ ౧౭ ॥
యత్ర ప్రసృత్తిశాస్త్రాన్ సమ్యగేవ ప్రకాశితః సామాన్యాశ్చ విశేషాశ్చ యత్ర ధర్మా
నిరూపితాః ॥ ౧౮ ॥ రామాయణం పరం శాస్త్రం మన్యో రామాయణం మహాన్ ।
రామాయణం పరం ప్రాప్యం ధనం రామాయణం పదమ్ ॥ ౧౯ ॥ అస్మిన్ శ్రుతే శ్రుతం
సర్వ మశ్రుతే చాశ్రుతం భవేత్ । నాస్యాదయతి తో వైత వైద్య రామాయణా
మృతమ్ ॥ ౨౦ ॥ శ్రుతా గీతాపి వా యేన రామాయణకథా సుధా । పునాతి తస్య
మర్త్యస్య కుల మేకోత్తరం శతమ్ ॥ ౨౧ ॥ అధీతాం సర్వవేదా న్వా యజతాం వాఽ
జతై ర్మతైః । దత్తాం వా సర్వదానాని తప త్విపి సమా శ్శరమ్ ॥ ౨౨ ॥ కుర్యా
చ్చాస్త్రాయణాదీ న్వా తీర్థే వ్యపి నిమజ్జతు శతం పూర్వాని కురుతాం జనాత్మవ్యఖలాః
కలాః ॥ ౨౩ ॥ యస్య రామాయణశ్లోక ఏకోఽపి స గత శ్శ్రీతిమ్ వ్యధా న్తస్య క్రియా
స్సర్వా అపి వా సా ద్యసమృతాః ॥ ౨౪ ॥ యస్తు రామాయణం సర్వం శృణ్వ న్నాచార్య
వక్తృతః । తదర్థ మనుసందధ్యా త్స భగ్తో వివయాన్వితః ॥ ౨౫ ॥ స స్సాత సర్వ
తీర్థేషు సర్వయజ్ఞేషు దీక్షితః । కుర్యా దన్య న్న వా కుర్యా త్ప్రతకృత్యో నసంశయః ।
తస్య బహుభి స్తీర్థైః కిం తస్య బహుభి ర్మతైః ॥ కిం తస్య బహుభి శ్శాస్త్రై ర్దేవ
రామాయణం శ్రుతమ్ ॥ ౨౬ ॥ యస్య రామాయణం వక్త్ర యస్య రామాయణం

శ్రుతౌ । వై తాభ్యా మపరో ధన్యా విధ్యతే భవనత్రయే ॥ ౨౯ ॥ ప్రాచేతసమహా
 శైలా దపతీ ధ్వాఽతివిర్బలా । రజాంసి శమయ త్యేహ శ్రీరామాయణజాహ్నువీ ॥ ౩౦ ॥
 వాల్మీకిమహాశిఖరా దుడతం శ్రియమిచ్ఛతా । రామాయణమహాత్మ్యం నరేణ హృది
 ధార్యతామ్ ॥ ౩౧ ॥ వల్మీకజన్మపూర్వాదేవే కుద్యతా హరతా తమః । ప్రజాధ్యతే
 జగత్పద్మం శ్రీరామాయణభానునా ॥ ౩౨ ॥ ఉద్యత్సహస్రశాఖస్య రామాయణ
 మహాతరోః । తాపత్రయాతురైర్వైర్వైశ్చ శ్చాయా సంశ్రీయతాం మనాః ॥ ౩౩ ॥
 త్రయీలతాగ్రనిష్పన్నం రామాయణమహాఫలమ్ । అనశ్వరరసం స్వాద్యం నిత్యం
 తృప్తి మభీష్ఠతా ॥ ౩౪ ॥ వేదసింహాసనాహూఢం సార్వభౌమం నిస్సర్గతః । రామా
 యణమహారాజం న దరిద్రాతి సంశ్రితః ॥ ౩౫ ॥ ధీమన్మమౌఢితా జ్ఞాతో వాల్మీకిశీర
 సాగరాత్ । రామాయణేస్తు స్థంసేవ్రాహ్మ్య విబుధై రిమ్మతాఢిభిః ॥ ౩౬ ॥ కాణ్డశాఖ
 స్ఫుర్దిగుచ్ఛో న్యానవిద్యాతీసారథః । శ్రీరామాయణమద్వార స్సేవ్య స్వస్థిఫలతీర్ఘ్నిభిః ॥
 వాల్మీకిరిసమ్భూతా రామసాగరగామినీ । పునాతి భవనం పుణ్య రామాయణమహా
 నదీ ॥ ౩౭ ॥ ప్రాచేతసప్రదోత్ఫుల్ల శ్రీవిహారిసికేతనమ్ । రామాయణమహాపద్మం
 సేవనీయం న దాఽభిభిః ॥ ౩౮ ॥ కృతం వాల్మీకిభిషజా రామాయణంసాయనమ్ । పేయం
 సంసారరోగా దైర్ఘ్యకైః పుష్టి మభీష్ఠుభిః ॥ ౪౦ ॥ శ్రీరామగుణరత్నాధ్యం నానౌ
 పాఖ్యానకాఞ్చనమ్ । శ్రీమద్భి శ్శ్రీవతే ధార్యం రామాయణవిభూషణమ్ ॥ ౪౧ ॥
 బహునా కీమి హేమా క్షేపయతి హైరైస్త్రిజ్జకీవిహాః । ఆదికావ్య మిదం దివ్యం రామ
 వృత్తం నిశమ్యతామ్ ॥ ౪౨ ॥ తదుపగతసమాససంధియోగం సమమధురోపనతాన్ధ
 వాక్యబద్ధమ్ । రిఘునరచరితం మునిప్రణీతం దశశిరసశ్చ నధం నిశామయధ్వమ్ ॥
 యః కణ్డాశ్చలిసంపుతై రిహారిహ స్సమ్యక్ పీబ త్యాదరా ద్వాల్మీకే ర్వదనారవిష్టగళి
 తం రామాయణాఖ్యం మధు । జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణై రిత్యస్తహాపద్రవం
 సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమా నిష్కలః పదం శాశ్వతమ్ ॥ ఇతి శ్రీమత్పరాశర్యే
 ఉపపురాణే శ్రీరామాయణమహాత్మ్యే ప్రథమోధ్యాయః.

ఋషయ ఉాచుః.—శ్రేయ సమ మిదం బ్రహ్మన్ కథితం ముక్తిసాధనమ్ ।
 కదా కస్తా త్కథం వై త చ్ఛాస్త్రివ్యం బ్రాహ్మ మహామునే ॥ ౧ ॥ శ్రీపరాశరః.—ఇమ
 మర్థం పురా పుష్టో నారదేన మహాత్మనా । ససత్కుమారోఽకథయ చ్ఛాస్త్రియతాం
 త ద్భవీమిమః ॥ ౨ ॥ నారద ఉవాచ.—య దేత ద్భువి విఖ్యాతం రామాయణ మితి
 ప్రభో । శ్రవణాదౌ విధిం తస్య కృపయా త ద్భవీమిమే ॥ ౩ ॥ పథా త్వదుపదిష్టేన
 తరస్తు భువి మానవాః । నాజ్ఞాతం తే జగ త్యస్త్రిన్ సర్వజ్ఞోఽసి మతో మమ ॥ ౪ ॥
 శ్రీపరాశర ఉవాచ.—ఇతి పుష్టో నారదేన ప్రణతేన మహామనాః । ససత్కుమారో
 భగవా నశ్రవౌచ త్ప్రీతిమానసః ॥ ౫ ॥ ససత్కుమార ఉవాచ । మనసా సాపధానే

న శ్రూయతాం య ద్భూషిమి తే | శ్రుత్వా విమృశ్య తాం సమ్యగ్విమృశ్య క్రియతా
ముపి || ౬ || రామాయణస్య శ్రవణం పఠనం వా మహామునే | ఆరభేత శుభే మాసి
దినే వారేచ తారకే || ౭ || ముక్త్యా తైషశుచీ మాసా సర్వే మాసా శ్శుభావహా |
దశం పూర్వంచ భాద్రస్య శుభ మస్యత్తు నిర్దితమ్ || ౮ || సామ్యాయనం పూర్వపక్షి
పూర్వాష్టా శ్చాతిశోభనమ్ | రిక్తాం వి నాఽ స్య తిభయ శ్శుభే మాక్తా శ్శుభావహా || ౯ ||
శుభవారా శ్శుభాః ప్రోక్తాః క్రూరవారా స్త్వశోభనాః | భానువారి శ్శుభో యస్తా
ద్రా మోఽజాయత తత్కులే || ౧౦ || శనివార స్తథా విష్ణు ర్యస్తా త్తస్యాధిక్షై నతమ్ |
ఇత్యుచుంపరే ప్రాజ్ఞాస్తాచ గ్రాహ్యా తతో బుధైః || ౧౧ || సర్వా శ్శుభఫలాః
ప్రోక్తా విద్యారమ్భా క్తతారకాః | ఋతుం త్వదితిక్షై నత్య మత్సు త్తమ ముదాహృ
తమ్ || ౧౨ || కేచిద్దై వ్యవస్థ మృతుంచ ప్రశంస ని పఠం బుధాః | అ స్సవిష్టివ్యతీపాత
వైశ్వుత్యాదీ నివన్దయేత్ || ౧౩ || ఏవం విమృశ్య దేవర్షే శుచి ర్నియతమానసః |
పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యతీర్థే దేవతాయతనేషు వా || ౧౪ || సమాశే బ్రాహ్మణానాం వా
వైష్ణవానాం విశేషతః | తులసీకాననే వాఽపి గోష్ఠే పద్మ సనేఽపి వా || ౧౫ || సదీ
నాం వాఽపి తీర్థేషు మహాపద్మాక రేషు వా | సమే శుచా శర్కరాగ్నిధూమశ్చై త్యాది
పల్లవే || ౧౬ || మనోనుకూలే నిర్వాణే చక్షుషీదాద్యమల్పకే | చద్దాల మ్లేచ్ఛ పాషణ్డ
పతితాదై వ్యం దూషితే || ౧౭ || భగోష్ఠ్యకాకశుసక గ్రామసూకరవర్జితే ఏవం విధే శుభే దే
శే ప్రారభేత విచక్షణః || ౧౮ || విశేషత స్త్వయోధ్యాయాం పఠనా చ్ఛివణా దపి |
ప్రియతే భగవా న్రామ స్సహి విష్ణు స్సనాతనః || ౧౯ || యత్రాభివ్యక్తి మాపన్నో
భగవాన్ భూతభావః | తేషు క్షేత్రేషు పఠనా దప స్తగుణితం ఫలమ్ || ౨౦ || య
త్ర విష్ణుకథాస్వాదలోలుపా వైష్ణవైర్నిమాః | పఠనే శ్రవణే వాఽపి సదేశోఽత్యు
త్తమః స్ఫుటః || ౨౧ || ఆచార్యో వేదవేదాద్భ తత్త్వవేదీ విచక్షణః | అర్థపఞ్చకత
త్త్వజ్ఞః శ్చాచ్యుత్యపరాయణః || ౨౨ || రహస్యత్రయనిష్ఠాత స్తత్త్వత్రయవిమర్శ
వాన్ | సత్సంప్రదాయనిరతః స్థిరధీ చ్ఛియతేన్ద్రియః || ౨౩ || కృపావాన్ సత్యవాదీ
చ సాత్త్విక స్సాధుసమ్మతః | శాసితా దీర్ఘసౌహృద్భిష్యుజ్జీవనతత్త్వరః || ౨౪ || చి
హ్నితో భగవచ్చిహ్నై రససూయ రదామ్భికః | ఆచార్యభ క్తిసంపన్నో భగవచ్ఛా
స్రతత్త్వరః || ౨౫ || ఇతిహాసపురాణానాం వ్యాఖ్యాతా స్ఫుటిపరగః | కావ్యాలం
కారిసారిజ్ఞో గమ్యారమధురస్వరః || ౨౬ || సర్వవేదా స్తత త్త్వజ్ఞ స్సర్వసచ్ఛాస్ర
భ క్తిమాన్ | కాణాదాదిమమ స్సర్కదవీయా నా స్థితమ్ || ౨౭ || ప్రియవాదీ
సత్యవాదీ తేజస్వీ దాసశీలవాన్ | అనేకా నిభి రత్తోభ్యన్యాసవిద్యార్థగౌరవః || ౨౮ ||
ఫలాభిసన్నివిధురైః కర్తృభి ర్మరితోవకః | ఏవం విధోఽస్య శ్రవణే శ్రయణీయో గురూ
త్తమః || ౨౯ || ఆదా వీద్యత మాచార్యం శుశ్రూషు ర్భ క్తిమత్రధిః | శాస్త్రార్థత
త్త్వబోధేషు సుదాచారవిచక్షణః || ౩౦ || ప్రణామతత్త్వరో నిత్యం ప్రశ్న కాలప్రతి

కుః । శాస్త్రా దాస్త్రా జిత్రోద్ధ శ్చాగతితత్వమ్ ॥ ౩౦ ॥ శివోపశాస్త్రసవాన్ శ
 స్త్రే ప్రసక్తిరి హరావపి । అనసూయః కృష్ణశ్చ వైష్ణవౌ వీరమత్సరః ॥ ౩౧ ॥
 ద్వియసాంభసంపూర్ణో భగవల్లాక్షగూర్జితః । ఆలస్యైస్య స్పృహశ్చిద్దోషై రి
 భినివర్జితః ॥ ౩౨ ॥ శిష్యః పంపిభిః ప్రాప్య ప్రణీప త్యాభిహ ద్యద । శిరస్యశ్చలితా
 ధాయ ప్రార్థయేతి విసిఃమన్ ॥ ౩౩ ॥ ఆచార్య శ్రీమహామోక్షాస్మి రామా యణ
 మహామనుమ । ప్రతిస్యోపాసం స్థిరపా యాస్య మనోధమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి
 సగ్రప్రార్థనంభ జ్యోతిసన్నే మహానా । శే నోపాప్య శ్చ బయో ద్రామాయ
 ణాభిమాన్మయమ్ ॥ ౩౫ ॥ అధఃరోష్ట్రైశ్చే ప చలాదగిశోత్తి ప । నిపణ్ణా శిష్య
 ఆచార్యంభావయేత్త్రము ప ॥ ౩౬ ॥ యగ్నాన్నిరాయుగో దేహి కృత్యా మ
 ర్గమమూరినుమి । మగ్నా మగ్నో శే గోకాన్తా మగ్నా చ్చాప్తహానా ॥ ౩౭ ॥
 తిగ్నాగ్నైర్మగ్నా కార్యా గానాధయిభిః । గానాతు స్థిరాననమౌ నా మ
 హావిద్యశే ॥ ౩౮ ॥ య్య దేహిహాధి ద్విధా దేవేతిధాగుశా । తిస్యతూ
 కథితాహ్యగాగి ప్రకాశ కీ మహామహే ॥ ౩౯ ॥ మత్తే నిజేవణాయాచరితా
 హస్త్రస్యదేహిశా । శ్రీమధి కిస్సహ కార్య సాహి ధమసాధకమ్ ॥ ౪౦ ॥
 మత్తనాథా గురుమత్త్రా మత్తేనైవభావ కే । యో వా భావయే న్మూఖో
 శాంకే స నిమజ్జతి ॥ ౪౧ ॥ శాస్త్రే గిమ్యా భగవా నాచార్యో గుమన్దనః ।
 రామాయణం చూ తు సాక్షా ద్రామా విహానమ ॥ ౪౨ ॥ విశిష్టస్యగిగు
 త్యక్త్యా శాస్త్రే గిమ్యా తుయ స్త కే । కిన్ ముదో గిత్త్యా మునస్కా సోఽభి
 వాఞ్మయి ॥ ౪౩ ॥ ముంధాహి గురుత్వాన్వ గ్నధం యశ్చ సాశ్రయేత్ । బ్ధ
 త్యక్త్యా విధి మూఢో గు మన్వేషయి తే ॥ ౪౪ ॥ వి నాఽగార్యకృపాంభాకే
 ఘవానే దన్తశైవే పి । నాప్నోతి రామపదాబ్ధాః శ్చ మే క సోమతే ॥ ౪౫ ॥
 స్వగ్ధావన్దయో గావోనికే ప మనఃముకే । గుండ్నధాతు శికోత్తి శిష్య గా
 స్త్రీత్ర సుగయః ॥ ౪౬ ॥ య ర్గరగార్యస్తు గయతే యతేతిస్య రాఘవాతిశై
 వి జలదో వస్తే స్థిరతా యత్ర కీయతే ॥ ౪౭ ॥ ఆచార్యగృహీతేతు వై ప రామః
 ప్రసీదతి । వసంతోఽపి న పన్తాత మక్షగీ తిరుషమృతామ్ ॥ ౪౮ ॥ ఆచార్యధ
 హీనేతు దత్తి రామాయణామృతమ్ । అశ్శ నీనమహాద్విష్టానిష్ఠులం న్యా గిం
 శయమ్ ॥ ౪౯ ॥ రామాయణ్య పరివే ద్యజా మ్మ్య పిధికారణః । న శూర స్యాధి
 కారి స్యాధి పృతే సంక్షేపతి ప్రభో ॥ ౫౦ ॥ చతుర్థా ముపన్దానాం శ్రవణేఽస్యధి
 కారితా । శ్రీశూరయోగ్విశేషేణ శ్రవణా త్ప్రతిభృతతా ॥ ౫౧ ॥ సంక్షేపప

* ఆలస్యం మదమోహాచ చాపలా గోష్ఠి కేవల । స్థభతాచాభిమానిత్వం
 శభాత్యాగిత్వమెవచ । ఏతేవై సప్తదోషా స్సిన్య స్సదా విద్యాధిగాం మతాః ఇత్యు
 క్త్యాగిపరోక్షా స్పృహదోషాః

నేచాపి శ్రీ సచ్చాద్రా విహస్తితః॥ రామాయణఫలం తేన ప్రాప్నుతాం నియమా
 యైతా ॥ ౫౩ ॥ లాఙ్ఘితా భగవచ్చిహ్నేగి కృపిగోధనజీవినః । విప్రాఙ్ఘ్రినేవతపన
 స్సన్నదానాదితత్పరాః ॥ ౫౪ ॥ పౌరాణీకైశ్చ సంస్కృతై ర్యథాకాలం సుసంస్కృ
 తాః । అసంకీర్ణాశ్చ యే శూద్రాస్తే సచ్చాద్రా ఇతి స్మృతాః ॥ ౫౫ ॥ యోగన్యా
 బ్రాహ్మణే నౌఘాశూద్రా శాస్త్రపురిస్ఫరమ్ । తన్యం చాత స్సంస్కృతశ్చ సచ్చా
 ద్రస్సంకీర్ణీయతే ॥ ౫౬ ॥ సంక్షేపమనేచాపి రామాయణకథా శ్రుతౌ । అయ
 మేవాధికారీన్య న్నతు సంకీర్ణజాతిజః ॥ ౫౭ ॥ న మ్నేచ్ఛా నాపి చర్జాలా స్తథాన
 జకాదయః । నాచార్యభక్తహీనాశ్చ న రామేభక్తివిర్జితాః ॥ ౫౮ ॥ న భూతుకా
 న్న శతాన కృతఘ్నా న నాస్తికాః । న తస్మిన్ రాన విశునా నాభిశ్చ స్తాతతాయినః ॥
 కదేవతాస్తతః భక్తా న శ్రుతిస్మృతినిష్ఠకాః । నావైష్ణవవ్రతపరా నచావైష్ణవ
 పుత్రయాః ॥ ౬౦ ॥ నావైష్ణవగ్రంథా నచవైష్ణవనిర్దయః । నచ విష్ణుకథాద్వేష
 హూషితా నచచర్జలాః ॥ ౬౧ ॥ నన్యథాస్థికపాలాశ్చైర్జూత్తమగ్రధరా సరాః । నప
 రీష్టినగ్ధపాపదో నమగన్నా శుచీకృతాః ॥ ౬౨ ॥ అవ్యసథితమర్యాదా యేచ పాప
 క్షిణిగః పరే । ఏతే సర్వేఽపి నాహ్ని నాహ్ని ద్రామాయణశ్రుతిమ్ ॥ ౬౩ ॥ కిమత్ర
 హనుమోక్షేన పుమాంసోవాప్తియోఽపివా । విశుద్ధాశ్శృణుయు స్సర్వే రామా
 యణకథామృతమ్ ॥ ౬౪ ॥ సర్వే సురసు దుగ్ధాణి సోఽభిద్రాణ్యపై త్వేతి ।
 బ్రాహ్మయే చ్చతురోఽన్తాన్ కృత్యా బ్రహ్మణమగ్రతః ॥ ౬౫ ॥ భవగహనగతాగ
 ర్విభాజాం గతి మితరా మవివశ్యతాం సరాణామ్ । గఘనవచరితా దృతేఽస్తి కా
 గతిరివా సత్య మిదం బ్రసీమ విద్వన్ ॥ ౬౬ ॥ ఇతి శ్రీమత్పారాశర్య ఉపపురా
 న శ్రీ రామాయణమహాత్మ్యే డ్వితియోధ్యాయః.

శ్రీ సనత్కుమార ఉవాచ.—అథ జే సంప్రవక్ష్యామి శ్రవణస్య విధిం మునే ।
 మనుమాద్యై మహేశేన కథితం మునిపుణ్ణవ ॥ ౧ ॥ కదాచన మహీయ స్త్వి రామా
 నుమమనోగి పురా । శ్రుత్వాగీశాత్పప్రచ్ఛప్రణతా తం గీతే స్ఫుతా ॥ ౨ ॥
 హర్షి త్యువాచ.—భగవన్ సర్వశాస్త్రాగ్రా ముత్తమం పరమేశ్వరే । రామాయణమ
 హికావ్య మిత సంకథితం త్వయా ॥ ౩ ॥ ప్రబ్రూహి శ్రవణే తస్య విధాన మవధా
 నతః । యే నాహ మమృతైవ స్యాంయస్మిన్ లగ్నం మమో మమ ॥ ౪ ॥ శ్రీ సన
 త్కుమార ఉవాచ.—ఇతి పుష్టస్మృతివయా భగవా స్పరమేశ్వరః । శూరీయతా మితి
 హమస్త్ర్య ప్రహృష్టో వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ మహేశ్వర ఉవాచ.—శృణు దేవి
 శ్రవణ్యమిహృష్టోఽస్మి తవ పుచ్చయాఃకృతా ధాంఽసి యదుత్పన్నా తవ రామాయ
 న మతిః ॥ ౬ ॥ జన్మాస్తానహస్తే ఘకృతపుణ్యో మహామనాః । రామాయణ
 యో శ్రోతుం కల్పిదే వాభివాఙ్మతి ॥ ౭ ॥ శుశ్రూషూగాం శతే ష్టకః శ్రోతు మా
 నవే నమూకః । శోమ మాగగమాజేన కవి శేనా చ మునుది ॥ ౮ ॥ శుభవ

పశ్యంత గతిభాషితచేష్టితమ్ || 30 || గురోర్యత్ర పరీవాదోన్మీల్యోపి నైవ రతే |
 క్షాతత్ర పిథాతవ్య గస్తవ్యం వాతతోఽన్యతః || 30 || పరీవాదో దృవతి ఖరః
 స్వై భవతి నిద్రకః | పరిభోక్తా భవతి క్రిమికిరీటో భవతి మత్సరీ || 31 || దూరస్థా
 ర్భయే దేవం నక్రుద్ధో నాన్తికే స్త్రియాః | యానాసనస్థ శ్చైవై సమవరు హ్యభి
 వాదయేత్ || 33 || ప్రతివాతేఽనువాసేచ నాసీత గురుగా సహ | అసంశ్రవే చైవ గురో
 య్మంబి దపి కీర్తయేత్ || 34 || గోఽశ్వోష్ట్రయానప్రాసాదప్ర సక్తేషు కిరీషుచ |
 సీత గురుగా సార్థం శిలాఫలకనామచ || 35 || గురోర్ముతా సన్నిహితే గురువ ద్వృత్తి
 హంచరేత్ | నచానిస్మత్తే గురుగా స్వాస్థ్యూ సభివాదయేత్ || 36 || ఆత్మాన మా
 రాద్యస్తు శ్రావయే ద్భగవత్కథామిత శ్రేమా విహితా వృత్తి శ్శిష్యస్య గిరినద్దని ||
 ప్రతిషేధ త్పుచాధర్తా ధృతం చోపదిశే త్స్వపి | గురుదానసుతాదౌచ గురువ ద్వృత్తి
 హంచరేత్ || 37 || శరీరం నస్తువిజ్ఞానం వాసకి కర్మ గుణా ననూనః | గుర్వర్థం ధార
 మేద్యస్తు స శిష్య సేతరః స్మృతః || 38 || ఆచార్యస్య ప్రసాదేన నిత్యం సర్వ మభిషి
 కమ్ | ప్రాప్నూయా మితి విశ్వాసో యస్య స్తి స నుభ భవేత్ || 40 || యేనైవ గురుగా
 మస్య శాస్త్రే భగవత్కథా | తస్య సాకేతమగ్ధాభివై కుణ్ఠ స్సర్వవిన సః || 40 ||
 గాత్రం ప్రదాతార మాచార్యం యోఽవమన్యతేః శ్వసయోనిశేతం ప్రాప్య చద్దా
 మ్యభిజాయతే || 41 || భగవద్గుణరత్నై స్తు యః కిణ్ఠా భూషయే త్సదా | అవ
 నాతి య స్తంచ బూరిమహే తస్య కాం గతిమ్ || 43 || యో విష్ణో ప్రతిమా
 శే లోహభావం కిరోతి చా యో గురౌ మానుషం భావ ముభా సరకపాతినా || 44 ||
 పున్య సాక్షా ద్భగవతి భావదీపప్ర దే గురౌ | మర్యాసద్ధి శ్శీతం తస్య మన్యే కుక్షర
 వచన్ || 45 || నారాయణోఽపి విస్మయం గచ్ఛ త్యేవ గురో శ్శృణోతే బలాపేతం
 విశిష్టం శోషయే త్సతు హాషయేత్ || 46 || బహు సేహ కి ముక్తేన శిష్యస్తు
 యమాన్యతః | భక్తిమా స్థురపదాక్షే శృణుయా ద్భగవత్కథామ్ || 47 || ఇదీన
 స శిష్యమం పక్ష పత్తాయితేక్షణమ్ | సానుజం సహసీతంచ ధ్యాయ న్రామం దయ
 ధిమ్ || 48 || కృతాశ్చలిపుటో హృత్తో విక్షమాణో గురోర్ముఖమ్ | గురుం వాల్మీకి
 సేవాధ భావయన్ శృణుయా త్కథామ్ || 49 || రామాయణే శూరయమాణే చిత్తం
 శ్రుత్ర యోజయేత్ | నచ రాష్ట్రప్రసజ్గాదీ స్ప్రస్తువీత కథావరే || 50 || రామా
 యస్య మన్యే తు కథా మన్యాం ప్రసజ్జతః | కుర్యాద్యది మదా న్నన్యో సరకే
 వసే ద్భూషమ్ || 51 || శ్శోష్యా మ్యేతాం హరికథా మితి సంకల్ప్య చేతసా | నశ్చ
 తి సరో యస్తు స భూషం కారవే వసేత్ || 52 || ప్రతిసీరాస్తమ్భ భిత్తి ఖలావద్య
 న్ని తోఽపి సన్ | అస్య చ్చిల్పాదికం కుర్వం శ్చర్వన్వాపి ఫలాదికమ్ || 53 ||

• పరిభోక్తా అనుచితేన గురుధనే నోపజీవకః.

లాలయ స్ఫుష్టసారాదీ నహస్యం కథయన్నపిశ్యోధలోభమదావిష్టో మర్త్యో నశ్య
 యూ త్కథామ్ || ౫౪ || యపుచ్చయా శుశో మన్త్ర శ్చన్నేనాపి చ్చలేనవా ।
 పశ్యేత్తితోవా వ్యర్థ స్సాస్య త్పత్త్యతానర్థదో భవేత్ || ౫౫ || ఉపశోభ్యభి రన్త్య
 ర ప్యభ్యాసీనై స్సమస్తతః । కథై కాగై రాత్తతులై స్సహైవ శ్శృణూయా త్క
 థామ్ || ౫౬ || రాఘవస్య కథాం శోతుం ధావస్తం నిరుణ్ధి యః । స బ్రహ్మహ
 త్యానదృశం ఫలమే త్యల్పకర్మణా || ౫౭ || కథాయాం శౌర్యమూఢాయాం నౌ
 త్తిశ్ఠే దస్తరా క్వచిత్ । ఉత్తిష్ఠన్నస్తరా మర్త్యగి కాకతాం యా త్యసంశయమ్ ||
 న సర్గ మసమాప్త్యైవ కథాం పరిసమాపయేత్ । యన్యస్తాన్యవశ్యకం క్త్యాం సర్గా
 న్నేత త్తమాచరేత్ || ౫౮ || నాతీపే దస్తరా కించిత్స్వప్నమానే కథామృతేమాత్స
 ర్యా దాతీప స్తన్యో భాసం కాకోఽపివా భవేత్ || ౬౦ || య ఆచరే త్కథావిఘ్నం
 మార్జార స్స భవే ధ్ధీనమ్ । కథాద్యేషీ కల్పశతం విష్ణాయాం జాయతే గృహిః ||
 భగవచ్చరితం దివ్యం విస్మయ మితి యో వదేత్ ముష్ణాకజన్తా న్యయుతం ప్రాప్త్యానే
 వ్యాశతా మియాత్ || ౬౧ || ప్రయత్నా స్మరకద్వాకే పతయాంభభి రీదృశైః । అన్య
 సపి స్వసంసర్గా త్పతియన్భి రధో బలాత్ || ౬౩ || అసత్సీలాపై రఖలం తీవర్షి స్స
 మయం వృథా । హసన్భి ర్హాసయన్భిశ్చ భగవద్గుణలోలుసాన్ || ౬౪ || దురాత్మభి ర్దురా
 చారై స్సజ్జం సర్వాత్సనా త్యజేత్ । మర్త్యో భాగ్యోదయోద్బుద్ధి కథాశీనగా కాతుకః ।
 శ్శృణోతి రామపుత్రం య శ్శాసయే ద్వా మహామనాః । యః ప్రే రయతి తౌ నిత్యం
 యో ప్యేతా నభినస్తతి || ౬౬ || తాభ్యాం సహ ననే ద్యశ్చ తౌ దృష్ట్యా యశ్చ పృ
 ష్యతి । సర్వే తే భగవద్గోకసోపానారోహణాత్మకాః || ౬౭ || తదుత్పన్నై ర్భక్తి
 రతై రుదారై ర్వినితినమ్నై ర్విజితేభిర్మైశ్చ శ్రోతవస్త మేతన్నియమేన సద్భిరాభ్యా
 నమోజస్కర మృద్ధికామైః || ౬౮ || ఇతి శ్రీమత్పారశర్యే ఉపపురాణే శ్రీరామా
 నుజమాహాత్మ్యే తృతీయోధ్యాయః.

శ్రీమహాత్మ్యం:—అథాచార్యగి ప్రసన్నాత్ గమ్భీరమధురస్వరః । తత్త
 న్యోత్తోచితై ర్భావై శ్శోభిత్పచిత్తం ప్రహ్లాదయన్ || ౧ || సర్వశాస్త్రార్థమధు
 రాం రామాయణకథాసుధామ్ । తపశ్శత్యాదిమగ్లోక మారభ్య శ్రావయే త్ప్రీయే ||
 హరి రో మితుప్రకమ్య తథైవచ సమాపయేత్ । యదేనం క్రియతే కర్మ తద్ధి
 వీశ్యోత్తరం భవేత్ || ౩ || సర్గాస్తం ప్రాప్య విరమే న్నతు మధ్యే కదాచన । కృ
 తే విరామే మధ్యేతు తత్సర్గాది పునః పఠేత్ || ౪ || శ్రవణాద్యస్తయో శ్శిష్యస్తా
 ప్తాం ప్రణమే ధ్ధునమ్ । అప్రణస్తు శ్శుశితం సర్వం ప్రసత్సేవ నసంశయః || ౫ ||
 పకం వా శ్శృణూయా త్సంగం సర్గా ద్వివ్రా నథాపివా । యథాసంభవ మాచార్యా
 చ్చృణూయా దాదరా న్నరః || ౬ || రామావతారసర్గేతు రామజన్మోత్పవం చరేత్ ।

అరాధయేద్విశేషేణ రామం భాగవతా నః || 2 || క్షీరంచ నవనీలంచ రామాది
 భ్యో నివేదయేత్ | శుక్తిగుడకమాయంచ తన్మాతృభ్యో విశేషతః || ౩ || సీతావివాహ
 సక్లేతు సంప్రాప్తేతి ప్రయత్నతః | గృహద్యులంకృతం కుర్యాత్సుధాగై రికిలేపనైః ||
 ఉన్నయ ప్రసఖాతుబ్ధకదళే సమ్మతీరణే || 4 || మద్భగీతూర్యాది నాదితే దివ్యమద్భ
 పే || ౫ || దివ్యైర్ధూపై స్ఫురభితే దివ్యదీపై రలంకృతే | విక్సీనానాకుసుమే శుభ
 సంభారసంభృతే || ౬ || బామ్మనదమయీం రామప్రతిమాం సేతయా సహ | కార
 యిత్యాయథాశక్తి మక్రై రావాహ్య రాఘవమ్ || ౭ || నిధాయ పూర్ణకలశే
 ట్నావవస్త్రేణ వేష్టితే | మాద్భల్యసూత్ర సముఖై ర్భూషణై రభిభూష్యచ || ౮ ||
 తథా పుస్తక మారాధ్య శృణుయాత్తాంకథాం ముదా | ఇయం సీతేతి పద్యస్య ప్రా
 క్కంపూజ్య యథావిధి || ౯ || వివాహస్తే పున స్సన్య గారాధ్య వినయాస్యతః |
 లాజైః కి పుష్పై రుత్తతై శ్చ రామంత్ర త్రాభిషేచయేత్ || ౧౦ || పతివర్త్యశ్చ లలనా
 దివ్యలంకారభూషితాః | సీరాజయేయ గ్ధానేన మద్భగౌరాత్రికై ర్ముదా || ౧౧ ||
 సహభార్య మథాచార్యం నివాద్య మమాసనే | వివిధై రుపచారై శ్చ పూజయేచ్ఛి
 వ్య ఉదరాత్ || ౧౨ || తయో రాచార్య సంపత్యో ర్వస్త్రాభరణమాలికాః | ప్రత్య
 ర్వ్యగ్ధాంశ్చ శుభాన్ ధూపదీపాదికా నః || ౧౩ || ప్రతిమాం తాం సకలశాం వ
 స్త్రాభరణభూషితామ్ | సదక్షిణాం గురోర్గద్యా చ్ఛీరామసిక్రీయతామితి || ౧౪ ||
 ఆరిహ వాచయి త్యాక బ్రాహ్మణా నభిభూష్యచ | భోజయే చ్ఛర్క-రాపూషపాయసా
 ద్యం హోత్రమ్ || ౧౫ || బాలకాణ్డసమాప్తౌతు రామం సంపూజ్య భక్తితః | భోజ
 యే జ్వల్లనాన్విప్రా నారాధ్య గురు మాదరాత్ || ౧౬ || అయ మేవ విధిః ప్రాణో
 దేవి కాజ్ఞానకే వ్యుత్పత్త్యైవం విదధీ తైవ విత్తశాత్యవివర్జితః || ౧౭ || రామలక్ష్మ
 ణయో ర్యత్ర సీతాయా భారస్యవా | వ్యస్థితే శ్రమమూర్ఖాది తత్ర తత్ర ప్రయ
 త్నతః || ౧౮ || సీతాపానీయమృద్యకానారీకేరసాదికమ్ | యత్తు న్యా చ్ఛీరలం వస్తు
 తేభ్య స్తత్తు నివేద్యతామ్ || ౧౯ || లజ్జాదాహాదికం వస్తు శుత్యా కౌత్రతరం
 తథా | ఇమ మేవ విధిం కుర్యా ద్రామస్య ప్రీతి మానహన్ || ౨౦ || య త్రేష్టోజిత్కు
 మ్భ్యగ్ధ రావణాదివధో భవేత్ | తత్రాఽరాధ్యో విశేషేణ రాఘవ సుహృదక్షణః || ౨౧ ||
 ఏవం సనియమం శ్రుత్వా సార్థం రామాయణం మనుమ్ | అభిషేకేతు య త్కుర్యా
 త్ర ద్విత్యమి శృణుప్రియే || ౨౨ || రామాభిషేక సక్లేతు సంప్రాప్తే సంభగీమాన్వి
 తః | సుధాచర్చననుస్తేరం నానాగై రికిచిత్రితమ్ || ౨౩ || గోమయే నూపలి వ్యాధ
 భవసంపన్నస్యైః | రక్తవల్లివిరచనై రలంకృత్య స్వశక్తితః || ౨౪ || కాలాగురు
 మహాధూపధూపితే దర్శనోజ్జ్వలతే | ఫలప్రసవగుచ్ఛాభ్యంభూగహోతమనూహరే || ౨౫ ||
 వ్యాలమృఫలపుష్పాభ్యంకదరీ సమ్మగుమ్భితే | గాయత్త్రతమణిచ్ఛాయచూతపల్లవతో

రణే || 30 || మృదభహమైన్ది శ్రవీణావేణునినాదితే | దివ్యదుష్టుభిగమీభారతూర్వో
 ద్భుజవిరాజితే || 31 || స్వచంద్రంసకమజ్జేరమహిలానిబిడాన్తరే | ఏవంవిధే గృహే
 శ్రీమా నారభేత మహూత్సవమ్ || 32 || స చతుర్వింశతివలసువర్ణేన మహామనా||
 సీతాలక్ష్మణశత్రుఘ్నభరతాదిభిరనివృతామ్ || 33 || శ్రీరామప్రతిమాం దివ్యాం
 కారయే ధనుమద్యుతామ్ | తదధే నాథవా కుర్యా తత్ప్రదేనాపి వాప్రియే || 34 ||
 చతుర్వింశతస్సన్దైర్వా చతుర్వింశతినిష్కృతైః | ప్రమితేన సువర్ణేన దేవి శుభేన కార
 యేత్ || 35 || ఉత్తమః ప్రథమః కల్పో మధ్యమ స్సాన్త్రమధ్యమః | దరిద్ర స్వా
 ధమః పక్షో నే తోన్యానం విధీయతే || 36 || తా మేతాం సర్వసమ్భారైః ప్రతి
 మాం భక్తిసమ్రథీః | ఆచార్యాయ నివే ద్యాక ప్రార్థయే తై వమాదరాత్ || 37 ||
 శ్రావితోఽస్మి త్వయా స్వామి న్రామాయణమహామనుమ్ | రామాభిషేకసమయో
 పాసనస్సగి కృపయా తవ || 38 || కల్పితా సర్వసమ్భారా మయా భగవదాజ్ఞయా |
 రామాభిషేక మఖిలం నిర్వర్తయ యథావిధి || 39 || ఇతి సంప్రార్థ్య సమ్భారా
 న్నివేద్య గురవేముదా | తదాజ్ఞాపరతివ్రన్తస్య చిహ్నః ప్రమదమమరః || 40 ||
 అథాఽచార్య శ్శుభదినే ప్రారంభియతమానసః | కృత్యాచ మధ్యశస్నానం శిష్యై స్స
 హ శుచివృతైః || 41 || ధృతోర్ధ్వపుష్టో విధివ చ్ఛుచిర్విరతితాహ్నికః | ప్రవిశ్య
 దివ్యభవనం రామా క్థే సమలంకృతమ్ || 42 || తత్రాస నేదధోపవిశ్య పృణయూ
 దృప్యజ శ్శుచీన్ | నదీన దేభ్య సిన్ధుభ్య స్సమావృ త్యామలం జలమ్ || 43 || పవి
 త్రై ర్భిమ వ్రాత్యథ కుమ్భే వ్యభిచ్చయేదపి | సౌవర్ణ్యాం ప్రతిమాయాం తు రామ
 మావాహ్య భక్తితః || 44 || సింహాసనే మణిమయే స్థాపయే త్తాం యథావిధి | గర్భై
 ర్మాలై ర్శిశు సూపైశ్చ రత్నైశ్చ వివిధై శ్శుభైః || 45 || ఆరాధయే ద్దాశరథిం ప్రతి
 మాయాం స వాచకః | అగ్నిం సమిధ్య విధివ త్క్రౌత్వాఽగ్ని ముఖ మాదితః || 46 ||
 సహస్ర వారిం జహుయా ద్దాయ త్ర్యాఽక్షేన మ న్నోవిత్ | తతః శ్రీరామగాయ
 త్ర్యా జహుయాచ్చ సహస్రకమ్ || 47 || సంక్షేపసర్గ స్తోక్తే శ్చ ప్రత్యేకం హేమామ
 మాచరేత్ | జయై రపి తథా కర్తవ్యమృధ్యం విశేషతః || 48 || తతః పూర్ణాహు
 తిం చాపి జహుయా చ్ఛ్రీధయాన్వితః | హేమామాశక్తా నమోమాంతు జపః కార్య
 శ్శుచివృతైః || 49 || హేమామద్రవ్యం వైష్ణవాయ దద్యా ద్యాలోభవర్జితః | కర్ప
 చ్చిద్రపిఘానాయ నామ త్రియ మహామనుమ్ || 50 || జపేయ ర్మత్వోజో నామ్నాం
 సహస్రం రామతారకమ్ | రామాభిషేకసంగం శ్రావయే త్తత ఆదరాత్ || 51 ||
 ఆరాధయే త్రముపతిం స్థితం రామాయణార్తనా | పుష్పైర్ధూపైశ్చ దీపై శ్చాఘ్రప
 చార్తై ర్యథాక్రమమ్ || 52 || అభిషిక్తే దధ ర్విశ్భి ర్వస వ స్త్యేతి రాఘవమ్ | నా
 మూజ్ఞాయేతి మన్తేణ తిరగః పూర్వభిమ నితః || 53 || ముత్యైః రాగిహాణః

పూర్వం కన్యాభిర్నన్విభిస్తథా । యోధై స్సనై గమై శ్చాపి కార్యం రామాభిషే-
చనమ్ ॥ ౫౫ ॥ వీణావేణస్వమోన్మిత్ర కాశ్చేన్నూపురనిస్సనాః । నీరాజయేయ్య గ్గా-
యన్త్యా రాఘవం రమణీజనాః ॥ ౫౬ ॥ సృత్యే ద్దాయే న్నమే చ్చాపి సంప్రహృష్టత-
నూరుహాః । శ్రోతా ప్రహర్ష బాహ్యమ్ముబిద్ధుకోరకితాబ్జకః ॥ ౫౭ ॥ రామాయణా-
భిధాం బ్రహ్మవిద్యాం శ్రుత్వా కృతార్థాః । సాక్షాద్రాఘవ మాచార్యం కృతజ్ఞః కో-
నపూజయేత్ ॥ ౫౮ ॥ బ్రహ్మవిద్యాప్రదానస్య దేవై రపి నశక్యతే । ప్రతిప్రదానమ-
థవాదద్యా చ్ఛక్తిత ఉదరతే ॥ ౫౯ ॥ గురుం మహిమాన్వతే వీతే నిషాద్యాభిప్ర-
ణమ్యచ । తత్పదా నవనిజ్యాదా న్వయమే వాతిథ క్తిమాన్ ॥ ౬౦ ॥ గన్ధర్వాత్యై-
శ్చ కూపై శ్చాలంకృత్య పటవాసకైః । ఆచార్యాని మపి శ్రీమా నేవం దూర్యామ-
ర్చయేత్ ॥ ౬౧ ॥ సకూర్పాసం త్కేమవస్త్ర వ్యయం దివ్యామ్బురై ర్యుతమ్ । సువర్ణ-
మణిభూషాద్యై శ్శివికాశయనాదిభిః ॥ ౬౨ ॥ గృహత్కేత్రాదిభి శ్చై వ స యథేష్టం
పూజయే ద్గురుమ్ । అ త్రావశ్యం ప్రదాతవ్యం రామనామాజ్ఞాతీయకమ్ ॥ ౬౩ ॥ పని-
త్రమపి సావర్ణ్యం పట్టవస్త్ర వ్యయం తథా శ్రోతా చేచ్ఛక్రవర్తిస్యా త్కోకసంఖ్యై-
స్సువర్ణకైః ॥ ౬౪ ॥ ముద్రితై రామవిష్ణ్వ స్యాచార్యం ప్రతిపూజయేత్ । యది-
స్యా వృద్ధ్యాశో నిష్కై స్తావద్భి రర్చయేత్ ॥ ౬౫ ॥ శబై శ్చతుర్వింశతిభి రాజా-
చేత్పూజయే ద్గురుమ్ । రాజమాత్ర స్తు యగి కశ్చి ద్రామాయణమనౌ శ్శృతో ॥
చతుర్వింశతిసంఖ్యాకై ర్దశభిః పరితోషయేత్ । ఇయంహి దక్షిణా దేవి శ్రుతే రా-
మాయణే స్పృతా ॥ ౬౬ ॥ నేతో న్న్యానా భూషమాశ్చై ర్దేయా శ్రేయాం స్యభి-
ఘ్నభిః । సహీనదక్షిణం కర్త కించిత్కార్యం విజానతా ॥ ౬౭ ॥ దక్షిణా కర్తృణా-
మాయు రాయు ర్ముష్ణేభిః కర్తృణామ్ । అష్టం శరీర మాఖ్యాతం సర్వేషాం కర్తృణాం
బుధైః ॥ ౬౮ ॥ ఆయు ర్దేహవిరోపేతు కిమస్య దవశిష్యతే । నానాఫలసమాయుక్తం
క్షేత్రం దద్యా దమత్సరః ॥ ౬౯ ॥ గౌరేకాఽపి ప్రదాతవ్యా కర్తృసాధుభ్యాపేత-
వే । స్వర్ణశృంగా రూప్యమిరా సవత్సా కాంస్యదోహనా ॥ ౭౦ ॥ సువర్ణదక్షిణాయు-
క్తా వస్త్రాలంకారభూషితా । గౌమిమాం ప్రదదే తుభ్యం గురవే రామరూపిణే ॥ ౭౧ ॥
గ వాఽనయూ రామథ ద్రగి ప్రీయతాం జానకీపతిః । ఇ త్యుక్త్వా వ స్తోతామ్బూలదక్షి-
ణాక్షేత్రముద్రికాః ॥ ౭౨ ॥ ధేనుం పవిత్రం చావశ్యం ద త్త్వాఽచార్యాయ తం
నమోత్ । అన్య ద్దద్యా న్నవా దద్యా దవశ్య మిద మిరితమ్ ॥ ౭౩ ॥ దద్యా దేవ-
ప్రయత్నేన శ్రో తాచార్యాయ సాదరమ్ । రామనామాజ్ఞాతీయాదిదానా త్ప్రీణాతి-
రాఘవః ॥ ౭౪ ॥ భూదానా ద్భూమితసుజా ధనుర్దానేన లక్ష్మణః । సౌవర్ణపాదుకాదానా-
త్రై కేయూనస్తవధనః ॥ ౭౫ ॥ ఛత్రచామరదానేన శత్రుఘ్నః ప్రీయతే ప్రియే । సౌ-
వర్ణపాదుకాదానా ద్భూమితసుజా ధనుర్దానేన లక్ష్మణః ॥ ౭౬ ॥ అతః భూదానత సాక్షాత్తుచ క వ రి

భవేన్నరః | హైమోషితదానేన బ్రహ్మలోక ముపాశ్నుతే || ౭౮ || సర్వేణానేన దా
నేన తోషయన్తు మదరాత్ | కృపయా రామభద్రస్య శాశ్వతం శ్రియ మృచ్ఛతి ||
యథా ప్రీతాది భగవాన్ శిలాది ప్రతిమార్చనాత్ | తతోఽపి కోటిగుణితం తుష్యే
దాచార్యపూజనాత్ || ౮౦ || ఆచార్య స్స హరి స్సాక్షా చ్చరూపో నసంశయః |
త మనభ్యర్చ్య కో నామ భగవత్ప్రీతి మావహేత్ || ౮౧ || యథా ప్రతిముఖ పైస్త్రిన
స్యాన్ముఖస్య పరిష్కృతిః | తథాఽచార్యపరిమల-రో రామస్త్రిన నసంశయః || ౮౨ ||
ఆపూజయ స్కృతఃక్నోయ స్వగుణశ్రావకం గురుమ్ | ఆత్మాన మర్చయే తస్మై
సప్రసీదతి రాఘవః || ౮౩ || అనాదృతమతం గోహీ పురుషం నాభినన్దతి | తథాఽ
నర్చితనదృక్తం భగవా న్నాభినన్దతి || ౮౪ || న్వారాధనం విహాయాపి స్వభక్తా నర్చ
యన్తియే | తేభ్యః ప్రసన్నో భగవాన్ సిద్ధి మిష్టాం ప్రయచ్ఛతి || ౮౫ || భగవ
ద్గుణనక్తార మాచార్యం యో నతోషయేత్ | తస్య దేవి ప్రణశ్యేయ రిష్టపూర్తశ
తా న్యపి || ౮౬ || యస్తు నత్యపి సామగ్ధ్యే నాచార్యా యాఽహరే ధనమ్ | స దారి
ద్యాదతే ద్భిక్షాం దేవి జన్తన్ జన్తన్ || ౮౭ || యో జ్ఞానద మనాదృత్య పూజయే దిత
రం మదాత్ | స గాం పూజ్యాం విహాయై న మస్త్యే మహిష మర్చతి || ౮౮ || ప్రభుః
ప్రథమకల్పస్య యోఽనుకల్పం నిషేవతే | స నాహ్నోతి ఫలం తస్య కర్మణ శ్చక్తివ
జ్ఞః || ౮౯ || అదద ద్విహితం విత్తం దద చ్చావిహితం వృథా | కథం విషమున్నే కేష
తోషయేత శ్రియఃపతిమ్ || ౯౦ || ప్రాయో ధన మభాగ్యానా మపాత్రేష్యేవగ
చ్ఛతి | తే తస్మా న్నజగుస్స నేదాశుం పాత్రే తు విభ్యతి || ౯౧ || రాజ్యాచారన
లితైః ప్రసభం హీయతే ధనమ్ | న తత్ర పరితప్య నే ఖద్యన్తేఽపాత్రదానతః |
కోష్ఠాగాంధనాగానియక్తాః పురుషాశ్చయే | హరన్తి ధనినాం విత్తంతేహం ప్రత్య
యితాశ్చతే || ౯౩ || ప్రత్యయా దధమద్ధాశ్చ గృహీత్వా ధనినాం ధనమ్ | నిమ
జ్జయన్తి తానేన తద్దుఃఖం నస్తర స్త్యమీ || ౯౪ || యద్దత్తం న్యాయతో విత్తం తద్గృ
ణ్ణాస్త్యర్చితాశ్చయే | తే భ్యోఽనూయన్తి దౌరాత్మాస్తాన్యేభ్యః కిం బ్రవీమ్యహమ్ |
ఏవం శ్రేయస్సు యద్దాన విహము తోషకారకమ్ | అభాగ్యానాం శతంతత్రస్సుర
స్త్రినుపపత్తయః || ౯౬ || యత్తు దత్తం భవే ద్వ్యధం తత్రావశ్యకతాధియా |
సతోఽపి నస్సుర స్త్రేపాం శతా న్యనుపపత్తయః || ౯౭ || మృద్ధార్యశ్చాదిషు
ప్రాయః ప్రయాతి ధనినాం ధనమ్ | తేభ్య ఏకాంతతో భోగో ప్యేషాం నస్యా దన
గ్గళః || ౯౮ || శీఘ్రేనే కేచి దారమృ మగ్ధ్యే కేచన విఘ్నితాః | భోగోగోహదిని
మృతై నత్యాం స్యా న్నాన్యథా సృగామ్ || ౯౯ || యస్తు నిమగ్ధతే కృత్స్నం గోపం
పాఽన్య త్రథావిధమ్ | భోగాయ శ్రీమతాం తత్సాన్య దస్తువా తన్ననిష్ఫలమ్ |

జ్జితాః ॥౧౦౧॥ ఏవం విత్తవ్యయం వ్యర్థం సహస్తే యథానాన్వితాః । ససహస్తేచ
 మత్సార్థం తదభాగ్యవిప్లవ్యుత్పత్తిమ్ ॥౧౦౨॥ స శ్రీమాన్ దుష్టభోలోకేయేన రామా
 ధీనే ధనమ్ । గురో రారాధనే చైవ సర్వదా వినియుజ్యతే ॥౧౦౩॥ ధనే సతి యథా
 యాగ్యం శ్రుత్వా రామకథాన్ముతమ్ । అపీరియ స్కథాచార్యం యాయా ధన
 విశాచతామ్ ॥౧౦౪॥ అనిత్యేషు శరీరేషు పశ్య స్వ శృణ్వణం శ్రియమ్ ।
 భగవత్ప్రీతయే దద్యాత్సహి రామా ససంశయమ్ ॥౧౦౫॥ స్వకథాశ్రవణాచార్యై
 పుర్యాద్రాసుపూ యథా । పీనాతి సతిథా సత్య మిష్టాపూర్ణశైలమ్ ॥౧౦౬॥
 గవాళ్యాదా సని త్యేఽస్మిన్యానందచ్చతి మే ధనమ్ । తత్ర చేదం కియ ద్వాస్యాద్యే
 న రామక ప్రసీదతి ॥౧౦౭॥ ఇత్థం విమృశ్య మససా బుద్ధి మా న్రాసుపూర్ణనే ।
 ముఖో కవిధి నాభ్యర్చ్యే తత్ప్రీత్యై గురు మానరాత్ ॥౧౦౮॥ దీయమానే ధనే పౌ
 యా ధనిభి స్సన్వితో ముఖమిదాచి ల్లభ్యతే దేవి సత్పాత్రమితి న శ్చరీరమ్ ॥౧౦౯॥
 తత్రాపి దుష్టభో రామ స్వాభిషేక మహూత్సవః । తత్రాచార్యే మహాదాసం గోటి
 చంద్రవంశధుమ్ ॥౧౧౦॥ ప్రతిజానామి రీతే నృణాం హరికథాశ్రుతౌ । న ధనం
 కారణం దేవి భాగ్యమేవహి కారణమ్ ॥౧౧౧॥ అల్పభాగై స్త రమలభే నాస్తే
 దేవి నృశోర్ననే విత్తశాన్యం ప్రశుర్యాణి పిశాచ స్సన్య దసంశయమ్ ॥౧౧౨॥ లుభో
 లుభో దాతా తు లుభో యదఖలం త్యజత్ । ప్రైతి లుభోఽథ దాతా తు దత్తం
 కన్యదాయ గచ్ఛతి ॥౧౧౩॥ స నానాదా నచగృహే సప్రాకారా నవాపికాః । నదాగు
 పుషదః సమృద్ధా నగజా సతుగ్ధమాః ॥౧౧౪॥ సనస్తాధరణం వాపి సభృత్యా సచమ
 నిరీణః । నమాతా నచఖడ్గాద్యా దే వ్యము తోగ్రహకుర్వతే ॥౧౧౫॥ యథేష్టం ధనినాం
 తత్ర మశ్నత్యేవ నిగ్ధకమ్ తత్రాన్యైర్నత్రయే శ్రీమాన్వివేకీ యత్కుశ్చన ॥౧౧౬॥
 భగవతై వ్యవాచార్యప్రీత్యై య దద్యా ధనం బహు । తత్తు సర్వేషు లోకేషు దాతు
 ల్లోగా సభిషితాన్ ॥౧౧౭॥ దదాత్యేవ ససందేహః ప్రతిజానీహి వల్లభే । య
 స్సన్యత్తు సుకృతీతస్య సనిగ్ధం వ్రతే ధనమ్ ॥౧౧౮॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన శ్రీ రామప్రీ
 తిమావహన్ । అర్చే దావశ్యకై ర్దానై ప్రర్థాశ్రవణం గురుమ్ ॥౧౧౯॥ ప్రతి
 మాం తాంచ సావర్జీం పూర్ణకుమ్భసమున్వితామ్ । సవస్త్రాం గురవే దద్యాత్సంహి
 తాపుస్తకాన్వితామ్ ॥౧౨౦॥ అశిషం సఫలాం తస్మాద్ధృహీ త్వైవనతకంఠరః । సా
 హృద్ధా ప్రణమేద్భూమా దాసోఽస్మి తిరమగ్రతః ॥౧౨౧॥ అర్చ యాఽచార్యదం
 పత్యోద్ధానకీరఘునాయకా । సాహ దభ్యర్చితౌ తత్ర సందిగ్ధే గోను బుద్ధిమాన్ ॥
 సతోషయే ద్యస్య చిత్రం వైష్ణవాచార్యరామహన్ । ధి క్తస్య భాగ్యహీనస్య భూ
 తకల్పస్య తాంశ్రియమ్ ॥౧౨౩॥ ఋత్విగ్ధ్యై దక్షిణం దద్యా ద్వాసం కలశ

... ॥౧౨౪॥ ...

[illegible]

టివి స్త్రీన్దంధునివలోకే మహీయతే । గీయతే హి గవాం లోకే దశకోటిప్రవి సరమ్
 మహాప్రస్య సమీపే తు గీయతే కోటివి సరమ్ । పశ్చాత్కోటిసంఖ్యాకం సూర్య
 లోకేతు గీయతే ॥ ౩౭ ॥ గర్భస్వయం ముఖ్యానాం లోకే కోటిప్రవి సరమ్ । వ్యాఖ్యా
 నారద స్తేషాం పరమానందస్థురః ॥ ౩౮ ॥ చతుర్వింశతినాహస్రీం శ్రీరామాయ
 సంహితామృతాదిశ త్స వాల్మీకే ర్లోకే ప్రాచీకశ త్స తామ్ ॥ ౩౯ ॥ యా మేతా
 నారదా చ్ఛ్చుత్వా త్వం నిత్యం పఠసి ప్రియే । సైషా చరతి భూలోకే శ్రీరామాయ
 సంహితా ॥ ౪౦ ॥ వేదవేద్యే వరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే వేదగీ ప్రాచేతసా దా
 త్సాత్మ ద్రామాయణాత్సనా ॥ ౪౧ ॥ శ్రీమద్రామాయణం సాక్షం య శ్శాసితయే
 శాస్త్రతః । సహ స్రత్యవనోహే త్స కంచి న్న చ న మే దశి ॥ ౪౨ ॥ స వచనస్య స్వ
 ర్వేషా మస్తాక మపి మానినిశిష్యాగాం కిము వ క్తవ్యం యై శ్శ్చుతా తత్సుఖా త్కథా
 భక్త్యా రామస్య యే చేమాం సంహితా మృషిగా వృతామ్ । లేఖయ నీహ చ నర
 స్తేషాం వాస స్త్రివిప్లవే ॥ ౪౩ ॥ దదతే సంహితాకోశం యే రామస్త్రీత్యభీషవః
 తేషాం కరతలేష్వ స్తి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్ ॥ ౪౪ ॥ సంస్కృతం రామచరితం ప
 త్యజ్య నరాధమః । పఠ న్భాషా నైరకృతం మృగతృష్ణాజలం పిబేత్ ॥ ౪౫ ॥ పఠ న్భాష
 నైరకృతం కథం తరతి పాషాః । త్సున్నిపు త్తి ర్భోజనే స విసా తత్కథయా కథమ్ ॥ ౪౬ ॥
 పూజయే ద్యగి కవిగ కావై స్స స్వకృతై స్సంస్కృతతో త్తైః । రామచన్ద్రం జగన్నా
 థం స వాల్మీకిర్మ సంశయః ॥ ౪౭ ॥ బహుజన్త తహ భూమ్నా లభతే కవితాం కవి
 తాం రామాయార్పయి తైస్త్వం కృతీ స్వా న్నా న్యథా క్షిచిత్ ॥ ౪౮ ॥ కిం తస్య
 బహుభి శ్శాస్త్రై ర్వేదై ర్వా సకలై ర్వినిష్ఠాతి మధురోదాతై ర్యగి కావై స్స రఘు
 నందనమ్ ॥ ౪౯ ॥ యద్య ద్భవే త్తత్త్వహితపురుషార్థప్రస రకమ్ । తత్తదేవ విజా
 నీహి శాస్త్రం నాన్యదృశం క్షిచిత్ ॥ ౫౦ ॥ తత్కావ్య మేవ సచ్చాస్త్రం యత్ర
 రా మోఽనువర్త్యతే । యద్రామగుణగణేన హీనం శాస్త్రం కథం ను తత్ ॥ ౫౧ ॥
 శాస్త్రం ప్రభుసుహృత్కాన్తాసమ్మితత్వేన త త్త్రిధా । శబ్దప్రధానం శాస్త్రం స్వా
 ద్వేదాఖ్యం ప్రభుసమ్మితమ్ ॥ ౫౨ ॥ అర్థప్రధానం శాస్త్రం హి పురాణాది సుహృత్స
 మమ్ । ధ్వనిప్రధానం శాస్త్రం తు కావ్యం కాన్తాసమం విదుః ॥ ౫౩ ॥ తదేత త్త్రివి
 ధం శాస్త్రం శాస్త్రమేవ భవే త్తదా । అత్ర సర్వజగన్నాథో యది రా మోఽను
 వర్త్యతే ॥ ౫౪ ॥ రఘునందనచారిత్రసారథం యత్ర నూన్తి పేత్ తత్కథం శాస్త్ర
 శబ్దస్య వాచ్యతా మర్హతి ప్రియే ॥ ౫౫ ॥ తచ్చాస్త్రమేవ సచ్చాస్త్రం తదియా ఏవ
 పణ్డితాః । శోచ్యా న్యన్యాని శాస్త్రాణి శోచ్యా అన్యేచ పణ్డితాః ॥ ౫౬ ॥ ఏవం రాజ్యా
 దికం సర్వం శ్రీరామచరితార్పితమ్ । స్వసత్రాం లభతే దేవి నాన్యకథి మతి ర్మమ
 అదా విదం శ్రావయిత్వా తతో రామాయణం బుధః । శ్రావయే దన్యథా న్యూణం
 దుష్టయో నియమో భవేత్ ॥ ౫౭ ॥ ఇదం మహాచ్చాస్త్ర మి లోఽన్య దార్థముక్త
 స్సమసా ఇహ పూరుషారాః । రామాయణాఖ్యం సను కావ్యరతం పకేదజనం

శృంగయాచ్య విద్వాన్ ॥ ౬౦ ॥ ఇతి శ్రీమత్సారాశర్యే ఉపపురాణే శ్రీరామాయణ
మాహాత్మ్యే షష్ఠమోధ్యాయః.

ధన్యా స్త్యనుగృహీతాస్తి కృతాథాస్తి మహేశ్వరః । రామాయణ ప్రభావం
మచ్చావితా భవతా స్త్యవామ్ ॥ ౧ ॥ నవరాత్రీకథం కార్యం శ్రీరామాయణ
వ్రతమ్ । కదా తన్నవరాత్రం స్యాత్కిం ఫలం తత్త్ర పావనే ॥ ౨ ॥ పునర్వస్వభిషేకా
ర్యం యమ క్తం భగవం స్వయాకిం త త్తోవా విధి న్నత్ర భగవం స్తద్భవిషి మే ॥
వివన్త్యా రామచారిత్ర సుఖమయదురం మమ । న త్ప్రప్యతి మనూ నాథ సృత్యతిన
ముహుర్ముహుః ॥ ౪ ॥ త్వహో రామ ప్రభావజ్ఞః కోఽస్మ్యస్తి జగతీతలే । యస్య తే
హృదయా మౌఘా తేదీప్య తే రామతాపిమ్ ॥ ౫ ॥ తద్భువీహి రామచరిత్ర ప్రభావం
స్మపయా మమ । ఏతేష మానవా స్సుక్తే సృతాథా స్సన్వితి ప్రభో ॥ ౬ ॥ శ్రీనన
స్మిమూః—ఇథం భవాన్యా స్సన్మృత్సం మానయ స్థగవా స్థవః । రాఘవా
మాజ్వలిం నువ్వి న్నక్తుం సముపచక్రమ ॥ ౭ ॥ మహేశ్వః—హస్త తే నవరాత్రస్య
ప్రభావం వచ్చి మానివి । యదాచరిణో లోకాః కృతాథా స్సన్వి రసంశయమ్ ॥ ౮ ॥
వాస న్తం శాలదం చేతి నవరాత్రం ద్విధా భవేత్ । వ్యయో రవశ్యం శ్రోతవ్యం పాశ్యం
రామాయణం బుధైః ॥ ౯ ॥ దినాని నవ చైత్రాదౌ వాస న్తం నవరాత్రకమ్ । తత్త్ర
సామకథా శ్రావ్యా కోటియజ్ఞ ఫలప్రదా ॥ ౧౦ ॥ ఇదం పవిత్రం మమ మిదం సర్వే
స్మితప్రదమ్ । యదత్త్ర నవమే ఘస్త్రి ౭వతీర్ణోఽఘ్నుంధవ ॥ ౧౧ ॥ ఆత్మత్రశక్త
ప్రతిపద్దిన మాదశిమి స్త్రిమాత్ । మహోత్సవో దాశం ఘోకా ర్యో రామవరాయ
జైః ॥ ౧౨ ॥ పృత్యౌ ౭చార్యం ప్రతిపది విశుద్ధాయాం యథావిధి । రామాయణ
కాం తన్నా చ్ఛృణుయాన్నియమాన్వితః ॥ ౧౩ ॥ సుదీర్ఘ కాలం శ్రవణే నియమో
దుష్కరో నరైః । ధృతికాతేతు సుకర ఇతి క్కప్త మిదం వ్రతమ్ ॥ ౧౪ ॥ శుద్ధాహ
రో జతశ్రోధ శ్శుచిర్నియతమానసః । శ్రద్ధయా పర యోపేత శ్శృణుయా చ్ఛ్రీన్తా
చర్యతః ॥ ౧౫ ॥ ప్రత్యహం భోజయే ద్దేవి చతుర్వింశతిదం పతీన్ । అశక్తా వథ పడ్యాపి
చతురోవా యథోచితమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఆచార్యం భక్తితో నిత్యం బ్రాహ్మణై స్సహ వైష్ణ
వైః । భోజయే త్తాయుసా పూషదధిశాక ఫలాదికమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఆరాధయే ద్విశేషేణ
సీతాపరిణయోత్సవే । తేషు తేషు దినే ష్టేనం యథావిధవ మర్చయేత్ ॥ ౧౮ ॥ ఏనం
నియమత శ్శృణ్వ స్మర న్వా భక్తిపూర్వకమ్ । స ప్రీతయే ద్దాశరథిం నాత్ర కార్య
భిచారణా ॥ ౧౯ ॥ శ్రీరామనవమీం ప్రాప్య మహోత్సవమథాచరేత్ । తతో
పవాసః కర్తవ్యై రామభక్తిపరాయణైః ॥ ౨౦ ॥ దశమ్యాం పుష్యసంక్రమే రాఘవ
స్యభిషేచనమ్ । పూర్వోక్తవిధినా కార్యం యద్రామోఽత్రాభ్యపిచ్యత ॥ ౨౧ ॥

చతుర్వింశతినంఖ్యాని శతాని దశ వాఽదరాత్ । బ్రాహ్మణా న్భూజయే దస్తే శ్రీరామ
ప్రీతిమావహన్ ॥ ౨౨ ॥ చతుర్వింశత్యనవరా వ్దరిక్రొపివ వైష్ణవాన్ । అవశ్యం
భోజయే చ్ఛృణ్వ స్వతన్వా రామసంహితామ్ ॥ ౨౩ ॥ రామపట్టాభిషే కేఽస్మిన్నా
జయే ధ్నురుమాదరాత్ । గర్భైర్భూతైశ్చ భూషణై ర్విప్రై రాధరణై రపి ॥ ౨౪ ॥

విహితా దక్షిణా హ్యత్ర చతుర్వింశతినమ్మ కాః । అవశ్య మత్ర దాతవ్యం రామనా
మాఙ్గుళీయకమ్ ॥ ౨౫ ॥ య దత్ర రామ స్సంజాతో య దస్త్రైః పౌత్రభ్యపిచ్యత ।
సవమీ దశమీ చేయం తస్మా న్నాన్యతమ మతే ॥ ౨౬ ॥ అత్ర రామాయణం శృణ్వన్
కుర్వ న్రామాభిషేచనమ్ । వైశ్ణవానాథ కై జ్జ్యేష్ఠసామ్రాజ్యే సోఽభిషిచ్యతే ॥ ౨౭ ॥
శకా వా దేహపాతంచ కార్యో రామాయణోల్లసః । అశక్తా వేకవారింవా నవరా
తోశ్చేత్సవం చరేత్ ॥ ౨౮ ॥ అథతో రామచరితం భాగ్యహీనై ర్న లభ్యతే । రచితా
నల్పపుణ్యేన కేన చిల్లభ్యతే నవా ॥ ౨౯ ॥ రామాయణా న్ముద్యాసి ద్వయమువ్రాన్ధ
సౌభిషమ్ । వ్యాఖ్యాతం పటు రాచార్యో లభ్యో భాగ్యోత్తమై ర్నచైః ॥ ౩౦ ॥
రామాయణస్య తత్త్వాన్వ మగో జానాతి కోటిషు । శ్రోతు రీదృశ ఆచార్యో మన్దభో
జన్ కోటిభిః ॥ ౩౧ ॥ రామాయణం పత స్త్యేన సర్వే కిం తత్ర జానతే । సద్భాకరేలు
తస్మాపి సౌరభ్యం సహికాసరాః ॥ ౩౨ ॥ ద్వయమువ్రాన్ధసౌరభ్యై ర్యచ్ఛిత్తం నాథి
వాసిలేమ్ । శ్రీరామాయణతత్త్వాన్గో దవీయాం స్తస్య మానిని ॥ ౩౩ ॥ భూయసా
సమ యేనై న హ్యగృత శ్శ్రవణం భవేత్ । నవరాత్రే కథామాత్రం శృణుయా త్సతి
వత్కరి ॥ ౩౪ ॥ అసంభవే సంహితావా పాత్యా రామస్య మానిని । నవరాత్రం
యథా నన్ద్యం న స్యాత్కార్యం తథా నచైః ॥ ౩౫ ॥ పవిత్రే నవరాత్రేఽస్మి స్త్యేన
రామకథా శ్రుతా । కిం తస్యతేక్షణి ప్రతుభి స్తపోభిర్వా మహత్సామ్ ॥ ౩౬ ॥ వాల్మీ కేర్దుని
సింహస్య కపితావన చారిణః । శృణ్వ న్రామకథానాదం గో నయాతి పరాం గతిమ్ ॥
నయజ్ఞ దానతపసాం గోటయోఽపి పున స్త్యముమ్ । నజాతు రామచరితం యస్య శ్రవ
ణగోచరమ్ ॥ ౩౭ ॥ గర్జాదిసంస్పృహని మిళితా న్యపి గోటిశః । ప్రభవన్తి శుచీకర్తు
కిం సురాచర్తభ స్త్రి కామ్ ॥ ౩౮ ॥ నా సత్యం ప్రతిజానామి త్రిరహం వరవర్ణిని । నహి
రామాత్మరం దై వం శాస్త్రం రామాయణాదపి ॥ ౪౦ ॥ పదాగ్రరజసా గ్రావభామి
నీకరణక్షమమ్ । బాణగోణాగ్రలగ్నామ్బుబిహృతకృతసరిత్పతి ॥ ౪౧ ॥ బ్రహ్మస్త్రీకృత
దర్భాగ్రం పార్థి వీకృతవానరమ్ । నమశ్శబ్దైకసులభం చరాచరవిము క్తిదమ్ ॥ ౪౨ ॥
అపినా మార్గమాణేన బ్రహ్మణ్దాని పునఃపునః । కేన నామేదృశం దై వం క్వ దృష్టం
రాఘనా త్పిమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఏతస్య చరితం శ్రుత్వా నవరాత్రాదిషు ప్రియే । చేతనో
యో నముచ్చేత ససోఽస్తి భువన త్రయే ॥ ౪౪ ॥ ఏవం రామాయణం పాత్యం నవరా

మే పక్షే వ్యరభ్య ప్రతిపత్తిమ్ । పశేచ్ఛీరామచరితం సవమ్యాంతు సమాప
యేత్ ॥ ౪౬ ॥ దశమ్యాం రామచన్ద్రస్య కార్యం పట్టాభిషేచనమ్ । పూర్వోక్తవి
ధినా కార్య మాచార్యార్పదికంప్రియే ॥ ౪౭ ॥ సావ్యతి. — రామాయణ శ్రుతి న్య
క్తావాసస్తేనవరాత్రకే । జన్మాభిషేకా రామస్య యదత్తైవ బభూవతుః ॥ ౪౮ ॥
శారదేనవరాత్రేతు రామపట్టాభిషేచనే । కారణం నతు జానామి భగవం స్తద్భవీ
హిమే ॥ ౪౯ ॥ మహేశ్వరః. — సాధు పృష్టం త్వయా దేవి కారణం వచ్చిసువ్రతే ।
సావధానేన మనసా శూర్యతాం మానిని త్వయా ॥ ౫౦ ॥ ఆశ్వినే ప్రథమే పక్షే దశమీ
విజయాభిధాపట్టాభిషేచనం రాజ్ఞాం కార్యం త త్రానువత్సరమ్ ॥ ౫౧ ॥ దశమ్యాం విజ
యాభ్యాయాం రాఘవౌఽత్రా భ్యషిచ్యతి । చక్రవర్తికులే జాతకి ప్రతివర్షం పురా
మతః ॥ ౫౨ ॥ తస్మా దవశ్యం విప్రదైవై ర్వాసవై సన్దేహవత్సరమ్ । దశమ్యా మభిషే
చ్యోఽస్యాం సావ్యభామౌ రమూ త్తమః ॥ ౫౩ ॥ రాఘవ స్యాభిషేకార్థం సాశ్యం
రామాయణం వ్రతే । శారదేనవరా త్రేఽస్మిన్రామభక్తపరాయణైః ॥ ౫౪ ॥
హి రాజాధిరాజోఽస్తి రామా దన్యో జగత్ప్రియే । అభిషేచ్య స్తోఽవశ్యం
దశమ్యాం రఘునాయకః ॥ ౫౫ ॥ తేనై ప్రదభిషేకస్య కేషు రస్య సరాధిపాః । దశ
మ్యా మభిషిక్తాశ్చే ద్యావస్యమీ సావ్యభామతామ్ ॥ ౫౬ ॥ దత్తై తా స్థిథయః
ప్రత్యా ఆశ్వినే మాసి సువ్రతే । ఏక మత్ర స్థితం కిన్తు సమాప్రగతితం భవేత్ ॥ ౫౭ ॥
రాజ్ఞాం మహేశ్వరప్రసాదేన మత్ర శాస్త్రే ద్విధీయతే । కార్యే రాజాధిరాజస్య
రామ స్యాతో మహేశ్వరః ॥ ౫౮ ॥ కిమత్ర బహు నౌ కేన సవరాత్రేషు శో
భతే । నిత్యం రామాయణం శ్రీమత్పుర నాభిణు వాప్రియే ॥ ౫౯ ॥ ఇతిశ్రీమత్పా
రాశచ్యే ఉపపురాణే శ్రీరామాయణమహాత్మ్యే మథోధ్యాయః.

మహేశ్వరః. — అథతే సంప్రవక్ష్యామి పున్వీప్యభిషేచనేవిధిం శృణు మహా
భాగే రాఘవౌ యేన తుప్యతి ॥ ౧ ॥ సిమ్లామౌ వా సకామౌ వా వ్యాచార్యం
యతాన్వితమ్ । పృత్యాగృహం సలంకృత్య శుచిర్నియతమానసః ॥ ౨ ॥ పునర్వసా
ప్రసక్రమ్య శ్రోష్యా మ్యాచ పున్వీసోః । రామాయణమహామస్త్ర మితి సంకల్పయే
చ్ఛుధః ॥ ౩ ॥ పూర్వోక్తైర్నియమై ర్యక్త సానధాపం గురోర్ముఖాత్ (ప్రత్యహం
యశేతిం సర్గాన్ శృణుయా దాపున్వసు) ౪ ॥ అప్యహం గీతవాది త్రై రుపచాక్తై
స్యథావిధి । తోమహేయోరఘూ త్తంస స్తథా బ్రాహ్మణభోజనైః ॥ ౫ ॥ సత్తతేఽ
తిరై వత్యే పున్వీప్రాప్తే శుచివ్రతే । పూర్వోక్తవిధినా సమ్యగభిషేచ్యో రఘూ
త్తమః ॥ ౬ ॥ అచార్యారాధనాదీనియథోక్తవిధినా చరేత్ । స్వయమేవ పశేచ్ఛక్తా
ఘనవ్రీతి మావహన్ ॥ ౭ ॥ ప్రాప్తేచగ్రహవై షష్యే శత్రుభిశ్చ పరాధనే చోర
రాక్షసిః త త్తేనాది పాపిసాదృశ్యాని భక్త్యావహన్ ॥ ౮ ॥ గమనాచగ్రహితే యదేనా త

నియతమానసైః । శ్రుత్వా రామాయణం కార్యం పునర్యవస్థాభిషేచనమ్ ॥ ౯ ॥
 మహాబలాకులీభూతజలదావలిన త్తుగాత్ । నశ్యన్తి సర్వవిపదో నాత్ర కార్యా విచారణా ॥ ౧౦ ॥ పుత్రాన్ ధనంవా ధాన్యంవా సాభ్యాగ్రం రాజ్యమేవ వా । విద్యాప్రియంవా మోక్షం వా ప్రాప్నోత్యేతద్వితా స్మరః ॥ ౧౧ ॥ ఇష్టప్రాప్తి రనిష్టాఘవారణం వా వరాసనేన తథాఽన్యై ర్యరుపాయై స్సాస్యద్యథా రామాయణా ద్భవేత్ ॥ ౧౨ ॥
 క్వసు రామాయణం సాక్షాత్ క్వవాఽన్య త్సాధన ప్రసమ్ ॥ క్వ మధ్యాహ్న సహస్రాం శుక్లి క్వ తారాజ్యోతిర్జ్జణాః ॥ ౧౩ ॥ ఉపాయాః క్వసు నామాఽన్యే క్వ రామాయణ వై భవమ్ । శతకాద్యాః క్వసు మృగా దుర్ధ్వగి క్వసు కేసరీ ॥ ౧౪ ॥ అనిష్టదూరకరణ మిష్టావాప్తిశ్చ భామిని । యద్రామాయణతో నస్యా త్క్లేస నామ త దాప్యతే ॥ ౧౫ ॥
 సతి రామాయణే స్వేష్ట మన్యస్తా ద్యోఽభివాఞ్ఘతి రక్షత్యేన మహారాజే కదర్యం స విభిక్షతే ॥ ౧౬ ॥ మహాప్రభావే రామస్య చరితే పామరో నరః ॥ లాఘవం మనుతే యత్తు తద్దష్కృతవిభ్రువిభ్రతమ్ ॥ ౧౭ ॥ తస్మాత్సర్వా స్వవస్థాసు శ్రుత్వా రామాయణం నరః । ఇహ ప్రాప్యః శ్రేష్టార్థాన్ స పరే ఘోషమ్ మోక్షతే ॥ ౧౮ ॥ చతుర్వింశతివారాంస్తు శ్రుత్వా రామాయణం సరిః ॥ అవిచ్ఛిన్నం విధానేన కృత్వా రామాభిషేచనమ్ ॥ పారాయణే చతుర్వింశే సమాప్తే పరవర్ణిని । అనేన విధినా రామ మభిషిక్ష్వా చ్ఛుదివ్రతః ॥ ౨౦ ॥ సువర్ణప్రతిమాదీంస్తు యథో క్తవిధినా చరేత్ । ఆచార్య మపి సంపూజ్య చతుర్వింశతిదంపతీన్ ॥ ౨౧ ॥ వస్త్రాభరణమాల్యాదై ర్యైవై ర్యైవై నవకిమిచ్చతైః । సీతారాఘవరూపేణ ధ్యాయన్నా రాధయేన్తుదా ॥ ౨౨ ॥ చతుర్వింశతిసాహస్రగాయత్రీహననం చరేత్ । జహుయా ద్రామగాయత్ర్యా స్వేన మేవ యథావిధి ॥ ౨౩ ॥
 చతుర్వింశతికృత్వస్తు జహుయా దాద్యసగ్గతః । చతుర్వింశతి గా దద్యా దేకదైవ సిరేస్తుతే ॥ ౨౪ ॥ అత్ర ప్రథమకల్పేన గురో రారాధనం చరేత్ । భోజనం బ్రాహ్మణానాం చ విత్ర శాశ్యం వివర్జయేత్ ॥ ౨౫ ॥ మహాపట్టాభిషేకోఽయం రామస్య వసవర్ణిని । ఏవం శృణ్వ న్రామవృత్త మేవ మే నాభిషేచ్ఛచ ॥ ౨౬ ॥ రాజ్య మథాంశ్చ స కలా న్మోగం శ్చ పృతిమానుషాన్ । ప్రాప్య రాజాధిరాజత్వ మస్తే మోక్ష మవాప్నుయాత్ ॥ ౨౭ ॥ ఏనం దేదీప్యమానాఙ్గం నిత్యసామూజ్యసంపదా । అక్షమా హీతరే ద్రష్టుం చక్షాంశు మివ కాశికాః ॥ ౨౮ ॥ అష్టోత్తరశతావృత్త్యా పునర్యవస్థాభిషేచనే । కృతే సర్వార్థసంసిద్ధి ర్లభ్య తేఽనిచ్ఛయాఽపివా ॥ ౨౯ ॥
 ఏష సామూజ్యపట్టాభిషేకో నామ శుచిస్త్రితే । ఏవం పట్టాభిషేక్తు స్తు తత్సామూజ్య మనశ్శరమ్ ॥ ౩౦ ॥ పూర్వోక్తదక్షిణాపామభోజనాదీని సువ్రతే । అష్టోత్తరశతావృత్తా న్యత్ర కార్యాణి కృత్స్నశః ॥ ౩౧ ॥ శతాశ్యమధ్యా అధికం తత్సామూజ్యాభిషేచనమ్ । పునర్యవప్రదం హ్యధ్య మపునర్యవ మ నిమమ్ ॥ ౩౨ ॥

స్థగి పరం ప్రజేత్ ॥ ౩౩ ॥ అయ మేకో మహా స్థానో య ద్యనుష్ఠీయతే నరైః ।
 పృథ్విదాసతీర్థాఘయాత్రాదిక మనుష్ఠితమ్ ॥ ౩౪ ॥ కోనా మాస్య ఫలం వక్తుం
 క్షుయా ద్భువి మాసవః । సర్వజ్ఞం సర్వశక్తిం చ వివా నారాయణం ప్రభుమ్ ॥ ౩౫ ॥
 బ్రహ్మభిషేక సై స్త్రికస్య ఫలమేవ సుమర్వచమ్ । అష్టోత్తరశత వృత్తైః కా కథాఫల
 ర్తనే ॥ ౩౬ ॥ అష్టోత్తరశతావృత్త్యా పత రామాయణం సరిః । శ్లోఘ్యన్వాప్యభి
 ష్టాప్య స్సహి రామా నసంశయః ॥ ౩౭ ॥ య స్సామ్రాజ్యాభిషేకాఖ్యం భగవ
 త్పాద మాచరేత్ । ఆవహన్తి బలిం దేవి సర్వేఽస్మై దేవతా గణాః ॥ ౩౮ ॥
 సంతులయితుం బ్రహ్మశక్రోఽహం వా వరావనే । విభిమో రామకృపయా నిత్య
 మామ్రాజ్యభాగినమ్ ॥ ౩౯ ॥ సర్వవిద్యుధా రోగాశ్శృత్రాఘ్రా యాన్తి భృన్యతామ్ ।
 స్నగా ఇవ పక్షిన్ద్రా దాపదోఽన్తాచ్చ విభ్యతి ॥ ౪౦ ॥ మహాపట్టాభిషేకం తు కేచి
 ద్వివర్తరాస్తరే । నిర్వర్తయన్తి సంవీర్య దేశకాలగుణాదికమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఆరభ్య
 త్ర శుక్లేతు నవమీ మాచ వర్తిరాత్ । పతేద్రామాయణం దేవి శృణుయాం పి
 దరమ్ ॥ ౪౨ ॥ కృష్ణే శుక్లే చ నవమీ మభిషిక్ష్వే ద్యధావిధి । త్రయోవింశతికృ
 ణ్మకృతే పట్టాభిషేచనే ॥ ౪౩ ॥ పునః ప్రాప్తే మాసి చైత్రే శుక్లే నావమికే తి
 రామాయణాభిషేకం తు చతుర్వింశం సమాచరేత్ ॥ ౪౪ ॥ వై పరీత్యం దేశ
 లగుణానాం సాధుచిన్తయత్ । శ్రేయస్కామో సరిః క్షిప్రం కుర్యా ద్రామాభిషే
 చనమ్ ॥ ౪౫ ॥ ఇదంహి పరమం పుణ్య మిదం శ్రేయ ఇదం హితమ్ । అస్మి న్నృపే
 త్సరిం సర్వం నాత్రి కార్య విచారణా ॥ ౪౬ ॥ ఏవం శ్రీరామనామాని నిలిఖ్య నియ
 తా ద్భుభిః । శ్రుత్వా రామాయణం రామ మభిషిక్ష్వే ద్యధావిధి ॥ ౪౭ ॥ ఇ త్యేత
 ద్ధితం దేవి రామాయణకథాశ్రుతేః । విధాన మృషిభిః ప్రోక్తం కిమస్య చోభ్యతు
 చ్చసి ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీమత్పరాశర్యే ఉపపురాణే శ్రీరామాయణమహాత్మ్యే
 ప్రమాధ్యాయః.

పార్వతీ. — భగవన్య త్వయా ప్రోక్తం రామనామవిలేఖనమ్ । ఇచ్ఛాన్య
 యి విధిం శ్రోతుం కృపయా మమ తద్యద ॥ ౧ ॥ శ్రీమహేశ్వరః. — విధిం తే సంప్ర
 త్యుమి రామనామవిలేఖనే । సర్వపాపప్రశమనం సర్వశ్రేయ స్సమృద్ధిదమ్ ॥ ౨ ॥
 నామలేఖనమాహాత్మ్యం శ్రుత్వాఽచార్యా చ్ఛుచివ్రతాత్ । శుభే హ్నాన్తి దీపితమక్ష
 త్రే లేఖనోపక్రమం చరేత్ ॥ ౩ ॥ నిర్వర్త్య నిత్యకర్మాణి పూర్వాష్టే ప్రాజ్ఞుఖ శ్శు
 బః । ప్రణవ్య రామం సంకల్ప్య లిఖేన్నియతమాసవః ॥ ౪ ॥ రామాయ నమ ఇత్యే
 దాదా శ్రీశబ్దపూర్వకమ్ । ధ్యాయన్త్రామం లిఖేత్తన్త్రం శ్రీమద్రామపడమరమ్ ॥
 పంశతం సహస్రం వాలిఖేన్నియమపూర్వకమ్ । శతస్యా శతశస్యా నై శ్రీరామ

వి సహస్రం వా నియమా త్యతివాసరమ్ ॥ ౭ ॥ పూర్వాష్టా ఏవ విలిఖే ధ్యాయన్తా
 మపదామ్బుజమ్ । తాని నామా న్య ధాభ్యర్చ్య భుక్తే తై తన్ని వేదితమ్ ॥ ౮ ॥ ఆగో
 ట్యలక్ష మపి వా లిఖే దుద్యాపయే తతః । ఆపదా మపహర్తారం దాతారం సర్వసమ్మ
 దామ్ ॥ ౯ ॥ లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయోభూయో సమా మ్యహమ్ ॥ శీత్యా
 పదుర్ధ్వమనుం సర్వసమ్మత్సమ్మృద్ధిదమ్ ॥ ౧౦ ॥ సహస్రా నే సహస్రా నే విలిఖే జ్ఞానో
 జనః । శ్రీరామరామరామేతి లిఖే త్సప్తాక్షరీం తు వా ॥ ౧౧ ॥ ఉక్తేనైవ ప్రకా
 రేణ య స్స ముచ్యేత బద్ధనాత్ । శ్రీరామేతి త్ర్యక్షరం వా మహాపాతకనాశ
 నమ్ ॥ ౧౨ ॥ లిఖన్మను మవాప్నోతి యథో క్షవిధినా స్మియే । యథోద్దిష్టం సమా
 ప్రేతు రామనామవిలభనే ॥ శ్రుత్వా రామాయణకథాం పూర్వో క్షవిధినాదరాత్ ।
 శతాంశం వా దశాంశం వా కృత్వాఽగ్నిముఖ మాదితః ॥ ౧౩ ॥ స్వాహా నయా షడక్ష
 ర్యా హ్యజ్ఞేన జహుయా తతః । రామస్య ప్రతిమాం హైమిం సింహాననిషాది
 తామ్ ॥ ౧౪ ॥ ప్రదద్యా ధ్వరవేదిన్యాం భోజయే ద్యాప్తిహానానథ । విహిత్యాము
 ప్తీక్షి సిద్ధి లభతే నాత్ర సంశయః ॥ ౧౫ ॥ దేహవసానే ప్రాప్నోతి తద్విశ్వాగో పరమం పదమ్
 శ్రీరామచరణామ్భోజశరణాగతితత్పరః ॥ ౧౬ ॥ అత్రాచార్య భవే ద్వేని నాస్య స్థం
 క్షిప్తగర్జనాత్ । శ్రీరామాయణసాంజ్ఞః శ్రీరామార్చనతత్పరః ॥ ౧౭ ॥ అత్రాచార్య
 శ్చ కిష్కశ్చ భవే న్నాస్యపరాయణః । విష్ణోర్నామ్నాం సహస్రస్య హనం కురు సర్వ
 దామ్ ॥ ౧౮ ॥ లిఖత్వా రామనామాని నియతా మోక్ష్యే సేఽంహసః । నామ్నోఽస్తి
 యానతీశ క్షిపాపనిర్మూలనమమా ॥ ౧౯ ॥ తావత్క్రతు సశక్నోతి పాతకం పాతక్షిపనః
 తపాసి యజ్ఞాగ్ని క్రతిన స్తీర్థా న్యనశనం తథా ॥ ౨౦ ॥ రామమ స్త్రస్య నార్హన్తి కలాం
 గోతితమీ మపి । రామనామ లిఖత్వా చ శ్రుత్వా రామాయణం తతః ॥ ౨౧ ॥ ప్రియో
 వై శ్యాశ్చ శూద్రాశ్చ సర్వే యాన్తి పరాం గతిమ్ । ధ్యాయన్ స్మృతే యజన్య
 జ్ఞే ప్రేతాయాం ద్యావకేఽచ్చయన్ ॥ ౨౨ ॥ య దాప్నోతి త దాప్నోతి కతా హరికథా
 మృతాత్ । విపదు త్రింశం ప్రేళ్ళు స్థంపదాం సంగ్రహం తథా ॥ ౨౩ ॥ శ్రీమత్సుప్త
 రకాణ్డస్య సప్తసగ్గీం పఠేత్తు వా ॥ పార్వతీ—కిథం సుప్తరకాణ్డస్య సప్తసగ్గీం పఠే
 స్మరః । విధానం తస్య మే బ్రూహి కృతార్థా న్యమహం ప్రభో ॥ ౨౪ ॥ మహేశ్వరః
 త్రివర్గఫలకామేన విపదు త్రిరణేచ్ఛునా । శ్రీమత్సుప్తరకాణ్డస్య పాఠః కాగ్యోవిజానతా
 శాన్తికర్తృణి సర్వత్ర తథా దుస్స్వప్నదర్శనే । గ్రహపీడను చోగ్రాసు రోశేష
 నిషమేషుచ ॥ ౨౫ ॥ అరణ్యే ప్రాప్తరే వాపి శస్త్రచోరాగ్నిపీడనే । సర్వా న్యప
 త్సు ఘోరాసు నైతస్తా త్రారకం పరమ్ ॥ ౨౬ ॥ శ్రీమత్సుప్తరకాణ్డస్య సప్తసగ్గీ
 భిపాతః । మహారాజ్యాదిసంపత్తిర్లభ్యతే నుర్లభాఽపివా ॥ ౨౭ ॥ ఆయుషా

తిమ్ ॥ ౩౦ ॥ విద్యాకామస్తథా విద్యాం శ్రీకామశ్చ తథా ప్రియమ్ ॥ ఆరో
గ్యకామస్తావరోగ్యం సప్తసర్వభిపాతనాత్ ॥ ౩౧ ॥ యదాయదా హి రామస్య వృ
త్తిం వివరిషే ద్భృథః ॥ తదాలిదా తు ధర్మాత్మే త్యేతన్మూలమనుం జపేత్ ॥ ౩౨ ॥ శ్రీరా
మచరణామ్యాజద్యవస్త్వం ధ్యాయ స్మృసన్నహీ ॥ సకృదే వేతి చరమశ్లోకం చ శు
చం జపేత్ ॥ ౩౩ ॥ అసయోర్హస్తయోః కోను మాహాత్మ్యం వేత్తివల్లభే ॥ అస్య
శ్రీజానకీనాథా దన్యత్త్ర చ హనుమాతః ॥ ౩౪ ॥ శుభేఽహ్ని శుభసత్త్వే సంక
ర్ష్యపక్రమే ద్భృథః ॥ పాతం సుందరకాణ్డస్య సప్తసర్వాయథావిధి ॥ ౩౫ ॥ సప్తస
మనుజినం పఠేన్నీయమపూర్వకమ్ ॥ పౌనఃపున్యేన తం కాణ్డం యావత్కాణ్డస్మి
నాస్యతే ॥ ౩౬ ॥ అన్యూనానతిరిక్తం తు కాణ్డం నై సప్తసర్వకాః ॥ సమాప్య నేయ
ం దేవి తదా విప్రాంశ్చ భోజయేత్ ॥ ౩౭ ॥ సర్గసంఖ్యైర్విదినై స్తత్తు పూర్వతే నా
గ్ధాప్రియే ॥ ఏకం పారాయణం శ్రేయతల్పప్తసర్వాయ శ్శుచిన్తతే ॥ ౩౮ ॥ సప్తకృ
గ్గిపఠే దేవం తన్న హసన్తస్సర్గకమ్ ॥ భోజయే ద్ధ్యాత్వాగా న నై నియమా త్సర్గసం
ఖ్యయా ॥ ౩౯ ॥ ఏవం పరద్వాయన్వాచుర్గాణ్డతీతరే దహా ॥ లభతేఽభీష్టితా
న్మమాన్ సర్వా సేవ ససంశయః ॥ ౪౦ ॥ పాఠనే ప్రతిపాతం తు సప్తసమ్మి తు దక్షి
- ॥ వాచకాయ ప్రదేయూస్యా ద్వస్త్రమాల్యానులేపనైః ॥ ౪౧ ॥ మహాత్మ్యం స
ర్వసర్వాయ తు సమాప్తాయా మచక్రమాత్ ॥ సువర్ణాన్ సర్గసంఖ్యకాన్వద్యా దాదృ
ప్య దక్షిణామ్ ॥ ౪౨ ॥ ఇత్యేతత్కథితం దేవి యత్పుష్టోఽహ మిహ త్వయా ॥
స్యయతాం హృదయే నామ కిమస్య చోక్తుం మిచ్ఛసి ॥ ఇతి శ్రీమత్పరాశర్యే ఉప
సారాణి శ్రీరామాయణమహాత్మ్యే అష్టమోధ్యాయః.

పార్వతీ.—ధన్యాస్త్వయ్యనుగృహీతాస్త్వియద్రామాయణం నై భవమ్ ॥ కృపయా
శ్రావితా స్త్వయ్యద్య సర్వజ్ఞేన త్వయా విభో ॥ ౧ ॥ రాజా వా రాజతుల్యో వా ధనికో
మస్తు కశ్చన ॥ తేన శశ్య మిదం కర్తుం యతోష్ఠీ క్తం భవతా ప్రభో ॥ ౨ ॥ ధనినాం
సలభా హేమ రామాయణకథాశ్రుతిః ॥ అకిచ్చనైః కథం లభ్య శ్రీతుకామైస్తు
హనుషైః ॥ ౩ ॥ రాఘవాచార్యవిప్రాగా మర్హసౌపమకం ధనమ్ ॥ అకిచ్చనై
సులభం దుర్లభా తత్కథాశ్రుతిః ॥ ౪ ॥ తస్మా త్కథం మహాభాగ తరిష్య స్త్వ
య్మీచనాః ॥ అథవా నై వ కిం తేషా మధికారగి కథాశ్రుతౌ ॥ ౫ ॥ యథా తేఽపి తరి
ష్యన్తి దు స్తరం భవవారిధిమ్ ॥ తథా కశ్చిదుపాయోఽస్తి యది తత్ప్రపయా వద ॥
సహేశ్వరః—ధనిరౌ వా దరిద్రా వా దేవి రామాయణశ్రుతౌ ॥ అధికుర్వన్తి సర్వేఽపి
శ్రాత్ర కశ్చన సంశయః ॥ ౬ ॥ సరస్య ధనసంపత్తిర్యావతీ యస్య విద్యతే ॥ తాం నై వా

ప్రయత్నః । విహితేష్వప్తమాంశం వా జడశాంశ మథాపివా ॥ ౯ ॥ దద్యా దేవ
యథాశక్తి దక్షిణాదిక మాదరాత్ శక్తిం నాపలభే దేవి ప్రాజ్ఞానకర్ణగతై రపి ॥ ౧౦ ॥
అశక్తా వప్రదానేతు ప్రత్య వైతినకశ్చన । శక్తా వప్యదదన్తస్యో భవత్యాత్మనః
హరికః ॥ ౧౧ ॥ శక్త సత్తామపి శ్రీమాన్నాస్తి నాస్తీతి యో వదేత్ । ఆకల్పం
దేహి దేహీతి స భిక్షేత్ ససంశయః ॥ ౧౨ ॥ దాతుం శక్తి ర్నమేఽస్తీతి జ్ఞానదా
న్మ ప్రతారయేత్ । శక్తిం జానన్తు మావాఽన్యే నాన్తర్యామ్యపి వేత్తి కమ్ ॥ ౧౩ ॥
విదాది దపి దారిద్ర్యం మనుమాన్స్వీతి చిన్తయన్ । దద్యా దేవ యథాశక్తి నదక
ద్దుర్విధో భవేత్ ॥ ౧౪ ॥ అదానదోషేణ భవే ద్దురిద్రో దారిద్ర్యదోషేణ కరోతి
పాపమ్ । పాపా దవశ్యం సరకం ప్రయూతి పున్సరిత్రగి పునరేవ పాపీ ॥ ౧౫ ॥ ప్రదా
నభాగ్యేన భవే ద్ధనాథ్యో ధనాభ్యభావేన కరోతి పుణ్యమ్ । పుణ్యా దపాన్యగ మన
శ్య మేతి పునర్ధనాభ్య స్సుకృతీ పునశ్చ ॥ ౧౬ ॥ తస్మా ద్భగవతగి స్తీతి మాచరన్నాదరా
స్మరః । వైష్ణవాచార్యవిష్ణవీధే వినియుజ్జ్వలతోన్మితం భవన్ ॥ స్వయంతుసంహిత
చాతే ధనదానం కృతాకృతిమిదామి ద్గురవేఽతోమగి పాపనే శోనణేపి వాఽయో య
శ్శృణోతి రామస్య కథా మాచార్యవక్త్రేతి ॥ అవశ్యం తేనతేనా ర్హస్య రామస్త్రైవ
గురుర్భూతమ్ ॥ ౧౭ ॥ స ధనం భగవద్వివ్యక్తా శ్రేయశాకరణమ్ । వివేకి కేవలం హ్య
త్ర కాంక్షం సర్వమర్థే ॥ ౧౮ ॥ కారణత్వం ధనస్యైవ భవే ద్యది శుచిస్తి తే అమి
సర్వేఽపి ధనిన శ్శృణుయు ర్భగవత్కథామ్ ॥ ౧౯ ॥ అక్షు ద్దీప్యన్త్యదన్త్యన్తం స్త్రీ
ను రజ్యన్తి సంలలితమ్ । మృగయూం యూన్తి పశ్యన్తి ద్యూతస్మత్పాదికం వృథా ॥ ౨౦ ॥
గోష్ఠీహాన్యని కుర్వన్తి నిద్రాన్తి ప్రలపన్తిచ । విహి కాముష్మిక శ్రేయోగవహీనాః
భామని ॥ ౨౧ ॥ ఏవం విధాని కర్మాణి సంలస్యన్తి ప్రయత్నః । జాతా హ్యనురస
పతౌ ధనమానసుదాన్వితాః ॥ ౨౨ ॥ భోగావవగ్గదం శ్రీమన్నారాయణకథామృ
తమ్ । శ్రోత్రయో స్తప్తనారాచనిభం తేషా మభాగ్యతః ॥ ౨౩ ॥ సత్కథాశ్రు
రవ్యభిర్వర్జ్య తేఽతిప్రయత్నః । కాకథాఽచార్యపూజాదే స్తేషాం వితథజన్తనామ్
ఏతేహ స్తాతిమహతీం సంపదం ప్రాప్య దుర్భగాః । వృథా తా ముపదిన్వన్తగి పతన్తి స
కేఽశుచా ॥ ౨౪ ॥ తస్మా ద్ధనం హరికథాశ్రవణే నైవ కారణమ్ । వివేకి కారణ
సోఽపి సుకృతై రేవ లభ్యతే ॥ ౨౫ ॥ యైర్హి నాహ్ ద్విష్టుపత్నీ లక్ష్మీరారాధితా పురా
తే దైవీ మభిజాయన్తే సంపదం నాపరే జనాః ॥ ౨౬ ॥ తేషాం శౌచం దయా సత్య
శ్రమ ఇన్ద్రియనిగ్రహః । విష్ణువైష్ణవగుర్వప్తీకమతై కాన్తభక్తతా ॥ ౨౭ ॥ శ్రీమన్నా
రాయణకథాశ్రవణే కాన్తవిత్తతానిత్యంతచరణామృజపరిచర్యామహిమాత్మనః
॥ ౨౮ ॥ దేశే కాలేచ పాతౌన దానం దాక్షిణ్య మార్జవమ్ । ఏవంవిధాన్తు కల్యాణ

భవన్తి గుహా స్మరామ్ || ౩౨ || ఏవం భారతవర్షే శ్రీకృష్ణస్థల భావైతి మర్గ భవన్తి గు
హా వితథం రామకథాశుభ్యర్చనాదిభిః || ౩౩ || యాన్త స్రీజా ధనం దద్యాత్తత్త కోటి
హంశకమ్ । దత్వాపి కృతకృత్య స్సాన్య తేన త్తల పుకీర్ణమ్ || ౩౪ || సరిద్రా ము
హం కృత్యా స్తాకం దద్యాత్త విత్తవాన్ । సంహృ తుచ్ఛశీ స్సత్యాం నిస్సవన
వే త్సునః || ౩౫ || అత్ర తూదాహరన్తీ మమిహాసం పురాతనమ్ । యథాధి
రం దత్తైవ శ్రీయో నిష్పద్యతే || ౩౬ || ఆసీ దైవ్యో విదర్భేషు మాక
నామ కిశ్చన । భూయసా పీష్యమానోఽసౌ దారిద్ర్యేణ మహామనాః || ౩౭ ||
దాధాన్ దుర్ముఖాన్ లుభా ధైవికా న్విక్ష్య భూయసః । భవేయం యద్యహం జాతు
వాన్ సకలం ధనమ్ || ౩౮ || దద్యాం పాత్రేషు నా సత్యం నామీ షన వృథా ధనీ
చిదపి భూయాస మిన్ధం ముహూ రచి న్తయత్ || ౩౯ || కదాచి ద్దాలవం నామ
హర్షిం సంశితవృతమ్ యద్యచ్ఛ్ర యాఽగతం వీక్ష్య నత్వా పౌవాచ ప్రాజ్ఞలిః || ౪౦ ||
కిన్త ఉవాచ—సర్వశ్లోఽసి మహాన్తే త్వం త్వ మహం శరణం గతః । తథా
మస్య మే న్యామిన్ యథాస్యాం ధనవా నహమ్ || ౪౧ || గాలవః—మాకన్త శృణు
న్తే న భవిష్యతి భవాన్ ధనీ । త ముపాయం బ్రవీ మ్యద్య శక్త్యా దేహి ధనీ భవే ||
పుత స్మపి చాకాశం విశస్మపి రసాతలమ్ । అటస్మపి మహిం కృత్యాన్ నాదత్త
మతిష్ఠతే || ౪౩ || దత్తం హి ప్రాప్యతే స్వగ్నే నాదత్తం నామ కై శ్చనాయత్కించి
త్తి మశ్నాతి పుష్కలం తిచ్ఛవాన్తరే || ౪౪ || ధనీస్యా మితి కామ శ్చే త్తన దేహి
థాన్తమే || భవే న్భవాన్తరే నానం ధనకో నాత్ర సంశయః || ౪౫ || అథవా చి త్త
కృత్య పేతునా కిము సంపదాక ర్తు మిచ్ఛసి తిద్భూహి పుచ్ఛతే మే మహామతే ||
కన్తః—భూయిష్ఠం దాతు మిచ్ఛామి దారిద్ర్యైఽద్య దదామి కమ్ । ఉదారిచి త్త
వ్యథా మమ కాక్షామ త ధనమ్ || ౪౬ || గాలవః—భూయిష్ఠం దాతు మిష్ఠం
న్తి త్వాం పున్యసి భవాన్తరే । దారిద్ర్యైఽపి యథాశక్తి దేహి సంప్రతి వాణిజ ||
కన్తః—నాల్పాఽపి శక్తిర్ద్విజమే దాతుంకిం నామద ద్భ్యహమ్ ఏతైః పటోలకై
నా మ్యహం నిష్కృటపమ్భవై || ౪౭ || నేతోఽపి జీవికా కాచి న్నమ బ్రాహ్మణ
వ్యతే । పటోలతికా శ్చేమాగి పశ్య నిష్కృటకే మమ || ౪౮ || గాలవః—అనా
ముదారం చే త్తన చేతో మహామతే । ఏతేషా మప్యలం దానం ధనీ సంపర్స్యతే
వాన్ || ౪౯ || నియమేన ప్రదే హీమా న్కూమలాం స్తవ్యం పటోలకాన్ । దానే
త్సే నాపి నిస్సాన్ భవే చ్ఛ్రీమా న్భవాన్తరే || ౫౦ || మా విస్తాన్తిగి కదాపి త్వం
సంకల్పం ధనాగమే । ప్రాయో ధనాగమే చి త్తవై కృతం భవతే నరః || ౫౩ || యదైవ
జ్ఞం గోగి కాతే వర్ధమానస్య వర్ధతే । తద్దైవ తృప్తా విత్తేన వర్ధమానేన వర్ధతే || ౫౪ ||
మా ననువ రేత దుగిఖం కామేషు వై రతిః । ప్రాప్యార్థ ముపయుక్తేత ధర్మం

కామాన్వనృదేవః ॥ ౫౫ ॥ వరందద్విస్యతే జన్మావరస్సృతిః॥ మహేశ్వర ఉవాచ.—ఇత్యుక్తవత్సనాలపౌమునిసత్తమః । శ్రుత్వా మునివహో వైశ్వానుముముదేశ్యతః ॥ ౫౬ ॥ తదా ప్రభృత్యనుదిన మేకైకం స పటోలకమ్ । భక్త్యా పరమయా మతో విప్రేభ్య స్సాదం దదా ॥ ౫౭ ॥ అకింఞ్చ నౌఽహం కిం దద్యాం దయాభి మమ కేవలమ్ । ఇత్యల్పదానతో ప్రితో విప్రాన్పార్థియతే ముహూః ॥ ౫౮ ॥ అథ కాలే బహుతిథే కాలధర్మ ముపేయివాన్ । తేన దానప్రభావేన రాజా వక్షేష్వజాయత ॥ ౫౯ ॥ శ్రీమాన్ బృహచ్చివా నామ సతు పిత్రాభిషేచితః । వరేణ గాలవమునే రాజా జాతిస్తరోఽభవత్ ॥ ౬౦ ॥ పురా పటోలకాన్కాంశ్చైవ దత్వా జాతోఽస్మి భూపతిః॥ భూయిష్ఠ మద్య తానేన దత్వాస్యాం మణ్డలేశ్వరః ॥ ౬౧ ॥ ఇతి సంకల్ప్య భూయిష్ఠ మానీయ స పటోలకమ్ । బ్రహ్మణే భ్యోఽన్వహం ప్రాదా ద్రాజా నాన్యత్తు కించన ॥ ౬౨ ॥ వినా పటోలకం రాజా నాదదాత్కాకిణీమపి పప్రచ్ఛ బ్రాహ్మణాన్ సర్వా నాగతాన్ స ముహూర్తముః ॥ ౬౩ ॥ తావ తేయద్ధి నిష్పున్న మియతా స్యాత్కియత్పునః । బూత సర్వేమహాప్రాజ్ఞా యూయం సోఽన్వితోఽస్మిమాః ॥ ౬౪ ॥ ఇతిరాజస్త్వైవ ప్రశ్నంసూధాధం బ్రాహ్మణోఽస్మిమాః॥ రాజానస్తమ భూష్టీకా నిత్యం జగ్తు ర్యథాగతమ్ ॥ ౬౫ ॥ అథవక్షేశ్వరం ద్రష్టుం కదాచిద్దాలపౌమునిః॥ భూమికా న్తర మాదాయ తత్రాగా ద్యత్రి భూపతిః॥ ౬౬ ॥ ఆగతం బ్రాహ్మణం వీక్ష్య సతు రాజా బృహచ్చివాః॥ దత్వా పటోలకం తస్మై పప్రచ్ఛ వినయాన్వితః॥ రాజా.—తావ తేయద్ధి నిష్పున్న మియతా స్యాత్కియత్పునః । బ్రూహి మే పుచ్ఛ తే సామ్య త్వం సన్వితో మతో మమ ॥ ౬౭ ॥ గాలవః.—తావ తేయద్ధి నిష్పున్నం పత్య మేత స్స సంశయః । ఇయతా తావదేన స్యాత్సహి కశ్చన సంశయః ॥ ౬౮ ॥ మహేశ్వర ఉవాచ.—ఇత్యుక్తవత్సంతం విప్రం హస్తే జగ్రాహ భూపతిః । గాఘోఽయం మహాభాగ ఇతి మత్వా మహామనాః ॥ ౬౯ ॥ రాజా.—క స్త్వం చరసి విప్రవే భస్మచ్ఛన్న ఇవానలః । యది త్వం గాలపౌ బ్రహ్మన్ బ్రూహి మే యద్విపక్షితమ్ ॥ ౭౦ ॥ గాలవః.—స్మరన్యథ కథం భూప మాకస్త స్త్వం భవిష్యసి । గాలపౌఽహం న సందేహూ బ్రూహి య త్రే విపక్షితమ్ ॥ ౭౧ ॥ రాజా.—ధన్యో స్త్య స్యుగృహీతోఽస్మి కృపయాయ ద్భవాన్మమ । ఆగతో దర్శనం సామ్య పృచ్ఛా మ్యేత ద్భవితు మే ॥ ౭౨ ॥ తావ తేయద్ధి నిష్పున్నం సత్య మేత స్స సంశయః । ఇయతా తావదేన స్యాత్సహి కశ్చన సంశయః ॥ ౭౩ ॥ ఇత్యబ్రవీ ర్యదేత త్వం కోఽర్థస్య మహామునే ॥ గాలవః.—య త్వం పటోలక మదాగి పు రాఽత్యర్థ మకింఞ్చనః । దానేన తావతేయ త్రే ఫలం జాతోఽసి య స్సృష ॥ ౭౪ ॥ మహతీం సంపదం ప్రాప్సయదద్య ధరణీపతే । పటోలకా నేవ పునః పయచ్ఛసి సకించన ॥ ౭౫ ॥ ఇయ

తావదేవస్య త్వలం యన్నిస్సృజ్యమాన్ ॥ ౨౨ ॥ యద్రాక్ష్య క్షిప్ర దేవా-
 ం భూమిపాలోఽభవం మునే । భూయస్వజ్జేమాన్ ద్రావహం న కథం స్యా మిహో-
 నీ ॥ ౨౩ ॥ అత్ర మే సంశయో భూయాత్ప్రసాదాత్ మునిపుణ్యవ । యత్తేనైవేహ
 సేన పున ద్దారిద్ర్య మాన్నయామ్ ॥ ౨౪ ॥ శాలమః—సత్య మేన య దాధ్య-
 యం కిం తేష్వత చ్ఛృణు పార్థివనిస్సాన్సాంధనికాన్ ॥ త దానేఽస్తి మహాద నరమ్ ॥
 హవ చ్ఛక్రేత్వరోదద్యాన్నిస్సృజ్యత్రాల్ప మంశకమ్ । దత్త్వా తత్ఫల మాహ్నోతి
 యావ త్ఫల మశ్నుతే ॥ ౨౫ ॥ గతేన్ద్రోఽశ్నోతి భూయిష్ఠ ముల్కిష్ఠం మశకో నృప ।
 భయోరపి సాహిత్యే తారతమ్యం న కించన ॥ ౨౬ ॥ దద్యాన్మ తావదే వాఽధ్య-
 హవ ద్దద్యా దకించనః । యది దద్యా త్తావదేవ దుశ్చేహ నిస్సృతా మియాత్ ॥
 ౨౭ ॥ మహతీం సంవదం ప్రాప్య దానేదుగ్రతీతుల్యతామ్ । య త్పార్శ్వయే త త త్సృ-
 నా భావి దారిద్ర్యసూచనమ్ ॥ ౨౮ ॥ సత్యం సంవది సోఽప్యిబ్బదానం తై వ స-
 గాహతామ్ । యోఽవ్యాప్తౌ ద్వేష్టి దుశ్చేహ యంచ ద్వీశ్చ నయం నృప ॥ ౨౯ ॥
 రిద్రవదనా ద్వాణీయాదృశే నృప నిస్సరేత్ । న వదే త్తాన్మగీం భూష్టుః శ్రీమా-
 నుద్యపి క్వచిత్ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీయం ప్రాప్తవతో యస్య కుమ్భాగ్ని సురేన్దుఖాత్ ।
 తస్యదన మీక్షేత శ్రేయస్కామగి కథంచన ॥ ౩౧ ॥ అకించనోఽపి యో భూష్టు-
 డరిద్రగిరం వదేత్ । ఆశాన నేనురా ద్దస్త కల్యాణం నాత్ర సంశయః ॥ ౩౨ ॥
 నా బ్రూయా ధౌర్జ్యేనం ఘాటేయగి కుర్వాన్దౌర్జ్యేనంధియమ్ । ప్రాప్యపి దాప్యసం-
 త్తి తస్య లక్ష్మీకపరాబ్జుభి ॥ ౩౩ ॥ స్వల్పామపి శ్రీయం ప్రాప్య యస్యగ్ధీర్న లక్ష్మీ-
 కపి । తస్య లక్ష్మీర్నగన్తా తదగ్రయతి నమృతః ॥ ౩౪ ॥ సత్యం బ్రవీమ రాతేన్ద్ర-
 గ్రహం నాత్ర సం శయః । శ్రీమానపి కదరోయ స్స దారిద్ర్యా ద్విసశ్యతి ॥ ౩౫ ॥
 ద్యా చ్ఛ్రీమానివ శ్రీమాన్నిస్సృజ్య నిస్సృజ్య ప్రభోచనసగి పవసం దద్యా చ్ఛదరో-
 దకీఫలమ్ ॥ ౩౬ ॥ పవసోబదరీతుల్యం కపిత్థనదృశం తువా । నారికేళనమం వాపి-
 పది దద్యా త్వలం క్వచిత్ ॥ ౩౭ ॥ స త త్ప్రశంసన్తి నరా మూఢా అపి కథంచన ।
 దగీజాతు చేద్దద్యా త్కపిత్థనదృశం ఫలమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఆబాల మాచ సోపాలాత్
 త్ప్రశంసన్తి మానవాః । త చ్ఛ్రీమతోఽల్పదానం య త్ప్రశంసన్తి నో త్తమాః ॥
 చిద ప్యధికం దానం దరిద్రస్య ప్రశస్యతే । ఇదం ప్రాగ్భవ ఏవాహ మన్వశాం త-
 భూపతే ॥ ౩౯ ॥ విస్తర నృధిదౌర్బల్యా న్లోభ మ ద్యామవ ర్తసే । జహీమాం-
 పికాంబుద్ధిం శ్రేయసీం ధియమాన్నహి ॥ ౪౦ ॥ లోభోఽహ్వోపి యశోహన్తి
 శ్రం రూపమి పౌర్ణితమ్ । హరిణా కృపయా ద త్తం తవ య ద్వసు మావద ॥ ౪౧ ॥
 హి సాత్రేషు సత్కృత్య శృణు త్వం సత్కథాం ముహూః । పూజయ జ్ఞానదార్యం
 స్వం శృణు రామకథా మపి ॥ ౪౨ ॥ ఆరాధయ రమూ త్తం సం వితతాశ్యవివర్జితమ్ ॥

ఏనంహి తే భవేత్స్వస్తి భవేత్ | సామ్యమతామ్ || ౧౦౦ || నాత్ర కశ్యప స
దేహాగ కురుప్య వచనం మమ | క్షుం తే శరీరం పూర్తిం నదత్తం హరిణా ధనమ్
యాగదానాదిభిః శ్రేయసిప్రాప్త్య మేనసంశయః | యద్యభీష్టం భగవత స్తవత్తు
క్షే రేవ పూరణమ్ || ౧౦౧ || కృష్ణాభ్యుదయేత జరం ప్రదద్యా త్వావదేవ తే | సపి
రాజ్ఞాం శ్రియ సాన్విధాగి పరాధ్యక్ష వస్తుతః || ౧౦౩ || జ్ఞాతైవం దానధర్మైః
నియుజ్యై ధనం నృప | సమాతా సపితా నాపిభాగితా ననుతబాన్ధవాః || ౧౦౪ || న
సం సచరాజ్యంవా జా త్వము త్రోపకుర్వతే | ఏకః ప్రజాయతే జన్తు రేకేవ ప్రలీయ
తే || ౧౦౫ || ఏకోఽనుభుక్ష్యే సుకృత మేకేవ హి మమ్మృతమ్ | మృతం శరీ
ముత్సృజ్య కాశ్మలోష్టసమం చితే || ౧౦౬ || ఏముఖా బాన్ధవా యాన్తి ధర్మ స్తవ
నుగచ్ఛతి | త్యక్త్వా త్వయ్యఖిలం యాతే కస్య చైత ద్యవేద్ధనమ్ || ౧౦౭ || అ
త్యేకత్ర ధనే కాఽస్థా మమేతి హృది ధ్యాతామ్ | ధనం వా పురుషోరాజన్ పు
షం వా ధనం క్వచిత్ || ౧౦౮ || అనశ్య మేన మన్యత్తు త్యజ త్యేవ ససంశయః | య
వ తస్యై త్వవశేచిత్తం తావదేవ మహామతిః || ౧౦౯ || తత్కర్మా జ్ఞాగమో
ఽసౌ యదము త్రోపకారకమ్ | అవశంహి యదాచిత్తం తదా ధర్మం చిక్షీర్షతా
గతాయాం ప్రాప్యపి ప్రాయ సుస్యం పునా ప్రరోష్యతే | తస్మాత్కల్యా యదైవ స్వా
త్తదైవ మతిమా స్మరః || ౧౧౦ || త్వంమాణి ప్రయత్నేన దానధర్మాన్ సమాచ
రేత్ || మహేశ్వరః—ఇత్యుక్తవ స్తం రాజేష్టాగలనం మునిపుష్పవమ్ | ప్రశ్రియా
వనతో భూత్వా నిర్విణ్ణో వాక్య మబ్రవీత్ || ౧౧౧ || రాజా—మహాక్షే యదత్తిక్రా
న్త మజ్ఞానా ద్బుద్ధిలాఘవాత్ | శిష్యస్య మమ తత్సర్వం క్ష త్వం కనుకానిధే
త్వమేన రామచరితం సంశ్రావయ మునే మమ | య దస్య దపి జానిషే హితం తదపి మ
వద || ౧౧౨ || మహేశ్వరః—ఇతి సంప్రాధిత స్తేన రాజ్ఞా స మునిస త్తమః | శ్రా
యామాస విధినా రామాయణమహామనుమ్ || ౧౧౩ || అర్చితశ్చ యథాన్యాయం
తేన రాజ్ఞా మహామనిః | శ్రేయ స్సేవాస్తు తే బుద్ధి రిత్యుక్త్వా స్తంభా త్పీయే
అథ రాజా యథాచిత్తం దద త్వాత్రేషు భూరిశః | యశసా దివ మాపుణ్య న్కాల
ర్మ ముపేయివాన్ || ౧౧౪ || అథ కాశిషు సజ్జాత శ్శక్రవర్తీ మహామనాః | తీర్థకీ
రితి ఖ్యాత స్స గాలవచః స్మరన్ || ౧౧౫ || చక్రే దానాని సర్వాణి యజ్ఞాం శ్చ
ప్యాప్తదక్షిణాన్ | తపాం స్యత స్తవిధివ త్తతా నానశనాన్ బహూన్ || ౧౧౬ ||
నిత్యం సన్నా స జాహ్ను వ్యా మశ్యణోత్పల్క థాం తథాఽతమష్టికం ఫలం ప్రాప్తు మే
వం సర్వం చకార సః || ౧౧౭ || కామవాసనయాచిత్తం నయ దాఽవిలతాం జ
హా | తదా నిర్విణ్ణో రాజాచిత్తయ ద్దాలవం మునిమ్ || ౧౧౮ || ధ్యానమాత్రే
ణ స మునీ రాజ్ఞో దర్శన మాయయా | జాతిస్మర స్స రాజాపి ప్రత్యుత్థాయ కృతాక్ష
రిః || ౧౧౯ || ప్రణమ్య గురవే న్యస్తి సాక్షిలి న్నమభాషత | తీర్థకీ రిః—ప్రాబోఽస్తి

ద్వితీయము భగవం స్తవనము గ్రహం || ౧౨౩ || నా స్తం పశ్యామి తృప్త్యా
 న్ని న్ని కే రోచతే మునే స జాతు కమ్య భామానా ముపభోగేన శామ్యతి || ౧౨౪ ||
 విహృష్టవ రేవ భూయవ వాభివృద్ధి కృష్ణాన్యాయ ద్వీపీయనం హిరణ్యం
 శవః ప్రి యః || ౧౨౫ || నాల మేకస్య కామాయ ఇతి మత్వా శమం వ్రతేత్ |
 తి కామా ననుభవ స్వీక్రైవా మనవస్థితిమ్ || ౧౨౬ || యదగాయ ద్యయాతి
 ద్దానే తచ్ఛేయసాం పనమ్ | దక్షిణోఽపిచ దానాని యజ్ఞోఽపి క్రతూ త్త
 మః || ౧౨౭ || మజ్జిణోఽపి చ గణ్ధాయాం సహి శుద్ధ్యతి మే మనః | యథా శుక్లే
 య మతి ద్వభాస్యాం శాశ్వతే వదే || ౧౨౮ || తథా మా మనుగృహ్ణామ్య
 ద్దోఽన్యా నా స్తి మే గతిః || నాలవః—ఇదానీం త్వం కృతాథోఽసి యజ్ఞాతా వై
 కీ మతిః | శూర్యతా మభిధాస్యామి యేన త్వం సుఖ మాఘ్నయాః || ౧౨౯ ||
 హిహి రాజశాస్త్రాల నిశ్చేషం కామవాసనాః | మనుష్య యజ్ఞదానాది ఫలా
 న్నభిసందధత్ || ౧౩౦ || ప్రాప్యసే చేతన తృప్తిం య యాఽభిమమే దృ
 మ్ | శ్రీరామచరణామ్భజ ప్రవర్త రాజసత్తమ్ || ౧౩౧ || నా త్త్వికాని పు
 ణాని కేతిహాని నంతతమ్ | శృంగ్య వ్రామాయణం భూయ శ్శృంగ భక్త్యా మ
 మతే || ౧౩౨ || శ్లోకేరత్న సమాక్షిప్తం సగ్గోలసంకులమ్ | సప్తకాణ్డముహ
 ణం భజ రామాయణాన్దనమ్ || ౧౩౩ || ఆచార్యమద్వైతశుభమధ్యాత్వా త్త్వి
 తితిమ్ | న్యాసవిద్యామృతం పీత్వా భజ రాజ స్ప్రత్యార్థతామ్ || ౧౩౪ || విష్ణు
 ప్లవసుర్వాచీ సభ్యప్రయ యథావిధి | సత్యం భవేతి కృతాథస్త్యం నాత్ర కార్యా
 చారణా || ౧౩౫ || మతే శ్లోకః—ఇతిక్వాప్త పార్థివ స్తేన సంశ్రావ్య భగవ
 త్కథాః | అష్టోత్తరతాపృత్యా రామాయణం హమ్యతమ్ || ౧౩౬ || శ్రావయత్వా
 పథాశాస్త్రం వినియోజ్య భనం బహు | మహాసామగ్రిద్యవ్యభిషేకదివ్యమహి
 నమ్ || ౧౩౭ || కారయత్వాంఘూ త్రం సేవ్య ప్రభారం విధాయచ | అర్చిత స్తేన
 నివ త్న జగమ యథాగతిమ్ || ౧౩౮ || రాజాపి సుచిరం కాలం ఘృణన్ శీవైష్టవా
 వ్రైః | ఆచార్యకృపయా ప్రావకృతాథో వైష్ణవం వదమ్ || ౧౩౯ || స ప్రాప్య నిత్యక్త
 యస్థామగ్రిద్యం విధిమర్దతమ్ | శ్రీమతా వాసుదేవేన తేనై న సహ మోదతే ||
 స్తా ద్దరిత్రవ త్న వల్బుం భవే దద్యాత్ సజాత్యపి | ఆరుహతీ య శ్చేరీయాం స్యుత
 త్ర మూర్తితమ్ || ౧౪౦ || ఇత్యేత త్కథితం దేవి యత్పూజ్యోఽహ మిహ త్వయా
 పుండేహసి కచ్చి త్వం కిమ స్య చోచ్చీకు మిచ్చసి || ౧౪౧ || ఇతి శ్రీమత్పరాశర్యే
 వపురాణే శ్రీరామాయణమాహాత్మ్యే నవమాధ్యాయః

పార్వతి—కతి నామ పురాణాని సాత్త్వికాస్యత్ర కానివా । కానీహ శృణు
సాద్భాషి పతేద్భావద మే ప్రభో ॥ గుమహేశ్వరః—ఏత త్కాదే పురా పోకం

తుభ్యం హిమవత స్సుతే అథాపి పుష్కలస్య దావ్యం శృణుయ త్తే బ్రవీ మ్యహమ్ ॥ ౨ ॥
 బ్రాహ్మం సాద్ధం వైష్ణవంచ తై నం భాగ, వహాథా త భావ్య న్నారదీయంచ మార్క
 డ్దేయంచ స స్తమమ్ ॥ ౩ ॥ ఆగ్నేయమష్టం చైవ భవిష్య స్తవమం స్మృతమ్ । దశ
 మం బ్రహ్మకై వ రం లైజ్జ మేకాదశం స్మృతమ్ ॥ ౪ ॥ వారాహం ద్వాదశం చైవ స్కా
 న్దం చైవ త్రయోదశమ్ । చతుర్దశం వామసంచ కార్కం పంచదశం తథా ॥ ౫ ॥ మా
 త్మ్యంచ గారుడం చైవ బ్రహ్మాంజన తతః పరమ్ । మహాపురాణా న్యేతాని హ్యష్టా
 దశ గతే స్మృతే ॥ ౬ ॥ తథా చోపపురాణాని మునిభిః కథితానిచ । సర్గశ్చ ప్రతినర్గశ్చ
 వంశోమన్వన్తరాణిచ ॥ ౭ ॥ సర్వే ప్యేతేషు కథ్యంతే వంశానుచరితంచ యత్ । వైష్ణ
 వం నారదీయంచ తథా భాగవతం శుభమ్ ॥ ౮ ॥ గారుడంచ తథా సాన్దం వారా
 హం శుభదర్శనే । షడేతాని పురాణాని సా త్త్వికాని నిబోధ మే ॥ ౯ ॥ బ్రహ్మాంజ
 న బ్రహ్మకై వ రం మార్కడ్యేయం తథైవచ । భవిష్య ద్వాసుసం బ్రాహ్మం రాజసాని నిబో
 ధ మే ॥ ౧౦ ॥ మాత్మ్యం కార్కం తథా లైజ్జం చైవం స్కాన్దం తథైవచ । ఆగ్నేయం
 చ షడేతాని తామసాని వరాననే ॥ ౧౧ ॥ వాయువ్యం భాగవం సౌమం బ్రహ్మాంజ
 నాశికింతథా । సారాశర్యం నారదీయం నారసింహంచ కాపిలమ్ ॥ ౧౨ ॥ వాసిష్ఠ
 శివధర్మంచ మారీచం మానవం తథా । స్కాన్దం దౌర్వాస మాదిత్యం వారుణం శా
 మ్పరం తథా ॥ ౧౩ ॥ ఏతా న్యుపపురాణాని ప్రోక్తా న్యష్టాదశ స్త్రియే । శాస్త్రాణ్యం
 చ సర్వాణి త్రివిధాని వరాననే ॥ ౧౪ ॥ నారాయణం పరం యాని వదన్తి జగదీశ్వ
 రమ్ । తాని సర్వాణి శాస్త్రాణి సా త్త్వికాని మతానినై ॥ ౧౫ ॥ చతుర్ముఖం కృశా
 నుంచ తథా దేవీం సరిస్వతిమ్ । వంశేష్వర వదేచ్ఛాస్త్రం రాజసం తత్ప్రచక్షతే ॥ ౧౬ ॥
 మల్లిజగుగ్రావిఘ్నే శివమార ప్రముఖాన్ సురాన్ । ప్రశంసతిచ యచ్ఛాస్త్రం తత్తామస
 ముదాహృతమ్ ॥ ౧౭ ॥ తామసం దుగ్ధతీం జ త్తే రాజసం స్వగ్ధం భవేత్ । సా త్త్వికం
 మోక్షసామ్రాజ్య ఛౌరంధన్యం దదా త్యహా ॥ ౧౮ ॥ ఉద్ధవం గచ్ఛన్తి స త్త్వికా
 నుఝ్యే తిష్ఠన్తి రాజసాః । జఘన్యగుణన్య త్తిస్థా అథో గచ్ఛన్తి తా మసాః ॥ ౧౯ ॥ తస్మా త్తా
 మసశాస్త్రాణి స్వప్నే లపి సవిలోకయేత్ । శ్రుతాని యాని శ్రోతృణాం మతిభ్రంశం ద
 ద త్యలమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఇతిహాసా విమేషాక్రైశ్చీరామాయణభారతే । అత్యర్థసా త్త్విక
 తమ శ్రోతవ్యే మోక్షకాక్షిభిః ॥ ౨౧ ॥ అష్టాదశ పురాణానాం సార ముద్భృత్య తత్త్వ
 విత్ । కృష్ణకై వ సాయనో లకాన్తీ స్తహభారతసంహితామ్ ॥ ౨౨ ॥ యదిహ స్త్రి
 తదన్యత్ర యన్నేహ స్త్రి స తత్కవిచిత్ । భారతాద్యన్తయో రిథం ప్రతిజన్తే మహా
 మునిః ॥ ౨౩ ॥ చిత్తాని విమలీకర్తు మల మేకం హి భారతమ్ । తమాంసి దూరతః కర్తు
 నాలం కిం భానుమద్భులమ్ ॥ ౨౪ ॥ దై వసాయనాష్టపుటనిస్సృత మప్ర మేయం పుణ్యం
 పవిత్ర మథ సాపహరం శివంచ । యో భారతం సమగ్రగచ్ఛతి వాచ్యమానం కిం తస్య

సర్వరజలై రభిషేచనేన ॥ ౨౫ ॥ యోగోశతం కనకశృంగమయం దదాతి విప్రాయ
 సేవవినుషేచ బహుశ్రుతాయ । పుణ్యాంచ భారతకథాం శృణుయాచ్చ సత్త్వం తుల్యం
 బలం భవతి తస్యచ తస్య చైవ ॥ ౨౬ ॥ భారతా ద్రామపుత్రాద్వా యస్య ససా
 ధ్యతార్థతా । తం కృతార్థయితం దేవి బ్రహ్మపి సహ శక్నుయాత్ ॥ ౨౭ ॥ నా
 తస్యనగ్రభుచి ర్నాసచ్ఛాస్త్ర పరోభవత్ । సా త్త్వికా న్యేన శాస్త్రాణి శృణుయాన్తా
 యే దపి ॥ ౨౮ ॥ సా త్త్వికై స్సహ సంసంగం సా త్త్వికై స్సహ భోజనమ్ । సా త్త్వికే శ్రీహ
 యోభక్తిం కురు నాగాయతే దృఢామ్ ॥ ౨౯ ॥ ఇత్యేత నిఖలం దేవి కథితం తేవరా
 నే । కచ్చి దేత చ్చుతం సాధు త్వ యైకాగ్రేణ చేతసా ॥ ౩౦ ॥ కచ్చి ద్రామా
 మశే శ్రద్ధా పూర్ణా తవ దృఢ వ్రతే । గతా స్తే సంశయాః కచ్చి ద్భూహి సి తే వదా
 ప్యహమ్ ॥ ౩౧ ॥ పార్వతీ.—భగవన్ భవతా ప్రోక్షం మయాఽవహితయా శ్రుత
 విగతా మ సంశయా స్సర్వే శ్రద్ధా రామాయతే దృఢామ్ ॥ ౩౨ ॥ శ్రీసనత్కుమారి—
 త్సు క్లౌష్ఠ్యాదు గిజా పరి క్రమ్య మపే శ్యేమిమ్ । ప్రణమ్య స్మితకృత్యా సా ము
 యజే సహవల్లభా ॥ ౩౩ ॥ ఏత త్తే కథితం నన్వం శ్రీరామాయణాన్తే భవమ్ । యదు
 యై మపే శేన కథితం మునిస త్త్రిమ ॥ ౩౪ ॥ శ్రీహరిశరణం—ఇథం సనత్కుమా
 రిణి కథితం శ్రుతిసమ్మతమ్ । శ్రుత్వా దేవమునిః ప్రీతః శ్రీరామాయణాన్తే భవమ్ ॥ ౩౫ ॥
 త్థాయ తం పరి క్రమ్య సాష్టాంగం ప్రణమత్యచ । గురివే దక్షిణాం దత్త్వా ప్రతిపూజ్య
 ధావిధి ॥ ౩౬ ॥ తస్మిన్ స్యధాగతిం యాతే స్మృత్యా తదనుశాసనమ్ । తద్వోది
 సమాగ్రేణాస్పతిష్ఠ త్సర్వ మాదరాత్ ॥ ౩౭ ॥ ఏత ద్వోదభిహితం నన్వం యత్ప్ర
 ణం భగవత్తమే । భవన్మిహ సాన్విదం చిత్రే భార్యతా ముద్ర మాదరమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇత్యా
 ప్తాయథా దేశం పీత్యా రామాయణామ్మతమ్ । పితౄణా మునయ స్సర్వే పరం హర్ష
 సవాప్నువన్ ॥ ౩౯ ॥ పరాశరం మునివరం సాష్టాంగం ప్రణమత్యతే । హర్షభాష్పా
 న్ముఖ్యస్థి ప్రాశంసం స్తే ముహుర్ముహూః ॥ ౪౦ ॥ సర్వేషాం తేన సత్కృత్యా
 మధావ దనుశాసనమ్ । కృతార్థా సుతరం ప్రాపూ రామకై జ్జగ్యసంపదమ్ ॥ ౪౧ ॥
 సభుమధనచరిత్రద్రావితం యస్య చిత్తం వ్యయ మయశి తదీయా రాధకై ర్యస్య
 త్త్రిమ్ । హరిసుచరిణామృజాత్మనే వ్యప్తమత్తం వదతి పురుష మేనం సర్వలో
 కేఽపుష్పదా త్త్రిమ్ ॥ ౪౨ ॥ ఇతి శ్రీమత్పారాశర్యే - ఉపపురాణే - శ్రీరామాయణ
 రాహత్యే దశమోధ్యాయః.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే సర్వలోకశరణ్యాయ నమఃకీజానయే

లక్ష్మణాగ్రజాయ నమోనమః.

సమాప్త మిదం శ్రీరామాయణమహర్ష్యమ్.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

శ్రీ రామచంద్రపట్టాభిషేక ప్రయోగః.

సుప్రత్యాభిరహణిపాద స్నాప్తవా న సన్ధిర్ధ్వపుణ్డ్రాగి కల్యాణమర్జునం ప్రవిశ్య
 “నమస్తుదన” ఇతి పరిమద ముపస్థాయ శ్రీరామపట్టాభిషేకాఖ్యం శుభకర్త కర్తుం
 మమ యోగ్యతాసిద్ధి ర స్త్వితి మా మనుగృహా దేతి దక్షిణాదికం దత్త్వా ప్రార్థ్య, ద
 ర్భే హ్వసీనో దర్భాన్ ధారయమాణగి పవిత్రపాణి ప్రాణ నాయమ్య, దేశకాలా సం
 కీర్త్య శ్రీరామచంద్రప్రీత్యర్థం శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకాఖ్యం శుభకర్త కరిష్యే ఇతి
 సంకల్ప్య, బలమస్త్రమనుసంధాయ అస్మిన్ శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకశుభకర్త ణ్య
 చార్యం త్వం వృణే ఇత్యాదిక్రమేణాచార్య మధ్వస్యం బ్రహ్మణ ముపద్రష్టారం న
 సిద్ధం వామదేవం జాబాలిం కాశ్యపం కాత్యాయనం గౌతమం సుయజ్ఞం జయం చే
 త్యప్తో ఋత్విజశ్చ వృణుయాత్ - తేచ నామత్రయ రామతారకమస్త్ర సహస్ర
 నానూని జపేయః. అ ధాచార్యో విష్వక్సేన మాగాధ్య పుణ్యాహం వాచయిత్వా
 గోమయోపలిస్తాలంకృతాయాం భూమ్యాం బ్రహ్మజ్ఞానమితి మధ్యే - నాకే సుష్ణ
 మితి దక్షిణతః-అప్యాయస్య త్సుతరతశ్చ ప్రాగవనగం కేళాత్రయం లిఖిత్వా యో
 రుద్రో అగ్నా ఇతి మధ్యే - ఇదం విష్ణు రితి పశ్చాత్-ఇంద్రం విశ్వా అవీవుధ న్నితీ
 పురతః - ఉత్తరావనగం తిస్ర శ్చేతి కేళా లిఖిత్వా అద్భి రవ్రాత్య చతుర్వింశ
 తిప్రస్థపరిమితవీహీ న్నితీప్య తమపరి తావత్సేన తద్బలరాశౌ వస్త్రాలంకృతే
 ప్రాగాది ష్వస్యను దిక్షు బ్రహ్మజ్ఞానమితి కలశాన్ ప్రతిష్ఠాప్య మధ్యే చతుర్వింశలశాన్
 ప్రతిష్ఠాప్య, తే హ్వసోవా ఇదగ్ం సర్వం - శన్నో ధేవి రితి-శతధారమితి మస్త్రై రష్ట
 దిక్షు దీప్తిగాని మధ్యే కుమ్భేషు చతుస్సముద్ర తీర్థాని చాపూర్య భూర్భువ స్సువరో
 మిత్యక్షతా న్నితీప్య గర్భపుష్పాదిభి రలంకృత్య మాణ్యాపుష్పఫలై రవకీర్య తత్ర
 పశ్చాత్పి పీశ్చాపల్లవ పశ్చాత్పి సువర్ణపశ్చాత్పి కుసుమచందన గోరోచనాగై రికిపద్మము
 స్తాకుష్మ మకీర్పూర్వపుష్పశృంగజదంతమృత్తికాసిద్ధార్థదేవదారుమా క్షికాదీని నితీ
 ప్య నదీనముద్రా నా వా హ్యభ్యర్చ్య తత్ర నమఃనూపిణం భగవంతం పుణ్డ్రకాక్ష
 మావాహ్య దధి క్రాన్త్య ఇత్యాదిభి ర్హిరణ్యవల్లభాగవదమాన ఇతి మస్త్రై రభిమత్ర్య
 శీగీతాలక్ష్మణధరతశ్త్రున్న హనుమత్సమేతశీరామచంద్రసువర్ణ ప్రతిమాం సాత్త్వ
 తేన విధినా ప్రతిష్ఠాపితాం సింహాసనే ప్రతిష్ఠాప్య సర్వోపచారై రభ్యర్చ్య పుష్పాక్షత
 లాజహూపదీపాదీ న్సంసీయకవస్త్రాదీంశ్చ పౌక్షాదిభి శ్శుచీకృత్య శ్రోత్రియాగారా
 దానీత మగ్ని ముపసమాధా యాగ్నిముఖా నై గాయత్ర్యా సహస్ర వారం రామగా
 యత్ర్యా సహస్రవారం సంక్షేపసర్గశ్లోకై శ్చతవార మాక్షేప ప్రధానాహుతీర్హు త్వ
 కర్త సమృద్ధ్యర్థం జయాదిభి ర్హు త్వ పరిధీ నభ్యజ్య తా వ్రహ్మత్య విశ్వేభ్యాః దేవేభ్య

తి సగ్గప్రాసం హుత్వా ప్రాణ నాయమ్య-అనాఘాతాదిప్రాయశ్చితాహుతీర్ష్య త్యా-
నాఘాతమ్ ॥ పురుషసమ్మతః ॥ యత్పాకత్రా ॥ త్వన్నో అగ్నే ॥ సత్వన్నో అగ్నే ॥
గ్నిమగ్నే అయాసి ॥ ఆభిగీర్భిః ॥ త్రియమృకమ్ ॥ ఇదం విష్ణుః ॥ భూరాదివ్యావృత్తి
యమ్ ॥ విష్ణవే స్వాహేతి చ హుత్వా యథాశక్తిశ్రీమదస్తోత్ర రేణ ద్వయేనచ
హుత్వా పూర్ణాహుతిమ్ "న ప్రతే అగ్నే" ఇతి మంత్రేణ హుత్వా పరిషేచన ప్రణేతా
రాక్షసబ్రహ్మచారి ద్వారానాని కృత్వా సంపాతాద్యం ధృత్వా అనంతం శిరస్యజ్వలి
రాధాయ ఇత్యాది శ్రీపట్టాభిషేకసర్గం పఠిత్వా పూర్వాభిముక్తి తకలతీర్థోదకై గృహ
ణాన ఆచార్యముత్తిగ్నోహ్మణకన్యామన్వీయోధాదిభి స్సహ ప్రాగాది దిక్కిమే
వసనస్తాపురస్తాదభిషిచ్ఛన్తు గాయత్రేణ ఛన్దసా ॥ ఉద్రాస్తావ దక్షిణతోఽభిషిచ్ఛ
న్తు త్రైవ్యుభేన ఛన్దసా ॥ ఆదిత్యాస్తావ పశ్చాదభిషిచ్ఛన్తు జాగతేన ఛన్దసా ॥ విశ్వే
ష్వ దేవాది త్తరతోఽభిషిచ్ఛన్తు మృతేన ఛన్దసా ॥ బృహస్పతి స్తోమరిష్టా దభిషి
చ్ఛన్తు పాక్షేన ఛన్దసా ॥ సామోజ్ఞాయ సుక్రితుః ॥ దేవస్య త్వా నవితుః ప్రనవే ॥ అ
మా ర్భావాభ్యామి పూర్ణో హస్తాభ్యామి అకిన్దో నై ధిమత్యేన తేజసే బ్రహ్మవర్చ
సాభిషిచ్ఛామి దేవస్య త్వా + హస్తాభ్యాం సరస్వ త్వై ధిమత్యేన పిర్యా యాన్నా
స్తయాభిషిచ్ఛామి దేవస్య త్వా + హస్తాభ్యాం ఇన్ద్రో నేన్ద్రో యేణ శ్రీయై యత స బలా
భిషిచ్ఛామి ॥ చవాజనమోస్తోమన్ రాజానం నరుణ మగ్ని మనావోభామహే ॥ ఆది
త్య స్విష్టుగ్ం సూర్యం బ్రహ్మణంచ బృహస్పతిమ్ ॥ దేవస్య త్వా + హస్తాభ్యాం సరస్వ
త్య వాహో యన్తు ర్యత్రేణాగ్నే స్తావ సామోత్య సాభిషిచ్ఛామి ॥ స్త్య బృహస్ప
స్తావ సామోత్య సాభిషిచ్ఛామి ॥ దేవా స్త్యన్ద్రో త్యేష్టా నరుణరాజానోఽధస్తా
స్తోమరిష్టాచ్చ స్తాన్తు సవా ఏతే స పూతో నమోఘో న హోక్షితో యదేన మతిః ప్రాచీ
న హోక్షతి యస్సంచిత మాత్యేన హోక్షతి తేన పూత స్తేన మేధ్య స్తేన హోక్షితః ॥
పుతాభిషేకోఽస్తు ఇతి శ్రీరామప్రతిమాం శ్రీకోశం చాభిషిచ్ఛ్య స్వయంబుజశవాద్య
రస్పరం ధూపదీపాదిసోమచారాన్ సమర్చ్య రత్నాంజలియశ్చ వస్త్రాదిభి రలంకృ
త్య భక్త్యభాజ్యదికం నివేద్య కన్యాభిర్క్విరాద్య లాజపుష్పాత్మై గాభిహో వాచయి
త్వ ఆరాధ్య దణ్డవత్ప్రేణమేత్ ॥ అథాచార్యారాధనమ్. — ప్రాణ నాయమ్య శ్రీ
మాయా మహామన్తార్థశాసన్యతారమాచార్యం సపత్నీకం శ్రీసీతారామరూప
ర్చయా మీతి సంకల్ప్య మహిమాన్వతే పీతే తౌ దంపతీ నిమాద్య శుద్ధేన పీథేన
సంస్థాప్యపాతే శత్రుదా వవనిద్య స్వశిరసి తత్తీర్థం హోత్య పీత్యా కుభ మాల్య
పదీపాదికై రుపచారై రారాధ్య ప్రథమ మాచార్యవై హరిదాగ్రుక్కుమ

గంధపుష్పమాంజల్య సాదాభరణాదీని దత్త్వా సకూర్వాసం పట్టకాశేయమితరచిత్రవస్త్ర సహితమ్ “ప్రియం జనకనన్దిన్యాగి కాశేయం స్నిగ్ధము త్రమమ్ | ప్రీణాతు దానేనై తస్య సీతా కాశేయవాసి నీ” ఇతిమన్తేణ దత్త్వా అలంకృత్య అనన్తరమాచార్యాయ పట్టకాశేయం సోత్తరీయం వస్త్ర సహితమ్ “సహూత్తరీయం కాశేయం స్నిగ్ధం సర్వ తపోహితమ్ పీతామృరధరో రామగి ప్రీయతాం దానతోఽధునా” ఇతి దత్త్వా, “రామ నామాంజ్గీతం దివ్య మజ్జలీయక ముత్తమమ్ | సపవిత్రం ప్రదద్యాం తే ప్రీయతాం లక్ష్మణాగ్రజః” ఇతి సస్వర్ణపవిత్రం రామనామాంజ్గలీయకమ్ || “చతుర్వింశతినాహస్రీ యదేవారామసంహితా | తస్మాత్తత్సంఖ్యయా దద్యాం దక్షిణాం రామతుష్టయే” ఇతి చతుర్వింశతినహస్రతతదశ కాన్యతమనిష్క దక్షిణామ్ || “స్వస్వస్యాశ్రయా భూమి ర్దానశీజననీ ధునివా | తస్మా దస్యాగి ప్రదానేన ప్రీయతాం భరతాగ్రజః” ఇతి సనువర్ణాం భువమ్ || “సీతాలక్ష్మణశత్రుఘ్న భరతాదిభి రన్వితామ్ | దాస్యామి రామప్రతి మాం ప్రీయతాం స రఘూత్తమః” ఇతి శ్రీరామపట్టాభిషేక ప్రతిమాం పట్టవస్త్రావేష్టిత పూర్ణకుమ్భసహితాంస దక్షిణామ్ || “ఏషదాశరథి స్సాక్షా దేదతే వుస్తకాత్మనాతస్మా దస్య ప్రదానేన ప్రీయతాం భరతాగ్రజః” ఇతి శ్రీరామాయణ శ్రీకోశమ్ || “శయ్యా మిమాం సోపధానాం హంస శూలవినిర్జితామ్ | దాస్యామ్య నేన దానేన ప్రీయతాం భుజశేతయః” ఇతి సోపధానాం శయ్యామ్ || “గవా మణ్డేషు తిష్ఠన్తి భువనాని చతుర్దశః | తస్మా దస్యాగి ప్రదానేన ప్రీయతాం రఘునన్దనః || గాపూమ మాగ్రత స్సన్తు గాపూ మే నన్తు పృథతః | గాపూ మ మేస్థితం దద్యు ర్గాపూ మే మాతర స్స్వయమ్” ఇమాం గాం సనువర్ణ శృక్లాం సకౌప్యఖురాం సవస్త్రాలంకారాం సకాన్యసాత్రాం సనువర్ణ దక్షిణాం వైష్ణవీం తుభ్య మహం సంప్రదదే నమమ నమ మేతి కర్కసాద్గుణ్యా ధ్ధం పయస్వినీం ధేనుం చ దద్యాత్. శక్తౌ స్వర్ణ సాదుకాధనుశ్శంఛుత్త్రచామర గృహూపకరణముక్తాహారాదికంచ యథేష్టం దద్యాత్ | అథ ఋత్విజాం వసిష్ఠాదిక్రమేణ కలశవస్త్రావేష్టిత దక్షిణాతామ్బుల చన్దనాదీని దత్త్వా సంపూ జ్యజ్ఞే కన్యా హరిద్రా కుమ్భమచన్దనమాల్య వస్త్రాదిభి రారాధ్య నీరాజయేత్ || అథ చతుర్వింశ తినహస్రంవా, చతుర్వింశతిశతంవా, చతుర్వింశతిం వా, దశవా, బ్రాహ్మణా న్భౌజయే దాశిషో వాచయే త్రేభ్యో దక్షిణా గంధపుష్ప తామ్బూలాదీని దద్యాత్, ఆచార్యం సశ్రీకోశం సప్రతిమం గజాదియాన మారోప్య మహూత్సవపురస్కరం తద్గృహం ప్రతిష్ఠయ మనువ్రజన్ ప్రేమయే త్సాత్త్వికత్యాగ మన్తే కుర్యాత్.

ఇతి శ్రీరామచన్ద్రోష్టాభిషేక ప్రయోగః.

శ్రీరామాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్.

శ్రీరామో రామభద్రశ్చ రామచంద్రశ్చ శాశ్వతః । రాజవలూచనః శ్రీమాన్
 శేష్టాగ్రంఘపుష్పనః ॥ బాసకీవల్లభో జైత్రో జితామితో జనార్దనః । విశ్వమిత్ర
 యో దాన్తశ్శరణత్రాణతిత్పరః ॥ వాలిప్రమథనో వాగ్మీ సత్యవా కృత్యవిక్రమః ।
 ర్యప్రతో నరధర స్పదా హనుమదాశ్రితః ॥ కాసలేయః ఖంధ్వంసీ విరాధవధవర్జితః ।
 షుణపరిత్రాతా హం కోద్యుఖాన్దనః ॥ సప్తతాళిప్రభేత్తాచ దశగ్రీవశిరోహరః । జమ
 స్నీమహాద్విదశన స్తాటకా న్దకః ॥ వేదాన్తసరో వేదాత్మా భవరోగస్య భేషజమ్ ।
 రామణ్రిశిరోహస్తా త్రిమూర్తిప్రిగుణాత్మకః ॥ త్రివిక్రమప్రిలోకాత్మా పుణ్యచా
 త్రికీర్తనః । త్రిలోకరక్షకో ధన్వీ దర్శకాంధ్యాకీర్తనః ॥ అహ్యానావశేషమనం పితృ
 లో నమ్రదః । జితేంద్రియో జితేంద్రో జితామితో జగద్గుమ్ ॥ ఋషివానరసంజ్ఞాతీ
 త్రికూటసమాశ్రయః । జయ న్నత్రాణవరద మ్ముత్రాపుత్త సేవితః ॥ సర్వదేవాది
 విశ్వ మృతేవానరజీవనః । మాయామూరీచహస్తాచ మహాదేవో మహాభుజః ॥ సర్వ
 వస్తుతే స్సౌమ్యో బ్రహ్మణ్యో మునిసంస్తుతః । మహాయోగీ మహాహదారః సుగ్రీవే
 తి రాజ్యదః ॥ సర్వపుణ్యాధిపతీ స్త్వతీ సర్వాసునాశనః । ఆదిపురుషగీ పరమపురుషో
 హాపూరుషమనచ ॥ పుణ్యోదయో దయాసారగీ పురాణపురుషో త్తమః । స్థితవక్త్రో
 తాభాషీ పూర్వభాషీచ రాఘవః ॥ అనన్తగుణమ్భారో ధీరోదా త్తగురో త్తమః ॥
 యామానుషచారిణో మహాదేవాదిపూజితః ॥ శేషశృంగే త్తరవారాళిః సర్వతీర్థమ
 గా హరిః ॥ శ్యామశ్చ మృన్దర శృంగగీ పితవాసా ధనుర్ధరః ॥ సర్వయజ్ఞాధిపో యజ్ఞా
 రామణంబర్జితః । విభీషణప్రతీష్ఠాతా సర్వాపగూనర్జితః ॥ పరమోత్తమో పరం బ్రహ్మ
 వ్రుదానన్దవిగ్రహః ॥ పరభ్రాత్యతిగీ పరభామ పరాకాశగీ పరాత్పరః । పరేశగీ పారగగీ
 రం సర్వదేవాత్మకగీ పరః ॥

ఇతి శ్రీరామాష్టోత్తరశతనామస్తోత్రం సంపూర్ణమ్.

శ్రీసీతాల్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీగ్రాయశ్రీరామాయణమ్.

తపస్సాస్వధ్యాయనిరతం తపఃవీ వాగ్విదాం వరమ్ । నారదం పరిపత్రచ్చ వా
 కీర్త్యనిపుణ్ణవమ్ ॥ ౧ ॥ సహత్వా రామసాన్ సర్వాక్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘుసన్దనః ॥
 విషిభిః పూజిత స్సమ్యగ్య శేష్టాగ్ర విజయీ పురా ॥ ౨ ॥ విశ్వమిత్ర స్స ధర్మాత్మా
 ప్రత్యా జనకభాషితమ్ । వత్స రామ ధనుగి పశ్య ఇతి రాఘవ మబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ తుష్టా
 న్యతదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాం పతేః । శయనీయం నరేంద్రిన్య తదాసాద్య వ్యతి
 త ॥ ౪ ॥ వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాం న్యాభరణానిచ । భర్తార మనుగచ్ఛ

స్వైసీతా యై శ్వశురోదదాః॥౧౫॥ రాజా నన్యం చ ధర్మశ్చ రాజా కులవతాం కులమ్ |
 రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకో నృణామ్ ॥౧౬॥ నిరీక్ష్య సముపా ర్తంతు
 దదన్య భరతో గురుమ్ | ఉటశే రామ మాసీనం జటావల్కలధారిణమ్ ॥ ౧౭ ॥ యది
 బుద్ధిగో కృతా ద్రష్టు మగ స్త్యం తం మహామునిమ్ | అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయన్వ
 మహాయశః ॥ ౧౮ ॥ భరత న్యార్యపుత్రస్య శ్వశూణాం మమ చ ప్రభో | మృగ
 రూప మిదం వ్య క్తం విన్నయం జన్యమృతిః॥౧౯॥ చ్చ శ్రీఘ మితో రామ సుగ్రీవం తం
 మహాబలమ్ | వయస్యం తం కురు ఓప్ర మితో గత్వాఽద్య రాఘవః॥౨౦॥ దేశికాతా
 ప్రతిక్షన్వ త్తమమాణగ ప్రియాప్రియే | సుఖదుఃఖసహగీ కాలే సుగ్రీవ నశగో భవ
 వన్య్యా స్తేతు తపస్విధా స్తపసా వీతకల్పమాః | ప్రవ్రవ్యా స్తేఽపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం
 విసయాన్విశైః ॥ ౨౧ ॥ స నిర్దిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లక్ష్మణం తాం కామరూపిణీమ్ |
 విక్రమేణ మహాతేజా హనూమాన్ మారుతాత్మజః ॥ ౨౨ ॥ ధన్యా దేవా సృగ
 ధర్మాస్పిధాశ్చ పరమన్నయః | మమ పశ్యన్తి యే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్ ॥
 మజ్జభాభిముఖ తస్య సా తదాఽసీ న్న హాకిమః | ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్య
 వాహనమ్ ॥ ౨౩ ॥ హితం మహార్థం మృదు హేతు సంహితం వ్యతీతకాలాయతినం
 పౌతిక్షమమ్ | నిశమ్య తద్యాక్య ముపశితజ్వలగం ప్రసజ్జవా ను త్తర మే త దబ్రవీత్ |
 ధర్మాత్మా రాక్షసశ్రేష్ఠ స్సంప్రా ప్తోఽయం విభీషణః | లక్ష్మణ శ్వస్యం ధృవం శ్రీమా
 నయం ప్రాప్నో త్యకణ్ఠకమ్ ॥ ౨౪ ॥ యో వజ్రీపాతాశనిసన్నిపాతాన్న చుక్షుభే
 నాపి చచాల రాజా | స రామబాణాభిహతో భృశార్త శ్చచాల చాపంచ ముమో
 చ వీరః ॥ ౨౫ ॥ యస్య విక్రమ మాసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః | తం మన్యే రా
 ఘవం వీరం నారాయణ మనామయమ్ ॥ ౨౬ ॥ న తే దదృశిరే రామం దహన్త మరి
 వాహినీమ్ | మోహితాః పరమా స్త్రీణ గాఢ ద్వేషా మహత్తనాః ॥ ౨౭ ॥ ప్రణమ్య
 దేవతాభ్యశ్చ బౌద్ధాశ్చ భ్యశ్చ మైథిలీ | బద్ధాశ్చ లిపుటా చేద మువా చాగ్ని సమీపతః |
 చలనా త్వర్వతేష్టస్య గణా దేవాశ్చ కమ్పితాః | చచాల పార్వతీచాపి త దాఽగ్ని
 స్థా మహేశ్వరమ్ ॥ ౨౮ ॥ దారాగీ పుత్రాగీ పురం రాష్ట్రం భోగాచ్చాదనభాజనమ్ | నర్వ
 మే వావిధ క్తం నౌ భవిష్యతి హరీశ్వర ॥ ౨౯ ॥ యా మేవ రాత్రిం శత్రుఘ్నగీ పల్ల
 శాలాం సమావిశత్ | తా మేవ రాత్రిం సీతాఽపి పృసూతా దారకద్యయమ్ ॥ ౩౦ ॥
 ఇదం రామాయణం కృత్స్నం గాయత్రీ బీజ సంయుతమ్ | త్రిసంధ్యం యగి పశేన్న త్యం
 సర్వపాపైగీ పృముచ్యతే ॥ ౩౧ ॥ యావ దావర్తతే చక్రం యావతీ వా వసుధరా |
 తావద్వృత్త సహస్రాణి స్వామిత్య మవధారయ.

శ్రీఘనందన పరిబ్రహ్మణేనమః. గాయత్రీరామాయణం సంపూర్ణమ్

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవానమః.

శ్రీరఘునందనవరప్రహ్లాదనమః.

శ్రీవాల్మీకిమహర్షిప్రణామ

శ్రీమద్రామాయణమ్.

బాలకాండః.

పాదః ఓమ్.

తపస్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ నాస్విదాం వరమ్ | నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకి
 నిపుణనమ్ || ౧ || కోవ్యస్త్రిన్నామ్మృతం లోకే గుణవాన్మృతైర్విర్యవాక్ | ధర్మజ్ఞ
 కృతజ్ఞశ్చ సత్యవాక్యో వృక్షవ్రతః || ౨ || చారిత్రేణ చ కోయై కస్త్వవ్యభూతేషు
 హింసాః | విద్యాన్యైః కస్త్వమధ్యస్థైః శైచక్రీయమన్యైః || ౩ || అత్సవాన్మోఽజిత
 శ్రోధో ద్యుతీమాన్మోఽజసూయనః | కస్య తిథ్యతి దేవాశ్చ జాతరోషస్య సంయు
 తః || ౪ || ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పరం కథాబాలం హి మే | మహర్షే త్వం సమ
 సిద్ధాతు మేవంవిధం వరమ్ || ౫ || శ్రుత్వా చైత త్త్రిలోకజ్ఞో వాల్మీకే ర్నారదో
 చ | శ్రూయతా మతిచాను స్తస్య ప్రహృష్టో వాక్యమబ్రవీత్ || ౬ || బహు
 సర్వభాశ్చైవ యే త్వయా కీర్తితా గుణాః | మునే చక్యో మ్యహం బుధ్వా తైర్యుక్తి
 స్ఫూయతాం సః || ౭ || ఇత్వోకం సంశ్రుధృష్టా రామో నాను జన్తే శ్శృతః | నియ
 త్తా మహావీర్యో ద్యుతిమా న్భృతిమాన్వశీ || ౮ || బుధిమాన్మతిమాన్వాగ్మీ
 మాశ్చ త్రుప్తజ్ఞాః | విపులాంసో మహాబాహురీ కమ్భుగ్రీవో మహాహనుః || ౯ ||
 ఏహూరిన్మో మహేష్వాసో గూఢజత్తు ర్హస్తమః | ఆజనుభాహు స్సుగిరాస్సు
 లాటస్సుపిత్రమః || ౧౦ || సమ స్సమవిధక్తాఞ్చ స్నిగ్ధవర్జః ప్రతాపవాక్ | పీసవ
 త్ విశాలాక్షో లక్ష్మీవాఙ్ముఖతః || ౧౧ || ధర్మజ్ఞస్సత్యసభశ్చ ప్రజానాంచ హితే
 తః | యశస్వీ జ్ఞానమృన్న శ్శుచిర్వశ్యస్సమాధిమూక్ || ౧౨ || ప్రజాపతిసమ శ్రీమా
 తా రిపునిమాదసః | రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య పరిరక్షితా || ౧౩ || రక్షితా
 వ్రస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా | వేదవేదాంతతత్వజ్ఞో ధనుర్వేదేద నిష్ఠితః || ౧౪ ||

సర్వశాస్త్రాధిపత్యైః స్మృతిమా స్మృతిభానవాన్ । సర్వలోకప్రియస్సాధురదీనాత్మా
 విచక్షణః ॥ ౧౫ ॥ సర్వదాభిగతస్సద్భిః సముద్రథవ సిన్ధుభిః । ఆర్యసర్వసమశ్చైవ
 సచైకప్రియదర్శనః ॥ ౧౬ ॥ సచ సర్వగుణోపేతకీ కాసల్యానన్దవర్ధనః । సముద్రథవ
 గామ్యాశ్చై ధైర్యేణ హిమవానివ ॥ ౧౭ ॥ విష్ణునా సదృశో వీర్యే సోమవత్ప్రియ
 దర్శనః । కాలాస్మి సదృశక్రోధే తమయా పృథివీసమః ॥ ౧౮ ॥ ధనదేవ సమస్త్యాగే
 సత్యే ధర్మధివాపరిత మేనం గుణసమృన్నం రామం సత్య పరాక్రమమ్ ॥ ౧౯ ॥ త్యేష్ఠం
 శ్రేష్ఠగుణైర్మృతం ప్రియం దశదిగ్భస్మశమ్ । ప్రకృతీనాం హితైర్మృతం ప్రకృతిప్రియ
 కామ్యయా ॥ ౨౦ ॥ యశావరాత్యేన సంయోక్తుమైచ్ఛత్ప్రీత్యా మహీపతిః । తస్యా
 భిషేకసమాభ్యానైప్రప్త్యా భార్యాథ కైకయా ॥ ౨౧ ॥ పూర్వం దత్తవరా దేవీ సు
 మేన మయాచత । వివాససంస రామస్య భరతస్యాభిషేచనమ్ ॥ ౨౨ ॥ స సత్యవచ
 నాద్రాజా ధర్మపాశేన సంయతః । వివాసయామాస సుతం రామం దశరథః ప్రియమ్ ॥
 స జగామ వనం వీరః ప్రతిజ్ఞా మనుషాలయన్ ॥ పితు ర్వచసనిదేశా త్తై కేయూః
 ప్రియకారణాత్ ॥ ౨౩ ॥ తం వ్రజన్తం ప్రియో భ్రాతౌ లక్ష్మణోఽనుజగామహ ।
 స్నేహో ద్విపయసమృన్న సుమిత్రానన్దవర్ధనః ॥ ౨౪ ॥ భ్రాతరం దయతో భ్రాతు
 స్సాభ్యాత్రి మనుజన్దయన్ ॥ రామస్య దయితా భార్యా నిత్యం ప్రాణసమా హితా ॥
 జనకస్య కులే జాతా దేవమాయేన నిర్మితా । సర్వలక్షణ సన్నున్నా నారీణా
 ముత్తమా నధూః ॥ ౨౫ ॥ సీతావ్యనుగతా రామం శిశిసం గోహిణీయథా । పౌన్ద్ర
 రనుగతో దూరం పితౄణి దశరథేనచ ॥ ౨౬ ॥ శృంగభేర పురే సూతం గజాకూలే
 వ్యసర్జయత్ । గుహమానాద్య ధర్మాత్తా నిహదాభివతిం బ్రియమ్ ॥ ౨౭ ॥ గుహేన
 సహితో రామో లక్ష్మణేనచ సీతయా । తేననేన వసంగత్వా నదీ స్తీర్వా జహూ
 దకాః ॥ ౨౮ ॥ చిత్రమూలమనుప్రాప్య భనద్వాజస్య శాసనాత్ । రమ్యమావసథం
 కృత్వా రమమాణా నకేత్రయః ॥ ౨౯ ॥ దేవగన్ధర్వసజ్జాతాస్తత్ర తే న్యవసన్సు
 భిమ్ । చిత్రమూలం గతే రామే పుత్రశోకాతురన్దదా ॥ ౩౦ ॥ రాజా దశరథస్సర్వగం
 జగామ విలపన్సుతమ్ । మృతేతు తస్మిన్భరతో వసిష్ఠ ప్రముఖైర్ద్విజైః ॥ ౩౧ ॥
 నియుజ్యమానో రాజ్యాయ నైచ్ఛద్యాజ్యం మహాబలః । స జగామ వనం వీరో రామ
 పాదప్రసాదకః ॥ ౩౨ ॥ గత్వాతు స మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్ । అయా
 చద్యాతరం రామ మార్యభావ పురస్కృతః ॥ ౩౩ ॥ త్వమేవ రాజా ధర్మజ్ఞ ఇతి
 రామం వచో బ్రవీత్ । రామోసి పరమోదార స్సుముఖ స్సుమహాయశాః ॥ ౩౪ ॥
 నచైచ్ఛత్ప్రీతురాదేశాద్యాజ్యం రామో మహాబలః । పాదుకేచాస్య రాజ్యాయ న్యాస
 దత్వా పునఃపునః ॥ ౩౫ ॥ నివర్తయామాస తతో భరతం భరతాగ్రజః । స కామ
 మనవాప్త్యైవ రామపాదా వ్రపన్పురన్ ॥ ౩౬ ॥ నద్దిగ్విమేకకోద్రాజ్యం రామా
 గమనకాంక్షయా । గతేతు భరతే శ్రీమాన్సత్యసంధో జితేంద్రియః ॥ ౩౭ ॥ రామ
 మ పునరాలక్ష్మీ నాగిరస్య జనస్యచ । తత్యాగమనమేకాగో దండకానావివేశహ ॥

ప్రవిశ్యతు మహారణ్యం రామో రాజవహ్నిచయః । విరాధం రాక్షసం హత్యా శరభజ్ఞం
 దదర్శహ ॥ ౪౦ ॥ సుతీర్ఘం చాన్యగస్త్యం చ లగస్త్య భౌతిరన్యతథా । లగస్త్య
 సచనాత్ప్రైవ జగ్రాహైర్గం శరాసయమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఖడ్గంచ పరమవీర స్తోత్రాక్షయ
 సాయకా । వసత స్తస్య రామస్య ననే నవచన్తే స్సహ ॥ ౪౩ ॥ ఋషయోభ్యాగమన్
 సర్వే వధాయాసురరక్షసామ్ । సతేషాం ప్రతిశుశ్రావ రాక్షసానాం తదా ననే ॥ ౪౪ ॥
 ప్రతిజ్ఞాతశ్చ రామేణ నగస్యంతిరక్షసామ్ । ఋషీశామగ్నికల్పనాం దండకారణ్య
 వాసినామ్ ॥ ౪౫ ॥ తేన తత్త్రైవ నసతా జనస్థాననివాసినీ । విరూపితా శూర్పణఖా
 రాక్షసీ కామరూపినీ ॥ ౪౬ ॥ తతశ్శూర్పణఖావాక్యాదుమ్యక్తాన్ సర్వరాక్షసాన్ ।
 ఖరం త్రిశిరసం చైవ దూషణంచైవ రాక్షసమ్ ॥ ౪౭ ॥ నిజభూష రణే రామ స్తేషాం
 చైవ సదాసుగాన్ । ననే తస్మిన్నివసతా జనస్థాననివాసినామ్ ॥ ౪౮ ॥ రక్షసాం నిహ
 తాన్యాస స్తస్మాదాగ్రే చతుర్దశ । తతో జ్ఞాతినగం శ్రుత్వా రావణగి కోధముల్బ
 ష ॥ ౪౯ ॥ సహాయం వరయోమాస మూగీచం నామ రాక్షసమ్ । వార్యమాణస్సంబ
 ఘతో మూకిచేన సరావణః ॥ ౫౦ ॥ సవిరోధో బలవతా క్షిమో రావణ తేన తే ।
 నాన్యత్యతు తద్వాక్యం రావణః కాలవోదితః ॥ ౫౧ ॥ జగము సహమారీచ స్తస్మా
 గ్నిమపదం తదా । తేన మాయావిదా దూరమసవాహ్య పృథాత్మితా ॥ ౫౨ ॥ జహర
 రాన్యం రామస్య గృధ్రం హత్యా జలాయుషమ్ । గృధ్రంచ నిహతం దృష్ట్వా
 పృథాం శ్రుత్వాచ మైథులీమ్ ॥ ౫౩ ॥ రాఘవశ్శోకసప్తహ్ని విలలాపాకులేన్ద్రియః ।
 త సేతై చలోకేన గృధ్రం దద్ధ్వ జలాయుషమ్ ॥ ౫౪ ॥ మార్గమూహో వనే సీతాం
 రక్షసం సర్పదర్శహ । కింధ్యం వామ మూషేణ విశృతం ఘోరదర్శనమ్ ॥ ౫౫ ॥ తం
 హన్య మహాబాహుర్వరాహ స్వతిశ్చ సః । సహస్య శరయామాస శిబిరం ధర్మహ
 కీమ్ ॥ ౫౬ ॥ శ్రీమణేం ధర్మనిపుణమధిగచ్ఛేతి రాఘవమ్ । హధ్యగచ్ఛస్స హతేజా
 బరీం శిర్యమాదనః ॥ ౫౭ ॥ శబద్యా పూజితస్సమ్యగ్రామో దశరథాత్మజః । పం
 తీరే హనుమతా సద్గతో వాసరేహ ॥ ౫౮ ॥ హనుమద్వచనాత్ప్రైవ సుగ్రీవేణ
 మూగతః । సుగ్రీవాయచ తత్సర్వం శంస ద్రామో మహాబలః ॥ ౫౯ ॥ ఆదిత స్త
 యానృతం సీతాయాశ్చ విశేషతః । సుగ్రీవశ్చాపి తత్సర్వం శ్రుత్వా రామస్య
 వరః ॥ ౬౦ ॥ చకార సఖ్యం రామేణ వీరతైచ్చవాగ్మిసాక్షికమ్ । తతో వానర
 ంజేన వై రామకథనం ప్రతి ॥ ౬౧ ॥ రామాయావేదితం స్వం ప్రణయాద్భుఖతే
 చ । ప్రతిజ్ఞతంచ రామేణ తదా వాలినథం ప్రతి ॥ ౬౨ ॥ వాలినశ్చేబలం తత్ర కథ
 హమాస వానరః । సుగ్రీవ శ్శక్తితశ్చాసీన్నిత్యం వీర్యేణ రాఘవే ॥ ౬౩ ॥ రాఘవ
 త్యయాధ్యస్తదుష్టుభేరి కాయము త్తమమ్ । దర్శయామాస సుగ్రీవో మహావర్చత
 ప్తభమ్ ॥ ౬౪ ॥ ఉత్పయిత్యా మహాబాహుగి ప్రేక్ష్యచాన్ధి మహాబలః । పాదాన్ధ
 వ చిక్షేప సముద్ధృగ్గం దశయోజనమ్ ॥ ౬౫ ॥ బిభేదచ పునస్సాలాన్తా పెకేన హ

పేషుగా | గిరిం రసాతలంచైవ జనయన్పుత్ర్యయం తదా || ౬౬ || తతఃకీర్తితమనాన్తేన
విశ్వస్థ సుమహాకషిః | కిష్కిన్ధాం రామసహితో జగామచ గుహా తదా || ౬౭ ||
తతోగర్భధరివరమ్భగ్రీవౌ హేమవిభక్తః | తేన నాదేవ మహతా నిర్దగమ హర్షేన
అనుమాన్య తదా తారాం సుగ్రీవేణ సమాగతః | నిజభూతచ తత్రైసం శరణే
తేన రాఘవః || ౬౮ || తతస్సుగ్రీవవచనాద్ధత్వావాలినమాహవే | సుగ్రీవమేవ తదాత్మే
రాఘవోప్రత్యపదయత్ || ౬౯ || సచ సర్వాస్తమనీయ వానరావ్యాసర్పిభః |
దిశిగిప్రస్థాపయామాస దిదృక్షుర్జంకాతృజామ్ || ౭౦ || తతోగృధ్రీస్య వచనాత్స
పాతేర్ద్రుమనాస్థరీ | శతయోజనవిస్తీర్ణం పుష్పనేలవగర్జవమ్ || ౭౧ || తత్రలక్ష్మణ
సమానాద్య పురిం గావణపాలితామ్ | దదర్శ సీతాం ధ్యాయన్తీ మశోకవికాంగ
తామ్ || నివేదయత్వాభిజ్ఞానం ప్రవృత్తిం చ నివేద్య చ | సమాభ్యాస్య చ నైదేహీ
మర్షయామాస శోరణమ్ || ౭౨ || పశ్చాసేనాగిగ్రాన్తత్వా సప్తమన్త్రిసుతాసపి
శూరిమతుంచ నిష్పివ్య గ్రహణం సముపాగమత్ || ౭౩ || అస్త్రేణోన్ముక్తమాత్మానా
జ్ఞాత్వా తామహాద్విరాత్ | మన్వియన్గామసాన్వీయన్త్రిగన్తాన్సృచ్చయా
౭౪ || తతో నద్వ్య పురిం లక్ష్మణృతే సీతాంచ మైథలీమ్ | గాయన్త్రియమాఖ్యా
తుం పునరాయాన్తహాకషిః || ౭౫ || సోభిగమ్య మహాత్మానం శ్రిత్యా రామం ప్రవ
ణమ్ | నృవేదయ దమయాత్వా దృష్టాసేతేతి తత్త్వరః || ౭౬ || తతస్సుగ్రీవసహిత
గత్వా తిరం మాహూదధేః | సముద్రం తోభయామాస శక్తై రాదిత్యసన్నిభైః
దగ్ధియామాస చాత్మానం సముద్రం స్పృతాంతిః | సముద్రవచనాచ్చైస నభి
సేతు మకారయత్ || ౭౭ || తేన గత్వా పునీం లక్ష్మణవత్సా రావణమాహవే | గా
మ సీతా మనుసాగ్ర్యం తాం వీధా ముపాగమత్ || ౭౮ || తామువాచ తతో రామ
పాశుం జనసంపది | అమృష్యమాణా సా సీతా వివేక జ్వలనం సతి || ౭౯ || తతో
గ్నివచనాత్సీతాం జ్ఞాత్వా విగతకల్మషాన్కర్షణా తేన మహతా త్రైలోక్యం సచరా
చరమ్ || ౮౦ || సదేవర్షిగణం తుప్తం రాఘవస్య మహత్తనః | బభౌ రామసుమ్న
హృష్టకి పూజిత స్సర్వదైవతైః || ౮౧ || అభిషేచ్య చ లక్ష్మణాం రాక్షసేంద్రం విధ
షణమ్ | కృతికృత్యస్తదా రామో విజ్వరిగి సముమోచహ || ౮౨ || దేవతాభ్యా
వరిం ప్రాప్య సముత్థాప్య చ వానరాః | అయోధ్యాం ప్రస్థితో రామకి పుష్పకేణ
సువృద్ధ్యుతః || ౮౩ || భరద్వాజశృంగం గత్వా రామసుత్యపరాకీమః | భరతస్యా
తికం రామో హనుమన్తం వ్యసర్జయత్ || ౮౪ || పునరాఖ్యాంకం జల్పన్సుగ్రీవ
సహితశ్చ సః | పుష్పకం తత్సమారుహ్య సన్దిగామం యయా తదా || ౮౫ || సన్ది
గామే జటాం హిత్యా భార్యభిసృహితో సః | రామసీతామనుసాగ్ర్య రాజ్యం పునరి
వాప్తవాః || ౮౬ || ప్రహృష్టముదితో లోకస్తుప్తకి పుష్టస్సుధార్మికః | నిరామయో
హ్యరోగశ్చ దుర్బిక్షభయవర్జితః || ౮౭ || నపుత్రమరణం కించిద్రక్త్యన్తి పురుషాకిన్వ
చిత్ | నార్యశావిధవా నిత్యం గవిష్య నిపతిన్గణాః || ౮౮ ||

పెంది న్నాళ్ళు మత్త నిజ స్థానం నచానెచా భయానాని న్నాచి జ్వరకృతం తథా || ౧౨ ||
 సచాచి తుద్యయం తత్ర సతస్సతభయం తథా || ౧౩ || రాశిచ రాష్ట్రాణి ధనధాన్యము
 తానిచ || ౧౪ || నిత్యం ప్రముదితాస్పర్శే యథాకృతయశే తథా || అశ్వమేధశతై
 ర్విష్టై తదా బహుముషన్తైః || ౧౫ || గనాం కోటియంతం దశావ బ్రహ్మలోకం
 ప్రయాస్యతి | అసాక్ష్యయో ధరా నిత్య గ్రాహ్య శీఘ్ర మహాముఖా || ౧౬ || రాజ్య
 సంశోభితసూక్ష్మ ఘోషయిష్యతి రాఘవ | చాశోన్మద్యంతం లోకేల్లన్ త్వేన్వ
 ధర్మే నిరూప్యతి || ౧౭ || దశిన్వ సహస్రేణి రవిర్వర్ణితానిచ | రామో రాజ్యము
 సాచిత్య బ్రహ్మలోకం గమయతి || ౧౮ || ఇహ పవిత్రం సామమ్నం ఫలదం పేదైశ్చ
 సమ్మితమ్ | యుజ్జేహామహా శాస్త్రి స్వామిప్రయతే || ౧౯ || పరదాభ్యాసమా
 రుష్యం స నామో మహానాథ | సహస్రే పాత్ర సుగంధ పీఠ్య స్వగ్ధే మహీయ
 తే || ౨౦ || సన్నివో నాస్పృశ్యభ్యాసాయా శ్చాస్త్రి లోకాయో భూమి తిష్ఠిమాయా
 త్ || ౨౧ || శిష్యుః శిష్యుర్యమిహా శ్చ శిష్యుర్యోపి సుహృత్ శిష్యమాయాత్ || ౨౨ ||
 ఇత్యస్తే శ్రీమద్రామానుజే ఆదికావ్యే శ్రీమద్రామానుజే చమోద్వేగితినమాసి)కా
 మాం సహితా మా శ్రీమద్రామానుజే సత్యమామ ప్రథమస్థానం.

రాజస్వము తదావ్యక్తం శుభ్రత్వ చావ్యవహారికం | పూజ మాచూస ధర్మాత్మా
 సహజీవ్య మహాముని || ౧ || యథాః శ్చుతి శ్రీన దేవీగృహే న్నదా | ఆపృ
 థ్యైవాభ్యనుజ్ఞాతస్స జగము విహాయనా || ౨ || సముహూర్తి గతే తల్లి నైవలోకం
 మునిస్తవా | జగము తమసాతీం బాహ్మచార్య స్త్వవిరూపిణః || ౩ || సముతీరం సమా
 సాద్య తమసాయా మహాముని | శిష్యుర్యసాధ్యతం సాక్ష్యే పున్యే శీఘ్ర మకర్ణము
 చ || ౪ || అకర్ణమహా తీర్థం భగవాన్ || ౫ || మునిశ్రీయం ప్రసన్నామృత సస్
 మప్య మనోయథా || ౬ || స్వస్థతా శివైశ్చానందేన తాం గల్గి లా ముని | ఇదిహ
 వాచసాహిత్యే తనుసాతీము త్తమి || ౭ || సముగ్ధో భగద్రావ్యో వాల్మీకీన మహా
 శ్శనా | ప్రాయచ్చతి మునేష్ట్య గల్గి లా సుమగ్ధో నుగో || ౮ || సశిష్యహస్తాదా
 దాయ వల్గలు నియతేన్ద్రియం | పంచవాహ పర్యం శ్చిన్ద్యోగో నిపుణం వనమ్ || ౯ ||
 తస్యభ్యాశేతు మిధునం చా నైమన పాపం నమ్ | చిద్ర్భ భగవాన్ శత్రుక్రొచ్చయో
 జ్జునినిస్సవమ్ || ౧౦ || తస్మాత్త మిధునా దేవీ ప్రమాంసం సాపనిష్ఠయః | జగదాన వైర
 నిలయో నివాద స్తస్యసత్వరః || ౧౧ || తం శోచగపశీతాజ్ఞం పేషమాసం మహీతతి
 భార్యతు నిహతిం దృష్ట్య రురావ కరుణాం గగమ్ || ౧౨ || పయక్తా పతినా తేన
 ద్వికేససహచారిణా | తామగోర్దేణ మజ్జే చ్చలితా సహితేన వై || ౧౩ || తదాతు
 రం ద్విజం దృష్ట్య నివాదేన నిశాతరమ్ | యుజ్జేహ్యతస్స స్తస్య కారుణ్యం సమప
 ద్యత || ౧౪ || తతఃకరుణావేదిత్యాదభ్యయమగి త్యయః | నిశామ్య రుదతిం క్రాశ్చ
 నిశాం శయన ముచ్యతే || ౧౫ || నాక నిశాం శయన ముచ్యతే || ౧౬ || నిశాం శయన ముచ్యతే || ౧౭ ||

శ్రీమద్రామాయణే బాలకాండే ద్వితీయస్కంధః.

యత్క్రిచ్చ మిధునాదేకమచక్రీకామమోహితమ్ ॥ ౧౫ ॥ తస్యైవం బునత శ్చివ
 బభూవ హృది వీక్షతః । శోకా రేనాస్య శకునేరి కిమిదం వ్యాహృతం మయా ॥ ౧౬ ॥
 చిన్తయన్ తమహాప్రీక్షశ్చకార మతిమాన్మతిమ్ । శిష్యంచై వాబీషిద్వాక్యమిదం
 సమునిపుష్పః ॥ ౧౭ ॥ పాపబద్ధోత్తరసమ స్తస్మీలయసమన్వితః । శోకాన్తస్యచిన్త
 త్తోమే శ్లోకోభవతు నాస్యథా ॥ ౧౮ ॥ శిష్యస్తు తస్య బునతో మునేర్వాక్యమను
 త్తమమ్ । ప్రతిజగ్రాహ సంహృష్టః తస్య తుష్టోఽభవద్గురుః ॥ ౧౯ ॥ సోభిషేకం తది
 కృత్వా తీర్థే తస్మిన్స్థగ్రావిధి । తమేవ చిన్తయన్మథమపావ రత వై మునిః ॥ ౨౦ ॥
 భరద్వాజస్తతశ్శిష్యో వివీత శ్శుభ్రవాన్మనః । కలశం పూర్ణమూదాయ పృథతోమ
 గామహ ॥ ౨౧ ॥ సప్రవిశ్యశ్రీమపదం శిష్యేణనహ ధన్వతిత్ । ఉపవిష్టకకథాశ్చ
 న్యా శ్చకార ధ్యానమాత్మితః ॥ ౨౨ ॥ ఆడగామ తతోబ్రహ్మలోకకర్తా న్యయింప్రభుః
 చతుర్ముఖో మహాతేజాఽద్రుష్టుః తం మునిపంగనమ్ ॥ ౨౩ ॥ వాల్మీకిరీధిం దృష్ట్వా
 సహసోత్థాయ వాగ్విరః । ప్రాక్షతిగి శ్రయతో భూత్వా తిక్కాపరమవీర్షితః ॥ ౨౪ ॥
 పూజయామాస తం దేవం పాద్యా ఘృత సనన్వతైః । ప్రణమ్య విధిం చేర్చుకం పృ
 థ్వైఽనామయనుచ్యయన్ ॥ ౨౫ ॥ అథోపవిశ్య భగవానాసనే పరమార్పితే । వా
 ల్మీకియే మహద్వియే సన్నిదేశాననం తతః ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాత స్సృష్ట
 పావితదాసనే । ఉపవిష్ట తదా తర్క్షి సాక్షాత్స్థాపి త్తామహే ॥ ౨౭ ॥ తన్గతేచై వ
 నుససా వాల్మీకిధ్యానమాత్మితః । పాపత్తనా క్షుణ్ణం కష్టం వైదిగ్రహణమధినా ॥ ౨౮ ॥
 యస్తాద్విశం చూరితం క్రౌంచం హన్యావహరితత్ । శోచన్తేన ముహూః క్రౌంచే
 ముపన్తోరిమంపునః ॥ ౨౯ ॥ జగత్తస్మిన్మనా భూత్వా శోకపరాయణః । తిమ
 వాచ తతోబ్రహ్మ ప్రహసన్ముని పుష్పవచః ॥ ౩౦ ॥ శ్లోకేన త్వయా బద్ధో వాల్మీకా
 ర్యో విచారిహ । మద్భివ్రాతం తే బ్రహ్మసృష్ట తేయం సర్వవృత్తి ॥ ౩౧ ॥ రామస్య
 సర్వతం సర్వం తుమత్వ మ్మృషస త్తమ । భర్తాత్మినో నిజంతో లోకే రామస్య కీమ
 తః ॥ ౩౨ ॥ త్విత్తిం కిభయవీరస్య యథా తే నాదామ్యుతమ్ । రహస్యంచ ప్రకాశంచ
 యద్వృత్తిం తస్య కీమతః ॥ ౩౩ ॥ రామస్య సహసామతే రాక్షసానాంచ సర్వతః
 వై దేహ్యత్యైవం యద్వృత్తిం ప్రకాశం యదివా రహః ॥ ౩౪ ॥ తచ్ఛాక్యవిదితం
 సర్వం విదితం తే భవిష్యతి । న తే నాగకృతా కావ్యే కావిజత్ర భవిష్యతి ॥ ౩౫ ॥
 తుం రామకథాం పుణ్యం శ్లోకబద్ధాం మనోహరమామ్ । యావత్ స్థాస్యవి గిరియస్స
 వితిశ్చ మహీతతే ॥ ౩౬ ॥ తావద్భ్రామాయణకథాలోకేషు ప్రచరిష్యతి । యావత్
 మాయణకథా త్వత్క్రౌతాప్రచరిష్యతి ॥ ౩౭ ॥ తావద్మాధ్యమధశ్చత్వరిం మల్లోకేషు
 నిత్యైః । కత్వత్వ భగవాన్ప్రీచ్చ తత్రైవాన్తరికీయతే ॥ ౩౮ ॥ తతస్సశిష్య
 భగవాన్ సునిర్విస్మయమాయమా । తస్య శిష్యాస్తత సుశ్రే జగు శ్లోకమిమం పు
 నః ॥ ౩౯ ॥ ముహూర్తమూర్తీయమాణాః ప్రాహుశ్చ భృశవిస్మితాః । సమాక్షతై శ్చతు
 ర్భుజైః పాదైర్భ్రామహర్షిణా ॥ ౪౦ ॥ సోనువ్యాపరితాద్గురయశోకశోకరీమ

తః । తస్య బుద్ధియం జాతా వాగ్ని కే ర్భావితాత్మనః ॥ ౪౦ ॥ కృత్స్నం రామా
 షణం కావ్యమీదృశై ర్గణివాణ్యహమ్ । ఉనాభివృత్తాశ్చపదై ర్మనోరఙ్మై సదాస్య
 మస్య చకార కీర్తిమాణః । సమాక్షై ర్జ్యోతిశతై ర్మృతేష్వినో యశస్వరం కావ్య
 సుదారభీర్బుని ॥ ౪౧ ॥ తమః గత సమాససంధియోగం సమమధురీషసతాశ్చవా
 యబద్ధమ్ । రఘువచరితం మునిప్రణీతం నశశిరసశ్చ వధం నిశామయన్ద్రమ్ ॥ ౪౨ ॥
 తి శ్రీమద్బాలకాష్టకే ద్వితీయ స్కంధః

శ్రుత్వా నస్తుసమగ్రం లభిర్వాత్మా భక్తి సంగీతమ్ । వ్యక్తమన్వేషతే భూయో
 పద్యై ర్తం తస్య ధీమతః ॥ ౧ ॥ ఉచ్చుశ్చోదనం సవ్యజ్ఞ సగ్ధిసత్వా కృతాంజలిః ।
 ప్రాచీనాగ్రేషు దర్శేషు భక్త్యేనాన్వేషతే గతిమ్ ॥ ౨ ॥ రామలక్ష్మణసీతాభి రాజ్ఞా
 శిరఃపద । సభాశ్రేణ సరాశ్రేణ యతస్త్రిపుత్ర తత్ర తత్త్వతః ॥ ౩ ॥ హసిత
 గాపితం యచ్చ గతిశ్చ యచ్చ చష్టితమ్ । తస్మిన్వం భక్తి విశ్రేణ యథానర్పమృ
 త్తతి ॥ ౪ ॥ ప్రీత్యతయేనం తదా యత్నా సుచరితా వనే । సత్యవన్దేన రామేణ
 తస్మిన్వంచాన్వతే తతః ॥ ౫ ॥ తతః కింకరై ర్భక్తై ర్భాతస్త్వం యోగమ్యాగిగి । పురా
 ను తత్ర విష్ణుత్వం వాచానామలకం యథా ॥ ౬ ॥ తస్మిన్వం తత్త్వతో వృష్ట్యా
 శ్రేణ సమహామ్యతి । అభిరామస్య రామస్య చరితం కన్తుమున్యతి ॥ ౭ ॥ కామా
 గుణసంయుక్తం భక్త్యాగుణవిస్తరిమ్ । సమద్రుమ తత్త్వాధ్యం సవ్యశ్రీతిమనోహ
 రమ్ ॥ ౮ ॥ స యథాకథితం పుణ్యం నానీదేవ మహర్షిణా । రఘువంశస్య చరితం
 తకార భగవాన్పుషి ॥ ౯ ॥ జన్మరామస్య సునుహ కీర్త్యం సర్వాయుకూలతామ్ ।
 భోకస్య వియతాం తై ర్విం సవ్యతాం సవ్యకీలతామ్ ॥ ౧౦ ॥ నానాదిత్రికథా
 శ్చిన్యా విశ్వామిత్రసమాగమే । జనక్యాశ్చ వివాహాం దధనుశ్చ విభేదనమ్ ॥ ౧౧ ॥
 రామరామవివాదంచ సుగన్ధాశిరఃప్రధా । తథాభిషేకం రామస్య కై కేయూ దు
 స్తభావతామ్ ॥ ౧౨ ॥ న్యాపూతంచాభిషేకస్య రామస్య చ వివాసనమ్ । రాజ్యశ్రీక
 విలాపంచ పరిలోకస్య చాశ్రియమ్ ॥ ౧౩ ॥ ప్రకృతీనాం వివాహంచ ప్రకృతీనాం
 విసర్జనమ్ । నిషాదాధిపసంచాదం సూతోపావర్జనం తథా ॥ ౧౪ ॥ గడ్గాయాశ్చాపి
 సన్తరం భరగ్వజస్య దర్శనమ్ । భరవాజ్భాధ్యమజ్ఞానా చ్ఛ్రితగులస్య దర్శనమ్ ॥
 ౧౫ ॥ వాసుకర్మ సేవేతంచ భరతాగమనం తథా । ప్రసాదనంచ రామస్య పీఠుశ్చ
 సలిలకీయామ్ ॥ ౧౬ ॥ పానుకాగ్యాభిషేకంచ సర్దిగామనివాసనమ్ । దండకార
 గ్యగమనం విరాధస్య వధం తథా ॥ ౧౭ ॥ దర్శనం శిరఃధర్మస్య సుతీర్జ్ఞత సమాగ
 మమ్ । అససూయాసహస్యానువృత్తరాగస్య చార్చుగమ్ ॥ ౧౮ ॥ అగస్త్యదర్శ
 నంచైవ జటాయోరభిసంగమమ్ । పశ్చిచట్యాశ్చ గమనం తూర్వగఘ్నాశ్చ దర్శనమ్ ॥
 తూర్వగఘ్నాశ్చ సంవాదం విమావకరణం తథా । వధం ఖరత్రిశిరసో దుష్టానం
 రావణస్య చ ॥ ౧౯ ॥ మారీచస్య వధం చైవ వై దేవ్య హరణం తథా । రాఘవస్య
 విలాపంచ గృధ్రరాజనిర్బద్ధమ్ ॥ ౨౦ ॥ కలధదర్శనంచైవ పమ్పయాశ్చాపి దర్శ

సమ్ । శబద్యా దర్శనంచైవ ఫలమూలాశసం తథా ॥ ౨౨ ॥ విలాపం చైవ పమ్నా
 యాం హనూమద్దర్శనం తథా । ఋశ్యమూకస్య గమనం సుగ్రీవేణ సమాగమ
 మ్ ॥ ౨౩ ॥ ప్రత్యయోత్పాదనం సఖ్యం వాలిసుగ్రీవవిగ్రహమ్ । వాలిప్రమథనంచైవ
 సుగ్రీవప్రతిపాదనమ్ ॥ ౨౪ ॥ తారావిలాపం సమయం వర్షరాత్రీనివాసనమ్ ।
 కోపం రాఘవసింహస్య బలానా ముహురగ్రహమ్ ॥ ౨౫ ॥ దిశఃప్రస్థాపనంచైవ
 పృథివ్యాశ్చ నివేదనమ్ । అంగుళీయః దానంచ ఋతుస్య బిలద్యనమ్ ॥ ౨౬ ॥ ప్రాయో
 వనేశనంచాపి సమ్నాతేశ్వాపి ద్యనమ్ । హ్యతాకోహణంచాపి సాగరస్యచ లంఘ
 నమ్ ॥ ౨౭ ॥ సముద్రనవనాచ్చైవ మైనాకిన్యచ ద్యనమ్ । సింహికాయాశ్చ నిధ
 నం లక్ష్మీమలయద్యనమ్ ॥ ౨౮ ॥ రాత్రే లక్ష్మీప్రవేశంచ ఏకస్యాథవిచిన్తనమ్ ।
 ఆపానభూమిగమన మనరోధస్య ద్యనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ద్యనం రావణస్యాపి పుష్కరస్యచ
 ద్యనమ్ । అశోకచరికాయామ సీతాయాశ్వాపి ద్యనమ్ ॥ ౩౦ ॥ రాక్షసీతద్వనం
 చైవ త్రిదశాన్యస్మద్యనమ్ । అభిజ్ఞానప్రదానంచ రావణస్యచ ద్యనమ్ ॥ ౩౧ ॥
 మణిప్రదానం సీతాయా నృత్యధంగం తథైవచ । రాక్షసీద్యనంచైవ కిష్కరాణాం
 నిబర్హణమ్ ॥ ౩౨ ॥ గ్రహణం వాయుసూనోశ్చ లక్ష్మీదాహాభిగన్తమ్ । ప్రతి
 ప్లనసమేవాథ మధూరాం హరిణం తథా ॥ ౩౩ ॥ రాఘవాశ్చాసనంచాపి మణినిర్వా
 తనం తథా విభీషణేన సంస్థం చకోపాయుతేనచ ॥ ౩౪ ॥ సంగమంచ సముద్రేణ
 సఖిసేతోశ్చ నిధనమ్ । ప్రతాపంచ సముద్రస్య రాత్రే లక్ష్మీచరోధనమ్ ॥ ౩౫ ॥
 కుమ్భకిన్యస్య నిధానం మేఘనాదనిర్మలమ్ । రావణస్య విచారించ సీతానాప్తిమతే
 పుత్రే ॥ ౩౬ ॥ విభీషణాభిషేకంచ పుష్కరిన్యచ ద్యనమ్ । ఆయోధ్యాయాశ్చగమ
 నం ధరిద్యాదసమాగమమ్ ॥ ౩౭ ॥ ప్రేమణం వాయుపుత్రస్య భారేన సమాగమమ్ ।
 రామాభిషేకాభ్యసయం న్యసైన్యనిబర్హణమ్ ॥ ౩౮ ॥ న్యరాప్యగంజనంచైవ వైదే
 హ్యశ్చ నిబర్హణమ్ । అనాగతంచ యత్కించిద్రామస్య సమధారితే ॥ ౩౯ ॥ తచ్చ
 కారోత్తరే కావ్యే వాల్మీకిస్థగివాస్మహే ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయేశ్శ్లోకాద్వైచతుష్టస్యః.

ప్రాస్తరాజ్యస్య రామస్య వాల్మీకి స్థగివాస్మహే । చకార చరితం కృత్స్నం
 విచిత్రమపిమాత్కనా ॥ ౧ ॥ ప్రతుంగుళిత్పహస్రాణి శ్లోకానాముక్తినాస్మహే । తథా
 సర్వతాత్పర్ణా మహ్మత్త్వాని తథోచితమ్ ॥ ౨ ॥ కృత్యాపి తిన్తహాస్రాజ్ఞ సృభి
 వ్యం నహూతిమ్ । చిన్తయామాన కోవ్యేతత్త్వీయంజీయాదితి ప్రభుః ॥ ౩ ॥
 తస్య చిన్తయమానస్య మహావీర్యవీరాత్కనః । అగ్రస్తీతాం తతః పాదామునివేష
 కుశీలవో ॥ ౪ ॥ కుశీలవౌతు పృథ్వీ రాజుత్రై యశ్శివినా । భౌతిరా స్వరసమ్మ
 న్నా దదర్శాశ్రమవాసినా । సతా మేధావినౌ పృథ్వీ వేదేషు పరినిష్ఠితౌ । వేదో
 బృంహణాథాయ తావద్రామాయత ప్రభుః ॥ ౫ ॥ కావ్యం రామాయణం కృత్స్నం
 సీతాయాశ్చోతం మహత్ । వాలస్యనిధమితేన చకార చరిత వ్రతః ॥ ౬ ॥ పాత్యే
 యేచ మధురం ప్రమాణైస్త్రిభిర్నివృతమ్ । జాతిభిన్న ప్రభిర్బద్ధం త స్త్రీలయసమన్వితమ్ ।

౧ శృంగార కావ్య హాస్య వీర భయానకః । కావ్యాదిభిశ్చ సంయుక్తం
 వ్య మేత దిగాయతామ్ ॥ ౯ ॥ తే తు గాఢస్వరత్వక్లే మూర్ఛనాస్థానకోవిదా ।
 తతా స్వరసమ్మత్సై గఢర్వా వివ మాపిహ ॥ ౧౦ ॥ యావత్కణసమ్మత్సా మధు
 స్వంభాపిహ । బిమ్బాదిప్రాధ్యతో బిమ్బా రామదేహ త్తథా వహా ॥ ౧౧ ॥ తే రాజ
 త్ర కాశ్చీర్ష్యస ధర్మమాఖ్యానము త్తమమ్ । వాచోవిధేయం తత్సంస్యం కృత్వా
 వ్యమనిన్దితే ॥ ౧౨ ॥ ఋషీణాశ్చ ద్విజాతీనాం సాధూనాంచ సమాగమః । యథో
 దేశం తత్వక్లే జగతు స్తా మశీలవా ॥ ౧౩ ॥ సమాహితే మహాత్మానా సర్వలక్షణ
 సీతా ॥ తే కదాచి త్సమేతానా మృషీణాం భావితాన్మనామ్ ॥ ౧౪ ॥ ఆసీనానాం
 హావస్థావిదం కావ్య మిగాయతామ్ । తచ్చుత్తవా ముషయ స్సర్వే బాష్పసర్వాకు
 ఓణా ॥ ౧౫ ॥ సాధు సాధ్వతి తాపూమః పరం విష్ణయమాగతాః । తే ప్రీతమనస
 సర్వే ముషయో ధర్మవర్తిభాః ॥ ౧౬ ॥ ప్రశశంసుః ప్రశ స్తవ్యా గాయమానా కుశీ
 వా । అహలాగీతస్య మోఘుర్వం క్లే కానాంచ విశేషతః ॥ ౧౭ ॥ చిరవిస్మృతై
 స్త్యతత్సత్వైశ్చమివ జిజ్ఞాసత్ । ప్రవిశ్య తాపుభా మిథు తదా భావ మిగాయతామ్ ॥
 ౧౮ ॥ తౌ మధురం క్రితం సమ్మత్సా స్వరసమ్మదా । ఏవం ప్రశస్యమానౌ తౌ తప
 స్తప్తైర్విహర్షభిః ॥ ౧౯ ॥ సంక్రితర మర్త్యం మధురం తా విగాయతామ్ ।
 తో కశ్చిద్విచిత్రాభ్యాం సంశ్లిశి కలశం జటా ॥ ౨౦ ॥ ప్రసన్నా వల్కలం కశ్చి
 ద్ తాభ్యాం మహాయశాః । అన్యశ్చ కృష్ణాశివం ప్రదా ద్యజ్ఞసూత్రం తథాఽపరః ॥
 ౨౧ ॥ త్సమిథ్తా మదా స్త్యే శ్చే మన్యో మహాతమాః । వాససే ద్యే దదావన్యః
 కార ముహో మునిః ॥ ౨౨ ॥ కామాయ ముహో వస్త్రం చీర మన్యో దదౌ మునిః ।
 హస్తానా మన్యమ కుశానాంచ ముదాస్పతః ॥ ౨౩ ॥ యజ్ఞభాగ్నిమృషిశ్చ కశ్చిత్కాశ్మ
 రం తథాఽపరః । బేదుమృగీం బుగీసే మన్య స్వస్తి కేచి త్తథాఽపరః ॥ ౨౪ ॥ ఆయు
 య మవశేవోమిద మ్మదా తత్ర మహ్నాయుః । దదు రేవం వరం ప్రీతా ఋషయ స్సర్వ
 చినః ॥ ౨౫ ॥ ఆశ్చర్య మిద మాఖ్యానం మునినా సమ్మక్రీ ర్తితమ్ । పరం కవినా
 గాధారం సమాప్తంచ యథాక్రమమ్ ॥ ౨౬ ॥ అభిగీత మిదం గీతం సర్వగీతేషు
 ివిదాః । ఆయుష్యం పుష్టిజనకం సర్వశ్రుతిమనోహరమ్ ॥ ౨౭ ॥ ప్రశస్యమానౌ
 ర్విత్ర కదాచి త్తత్ర గాయనౌ । రథ్యాసు రాజమాన్గేషు దదన్య భరతాగ్రజః ॥ ౨౮ ॥
 గవేశ్చ చాసీయ తతో భ్రాతృకౌ స కుశీలవా । పూజయామాస పూజాహ్లా రామ
 శ్రునిర్వహః ॥ ౨౯ ॥ ఆసీనః కాశ్చినే చివ్యే సచ సింహాసనే ప్రభుః । ఉపాపవిష్ట
 విజైః భ్రాతృభిశ్చ పర స్తపః ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్యైర్మహావసమ్మత్సా తాపుభా నియత
 దా । ఉవాచ లక్ష్మణం రామః శత్రుష్ణుం భరితం తదా ॥ ౩౧ ॥ శ్రూయతా మిద

మాఖ్యాన మనయో దేవవచ్చసః । విచిత్రార్థపదం సమ్యగ్గాయినా తా వచోదయత్
 ౩౨ ॥ తోచాపి మధురం రక్తం స్వంచితాయతనిస్వసమ్ । తస్మిలయవదత్యన్త
 విశ్రుతార్థమగాయతామ్ ॥ ౩౩ ॥ హ్లాదయత్సర్వగాత్రాణి మనాంసి హృదయానిచ
 శ్రోత్రాశ్రయసుఖం గేయం తద్భజౌ జనసంసది ॥ ౩౪ ॥ ఇమా మునీ పార్థివలక్షణ
 నివృత్తౌ కుశీలవోచాపి మహాతపస్విసా । మమాపి తద్భూతికరం ప్రవత్యతే మహాను
 భావం చరితం నిబోధత ॥ ౩౫ ॥ తతస్తు తౌ రామవచఃప్రచోదితావగాయతాం మా
 విధానసమ్మదా । సచాపి రామగి పరిషదత శ్వనై ర్భూభూషయాఽసక్తమనా బభూవ
 హ ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చతుష్కస్కంధః.

సర్వా పూర్వమియం యేషా మాసీత్ప్రత్యాన్న నమస్కరా । ప్రజాపతి ముపా
 దాయ పృథాగాం జయశాలినామ్ ॥ ౧ ॥ యేషాం స సగరో నామ సాగరో యేన ఖానితః
 షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి యం యాన్తం ప్యవారయత్ ॥ ౨ ॥ ఇత్యోకూగా మిదం తేషా
 రాజ్ఞాం వంశే మహత్తనాం । మహదుత్పన్నమాఖ్యానం రామాయణమితి శ్రుతమ్
 ౩ ॥ తదిదం వర్తయిష్యామి స్వం నిఖిలమాదితః । ధర్మకామార్థసహితం శ్రోతవ్య
 మనసూయయా ॥ ౪ ॥ కోసలో నామ ముదితః స్ఫోటో జనపదో మహా ॥ నివిష్టస్స
 యూతీరే ప్రభూతధనధాన్యవాన్ ॥ ౫ ॥ అయోధ్యానామ సగరీ తతాస్మిన్లోకవిశ్రుతా
 మనునా మానవేంద్రేణ యా పురీ సిర్జితా స్వయమ్ ॥ ౬ ॥ ఆయతా దశచ దేవ
 యోజనాని మహాపురీ । శ్రీమతీ త్రిణి విస్తీర్ణా సువిధక్తమహాపథా ॥ ౭ ॥ రాజమా
 గ్నేణ మహతా సువిధక్తేన శోభితా । ముత్తపన్నవక్తేన జలపక్తేన నిత్యశః ॥ ౮ ॥
 తాంతు రాజా దశచ ధో మహారాష్ట్రవిసదనః । పురీమావాసయామాస దివం దేవపతి
 ర్యథా ॥ ౯ ॥ కివాలుతోరణవతీం సువిధక్తాన్తరాహణామ్ । స్వయన్ప్రాయుధవతీమ
 పేతాం సర్వశిల్పిభిః ॥ ౧౦ ॥ సూతమాగధసమ్బధాం శ్రీమతీ మశులప్రభామ్ । ఉచ్చా
 ట్టాలధ్వజవతీం శతఘ్నీశతసమ్మలామ్ ॥ ౧౧ ॥ వహూనాటకసంఘైశ్చ సంయుక్తాం
 సర్వతరోపురీమ్ । ఉద్యానాన్రునగోపేతాం మహతీం సాలమేఖలామ్ ॥ ౧౨ ॥ దుర్గః
 మిశ్రంపరిఘాం దుర్గా మవైర్వర్షరాసదామ్ । వాజి వారణ సమ్మూర్ణాం గోభి రుష్టైఃశిఖ
 రైస్తథా ॥ ౧౩ ॥ సామన్తరాజసంఘైశ్చ బలికర్షభిరాస్మతామ్ । నానాదేశనివాసైశ్చ
 వసీష్ఠిగుప్తశోభితామ్ ॥ ౧౪ ॥ ప్రానాదైర్వృద్ధివృద్ధైః పృష్ఠైర్మహాశోభితామ్కూటా
 గారైశ్చ సమ్మూర్ణా మిన్ద్రోన్యేవామరావతీమ్ ॥ ౧౫ ॥ చిత్రామస్తాపదాకారాం పరి
 నాగితై ర్యుతామ్ । సర్వోత్తమమకీర్ణాం విమానగృహశోభితామ్ ॥ ౧౬ ॥ గృహ
 గాధామవిచ్ఛిద్రాం సమభూమా నివేశితామ్ । శాలితద్భులసమ్మూర్ణా మిక్షుకాణ్డ
 రసాదకామ్ ॥ ౧౭ ॥ దుష్టుభి ర్భదంగ శః వీణానిః పణవై సదా । వాసిథాం గురవై

త్యక్తం పుణివ్యాం తా మను త్తమామ్ ॥ ౧౮ ॥ విమానమివ సిద్ధానాం తపసాఽధి
తంబవి । (నకులేరస్యనేస్తస్య యమస్య ముణస్యచ ॥ ౧౯ ॥ బ్రహ్మగోపి పురీ రమ్యా
ద్యుతీచ స్వయంభువః) సునివేళితవేత్తానాం నగో త్తమసమావృతామ్ ॥ ౨౦ ॥ యేచ
తైర్జ్వలిభ్యన్తి వివిక్తమపరావరమ్ । శబ్దతేద్యం చ వితరం లఘుహస్తా విశారదాః ॥
౨౧ ॥ సింహ వ్యాఘ్ర సరాహాణాం మత్తానాం న్వతాం ననే । హస్తాగో నిగతై శ్శస్త్రై
గ్రలాద్యాహుబలై రపి ॥ ౨౨ ॥ తాదృశానాం సహస్రైస్తా మభిపూర్ణాం మహానై ॥
గోమావాసయామాస రాజా దశరథ స్తదా ॥ ౨౩ ॥ తామస్మి మద్విరుణవద్విరావృ
తం ద్వితో త్తమైశ్వేదచక్షుశానైః । సహస్రైస్త సుత్యుజైస్త హస్తైర్భిర్జహర్షితై
ప్రతిభిశ్చ కేవలైః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే మఘవస్సగః

పుర్యాం తస్యా మయోధ్యాయాం వేదవిత్వస్య సంగ్రహాద్విష్ణు వక్షీ మహాశేషా
సరణావదప్రియః ॥ ౧ ॥ ఇత్యుకానా మతిః శ్రీమద్రామాయణే ధర్మగతో వశీ । మహర్షి
త్వం రాజన్ ప్రీతుం లోకేషు విశ్రుతః ॥ ౨ ॥ బలవాన్విహతాదిప్రో మిత్రవా నిజ
ప్రేమియః । కైత శ్చ సంచయైశ్చాస్త్య శ్శక్తైశ్చైత్రహాపనుః ॥ ౩ ॥ యథా మనుర్జహ
తేహ లోకస్య ముచీతా । తథా విశేషో రాజా మన్ దుగదచాలయత్ ॥ ౪ ॥ తేన
కత్యాభిసంధేన తిన్ద్ర మనుచితతా । పాలితా సా పురీ శ్రేష్ఠా ఇత్రోగ్రేవామరావతి ॥
ప్రేష్టి ముచితేహస్తా సర్వభూమౌ బహు శ్రుతాః । సదా మిత్రా కైతైః పైవై పైవై
కలుభా సుత్యువాదిభః ॥ ౫ ॥ సాల్వవన్ది రయోః కన్య దాసీ తస్మిన్ముగో త్తమః కుటుమ్బి
యాపయోధ్యాన్తోఽగ నాశ్వేషానాశ్చవా ॥ ౬ ॥ కామీవా స కిద్యోవా పృశంసకి
పురమగివతిత్ । ద్రష్టుం శక్య మయోధ్యాయాం నావిద్యాన్మచనా స్తికః ॥ ౭ ॥ సర్వ
సరాశ్చ నాశ్చ శ్చ క్షుణ్ణా మ్నివంయతాః । ఉచితా శ్శ్రీమద్భూత్యాభ్యాం మహర్షయ ఇవా
మతాః ॥ ౮ ॥ నామర్జునీ నామకటి నాప్రగ్వీ నాల్పభోగివా । నామృత్యు నాను
లిప్తాన్తో నాసుగధశ్చ విద్యతే ॥ ౯ ॥ నాపృథ్వళోత నాదాతా నాప్యంజనవిష్క
ధృత్ । నాహస్తాభిహోవాపి దృశ్యతే నాశ్వనాత్మవా ॥ ౧౦ ॥ నానాహితాగ్ని
ర్నాయజ్య సమీరోవా సతస్కరం కన్యదాసీదయోధ్యాయాం సచ విష్వో త్తసక్కరః ॥
౧౧ ॥ స్వకన్తుమితా నిత్యం బ్రాహ్మణా విశితే బ్రీయః । దానాధ్యయసశీలాశ్చ
సంయతాశ్చ ప్రతిగ్రహే ॥ ౧౨ ॥ న నాస్తిగో నాపూరగో సకన్య దుహమాశ్రుతః ।
నామాయగో సచాకగో నావిద్యాభ్యద్యతే రిదా ॥ ౧౩ ॥ నామదగ్ధవిదత్రాసీ న్నావ్రతో
నాసహస్రదః । సదీసః కీప్రచితోవా వ్యభిహోవాపి కశ్చన ॥ ౧౪ ॥ కన్యన్నరోవా
నారీవా నాశ్రేమా న్నావ్యహుపవా ॥ ద్రష్టుం శక్య మయోధ్యాయాం నాపి రాజస్య
ళక్తిమా ॥ ౧౫ ॥ వశ్యేష్వగ్గ్రిచతుశ్శేషు దేవతాతిథిపూజకాః । కృతజ్ఞాశ్చ వదా

న్యశ్చ శూరావిక్రమ సంయుతాః ॥ ౧౭ ॥ దీర్ఘాయుషోవరాసుశ్చేధర్మ సత్యంచ
 సంశ్రితాః । సహితాః పుత్రపౌత్రైశ్చ నిత్యం శ్రీభిః పురోత్తమః ॥ ౧౮ ॥ తత్రం
 బ్రహ్మముఖం చానీదైవశ్యాః క్రతమనువ్రతాః శూద్రాస్సవిధర్మనిరతా శ్రీన్వద్ధాను
 పచారిణః ॥ ౧౯ ॥ సా తేనేత్వాకునాథేన పురీ సుపరిక్షితా । యథా పురస్తాన్మనునా
 మానవేస్త్రోగధీనుతా ॥ ౨౦ ॥ యోధానా మగ్నికల్పానాం వేశలానా మమర్షిణామ్
 సమూహ్యా కృతవిద్యానాం గుహా కేసరిణామివ ॥ ౨౧ ॥ కామ్యోజవిషయే జాతై
 ర్భాగ్యైశ్చైశ్చ హయోత్తమైః । వనాయజైర్భద్రదీతైశ్చ పూర్ణా హరిహయోత్తమైః ॥
 ౨౨ ॥ విద్యసంపత్తజైర్భద్రజైః పూర్ణా హైమవతైరపి । మదాన్వితైరతిబలైర్భూతం
 కైః పర్యతోపమైః ॥ ౨౩ ॥ ఐరావతకులీనైశ్చ మహాపద్మకులైస్తథా । అజ్ఞానాదపి
 నిష్పన్నైర్భామనాదపి చ ద్విపైః ॥ ౨౪ ॥ భద్రైర్భంద్రైర్భుగైశ్చైవ భద్రమస్తు
 మృగైస్తథా । భద్రమంద్రైర్భుగైర్భుగైర్భుగమంద్రైశ్చ సాపురీ ॥ ౨౫ ॥ నిత్య
 మత్యైస్సదా పూర్ణా నాగైరచలసన్నిభైః । సా యోజనే ద్వేచ భూయ స్సత్యనామా
 ప్రకాశితే ॥ ౨౬ ॥ యస్యాం దశదిగ్భో రాజా వసన్ దశదశాలయత్ । తాం పురీం సమ
 హతేజా రాజా దశదిగ్భో మహా ॥ ౨౭ ॥ శశాస శమితామింద్రో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ।
 తాం సత్య నామాం దృఢ తోరణాగ్రాం గృహైర్భవిత్రై రుపశోభితాం శివామ్ ।
 పురీమయోధ్యాం సుసహస్రస్కులం శశాస వై శక్తీ సమో మహీపతిః ॥ ౨౮ ॥
 ఇతి శ్రీమద్రామాయణే బాలకాండే షష్ఠస్తకః.

తస్యామాత్యగుడై రాసన్నిత్వాలోస్తు మహాత్మనః । మన్తస్థాశ్చేగ్గీతక్షాశ్చ
 నిత్యం ప్రియహితే రతాః ॥ ౧ ॥ అస్తే బభావు దీర్ఘస్య తస్యామాత్యా యశస్వినః ।
 శువయశ్చామరక్తాశ్చ రాజకృత్యేషు నిత్యతః ॥ ౨ ॥ ధృష్టిర్దయన్త్రో విజయ స్సిద్ధాం
 హ్యర్థసాధకః । అశోకో మన్తస్థాలశ్చ సుమన్త్రో శ్చాప్తమోభవత్ ॥ ౩ ॥ ఋత్విక్
 ద్వాసభిమతో తస్యాస్తా మృషీనత్రమా । వసిష్ఠో వామదేవశ్చ మన్త్రిణశ్చ తథాపరే
 ర ॥ విద్యావినీతా హిమన్తః కుశలా నియతేన్ద్రియాః । శ్రీమన్తశ్చ మహాత్మాన
 శ్చాప్తక్షా ధృఢవిక్రమాః ॥ ౪ ॥ కీర్తిమన్తః ప్రణీహితా యథావచనకారిణః । తేజ
 త్తమాయశోప్రాప్తా స్పృతపూర్వాభిభాషిణః ॥ ౫ ॥ క్రోధాత్కామార్థహేతోర్వా నబ్రా
 యు రిన్ద్రుతం నవః । తేమామవిదితం కించిత్సేష్ఠు నాస్తి పరేషు వా ॥ ౬ ॥ క్రియమాణం
 కృతంనాపి చారేణాపి చిక్రీర్తిమ్ । కుశలా వ్యవహారేషు సాహృదేషు పరీక్షితాః ॥ ౭ ॥
 ప్రాప్తకాలంచ తే దణ్డం ధారయేయు స్సుతేష్ఠవిః । కోశసంగ్రహణే యుక్తా బలస్యచ
 పరిగ్రహే ॥ ౮ ॥ అహితంచాపి పురుషం సవిహింస్యరదూషకమ్ । వీరాశ్చ నియతో
 గాంధీవీరానాం స నునన తాః ॥ ౧౦ ॥ శుచీనాం రక్షితాంశ్చ నిత్యం విషయవాసి

మే । అష్టాక్షత్ర మహింస వై వే కోశం సమపూరయన్ ॥ ౧౧ ॥ మరీచ్ఛదర్శా
 ౧౧౨౨౨ పురుషస్య బలాబలమ్ తుచీనా మేకబుద్ధీనాం సర్వేషాం సమ్మిళానతామ్ ॥
 ౧౩ ॥ నాసత్పురేవా రాక్షసేనా నృపావాసీ నరః క్వచిత్ । కశ్చిన్నదుష్ట ప్రతాసీ
 దదారతో నరః ॥ ౧౩ ॥ ప్రశాంతం సర్వమేవాసీ ద్రాక్ష్యం పురవరించ రత్ సువా
 ం స్సువేమాశ్చ తేచ సర్వే సుశీలినః ॥ ౧౪ ॥ హితార్థం చ సత్సన్న్య జాగ్రతో నయ
 శుమా । గురౌ గుర్యుహితాశ్చ ప్రభాత్యాశ్చ పరాక్రమే ॥ ౧౫ ॥ విదేశేష్యవి
 యతా స్సౌవ్యో బుద్ధిశ్చయాత్ సద్విగ్రహాత ర్విజ్ఞా ప్రకృత్యా సమ్మదా న్వితామ్ ॥
 ౧౬ ॥ మన్తసంవదతే శక్తా శ్శక్త్యా స్సూక్త్యాసు బుద్ధిభు । నీతిశాస్త్ర విశేషజ్ఞా సుతతం
 యవాదినః ॥ ౧౭ ॥ శుభ్రశైలైః సుమాత్యైః స్తురాజా దశరథోఽనఘః ఉపసన్నో గురో
 దై రవ్యశాసద్యస్సంధరామ్ ॥ ౧౮ ॥ అమేమాం శృంగేణ ప్రజాధర్మేణ రక్షయా
 జానాం పాలనం కుప్యన్నగర్హం నరీంద్రయా ॥ ౧౯ ॥ విశ్రుత ప్రీతు లోకేషు వదా
 న్నిత్యసంజ్ఞః । సతత్ర పురుషన్యాస్త్ర శృణోన పృథివి మమామ్ ॥ ౨౦ ॥ నాధ్య
 సృష్టివీజ్ఞువా తుల్యంవా శత్రుమాన్మనః । మిలివా న్నరసామన్తః ప్రతాపహర
 తుకః ॥ ౨౧ ॥ సశశాన జాత్రాజాడీనా దేవపతి ర్యథా ॥ తైర్కవిభిర్కవిహితే
 స్తుతై ర్భృతోమన్తై ర్కశితైః సమన్తేభాః స పార్శ్వైః దీప్తిమవాపయన్ కన్దో
 మ్నోభిప్రాదితోఽపి ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే సప్తమస్కంధః.

తస్య త్వేషం ప్రభావస్య భక్తజన్య మహత్కమః । సుతార్థం తస్య మానస్య
 సేద్యోశేషింస్సుతః ॥ ౧ ॥ చిత్తయానస్య తత్వేయం బుద్ధిరాసేత్కమత్కమః । సుతా
 హయమిధేన కిమన్ధ సయజాన్యహమ్ ॥ ౨ ॥ స సర్పితాం మఠం కృత్వా యప్త
 మితి బుద్ధిమాన్ । మన్తైః సహ కర్తాత్మా సర్వైరేవ కృతాత్మభిః । ౩ ॥ తతో బ్రవీ
 తం రాజా సుమన్త్రం మన్తిన ర్మమమ్ । శత్రుమానయ మే సర్వా న్మహంస్తా
 పురోహితా ॥ ౪ ॥ తతః స్వమన్త్రస్త్వేరితం గత్వా త్వేరితవిక్రమః । సమానయ
 తా న్నద్యా న్నమస్తా న్నేదపారితా ॥ ౫ ॥ సుయజ్ఞం వామదేవంచ జాబాలి
 ధకాశ్యమమ్ । పురోహితం వసిష్ఠం తం యేచాన్యే ద్విజసన్తమాః ॥ ౬ ॥ తాన్పు
 మిత్యే కర్తాత్మా రాజా దశరథస్తదా । ఇదం ధర్మాసహితం వాక్యం శ్శక్త్యమథా
 వేత్ ॥ ౭ ॥ మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తివై సుఖమ్ । తదగ్గం హయమ
 నయత్కృమితి మత్కమమ్ ॥ ౮ ॥ తదహం యన్తు మిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా
 మప్రాప్యమ్యహం కామం బుద్ధిరత్ర విచార్యతామ్ ॥ ౯ ॥ తతస్సావృతి రద్యాక్యం
 ప్రహ్లాదాపత్యపూజయా ॥ వశిష్ఠ ప్రముఖాస్సర్వే పార్శ్వేవస్య ముఖేరితమ్ ॥ ౧౦ ॥
 మశే పరమపీతా స్సర్వే దశరథం వచః । సమ్మగ్నా సమగ్రియాన్తా నే తురగశ్చ

విముచ్యతామ్ ॥ ౧౧ ॥ సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విశేయతామ్ ॥ సర్వథా ప్రాప్త్య
 సీ పుత్రానభిప్రేతాంశ్చ పార్థివ ॥ ౧౨ ॥ యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధి రియు పుత్రార్థమ
 గతా ॥ తతఃప్రీతో భవద్రాజా శ్రుతై వైతద్విజభాషితమ్ ॥ ౧౩ ॥ అమాత్యాంశ్చ
 బ్రవీద్రాజా హ్వవహ్యునితేషాః ॥ సమృద్ధిరా స్సమృద్ధియంతా మే గుహణాం వ
 నాదిహ ॥ ౧౪ ॥ సమధాశీతశ్చాశ్వ ససేవాధ్యాయో విముచ్యతామ్ ॥ సరయ్యాశ్చో
 త్తరే తీరే యజ్ఞభూమి ర్విశేయతామ్ ॥ ౧౫ ॥ శాస్త్రయశ్చాభివృద్ధంతాం యథాకల్ప
 మథావిధి ॥ శక్యోప్రాప్తుమయం యజ్ఞస్సర్వేకాపి మహీతీతా ॥ ౧౬ ॥ నాపరాధ
 భవేత్ ప్రజ్ఞేయద్యుక్తిః క్రతుసత్తమ ॥ క్రిద్రంహీ హృగయ నేత్ర విద్యాంసో బ్రహ్మ
 రాక్షసాః ॥ ౧౭ ॥ విహతస్యచ యజ్ఞస్య సర్వజిహ్వా విశయతి ॥ తద్యథా విధిపూర్వ
 మే క్రతు కేవ సమాప్యతే ॥ ౧౮ ॥ తథావిధానం క్రియతాం సమగ్గాః కిరణేష్విహతా
 తిహాబ్రువన్సర్వే మన్త్రిణి ప్రత్యతూషయా ॥ ౧౯ ॥ పార్థివేష్టస్య తద్యావ్య
 యథాజ్ఞాంతం విశయతే ॥ తథా ద్వీపాస్తే శక్యం నధయంతా నృపా త్తమమ్ ॥ ౨౦ ॥
 అమృతా స్తత స్సర్వే పునర్జన్మభ్యుత్థాంతమ్ ॥ విస్వయిత్యా తాన్విప్రా నృపిహ
 మబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ ఋష్యేష్ఠివసదిష్టోయం యథావత్క్రితురావ్యతామ్ ॥ తావదా
 యంచ భవథ సమగ్గాః కిరణేష్విహ ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యుక్త్వా నృకశాస్త్రాల స్సవివాసము
 స్థితాః ॥ విస్వయిత్యా స్వంకేర్షి ప్రవివేతే మహామృతః ॥ ౨౩ ॥ తతస్సగత్వా తా
 పత్నిర్న రేష్టో హృగయక్రియాః ॥ ఉవాచ దీక్షాం విశత యశ్చేహం సుతకారణాత్
 తానాం తేనాతికా స్తేన చచనేన సుచ్యమామ్ ॥ ముఖవద్వాన్యశోభస్తవద్వాసవహిమ
 త్యయే ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే అష్టమస్సర్గః.

ఏతద్భూత్యా రహస్యమో రాజానమదమబ్రవీత్ ॥ శ్రూయతాం యశిఃపూ
 వృత్తిః పురాణేచ మయా శ్రుతిః ॥ ౧ ॥ ఋష్యేష్ఠివసదిష్టోయం పురాన్యతో మయా
 శ్రుతిః ॥ ససత్కుమారో భగవాన్సాన్వీనో నిధివాన్సాన్సాన్ ॥ ౨ ॥ ఋషీణాం సన్నిధి
 రాజంస్తవ పుత్రా గమం ప్రతి ॥ కాశ్యపస్యతు పుత్రోస్తి విభణ్ణశిః శ్రుతిః ॥ ౩ ॥
 ఋశ్యశృంగశ్చ ఇతి ఖాశితస్తస్య పుత్రో భవిష్యతి ॥ స వనే నిత్యసంన్యతో మున్వింశచ
 స్సదా ॥ ౪ ॥ నాన్యం జానాతి విప్రేష్టో నిత్యం పితృనువర్తనాత్ ॥ దైవిభిః
 బ్రహ్మచర్యస్య భవిష్యతి మహాత్మనః ॥ ౫ ॥ లోకేషు ప్రధితం రాజా విప్రైశ్శ్రవ
 తం సదా ॥ తస్యైవం వర్తమానస్య కాల స్సమభివర్తత ॥ ౬ ॥ అగ్నిం శుశ్రూ
 మాగస్య పితరంచ యశస్వివమ్ ॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలేతు గోమపాదశః ప్రతాపవా ॥ ౭ ॥
 అగ్నేషు ప్రధితో రాజా భవిష్యతి మహాబలః ॥ తస్య వ్యతిక్రమా ద్రాక్షో భవిష్య
 నురాగనా ॥ ౮ ॥ అనానుషి నుకౌగావే సుశీలతేజయావహః ॥ అనానుషా

పుత్రాయా రాజా మఖిసమవ్యయః ॥ ౯ ॥ బ్రాహ్మణా ఇన్ధ్రురపుష్కాంశ్వ సమా
 ధ ప్రమవ్యతి । భవన్త శ్శుభ్ర భర్తాహో లోకచారిత్ర వేదిను ॥ ౧౦ ॥ సమాధిశన్తు
 సము ప్రాయశ్చిత్తం యథా భవేత్ । వ్యవ్రీతే మహీపాలం బ్రాహ్మణా వేదపార
 ॥ ౧౧ ॥ విభణ్డకసుతం రాజన్ సర్వోపామై రిహానయ । ఆనాయ్యచ మహీపాల
 స్త్రాగుం వేదపారమ్ ॥ ౧౨ ॥ విభణ్డకసుతం రాజ సృశ్యశృణ్ణం సుసత్కృతమ్ ।
 యచ్ఛ కన్యాం శాస్తాం వై విధినా సుసమాహితే ॥ ౧౩ ॥ తేహంతు వచనం శ్రుత్వా
 చా చింతాం ప్రవప్యతే । కేనోపాయేన వై శక్య ఇహానేతుం స వీర్యవాన్ ॥ ౧౪ ॥
 రో రాజా వివిశ్చిత్త్య ఘోషా మన్త్రిభి రాత్రివాన్ । పురోహిత మమాత్మాంశ్వ రతిః
 వ్యతి సత్కృతాన్ ॥ ౧౫ ॥ తేను రాజ్ఞో వచ శ్శుభ్రత్వా వ్యధితా విసతానమా ।
 త్సేమ ఋషేభీతా అను నేష్యన్తి తం పృథక్ ॥ ౧౬ ॥ వ్యవ్రీత చిన్తయిత్వా తే
 స్వపాయాంశ్వ తస్మిన్మాన్ । ఆనేష్యామో నయం విప్రం నచ రోహో భవిష్యతి ॥ ౧౭ ॥
 సుశ్లాఘివేనై వ గజకాభి పృషేస్సుసిః । ఆనీతో వ్యయద్దేవ శ్శాస్తా చాస్తై ప్రదీయతే ॥
 శ్యశృణ్ణన్తు జామాలా పుత్రాం ప్రచ విధాన్యతి । నమస్కృ మహాభిర మితావదాన్య
 తం మయా ॥ ౧౮ ॥ అథ బృహత్తే రశేచక స్సును ప్రసిం ప్రస్యవాచహ । యథర్వ
 స్తాన్వసీతో విప్రశేణ త్వయాచ్యతామ్ ॥ ౧౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణీ పశమస్కంధః

సుమన్త్ర శ్శోకతో రాజా ప్రవాచేదం నచ ప్రదా । యథర్వశ్యశృణ్ణస్తాన్వసీతో
 హిపాయేన మన్త్రిభిః ॥ ౧ ॥ తన్నే నిగదత స్సంప్రసాదేన శృణుష్యహ । రోమ
 క మువాచేదం సహమాత్మ్యే పురోహితః ॥ ౨ ॥ ఉపాయో నిపాయాయ మస్తాభి
 చిన్తితః । ఋశ్యశృణ్ణో వచనం ప్రవస్వాన్యాయనే రతిః ॥ ౩ ॥ అనభిష్టస్సనారీగాం
 సయాగాం సుఖస్యచా ఇద్వీయాక్షాంభిమన్తై ర్నిచిత్రప్రమాణిభిః । పురమానాయ
 ష్యామః కీప్రం చాధ్యవసీయతామ్ । గజకాస్త్రే గచ్ఛన్తు నూపవశ్య స్వస్థ
 కృతాః । ప్రలోభ్య విభింపయై రానేష్యన్తిహ సత్కృతాః । శ్రుత్వా తథేతి
 జాచ ప్రస్యవాచ పురోహితమ్ ॥ ౪ ॥ పురోహితో మన్త్రిగశ్వ రథా చక్రశ్శ
 రదా । వారముఖ్యాశ్వ రచ్చుత్వా వసం ప్రవివిశుర్నవాత్ ॥ ౫ ॥ ఆశ్రమన్యాజ
 శస్త్రీవ్యర్తం కుప్యన్తి దర్శనే । ఋషిపుత్రస్య కీరస్య విశ్వమాశ్రమవాసినః ॥ ౬ ॥
 సస్సవిత్సంతుష్టో నాతిచక్రమచాశ్రమాత్ । నతేన జన్మప్రభృతి దృష్టపూర్వం
 యినా ॥ ౭ ॥ ప్రీతా పుమాన్వా యచ్ఛాన్య త్స్వం సగరరాష్ట్రజమ్ । తరణికదా
 ందేశమాజగామ యద్భుచ్చయా ॥ ౮ ॥ విభణ్డకసుత స్త్రై తాశ్చావశ్యద్యరాం
 ౫ । తాశ్చిత్త వేదాశ్చ ప్రమదా గాయన్త్యా సుధురవ్యయా ॥ ౧౦ ॥ ఋషిపుత్రము
 గమో గమో నరగమో గమో ॥ ౧౧ ॥ పరికిం న రతే ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥

వయమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఏక స్తవ్యం విజనేహోతే వనే చరసి శంససః । అవృష్టయాసాస్తాస్తేన
కామ్యయాసా వనే ప్రీయః ॥ ౧౩ ॥ హద్వాత్తస్య మతిర్దాతా హ్యభ్యాతుం పితరం
స్వకమ్ । పితా విభద్ధకోఽస్తాకం తన్యాహం సుతః పరసః ॥ ౧౪ ॥ ఋశ్యశృణ్ణి
భ్యాతం నామ కర్ష చ మే భువి । ఇహ శ్రమపదోస్తాకం సమీపే శుభదర్శనాః ॥ ౧౫ ॥
కరిష్యే ప్రాత్ర పూజాం వై సర్వేహం విధిపూర్వకమ్ । ఋషిపుత్ర వచశ్శృత్యా సర్వా
సాం మతి రాస వై ॥ ౧౬ ॥ తదా శ్రమపదం ద్రష్టుం దన్తుస్సర్వాశ్చ తేన తాః । ఆగ
తానాం తతః పూజాం ఋషిపుత్ర శ్చకారహ ॥ ౧౭ ॥ ఇద మర్హస్య మిదం సాద్య మిదం
మూలం ఫలంచ సః । ప్రతిశృహ్యచ తాం పూజాం సర్వావన సముత్సుకాః ॥ ౧౮ ॥
ఋషేభ్య తాశ్చ శ్రీఘ్రం తా గమనాయ మతిం దధుః । అస్తాక మపి ముఖ్యాని ఫలానీమా
ని వై ద్విజ ॥ ౧౯ ॥ గృహాగ్ర ప్రతిభద్రం తే భక్షయిష్యచ మాచిరమ్ । తతస్తాస్తం
సమాల్లిద్య సర్వా హర్ష సమున్వితాః ॥ ౨౦ ॥ మోదికాన్పుదదుస్తస్త్వే భక్ష్యంశ్చ
వివిధాన్పూజామ్ । తాని చాన్యాన్య తేజస్వీ ఫలానీనిన్య మన్యతే ॥ ౨౧ ॥ అనాన్యా
దితపూర్వాణి వనే నిత్యనివాసినాః । ఆపుచ్ఛన్తచ తదా విప్రం ప్రతిచర్యాం వికేద్యచ
౨౨ ॥ గచ్ఛన్తిస్తాపదేశాత్తా ఫితాన్తస్య పితు స్త్రిప్రీయః । గతాసు తాసు సర్వాసు
కాశ్యపస్యాత్తజ్ఞో ద్విజ ॥ ౨౩ ॥ స్నాత్వా జగామ తేజస్వీ తస్య పుత్రోభిర్ద్వివిధా
అన్యథహృదయశ్చాసీద్దుఃఖాత్ స్తన్నపివ రతే ॥ ౨౪ ॥ తతోఽపకేద్యస్తం దేశ మాజగా
మ స విర్యవా ॥ (విభద్ధాకం తే శ్రీమాన్తనసా చిత్తయ్యహూత్) ॥ ౨౫ ॥ మనోజ్ఞా
యత్ర తా దృష్టా వారిముఖ్యాస్సన్వింజ్మతాః । స్త్రీప్త్యైవ తాస్తదా విప్ర మాయాస్తం
హృష్టమానసాః ॥ ౨౬ ॥ ఉపసృత్య తత స్సర్వాస్తాస్త మూచు రిదం వచః । ఏహ్యశ్ర
మపదం సామ్య హ్యస్తాకమతిరాబ్రువ ॥ ౨౭ ॥ (చిత్రాణ్యత్ర ఫలాని న్యూర్తూలానిచ
ఫలానిచ) । తత్రాప్యేషవిధి శ్రీమన్విశేషేణ భవిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ శ్రుత్వాతు వచనం
తాసాం సర్వాసాం హృదయంగమమ్ । గమనాయ మతిం చక్రే తంచ నిన్యస్తదా
ప్రీయః ॥ తతశ్చానీయమానేతు విప్రే తస్మిన్నహత్తని । వన్ద్య సహసా దేప్తా జగత్ప్ర
హ్లాదయంస్తదా ॥ ౩౦ ॥ వక్షేజై వాగతం విప్రం విషయం స్వం సరాధిషు । ప్రత్యు
ద్గమ్య మునిం ప్రహ్వ శ్శిరసాచ మహీం గతః ॥ ౩౧ ॥ అర్ఘ్యంచ ప్రదదౌ తస్మై న్యౌ
యత స్ససమాహితః । వక్త్రే ప్రసాదం విప్రేన్ద్రాన్ద్రావిప్రం మన్యత రాచీత ॥ ౩౨ ॥
అన్తః పురం ప్రవిశ్యాన్తై కన్యాం దత్వా యథావిధి । శాన్తాం శాన్తేన మనసా
రాజా హర్ష మవాచసః ॥ ౩౩ ॥ ఏవం సన్యవసత్తత్ర సర్వకామై స్సుపూజితః ।
ఋశ్యశుభో మహాశేజా శ్చాన్తయా సహ భార్యయా ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే

భూయ ఏవహి రాశ్చేర్మమే వచనం హితమ్ | యథా స దేవప్రవరగి శభా
 ౧౦ మేవ ముద్రవీత్ | ౧ | ఇహ్యేకాదాం కులే జాతో భవిష్యతి సుధార్మికః |
 చాదశశభో నాను క్రీమాన్ సత్యప్రతిశ్రవః | ౨ | అన్లరాశేన సఖ్యంచ తస్య
 త్తో భవిష్యతి | కన్యాచాన్య మహాభాగా శాస్తానామ భవిష్యతి | ౩ | పుత్ర
 వ్విక్లాధిరాజస్య రోమపాద ఇతి శ్రుతః | తం స రాజా దశశభో గమిష్యతి మహాయ
 ౪ | ౪ | అనంతోస్త్రికర్తాత్మన్ శాస్తాభర్తా నును క్రితుమ్ | అపారేత ర్వియాభ్య
 స్సంతానాన్ కులస్య మే | ౫ | శ్రుత్యా రాజ్ఞోభ రద్యాన్యం మోహ స విని వ్రజచ |
 దాస్యతే పుత్రవస్తం శాస్తాభర్తా మూర్తవాన్ | ౬ | పరిగృహ్యచ తం విహి
 రాజా విగతద్యుః | అపారీష్యతి తం యజ్ఞ ప్రహృషేనాస్తరాత్మనా | ౭ | తంద
 జా దశశభో యశస్తానం క్షితాత్మనః | ఋశ్యశృణం ద్విజశ్శేష్ఠం వస్త్రయిష్యతి
 ౮ | ౮ | యజ్ఞాన్తం ప్రసవ్యాచ స్వినాన్తం సకేన్ద్రః | అభతేన స తం
 ము ద్విజమూఖ్య ద్విజాదతి | ౯ | పుత్రాశ్చాన్య భవిష్యన్తి చత్వారోఽమిత
 మూః | పతే ప్రతిహవకరా ప్త్యాలోకేషు విశ్రుతాః | ౧౦ | ఏవం స దేవప్రవరః
 ప్త్యాం కిలివాణో ధాన్ | సవత్సుమారో భగవాన్ పురా దేవయగే ప్రభుః | ౧౧ |
 స్త్రి పునుషజాహుల తి మూడయ సుసర్పై ర్భవన్ | స్వయమేవ మహారాజ గత్వా స
 వాహుడు | ౧౨ | సుమస్త్రీస సద శ్శ్రుత్యా హృద్యో దశశభోఽభవత్ | అనుమూన్య
 భూచ సూతవాన్యం తిభిష్యన్ | ౧౩ | పాశ్చిపున సృహమాత్యః ప్రయయా
 స్త్రివ ద్విజః | వహాని సరైశ్చై వ స్వతీక్రమ్య శ్చైశ్చైః | ౧౪ | అభిదళామితం
 శ్చై య శ్చై మునిపుణ్డవః | అపార్య తం ద్విజశ్శేష్ఠం రోమపాదసమీపగమ్ | ౧౫ |
 పిపుత్రం చర్కాజా ద్విజమూడయవాసలన్మితతో రాజా యథాన్యాయ్యం పూజాం
 క్తి విశేషతః | ౧౬ | సఖ్యాన్యైస్యై రాజ్ఞః ప్రహృషేనాస్తరాత్మనా | రోమ
 దేవ రాఖ్యత స్మపిపుత్రాయ క్షమతే | ౧౭ | సఖ్యం సవ్యస్థం చైవ తదా తం
 త్యరూడయత్ | ఏవం సుసర్పై ర్భవన్ సహూషిత్యా హృద్యభః | ౧౮ | సప్తాష్ట
 పాత్రాజా రాజాన మిద ముద్రవీత్ | శాస్తా తన సుతా రాజన్ సహాభర్తా విశాంవతే |
 కీయం సగరం యాతు కాన్యం హి మహదున్యతమ్ | తగేహి రాజా సంశృత్య గమనం
 య క్షమతః | ౨౦ | ఉవాచ వచనం విప్రం గచ్ఛ స్వం సహాభార్యయా | ఋషిపుత్రః
 తిశ్రుత్య తథేత్యాహ స్తమ తదా | ౨౧ | స పృషేభ్యమృత్యుతః ప్రయయా సహ
 యయా | తా వన్యన్యాశ్చలిం కృత్యా స్నేహశ్శుద్ధివ్యచోరసా | ౨౨ | సవ్యత్తు గృశ
 రోమపాదశ్చ విద్యవాన్ | తత స్సుహృద మాపుచ్చ్యన్త ప్రథితో రఘునందనః | ౨౩ |
 రేభ్యః పేషయామాస దూతాన్తై వ్వికేఘుగమిషు | క్రియతాం సగరం సర్వం ఓష

మేవ స్వల్పబద్ధమ్ || ౨౪ || ధూమితం సి క్తసమ్మృష్టం పతాకాభిరలబ్ధమ్ | తతః
ప్రహృష్టాః పారాస్తే శ్రుత్యా రాజానమాగతమ్ || ౨౫ || తథా ప్రచక్షుః స్తర్షవం రాజ్ఞా
యశ్చేషితం తదా | యత్ప్రేషితం వసిష్ఠేన రాజ్ఞా దశరథేనచ || ౨౬ || కృత్యా దూతాన్
ద్విజ్ఞో రాజ్ఞాః ప్రేమయామాస సత్యమ్ | తతో నివేదయామాసుః దూతాస్తస్మై మహ
త్తతే || ౨౭ || శ్రుత్వాతు తేహం వచనం పురస్కృత్య ద్విజేరితమ్ | తత స్వల్పబద్ధం
రాజా సగరం ప్రవివేశహ || ౨౮ || శంఖ మద్దుభి నిర్ఘోషేః పురస్కృత్య ద్విజ్జ్వభమ్ |
తతః ప్రముదితా సుర్యే దృష్ట్య తం నాగరా ద్విజమ్ || ౨౯ || ప్రవేశ్యమానం సత్క
త్య సరేష్ఠీశేష్ఠీకర్తౄణా | అన్తఃపురం ప్రవేశ్యైశానం పూజాం కృత్యాచ శాస్త్రత || ౩౦ ||
కృతకృత్యం తదాత్మానం మేనే తస్యోపవాహనాత్ | అన్తఃపురస్త్రియ సుహృద్భావైః
వృష్ట్యా తథాగతామ్ || ౩౧ || సహభర్తృ విశాలాక్షీం ప్రీత్యాఽనన్త ముపాగమత్ |
పూజ్యమానాచ తాభి స్సా రాజ్ఞాచై వ విశేషతః || ౩౨ || ఉవాస తత్ర సుఖతా కశ్చ
త్కాలం సహర్షిణా || ఇతి శ్రీమద్రామాయణే - ఏకాదశస్సర్గః.

తతః కాలే బహుతిథే కన్తింశ్చిత్సుమనోహరే | నసన్తే సమమస్తాప్తే రాజ్ఞా
యస్తు మనోఽభవత్ || ౧ || తతః ప్రసాద్య శిరసా తం విప్రం దేవవర్షి నమోయజ్ఞాయ
వరియామాస సంతానార్థం కులస్యచై || ౨ || తథేతిచ స రాజాన మువాచచ సుసత్క
తః | సమ్భారా సుమ్మిళయంతా తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్ || ౩ || రమణీయ పౌక
శేచ యజ్ఞ భూమి ద్విగీయతామ్ | తతో రాజాబ్రవీద్వాక్యం సుమన్త్రం మన్త్రిసర్వ
మమ్ || ౪ || సుమన్త్రానాహయ ఊప్ర మృత్విజో బ్రహ్మవాదినః | సుయజ్ఞం వామదే
వంచ జాబాలి మథకాశ్యపమ్ || ౫ || పురోహితం వసిష్ఠంచ యేచాన్యే ద్విజస త్తమాః
తత స్సుమన్త్రో స్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః || ౬ || సమానయ త్సతాన్విహౌ స్సచ
స్తా నేవదపారగా | తా స్సూర్యముత్వా ధర్మాత్తా రాజా దశరథస్తదా || ౭ || ధర్మా
సహితం యుక్తం శ్లక్ష్యం వచస మబ్రవీత్ | మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి
వై సుఖమ్ || ౮ || తదన్ధ హయమేధేన యత్యోమితి మతిర్కమ | తదహం యజ్ఞ
మిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్తౄణా || ౯ || ఋషీపుత్ర ప్రభావేన కామా న్భూస్సృష్టా
చావ్యహమ్ | తత స్సాగ్నితి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయత్ || ౧౦ || వసిష్ఠ
ముఖా సుర్యే పార్థివస్య ముఖా చ్యుతమ్ | ఋశ్యశృణ్వపురోగాశ్చ ప్రత్యూహ
ర్షృపతిం తదా || ౧౧ || సమ్భారా సుమ్మిళయంతా తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్ | స
యాశ్చోత్తరే తేతే యజ్ఞ భూమి ద్విగీయతామ్ || ౧౨ || సర్వధా ప్రాప్త్యసే పుత్రా
శ్శత్రురోఽమితవిక్రమా | యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధి రియం పుత్రార్థమాగతా || ౧౩ ||

శంఖభావరమ్ । ౧౮ । సమ్మారా సుమ్మియన్తాం మే సుమాగాం వచనాదిహ ।
 మథాభిజితశ్చాశ్వో సోపాధ్యామో విమువ్యతామ్ । ౧౯ । సరయ్యా శీప్సితైః
 రేయజ్జభామిర్విధీయతామ్ । శాస్త్రయ శ్చాశ్చివన్తన్తాం యథాశీల్పం యథావిధి ॥ ౧౭ ॥
 యోః ప్రాప్త మయు యజ్ఞః సర్వేగామి మహీక్షితా నాపహానో భవేత్ ప్రోయద్యద్వి
 శ్చితుస త్తమే । ౧౮ । విద్యోహి మృగయన్తేత్ర విద్యాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః । విహ
 ర్యచ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥ ౧౯ ॥ రిద్యహా విహార్యం మే శ్చితు రేష సమా
 శ్చే । తథా విధానం శ్రీయతాం సమథాగి కంశేష్యహా ॥ ౧౯ ॥ తథేతి చ తత సుత్వే
 నిగిరి శ్రుత్య పూజయత్ । పార్థివేన్ద్రస్య తద్వాక్యం యథాజ్ఞా ప్త మనువృత । ౨౦ ॥
 తో ద్విజాన్తే భర్తజ్జ మస్తువ న్నార్థివన్తభమ్ । అనుభూతా న్తత సుర్వే పున్దరీక్షాన్తభా
 వమ్ । ౨౧ ॥ గతేష్యక ద్విజాన్త్యేషు మ నిగి న్తాన్త రాధిమ । విపన్దయిత్వాన్యో
 స్తే ప్రవివేక మహాద్యుతిః । ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్వావిశస్సస్థుః.

పునః ప్రాప్తే వసన్తేతు పూర్ణ స్థంబత్సరో ౭ భవత్ । ప్రసవాన్తం గతో యన్మం
 మమధన విన్యవా । ౧ ॥ అధివాన్య వసిన్తం చ న్యాయతః శ్రుతిపూజ్యచ అబ్రవీ
 శ్చితుం వాక్యం ప్రసవాన్తం ద్వితో త్తమమ్ । ౨ ॥ యజ్ఞోమే శ్రీయతాం బ్రహ్మస్య
 క్తం మునిపుద్గవ । యథా నవిఘ్నో శ్రీయతే యజ్ఞాగ్నేషు విధీయతామ్ । ౩ ॥ భవా
 గ్నో సుప్తాన్త హ్యం గురుశ్చ పరిమా భవా । పూర్ణాన్త్య భవతాన్త వభానో
 షస్య చోద్యతః । ౪ ॥ తథేతి చ సరాజాన మబ్రవీ ద్విజాన త్తమః । కరిష్యే సర్వ
 వైత ద్యవతా యన్మమర్చితమ్ । ౫ ॥ తతో ౭ బ్రవీ ద్విజాన్త్యే పూర్ణాన్త్య భవత్స
 తా । ధావన్త్యే నిష్ఠితాన్త్యైవ సృధా స్థుమధార్మికా ॥ ౬ ॥ కర్తాన్త్య
 వ్వికాన్త్యే కీ స్థంకానామ్ । గంకాన్త్యే కర్మిన్త త్తైవ సర్వైవ సతవన్తరకా ॥ ౭ ॥
 శుచీన్తాన్త్యైవ విదశిపునహ ముబహుశుతా । యజ్ఞాన్త్య సమీహన్తా భవన్తా
 వశాననాత్ । ౮ ॥ ఇన్తకా బహునాహసా శీఘ్ర మసేయతా మితి । బేప
 యోగి శ్రీయన్తాన్త రాజ్ఞాం బహుసూతాన్తయః । ౯ ॥ బ్రాహ్మణవన్తాన్త్యైవ
 ర్వన్తాన్త్యే తత శ్శుభా । భక్త్యాన్త్యైవ సైవ సమీహి స్థుమపేతా స్థుమన్తీతా । ౧౦ ॥
 పారజున్తాన్త్యైవ కర్తవ్య బహువిన్తరా । తవానా బహుభక్త్యాన్త్యైవ సర్వకాన్త
 ష్శితా । ౧౧ ॥ తథా జనపన్తాన్త్యైవ జనస్య బహుశోధనమ్ । దాతవ్య మన్తం
 చ త్పుత్ర ప్రత్య సతు లీలయా । ౧౨ ॥ సర్వవన్తా యథా పూజాం పోర్ణు చన్తీ సు
 క్తా । సహవన్తా ప్రియాన్త్యైవ కర్తవ్య కాన్త్యైవ శాదపి । ౧౩ ॥ యజ్ఞాన్త్య సు
 యోగి శ్చ పునహ కర్మిన్త సృధా । తేహమపి విశేషేణ పూజా కార్య యథాశ్చ
 మ్ । ౧౪ ॥ తేవ మున్తాన్తా సుర్వే వసునిరోచనేవన్తీయూగా మగం మగి

తం నకించిత్పరిహీయతే || ౧౫ || తథా భవన్తః కుర్వన్తు వీరిన్సి ధేన చేతసా | తస్మై సమాగమ్య వసిష్ఠమిద మబ్రువన్ || ౧౬ || యథోక్తం యత్పురిహితం నకించిత్పరిహీయతే | యథోక్తం తత్కరిష్యామో నకించిత్పరిహాస్యతే || ౧౭ || తతస్సుమత్ర మాహూయ వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ | నిమత్తయస్వ సృపతీ స్పృథివ్యాం యేవ ధార్మికాః || ౧౮ || బ్రహ్మణా స్మృతీయా వైవృత్యా శూద్రాంశ్చైవ సహసృశః | సమాయస్వ సత్కృత్య స్వదేశేషు మానవాః || ౧౯ || మిథిలాధిపతిం శూరం జనకం సత్సవిత్రిమమ్ | నిష్ఠితం సర్వశాస్త్రేషు తథా వేదేషు నిష్ఠితమ్ || ౨౦ || తమానయ మహాభాగం స్వయమేవ నుసత్కృతమ్ | పూర్వసమ్పన్నినం జ్ఞాత్వా తతఃపూర్వం బ్రవీమతే | తథా కాశీపతిం స్నిగ్ధం సతతం ప్రియవాదినమ్ | వయస్యం రాజసింహస్య స్వయమేవ నయస్వహ || ౨౧ || తథా కేకయరాజానం పృథ్వి పరమధార్మికమ్ | శ్వశునిం రాజసింహస్య సపుత్రం త్వమిహానయ || ౨౨ || అశ్వశ్వం మహాభాగం రోమపాదం నుసత్కృతమ్ | వయస్యం రాజసింహస్య తమానయ యశస్విసమ్ || ౨౩ || ప్రాచీనా నిగ్ధసావీరా నౌరాష్ట్రీయాంశ్చ పార్థివాః | దాక్షిణాత్యా స్మరేన్ద్రాంశ్చ సమస్తా నానయస్వహ || ౨౪ || సన్దిష్టిధాన్వి యేచాన్యే రాజానః పృథివీతలే | తానానయ ధాక్షిప్తం సానుగా న్నహబాన్ధవాః || ౨౫ || వసిష్ఠ వాక్యం తచ్చుత్వా సుమత్ర స్త్వరితస్తదా | వ్యాధితేషుకుహంస్తత్ర రాజ్ఞా మానయనే శుభాః || ౨౬ || స్వయమేవహి ధర్మాత్మా ప్రయయా మనిశాననాత్ | సుమత్ర స్త్వరితో భూత్వా సమానేతుం మహీక్షీతః || ౨౭ || తేచ కర్ణాన్వికా సుర్వే వసిష్ఠాయచ ధీమతే | సర్వం నిదయన్తిస్థ యశ్చే యమవల్పితమ్ || ౨౮ || తతః ప్రీతో ద్విజశ్రేష్ఠ స్తాన్సర్వా నిదమబ్రవీత్ | అవజ్ఞయా నదాతీయం కిన్యచి స్థిలయాపి వా || ౩౦ || అవజ్ఞయా కృతహన్యా ద్దాతారం నాత్ర సంశయః | తతః శైశ్చి దహూరాత్రై రుపయాతా మహీక్షీతః || ౩౧ || బహూనిరిత్వా న్యాదాయ రాజ్ఞో దశరథస్య వై | తతో వసిష్ఠ సుప్రీతో రాజాన మిదమబ్రవీత్ || ౩౨ || ఉపయాతా సరవ్యాఘ్న రాజాన స్తవశానాత్ | మయా తే సత్కృతా సుర్వే యథార్హం రాజస త్రమ్ || ౩౩ || యజ్ఞేయం కృతం రాజా పురుషై స్సుసమాహితైః | నిర్యాతుచ భవాన్యష్టం యజ్ఞాయతన మకాత్ || ౩౪ || సర్వకామై రుపహృతై రుపేతం వై సమస్తతః | ద్రష్టు మర్హసిరాస్త్ర మనసేవ వినిర్మితమ్ || ౩౫ || తదా వసిష్ఠవచనా దృశ్యశృణ్వ యోభయోః శుభే దివసనక్షత్రే నిర్యాతో జగతిపతిః || ౩౬ || తతో వసిష్ఠ ప్రముఖా సుర్వపవ ద్వికల్పనూః | ఋశ్యశృణ్వ పురస్కృత్య యజ్ఞకర్తారభంస్తదా || ౩౭ || యజ్ఞ వాటగత

అథ సంవత్సరే పూజ్యే తస్మిన్ వాసే శుభం గమః । సరయస్వ శ్శ్రీరథే తిల
 క్షో యక్షోఽభ్యవర్తత ॥ ౧ ॥ ఋశ్యశ్శిక్షం పురస్సౌత్య కర్తవ్యమృద్ధి వ్యవృథా
 వ్యమధే సుహాయకే రాక్షోఽస్య సుముహూర్తనా ॥ ౨ ॥ కర్మకున్యన్తి విధివ ద్యావతా
 కపాచగా ॥ యథావిధి యథాన్యాయం పరిక్రామన్తి శాస్త్రతః ॥ ౩ ॥ ప్రవర్ణ్యం
 ప్రతఃపృత్యా రథైశ్చాపసం ద్విజాః । చక్రీశ్చ విధివ త్పరమృధికం కర్మశాస్త్రతః ॥
 భిరూజ్య తతో పృష్టా సుర్యే చక్రీర్యథావిధిః । ప్రతిస్థనవపూర్వాగే ర్ద్వాజీముని
 క్షనా ॥ ౪ ॥ విస్మశ్చ విధివ ద్దత్తో రాజచాభిష్టుతోఽనఘః । మాధ్యన్దిం చ సవ
 నప్రావర్తత యథాక్రమమ్ ॥ ౫ ॥ తృతీయసవనం చైవ రాక్షోస్య సుముహూర్తనా ॥
 కృష్టిశాస్త్రతో వృష్ట్యై రిదా బ్రాహ్మణపుంగవా ॥ ౬ ॥ సచావాలత మథా ర్థే ర్త
 రితం వా సకంచనః । దృశ్యతే ప్రహ్లాదప్రవృం శేనుయుక్తం హి చక్రీరే ॥ ౭ ॥ సతే
 హస్సు బ్రాహ్మణా తుభితో వాపి దృశ్యతే । నావిద్యాన్బాహ్మణస్తత్ర నాకతాను
 కస్తథా ॥ ౮ ॥ బ్రాహ్మణా భుంజతే విన్యం నాథవ స్తస్య భుంజతే । తాపసా భుంజతే
 పితృమతా అపి భుంజతే ॥ ౯ ॥ పృథాశ్చ వ్యాధితాశ్చైవ ప్రీయో బాలా నైకై
 కః । అవశం భుంజమానానాం సత్య ప్రియమభ్యుతే ॥ ౧౦ ॥ దీయతాం దీయతామన్నం
 సూరి వివిధానిచ । ఇతి సంవోదితాస్తత్ర తథా చక్రీ రనేకశః ॥ ౧౧ ॥ అన్నకూ
 శ్చైవ హస్తా దృశ్యతే వ్యూహోఽపమా । దివసే దివసే తత్ర సిద్ధస్య విధివ ర్తనా ॥ ౧౨ ॥
 నాకేశానిమప్రాప్తా పునః ప్రీతిశాస్త్రథా । అన్నవానై సునివిహితాస్తస్మిన్యక్షే
 మాత్మనా ॥ ౧౩ ॥ అన్నహి విధివ త్సాన్యమ ప్రశంసన్తి ద్విజవృథా । అహూ
 ప్రాప్తభక్తిం తే ఇదిత బ్రాహ్మణామచ ॥ ౧౪ ॥ స్వలబ్ధృతాశ్చ పునఃమా బ్రాహ్మణా
 ద్యతేషమయః । ఉపాసతేచ తావన్త్య సుమృష్టమణిశ్చద్దళా ॥ ౧౫ ॥ కర్తాస్తతే రిదా
 ప్రా హేతువాదా వృథామనః । ప్రాహున్తి వాగ్మినో ధీరాః పరపురజీషయా ॥
 వసే దివసే తత్ర సంస్తరే కుశలా ద్విజాః । సర్వకర్మాణి చక్రీస్తే యథాశాస్త్రం ప్రచో
 తా ॥ ౧౬ ॥ నాపక్షగ్గ విజ్రాసేన్నాచ్రతో నాబళుకురేత్ ॥ సదస్య స్తస్య వై
 క్షో నావాదకుశతో ద్విజః ॥ ౧౭ ॥ ప్రాప్తే యాహాచ్ఛయే తస్మిన్తైల్యవో భాది
 కస్తథా । తావన్మో బిల్వసహితాః పక్షిసశ్చ తథావరే ॥ ౧౮ ॥ శ్లేష్మాతకమయ
 స్వతో దేవదాసుమయస్తథా । ద్వావేవ తథా విహితా బాహువ్యస్తపరిగోహా ॥
 తతా సుస్వపన్తే తే శాస్త్రజ్ఞైర్యక్షో విజైః । శోభార్థం తస్య యజ్ఞస్య కాశ్యనాల
 బ్ధృతాథవః ॥ ౧౯ ॥ ఏకవింశతియూపాస్త ఏకవింశత్యరత్నయః । వాసాభిరేకవి
 ద్భిరేకైకం సమలబ్ధృతా ॥ ౨౦ ॥ విస్యస్తా విధివ త్పర్యే శిల్పిభిస్తుకృతా దృధా ॥

గర్భదైశ్చ భూపితాః । సప్తయోదీ ప్తిమనో విరాజ స్తేయధాచిధి ॥ ౨౫ ॥ ఇష్టకా
యధాన్యాయ్యం కాలితాశ్చ ప్రమాణతః । చిత్తోగ్ని ర్భాగ్నిష్టానై స్తత్ర కుశలై శ్శుభ
కర్మణి ॥ ౨౬ ॥ స చిత్తో రాజసింహస్య సంచితః కుశలై ద్విజైః । గరుడో యక్షః పక్షి
వై తిగ్మణో స్థావరాత్మకః ॥ ౨౭ ॥ నియుక్తాస్తత్ర పశవ స్తత్రదుద్దిశ్య దైవతమ్ । ఉ
గాః పక్షిణశ్చైవ యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః ॥ ౨౮ ॥ శామిత్రేతు హయస్తత్ర
తథా బలవరాశ్చయే । ఋత్విగ్ని స్సర్వమేనై త నియుక్తం శాస్త్రత స్తదా ॥ ౨౯ ॥
పశూనాం తిశతం తత్ర యూపేషు నియతం తదా । అశ్వరత్నోత్తరం చైవ రాక్షో
దశరథస్యచ ॥ ౩౦ ॥ (కానల్య తం హయం తలీ పరిచర్య సమస్తరః । కృపాదై ర్వి
శాసై సం తీర్థిః పరమయా ముదా ॥ ౩౧ ॥ పరితీర్ణా తదా నాథం సుఖితేనచ చేతనా
అవసద్రజసి మేకాం కానల్య ధర్మకామ్యయా ॥ ౩౨ ॥ హోతాఽశ్వర్య స్తథో
ద్ధాతా హయేన సమయోజయత్ । మహిష్యా పరివృత్తాచ వావాతాంచ తథా
రామ్ ॥ ౩౩ ॥ పతత్రిగ స్తస్య వచా ముద్ధృత్య నియతేన్ద్రియః । ఋత్విగ్నమసమ్మన్న
శ్రవయామాస శాస్త్రణః ॥ ౩౪ ॥ ధూమగంధం వచాయాస్తు జప్యతిస్త నరాధిపః ।
యథాకాలం యథాన్యాయ్యం నిర్గుడన్నాప మాత్మనః ॥ ౩౫ ॥ హయస్య యాని
చాక్షాని తాని సర్వాణి బ్రాహ్మణాః । అగ్నా ప్రాప్య నివిధవత్సమస్త్రాప్తోవత ద్విజాః
స్థితీశా ఖాను యక్షానా మన్యేహం కీయతే హవిః । అశ్వమేధస్య చైతస్య చైతహా భా
ఇష్యతే ॥ ౩౬ ॥ త్యోహోఽశ్వమేధస్సంఖ్యాతః కల్పసూత్రేణ బ్రాహ్మణైః । చతు
ష్టోనుమహ స్తస్య ప్రథమం పరికల్పితమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఉక్త్యం ద్వితీయం సంఖ్యత మత
రాత్రం తథోత్తరమ్ । కాలితా స్తత్ర బహుషా విహితా శ్శాస్త్ర దన్ధినాత్ ॥ ౩౮ ॥
జ్యోతిష్టోమాయమీ చైవ మతిరాత్రో వినిర్మితౌ । అభిజ ద్విశ్వజన్తైవ మహ్నోర్యామో
మహాకిరీతుః ॥ ౪౦ ॥ ప్రాచీం హోతే దదౌ రాజా దిశం స్వకులవంశినః । అధ్వర్యకే
ప్రతీచీతు బ్రహ్మణి దక్షిణాం దిశమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఉద్ధాతేచ తథోదీచి దక్షిణై హ విని
ర్మితౌ । అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే స్వయంభువిహితే పురా ॥ ౪౨ ॥ క్షీతం సమావృతు
తదా న్యాయతః పురుషన్దభః । ఋత్విగ్నోఽహి దదౌ రాజా ధరాం తాం క్రతువర్ధనా
ఋత్విజ స్తస్వబుగ్నసన్దేవ రాజానం గతకల్పమ్ । భవానేవ మహీం కృతాన్ని మేకో
రక్షితు మర్హతి ॥ ౪౪ ॥ సభూమ్యా కార్య మస్తాకం సహితక్తార్కున పాలనే । రథాస్వా
ధ్యాయశిరశే నయం నిత్యంహి భూమిప ॥ ౪౫ ॥ నిష్క్రియం కించి దేవేహ ప్రయచ్ఛతు
భవానితి । మణిర్త్నం సువర్ణంవా గామౌ యద్వా సమద్యతమ్ ॥ ౪౬ ॥ తల్పీయచ్చ
సరశీన్ధ ధరణ్య సప్రియోజనమ్ । ఏవముక్తో నరపతిః బ్రాహ్మణై ర్వేదపారగ్ ॥ ౪౭ ॥
గవాం శతసహస్రాణి దశ శేఖా గవా మునుః । నవనోగేషు నవనోగేషు నవనోగేషు

౧౦౮. ఋత్విజన్తు తతస్సర్వే పునరు స్సహితా వసు । ఋశ్యశృగ్గాయ మునయే
 హ్యాయచ ఫీమతే ॥ ౧౦౯ ॥ తతస్తే న్యాయతః కృత్యా పౌవిధాగం ద్విజో త్రమాః ।
 ప్రీతమనస స్సర్వే పున్య మన్మదితా భృశమ్ ॥ ౧౧౦ ॥ తతః పౌనర్వకేభ్యన్తు హిర
 ం సునమాహితాః । బామ్బాననం కోటిసంఖ్యం బాగ్మగేభ్యో దదా తదా ॥ ౧౧౧ ॥
 ద్వారీయ ద్విజాయాథ హస్తాధరణ ము త్తమమ్ ॥ క్షస్త్వది ద్యావమానాయ దదా
 ఘనవస్త్రవః ॥ ౧౧౨ ॥ తతః ప్రీతేభ్యం పునతః ద్విజేభ్యం ద్వింశత్యుతాః । పునామ మకరో
 మాం హస్తపర్యాకులేక్షణాః ॥ ౧౧౩ ॥ తస్మాదిహేథ వివిధా బాగ్మజై స్సముదీరతాః ।
 తస్య స్సవీన్య భుగ్యం పుగతస్యచ ॥ ౧౧౪ ॥ తతః పునరా రాజా పాస్య యజ్ఞ
 ముత్తమమ్ ॥ హనామహం స్వీయహం దుష్టం హర్షిన్వభైః ॥ ౧౧౫ ॥ తతో బ్రవి
 త్త్యశృగ్గా రాజా దశిరథ స్తదా । కులస్య వర్ధనం తన్తుం క్షి మ్మన్తసి సువీర ॥ ౧౧౬ ॥
 ప్రీతచ సరాజాన ముచాచ ద్విజం త్రమః । భవిష్యత్ప్రీతుతా రాజా చత్వారస్తే కురో
 మాః ॥ ౧౧౭ ॥ (సతస్య నాశ్యం మధుసం సకేమ్య పుగమ్య తస్మై పురుతో నరేన్ద్రః ॥
 యమ హస్తం పరిమం మహత్తా త మృశ్యశృగ్గో ఘనభ్యువాచ) ॥ ౧౧౮ ॥ ఇతి శ్రీమ
 ద్రామకాండే చతుర్దశస్కంధః ॥

మహావీరు తతో ధ్యాత్యా స కించిదిత ముత్తమమ్ ॥ లభసంజ్ఞ సతస్యంతు
 కర్ణో స్సం మబివీత్ ॥ ౧౦౮ ॥ ఇష్టం తేహం కోష్యామి పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్ ॥
 హ్యుచిసి పౌత్తస్తైర్బ్రహ్మ విధానతః ॥ ౧౦౯ ॥ తతః పాగ్మిన్య తామస్తే పుత్రీ
 యాం పుత్రకారణాత్ ॥ బహువాగ్మ తేజస్వీమ ప్రబ్రష్టేన క్షిప్తాః ॥ ౧౧౦ ॥ తతో
 మా స్సగధర్వా సిద్ధార్థే చిమన్తయః ॥ భాగవతీగహర్థం వై సమతేతాయథా
 ౧౧౧ ॥ తాస్సమేవ యథాన్యాయం తస్మిన్మదిసి ప్రేవతాః ॥ అమృత స్తోకకర్తారం
 ప్రవృణం వచనం మహత్ ॥ ౧౧౨ ॥ భగవం స్తవ్యత్రసాదేవ రావణోనామ రాక్షసః ॥
 త్వమ్నో బాధతే వీర్యా ద్భాసితుం తం సశక్యమ్ ॥ ౧౧౩ ॥ త్వయా తస్మై హోద త్తః
 ప్రేవ భగవన్నునా ॥ మానయ స్తస్మై తం నిత్యం సర్వం తస్య కుమామహే ॥ ౧౧౪ ॥
 ద్వేజయతి లోకాం ప్రీ నుచ్చీరతా ద్వేష్టి చురత్తతః ॥ తేజం తిరదశ రాజానం పుగన్త
 మతు మిచ్చతి ॥ ౧౧౫ ॥ ఋషీన్యతా స్సగధర్వా సమరా న్బాగ్మగాంస్తదా ॥ అతిశా
 రితి దుష్టో వరదాసేవ మోహితః ॥ ౧౧౬ ॥ వై శం సూర్యః పుత్రపతి పార్శ్వేవతి సమా
 తః ॥ చలోర్జిమాలీ తం ద్విష్టవై సముద్రోపి వశిమృతే ॥ ౧౧౭ ॥ తస్మామ్నో
 యం తస్మాదాగ్మహే ధోరదచ్చనాత్ ॥ వధార్థం తస్య భగవన్నుచాయం కన్తుమర్హసి ॥
 వము క్తస్సురై స్సరైర్వృష్టి సముత్వా తతో బ్రవివీత్ ॥ హస్తాయం విదిత స్తస్య

ధ్యోఽస్మీతివాగుక్తా తథేత్యుక్తంచ తన్నయా । ౧౩ । నాకీర్తయవజ్ఞానా త్త
 ఙ్గోమానుమానస్తదా । తన్న త్నమానుమా ద్యధ్యో మృత్యు ర్నాన్యోస్య విద్యతే ।
 ఏతచ్చుత్థాప్రియం వాక్యం బ్రహ్మణా సముదాహృతమ్ । దేవామహన్వయస్సర్వే
 పౌహృష్టాశ్చాథవంస్తదా ॥ ౧౪ ॥ ఏతస్మిన్నస్తరే విష్ణు రుపయాతో మహాద్యుతిః
 శంఖచక్రగదాపాణిః పీతవాసా జగత్పతిః ॥ ౧౫ ॥ బ్రహ్మణాచ సమాగమ్య తత్ర
 తథా సమాహితః । తమబున్దాసురా స్సర్వే సమభిప్రాయ సన్నతాః ॥ ౧౬ ॥ త్వా
 నియోక్త్యామహే విష్ణో లోకానాం హితకామ్యయా । రాక్షో దశరథస్య త్వమయో
 ధ్యాధిపతేః ప్రభాః ॥ ౧౭ ॥ ధర్మజ్ఞస్య వదాస్యస్య మహర్షి సమతేజసః । తస్య భార్య
 సుతిస్థుషుషీ శ్రీకీర్త్యపమానుచ ॥ ౧౮ ॥ విష్ణో పుత్రీవ్యమాగచ్ఛ కృత్యాత్మానం
 చతుర్విధమ్ । తత్రతస్య మానుషా భూత్వా ప్రచుర్ధ్వం లోకకంటకమ్ ॥ ౧౯ ॥ అవస్య
 దైవతై ర్విష్ణో సమరే జహి రావణమ్ । సహి దేవాసుగంధర్వా నిధాన్శ్చ మునిసన్త
 మాన్ ॥ ౨౦ ॥ రాక్షసా రావణో మూఢో ఏవ్యోత్సేకేన బాధతే । ఋషయశ్చ తి
 స్తేన గంధర్వాపురంస్తదా ॥ ౨౧ ॥ కీర్తిస్తో నస్తసవనే కాద్రోకిల హింసితాః । వధాన్
 వయ మాయాతా స్తస్య వై మునిభి స్సహ ॥ ౨౨ ॥ సిద్ధ గంధ్వయక్షాశ్చ తత స్తాన్
 శరణం గతాః । త్వం గతిః పరమా దేవ సర్వేషాం నః పర స్తవ ॥ ౨౩ ॥ సభాయ దే
 శత్రుగాం సృగాం లోకే మనః కుకుటవముక్తమ్ దేవకో విష్ణు ప్రీ దశపుజనః ॥ ౨౪ ॥
 పితామహపురోగాంస్తా న్సర్వభోకనముస్మృతాః । అబ్రవీ త్రిదశాస్సర్వాపమేతాన్
 ర్నసంహితాన్ ॥ ౨౫ ॥ భయం త్యజత భద్రంపూ హితార్థం యుధి రావణమ్ । సప్త
 త్రపాత్రం సామాత్యం సమిక్ష్ణాతిబాధవమ్ ॥ ౨౬ ॥ హత్వా క్రూరం దురాత్మానం
 దేవర్షీణాం భయానకమ్ । దశవన్దనహస్తాణి దశవన్దకతానిచ ॥ ౨౭ ॥ వత్సామి
 మానుషే లోకే పాలయ స్పృశివీ మిమామ్ ॥ ఏనం దత్వా చరం దేవై దేవానాం
 విష్ణురాత్మవాన్ ॥ ౨౮ ॥ మానుషే చిన్తయామాస జన్మ భూమి ముఖాత్మనః । తతః
 పద్మపలాశాక్షి కృత్యాత్మానం చతుర్విధమ్ ॥ ౨౯ ॥ పితరం రోచయామాస తదా
 దశరథం సృపమ్ । తతో దేవాసుగంధర్వా స్సగుద్రా స్సాపురోగణాః ॥ ౩౦ ॥ స్తుభి
 ర్దివ్యసూపాభి స్తుష్టుప్త ర్నధుసూదనమ్ ॥ త ముద్ధతం రావణ ముగ్రతేజసం ప్రవృధ
 దర్పం త్రిదశేశ్వరద్విపమ్ । విరావణం సాధుతపస్వికంటకం తపస్వినా ముద్ధత తం భయా
 వహమ్ ॥ ౩౧ ॥ త మేవ హత్వా సబలం సబాధవం విరావణం రావణమగ్న్యోపేయమ్ ।
 స్వలోకమాగచ్ఛ గతజ్వర శ్చిరం సురేంద్రగుప్తం గతదోషకల్మషమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి
 శ్రీమద్బాలకాండే పంచదశస్కంధః

తతో నారాయణో విష్ణుర్వియక్తస్మరన రత్నమ్ । భావస్పటి మరాణేవం
వచన ముద్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఉపాయః కో వధీ తస్య రావణస్య దురాత్మనః । య
తం సమాన్యాయ విహన్యా మృషికోటకమ్ ॥ ౨ ॥ ఏనముక్తాస్మృతా స్ఫుర్తే
శ్శూచ్యుర్విష్ణు మవ్యయమ్ । మానుషీం తను మాన్యాయ రావణం జహి సంయుగే ।
తేపే తవ ప్రేమిం దీప్తికాల మన్వయమ్ । యేన తుష్టోఽథవ దృష్టో లోకీకృ
తపూర్వజః ॥ ౩ ॥ సంతృప్తి ప్రదదా తస్మై రాక్షసాయ వరం పృథుః । నానావిధభ్యో
తేభ్యో భయం నాన్యత్ర మోసుమాత్ ॥ ౪ ॥ అపజ్ఞాతాః పురా తేన వందానేన
సమా । ఏనం పితామహో రత్నా ద్వయం పోష్య నే ద్వయః ॥ ౫ ॥ ఉత్పాదయతి
కాంత్రీకృత్రియ శ్శూన్యచక్షురితస్త్వై రస్య సకో నృప్తో మానుషేభ్యః పర స్తపః
సృజన్వచనం శుభ్రాన్ సురాణాం విష్ణురత్నీనామ్ । పిరితం రోదయామాస తదా
విభంభుః ॥ ౬ ॥ సమాభ్యుపగోర్భువతి స్తస్మిన్కాలే మహామ్యతిః । అయజ
త్రీయా మప్యం పులేష్టు రినిమాదసః ॥ ౭ ॥ పృథ్వీ విశ్వీయం విష్ణు రాయ స్వీచ
యమామ్ । అత్తానం గతీ దేవైః ప్రాజ్యమానో ముపార్జితః ॥ ౮ ॥ తతోఽపై
జమానస్య వానకా దతులప్రథమః । ప్రామహ్యతం మహద్భూతం మహాభీకం
సంభవమ్ ॥ ౯ ॥ కృష్ణకృష్ణాభిరంజితాభ్యం దుష్టభీష్టమ్ । స్నిగ్ధవ్యాకృత
శక్తిశ్చీప్రమామూర్ధవమ్ ॥ ౧౦ ॥ శిథిలంకసవృక్షం దివ్యాభిగణధూపితమ్ ।
అపృథ్వసముత్పేథం దృఢకాకూలవిక్రమమ్ ॥ ౧౧ ॥ దివాకరసమాకారం దీప్త
సోభనమ్ । (మహాదన్వం గదాపాదం గోపతిశ్చక్రధర్మమ్ ॥ ౧౨ ॥ మహా
భూం మహాగాహం మద్ధనివ్యయశోభితమ్ । తా రావికృతః త్వేన హాశోగోపి రాజతా
రాభవతి త్వేన్యై వై శోచనమశోభితమ్ । జ్వలన్విచిత తేజోభక్తివయన్నివచనభీయా
భూమ్యానమయై హ్యుపగై హ్యుపీరించ యత్) । తత్త్రామ్భానదమధునా
జతా ద్రవభివృదామ్ ॥ ౧౩ ॥ దివ్యరాయససమ్భూధాం పాలిం పశ్యేమివ ప్రియామ్ ।
గృహ్య విపులాం దోర్భావం స్వయం మాయామయూమివ ॥ ౧౪ ॥ సమనేత్యా
వీర్వాక్య మిదం దశవిధం స్మరమ్ । ప్రాజాపత్యం సరం విధి మా మహాభ్యాగతం
స ॥ ౧౫ ॥ తతోఽనం తదా రాజా ప్రత్యువాచ కృతాశ్చలిః । భగవన్పార్వతగతం
స్మృతిమహం కరమాణీ తే । ౧౬ ॥ ఆభో పునరిదం వాక్యం ప్రాజాపత్యే సకోబిషత్ ।
దన్నశ్చయతా దేవా నద్య ప్రాప్త మిదం త్వయా ॥ ౧౭ ॥ ఇదం తు స్మృతశాస్త్రాల
యసం దేవనిర్మితమ్ । ప్రజాకరం గృహగర్వం భవ్యమాలోగ్యవర్ధనమ్ ॥ ౧౮ ॥
యోగా మనుమానాగా మశ్శీ తేతి ప్రయచ్ఛవై । తాసు ర్యం ప్రాప్సుసే పుత్రాన్య
యజనే స్మర ॥ ౧౯ ॥ తథేతి స్మరతిః ప్రీతశ్శిరసా ప్రతిగృహ్య తామ్ । పాలిం

దేవాన్నసమ్ముఖాం దేవదత్తాం హిరణ్మయీమ్ ॥ ౨౮ ॥ అభివాద్యచ తద్భూత
మద్భూతం ప్రియదత్తసమ్ ॥ ముదా పరమయా యుక్తశ్చకారాభిప్రదక్షిణమ్ ॥ ౨౯ ॥
తతో దశరథః ప్రాప్య పాయసం దేవనిర్మితమ్ ॥ బభూవ పరమప్రీతిః ప్రాప్య విత్తవి
వాధనః ॥ ౩౦ ॥ తత స్తదద్భూత ప్రఖ్యం భూతం పరమభాస్వరమ్ ॥ సంవర్తయిత్వా తత్
ర్నతత్రైవా స్తరధీయత ॥ ౩౧ ॥ హర్షరశ్మిభి రుద్యోతం తస్యా స్తగిపుర మాబభౌ
శారదస్యాభిరామస్య చంద్రప్రేవ సభోమ్ముఖి ॥ ౩౨ ॥ సా స్తగిపురం ప్రవిశ్యైవ కౌసల్యా
మిద మబ్రవీత్ ॥ పాయసం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రీయం త్వద మాత్మనః ॥ ౩౩ ॥ కౌ
ల్యామై నరపతిః పాయసార్థం దదా తదా ॥ అధావర్ణం దదాచాపి సుమిత్రాయై నరా
ధిప ॥ ౩౪ ॥ కైకేయ్యైచావశిష్టార్థం దదా పుత్రార్థకారణాత్ ॥ ప్రదదా చావ
ష్టార్థం పాయసస్యామృతోపమమ్ ॥ ౩౫ ॥ (అనుచి వ్ర్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీ
పతిః ॥ ఏవం తానాం దదా రాజా భార్యాణాం పాయసం పృథక్ ॥ ౩౬ ॥ తా స్త్యైతత్ప్ర
యసం ప్రాప్య సరేస్సౌస్య త్రమప్త్రియః ॥ సమ్మానం మేనిరే సర్వాః ప్రహర్షోదితరే
తనః ॥ ౩౭ ॥ తతస్తు తాః ప్రాశ్య తను త్రమప్త్రియో మహీపతే రు త్రమపాయస
పృథక్ ॥ హుతాశనాదిత్యసమానతేజసా చిరేణ గర్భాన్పుతిషేదిరే తదా ॥ ౩౮ ॥ తస్
స్తు రాజా ప్రసమీక్ష్య తా స్త్రియః ప్రసూధగర్భాః ప్రతిలభమానసః ॥ బభూవ హృ
ష్టప్రీదివే యథా హరి స్సురేస్సౌ సిద్ధర్షి గణాభిపూజితః ॥ ౩౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్బా
లకాండే - పదశశస్సర్గః

పుత్రత్వం తు గతే విష్ణో రాజ్య స్తవ్య మహాత్మనః ॥ ఉవాచ దేవతా సుర్యా
స్వయమ్భూ ర్భగవానిదమ్ ॥ ౧ ॥ సత్యసత్యస్య వీరస్య సర్వేషాం నో హితై పిణః
విష్ణో స్సహాయా స్థలిన స్సృజన్యో కామరూపిణః ॥ ౨ ॥ మాయావిదశ్చ శూరాంశ్చ
నాయవేగసమూజవే ॥ నయజ్ఞా నృద్ధిసమ్మన్నా నిష్ఠుతుల్యపరాక్రమా ॥ ౩ ॥
అసంహార్యానుపాయజ్ఞా నింహసంహననాన్వితా ॥ సర్వాస్త్రగుణసమ్మన్నా నయ
తప్రాశనానివ ॥ ౪ ॥ అపునస్సుచ ముఖ్యాసు గన్ధర్వీణాం తనూషుచ ॥ యక్షపన్న
కన్యాసు ఋషీవిద్యాధరీషుచ ॥ ౫ ॥ కింనరీణాం గాత్రేషు వానరీణాం తనూషుచ
స్సృజన్యో హరిరూపేణ పుత్రాంస్తుల్యపరాక్రమా ॥ ౬ ॥ పూర్వమేవ మయా స్మృత
జాన్మృవాన్మక్షపుణ్యః ॥ జృమ్భుమాణస్య సహసా మమ వక్త్రా దజాయత ॥ ౭ ॥
తథోక్తా భగవతా తత్ప్రతిశ్రుత్య శాసనమ్ ॥ జవయామాసు రేవం తే పుత్రా న్యచ
రూపిణః ॥ ౮ ॥ ఋషయశ్చ మహాత్మనః సిద్ధవిద్యాధరీరగా ॥ చారణాశ్చ సుతాన్
రావన్సృజ రణనచారిణః ॥ వానరేష్టాం మహేష్టాభి మిష్టాః ॥ వాలిన మూర్ధ్వితమ్

మహాహిమ్ ॥ ౧౦ ॥ సర్వవాచకముఖ్యానాం బుద్ధిమన్త మనుత్రమమ్ ॥ ధనదస్య సుత
 గ్రిమాన్వాసకో గ్ధమాదనః ॥ ౧౧ ॥ విశ్వకర్తా త్వజనయస్సశం నామ మహాహి
 మ్ ॥ పావకస్య సుత శ్రీగ్రమాన్నీలోఽస్మి సదృశప్రథః ॥ ౧౨ ॥ తేజసా యశసా వీర్యా
 త్వరిచ్యత వానరాః ॥ నూపద్రవిణసమ్పన్నా వశ్యోనౌ నూపసమ్మతౌ ॥ ౧౩ ॥ మైత్రం చ
 గ్విదం చైవ జనయామాసతు స్వయమ్ ॥ ఎదుగో జనయామాస సుషీణం నామ
 నరమ్ ॥ ౧౪ ॥ శతధం జనయామాస ప్త్యవ్యస్త మహాబలమ్ ॥ మౌనుతస్యాత్వజ
 గ్రిమాంబానూమాన్వామ చానరీ ॥ ౧౫ ॥ సద్రసంహసనోపితో దైవతేయసమా
 వే ॥ సర్వవాచకముఖ్యేషు బుద్ధిమాన్వలవానరీ ॥ ౧౬ ॥ తే స్పృష్టా బహుసాహస్రా
 శ్రీస్త్రివసధేరతాః ॥ అప్రమేయబలా వీరా విక్రాంతాః కామనూపిణాః ॥ ౧౭ ॥ తే గజా
 లసంకాశా వపుష్కన్తౌ మహాబలాః ॥ ఋక్షవాసరగోపుచ్ఛాః క్షీప్రమేవాభిజక్షరే ॥
 సస్య దేవస్య యద్రామ తేజో యశ్యే సూక్ష్మమ్ ॥ అజాయత సమస్తే సస్య తస్య
 తోకస్పృశత్ ॥ ౧౮ ॥ గోలాన్ధూరీషు వోన్విన్నాః కేచిత్సత్తుతవిక్రమాః ॥ ఋక్షేషు చ
 ధావాతా వానరాః కిన్మృషుచ ॥ ౧౯ ॥ దేవా మహద్విగ్ధర్వాస్త్రాస్త్రాస్త్ర యతో మన
 సః ॥ నాగాః కిన్ముసుచా శ్చైవ సిద్ధవిద్యాధరగౌరవాః ॥ ౨౦ ॥ బహుశ్చ జనయా
 ము హిష్టాస్త్రైః సహస్రైః ॥ వానరా మృనుహాకాయా సుర్యాస్త్రైః వనచా
 పాః ॥ ౨౧ ॥ అచ్చరమ్భుచ ముఖ్యాసుతేభా విద్యాధరీషుచ ॥ నాగకన్యాసుచ తథా
 భ్యవ్రాంతనామచ ॥ ౨౨ ॥ కామనూపిణోపితా యథాకామవిచారిణాః ॥ సింహ
 స్థూలసమ్మతాః పశ్యేదపి బలేచ ॥ ౨౩ ॥ శిలాప్రవారాః సుర్యే సర్వే పాదపయో
 ర్మః ॥ కృత్తిష్టామృతా సుర్యే సర్వే సర్వాస్త్రకోవిదాః ॥ ౨౪ ॥ విచాలయేయు
 శ్చ తేష్టాశ్చేదయేయుః క్షిప్రాస్త్రపాణాః ॥ త్కోధయేయుశ్చవేగేన సముద్రం పరి
 వరింపతిమ్ ॥ ౨౫ ॥ దాశయేయుః క్షీరం పద్భ్యామౌష్ణవేయుః పూర్ణవమ్ ॥ సభధ్ధలం
 శేయశ్చ గృహ్ణీయతపి తోయదాః ॥ ౨౬ ॥ గృహ్ణీయంతి మారత్నా శ్చత్రాస్పృ
 శతోవతే ॥ సర్వమానాశ్చ నాదేన పారయేయుర్విహంగమాః ॥ ౨౭ ॥ ఈషుశానాం
 సూతాని హరీగాం కామనూపిణామ్ ॥ శతం శతసహస్రాణి యూధపానాం మహా
 నామ్ ॥ ౨౮ ॥ తే ప్రధానేషు యూధేషు హరీగాం హరియూధపాః ॥ బభూవు ర్యూ
 శశ్రీహావీరాంశ్చాజనయన్తరీ ॥ ౩౦ ॥ అన్యే ఋక్షవరః ప్రస్థానువరస్థు సుహ
 వః ॥ అన్యే నానావిధాః శైలాన్కాననానిచ శేజరీ ॥ ౩౧ ॥ సూర్యపుత్రంచ
 స్త్రిమం శక్తపుత్రంచ వారిహమ్ ॥ భ్రాతరావుసరస్థుస్తే సర్వేవ హరీశ్వరాః ॥ ౩౨ ॥
 సీలంబానూమన్త మన్యాంశ్చ హరియూధపాః ॥ తే తార్క్ష్యదేగసమ్పన్నా సుర్యే
 విహంగమాః ॥ ౩౩ ॥ విచారిణాః సర్వే సర్వాః కింహవాగ్రుమహూరగాః ॥

తాంశ్చసర్వాన్మహాబాహుర్వానీ విపులవిక్రమః || ౩౪ || జగోపభుజుర్వేణ ఋషి
గోపుచ్చవాసరాః | తైరియం పుణివీ శూరైః సుపర్వతవనాన్లవా || ౩౫ || కీర్ణా
వివిధసంస్థానైర్నానావ్యంజనలక్షణైః || తైర్లేనుబృందాచలకూటకలైర్నృపా
బలైర్వాసరయూధపాలైః | బభూవభూ శ్రీమశరీరయాపై సుమాపుతా రామసహ
యపేతోః || ౩౬ || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే సప్తదశస్కంధః.

నిర్వృత్తేతు క్రతౌ తస్మిన్స్థాయమధే మహత్తనః | ప్రతిగృహ్య సురా భాగా
స్ఫులిజస్సు ర్యథాగతమ్ || ౧ || సమాప్తదీక్షానియమః పత్ని గణసమన్వితః | ప్ర
వేశే పురీం రాజా సభ్యత్వబలవాహనః || ౨ || యథార్హం పూజితా స్తేన రాజ్ఞా వై
పుణివీశ్వరాః | ముదితాః ప్రయయ్య ద్వేళా స్ఫులిగమ్య మునిపుణ్యవమ్ || ౩ || శ్రీమతా
గచ్ఛతాం తేమాం స్వపురాణి పురాతనాః | బలాని రాజ్ఞాం శుభ్రాణి ప్రహృష్టాని చకా
శశః || ౪ || గజేషు పుణివీశేషు రాజా దశరథ స్తదా | ప్రవితేతే పురీం శ్రీమాన్ము
స్సైత్య ద్విజోత్తమాః || ౫ || శాస్త్రయా ప్రయయా సార్థం ఋశ్యశృణ్ణ స్సుతా
జితః | అనీవీయమానౌ రాజ్ఞాఽథ సాయయాత్రేణ ధీమతా || ౬ || ఏనం విస్ఫుజ్య తా
స్సర్వాన్రాజా సమ్పూర్ణమానసః | ఉవాస సుఖత స్తత్రి పుత్రోత్పత్తిం వివిత్తయన్
అథ శ్రీరామావతారః.

తతో యశ్చే సమాప్తేతు ఋతూనాం పల్లవమత్యయుః | తతశ్చ ద్వాదశే మా
వై ప్రేనావమికే తిథా || ౧ || సత్తత్రే దితిరైవత్యే సోచ్చసం క్షేపం శచ్చసం | గ్రహ
షు కర్కటం క్షేపాకృతావిష్టనాసహ || ౨ || ప్రోద్యమానే జగన్నాథం నిర్వహే
సమస్కృతమ్ | కాసల్యాఽజనయద్రామం స్వేతికణసంయుతమ్ || ౩ || విష్ణోర్బంధ
మహాభాగ మిహ్నోకురులవద్దనమ్ | కాసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితేజసా || ౪ ||
యథా వరేణ దేవానా మదితి ర్వజరాణినా | భరతో నామ కై కేయాన్సం జన్తే సత్య
పరాక్రమః || ౫ || సాక్షా ద్విష్ణోశ్చతుర్భాగ స్సర్వైః సుముదితో గుడైః | అథ లక్ష్మణ
శత్రుహ్నా నుమిత్రా జనయత్సుతౌ || ౬ || ఏరా సర్వాస్త్ర కుశలా విష్ణోర్బంధసమన్వితౌ
పుష్యే జాతస్త్రు భరతో మీనలక్ష్మే ప్రసన్నధీః || ౭ || సార్వే జాతౌతు సౌమిత్రీ కు
రేఽభ్యుదితే రహా | రాజ్ఞాః పుత్రా మహాత్మాన శ్చతావో జన్తేరే పుణక్ || ౮ ||
గుణవన్తౌఽనుయసాశ్చ రుచ్యా ప్రోష్ఠపదోపమాః | జనుః కలంచ గర్భర్వానపుత్ర
శ్చాస్మరోగణా || ౯ || దేవమస్తుభయౌ నేమః పుష్పపుష్టిశ్చ భాచ్చ్యుతా | ఉత
వశ్య మహానాసీ దయోధ్యాయాం జనాకులః || ౧౦ || రథ్యాశ్చ జనసమ్పాదా నట
ర్లకసమ్కులాః | గాయన్తే శ్చ విరావిర్యో వాదన్తే శ్చ రథావహైః || ౧౧ || ప్ర

సృజా ౧౦౧ । అపిత్వైకాదశాపాంతు నామకర్త తథా ౨౫౦౯ । క్షేప్తంరామం
 కత్తాపం భరణం కైకయానుతమ్ ॥ ౨౦ ॥ సామితిం లక్ష్మణమితి శత్రుస్సమ
 తథా । పరిష్కరి పరిమప్రీతో నామాని కృతవాం నైవా ॥ ౨౧ ॥ ప్రాప్తానామ్భుజ
 మాన పాంజానపదానపి । అదదాద్భాష్టానాంతు రత్నోఽను మమితం బహు ॥
 ౨౨ ॥ జన్మక్రియాదీని సంవకర్త్యాన్యకారయత్ । తేహంకేతురివ క్షేప్తా రామో రతి
 వితుః ॥ ౨౩ ॥ నిభావ భూయో భూతానాం స్వయమ్భూతవనమృతః । పశ్యే
 విదత్సూర్యా సుశ్యేలోక హితే రతాః ॥ ౨౪ ॥ పశ్యే భూమామమృన్నా సుశ్యే
 వితా నుతై ॥ తేహమపి మహాతేజా రామ సుత్యవరాక్రమః ॥ ౨౫ ॥ ఇప్త
 వ్యోగ లోకస్య శోకాన్మృతాని నిర్మలా ॥ గజన్మధేకశ్యేపుష్కేచ రథవర్యాసు నిన్మ
 ॥ ౨౬ ॥ ధనుశ్యేదేవ నిరతః నిపుశుశ్రూషణే రతః । బాల్యాత్ప్రభృతమిన్మృగ్ధో
 గ్ధో లక్ష్మిన్మనః ॥ ౨౭ ॥ రామస్య లోక రామస్య భ్రాతృ క్షేప్తస్య నిర్వశః ।
 ప్రీయకర స్వస్య రామన్యసి శిశిరతః ॥ ౨౮ ॥ లక్ష్మణో లక్ష్మిన్మమృన్నా బహిః
 గాఢవాహుః । నచ తేన వివా రిత్రాం లభితే పురుషో ధిమః ॥ ౨౯ ॥ మృత్యుమన్న
 పదేత మత్నాతి గహి రం విగాయదాహి హయమాయుర్యా మృగయాం యాతి
 నమః ॥ ౩౦ ॥ తత్రపం పృథురో ౨శ్వేరి సభయః పరిసాలయతా । భరణ్యాపి శత్రు
 వై లక్ష్మరామకహి నమః ॥ ౩౧ ॥ ప్రాప్తాన్ప్రియతో నిర్వశః నివృతాపీ త్రథా
 నా । సదత్సృష్టహాదాన్ప్రీతిం కైకయానాం నిన్మ ॥ ౩౨ ॥ నిభావ పరిమప్రీతో
 పద వితామహః । తే యథాభావసంపన్నా సుశ్యే పనురితా నుతై ॥ ౩౩ ॥
 ముద్రాకీ శ్రీమత్త్యేవస్యభావీష్టానిన్మహాతేజా నిమగ్ధానానాం పశ్యేమాం దీప్త
 కామః ॥ ౩౪ ॥ వితా వికాళో బృహద్రో బ్రహ్మలోకాధిపా యథా । తేరాపి మమజ
 భ్రా వైదికాధ్యయనే రతాః ॥ ౩౫ ॥ విప్రసిహోమణి తాగి ధనుశ్యేదేవ నిర్వశః ।
 రాజా దశరథ శ్రీమాం చాన్ప్రియాం ప్రతి ॥ ౩౬ ॥ (ప్రీత్యయమాన భర్తాభ్రాసో
 స్వయం పుత్రాస్తామి) తస్య దీప్తయమానస్య మనినిర్యే మహార్జున ॥ ౩౭ ॥
 సగచ్ఛత్తహాతేజా విశ్వమిత్రో మహామునిః । స రాజ్ఞో విప్రనాకాంక్షి ద్వారా
 నినువాచహ ॥ ౩౮ ॥ శ్రీమద్రామాయణే మాం ప్రాప్తం కౌశిం గాఢవస్సుతమ్
 శ్రీత్యా వచనం ప్రాసాదాభో తేజో వ్రమద్రువ ॥ ౩౯ ॥ సమన్భి ప్రమనస సుశ్యే
 వాక్యేన చోదితాః । తే గత్వా రాజధనసం విశ్వమిత్ర మృషీం తదా ॥ ౪౦ ॥
 సమావేదయామాసు ర్విపరామృత్యాదీనే రతా । తేహం తద్యచసం శ్రుత్యా
 ిథా సమహితాః ॥ ౪౧ ॥ ప్రత్యుజ్జగామరం బృహద్రో బ్రహ్మణ మివ హాసహ ।
 పుష్కరే దగిరితం దీప్తా తాపసం సంశిత వరిమ్ ॥ ౪౨ ॥ సమావేదయామాసు

30 శ్రీమద్రామాయణే బాలకాండే ఏకోనవింశత్యర్కః.

తతోఽర్హ్య ముపహరయత్ । స రాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యార్హ్యం శాస్త్రదృష్టేన కర్తవాః
 కుశలం చావ్యయంచైవ పర్యపుచ్చన్న రాధిపమౌపురే గోకే జనపదే బాన్ధవేషు సుహృ
 త్సుచ ॥ ౪౪ ॥ కుశలం కాశిగో రాజ్ఞః పర్యపుచ్చ త్సుధార్మికః । అపి తే సన్నతా
 సుర్వే సామస్తా రిపస్త్రా జితాః ॥ ౪౫ ॥ దైవంచ మానుషంచాపి కర్త తే సాధ్వనుష్ఠితమ్
 వసిష్ఠంచ సమాగమ్య కుశలం మునిపుత్రవః ॥ ౪౬ ॥ ఋషీంశ్చాన్యన్యథా న్యాయం
 మహాభాగానువాచవా । తే సర్వే హృప్తమనస స్తస్య రాజ్ఞో నివేశనమ్ ॥ ౪౭ ॥ వివి
 తుః పూజితా స్తత్ర నిషేదుశ్చ యథార్హతః । అథ హృప్తమనా రాజా విశ్వామిత్రం
 మహామునిమ్ ॥ ౪౮ ॥ ఉవాచ పరమోదాగో హృప్తస్తమభిపూజయత్ । యథామృ
 తస్య సమ్ప్రాప్తి ర్యథా వర్ష మనూదకే ॥ ౪౯ ॥ యథా సదృశదారేషు పుత్రజ
 న్నాఽప్రజన్యచాప్రసప్తస్య యథాలాభో యథాహర్షో మహూదయే ॥ ౫౦ ॥ తద్దైవాగ
 మనం మన్యే స్వాగతం తే మహామునేకంచ తే పరమం కామం కరోమి కిముహ్నితః
 సాత్రభూలోసి మే బ్రహ్మ నిష్టస్య ప్రాప్తోసి ధార్మిక । అద్య మే సఫలం జన్మ జీవితంచ
 సుజీవితమ్ ॥ ౫౧ ॥ పూర్వం రాజర్షితేజేన తపనా ద్యోతితప్రభః । బ్రహ్మర్షిత్వ మను
 ప్రాప్తః పూజ్యోసి బహుధా మయా ॥ ౫౩ ॥ తదద్భుత మిదం బ్రహ్మ పవిత్రం
 పరమం మమ । శుభత్కృత్యైతశ్చాహం తవ సన్దర్శనా ర్హభో ॥ ౫౪ ॥ బూహి య
 త్యాగ్నితం సింధ్యం కార్య మాగమనం ప్రతి । ఇచ్ఛామ్యనుగృహీతోహం త్వదగ్గ
 పరివృద్ధయే ॥ ౫౫ ॥ కార్యస్య స విముక్తంచ గంతు మర్హసి కాశిక । కర్తాచాహ
 మశేషేణ దైవతంహి భవాన్మమ ॥ ౫౬ ॥ మమచాయ మనుప్రాప్తో మహాసభ్యుద
 యోద్విజ । తవాగమనజగ్మోన్నే ధర్మశ్చానుత్రమో మమ ॥ ౫౭ ॥ ఇతిహృద
 యనుఖం నిశిమ్య వాక్యం శ్రుతిమిఖ మాత్మనతా విసీతమక్రమ్ । ప్రథితగుణయశా
 గుణై ర్విశిష్టః పరమముపేగి పరమం జగము హ్నిమ్ ॥ ౫౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే
 అష్టాదశస్కంధః.

తచ్ఛ్రుత్యా రాజసింహస్య వాక్య మద్భుతవి స్తరమ్ । హృప్తగోమా మహా
 తేజా విశ్వామిత్రోఽధ్యభాషితః ॥ ౧ ॥ సద్భవం రాజశాస్త్రాల తవైత ద్భువినాన్యతః
 మహావంశ ప్రసూతస్య వసిష్ఠవ్యవదేశసః ॥ ౨ ॥ యత్తుమే హృద్గతం వాక్యం తస్య
 కార్యస్య నిశ్చయమ్ । కురుప్య రాజశాస్త్రాల భవ సత్యవృత్తిశ్రవాః ॥ ౩ ॥ అహం
 నియమ మాతిశ్యే సిద్ధ్యర్థం పురుషర్షభ । తస్య విఘ్నకరా ద్వాతు రాక్షసా కామరూ
 పిణా ॥ ౪ ॥ నైతే మే బహుశ శ్చీర్ణే సమాప్త్యాం రాక్షసా విహా । మారీచశ్చ సుబా
 హుశ్చ వీర్యవన్తా సుగీతాః ॥ ౫ ॥ తౌ మాంసరుధికాఘేణ కేడిం తా మభ్యవర్షతామ్
 అపహతే తథాభూతే తస్మిన్నయమనిశ్చయే ॥ ౬ ॥ కృతశ్రమా నిరుత్సాహ స్తస్మా

దేశా దసాక్రమే । నచమే శ్రోధ ముత్సృష్టుం బుద్ధిర్భవతి సార్థిక ॥ ౭॥ తథాభూతాహి
సాచర్యా నశాప స్తత్ర ముచ్యతే న్యపుత్రం రాజశాస్త్రాల రామం సత్యపరాక్రమమ్ ।
కాకపక్షధరం శూరం క్షేప్తం మే దాతు మర్హసి । శక్తో హ్యేష మయా గుప్తా దివ్యేన
స్వేన తేజసా ॥ ౮ ॥ రాక్షసా యే వికర్తార స్తేమాముని వినాశనే । శ్రేయశ్చాస్తై ప్రదా
న్యామి బహుయావం నసంశయః ॥ ౧౦ ॥ త్రయాణామపి లోకానాం యేన ఖ్యాతిం
గమిష్యతి । నచ తౌ రామ మాసాద్య శక్తౌ స్థాతుం కథంచన ॥ ౧౧ ॥ నచ తౌ రామ
వా దన్యో హస్తు ముత్సహతే పుమా ॥ వీర్యోత్పిక్తహి తౌ సాహ కాలసాశవశం
గతే ॥ ౧౨ ॥ రామస్య రాజశాస్త్రాల నపర్యాప్తా మహర్షయః । నచ పుత్రకృతం స్నే
హం కర్తుమర్హసి సార్థిక ॥ ౧౩ ॥ అహం తే ప్రతిజానామి హతౌ తౌ విద్ధి రాక్షసా ।
అహం వేద్మి మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్ ॥ ౧౪ ॥ వసిష్ఠో మహాతేజా యే
చేమే తపసి స్థితాః) యది తే ధర్మలాభంచ యశిశ్చ పరిమం భవి ॥ ౧౫ ॥ స్థిమిచ్చసి
రాక్షేప్తో రామం మే దాతు మర్హసి । యస్య ధ్యమభాం కాకుర్ధే స దివతే రివ మన్త్రిణః ॥
వసిష్ఠప్రముఖా సుశ్రేయతతో రామం విస్తయ । అభిప్రీత మసంసర్జి మాత్మజం దాతు
మర్హసి ॥ ౧౬ ॥ దశరాత్రం హి యజ్ఞస్య రామం రాజపరోచనమ్ । నాత్యేతి కాలో
యజ్ఞస్య యథాఽయం మమ రాఘవ ॥ ౧౭ ॥ తథా గురుస్య భద్రం తే మాచ శోకే
మనశి కృధాః । ఇత్యేన ముక్త్యా ధర్మాత్మా ధర్మాత్మ సహితం పచః ॥ ౧౮ ॥ విరరామ మహా
తేజా విశామిత్తో మహామునిః । స తస్మిన్ శిష్య రాక్షేప్తో విశామిత్తవచ శ్శుభమ్ ।
శోక మధ్యగమ త్తీవ్రం వ్యపీడత భయాన్వితః ॥ ఇతి హృదయమనో విదారణం ముని
నచనం తదతీన శుశ్రువాత్ ॥ చరవతి స గమన్యాయం మహా ద్వ్యధిరమనాశి ప్రచచాల
చాసనాత్ ॥ ౨౦౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే విశేషవిశేషస్సర్గః ।

తచ్చుత్వా రాజశాస్త్రాల విశామిత్తస్య భాషితమ్ । ముహూర్తమివ ని
స్సంజ్ఞ స్సంజ్ఞావా నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఊనహృదయో మే రామో రాజపరోచనః ॥
న యుద్ధయోగ్యతా మస్య పశ్యామి సహ రాక్షసైః ॥ ౨ ॥ ఇయ మత్సహిణీ పూర్ణా
యస్యాహం పరిశీక్యః । అనయా సంపూర్ణో గత్వా యోధాహం వైర్హి శాచరైః ॥ ౩ ॥
ఇమే శూరాశ్చ విక్రాంతా భృత్యా మేఽప్రవిశారదాః । యోగ్యా రక్షోగణై ర్యోధుం
సరామం నేతు మర్హసి ॥ ౪ ॥ అహ మేన ధనుష్పాదోగోస్తా సమరమూర్ధని । యావ
త్పాపిగాన్ధరిష్యామితావ ద్యోక్ష్యే 'నిశాచరైః ॥ ౫ ॥ నిర్విఘ్నా వ్రతచర్యా సా భవి
ష్యతి సురక్షితా । అహం తత్రా గమిష్యామి సరామం నేతుమర్హసి ॥ ౬ ॥ తాలో హ్యశక్య
తవిద్యశ్చ నచవేత్తి బలాబలమ్ । న చాప్రబలసంయుక్తో నచ యుద్ధవిశారదః ॥ ౭ ॥
సచాసా రక్షసాం యోగ్యః కూటయుద్ధాహి శేఘ్రవన్ । విప్రయుక్తో హి రామేణ

ముహూర్తమపి నూర్వహే । ౮ । జవితం మునిశాస్త్రాల సరామం నేతు మర్హసి ।
 యదివా రాఘవం బ్రహ్మ స్నేతుమిచ్ఛసి సువ్రత । ౯ । చతురంగసమాయుక్తం మయా
 చ సహితం నయ । పప్లిర్వస్తసహస్రాణి జాతస్య మమ కాశిక । ౧౦ । దుగభీషా
 త్పాదిత శ్చాయం సరామం నేతు మర్హసి । చతుర్థామార్త జానాం హి ప్రీతిః పరమికా
 మమ । ౧౧ । శ్రేష్ఠం ధర్మ ప్రధానంచ సరామం నేతు మర్హసి । కింవీర్యా రాక్షసా
 స్తేచ కస్య పుత్రాశ్చ కేచ తే । ౧౨ । కథం ప్రమాణాః కేచైతా న్రక్షన్తి మునిపుష్ప
 కథంచ ప్రతికర్తవ్యం తేహం రామేణ రక్షసామ్ । ౧౩ । మామక్తే ర్వా బలై ర్భీష్మకా
 మయావా కూటయోధినామ్ సర్వం మే శంస భగవన్కథం తేహం మయా రక్షే । ౧౪ ।
 ఫాతవ్యం దుష్టభావానాం వీర్యోన్మితాహి రాక్షసాః । తస్య తవ్యచనం శ్రుత్వా విశ్వా
 మిత్రోఽభ్యభాషత । ౧౫ । పౌలస్త్యవంశే ప్రథమౌ రావణో నామ రాక్షసః । స
 బ్రహ్మణా దత్తవర స్సైలోగ్యం బాధతే భృశమ్ । ౧౬ । మహాబలో మహావీర్య రాక్ష
 సై ర్భూమభివృధిః । శ్రూయతేహి మహావీరో రావణో రాక్షసాధిపః । ౧౭ । సాక్షా
 దైవశ్రీవరాధాతా పుత్రో విశ్రవసో మునేః । యదా స్వయం నయన్తస్య విఘ్నకర్తా
 మహాబలః । ౧౮ । తేన సంహృదితో ద్వౌతు రాక్షసా సుమహాబలా । మానీచశ్చ సు
 బాహుశ్చ యజ్ఞవిఘ్నం కరిష్యతః । ౧౯ । ఇత్యుక్తో మునినా తేన గాజోవాచ ముని
 తదా । సహి శక్తోస్త్రి సగ్ధామే స్థాతుం తస్య దురాత్మసః । ౨౦ । స త్వం ప్రసాదం
 ధర్మజ్ఞ కురుష్య మమ పుత్రకే । మమ వై వాల్మీకీగృహ్యతై వతం హి భవా న్ముః ।
 దేవ దానవ గర్భర్వా యత్యాః పరగవన్మగాః । సశక్తా రావణం సోఘం కింపున ర్హానవా
 యుధి । ౨౧ । యేన విక్రమపేక్ష్యేణ గాక్షిణో లోకచాలకః । నిర్మితో ధను రాయమ్య
 సాక్షా దైవశ్రీవరాశ్చ సః । ౨౨ । తస్మై రామం కథం బ్రహ్మ స్నేతు మర్హసి నాహ్మసి ।
 సహి వీర్యవతాం వీర్య మాదక్షే యుధి రాక్షసః । ౨౩ । తేన చాహం నశక్తోస్త్రి సంయో
 ధ్యం తస్య వా బలైః । సబలోవా మునిశ్రేష్ఠ సహితోవా మమాన్తజైః । ౨౪ । కథ
 మప్యమరప్రఖ్యం సగ్ధామీమా గా మకోవిదమ్ (నౌలం మే తనయం బ్రహ్మన్నైవ దా
 న్యామి పుత్రకమ్) । ౨౫ । అథ కాలోపమా యుద్ధే సుతౌ సున్దోపసన్దయోయజ్ఞ
 విఘ్నకకౌతౌ తే నైవ దాన్యామి పుత్రకమ్ । ౨౬ । మానీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్య
 వన్తౌ మహాబలా । తయో రప్యతేనాహం యోధాస్యాం సనువృద్ధాః । ౨౭ । ఇతి
 సంపతిజల్పనా ద్ద్వితీన్ద్రం కుశికసుతం సుమహాన్వితేశో మమ్యుః । సుహృతృణవ మభేష్ఠి
 రాజ్యసిక్త స్సమభవ దుష్టలితో మహ్నివహ్నిః । ౨౮ । ఇతి శ్రీమద్రామాయణ వింశస్కంధః

తచ్చురీత్యా వచనం తస్య స్నేహపర్యాకూటరమ్ సమన్యక కాశికో వాక్యం
 ప్రత్యనాచ మహిపతిమ్ । ౧ । పూర్వమథం ప్రతిశ్రుత్య ప్రతిజ్ఞం హతు

మిచ్చసి | రామవాణా మయ్యోఽయం కులస్యాస్య వివర్యయమ్ || యదీదం తే మమం
 రాజన్ గమిష్యామి యథాగతమ్ | మిథ్యా ప్రతిజ్ఞా కౌతుభే న సుఖం భవ సభాష్టమమ్ |
 తస్య రోషవతీతస్య విశ్వామిత్రస్య కీమతః | చచాల మమథా కృత్యాన్ని వివేకచ భయం
 సురాన్ || ౪ || త్రస్తయాపంతు విజ్ఞాయ జగత్సగ్ధం మహాస్పషి | స్పృహతి సువ్రతో
 ధీరో వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ || ౫ || ఇత్వాకూడాం కులే జాత స్సామో ధర్మ ఇవా
 పరా | ధృతిమా స్సువ్రత శ్రీమార్గా న ధర్మం హతు మ్హసి || ౬ || శ్రీమ లోకేశు
 విఖ్యాతో ధర్మాత్మా ఇతి రామన | స్వగ్ధం ప్రతిపద్యస్వ నాధర్మం పూశు మ్హసి |
 సంశ్రుత్యైవం కరిష్యామిత్యకుర్వాణస్య రామన | ఇష్టాపూర్తవశో భూయాత్తస్మా
 ద్రామం విసర్జయ || ౭ || కృతాస్త్ర మకృతాస్త్రంవా నై నం శత్ర్యున్ది రాక్షసాః |
 సుప్తం కుశికపుత్రేణ జ్వలనేనామృతం యథా || ౮ || ఏష విగ్రహవా ధర్మ ఏష వీర్య
 వతాం వరా | ఏష బుద్ధ్యాధిగో లోకే తపసశ్చ సరాయుగమ్ || ౯ || ఏషోఽస్మాన్ నివి
 ధా న్నేత్తి త్రైలోక్యే సచరాచరే | నై న మన్యోః పుమాన్నేత్తి సవేత్స్యన్ది వశేచన |
 సదేవా సర్వయశి కేచిన్నా సురా సచ రాక్షసాః | గర్భవ్యయన్ ప్రవరా స్ఫులిన్మం మహూ
 రగాః || ౧౦ || ప్రర్వాస్మాగి భృశాశ్వస్య పుత్రాశి మమధార్మికాః | కాశికాయ పురా
 దత్తా యదా రాజ్యం ప్రశాసతి || ౧౧ || తేషి పుత్రా భృశాశ్వస్య ప్రజాపతి సుతాసు
 తాః | నై కరూపా మహావీర్యా దీప్తి సన్తా జయావహాః || ౧౨ || జయాచ సుప్రభా
 నై వ దక్షిణే సుమధ్యమే | తే సువాతేఽస్త్రశః ప్రాణిశతం పరిమథాన్వయమ్ || ౧౩ ||
 పశ్యశతం సుతాన్ తేషే జయనామ | దరామృరానధాయాసుపై న్యానా మమేయా
 న్కామయాపిణాః || ౧౪ || సుప్రభాఽజయచ్చాపి పుత్రా పుష్కళితం పుసా | సంహారా
 న్నామ దుర్ధవాస్తురాక్రామా స్ఫులియసః || ౧౫ || తాని చాస్త్రాణి వేత్తేర్షష యథావ
 స్మశికాత్తజః | అపూర్వాణాంచ జననే శక్తో భూయశ్చ ధర్మవీత్ || ౧౬ || ఏవంవీర్య
 మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహాతపాః | స రామగమనే రాజస్సంశయం గన్తు మ్హసి ||
 తేమాం నిగ్రహణే శక్త స్వయంచ కుశికాత్తజః | త్వపుత్రహితాధ్యాయ త్వ ముపే
 త్యాభియాచతే || ౧౭ || ఇతి మునిసచనా త్పరిసన్నచిత్తో రఘుపుష్పభశ్చ ముమోద
 భాస్వరాణ్ణః | గమన మభిసౌచ రామవస్య ప్రధితయశాశి కుశికాత్తజాయ బుద్ధ్యా |
 ఇతి శ్రీమద్రామాయణే ఏకవింశస్కం.

తథా వసిష్ఠే బ్రువతి రాజా దశరథ స్సుతమ్ | ప్రహృష్టవదనో రామ మా
 హవ సలక్షణమ్ || ౧ || కృతస్వస్త్వయనం మాత్రా ధితా దశరథేనచ | పురోధసా
 వసిష్ఠేన మజ్జలై రభిమ నిరతమ్ || ౨ || స పుత్రం మూర్ఖ్యున్ సామూహీయ రాజా దశరథః
 ప్రియమ్ | దదౌ కుశికపుత్రాయ సుప్రీతేనా స్తరాశ్చనా || ౩ || తతో భూయో వసిష్ఠేన

మర్త్యై రభిషు నిరమ్ | ఆదాయవిప్ర హృష్టైః భూ త్రిదశా విజ్వరాధనా | ౪ |
 తతో వాఘు స్సుఖస్పర్శో నీరజహ్నో వహ తదా | విశ్వమిత్రగతం దృష్ట్వా రామం
 రాజవలోచనమ్ | ౫ | పుష్పవృష్టి క్షహత్యాసీ ద్వేషదుష్టుభినిష్ఠసః | శంఖదుష్టుభి
 నిష్ఠోషకి ప్రయాతే సుమహత్త్వం | ౬ | విశ్వమిత్రో యయా వగ్రే తతో రామో
 ధనుర్ధరః | కాకపక్షధరో ధన్వితంచ సామిత్రి రన్వగాత్ | ౭ | కలాపినో ధనుష్పాణే
 శోభయానా దిశో దశః | విశ్వమిత్రం మహత్త్వనం త్రిశీవ్హవిన పన్నగా | ౮ | అను
 జగ్మతు రిక్షుద్రా పితామహ మివాన్వినా | తదా కుశికపుత్రంతు ధనుష్పాణే స్వల
 బ్ధృతే | ౯ | బద్ధగోధాన్తులిత్రాణా భగ్ధవన్తా మహామృతే | కుమారా చారువపుషా
 భ్రాతరా రామలక్ష్మణా | ౧౦ | అనుయాతే శ్రీయా దీప్తా శోభయేతా మనిద్ధితే |
 స్థాణు దేవమివాచిన్త్యం కుమారావిన పావకే | ౧౧ | అధ్యర్థయోజనం గత్వా సరయౌ
 వక్షిణే తథి శ్రీరామేతి మసురాం వాణీం విశ్వమిత్రోఽభ్యభాషత | ౧౨ | సృహణ
 వత్స సలిలం మాభూ త్కాలస్య పర్యయః | మన్త్రీగ్రామం సృహణ త్వం బలా మతి
 బలాంతథా | ౧౩ | సత్రమో సజ్వరోవా తే స రూపస్య విహ్వయః | సవ సుహృ
 ప్రమ త్తంవా ధర్మయిష్యన్తి నై వృతాః | ౧౪ | సభాశాస్త్వా స్సృజో వీర్యే పృథివ్యా
 మస్త్రికశ్చన | త్రిషు లోకేషు నై రామ సభవే తృదృశ స్తవ | ౧౫ | సహభాగ్యే నదా
 షీత్యే సజ్ఞానే బుద్ధినిశ్చయే | నూత్తరే ప్రతిపత్తవ్యే సమో లోకే తవానఘ | ౧౬ |
 ఏత ద్విద్యాద్యవ్యయ లక్ష్మీ భవితా నాస్తి నై సమః | బలా త్యతిబలా నై వ సర్వజ్ఞానస్య
 మారణా | ౧౭ | త్సుప్తిపాసేన తే రామ భవిష్యేతే నగోత్తమ | బలా మతిబలాంచై వ
 పశతః పథి రాఘవ | ౧౮ | విద్యాగ్వయ మధీయానే యశ శ్చాప్యతులం త్వయి |
 పితామహసుతే ప్యేతే విద్యే తేజస్సమన్వితే | ౧౯ | ప్రదాతుం తవ కాకుత్స్థ సదృశ
 స్త్వంహి ధార్మికః | కామం బహుగుణా స్సర్వే త్వయ్యేతే నాత్ర సంశయః | ౨౦ |
 తపసా సమ్భృతే నై తే బహుగూపే భవిష్యతిః | తతో రామో జలం పృష్ట్యా ప్రహృ
 వ్యనదన శ్శుచి | ౨౧ | ప్రతిజగ్రహ తే విద్యే మహావీర్యావితాత్మనః | విద్యాసము
 దితో రామ శ్శుశుభే భూరివిక్రియః | ౨౨ | సహస్రశ్చిన్మగవాఞ్చరదీవ దివాకిరః |
 గురుకార్యాణి సర్వాణి నియుజ్య కుశికాత్మజే | ౨౩ | ఉషు స్తాం రజసిం శీరే సరయౌ
 స్సుసుఖం శ్రయః | దశరథస్త్వపసూనుసత్తమాభ్యాం శృంగశయనేఽనుచితే సహా
 షీతాభ్యామ్ | కుశికమతవచోనులాలితాభ్యాం సుఖమివ సా విబధౌ విభావరీచ | ౨౪ |
 ఇతి శ్రీమద్రామకాండే ద్వావింశస్సర్గః.

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం విశ్వమిత్రో మహామునిః | అభ్యభాషతకాకు
 త్స్థ శయానోపర్జనం స్తరే | ౧ | కాసల్యా సుప్రజారామ పూర్వ సహ్య ప్రవ ర్తతే |

ఉత్తిష్ట చరణాద్బాలకః క్రవ్యం కై నమాహ్నికమ్॥౨॥ తస్యైవేషః పరమోదాకం వచశ్చృ
త్య నృపాత్మకౌస్మాత్య కృతోదకా ఏకా కేవలం పరమం జనమ్॥౩॥ కృతాహ్నికా
మహాచిక్యా విశ్వామిత్రం తపోధనమ్॥ అభివాద్యాభిసంహృష్టే గమనాయాభివృద్ధతమ్॥
తౌ ప్రయాతౌ మహాచిక్యా దివ్యాం త్రివిధగాం సదీమదవృకాతే తతః సత్ర సరయౌ
సృజమశుభే ॥ ౪ ॥ తత్రాశ్రమపదం పుణ్యం ఋషీణామగ్ర్యతేజసామ్ ॥ బహువర్ష
సహస్రాణి తప్యతాం పరమం తపః ॥ ౫ ॥ తం దృష్ట్వా సురుప్రీతౌ రాఘవా పుణ్య
మాశ్రమమ్ ॥ ఉచతుః స్తం మహాత్మాసం విశ్వామిత్ర మిదం నవః ॥ ౬ ॥ కన్యాయ
మాశ్రమగి పుణ్యగి శోన్వస్తి స్వసతే ఘోషా ॥ భగవత్ శ్రీతు మిచ్ఛావగి పదం
కాతూహలం హినా ॥ ౭ ॥ తయో స్వద్యవసం శ్రుత్వా ప్రహస్య మునిపుణ్ణవః ॥
అబ్రవీచ్ఛుర్యుతాం రామ యస్యాయం పూర్వ మాశ్రమమ్॥౮॥ కష్టాన్ మూర్ఛిమా
నాసీత్కామ ఇత్యుచ్యతే బుధైః ॥ తపస్య న్న మిహ స్థాణు నియమేన సమాహితమ్॥
కృతోద్వాహంతు దేవేశం గచ్ఛన్తు సమరుద్ధగచ్ఛన్తు యామాసన్తు శ్లేఢా హుబ్ధా
తశ్చ మహాత్మనా ॥ ౧౦ ॥ దృఢస్య తస్య కాద్రో చక్షుషా గఘ్నువర్షతః ॥ న్యశీస్యస్త
తరీరాత్వా త్పిఙ్గాత్రాణి దుర్జితే ॥ ౧౧ ॥ తస్య గాగ్రిం హతుం తత్ర నిర్విధస్య మహా
త్మనా ॥ అశరీరగి కృతగి కామగి శ్రోధా ద్వేషేన్విశేణహి ॥ ౧౩ ॥ అనగ్న ఇతి విఖ్యాత
స్తదా ప్రభృతి రాఘవ ॥ సద్గావిషయ శ్శిష్యా స్వత్రాగ్నః ప్రముమోచహ ॥ ౧౪ ॥
తస్యాయ మాశ్రమగి పుణ్యగి స్త్రీమే మునయగి పురా ॥ కిష్యా ధర్మపరా నిర్మిం
నేహం హపం నవిద్యతే ॥ ౧౫ ॥ ఇహ్యోగి జహి గాయ వసేష శుభదృశం ॥ పుణ్యయో
స్పరితోర్మధ్యే త్వస్త్రహ్యమపే నయమ్ ॥ ౧౬ ॥ అభిగచ్ఛామహే సర్వే శుచయగి
పుణ్యమాశ్రమమ్ ॥ స్నాతాశ్చ కృణిష్యాశ్చ హుతిహవ్యా సోత్తమ ॥ ౧౭ ॥ తేహం
సంవదతాం తత్ర తపోదీప్తేణ చక్షుషా ॥ విభాయ పరిమప్రీతా మునయో హర్షమాగ
మః ॥ ౧౮ ॥ అర్ఘ్యం హర్షం తేహాగిన్యం నివేద్య కుగికాన్తజే ॥ గామలత్పదయోగి
పశ్చాదకుర్వన్ నతిక్రియామ్ ॥ ౧౯ ॥ సత్కారం సమనుప్రాప్య కథాభి నిజ్ఞయత్ ॥
యథార్హ మజప సృష్ట్యాం మునయ స్తే సమాహితాః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర వాసిధి రాసీతా
మునిభి స్సువ్రతై స్సహ ॥ న్యవసన్తుమఖం తత్ర కామాశ్రమపతే తదా ॥ ౨౧ ॥
కథాభి రభిరామాభి రభిరామా స్పృహత్తై ॥ రమయామాస ధర్మాత్తా కాశిగో ముని
పుణ్ణవః ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే త్రయోవింశస్కంధః.

తతః ప్రభాతే విమలే కృతాహ్నిక మర్చితమా ॥ విశ్వామిత్రం పురస్కార్య న
ద్యాప్రీత ముపాగతౌ ॥ ౧ ॥ తేన సర్వే మహాత్మానా మునయః ఘోరేరవ్రతాః ॥ ఉపధాప్య
శుభం నాపం విశ్వామిత్ర మధాన్యువ ॥ ౨ ॥ అహోహతు భవాన్నాచం రాజపుత్ర

పురస్కారః । అరిష్టం గచ్ఛ పథానం మాభూత్కాలస్య పర్యయః ॥ 3 ॥ విశ్వమిత్రస్త
 థేత్యుక్త్వా తా నృషీ సభిపూజ్యచ । తతార సహితస్తాభ్యాం సరితం సాగరం గమామ్ ॥
 తరశ్శుక్రావ వై శబ్ద మతిసంరమ్భవద్ధితమ్ । మధ్యమాగమ్య తోయస్య సహ రామః
 కసీయసా ॥ ౫ ॥ అథ రామ సురిచ్ఛద్యే పప్రచ్ఛ మునిపుద్గవమ్ । వారిణో భిద్యమానస్య
 కిమయం తుములో ధ్వనిః ॥ ౬ ॥ రాఘవస్య వచ శ్శృణ్వ కాతూహలసమన్వితః । కథ
 యామాన ధర్మాత్మా తస్య శబ్దస్య నిశ్చయమ్ ॥ ౭ ॥ కైలాసవర్తతే రామ మనసా నిర్మి
 తం సరః । బ్రహ్మణా నరశాద్బల తేనేదం మానసం సరః ॥ ౮ ॥ తస్మా త్సుప్తావ సరస
 స్సాయోధ్యా ముపగూహతే । సరః ప్రవృత్తా సయూః పుణ్యా బ్రహ్మసరశ్శృణ్వతా ॥
 తస్యాయం తుముల శ్శబ్దో బాహ్మవీ మభివర్తతే । వారిసంక్షోభజో రామ ప్రణామం
 నియతః కురు ॥ ౧౦ ॥ తాభ్యాంతు తాపుభౌ కృత్వా ప్రణామ మతిధార్మికా । తీరం
 దక్షిణ మానావ్య జగ్మతు ర్గమ్యువిక్రమా ॥ ౧౧ ॥ సవనం ఘోరవక్త్రాశం దృష్ట్వా
 సృసవరాత్తజః । అవిప్రహతమైత్వోగి పప్రచ్ఛ మునిపుద్గవమ్ ॥ ౧౨ ॥ అహో
 వసమిదం దుర్గం ఝల్లిగాగిణివాదితమ్ । భైరవై శ్శావనైశ్చ పూర్వం శక్తై ద్రాహుణా
 రుతైః ॥ ౧౩ ॥ నానాప్రకారై శ్శక్తునై ర్వాక్యేర్విధి రైభవవన్తైః । సింహవ్యాఘ్ర
 వరాహైశ్చ వారణై శ్శివశోభితమ్ ॥ ౧౪ ॥ ధవాళ్యకర్ణకరుభై ర్బిల్యతిక్తుకపాటలైః ।
 సంకీర్ణం బద్ధగీభిశ్చ కున్దేత ద్రాహుణం వనమ్ ॥ ౧౫ ॥ తమువాచ మహాతేజా విశ్వ
 మిత్రో మహామునిః । శ్రూయతాం నత్స కాశుశ్చయస్యైత ద్రాహుణం వనమ్ ॥ ౧౬ ॥
 ఏతో జనపదా స్థితౌ పూర్వ మాస్తాం నో భీమ । మలదాశ్చ కరూశాశ్చ దేవనిర్మాణ
 నిర్మితౌ ॥ ౧౭ ॥ పురా వృత్తవధే రామ మతేన సమభిప్లుతమ్ । కుంధానై వ సహస్రా
 డం బ్రహ్మహత్యా సమావిశత్ ॥ ౧౮ ॥ తమస్త్రిం స్నావయన్ దేవా ఋషయశ్చ తప
 ధనాః । కలశై స్సావయమామాసు ర్మలంచాస్య ప్రమోచయన్ ॥ ౧౯ ॥ ఇహ
 భూమ్యాం మలం దత్వా దత్వా కారూశ మేవచ । శరీరజం మహేంద్రస్య తతో హర్షం
 ప్రపేదిరే ॥ ౨౦ ॥ నిచ్ఛలో నిష్క్రూరాశిశ్చ శుచి నిస్త్రో యదాభవత్ । దదౌ దేశస్య
 సుప్రీతో వరం ప్రథుని సుత్తమమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఇమా జనపదా స్థితౌ ఖ్యాతీం లోకే గమ
 వ్యతః । మలదాశ్చ కరూశాశ్చ మమూర్ధమలధారిణౌ ॥ ౨౨ ॥ సాధు సాధ్వీతి తందేవా
 పాశిశాసన మబ్రువన్ । దేశస్య పూజాం తాం దృష్ట్వా కృతాం శక్రేణ ధీమతా ॥ ౨౩ ॥
 ఏతో జనపదా స్థితౌ దీర్ఘ కాల మర్దివముమలదాశ్చ కరూశాశ్చ ముదితౌ ధనధాన్యతః ॥
 కన్యచి త్వేథ కాలస్య యక్షి వై కామరూపిణీ । బలం సాగసహస్రస్య ధారయన్తీ
 తదావ్యాఘాత్ ॥ ౨౪ ॥ తాటకానామ భద్రం తే భార్యా సుద్దస్య ధీమతః ॥ మారీచో
 రాక్షసః పుత్రో యస్యా శ్శక్రపరాక్రమః ॥ ౨౫ ॥ వృత్తబాహు ర్మహావీర్య విపు

లాస్య తను ర్మహాః । రాక్షసాః కైరివాకారో విశ్వం బ్రాసయతే ప్రజాః ॥ ౨౭ ॥
 ఇమా జనపదా నిత్యం వివాశయతి రాఘవ । మలదాంశ్చ కిమాశాంశ్చ తాటకా దుష్ట
 చారిణీః ॥ ౨౮ ॥ సేయం పథాన మావాప్య ముత్సృజ్యధ్యయోజనే । అతివచన గ్రస్తవ్యం
 తాటకాయా వసం యతః ॥ ౨౯ ॥ స్వబాహుబల మాశ్రిత్య జహీమాం దుష్టచారి
 నీమ్ । మన్నియోగాదిమం దేశం కుసు నిష్క్రంత్య పునః ॥ ౩౦ ॥ సహి కర్షియం దేశం
 శక్నోత్యాగస్త్రమిదృశమ్ । యక్షిన్యా మోచియా రామ ఉత్సాహిత మనభ్యాయాః ॥
 ఏతత్తే సర్వ మాఖ్యాతం యథైత ద్దామణి వామ్ । యత్యో చోత్సాహితం సర్వ
 మద్యాపి ననివర్తతే ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే షష్ఠ్యంశస్సర్గః.

అథ తస్యా ప్రమేయస్య మునేః పుత్రం ముత్సరమమ్ । శ్రుత్వా పురుషశాస్త్రాలః
 ప్రత్యువాచ శుభాం గిరిమ్ ॥ ౧ ॥ అల్పస్యా యదా యతాః శ్రూయంతే మునిపుష్టవాః
 కథం నాగసహస్రస్య ధారయత్యబలా బలమ్ ॥ ౨ ॥ తస్య తిష్ఠచరం శ్రుత్వా రామస్య
 విడితాత్మనః । విశ్వామితోఽబ్రవీ ద్వాక్యం కృణు యేన బలోర్విరా ॥ ౩ ॥ వరదాం
 కృతం వీర్యం ధారయత్యబలా బలమ్ ॥ ౪ ॥ పుష్కరా న్యక్తి స్ఫుకేతుర్వా మవీర్య
 వాః ॥ ౫ ॥ అనవత్య శ్శుభాచార స్సచ తేపే మహర్షయః । వితామహాస్తు సుప్రీతి వ్రస్య
 యక్షవతేస్తదా ॥ ౬ ॥ కన్యాత్నం దదౌ రామ తాటకాం వ్రామ నామరః । బలం
 నాగసహస్రస్య దదౌ చాన్యాగి వితామహః ॥ ౭ ॥ సర్వేషు పుత్రం యతేయ దదౌ
 బ్రహ్మ మహాయశః । తాంతు బాతాం విపథ స్త్రీ సహమామశాలినిమ్ ॥ ౮ ॥ ధృష్ట్వా
 పుత్రాయ సువ్రాత్యు దదౌ భాన్యాగి యశస్వినిః పృథి వ్రస్య కాలస్య యక్షి పుత్రం
 వ్యజాయత ॥ ౯ ॥ మూర్ఛించామ ముష్ణం యశ్శాస్త్రా ద్రాక్షప్రేక్షభవత్ । సుదీప్తి
 నిహతే రామ సాగ్రస్త్య మృషివర్జమమ్ ॥ ౧౦ ॥ తాటకా సహపుత్రేణ ప్రదన్యయిసు
 మిచ్చతి । భక్షార్థం జాతసంరమాన్భ గర్తవీ సాగ్రస్త్యభావత ॥ ౧౧ ॥ ఆపత స్తే తు తాం
 దృష్ట్వా లగస్త్య భగవాన్యపిః । రాక్షసత్వం భద్రవీరి మూర్ఛం వ్యాజహంహ ॥ ౧౨ ॥
 లగస్త్యకి వరమశ్రద్ధ సాటకామషితే ప్రవాణా పురుషాదీ మహాయక్షి విరూపా విశ్వతా
 సనా ॥ ౧౩ ॥ ఇదం రూపం విహయాశు దామణి రూపమస్తుతే సైవా శాపకృతా
 మర్హ తాటకా శ్రోధమూర్ఛితా ॥ ౧౪ ॥ దేశ ముత్సాదయత్యేన మగస్త్యచరితం
 శుభమ్ । ఏనాం రాఘవ దుష్ప్రత్యాం యక్షీం మనుదామణామ్ ॥ ౧౫ ॥ గోబ్రాహ్మణ
 హితాథాయ జహి దుష్టపర్యామామ్ । సహ్యేనాం శాపసంస్పృష్టాం కస్య రుర్భ
 హతే పుమాః ॥ ౧౬ ॥ నివాస్తు త్రిషు లోకేషు త్యామృతే రఘునన్దన । ప్రహితే
 ప్రీతధక్పతే ఘృణా కార్యా నోత్తమ ॥ ౧౭ ॥ రాతుర్వర్త్యహితాథాయ కర్త
 వ్యం రాజసూనునా । నృశంస మన్మశంసంతే ప్రజారక్షణకారిణాత్ ॥ ౧౮ ॥ పాతకంవా

సదోమంవా కర్తవ్యం రక్షతా సదా రాజ్యభారనియుక్తానా మేష ధర్మస్సనాతనః॥౧౦॥
అధర్మాం జహి కాకుత్స్థః ధర్మో హ్యస్య సవిద్యతే । శూరియతేహి పురా శక్రో విరో
చనసుతాం సృప ॥ ౧౧ ॥ పుణిమి హస్తుమిచ్చస్తీ మథరా మభ్యసూదయత్ । విష్ణు
నాపి పురా రామ భృగువత్పీ దృఢవ్రతా ॥౧౨॥ అనిష్ఠం లోకమిచ్చస్తీ కావ్యమాతా
నిమాదితా । ఏతై రన్యైశ్చ బహుభి రాజపుత్ర మహాత్మభిః ॥ ౧౩ ॥ అధర్మసహితా
నార్యో హతాః పురుషసత్తమైః ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చక్షింశస్సుగ్గః.

మనః ద్వచన మక్లిబం శ్రుత్వా సరవరాత్మజః । రాఘవః ప్రాశ్చలి య్యుత్వా
వ్రత్యువాచ దృఢవ్రతః ॥ ౧ ॥ పితృ ద్వచననిర్దేశా స్పృతుర్వచనశాసనాత్ । వచనం
కాశికస్యేతి కర్తవ్య మవిశజ్జయా ॥ ౨ ॥ అనుశిష్టోన్యై యోధాభ్యాయాం గురుమధ్యే
మహాత్మనా । పిత్రా దశరథేనాహం నానర్థేయం హి రిద్యచః ॥ ౩ ॥ సోహం పితృర్వచ
శ్శృతిత్వా శాసనా ద్భిప్రవృద్ధిః । కరిష్యామి న సం దేహ స్తాటకానిధము త్తమమ్ ॥ ౪ ॥
గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ దేశస్యాస్య సుఖాయచ తవచై వాప్రమేయస్య సచనం కర్తు
ముద్యతః ॥ ౫ ॥ ఏవముక్త్యా ధమర్మధ్యే బద్ధాస్య ముప్తి మర్దిమః । జ్యోతిబ్జ మకరో
త్తీవ్రం దిశ శ్శబ్దేన నాదయః ॥ ౬ ॥ తేన శబ్దేన విత్రస్తా స్తాటకావనవాసిన్ ॥ తాటకాచ
సుసంక్రద్ధా తేన శబ్దేన మోహితా ॥ ౭ ॥ తం శబ్ద మభినిధ్యాయ రాక్షసీ గ్రోధమూ
ర్ఛితా । శ్రుత్వాచాధ్యద్రవద్యేగా ద్యత శ్శబ్దో వినిసృతః ॥౮॥ తాం దృష్ట్వా రాఘవః
క్రద్ధో వికృతాం వికృతాననామ్ । ప్రమాణేనాతివృద్ధాంచ లక్ష్మణం సోఽభ్యభాషతః ॥
సశ్య లక్ష్మణ యక్షిణ్య భైరవం దారుణం వపుః । భిద్యేత్ దన్యనా దస్యా భీమాణాం
హృదయానిచ ॥ ౧౦ ॥ ఏనాం సశ్య దురాధర్షణా మాయాబలసమన్వితామ్ । వినివృ
త్తాం కరోమ్యద్య పౌత్రకన్దాగ్రనాసికామ్ ॥ ౧౧ ॥ నహ్యేనా ముత్సహే హస్తుం
స్త్రీస్యభావేన లక్ష్మితామ్ । వీర్యంచాస్యా గతించాపి హనిష్యామితి మే మతిః ॥ ౧౨॥
ఏవం బ్రువాణే రామేతు తాటకా గ్రోధమూర్ఛితాః ॥ ఉద్యమ్య బాహూ గర్జన్తీ రామ
మేవాభ్యధావతః ॥ ౧౩ ॥ (విశ్రామిత్రిస్తు బ్రహ్మసిద్ధుంకారేణాభిభర్త్యుతామ్స్వస్తి
రాఘవయోరస్తు జయం చైవాధ్యభాషతగ్గిరః ॥ ఉద్ధూన్వానా రజో ఘోరం తాటకా
రాఘవాపుభా । రజోమోహేన మహతా ముహూర్తం సా వ్యమోహయత్ ॥ ౧౪ ॥
తతో మాయాం సమాస్థాయ శిలావర్షేణ రాఘవః । అవాకిరత్సుమహతా తత శ్శ్చ
గ్రోధ రాఘవః ॥ ౧౬ ॥ శిలావర్షం మహత్తస్యా శ్వరవర్షేణ రాఘవః । ప్రతిహత్యో
పధావన్యః కరా చిచ్ఛేద పత్రిభిః ॥ ౧౭ ॥ తతశ్చిన్నభుజా శ్రాన్తా మభ్యాశేపరిగ
ర్జితమ్ । సామిక్రి రకతోత్పిదాద్ధృత కన్దాగ్రనాసికామ్ ॥ ౧౮ ॥ కామరూపధరా
సద్యః కృత్యాహూనాన్యనేకకః । అన్తర్ధాగతా యక్షి మోహయన్తీచ మాయయా ॥

అశ్వవర్షం విముచ్చస్వీభైరవం విచచార సా(బ్యావ్యవం చక్ర తుస్వీకా వక్రశనిసమం
 రదా ॥ ౨౦ ॥ మోహితా తేన శక్తేన లభ్యంక్షా చితార్తరః ॥ రతస్తావత్సవదేణ వవన్
 శోభనమూర్చితా ॥ ౨౧ ॥ వరాన్మమువిరసయా యథా విష్ణుపురస్వతా ॥ రతస్తావత్స
 వదేణ కీర్యమాణా సమస్తతః ॥ ౨౨ ॥ దృష్ట్వా సాధిసుర శ్రీమూనిదం వచన ముబ్ర
 వీత్ ॥ అలం తే ఘృణయా రామ పాపై పా మప్యచారిణీ ॥ ౨౩ ॥ యజ్ఞవిష్ణు కరీ యశీ
 పురా వధేత మాయయా ॥ వధ్యతాం తాన దేవై పా పురా సభ్యా ప్రవ ర్తతే ॥ ౨౪ ॥
 రక్షాంసి సభ్యా కాలేషు దుర్జనాణీ భవ నివై ఇన్యై క్షమతదా యశీ మత్సృష్ట్యాఽ
 భివర్జతీమ్ ॥ ౨౫ ॥ దస్యయన్ శిష్టదేధిత్వం తాం మోధ న సాయజై ॥ సా మధా శరణాలేన
 మాయాబలసమన్వితా ॥ ౨౬ ॥ అభిమద్రాన కాకుత్స్థం లక్ష్మణంచ విశేషమపీ ॥ తా
 మాపత స్తీం వేగేన విక్రాంతా మశనిమివ ॥ ౨౭ ॥ శరణోపసి వివ్యాధ సా పచార తమూ
 రచ ॥ తాం హతాం భీమసంకాశాం దృష్ట్వా సురవతి స్తదా ॥ ౨౮ ॥ సాధు సాధితి
 కాకుత్స్థం సురాశ్చ సమపూజయత్ ॥ ఉవాచ పరమశ్రీత స్సహస్రాక్షః పురస్త్వం ॥ ౨౯ ॥
 సురాశ్చ సర్వే సంహృష్టా విశ్వామిత్ర మథాబ్రువన్ ॥ మునే కాశిక భద్రం తే సేన్యా
 సృశ్యే మరుద్గణాః ॥ ౩౦ ॥ తోషితాః కర్మణాఽనేన స్వీహం దస్యయన్ రాఘవే ప్రజా
 పతే ర్భృశాశ్వస్య పుత్రాస్సత్యవరాన్ప్రమాణ ॥ ౩౧ ॥ రహేబలభృశా స్ఫుష్టా వ్రాఘ
 వాయ నివేదయ ॥ పాత్రభూతశ్చ తే బ్రహ్మ ప్రవాసుగమనే ధృతః ॥ ౩౨ ॥ నిర్వ్యం
 సుమహత్కర్మ సురాణాం రాజసూనువా ॥ ఏవ ముక్త్యా సురా స్సర్వే హృష్టా జన్మ
 ర్యథాగతమ్ ॥ ౩౩ ॥ విశ్వామిత్రం పూజయిత్వా తత స్సభ్యా ప్రవ ర్తతే ॥ రతోముని
 వరః ప్రీతస్తాటకావధ తోషితః ॥ ౩౪ ॥ మూర్ధ్ని రామ ముపాహూయ ఇదం వచన
 ముబ్రవీత్ ॥ ఇహోద్య రంజనీం రామ వసేషు సుభద్యసా ॥ ౩౫ ॥ శ్వశ్రు ప్రభాతే గమిష్యామి
 స్తదా శ్రమపదం మమవిశ్వామిత్ర చచ శ్శ్రుత్వా హృష్టో విశాభాత్కబ్జః ॥ ౩౬ ॥ ఉవాస
 రంజనీం తత్ర తాటకాయా వసే సుఖమ్ముత్తశామం మమ తర్హ రస్మిన్నేవ తదాహుని ॥
 రమణీయం విబ్రభ్రాజ యథా చై త్రోధం వనమ్ ॥ సహత్య తాం యశీసుతాం సరామః
 ప్రశస్యమాన స్సుసంస్థసం ఘ్రోఉవాస రస్మిన్మనవా సహైవ ప్రభాతవేళాం ప్రతిహోద్య
 మానః ॥ ౩౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పంచవింశత్యం.

అథ తాం రంజనీ ముష్య విశ్వామిత్రో మహాయశాః ॥ ప్రశస్య రాఘవం వాక్య
 మువాచ మధురాక్షుమ్ ॥ ౧ ॥ పరిశుష్టో భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః ॥ ప్రీత్యా
 పరమయా యక్తో దదామ్యప్రాణి సర్వశః ॥ ౨ ॥ దేవాసురగణాన్వాసి సగంధోర్వరగా
 నసి ॥ యై రమత్రా స్ససహ్యాకౌ వశేపుత్య విశేష్యసి ॥ ౩ ॥ తాని దివ్యాని భద్రం తే
 దదామ్యప్రాణి సర్వశః ॥ దర్శితక్రం మహద్వికృం తవ దాన్యామి రాఘవ ॥ ౪ ॥ ధర్మ

చక్రం రతో వీర కాలచక్రం తథైవచ । విష్ణుచక్రం రథాత్మ్యగ మైవ్రీ మస్త్రం తథై
 వచ ॥ ౫ ॥ వజ్ర మస్త్రం సరశ్రేష్ఠ శైవ శూలవరం రథా । అస్త్రం బ్రహ్మశిరశ్చై
 విషీకమపి రాఘవ ॥ ౬ ॥ దదామి తే మహాబాహూ బ్రాహ్మ మస్త్ర మనుత్తమమ్
 గదే ద్వే వైవ కాకుత్స్థ మోదకీ శిఖరీతచ ॥ ౭ ॥ ప్రదీప్తే సరశాస్త్రాల ప్రయచ్ఛాసి
 సృపాత్మజ । ధర్మపాశ మహం రామ కాలపాశం తథైవచ ॥ ౮ ॥ వాయుం పాశమస్త్ర
 చ దదామ్యహ మనుత్తమమ్ । అశనీ ద్వే ప్రయచ్ఛామి శుష్కా శ్రే రఘునందన ॥ ౯ ॥
 దదామి చాస్త్రం పై నాక మస్త్రం నారాయణం తథాఽగ్నేయ మస్త్రం దయితం శిశ
 రం నామ నామతః ॥ ౧౦ ॥ వాయుస్యం ప్రమథం నామ దదామి తవ రాఘవ । అస్త్ర
 హయశిరో నామ క్రౌశ్చ మస్త్రం తథైవచ ॥ ౧౧ ॥ శక్తివ్యయంచ కాకుత్స్థ దదామి
 తవ చాసఘికజ్జ్వలం ముసలం ఘోరం కాపాల మథ కిష్కణమ్ ॥ ౧౨ ॥ ధారయన్త
 సురా యాని దదామ్యే లాని సర్వతః । వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ నన్దనం నామ నామతః
 అసిరత్నం మహాబాహూ దదామి సృవరాన్నిజగ్రాహ్య మస్త్రం దయితం మోహన
 నామ నామతః ॥ ౧౩ ॥ ప్రస్థాపన ప్రశమనే దద్మి పారంచ రాఘవ । దర్పణం శోప
 ణంచైవ సన్తాపనవిలాపనే ॥ ౧౪ ॥ మదనం చైవ మధ్వం కన్దవదయితం తథా పైశా
 చుస్త్రం దయితం మానసం నామ నామతః ॥ ౧౫ ॥ ప్రతీచ్ఛ సర శాస్త్రాల రాఘుర
 మహాయశః । సంవర్తం చైవ మధ్వం మాసలం చ సృపాత్మజ ॥ ౧౬ ॥ సత్య మస్త్ర
 మహాబాహూ రథా మ యాధరం మమ్ । ఘోరం తేజఃప్రభం నామ పరతేజోపక
 ణమ్ ॥ ౧౭ ॥ సోమోస్త్రం శిరిసిం నామ తస్మిన్చక్రం సింహామసమ్ । బాహుణంచ భ
 స్మాసి శీతేషు మథ మానవమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఏతా న్రామ మహాబాహూ కామరూపాన్నవ
 బలా ॥ గృహణ మమోదారా నిప్రమేవ సృపాత్మజ ॥ ౧౯ ॥ స్థిరస్తు ప్రాజ్ఞుభ
 భూత్వా శుచిర్నునివరిస్తదాదదౌ రామాయ సుప్రీతో మస్త్రగ్రామ మనుత్తమమ్
 సర్వసంగ్రహణం యేషాం నైవతై రపి మష్కరమ్ । తాన్యస్తా గోతదా విప్రో రాఘ
 వాయ స్యతేదయతే ॥ ౨౦ ॥ జపతస్తుమునే స్తస్య విశ్వవిమలస్య కీమతః । ఉపతస్థ
 ర్మహాన్వాశి సర్వాణ్యస్త్రాణి రాఘవమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఊచుశ్చ ముదితా నిప్రే రామం ప్రా
 లయ స్తదా । ఇమేన్త పరమోదారా కిష్కిరా స్తవ రాఘవ ॥ ౨౨ ॥ ప్రత్యగృహ్య
 కాకుత్స్థ సుమాలభ్యచ పాణినా । మానసా మే భవిష్యద్వమితి తానభ్యవోదయత్
 రతః ప్రీతమనా రామో విశ్వవిమలం మహామునిమ్ । అభివాద్య మహాతేజా గమన
 యోపచక్రమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే సప్తమిశస్సర్గః.

ప్రతిగృహ్య రతోఽస్త్రాణి ప్రహృష్టవదన శ్శుచిః । గచ్ఛ న్నేవచ కాకుత్స్థో
 విశ్వవిమల మథాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ గృహీతాస్త్రాన్తథ గమన్ దురాధన్వ స్సురై రపి

అగ్నిశాంత్యహ మిచ్ఛామి సంతాపం మునిపుంగవ ॥ ౨ ॥ ఏవం బ్రవతి కాకుత్స్థః విశ్వా
 ముక్తే మహామునిః ॥ సంతాపం వ్యాజహ రాధ ధృతిమా స్సువ్రత శ్శుచిః ॥ ౩ ॥ సత్య
 తతం సత్యకీర్తిం ధృష్టుం కథనమేవచ ॥ ప్రతిహతః కింనామ పరాత్పుత్ర మవాత్పుత్రమ్
 యాతమిషమా చైవ దృఢనాథసునాథకా ॥ కళాక్షితవక్త్రాచ కరస్త్రిశతోదకా ॥
 పద్మనాభ మహానాథా దుష్టనాథ సునాథకా ॥ జ్యోతిషం కృతం చైవ నై రాశ్యవిమ
 లాపురౌః ॥ యోగధుం సేత్రౌవ కాద్రవశమసారథా ॥ శుచిచ్ఛాపం రక్షాభాహు
 ర్విష్ణులి ధ్వనివైత్రధా ॥ ౪ ॥ సాక్షిచ్ఛారి ధృతిచ్ఛారి వృత్తిమా స్తుదిష్టధా ॥ విశ్వా
 హుమం చైవ విధూత యశరాపురౌః ॥ ౫ ॥ కింవికరిం చైవ ధనధాన్యౌచ రాఘవ
 కామహుషం కామయిది మోహనం నూనం రథా ॥ ౬ ॥ జ్వల్మకం సోనాభంచ
 సక్తార వశో రథా ॥ భృశాశ్వరసయా వ్రామ భాస్వరా వ్యామహానిః ॥ ౭ ॥
 ప్రతిచ్ఛ మమ భద్రం తే వాగ్రేభూతోదరి రాఘవ ॥ రాధ మిత్యేవ కామశ్శృంగ ప్రహృ
 ష్టేరా నరాత్మనా ॥ ౮ ॥ జగ్రాహ మ వైవ్రామం తే పువర లక్ష్మశ్చ రాఘవమ్ ॥
 సమృభాస్వర దేహశ్చ మూర్తిమన్త సైఖ్యవహా ॥ ౯ ॥ కేది వగ్నాం సదృశాః కేది
 ధూమావమా న్తథా ॥ చక్రాన్మృగైశ్చ కేదిన్యోహ్యైశ్చలి పుమా న్తథా ॥ ౧౦ ॥
 రామం ప్రాశ్చలయో భూత్యాఽగ్రవన్త స్తస్మిన్ భాషిణః శిష్యుః పుత్రాన్మౌల శిష్య కిష్కర
 వామ తే ॥ ౧౧ ॥ మానసాః కాన్యకాశ్చేతు సాహాయ్యం మే కిరిష్యథ ॥ గమ్యతామితి
 తానాహ యదేష్టుం కఘురద్రవః ॥ ౧౨ ॥ అథ తే రామమూమ స్తస్య కృత్యాహుః ప్రవ
 షిణమ్ ॥ ఏవమ స్త్రితి కామశ్శృంగ ముక్త్యాఽభిన్న సృణూతమ్ ॥ ౧౩ ॥ ప్రామ్య కింనా
 రామం సశ్వే సమృతవిక్రమాః ॥ తలిస్తు వాహిః కామశ్శృంగ శ్శూలనా వృత్తా వాహిణః ॥ ౧౪ ॥
 లక్ష్మణాయచ తాస్య రావ్యోరాస్తో ప్రఘురద్రవః ॥ వైష్ణవరాఘవ సచ సాహృదృష్ట శ్రీకూం
 నస్త్వై న్యపేక్షయత్ ॥ ౧౫ ॥ సచ తా వ్రామత్రా భాత్యా విశ్వమిత్రం మహామునిమ్ ॥
 గచ్ఛన్నేవాథ మఘుం క్షణ్ణం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౬ ॥ కింవేతి శ్రీమహాకాశం వస్య
 తస్యావిదూరతః ॥ పృథుషణ్ణ మితో భాతి పం కామాహులం హిమ్ ॥ ౧౭ ॥ హ్నియం
 మృగాక్రీడ్తం మనోహర మతీవచ ॥ నానాపకానై శ్శరణై ర్మృగైరానై నిలన్మృగమ్ ॥
 విస్ఫుతాస్స మునిశ్రేష్ఠ కానరా దోమహ్నాహరీ ॥ అసయా త్వేవగచ్ఛామిదేశస్య
 సుఖవ శయా ॥ ౧౮ ॥ సప్తం మే శంసథగవన్మన్యాశ్రిమవదం ధ్వజమ్ ॥ సమ్మోహ
 యత్ర తే పాశశ్చ బ్రహ్మహ్నా ముష్టచానిః ॥ ౧౯ ॥ రవ యజ్ఞస్య విష్ణుయ మరాత్మానా
 మహామునేభగవం సస్య కోదేశే స్సాయత్ర తవ యాక్షకీ ॥ ౨౦ ॥ లిఖితవాక్రీయా
 బ్రహ్మన్యాయా వధ్యాశ్చే రాజసాః ॥ ఏతద్విష్టం మునిశ్రేష్ఠ శ్రీతు మిచ్ఛామ్యహం
 పథో ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీమచ్ఛాలకాక్షే అష్టావింశస్కం.

అథ తస్మాద్దేవతానాం తదవ్యయం చరిత్యుచ్చతా । విశ్వామిత్రో మహాకేశ
 వ్యాఖ్యాతం మునవక్రమ్ ॥ ౧ ॥ ఇహ రామ మహాబాహు విష్ణుద్వైవరతిప్రభు
 వహ్నిశీ సుబహుశీహ తథా యుగతతానిచ ॥ ౨ ॥ తపశ్చరణయోగ్యా మువాసే సుమ
 హతపా ॥ ఏష పూర్వాశ్రమో రామ వామనస్య మహాత్మనః ॥ ౩ ॥ సిద్ధాశ్రమశ్చ
 ఖ్యాత స్సిద్ధోహ్యవ్ర మహతపా ॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలేతు రాజా వైకోచని దృలి ॥ ౪ ॥
 నిర్దిశ్య దైవతగణాన్దేవ్యాంశ్చ సమవర్ణకా ॥ (స్వబాహుబలమౌత్రిత్య భర్తాత్వా
 సత్యసర్వ) ॥ ౫ ॥ కాయామాస తదాభ్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ॥ బలేస్తుయజ
 మానస్య దేవా స్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౬ ॥ సమాగమ్య స్వయం వై వ విష్ణు మూచ
 ిహాశ్రమే ॥ (శంఖచక్రధరం దేవం తస్య స్తం పరమం తపః) ॥ ౭ ॥ బలిశ్చైవకోచని
 ద్విష్టోయజతేయజ్జముత్రమమ్ ॥ అసమౌచ్ఛేత్రతే తస్మిన్ స్వకార్యమభివద్యతామ్ ॥
 యేదై నమభివక్ష్యేయాచితార ఇతస్తతః ॥ యత్ర యచ్చ యథావచ్చ సర్వం తేభ్యః
 ప్రయచ్చ్యచి ॥ ౮ ॥ సర్వం సురహితార్థాయ మాయాయోగ ముపాశ్రితః ॥ వామనత్వం
 గతో విష్ణోకుటు కల్యాణ ముత్తమమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏతస్మిన్నస్తరే రామ కాశ్యపౌఽగ్ని
 సమప్రభాః ॥ అదిత్యా సహితో రామ దీప్యమాన ఇవౌజసా ॥ ౧౧ ॥ దేవీ సహాయో
 భగవాన్ దివ్యం నర్వసహస్రకమ్ ॥ వ్రతం సమాప్య వరదం తుష్టావ మనుసూదనమ్ ॥
 తపోమయం తపోరాశిం తపోమూర్తిం తపోత్తకమ్ ॥ తపసా త్వాం సుత ప్తేన పశ్యామి
 పురుషాత్తమమ్ ॥ ౧౩ ॥ శరీరే తవ పశ్యామి జగత్సర్వ మిదంప్రభో ॥ త్వమూదిరని
 ద్దేశ్య స్త్వా మహం శరణంగతః ॥ ౧౪ ॥ త మువాచ హరిః శ్రీతః కాశ్యపం భూతకల్ప
 యమ్ ॥ వరం వరయ భద్రం తే వరాహ్లోఽసి మతో మమ ॥ ౧౫ ॥ తచ్ఛ్రీత్యా వచనం
 తస్య మారీచః కాశ్యపౌఽబ్రవీత్ ॥ అదిత్యా దేవతానాంచ మమ వై వాసుయాచరః ॥
 వరం వరద సుప్రీతో దాతు మ్మసి సువ్రతః ॥ పుత్రత్వం గచ్ఛ భగవన్నదిత్యాం మమ
 చానఘ ॥ ౧౬ ॥ భ్రాతా భవ యదీయాం స్త్వం శక్రస్యాసురసూదన ॥ శోకాన్తా
 నాశ్చ తు దేవానాం సాహాయ్యంకర్తు మ్మసి ॥ ౧౭ ॥ అయం సిద్ధాశ్రమోనామ ప్రసా
 దాత్తే భవిష్యతి ॥ సిద్ధేశ్వరేణ దేవేషు ఉద్దిష్ట భగవన్నితః ॥ ౧౮ ॥ అథ విష్ణుర్మహా
 తేజా అదిత్యాం సమబాయత ॥ వామనం రూప మాస్థాయ వై కోచని ముపాగమత్ ॥
 (శ్రీ సత్సమానభభిక్షిత్యా ప్రతిగృహ్యచ మానదః) అక్రమ్య లోకాణ్ లోకాత్వా స్వ
 లోకహితే రతిః ॥ ౨౦ ॥ మహేంద్రాయ పునః ప్రాదాశ్చన్నయన్య బలి మోజసా ॥ త్రై
 లోక్యం స మహాతేజా శ్చక్రే శక్రవరం పునః ॥ ౨౨ ॥ తేనైవ పూర్వమౌక్తానతక్రమ
 శ్చమనాశనః ॥ మయాపి భక్త్యా తస్యైవ వామనస్య సభుభ్యతే ॥ ౨౩ ॥ ఏతమాశ్రమ
 మాయా ని రాక్షసా విష్ణు కారిణః ॥ అత్ర తే పురుషవ్యాఘ్నోహస్తవ్యా దుష్టచారిణః ॥

అద్య గచ్ఛామహే రామ సిద్ధాశ్రమమున త్తమమ్ । తదాశ్రమవదం తాత తపాశ్చైత
 ద్యధా మమ ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా పరమశ్రీతో గృహ్య రామం పంక్త్యగమ్ । ప్రవిశ
 న్నాశ్రమవదం వ్యకోచత మహామునిః ॥ ౨౬ ॥ శశీవ గతవీరః । పునర్యమనమన్వితః
 తం దృష్ట్వా మునయః పుణ్యే సిద్ధాశ్రమనివాసినః ॥ ౨౭ ॥ ఉత్పత్యోత్పత్య సహసా
 విశ్వామిత్ర మపూజయన్ ॥ యథాహం చక్రీరే పూజాం విశ్వామిత్రాయ ధీమతే ।
 తక్షణ రాజపుత్రాభ్యా మివ్యుక్త్యభిప్రీయామ్ । ముహూర్త మథ విశ్రాంత రాజపు
 త్రానర్జితహా ॥ ౨౮ ॥ ప్రాశ్చరీ యుగిశాబ్దాల మూచయా కఘ్నిః శ్వనా । అద్యైవ దీక్షాం
 ప్రవిశ భద్రం తే మునిపుంగవః ॥ ౩౦ ॥ సిద్ధాశ్రమాయాం సిద్ధాశ్రమైర్విశ్రమస్తు పవనస్తపా
 వనముక్తౌ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహాపుష్పః ॥ ౩౧ ॥ ప్రవివేశ తపాదీక్షాం నియతో
 నియతేర్జ్వియః । కుమారావపి తాం రాత్రి ముషిత్యాసుః మాహితౌ ॥ ౩౨ ॥ ప్రభాత
 కాశే చోభాయ పూర్వాం సద్భ్యా ముపాస్యచి । హుతాగ్ని హూత్ర మాసీనం విశ్వా
 మిత్ర మవధరామ్ ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పకోన త్రింశస్సర్గః

అథ తే దేశకాంక్షా రాజపుత్రా వర్జితాః । దేశే కాలేన వాక్యభావత్రా
 తాం కాశికం నచః ॥ ౧ ॥ భగవన్ శ్రీమదబ్ధిపూర్వాయై నమః । తే విశాచరాసం
 రక్షణీయౌ తే బ్రహ్మన్నాతివశేన తన్నగ్నిః ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణా కామభ్యో త్వరమాణా
 యుయుశ్చయా । సర్వే తే మునయః ప్రీతాః ప్రశశంసు గృహాన్యతే ॥ ౩ ॥ అద్య
 ప్రభృతి వద్రాశ్రం రక్షతం రాఘవా యువామ్ । దీక్షా గతే స్త్యమమని క్షానిత్యం
 చ గమిష్యతి ॥ ౪ ॥ తాతృ నిద్వీచనం ప్రత్యా రాజపుత్రాయ శస్వినా । అగ్రా మద
 హూరాశ్రం తపోవన ముపితామ్ ॥ ౫ ॥ ఉపాసాం చక్రణు ర్వీరా యత్తే పరమ
 భవ్వినా । రక్షతుర్మునిహా విశ్వమిత్ర ముపసూ ॥ ౬ ॥ అథ కాలే గతే తర్క
 వశ్యే హవి సమాగతే । సామిత్రి మబ్రవీ ద్రామో యస్తో భవ సమాహితః ॥ ౭ ॥
 రామస్త్యేవం బ్రువాణస్త్య త్వోతిస్త్య యుయుశ్చయా । ప్రజాన్వీత తతో వేది స్సహ
 భ్యాయ పురోహితా ॥ ౮ ॥ సదభ్యచమస స్రుక్కా ససమిత్కు సుమోచ్చయా విశ్వా
 మిత్రేణ సహితా వేది క్షాన్వీత సర్వీచా ॥ ౯ ॥ మస్త్రసచ్చయథాన్యాయం యజ్ఞోసా
 సమ్యుజ్జతతే । ఆకాశేచ మహాశ్చబ్దాః ప్రాదురాసి భ్యయూనకః ॥ ౧౦ ॥ అవార్య
 గగనం మేఘా యథా ప్రావృషి నిగ్ధతే । తథా మాయాం పకుర్వాన్ రామసా వభ్య
 ధావతామ్ ॥ ౧౧ ॥ మారీచశ్చ మబాహుశ్చ తయో రనుచరాశ్చ యే । అగమ్య ధీమ
 సాకాళా మధికాఘ మవాసృజన్ ॥ ౧౨ ॥ సా తేన రుధిరాశ్ఘేన వేది క్షాన్వీత మర్జితా
 దృష్ట్వా వేదిం తథా భూతాం సానుజీ శ్రోధసంయుతః ॥ ౧౩ ॥ సహసా చక్రిత్రతో రామ
 ప్రాసవశ్య తతోజివి । రావాపరిన్త సహసా దృష్ట్వా రాజవలోచనః ॥ ౧౪ ॥ పక్త్యగం

త్యజింపజేయరామో వచనమబ్రవీత్ । పశ్య లక్ష్మణ దుష్టుత్వా రాక్షసా మ్మితా
 కనాః ॥ ౧౫ ॥ మానవాస్త్ర సమ భూతా ననిలేవ యథాభునాః । మానవం పరమా
 దార మస్త్రం పరమభావ్యమ్ ॥ ౧౬ ॥ చిత్తేవ పరమక్రుద్ధో మారీచోరసి రాఘవః ।
 పతేన పరమాస్త్రేణ మానవేవ సమాచారః ॥ ౧౭ ॥ సముచ్చయం యోజనశతం క్షిప్త
 పాస్యగరసప్లువే । విచేతనం విఘ్నార్హస్తం శీతేషు బలతాచితమ్ ॥ ౧౮ ॥ నిరస్తం దృశ్య
 మారీచం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । పశ్య లక్ష్మణ శీతేషు మానవం ధర్మసంహితమ్ ।
 మోహయిత్వా నయత్యేనా నచప్రాప్తై ర్వియుజ్యతే ఇమా నపి పథిష్యామి నిఘ్నంతా
 దుప్రచారిణః ॥ ౨౦ ॥ రాక్షసా న్వాపకర్తృణా నృజ్ఞాన్మనఃసాధిరాశనాః । సంగృహ్య
 స్త్రం తతో రామో దివ్య మాశ్చేయ ముచ్యతమ్ ॥ ౨౧ ॥ సుబాహురసి చిత్తేవ సవిధః
 ప్రాపత్యువి । శేషాన్వామన్య మాదాయ నిజభూత మహాయశః ॥ ౨౨ ॥ రాఘవః
 పరమాదారో మురీనాం ముగ్ధ మావహా ॥ సహత్వా రాక్షసా సుర్యా నృజ్ఞాన్మనః
 రఘురదనః । ఋషిభిః పూజిత స్తత్ర యథేంద్రో విజయూ పురా ॥ ౨౩ ॥ అథ యశ్చ
 సమాప్తేతు విశ్వామిత్రో మహాశునిః నిరీతికా దిశో దృష్ట్యా కాకుత్స్థమీదమబ్రవీత్ ॥
 కృతార్థోఽర్చి మహాబాహూ కృతం గురువచ స్త్వయా । సిద్ధాశ్రమ మిదం సత్యం
 కృతం రామ మహాయశః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రింశస్సర్గః.

అథ తాం రజనీ తత్ర కృతార్థా రామలక్ష్మణౌ హిషతు ర్దుశితౌ వీకౌ ప్రహృ
 తేనా న్దగాత్తనా ॥ ౧ ॥ ప్రభాతాయాంతు శిష్యాం కృతపాత్వాన్తికృత్యా విశ్వా
 మిత్ర మృషీశ్చన్యా సహితా నభివర్జితః ॥ ౨ ॥ అభివాద్య మునీశ్రేష్ఠా జ్వలన్త
 మివ పావకమ్ । ఉదతు ర్ద్విధురోదారం వాక్యం మగుభాషితౌ ॥ ౩ ॥ ఇమాన్త ముని
 శార్దూల కిష్కిరౌ సముపగతౌ । అష్టావయ యథేంద్రానై శాసనం కరవావ కిమ్ ॥ ౪ ॥
 ఏవము క్త స్తత్ర స్తాభ్యాం స్వప్నవ మహర్షయః । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య రామం
 వచనమబ్రువన్ ॥ ౫ ॥ మైథిలస్య సుశ్రేష్ఠ జనకస్య భవిష్యతి । యజ్ఞః పరమశర్మిష్ఠ
 స్తత్ర యాస్యమహే వయమ్ ॥ ౬ ॥ త్వంచైవ నరశార్దూల సహస్రాభి గమిష్యసి ।
 అద్యుతంచ ధనూతత్నం తత్ర తద్దప్తు మ్హసి ॥ ౭ ॥ తద్ధి పురస్య నరశ్రేష్ఠ దత్తం సదసి
 దైవతైః । అప్రమేయబలం ఘోరిం మథే పరమభావ్యరమ్ ॥ ౮ ॥ నాస్య దేవా నగ
 భర్యా నాసురా నచ రాక్షసాః । కర్తుమారోపణం శక్తా నకథంచన మానుషాః ॥ ౯ ॥ ధను
 ష స్తస్య ద్విగృతు జ్ఞానస్తా మహీతః । నశేతు రారోపయితుం రాజపుత్రా మహా
 బలాః ॥ ౧౦ ॥ తద్ధను ర్నరశార్దూల మైథిలస్య మహాత్మనః । తత్ర ద్రక్ష్యసి కాకుత్స్థ
 యజ్ఞం చాద్యుతవిద్యుమ్ ॥ ౧౧ ॥ తద్ధి యజ్ఞఫలం తేన మైథిలేనో త్తమం ధనుః । యా
 చితరం నరశార్దూల సునాభం స్వాదై వతై ॥ ౧౨ ॥ ఆయాభూతం సృష్టతే స్తస్య వేత్సని

రామః । అర్చితం వివిధైః కుంభైః పై శ్చాగమగర్భభిః । ౧౩ । ఏవముక్త్య ముని
 వరః ప్రస్థాన మకోతో తదా । సర్వసంఘ సృకాకుంభ ఆమ వ్ర్యే వసదేవతాః । ౧౪ ।
 స్వప్తి త్రామృ గమిష్యామి సిద్ధ సిద్ధా శ్రమాదహమ్ । ఉత్తరే బాహు వీరే హిమవన్తం
 శిఖోచ్ఛయమ్ । ౧౫ । ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా సిద్ధా శ్రమ మను క్తవమ్ । ఉత్తరాం
 దిశముద్దిశ్యే ప్రస్థాతు ముపచక్రమ్ । ౧౬ । తం ప్రయాన్తం మునివర మన్వయా దను
 సారిణమ్ । శకటిశతమా త్రంతు ప్రయాణే బ్రహ్మవాదినామ్ । ౧౭ । మృగపక్షిగణా
 శ్చైవ సిద్ధాశ్శిమనివాసినః । అమబన్ధు ర్నహాత్మానం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । ౧౮ ।
 ఏవ త్రయామాస తతః పక్షిసంఘా న్ద్వగానపితే గత్వా దూర మభ్యాసం లవ్యమానే
 దివాకరే । ౧౯ । వాసం చక్రు ర్ద్వనిగణా శ్శివకూలే నమాహితాః । తేఽబ్జతే
 దివకరేన్నా త్యా హుతహుతాశనాః । ౨౦ । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య నిశేతు రమి
 తోదనః । రామోఽపి సహసామిత్రో ద్దుగంస్తా నభివ్రాజ్యచ । ౨౧ । అగ్రతో నిషసా
 దాథ విశ్వామిత్రస్య ధీమతః । అథ రామో మహాతేజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ ।
 పప్రశ్న సరశాద్దూలః కౌతుహలనమన్వితః । భగవ స్సోఽన్వయం దేవ సృశ్చుద్ధ నన
 శోభితః । ౨౩ । శ్రోతు మిచ్ఛామి భద్రం తే వక్తు మర్హసి తి త్వలి । చోదతో రామ
 వాక్యేన కథయామాస సువ్రతమ్ । ౨౪ । తస్య దేశస్య నిశల మృష్టిమధ్యే మహారసా ।
 ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః.

బ్రహ్మయోని ర్నహానాసి త్సు శ్రోనామ మహారసా । అగ్నివ్రతవగర్భభస్మభక్త
 ప్రతిపూజకః । ౧ । స మహాత్మా కులినాయాం యుక్తాయాం సుసంబృతా । వైద
 ర్భాన్యం జనయామాస చతుర సృష్టౌ శా మ్నుతా । ౨ । కుశావ్యం కుశనాథంచ
 ఆధూ ర్దరజసం వనుమ్ । దీప్తియుక్తా న్దహూతానాహా న్దగ్రధర్మచక్రీవయా । ౩ ।
 తా నువాచ కుశః పుత్రా ధర్మిస్తా పుత్యవాదినః । క్రియతాం చాలసం పుత్రా ధర్మం
 ప్రాప్సుధ పుష్కలమ్ । ౪ । కుశస్య వచనం శ్రుత్వా చత్వరో లోకనమ్నతాః । వివేకం
 చక్రీకే సర్వే పురాణాం నృపరా ప్రదాః । ౫ । కుశావ్యస్తు మహాతేజా కౌశామ్ని మక
 రోత్పుకీమ్ । కుశనాథస్తు ధర్మాత్మా పుం చక్రే మహూరయమ్ । ౬ । ఆధూ ర్ద
 రజసో రామ ధర్మార్ద్రాన్యం మహీపతిః । చక్రే పుంవరం రాజా న్మ శక్రీ గిరివ్రజమ్ ।
 ఏహ వసుమతీ రామ వహో న్దస్య మహారసః । ఏతే శైలవరాః పంచ ప్రకాశ నే సమ
 వ్రతః । ౭ । సుమాగధి సప్త రిమ్యా మగధా న్విశ్రుతా యయా । హృవానాం శైల
 ముఖ్యానాం మధ్యే మానేవ శోభతే । ౮ । సై హహి మాగధీ రామ వహో న్దస్య మహా
 ర్మనః । పూర్వాభిచరితా రామ సుత్రే ప్రా సవ్యమాలినీ । ౧౦ । కుశనాథస్తు రాజ్యః
 కన్యాశత మను త్రమమ్ జనయామాస ధర్మాత్మా పుత్రాచార్యం రఘునన్దపింగాతాస్తు

యావన్కాలినో హవన్త్య స్మరన్మృతాః ఉద్యానభూమి మాగమ్య సామృదీవ
శతప్రాదాః ॥ ౧౨ ॥ గాయన్త్యో స్మరన్ మానాశ్చ వాదయన్త్యశ్చ పవ్యశః ఆమోదం
పరమం జన్తు ర్యరాధరణభూషితాః ॥ ౧౩ ॥ అథ తా శ్చ సుపర్యాం గ్యో రూపేణ
ప్రతిమా భవే ॥ ఉద్యానభూమి మాగమ్య తారాశ్చవ మనాన్తరే ॥ ౧౪ ॥ తా స్యన్వ
గుణసమ్పన్నా రూపయావనసంయుతాః ॥ దృష్ట్వా సర్వాత్మకో వాయుతీదం వచన
మబ్రవీత్ ॥ ౧౫ ॥ అహం నః కామయే సర్వా భార్యా మమ భవిష్యథ ॥ మానుష
స్త్రీభ్యతాం భామౌ దీప్యమాయు రవాప్స్యథ ॥ ౧౬ ॥ చలంహి యావన్మం విత్యం మాను
శేష విశేషతః ॥ అక్షయ్యం యావన్ స్రాస్తా అమర్యశ్చ భవిష్యథ ॥ ౧౭ ॥ తస్య
తద్వచనం శ్రుత్వా వాయో రక్షిప్తకర్మణః అపహస్య తతో వాక్యం కన్యాశత మభా
బ్రవీత్ ॥ ౧౮ ॥ అన్తశ్చిసి భూతానాం సర్వేషాం త్వం సురోత్తమ ప్రభావజ్ఞాన్తస్య తే
పర్యాః కిమస్తా నవమస్య సే ॥ ౧౯ ॥ కుశనాభసుతా సర్వా సమగ్ధాస్తాన్వం సురోత్తమ
ఫణా చాప్రసియితుం దేవం రక్షామస్తు తపో వయమ్ ॥ ౨౦ ॥ మాభూ త్వకాలో దుర్లే
ధః పితరం సత్యవాదినమ్ ॥ నావరుస్యస్వ ధర్మేణ స్వయంవర ముపాస్తవే ॥ ౨౧ ॥
పితాహి ప్రభు రస్తాకం దైవతం పరమం హి సయస్య నౌ దాస్యతి పితా స నౌ భర్తా
భవిష్యతి ॥ ౨౨ ॥ తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా వాయుః పరమకోపనః ॥ ప్రవిశ్య సర్వ
గాత్రాణి బధజ్ఞ భగవాన్ప్రీఢః ॥ ౨౩ ॥ అరత్ని మాత్రాశ్చ తయో భగ్న దర్శా భయా
ర్జితాః ॥ తాః కన్యా వాయునా భగ్న వివిశు గ్నపతే గ్నపామ్ ॥ ౨౪ ॥ స్రావత
స్ఫులి సమ్భాంతా సులజ్ఞా సాన్తప్రలోచనాః ॥ సచ తా దయతా దీనాః కన్యాః పరమ
శోభనాః ॥ ౨౫ ॥ దృష్ట్వా భగ్నాన్తదా రాజా సమ్భూన్త ఇద మబ్రవీత్ ॥ కిమిదం
కథ్యతాం పుత్ర్యశ్చో ధర్మ మవమ్యతే ॥ ౨౬ ॥ కుభ్యాః కేన కృతా సుర్యాః పేక్ష్య
న్త్యా నాభిభాషథ ॥ ఏవం రాజా వినిశ్చస్య సమాధిం సన్తథ తతః ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమ
ద్భాగవతే ద్వాత్రింశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కుశనాభస్య ధీమతః ॥ ౧ ॥ తేనోభి శ్చరణా మృష్ట్యా కన్యా
శత మభావత ॥ ౧ ॥ వాయు సుర్యాత్మకో రాజ స్పృధన్వయితు మిచ్ఛతి ॥ అశుభం
మాగ్న మాస్థాయ న ధర్మం ప్రత్యక్షేతే ॥ ౨ ॥ పితృమత్యన్న భద్రం తే న్వచ్చన్తే న
వయస్థితాః ॥ పితరం నౌ పుణ్యే త్వం యది నౌ దాస్యతే తవ ॥ ౩ ॥ తేన పాపాను
బద్ధేన వచనం న ప్రతిచ్ఛతా ఏవం బ్రువన్త్య సుర్యాన్తన వాయునా నిహతా భృశమ్
తాసాం తు వచనం శ్రుత్వా రాజా పరమధార్మికః ప్రత్యువాచ మహాతేజాః కన్యాశత
సునుత్తమమ్ ॥ ౪ ॥ తాన్తం కమావతాం పుత్ర్యశ్చ కర్తవ్యం మమహర్మ్యతమ్ ॥
ఇత్యుత్త్య ముపాగమ్య కులంచాపేక్షితం మమ ॥ ౫ ॥ అలక్ష్మీరోహి నాదీగాం కమాతు

పురుషస్య వా । యుక్మరం తచ్చ యత్నా నం త్రిదశేషవిశేషతః ॥ ౭ ॥ యావత్
 పాతమా పుత్ర్య స్సర్వాసా మవిశేషతః॥ మమా దానం మమా యజ్ఞః॥ మమా సత్యం
 హి పుత్రికాః ॥ ౮ ॥ మమా యశః॥ మమా ధర్మః॥ మమాయాహిక్యతం జగత్ విస్ఫుల్ల
 కన్యాశి కాకుశ్చ రాజా త్రిదశవిక్రమః ॥ ౯ ॥ మస్తాక్షో మస్త్రయామాస ప్రదానం
 సహమ స్త్రీభిః । దేశకాలా ప్రదానస్య సదృశే ప్రతిపాదనమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏతస్మి న్మేవ
 కాలేతు చూర్ణీనామ మహామునిః॥ ఉర్ధ్వరేతా శ్శుభాచారో బ్రాహ్మ తవ ఉపాగమత్ ।
 తస్యైవం త మృషిం తత్ర గభ్రవీ వ్యసాసతే । సోమదానామ భద్రం తే ఉర్వికా
 తనయా తదా ॥ ౧౧ ॥ సాచ తం ప్రగతా భూత్వా శుక్రూషగపరాయణాః॥ ఉపాస
 కాలే భర్తృస్థా తస్యా మస్తాక్షభవ గ్ధుః ॥ ౧౨ ॥ సచ తాం కాలయోగేన ప్రోవాచ
 రఘునందః । పరితుష్టా భద్రం తే కిం కిం విగత సత్రియమ్ ॥ ౧౩ ॥ పరితుష్టం మునిం
 బ్రాహ్మ గభ్రవీ మధురస్వదా । ఉపాచ సరిమస్త్రీతా వాక్యభా వాక్యకోవిదమ్ ॥ ౧౪ ॥
 లక్ష్మ్య సముదితో బ్రాహ్మ్య బ్రహ్మభూతో మహాసహా బ్రాహ్మ్యే గతపా యుక్తం పుత్ర
 విచ్చామి ధార్మికం ॥ ౧౫ ॥ అపరిశ్రాన్తి భద్రం తే భార్యా చాప్తిం శస్యతిత్ । బ్రాహ్మ
 గోపగతాయాశ్చ చాతు మత్సరి మే సురేషా ॥ ౧౬ ॥ తస్యాశి ప్రసన్నా బ్రహ్మవిగ్రహ
 పుత్ర మనుత్తమమ్ । బ్రహ్మదత్తి ఇతిభ్యారం మానసం చూర్ణిం స్ఫురమ్ ॥ ౧౭ ॥ స
 రాజా సామదేయస్తు పుత్రీ మధ్యవస త్తదా । కామ్పిన్యాం పరియా లక్ష్మ్య దేవరాజో
 యథా దివమ్ ॥ ౧౮ ॥ స బుద్ధి కృతివా న్రాజా కుశినాథ స్సుధార్మికః॥ బ్రహ్మదత్తాయ
 కాకుశ్చ చాతు కన్యాశరం తదా ॥ ౧౯ ॥ తమాహూయ మహాతేజా బ్రహ్మదత్తం
 మహీపతిః । దదా కన్యాశరం రాజా సుప్రీతేనా నైరాగ్రనా ॥ ౨౦ ॥ యథాస్త్రిమం
 తతఃపాణీ జగ్రహ రఘునందనః । బ్రహ్మదత్తో మహీపాలస్తాసా దేవపతి ర్భద్రా ॥ ౨౧ ॥
 పృష్టమాత్రే తతఃపానా వికుత్తా విగగభ్యరా । యుక్తాః పరమయా లక్ష్మ్య బభూః
 కన్యాశరం తదా ॥ ౨౨ ॥ స దృష్ట్యా వామువా ముక్తాః కుశినాథో మహీపతిః । బభూవ
 సేవమస్త్రీతో హర్షం లేభే పునఃపునః ॥ ౨౩ ॥ కృతోద్వాహం తు రాజానం బ్రహ్మదత్తం
 మహీపతిః । సచారం ప్రేషయామాస సోపాధ్యాయగణం తదా ॥ ౨౪ ॥ సోమదాసి
 సుసంహృష్టా పుత్రస్య సదృశీం క్రియామయథాన్యాయంచ గభ్రవీ స్సుహృస్తా ప్రత్య
 న్వత ॥ ౨౫ ॥ దృష్ట్యా పృష్ట్యాచ రాశి కన్యాశి కుశినాథం ప్రతిస్థచ । ఇతి శ్రీమ
 ద్కాలకాండే శ్రయఃప్రసంగస్సగ్గః

కృతోద్వాహే గతే రస్మి వృహ్మదత్తేచ రాఘవః । ఆపుత్రశి పుత్రలాభాయ
 చాస్త్రీమిష్టి మకల్మయత్ ॥ ౧ ॥ ఇష్టాంతం నైవ మమానాయాం కుశినాథం మహీపతిమ్
 ఉపాచ పరమాదానః కుశో బ్రహ్మసుత స్తదా ॥ ౨ ॥ పుత్రస్తే సదృశశి పుత్ర భవిష్యతి

మూర్తికః । గాఢి ప్రాప్నోతి తేన త్వం కీర్తిం లోకేద కాశ్యపిమ్ ॥ 3॥ ఏన ముక్తాన్
కుశో రామ కుశనాథ మహిపతిమ్ । జగామా కాశ మావిశ్య బ్రహ్మలోకం ననాతనమ్ ॥
కస్యది త్వంక కాలస్య కుశనాథస్య కీమతః । జత్తే పరమధర్మస్థా గాఢిత్వేన సామతః ॥
స పితా మమ కాకుత్స్థ గాఢి పరమధర్మికః । కుశమశ ప్రసూతోస్మి కాశికో రఘు
నద్వన ॥ ౬ ॥ పూర్వహ భగినీ చాపి మమ రాఘవ సువ్రతా నామ్నా సత్యవతీ నామ
ఋచీకే ప్రతిపాదితా ॥ ౭ ॥ సకరీరా గతా స్వస్థం భర్తార మనున ర్తిం । కాశీకే పరమో
దారా సా ప్రవృత్తా మహావదీ ॥ ౮ ॥ దివ్యా పురోహిత కా రమ్యా హిమవ న్తముసా
శ్రితా । లోకస్య హితకామాఙ్ఘం ప్రవృత్తా భగినీ మమ ॥ ౯ ॥ తతోఽహం హిమవ
త్పార్శ్వే నసామ రిరత స్సుఖమ్ । భగిన్యం స్నేహసంయు క్తః కాశిక్యాం రఘునద్వన ॥
సాతు సత్యవతీ పూర్వా సత్వే ధర్మే ప్రతిష్ఠితా । చరిత్రతా మహాభాగా కాశీకే సరితాం
వరా ॥ ౧౦ ॥ అహంహి నియమా ద్రామ హిత్యా తాం సముపాగతః । సిద్ధా శ్రమ
మనుప్రాప్య సిద్ధోఽస్మి తవ కేదరా ॥ ౧౧ ॥ ఏషా రామ మమోత్పత్తిః స్వస్య వంశస్య
కీర్తితా । దేశస్యచ మహాబాహూ యన్తాం త్వం పరిపుచ్చసి ॥ ౧౨ ॥ గతోఽథరాగ్రః
కాకుత్స్థః కాశీకథయతో మమ । నిద్రా మధ్యేహి భద్రం తే మాభూ ద్విఘ్నోఽ
ధ్వోహ నః ॥ ౧౩ ॥ నిష్పద్యా స్థివ స్సగ్ధే చినీనా మృగపక్షిణః । నైశేన తమసా
వ్యాప్తా దిశిశ్చ యుగ్మనః ॥ ౧౪ ॥ శనై ర్వియుజ్యతే సన్ధ్యా సభో నేత్రైరివాన్వతమ్ ।
నక్షత్రతారావహనం జ్యోతిర్భిరనభాన్వతే ॥ ౧౫ ॥ ఉత్త్రిష్ఠతిచ శీతాంతు కృశీలోక
తమోనుజః । స్థూలయ న్నాణీనాం లోకే మనాంసి ప్రభయా విభో ॥ ౧౬ ॥ నైశాని
సర్వభూతాని ప్రచిన్తి తతస్తతః । యక్షరాక్షసస్థుశ్చ రాద్రాశ్చ పిశితాశినాః ॥ ౧౭ ॥
ఏన ముక్తాన్ మహాతేజా విరరామ మహామునిః । సాధు సాధ్వితీ తం సర్వే మునయో
హ్యభ్యపు జయన్ ॥ ౧౮ ॥ కుశికానా మయం వంశో మహావర్త పర స్సదాబ్రహ్మ
హమా మహాత్మానః కుశమశ్యా చరోతమాః ॥ ౧౯ ॥ విశేషేణ భవానేన విశ్వామిత్రో
మహాయశాః । కాశీక చ సరిచ్ఛేష్ఠా కురోహ్యలకీరీతవ ॥ ౨౦ ॥ ఇతిశై ర్మనిశాన్తా
లై స ప్రత సః కుశికార్తజః । ద్రాముపాగమ చ్ఛీమా న స్సంగత ఇవాంతు మా ణా ॥ ౨౧ ॥
రామోపి సహసామిత్రీగీతి దాగతిచ్చయః । ప్రశస్య మునిశాన్తాలం నిద్రాం సముప
సేవతే ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చతుర్త్తింశః స్కంధః ॥

ఉపాస్య రాత్రికేవంతు శోణకూలే మహర్షిణినిశాయాం సుప్రభాతాయాం
నిశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧ ॥ సుప్రభాతా నిశా రామ పూర్వా సన్ధ్యా ప్రవర్తతే
ఉత్తిష్ఠా తిష్ఠ భద్రం తే గమనాయాభిరోచయః ॥ ౨ ॥ తచ్చురీత్యవచనం తస్య కృత్యా
పార్యాప్తికీ క్రియామ్ । గమనర రోచయామాస వాక్యం దేద ముపాచహ ॥ ౩ ॥

అయం శోకః కృభజలోఽగాధగిపురిసమర్జితః కఠరేణ వధా బ్రహ్మస్థ సరిష్కామహే
 వయమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఏవము క్రస్తు రామేణ విశ్వామిత్రోఽబ్రవీ దిదిమ్ ॥ ఏష పథా మయో
 ద్విష్టో యేనయాన్తి మహావ్యయః ॥ ౪౪ ॥ ఏవ ముక్తా మహావయో విశ్వామిత్రేణ ధీమతా
 పశ్యంతే ప్రయాతా వై ననాని వివిధానిచ ॥ తే గత్వా మాం మహాసం గతేఽర్థ
 దివసేతదా ॥ బాహువీం సరితాం శ్రేష్ఠాం దృశుశ్చునిసీవితామ్ ॥ ౪౫ ॥ తాం దృష్ట్యా
 పుణ్యసలిలాం హంససారససీవితామ్ ॥ బహువుర్ముదితా స్సర్వే మునయ స్సహ రాఘ
 వా ॥ ౪౬ ॥ తస్యా స్తీకేతతశ్చక్రు స్త్రీణాం హమ్ ॥ తతస్సన్నిత్యా యథా
 న్యాయం సస్త్యస్య పితృదేవతాః ॥ హుత్యా చైవాన్మహాత్రాగే ప్రాశ్య చామృ
 తవద్ధమి ॥ వివిశుర్దాహ్మవీతీకే శుచౌ మునితమాంసాః ॥ ౪౭ ॥ విశ్వామిత్ర మహా
 త్మాచం పరివార్య సమస్తతః విష్ణితాశ్చ యథాన్యాయం రాఘవౌచ యథావ్యతి ॥ ౪౮ ॥
 సమృప్తౌ పృథమనా రామో విశ్వామిత్ర మథా బరీన్ ॥ భగవాన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి
 గ్గ్లాం త్రిపథగాం నదీమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రేష్ఠోఽస్యగిదిమన్ ॥ మ్యగ్ లతా నదివదీపతిమ్ ॥
 వోదితో రామవాక్యేన విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౫౦ ॥ పృథ్విం జన్మచ గ్గ్లాయా
 వక్తు మేత్రాపచక్రిమే శ్రేణేష్టో హిమనాహ్నా రుధానూరా మునిశో మహాన్ ॥ ౫౧ ॥
 తస్య కన్యాద్యయం రామ రూపేన ప్రతిమం భవియా మేమిమహితా రామ తయో
 ర్భాతా సుమధ్యమా ॥ ౫౨ ॥ నామ్న మనోమా మేనా పశ్యే హిమవరగిప్రియా ॥
 తస్యా గజేయ మధవ జ్యేష్ఠా హిమసరి స్ఫురా ౧౬ ॥ ఉమానామ ద్వితీయాఽభూత్
 న్యా తస్యైవ రాఘవ ॥ అథ జ్యేష్ఠా సురాస్సశ్వే బంధూద్భిక్షియా ॥ ౧౭ ॥ శ్రీ శ్రీ
 వాయూమాసుర్గ్లాం హిమవర స్ఫుతామ్ ॥ ౧౮ ॥ ధర్మేణ తనయాం హిమవత లోక
 పావనీమ్ ॥ ౧౯ ॥ సప్తచ్ఛ్రవః భగాగ్గ్లాం శ్రేష్ఠోఽస్య హిత కామ్యయా ॥ ప్రతిగృహ్య
 తతో దేవాః త్రిలోకహిత కానిణః ॥ ౨౦ ॥ గ్గ్లా మదాయ తేఽగచ్ఛ స్కృతాశ్చ
 నాస్తరాస్తనా ॥ (యథాగతం యయు శ్రీవా సతగి పున్ద్రమనోభాః) ॥ ౨౧ ॥ యా
 చాన్యా శైలమహితా కన్యాసీ ద్రఘుః ప్రస ॥ ఉగ్రానానర మౌళాయ తప స్తపే
 తపోధనా ॥ ౨౨ ॥ ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా దదా శైలనర స్ఫుతామ్ ॥ కుద్రాయా
 ప్రతిరూపాయ ఉమాం లోకసమస్కృతామ్ ॥ ౨౩ ॥ ఏతే శైలరాజన్య సుతే లోక
 సమస్కృతే ॥ గ్గ్లావ సరితాం శ్రేష్ఠా ఉమా దేవీచ రాఘవ ॥ ౨౪ ॥ ఏతే శైలనర
 మాఖ్యాతం యథా త్రిపథగామనీ ॥ ఖంగతా ప్రధమ తాగి గతిం గతిమతాం పరి
 సైహ మునదీ రమ్యా శ్రేణేష్ఠస్య మతా తదా ॥ సురలోకం సమయాథా విహసా జల
 వాహినీ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే షష్ఠ్యంశస్సర్గః

ఉక్తవాక్యే మహా తస్మిన్నుభా రాఘవలక్ష్మణౌ ॥ ప్రతినష్ట్య కథాం వీరా
 పూచక్రు ద్ద్యుఃపుష్టవమ్ ॥ ౧ ॥ ధర్మయ క్తి మదం బ్రహ్మ స్కృతిం పరమం త్వయా ॥

దుహితం తైలరాజస్య కృష్ణాయా నత్తు మ్మహి ॥ ౨ ॥ వివరం వివరణాహి దివ్య
 మానుషసమ్భవమ్ ॥ త్రైస్వితో పేతునా కేన ప్లావయే జ్ఞాకపావహి ॥ ౩ ॥ కథం గణా
 త్కృపకగా విశ్రుతా సరిదు తమా ॥ త్రిమ లోకేషు న్యక్ష కర్తృభిః కై సుమన్వితా ॥
 తథాబ్రువతి కాకుత్స్థే నిశ్వమిత్ర స్తపోధనః ॥ నిఖలేన కథాం సర్వా మృషీమధ్యే
 న్యవేదయత్ ॥ ౪ ॥ పురా రామ కృతోద్వాహూ నీలకంఠో మహాతపాః ॥ దృష్ట్యాచ
 స్పృహయా దేవీ మైథునాయోపచక్రమే ॥ ౫ ॥ (తస్య సక్కిరదమానస్య మహా
 దేవస్య ధీమతః ॥ శిరికంఠస్య దేవస్య దివ్యం వన్ శతం గతమ్ ॥ ౬ ॥ (ఏవం మన్తధ
 యుర్ధ్వేతు తయో ర్నాసీ త్పురాజయః) ॥ చచాపి తనయో రామ తస్యామాసీ త్పర స్తపః
 తతో దేవా స్సముద్విగ్నాః పితామహపురోగమాః ॥ యదిహూత్పద్యతే భూతం క
 స్త త్పఠిసహివ్యతే ॥ ౭ ॥ అభిగమ్య సురా సుర్వే ప్రణిపత్యేద మబ్రువత్ ॥ దేవ
 దేవ మహాదేవ లోకస్యాస్య హితే రత ॥ ౮ ॥ సురాణాం ప్రణిపాతేన ప్రసాదం
 కర్తు మర్హసి ॥ న లోకా ధారియిష్యన్తి తపతేజ స్సురోత్తమ ॥ ౯ ॥ బ్రాహ్మేణ
 తపసా యతో దేవ్యాసహ తపశ్చరతైర్లోక్య హితకామాంబం తేజ స్తేజసి ధారియః
 రక్ష సర్వా నిర్మా లోకా న్నాలోకం క ర్తు మర్హసి ॥ దేవతానాం వచ శ్శృత్వా సర్వ
 లోకమపేక్ష్యరం ॥ ౧౦ ॥ బాధ మిత్యబ్రవీ ధేవా స్సురశ్చేద మునాచహాధారియష్యా
 మ్యహం తేజ స్తేజస్వీన సహూమయా ॥ ౧౧ ॥ త్రిదశాః పృథివీచైవ నిర్వాణ మధి
 గచ్ఛతు ॥ యదిదం త్సుభితంస్థానా న్నమ తేజో వ్యాను త్తమమ్ ॥ ౧౨ ॥ ధారియవ్యతి
 క స్తనే బ్రువన్తు సురస త్తమాః ॥ ఏవముక్తాస్సురా సుర్వే ప్రత్యూచు ర్యోవశభ్య
 జమ్ ॥ ౧౩ ॥ యత్తేజః త్సుభితం తేజ ద్య తద్ధరా ధారియవ్యతి ॥ ఏవముక్తా స్సుర
 పతిః ప్రముమోచ మహితరే ॥ ౧౪ ॥ తేజసా పృథివీ యేన వ్యాప్తా సగరికాననా ॥
 తతో దేవాః పున రిద మూచు శ్చాథ హుతాశనమ్ ॥ ౧౫ ॥ ప్రవిశత్సం మహాతేజో
 కార్ద్రం వాయుసమన్వితః ॥ తదగ్నినా పున ర్వాప్యప్తం సంజాతే శ్వేతవర్మతః ॥ ౧౬ ॥
 దివ్యం శరవణం చైవ పాపకాదిత్యసన్నిభమ్ ॥ యత్ర జాతో మహాతేజాః కార్తికే
 యోఽగ్నిసమ్భవః ॥ ౧౭ ॥ అథోమాంచ శివంచైవ దేవా స్సర్వి గణా స్తదా ॥ పూజ
 యామాను రత్యంఘం సుప్రీతమనస తతః ॥ ౧౮ ॥ అథ తైలమతా రామ త్రిదశానిది
 మబ్రవీత్ ॥ (అప్రియస్య కృతస్యాపి కలు ప్రాప్యథ మేసురా ॥ ౧౯ ॥ ఇత్యుక్త్వా
 సలిలం గృహ్య వాంఛితీ భాస్కరప్రభా ॥ నమస్య రశవ త్పర్యామ్నోధనం క్తిలో
 చనా ॥ ౨౦ ॥ యన్తాన్ని వారితాచాహం సంగతా పుత్ర కామ్యయా ॥ అవత్యం స్వేష
 దారేషు నూత్నాదయతు మర్హథ ॥ ౨౧ ॥ అద్య ప్రభృతీయన్తక మప్రజా సును
 వత్సయః ॥ ఏవ ముక్తాస్సురాస్సుర్యా నృశాప పృథివీమహి ॥ ౨౨ ॥ అవనే నై కయోపాత్యం

హుభార్యా భవిష్యతి | నచ పుత్రకృతాం వీతిం మతోద్ధిగ్ధయిష్యతా || ౨౬ ||
 రాప్యసి త్వం సుమర్తేభేమమ పుత్రమవిచ్ఛతి | తాన్పునాన్ నిర్మితాన్ దృష్ట్వా
 సురాన్సురపతి స్తదా || ౨౭ || గమనాయోపచక్రామ చిశం నమగపాలితామ్ | న
 గత్వా తప ఆతిష్ఠ త్వాశ్చ్యేతస్యా త్తరేగిరే || ౨౮ || హిమవత్ప్రభవే శృగ్లే సహ
 దేవ్యా మపేశ్యిరః | ఏష తే విస్తరో రామ కైలపుత్రాస్య నివసితః || ౨౯ || గంగా
 యాగే ప్రథమం వై న శృణు మే సహలక్ష్మణః || ఇతి శ్రీమద్బాలకాక్షేషట్త్రింశస్సర్గః

తస్యమానే తపో దేవే దేవా స్స్వీగిరః పురా | సేనాపతి మభిప్రన్తః పితా
 మహా మునాగమః || ౧ || తతోఽబ్రువన్పురా సుశ్చ్యే భగవన్తం పితామహమ్ | ప్రణీ
 పత్య శుభం వాక్యం సేన్ద్రాస్సాస్మిపురోగమా || ౨ || యో న సేనాపతి ర్దేవ దత్తో
 భగవతా పురా | న తపః పర మాస్థాయ తస్యతే స్త సహూమయా || ౩ || యద
 త్రాన స్తరం కార్యం లోకానాం హితకామ్యయా | సంవిధత్స్వ విధానజ్ఞ త్వంహి
 నః పరమా గతిః || ౪ || దేవతానాం వచ శ్శ్రుత్వా స్వహింసితామహః | సాంత్వయ
 వ్యధురై ర్వాక్త్రై స్త్రిదశా నివ మబివీత్ || ౫ || కైలపుత్రాస్యదుక్తం తన్న
 ప్రజాస్యథ పత్నిషు | తస్యా వచన మక్లిప్తం సత్యమేవ నసంశయః || ౬ || ఇయ మాకా
 శగా గంగా యస్యాం పుత్రం హుతాశనః | జనయిష్యతి దేవానాం సేనాపతి మరీచ
 మమ్ || ౭ || క్షేప్తా కైలేన్ద్రమహితా మానయిష్యతి తం సుతమ్ | ఉమాయా
 స్తద్భవాలమతం భవిష్యతి నసంశయః || ౮ || తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృతాశ్శా
 రఘునందన | ప్రిణీపత్య సురా స్సుశ్చ్యే పితామహ మపూజయా || ౯ || తే గిత్వా
 పవిత్రం రామ కైలాసం ధాతుమర్హసిమ్ | అగ్నిం నియోజయామాసుః పుత్రార్థం
 సర్వదేవతాః || ౧౦ || దేవకార్యమిదం దేవ సమాధత్స్వి హుతాశనః | కైలపుత్రాస్యం
 మహాతేజో గంగాయాం తేజ ఉత్పిబ || ౧౧ || దేవతానాం పరిజ్ఞాయ గంగా మభ్య
 త్య పావకః | గర్భం ధారయన్తే దేవి కైలతానా మిదం ప్రియమ్ || ౧౨ || ఇత్యేత
 ద్వచనం శ్రుత్వా దివ్యరూప మథాయత్ | స తస్యా మహిమాం దృష్ట్వా సమన్తా
 దవకీర్తయత్ || ౧౩ || సమన్తత స్తదా దేవి మధ్యపిచ్ఛత పావకః | సర్వప్రతాంసి
 పూర్ణాని గంగాయా రఘునందన || ౧౪ || తమువాచ తతో గంగా సర్వదేవపురోహితమ్ | అశ
 క్తాధారణే దేవ తప తేజస్సుముద్ధరమ్ || ౧౫ || దహ్యమానాస్సినా తేన సమృద్ధివ్యధితదే
 తనా | అభావీభీ దిదం గంగాం సర్వదేవహుతాశనః || ౧౬ || ఇహ హైమవతే
 పాదే గర్భోఽయం సన్ని వేక్షతామ్ | శ్రుత్వా తస్మిన్చో గంగా తం గర్భ మతిభావ్య
 రమ్ || ౧౭ || ఉత్సన్న మహాతేజా స్సాస్మితోధ్యస్తు తదాఽనఘః | యదన్యా నిర్గతం
 తస్మా త్త మ్మామ్నూనప్రథమ్ || ౧౮ || కాశ్చనం ధరణీం ప్రాప్తం హింభ్య మతులం

నిభమ్ | తామ్రంకాంతా యసం చైవ తైశ్చైవ దేవాభ్యజాయత | ౧౯ | మలం తస్య
భవ తత్ర గ్రహ సేవకమేవచ | తదేతద్ధరణీం ప్రాప్య నానాధాతు రవధత | ౨౦ |
నిశీ ప్రమాత్రే గగన్భుతు తేతోభిరభిరజ్జితమ్ | సన్వం పవిత్రసమ్మన్ధా సౌచన్త మభవద్వ
సమ్ | ౨౧ | తం దేశంతు తతో బ్రహ్మ సమ్ప్రాప్యేద మభావత | జాతస్య రూపం
య తస్మా జ్జాతరూపం భవిష్యతి | ౨౨ | జాతరూపమితి భ్యంతం తదా ప్రభృతి
రాఘవ | సునన్దం పురుషవ్యాఘ్ర ముతాశససమప్రభమ్ | ౨౩ | తృణపుటలతా
గుల్మం సర్వం భవతి కాశ్యపమ్ | తం కుమారం తతో జాతం సేన్ద్రా సహమరుగ్గతాః |
క్షీరసమ్భావనాథాయ స్పృశ్తికా స్పృశుయోజయత్ | తాః క్షీరం జాలిమాత్రస్య కృత్యా
సమయ ముత్తమమ్ | ౨౪ | దనుః ఫల్యోఽయ మస్తాకం సర్వాసామితి నిశ్చితాః | తేషు
దేవతా సుర్వాః కార్తికేయ ఇతి లింగే | ౨౫ | పుత్ర ప్రైలోక్తివిభ్యంతో భవి
ష్యతి ససంశయః | తేషాం తస్యచం శ్రుత్వా సః స్మగ్గగ్నిప్రవే | ౨౬ | స్నాప
యచ్చయీ లక్ష్మ్యో దీప్యమానం యథాఽగలమ్ | స్త ఇతిప్రసిక్త దేవా స్స స్మగ్
గగ్నిసో ప్రవాతే | ౨౭ | కార్తికేయం మహాభాగం కాకుత్స్థం జ్వలనోపమమ్ | ప్రా
య్యతం తతః క్షీరం కృత్తికానా మనుత్తమమ్ | ౨౮ | వక్ష్యాం షడననో భూత్వా
జరాహంతజం పయః | గృహీత్వా క్షీర మేకాహ్నా నుకుమారపపు స్తదా | ౩౦ | అజ
య త్సేన్ద్రం వీశ్యేగా దైన్ద్రపైస్య కావ్యభుః | సురసేనాగణపతిం తతః పునలమ్య
తిమ్ | ౩౧ | అభ్యపేచ్ఛ స్మగ్గగ్ని సమేత్యాగ్ని పురోగమాః | ఏష తే రామ
గజ్జాయా విస్తరోఽగ్నిహితో యుమా | ౩౨ | కుమారసమ్మన త్సేన్ద్రవ ధర్యో పుగ్య
స్తథాఽవ | భక్తిశ్చయః కార్తికేయే కాకుత్స్థ భువిమానవః | ౩౩ | ఆయుష్టా మృత
ప్రాతైర్గ్ని స్సద్వసాలోక్య మాప్రిజీత్ | ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే సప్తశ్రింశస్కంధః.

తాం శథాం కాశిలో రామ నివేద్య మధురాక్షరామ్ | పునరేనాపరిం వాక్యం
కాకుత్స్థ మిద ముచ్రవీత్ | ౧ | అయోధ్యాధిపతి శ్శూరిః పూర్వా మాసీ న్నరాధిపః
సగరో నామ ధత్తాత్మా ప్రజాకామ సుచాక్రజః | ౨ | వైద్యమహితా రామ కేసీ
నామ నామతః | త్యేష్టా సగ్నోత్పి సా ధర్మిష్టా సత్యవాదినీ | ౩ | అల్పవేమిమహితా
రూపేగాఽప్రతిమా భువి | ద్విలిమీ సగరిస్యాసీత్పత్నీ మమతిసంజ్ఞకా | ౪ | తాభ్యాం
సహ తదా రాజా పత్నీభ్యాం తప్రవాంస్తపః | హిమవన్తం సమాసాద్య భృగుప్రసవ
జేగిరాగ | అథ వ్నశతే పూర్ణే తపసాఽఽరాధితో మునిః | సగరాయ వరం ప్రాదా
ద్యృగుసత్యవతాం వరః | ౫ | అపత్యలాభ స్సమహా స్థువిష్యతి రవానభుః | కీర్తిం
చాప్రతిమాం లోకే ప్రాప్యసే పురుషర్షభ | ౬ | ఏకా జయితా తాత పుత్రం వంశ
శరీరం తవ | వష్టిం పుత్ర సహస్రాస్రగిహ్యసరా జయిష్యతి | ౭ | భాషమాణం మహా

శ్లాసం రాజపుత్ర్యై ప్రసాద్య తమ్ । ఉచతుః పుమహీనే కృతాశ్చలిపుటతవా ॥
 ఏకాకిసాన్య స్తుతో బ్రహ్మ స్వా ॥ బహుజ్ఞానయిష్యతి శ్రోతు మిచ్ఛావహే సమ్యక్సత్య
 మస్తు వచ స్తవ ॥ ౧౦ ॥ తయో స్త్యవచనం శుశ్రావ భృగిః పుమధార్మికః । ఉవాచ
 పుమాం వాణీం స్వచ్ఛన్దోఽత్ర విశ్రయతామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఏకో విశేషో వా స్తు విహతా
 వా మహాబలాః । కీర్తిమన్యో మహూతాహుః కివాహి ॥ ఏ మిచ్ఛతి ॥ ౧౨ ॥ మునేస్తు
 వచనం శుశ్రావ కేసీం రఘునందన ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తాత ఇత్రాహ స్మపసన్నిధౌ ॥ ౧౩ ॥
 పప్లిం పుత్ర సహస్రాణి సుస్పృధానీ తదా । మహూతాహుః స్మీర్తి మతో జగ్రహ
 సుమతి స్సుతా ॥ ౧౪ ॥ ప్రసక్తిగా యుష్మిన్ శ్రావ్య శివాఽభిప్రాయమచ । జగమ
 స్వపుత్రం రాజా సభాలోకే రఘునందన ॥ ౧౫ ॥ అథ కాశీనేతర్హి భీష్మ పుత్రం వ్యజా
 యత । అసమజ్ఞ ఇతివ్యాతం కేసీం సగర్హితమ్ ॥ ౧౬ ॥ సుమతిస్తు సావ్యాన్రు
 గభృగుహ్యం వ్యజాయత । పప్లిం పుత్రం సహస్రాణి సుస్పృధా స్మృతా ॥ ౧౭ ॥
 పుత్రపుష్కలం కుశ్యేమధార్మికా న సుహృదయః । కాలేన మహతా సత్వే గౌతమ
 ప్రతిపేదితే ॥ ౧౮ ॥ అథ దీప్తే కాశీం సుహృదయశాలినః । పప్లిం పుత్రం సహస్రా
 సగరసాధవం స్తదా ॥ ౧౯ ॥ సచ భీష్మో సాశ్రేషః సగరసాధవోఽత్యవః । బాలా
 స్సౌహీత్యాతు సరయ్యై రఘునందన ॥ ౨౦ ॥ ప్రతీప్త ప్రహసన్నిధిం వజ్రత స్సన్ని
 రీక్ష్మచ । సచ సాపసమాచారా స్సజ్జ ప్రసాదినః ॥ ౨౧ ॥ పౌత్రాణా మహితే యు
 క్తా నివాసితా పురాతీతస్య ఫలగ్రాహకం నామ అనమోజయస్య నిత్య వా ॥ ౨౨ ॥
 సన్మత స్సాన్వితోఽస్య సాన్వితాస్స సమచారాః । తిగిః కాలే మహతా మతి స్సవభిజా
 యత ॥ ౨౩ ॥ సగరస్య సాశ్రేష్ఠ యతీయ మితి నిర్మితా । కృత్యా సత్త్వయం రామ
 సోపాధ్యాయగణ స్తదా ॥ ౨౪ ॥ యజ్ఞశక్తిః మేఙ్గో యస్తుం సముపచక్రమే । ఇతి
 శ్రీమద్రామాయణే బాలకాండే ప్రాప్తిశాసనః ॥

విశాఖమిత్రవచ శుశ్రావ భా తే రఘునందనః । ఉవాచ పుమహీనో ముని
 దీప్తమవాసలమ్ ॥ ౧౦ ॥ శ్రోతు మిచ్ఛామి భర్తం తే విశేషో భామిను మిచ్ఛాన్వితో
 మే కథం బ్రహ్మవృక్షం వై సముపహాతే ॥ ౧౧ ॥ గన్య గన్యవనం శ్రావ్య కామహల
 సమన్వితః । విశాఖమిత్రస్తు కాశ్యపి మువాచ ప్రహస్నవ ॥ ౩ ॥ శూరయతాం
 విస్త్రా రామ సగరస్య మహత్సైన్యశిబి శ్వశ్రవో రామ హిమవా నచలోత్తమ ॥ ౪ ॥
 ఇద్వేద త్వవశ్యేమా నద్రరాక్యేఽభిషేచితః । విశ్రవ్యతమాపాద్య నిరీక్షేతే పంస్ప
 మే ॥ ౫ ॥ తయో ర్భీష్మ ప్రసృతోఽభూ ర్యజ్ఞ సు పసుపత్రసుసహి దేవో సరవ్యాన్రు
 ప్రశస్తాయజ్ఞకర్తృణి ॥ ౬ ॥ తస్మాత్సవర్యాం కాశ్యపి భీష్మధన్వా మహాభూలంకు
 నూపకరో త్తాత సగరస్య మతేఢితః ॥ ౭ ॥ తస్య మన్వితం యజ్ఞం యజమానస్య

వాసవః । రాక్షసీం తను మాస్థాయ యజ్ఞయాశ్వ మపహరత్ ॥ ౮ ॥ హియమాగౌతమ
కాకుత్స్థ తస్మిన్నశ్వే మహాత్మనః ఉపాధ్యాయగణా సుర్యే యజమానమథాబ్రువన్ ॥
అయం స్వయం దేవేన యజ్ఞయాశ్వోపగమ్యతే హరారౌం జహీ కాకుత్స్థ హయ శ్చైవై
పసియతామ్ ॥ ౧౦ ॥ యజ్ఞచిద్రం భవత్యేత త్సర్వేషా మశివాయ నః త త్తథా క్రియ
తాం రాజవృథా చిద్రగి శ్రీతుభవేత్ ॥ ౧౧ ॥ ఉపాధ్యాయవచ శ్శ్రుత్వా తస్మిన్ సదసి
పార్థివః । వష్టిం పుత్రసహస్రాణి వాక్యమేత దువాచహ ॥ ౧౨ ॥ గతిం పుత్రా నప
శ్యామి రక్షసాం పురుషష్టభాః మ స్మిన్ బ్రాతై ర్మహాభాగై గాంధోహి మహాస్మృతుః ॥
తద్దచ్చత విచిన్వభ్యం పుత్రకా భద్ర మస్తునః । సముద్రమాలిం నన్వారి పృథివీ మను
గచ్ఛత ॥ ౧౩ ॥ ఏతై ర్మోహజనా పుత్రా విస్తార మధిగచ్ఛతః । యాన్త్యై గన్వద్యస్తావ
స్థనత మేదినీమ్ । (నాగలోకం సమాసాన్య విచిన్వభ్యం విశేషతః ॥ ౧౪ ॥ ఉచియాచల
మారుహ్య విహృత్యా న్నమయా గిరిమ్ । నివ ర్తభ్యం న తుగ మాలోక్య బ్రహ్మణో
గృహమ్ ॥ ౧౫ ॥ తం వై వ హయహరారౌం మ ద్గమాణా మమాజ్ఞయా । దీక్షితగి
పాత్ర సహిత సగపాధ్యాయగణో హ్యహమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఇహ స్థాస్యామి భద్రం పౌ యావ
త్తుగదర్శనమ్ । ఇత్యుక్తా హృష్టయచ సో రాజపుత్రా మహాబలాః ॥ ౧౭ ॥ ప్రణమ్య
శిసా తస్మై కృత్యాచాపి ప్రదక్షిణమ్ బన్ధు స్సహీతలం రామ పితృ ర్యవనయన్త్రితాః ।
యోజనాయానువిస్తార మేతై ర్నో ధరణీతలమ్ బిభిషుః పురుషన్యస్థు సద్రస్పృశసమై
ర్నైః ॥ ౧౮ ॥ తూలై రకనికలై వృశ్శ హలై శాన్తి సుదారుణైః । (ముష్టిభి శ్చైరణై
ద్విలై ద్విమృశిసదృశై ర్నైః ॥ ౧౯ ॥ భిద్యమానా వనుమతీ సనాత రఘునన్దన
నాగానాం వధ్యమానానా మనురాశాంచ రాఘవ ॥ ౨౦ ॥ రాక్షసానాంచ దుద్భిష్ట
సృత్యానాం నిసదోఽభవత్ । యోజనానాం సహస్రాణి వష్టింతు రఘునన్దన ॥ ౨౧ ॥
బిభిషు ధిరణీం వీరా రసాతల మయ త్తరుమ్ ఏవం పుష్పతనమ్బాధం జమ్బూద్వీపా మహా
బలాః ॥ ౨౨ ॥ ఖనన్తా సుశాస్త్రాల స్వతః పరిచక్రముః । తతో దేవా స్సగర్భిర్యా
స్సానురా సుహ వన్మగాః ॥ ౨౩ ॥ సమర్థై న్తమనస సర్వే పితామహ ముపాగమన్ ॥
తే ప్రసాద్య మహాత్మానం విష్ణునన్దనా న్దదా ॥ ౨౪ ॥ ఉచ్యతే పరిమనం త్రస్తాగి పితా
మహ మిదం వచః । భగవ న్పుథివీ సర్వా ఖన్యతే నగరాత్తైః ॥ ౨౫ ॥ బహవశ్చ
మహాత్మానౌ వధ్యస్తే తలవాసినః । (వరుణస్య సుతా వీరా బహుశ్చ దానవై సహా ।
చూర్ణీకృతా మహాశై లాః మినాశ్చై వానుభక్షితాః) । అయం యజ్ఞహోఽస్తాక
మనేనాశ్వోపగమ్యతే ॥ ౨౬ ॥ ఇతి తే సర్వభూతాని నిఘ్నన్తి సగ రాత్తజాః । ఇతి
శ్రీమద్భాగవతే ఏకోనవత్యారింశస్కంధః.

దేవతానాం వచ శ్శ్రుత్వా భగవా న్యై పితామహః ప్రత్యువాచ మసంతస్తా
స్కృతా న్తబలమోహితాః ॥ ౧ ॥ యస్యేయం మమథా కృత్వా వాసుదేవస్య ధీమ

తః । కాపిలం యావ మాస్థాయ భారయత్యనిశం ధరామ్ ॥ ౨ ॥ (అన్త రహితలే ధీమా
 పుర్యాన్నో భారయన్యభుః) । తస్య కోపాగ్నినా దధా భవిష్యన్తి నృపాత్మజాః ॥ ౩ ॥
 పృథివ్యాత్పాపి నిర్భేదో దృష్టవీవ సనాతనః । సగరస్యచ పుత్రాశాం వివాశో దీప్యదర్శి
 నామ్ ॥ ౪ ॥ పితామహావచ శృతిత్వా త్రయస్త్రింశ దరిష్టమ । కేవాః సామనంపృష్టాః
 పునర్జన్తు ర్యథాగతమ్ ॥ ౫ ॥ సగరస్యచ పుత్రాశాం ప్రాగు రాసీ న్నహత్సనామ్ ।
 పృథివ్యాం భిద్యమానాయాం నిర్భూతసమనిస్వనః ॥ ౬ ॥ తల భిత్వా వహీం సర్వాం
 కృత్వాచాపి ప్రదక్షిణమ్ । సహితా స్సాగరా సుశ్లేషితరం వాక్య మబ్రువన్ ॥ ౭ ॥
 పశిత్రాన్తా మహీ సర్వా సత్త్వ సత్త్వి సూదితాః । దేవదానవయత్యాశ్చ పితాచోరగరామ్
 సా ॥ ౮ ॥ సచ పశ్యామహేఽశ్వైః త మశ్వహర్తా మేవచ ॥ ౯ ॥ కరిష్యామ భద్రం తే
 బుద్ధిరత్ర విచార్యతామ్ ॥ ౧౦ ॥ కేమాం తద్విచనన్ శ్రుత్వా పుత్రాశాం రాజసత్తమః
 సమన్య రిబ్రవీ దావ్యోం సగరోఽఘోషన్ ॥ ౧౧ ॥ భూయః ఖనతి భద్రం పూ నిశ్చిద్య
 వసుధాతలమ్ । అశ్వహర్తా రమాస్యా పృతాథాశ్చ నివర్తత ॥ ౧౨ ॥ పితుర్విచన
 మాస్థాయ సగరస్య మహాత్మనః । వష్టిః పుత్రిసహస్రాణి సాతల మభిద్రవన్ ॥ ౧౩ ॥
 ఖన్యమానే తత స్తస్మి ద్దృశ్యకుః పవోహి మమ్ । దిశాగజం వియాచాత్మం భారయన్తం
 మహీతలమ్ ॥ ౧౪ ॥ సహోతవనాం పృత్వాం పృథివీ రఘురద్రవః । భారయామూస
 శిరసా వియాచాత్మో మహాగజః ॥ ౧౫ ॥ యదా ప్యితి కాకుత్స్థ విశ్రమాద్ధం మహా
 గజః । భేదాచ్చాలయతే శ్శీం భూమిః పృథా ధి ॥ ౧౬ ॥ తం తే ప్రదక్షిణం
 కృత్వా దిశాపాలం మహాగజమ్ । మూయ మోహితే రామ జన్మ కృత్వా సాతలమ్
 తతః పూర్వాం దిశం భిత్వా దక్షిణాం బిభిక్షుః పునః । దక్షిణస్థామపి దిశి దృశ్యకు స్తే
 మహాగజమ్ ॥ ౧౭ ॥ మహాఽద్భుః మహాగ్ధాః సుమహాత్మన్వోఽపమమ్ శిరసా భా
 యన్తం తే విస్తయం జన్తు రుత్తమమ్ ॥ ౧౮ ॥ తతః ప్రదక్షిణం పృత్వా సగరస్య మహా
 త్మనః । వష్టిః పుత్రిసహస్రాణి పశ్యమాం బిభిక్షుర్నిమ్ ॥ ౧౯ ॥ పశ్యమాయా మపి
 దిశి మహా న్తమచలోఽమమ్ । దిశాగజం సామనసం దృశ్యకు స్తే మహాబలాః ॥ ౨౦ ॥
 తం తే ప్రదక్షిణం కృత్వా పృష్టావచాపి నిరామయమ్ । ఖనన్తే సుముపత్రాన్తా దిశం
 హైమవతిం తతః ॥ ౨౧ ॥ ఉత్తరస్యాం రఘుశ్రేష్ఠ దృశ్యకుర్ని మహాంజురమ్ । భద్రం
 భద్రేణ వపుషా భారయన్తం మహీ మమామ్ ॥ ౨౨ ॥ సమాలభ్య తత సుశ్లేషితత్వా
 చైవం ప్రదక్షిణమ్ । వష్టిః పుత్రిసహస్రాణి బిభిక్షు ర్యసుధాతలమ్ ॥ ౨౩ ॥ తతః
 ప్రాగు త్రరాం గత్వా సాగరాగి ప్రధితాం దిశమ్ । సోహ దభ్యఖనన్మశ్యే పృథివీం సగ
 రాత్మజాః ॥ ౨౪ ॥ తేకు సశ్వే మహాత్మానా భిరువేగా మహాబలాః । దృశ్యకుః కపిలం
 తత్ర నామదేవం సనాతనమ్ ॥ ౨౫ ॥ హయంచ తస్య దేవస్య చరన్త మవిదూరతః ।

ప్రహర్ష మతులం ప్రాప్తా సుర్వే తే రఘునందన ॥ ౨౬ ॥ తే తం హయహరం జ్ఞాత్వా
 క్రోధపర్యాకులేక్షణాః । ఖని త్రలాజ్జలధరా నానాపుక్షిలాధరా ॥ ౨౭ ॥ అభ్యధా
 వస్త సంక్రుధ్ధా స్తిప్త తిష్ఠేతిచాబ్రువన్ । అస్తాకం త్వం హి తురగం యజ్ఞేయం హృత
 వాససి ॥ ౨౮ ॥ దుర్లభ స్త్వం హి సమప్నిష్టా నిద్ధి న సగరాత్కజాన్ । శ్రుత్వా
 తద్వచనం తేహం కపిలో రఘునందన ॥ ౨౯ ॥ క్రోధేన మహతా విప్రో హయంకార మకరో
 త్తదా । తత స్తేనా ప్రమేయేన కపిలేన మహాత్మనా ॥ ౩౦ ॥ భస్మరాశీకృతా సుర్వే
 కాకుత్స్థ సగరాత్కజాః ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చత్వారింశస్సర్గః.

పుత్రాం శ్చిరగతాన్ జ్ఞాత్వా సగరో రఘునందన । నస్తార మబ్రవీ ద్రాజా దీప్య
 మానం స్వతేజసా ॥ ౧ ॥ శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ పూర్వై స్తుభ్యోసి తేజసా । పితౄణాం
 గతిమన్విచ్ఛయేన చాశ్చోఽపహాతః ॥ ౨ ॥ అస్తకృష్ణమాని సత్త్వాని వీర్యవన్తి మహా
 న్తిచ । తేహం త్వం ప్రతిఘాతార్థం సాసిం గృహ్నిష్య కార్ముకమ్ ॥ ౩ ॥ అభివాద్యా
 భివాద్యాం స్త్వం హత్యా విఘ్నకరాసపి । సిద్ధార్థ సున్నివర్తస్య మమ యజ్ఞస్య పార
 గః ॥ ౪ ॥ ఏనముక్తోఽంశుమా న్నమ్య క్షగరేణ మహాత్మనా । ధనురాదాయ ఖడ్గంచ
 జగామ లఘువిక్రమః ॥ ౫ ॥ సఖాతం పితృభి ర్దగ్ధ మస్తకృష్ణమం మహాత్మభిః । ప్రాప
 ద్యత సరశేష్ఠ తేన రాజ్ఞాఽభివోదితః ॥ ౬ ॥ దైత్య దానవ రక్షోభిః పిశాచపతగో
 రగైః । పూజ్యమానం మహాతేజా దిశాగజ మపశ్యత ॥ ౭ ॥ సతం ప్రదక్షిణం కృత్వా
 పుష్టావచాపి నిరామయమ్ । పితౄస్స పరిపప్రచ్ఛ వాజహరార మేనచ ॥ ౮ ॥ దిశా
 గజస్తు తచ్చుక్రత్వా ప్రత్యాహంశుమతో నచః । ఆసమంజ కృతార్థ స్త్వం సహశ్య
 శ్శీఘ్రమేష్యసి ॥ ౯ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వా నేవ దిశాగజాన్ । యథాక్రమం
 యథాన్యాయం ప్రప్తుం సముపచక్రమే ॥ ౧౦ ॥ తైశ్చ నర్వై ర్దిశాపాలై ర్వాక్యజ్ఞో
 వాక్యకోవిదైః । పూజిత సుహయశ్చైవ గన్తాసీత్యభివోదితః ॥ ౧౧ ॥ తేహం తద్వ
 చనం శ్రుత్వా జగామ లఘువిక్రమః । భస్మరాశీకృతా యత్ర పితర స్తస్య సాగరాః ॥
 సదుఃఖినశమాపన్న స్త్వసముంజసుత స్తదా । చుక్రోశ పంచమార్జస్త్వ వధా తేహం
 సుదుఃఖితః ॥ ౧౨ ॥ యజ్ఞేయంచ హయం తత్ర చర్తవ విదురతః । దదర్శ పురుష
 వ్యాఘ్రో దుఃఖితోక సమన్వితః ॥ ౧౩ ॥ స తేహం రాజపుత్రాణాం కర్తుకామోజల
 క్రియామ్ । సలిలార్ధ మహాతేజా సచాపశ్య జ్ఞలాశయమ్ ॥ ౧౪ ॥ విసార్థ నిపుణాం
 దృష్టిం తతోఽపశ్యన్ భిగాధిపమ్ । పితౄణాం మాతులం రామ సుపర్క మనిలోపమమ్
 నచై న మబ్రవీ ద్వాక్యం వై నతేయో మహాబలః । మాశుచగి పురుషవ్యాఘ్ర వధో
 యం లోకసమ్మతః ॥ ౧౫ ॥ కపిలే నా ప్రమేయేన దగ్ధాహీమే మహాబలాః । సలిల

గుమర్షభ । తస్యాం కురు మహాబాహూ పితౄణాం సలిక్రియామ్ ॥ ౧౯ ॥ భస్మ
శీకృతా నేతాః ప్లావయేల్లోకపావనీ । తయా క్లిన్న మిదం భస్మ గణయా లోకకా
న్తయా ॥ ౨౦ ॥ షష్ఠీ పుత్రసహస్రాణి స్వస్థలోకం నయిష్యతి । గచ్ఛ చాశ్వం మహా
గౌగ సంగృహ్య పురుషర్షభ ॥ ౨౧ ॥ యజ్ఞం పై తామహం వీర సంవర్తయితు మర్హసి
పర్ణవచనం శ్రుత్వా సోఽంశుమా సతివీర్యవా ॥ ౨౨ ॥ త్వరితం హయ మాదాయ
గ్రసరాయా న్తహాయశాః । తతో రాజాన మాసాన్య దీక్షితం రఘునన్దన ॥ ౨౩ ॥
యవేదయ ద్యభావృత్తం సుపన్యవచనం తథా । తచ్చుగ్రీత్వా ఘోరసజ్జాశం వాక్య
సంశుమతో నృపః ॥ ౨౪ ॥ యజ్ఞం నిర్వర్తయామాస యథాకల్పం యథావిధి । స్వపురం
వాగమచ్ఛ్రీమా నిష్ట యజ్ఞో మహీపతిః ॥ ౨౫ ॥ గణాయా శ్చాగమే రాజా నిశ్చయం
నాధ్యగచ్ఛత । అగత్వా నిశ్చయం రాజా కా లేన మహతా మహా ॥ ౨౬ ॥ త్రింశద్వర్ష
సహస్రాణి రాజ్యం కృత్వా దివం గతః ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే షోడత్యైరింశస్సర్గః
కాలధర్మం గతే రామ సగతే ప్రకృతీ జనాః । రాజానం రోచయామాసు రంశు
మస్తం సుధార్మి కమ్ ॥ ౧ ॥ స రాజా సుమహానాసీ దంశుమా న్రఘునన్దన । తస్య పుత్రో
మహానాసీ ద్విలీపఇతి విశ్రుతః ॥ ౨ ॥ తస్మి న్నాజ్యం సమావేశ్య దిలీపే రఘునన్దన ।
హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తప స్తపే సుదారుణమ్ ॥ ౩ ॥ ద్వాత్రింశచ్చ సహస్రాణి వర్షాణి
సుమహాయశాః । తపో వనం గతో రాజా స్వర్గం లేభే తపోధనః ॥ ౪ ॥ దిలీపస్తు మహా
తేజా శ్శుగ్రీత్వా పై తామహం వధమ్ । దిగ్భోవహతయా బుధ్ధ్యా నిశ్చయం నాధ్యగ
చ్ఛత ॥ ౫ ॥ కథం గణావతరణం కథం తేహం జలక్రియాం । తాయేయం కథం చై నా
నితి చింతాపరో ౭ భవత్ ॥ ౬ ॥ తస్య చింతయతో నిత్యం ధర్మేణ విధితాత్మనః । పుత్రో
భగీరథో నామ జజ్ఞే పరమధార్మికః ॥ ౭ ॥ దిలీపస్తు మహాతేజా యశ్చై వహుభి రిష్టవా ॥
త్రింశద్వర్ష సహస్రాణి రాజా రాజ్య మకాయత్ ॥ ౮ ॥ అగత్వా నిశ్చయం రాజా
తేహ ముద్ధరణం ప్రతి । వ్యాధినా సుశార్దూల కాలధర్మ ముపే యువా ॥ ౯ ॥ శ్రీ
లోకం గతో రాజా స్వాద్దితేనై వ క్షణా । రాజ్యే భగీరథం పుత్ర మభిషేచ్య సర్వభుః
భగీరథస్తు రాజ్యధార్మికో రఘునన్దన । అనన్యో మహాతేజాః ప్రజాకామ స్సచా
ప్రజః ॥ ౧౦ ॥ మన్త్రిప్రాయశ్చింతా ద్రాజ్యం గణావతరణే రతః । స తపో దీప్యమాత్మిష్ఠ
గోకణ్ఠే రఘునన్దన ॥ ౧౧ ॥ షోడవ్యభాషాః పశ్యంతసో మాసాహో జితేంద్రియః ।
తస్య వర్ష సహస్రాణి ఘోరే తపసి తిష్ఠతః ॥ ౧౨ ॥ అతతాని మహాబాహూ తస్య
రాజ్యో మహత్తనః । సుక్రీతో భగవాన్పుష్క ప్రజానాం పతిరీశ్వరః ॥ ౧౩ ॥ తత స్సుర
గణై స్సార్ధ ముపాగమ్య పితామహః భగీరథం మహాత్మానం తప్యమాన మథాబ్రవీత్ ॥
భగీరథ మహాభాగ శ్రీత స్తేహం జనేశ్వర । తపసాచ సుత మైన వరం వరయ సువ్రత ॥

తమువాచ మహాతేజా సర్వలోకపితామహమ్ । భగీరథో మహాభాగః కృతాజ్ఞలిరుప
స్థితః ॥ ౧౭ ॥ యది మే భగవన్ప్రీతో యద్యస్తి తపసః ఫలమ్ । సగరస్యాత్మజా న్నుచ్ఛే
యత్త స్ఫలిలమాప్నుయః ॥ ౧౮ ॥ గంగాయా స్ఫలిలక్లిన్నే భస్మస్యేహం మహాత్మ
నామ్ । స్వర్గం గచ్ఛేయ్యు రత్యంతం సర్వే మే ప్రపితామహః ॥ ౧౯ ॥ దేయాచ సంతృప్తేన
నావనీ దేత్కులంచ సః । ఇత్వాకూణాం కుచే దేవ ఏష మేస్తు వరః పరః ॥ ౨౦ ॥ ఉక్త
వాక్యంతు రాజానం సర్వలోకపితామహః । ప్రత్యువాచ శుభాం వాణీం మధురాం
మధురాత్మరామ్ ॥ ౨౧ ॥ మనోరథో మహా సేష భగీరథ మహారథ । ఏనం భవతు
భద్రం తే ఇత్వాకుకులవర్ధన ॥ ౨౨ ॥ ఇయం హైమవతీ గంగా జ్యేష్ఠా హిమవత స్సతా
తాం వై ధారయితుం రాజా హర స్తత్ర నియుజ్యతామ్ ॥ ౨౩ ॥ గంగాయాః పతనం
రాజా పృథివీ న సహిష్యతి । తాం వై ధారయితుం వీర నాన్యం పశ్యామి శూలినః ॥
తమేవ ముక్త్యా రాజానం గంగాం చాభాష్య లోకకృత్ । జగామ త్రిదివం దేవ స్సహ
సరైర్వర్షుగ్దతైః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

దేవదేవే గతే తస్మై సోఽజ్ఞస్థాగ్రనివీషితామ్ । కృత్వా వసుమతీం రామ
వత్సరం సముపాసత ॥ ౧ ॥ ఉద్ధ్వభాహు ద్విరాలమ్బా వాయుభక్షో నిరాశ్రయః ।
అచలః స్థాణువ త్రేపే రాత్రిం దివ ముద్దమ ॥ ౨ ॥ అథ సంవత్సరే పూర్ణే సర్వలోక
నమస్కృతః । ఉమాసతిః పశుసతీ రాజాన మిదమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ ప్రీత స్తేఽహం సర
శేష్ఠ కరిష్యామి తవ ప్రియమ్ । శిరసా ధారయిష్యామి శైల రాజసుతా మహమ్ ॥ ౪ ॥
(ఉమావతే ర్వచ శ్శ్చుత్వా గంగా శ్రోధసమన్వితా) తతో హైమవతీ జ్యేష్ఠా సర్వలోక
నమస్కృతా ॥ ౫ ॥ తదా సోఽతిమహద్ద్రుపం కృత్వా వేగంచ దుస్సహమ్ । ఆకాశా
దపత ద్రామ శివే శివశిరస్సుత ॥ ౬ ॥ అచి నయచ్చ సా దేవి గంగా పరమదుర్ధరా ।
విశామ్యహంహి పాతాళం ప్రోతసా గృహ్య శిజ్జరమ్ ॥ ౭ ॥ తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా
క్రుద్ధస్సభగవాన్సరః । తిరోభావయితుం బుద్ధిం చక్రే త్రిణయన స్తదా ॥ ౮ ॥ సా తస్మి
న్నతితా పుణ్యా పుణ్యే రుద్రస్య మూర్ధని హిమవత్పృతిమే రామ జటామణ్డలగహ్వరే ॥
సా కథంచి న్నహీం గన్తుం నాశక్నో ద్యత్న మాస్థితా । నై వ సా నిర్గమం లేభే జటా
మణ్డలమోహితా ॥ ౧౦ ॥ తత్రైవాబంధ్రుమ ద్వేషి సంవత్సరగా నృపమాణా తామ
పశ్యన్తున స్తత్ర తపః పరమ మాస్థితః ॥ ౧౧ ॥ అనేన తోషిత శాసనీ దత్యర్థం రఘు
నన్దన । విససన్ద తతో గంగాం హరో బిష్టుసరః ప్రతి ॥ ౧౨ ॥ తస్యాం విస్ఫుజ్యమాన్సాయాం
సప్త ప్రోతాంసి జజ్జరే । హ్లాదినీ పావనీ చై వ సశినీచ తథాపరా ॥ ౧౩ ॥ తిస్రిః ప్రాచీం
దిశం జర్గు ర్గంగా శ్శివజలా శ్శుభాః । సుచక్షు శ్చైవ సీతాచ సింధు శ్చైవ మహావదీ ॥
తిస్ర స్వేతా దిశం జర్గుః ప్రతీచీంతు శుభోదకాః ॥ సప్తమీ చాన్వగా త్తాసాం భగీరథ

భో సృపమ్ ॥ ౧౫ ॥ భగీరథో ర్జతేజ్ఞ ర్ద్వివ్యం స్యద్దన మాస్థితః । ప్రాయాదగ్రే మహా
జాగజ్ఞా తం చాప్యనువజతుభి ॥ ౧౬ ॥ గగనా చ్ఛంకరశిర స్తతో ధునిమాగతా
స్యసర్పత జలం తత్ర తీవ్రశబ్దపురస్కృతమ్ ॥ ౧౭ ॥ మత్స్య కచ్ఛప సంమైశ్చ శింశు
కారగజై స్తథా । పతద్భిగి పతితై శ్చానై ర్వ్యర్చ్యరోచత వసుధరా ॥ ౧౮ ॥ తతో
ఽవర్షి గంధర్వా యతా సింధగణా స్తథా । వ్యలోకయ స్త తే తత్ర గగనా ద్దాం గతాం
దా ॥ ౧౯ ॥ విమానై ర్మగరా కానై ర్హయై ర్జవరై స్తథా । పారిష్టవగతా
న్విపి దేవతా స్తత్ర విష్టితాః ॥ ౨౦ ॥ తదన్యుతతిమం లోకే గజ్ఞాపతన ముత్తమమ్ ।
దృక్షుప్తా దేవగణా సుమీయు రమితేజసః ॥ ౨౧ ॥ సన్మతద్భి స్సురగజై స్తేషాం
సాధరణా జనా । శతాదిత్యమివాభాతి గగనం గతతోయదమ్ ॥ ౨౨ ॥ శింశుమారో
గగజై ర్శీనై రపిచ చంచలైః । విద్యుద్భిరివ విక్షిప్తమాకాశ మభవ త్తదా ॥ ౨౩ ॥
హంతురై స్సలిలోత్పిండైః కీర్యమాణై స్సుహృదా । శారదాభ్రైరివాకీర్ణం గగనం
హంససంప్లవైః ॥ ౨౪ ॥ క్వచిద్ద్యుతతరం యాతి కుటిలం క్వచి దాయతమ్ । విసతం క్వచి
మద్యూతం క్వచి దావతి శనై శ్వనైః ॥ ౨౫ ॥ సలిలేనై వ సలిలం క్వచి దభ్యాపతం
పునః । ముహూ రూర్ధ్వముఖం గత్వా పశాత వసుధాతలమ్ ॥ ౨౬ ॥ (విష్ణుపాదపరిభ్రష్టా
స్తావయిత్వేష్టమణ్డలమ్) । తచ్ఛంకరకరోభ్రష్టం భ్రష్టం భూమి తలే పునః ॥ ౨౭ ॥
వ్యరోచత తదా తోయం నిర్మలం గతకల్మషమ్ । తత్ర దేవర్షి గంధర్వా వసుధాతల
వాసినః ॥ ౨౮ ॥ భనాగ్జపతితం తోయం విత్రిమితి పన్నుశుః । శాపా త్ప్రీపతితా
యేవ గగనా ద్వసుధాతలమ్ ॥ ౨౯ ॥ కృత్వా త్రిత్రాభిషేకం తే బభూవు ర్గతకల్మషాః ।
ఘాతపాపాః పున స్తేన తోయేనాథ సుభాష్వతా ॥ ౩౦ ॥ పునరాకాశ మావిశ్య నాన్వా
లోకాన్ ప్రతిపేదిరే । మునుదే ముదిలో లోక స్తేన తోయేన భాష్వతా ॥ ౩౧ ॥
కృతాభిషేకో గజ్ఞాయాం బభూవ విగతస్థిమః । భగీరథోపి రాజర్షి ర్ద్వివ్యం స్యద్దన మా
స్థితః ॥ ౩౨ ॥ ప్రాయా దగ్రే మహాతేజాః గజ్ఞా తం పుష్టతోఽన్వగాత్ । దేవా స్సర్షి
గణా స్సర్వే చైత్యదానవ రాక్షసాః ॥ ౩౩ ॥ గంధర్వయతు సురా సుకిన్నరమహూరగాః ।
సర్వా శ్చాస్సరసో రామ భగీరథరథానుగామ్ ॥ ౩౪ ॥ గజ్ఞా మన్యగమ స్ప్రీతాస్సర్వే
జలచరాశ్చ యే । యతో భగీరథో రాజా తతో గజ్ఞా యశస్వినీ ॥ ౩౫ ॥ జగామ
సరితాం శ్రేష్ఠా సర్వపాపవినాశినీతతో హి యజమానస్య జహ్న్నూ రన్యుతకర్మణః ॥
గజ్ఞా సంస్థాపయామాస యజ్ఞ నాలం మహాత్మనః । తస్యాఽవలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధో
యజ్ఞాతు రాఘవ ॥ ౩౬ ॥ అపిబచ్చ జలం సర్వం గజ్ఞాయాగి పరమాదృభుతమ్ । తతో
దేవా స్సగంధర్వా ఋషయశ్చ సువిష్టితాః ॥ ౩౭ ॥ పూజయన్తి మహాత్మాసం జహ్న్నుం
పురుషస తమమ్ । గజ్ఞాంచాపి సయన్తిస్త దుహితృత్వే మహాత్మనః ॥ ౩౮ ॥ తతస్తుప్తే

మహాతేజా శస్త్రితాభ్యా మస్పృశ త్పునః | తస్మా జ్జవగీరధ్వం గజ్ఞా ప్రోచ్యతే జాహ్ను
 వీతిచ || ౮౦ || జగముచ పున్ద్రజ్ఞ భగీరధరథానుగా || ౮౧ || చంపి సమ్మృష్టా సా సరి
 త్పవరా తదా || ౮౧ || రసాతల ముపాగచ్ఛ త్పిన్ద్రస్థం తస్య కర్మణః | భగీరథోపి
 రాజ్ఞి ర్గజ్ఞామాదాయ యత్నతః || ౮౨ || పితామహా స్ఫుస్కృతా సపశ్య ద్దీనచేతనః |
 అథ తం భస్మనాం రాశిం గజ్ఞాసలిల ముత్తమమ్ || ౮౩ || స్లావయ ధూతపాప్తాన స్సవ్విగ్రం
 ప్రాప్తానరోత్తమ || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రివర్ణాంశస్మరణః.

సగత్వా సాగరం రాజా గజ్ఞయానుగతస్తదా | ప్రవివేశతలం భూమేర్యత్ర
 తే భస్మసాత్మతాః || ౮౦ || భస్మస్యథాప్లుతే రామ గజ్ఞాయా సులిలేన వై | సర్వలోక
 ప్రభుర్భగీష్ఠో రాజాన మిద మబ్రవీత్ || ౮౧ || తాఽతా సరశార్దుల దినం యాతాశ్చ
 దేవవత్ | షష్ఠి పుత్రసహస్రాణి సగరస్య మహాత్మనః || ౮౨ || సాగరస్య జలం లోకే
 యావ త్థాస్యతి పార్థివసగరస్యాత్మజాస్తావ త్స్వగ్నే స్థాస్యన్తి దేవవత్ || ౮౩ || ఇయంచ
 దుహితా జ్యేష్ఠా తవ గజ్ఞా భవిష్యతి | త్వత్ప్రేమచ నామ్నాథ లోకే స్థాస్యతి
 విశ్రుతా || ౮౪ || గజ్ఞా త్రిపథగా రాజ ద్వివ్యా భగీరథీతిచ | త్రి స్పృహో భావయన్తీతి
 తతః త్రిపథగా స్మృతా || ౮౫ || పితామహానాం సర్వేషాం త్వ మత్ర మనుజాధిప | కురుష్వ
 సలిలం రాజస్సృతిజ్ఞామనుపాలయ || ౮౬ || పూర్వకేణహి తే రాజం స్తేనాతియశసా
 తథా | ధర్మిణాం ప్రవరేణాపి వైష ప్రాప్తో మనోరథః || ౮౭ || తద్దైవాంశుమతా తాత
 లోకే ప్రతిమతేజసా గజ్ఞాం ప్రార్థయతా నేతుం ప్రతిజ్ఞా నాపన్నతా || ౮౮ || రాజ్ఞిణా
 గుణవతా మహర్షి సమతేజసా | మత్తుల్యతపసా వై స కృత్రధర్మస్థితేనచ || ౮౯ || దిలీ
 పేన మహాభాగ తవ పిత్రాఽతి తేజసా | పున ర్నశ్యేత్ నేతుం గజ్ఞాం ప్రార్థయతాను
 సఘ || ౯౦ || సా త్వయా సమతిక్రాంతా ప్రతిజ్ఞా పురుషర్షభ | ప్రాప్తోసి పరమం లోకే
 యశః పరమసమ్మతమ్ || ౯౧ || యచ్ఛ గజ్ఞావతరిణం త్వయాపృత మరిష్టమ | అనేనచ
 భవా న్నాప్తో ధర్మస్యాయతనం మహత్ || ౯౨ || స్లావయస్వ త్వ మాత్మానం సరో
 త్తమ సదోచితే | సలిలే పురుష శ్రేష్ఠ శుచిః పుణ్యఫలో భవ || ౯౩ || పితామహానాం
 సర్వేషాం కురుష్వ సలిలక్రియామ్ | స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామి స్వం లోకం గమ్య
 తాం సృజ || ౯౪ || ఇత్యేవ ముక్త్యా దేవేశ స్సర్వలోకపితామహః | యథాగతం తథా
 గచ్ఛ ద్దేవలోకం మహాయశాః || ౯౫ || భగీరథోపి రాజ్ఞిగీ కృత్యా సలిల ముత్తమమ్ |
 యథాక్రమం యథాన్యాయం సాగరాణాం మహాయశాః || ౯౬ || కృతోద్ధక శ్శుచీ
 రాజా స్వపురం ప్రవివేశహ | సమృద్ధాఢ్లో రఘుశ్రేష్ఠ స్సరాజ్యం ప్రశశాసహ || ౯౭ ||
 ప్రముమోదచ లోక స్తం నృప మాసాద్య రాఘవ | నష్టశోకః స్సమృద్ధాఢ్లో బభూవ
 విగతద్యరః || ౯౮ || ఏష తే రామ గజ్ఞాయా వి సర్వోఽభిహితో మయా || ౯౯ || సా పు హి

ధ్రం తే సద్భ్యాకాలోఽతివర్తతే ॥ ౨౦ ॥ ధన్యం యశస్య మాయుష్యం పుత్ర్యం
స్వస్య మతీవచ । యశ్శానయతి విప్రేషు క్షత్రియేష్వితరేషుచ ॥ ౨౧ ॥ ప్రీయస్తే
తత సస్య ప్రీయస్తే దైవతానిచ । ఇద మఖ్యాన మన్యగ్రో గజ్ఞావతరణం శుభమ్ ॥
మశ్మణోతిచ కాకుత్స్థ సర్వాన్కామా సనాత్నుయాత్ । సర్వే సాపాకి ప్రణశ్యన్తి
హ్యయః కీర్తిశ్చ వధతే ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే చతుశ్చత్యాయినామకస్తవః ॥ ౨౪ ॥

విశ్వామిత్రవచ శ్శ్రుత్వా రాఘవ స్సహలక్షణః । విన్నయం పరమం గత్వా
విశ్వామిత్ర మథాబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ అత్యద్భుత మిదం బ్రహ్మ స్కధితం పరమం త్వయా ।
గజ్ఞావతరణం పుణ్యం సాగరిస్యాపి పూరణమ్ ॥ ౧ ॥ క్షణభూతేవ నౌ రాత్రి స్సంపుజ్జే
యం మహాతప । ఇహూం చిన్తయతో స్పర్వాం నిఖలేన కథాం తవ ॥ ౩ ॥ తస్య సా
శర్వరీ సర్వా సహ సౌమిత్రిణా తదా । జగామ చిన్తయానస్య విశ్వామిత్రకథాం
శుభామ్ ॥ ౪ ॥ తతః ప్రభాతే విమలే విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । ఉవాచ రాఘవౌ
వాక్యం కృతాహ్నిక మర్చితమః ॥ ౫ ॥ గతా భగవతీ రాత్రీ శ్రోతవ్యం పరమం
శ్రుతమ్ । తరామ సరితాం శ్రేష్ఠాం పుణ్యం త్రిపథగాం నదీమ్ ॥ ౬ ॥ నౌ రేషాహి
సుఖాస్తీగ్ధా ఋషీణాం పుణ్యకర్షణామ్ । భగవన్తమహా ప్రాప్తం జ్ఞాత్వా త్వరిత
మాగతా ॥ ౭ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః । సన్తాపం కార
యామాస నన్దిసంఘ స్పరాఘవః ॥ ౮ ॥ ఉత్తరం తీర మాసాద్య సముద్బజ్యగ్గణం
తదా । గజ్ఞా కూలే నివిష్టాస్తే విశాలాం దదృశుః పురీమ్ ॥ ౯ ॥ తతో మునివర మ్మౌన్దం
జగామ సహ రాఘవః । విశాలాం సగరిం దివ్యాం రిమ్యాం స్వగోపమాం తదా ॥ ౧౦ ॥
అథ రామౌ మహాప్రాజ్ఞో విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । పప్రచ్ఛ ప్రాజ్ఞలి ఝృత్వా
విశాలా ముత్తమాం పురీమ్ ॥ ౧౧ ॥ కతరో రాజవంశోఽయం విశాలాయాం మహా
మునే । శ్రోతు మిచ్ఛామి భద్రం తే పరం కౌతూహలం హి మే ॥ ౧౨ ॥ తస్య తద్వ
చనం శ్రుత్వా రామస్య మునిపుంగవః । ఆఖ్యాతుం తత్సమాశేషే విశాలస్య పురాత
నమ్ ॥ ౧౩ ॥ శ్రూయతాం రామ శక్తిస్య కథాం కథయత శ్శుభామ్ । అస్మి నేకేతు
యద్వృత్తం తదపి శృణు రాఘవ ॥ ౧౪ ॥ పూర్వం కృతయుగే రామ దితేః పుత్రా
మహాబలాః । అదితేశ్చ మహాభాగా వీర్యవన్త స్సుధార్మికాః ॥ ౧౫ ॥ తత స్తేహం
సరవ్యాఘ్రీ బుద్ధిరాసీ న్నహత్కనామ్ । అమరా అజరాశ్చైవ కథం స్యామ నిరా
మయాః ॥ ౧౬ ॥ తేహం చిన్తయతాం రామ బుద్ధిరాసీ న్నహత్కనామ్ । ధీరోద
మథనం కృత్వా రసం ప్రాప్నోమ్యతత్తవై ॥ ౧౭ ॥ తతో నిశ్చిత్త మథనం యోక్తం
కృత్వాచ వాసుకిమ్ । మన్థానం మన్దరం కృత్వా మమన్థ రమితౌజనః ॥ ౧౮ ॥ అథ

దీప్తేణ కాలేన కాలాగ్ని సదృశం విషమ్ | ఉదతిష్ఠ స్మరశ్రేష్ఠ హాలాహలమితి శ్రుతమ్ ||
 సురాసురాశ్చ విత్రస్తా దధాస్తేన విహగ్నినా | అథ దేవా మహాదేవం శజ్జరం శర
 ణార్థినః || ౨౦ || జగ్ముగి పశుపతిం రుద్రం త్రాహి త్రాహీతి తుష్టువుః | ఏవము క్షేషు
 దేవేషు దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః || ౨౧ || సామరాసీ త్రతోఽత్రైవ శంఖచక్రధరోహరిః |
 ఉవాచై నం స్థితం కృత్యా రుద్రం శూలధరం హరమ్ || ౨౨ || దైవతై ర్మధ్యమానేతు
 యత్పుర్యం సముపస్థితమ్ | త్వదీయం హి సుశ్రేష్ఠ సురాణా మగ్రజోసి యత్ || ౨౩ ||
 (అగ్రపూజా మిమాం మత్వా గృహాశేదం విషం ప్రభో) ఇత్యుక్త్యావధ సురజ్యేష్ఠ
 స్తత్రైవా స్తరథీయత || ౨౪ || దేవతానాం భయం దృష్ట్వా శ్రుత్వా వాక్యంచ
 శాక్తిణః | కృత్యాఽల్పసిద్ధిం పాణిద్ధం తద్విషం భగవాన్మరః || ౨౫ || (సర్వహాకహి
 తార్థాయ పీతవా స్మరమేశ్వరః) | కంఠస్థ మక్రో త్పాశ్య లీలయాఽమరపూజితః ||
 ప్రణమ్య విజ్వరా జగ్ము దేవదేవం పుషపజమ్ | మన్దరం పూర్వత త్ప్రత్యా మమన్థ
 రమితౌజసః || ౨౬ || తతః పర్వతమూలం తత్పాతాశేతు ప్రవేశితమ్ | సురాసురాశ్చ
 నిశ్చేష్టా భభావుః క్లేశవిక్ల బాః || ౨౭ || తతో దేవా సుగంధర్వా సుష్టువు ర్మధుసూ
 దనమ్ | త్వం గతి స్పర్వభూతానాం విశేషేణ దివోకసామ్ || ౨౮ || హలయాన్తా
 న్న హాబాహూ గిరి ముద్గర్తు మర్హసి | ఇతి శ్రుత్వా హృషీకేశః కామరం రూపమా
 స్థితః || ౩౦ || పర్వతం పృథ్వితః కృత్యా శ్రేష్ఠే తతోఽగ్ర దధా హరిః | పర్వతా గ్రంతు
 లోకాత్తా హస్తేనాఽక్రమ్య కేశవః || ౩౧ || దేవానాం మధ్యత స్థిత్యా మమన్థ
 పురుషోత్తమః | అథ వన్దసహస్రేణ జ్యేష్ఠానామ వరాజ్ఞనా || ౩౨ || ఉత్పాత వరా
 గోహ సాగరై రవశత్పితా | అథవ త్పాజాతాభ్యో వృక్ష ఇన్ద్రాయ కల్పితః || ౩౩ ||
 అథ వన్దసహస్రేణ సదణ్డ స్స కమణ్డలుః | పూర్వం ధ్వస్తరిర్నామ అపరాశ్చ సువ
 ర్మసః || ౩౪ || అపు నిర్మథనా దేవ రస సస్య ద్వంస్త్రియః | ఉత్పేతు ర్మనుజశ్రేష్ఠ
 తస్య దపురసోఽభవత్ || ౩౫ || పృష్ఠిగోట్యో భవంతాసా మపరాణాం సువర్చసామ్ |
 అసంఖ్యేయాన్తు కాకుత్స్థ యాన్తానాం పరిచారికాః || ౩౬ || సతాన్త ప్రతిగృహ్లాన్తి
 సర్వే తే దేవదాసవాః | అప్రతిగ్రహణా త్తాశ్చ సర్వా సాధారణా స్సన్తి తాః || ౩౭ ||
 వరుణస్య తతః కన్యా వాసుదే రిఘునందన | ఉత్పాత మహాభాగా మ్నాగ్మాణా పరి
 గ్రహమ్ || ౩౮ || దితేగి పుత్రా న తాం రామ జగృహు ర్వసూత్క జామ్ | అదితేస్తు
 సుతా వీర జగృహు స్తా మనిద్వితామ్ || ౩౯ || అసురాస్తేన దైతేయా సురాస్తేనా
 దితేస్తుతాః | పృష్ఠాగ్ ప్రముదితా శ్చ సన్యాసుగ్రహణా త్పురాః || ౪౦ || ఉచ్చై
 శ్శీవా హయ శ్రేష్ఠో మణిరత్నంచ కాన్తుభమ్ | ఉదతిష్ఠ స్మరశ్రేష్ఠ తక్చ వామృత
 గు తమమ్ || ౪౧ || అథ తస్య కి తే రామ మహానాసీ తు, లక్ష్మయః | అదితేను తతః పుతా

ద్వితీః పుత్రా నసూదయః ॥ ౪౨ ॥ ఏకతోఽభ్యాగమస్సర్వే హ్యనురాగాత్కపై స్సహా
యుధ మాసీన్మహాఘోరం వీర త్రైలోక్యమోహనమ్ ॥ ౪౩ ॥ యదా క్షయం గతం
సర్వం తదా విష్ణు ర్మహాబలః । అమృతం సోఽహర త్తుగ్ధం మాయా మాస్థాయ
మోహినీమ్ ॥ ౪౪ ॥ యే గతాభిముఖం విష్ణు మక్షయం పునర్యోగమమ్సమ్మిష్టా
స్తే తదా యుద్ధే విష్ణునా ప్రభవిష్టునా ॥ ౪౫ ॥ అనితే రాన్సిజా వీర దితేః పుత్రాన్నిజ
ఘ్నిరే । తస్మిన్ష్టారే మహాయుద్ధే దైతేయాదిత్యయోర్భృశమ్ ॥ ౪౬ ॥ నిహత్య
దితిపుత్రాంశ్చ రాజ్యం ప్రాప్య పుంస్త్రుః । శశాస ముదితో లోకాన్సర్వ సన్ధాంశ్చ చార
ణా ॥ ౪౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పంచచత్వారింశస్సర్గః.

హలేషు తేషు పుత్రేషు దితిః పరమదుఃఖితా । మారీచం కాశ్యపం రామ
భర్తార మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ హతపుత్రాస్త్వి భగనం స్తవ పుత్రైర్నిర్మహాబలాః । శక్ర
హస్తార మిచ్ఛామి పుత్రం దీప్లుతపార్జితమ్ ॥ ౨ ॥ సోఽహం తవ శ్వేచిప్యామి గర్భం
మే దాతు మర్హసి । బలవ స్తం మహేష్వాసం స్థితిజ్ఞం నమదర్శిణమ్ ॥ ౩ ॥ ఈదృశం
శక్రహస్తారం త్వ మనుజ్ఞాతు మర్హసి । తస్యా స్తద్యచపం శ్రుత్వా మారీచం కాశ్యప
స్తదా ॥ ౪ ॥ ప్రత్యువాచ మహాతేజా దితిః పరమదుఃఖితామ్ । ఏవం భవతు భద్రం
తే శుచిర్భవ తపోధనే ॥ ౫ ॥ జన్ముష్యసి పుత్రం త్వం శక్రహస్తామాహవే । పూర్ణే
వర్షసహస్రేతు శుచిర్వది భవిష్యసి ॥ ౬ ॥ పుత్రం త్రైలోక్యభర్తారం మత్త స్త్వం
జన్ముష్యసి । ఏవ ముక్త్యావ మహాతేజాః పాణినా స మమార్హ తామ్ ॥ ౭ ॥ ఏమ లభ్య
తత స్స్వస్తీతుక్త్యావ తపసే యయా । గతే తస్మిన్సూరేశ్వర దితిః పరమహర్షితా ॥
కుశేష్టవన మాసాద్య తవ స్తేషేషు దారుణమ్ । తవ స్తస్యాంహి కుర్వన్త్యాం పరిచర్యాం
చకారహ ॥ ౮ ॥ సహస్రాక్షో సరశ్వేష్ట పరయా గుణసమ్ముదా । అగ్నిం కుశాన్కాష్ట
మపగి ఛలం మూలం తథైవచ ॥ ౯ ॥ స్యవేదయ త్సహస్రాక్షో యచ్ఛాన్య దభి
కాంతీతమ్ । గాత్రసంవాహనై శ్చైవ శ్రమాపనయనై స్తథా ॥ ౧౦ ॥ శక్రస్సర్వేషు
కాలేషు దితిం పరిచచారహ । అథ వర్షసహస్రేతు దశోనేరీమునస్తన ॥ ౧౧ ॥ దితిః
పరమనమ్నితా సహస్రాక్ష మథాబ్రవీత్ । యాచితేన సురశ్వేష్ట తన పిత్రా మహా
త్మనా ॥ ౧౨ ॥ వరో వర్షసహస్రాస్తే దత్తో మమ సుతం ప్రతి । తవ శ్వేచిన్త్యా వర్షాణి
దశ వీర్యవతాం సరః ॥ ౧౩ ॥ అవశిష్టానిభద్రం తే భ్రాతరం ద్రక్ష్యసి తతిః । తమహం
త్యక్త్రోతే పుత్ర సమాధాన్యే జయోత్సుకమ్ ॥ ౧౪ ॥ త్రైలోక్యవిజయం పుత్ర సహ
భోక్ష్యసి విజ్వరః । ఏవముక్త్యా దితి శ్వక్రం ప్రాప్తే మధ్యం దివాకరే ॥ ౧౫ ॥ నిద్రా
యాఽపహృతా శేషి పాదౌ కృత్వాఽదశశీర్షతః । దృష్ట్వా తా మశుచిం శక్రగి పాద
తగి కృతమూర్ధజామ్ ॥ ౧౬ ॥ శిరఃస్థానే కృతో పాదౌ జహానచ ముమోదచ । తస్య

శృరీరవివరం వివేశచ పురస్తరః ॥౧౮॥ గర్భంచ సప్తథా రామ విభేద మమాత్మవాన్ ।
 భిద్యమాన స్తతో గర్భో వక్షేణ శతపర్వణా ॥ ౧౯ ॥ రురోద సుస్వరం రామ తతో
 దితిరబుధ్యత । మారుదో మారుదశ్చేతి గర్భం శక్రోఽభ్యభాషత ॥ ౨౦ ॥ విభేదచ
 మహాతేజా రుద స్తమసి వాసవః । సహ స్తప్ర్యా సహ స్తవ్య ఇత్యేవం దితి రబ్రవీత్ ॥
 నిష్పపాత తత శ్శక్రో మూతు ర్వచనగారవాత్ । ప్రాజ్వలి ర్వజ సహితో దితిం శక్రోఽ
 భ్యభాషత ॥ ౨౧ ॥ అశుచి ద్వేషి సుస్తాసి పాదయోగి కృతమూర్ధజా । తద న్తర మహం
 లభ్యావ శక్రహస్తార మాహవః ॥ ౨౩ ॥ అభిష్టం సప్తథా దేవి తస్మై త్వం క్షున్తు మహ్నిసి ॥
 ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే షట్పత్వాంశస్సర్గః.

సప్తథాతు కృతే గర్భే దితికి పరమమహితా సహస్రాక్షం దురాధ్వం వాక్యం
 సానుసయాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ మహాపరాధా ద్గర్భోయం సప్తథా విఫలీకృతః సాపరా
 ధోస్తి దేవేశ తవాత్ర బలసూదన ॥ ౨ ॥ ప్రియంతు కృత మిచ్ఛామి మమ గర్భ విప
 ర్యయే । మమతాం సప్త సప్తానాం స్థానపాలా భవన్తిమే ॥ ౩ ॥ వాతస్కన్ధా ఇమే
 సప్త చరన్తు దివి పుత్రక । మారుతా ఇతి విఖ్యాతా దివ్యరూపా మమాత్మజాః ॥ ౪ ॥
 బ్రహ్మలోకం చరత్సేవ ఇన్ద్రోలోకం తథాపరః । దివి వాయురితి ఖ్యాత స్త్రోతాయోపి
 మహాయశాః ॥ ౫ ॥ చత్వారిన్దు సురశ్రేష్ఠ దిశో వై తవ శాసనాత్ । సంచరిష్యన్తి
 భద్రం తే దేవభూతా మమాత్మజాః ॥ ౬ ॥ త్వత్ప్రతేనై వ నామ్నా చ మారుతా
 ఇతి విశ్రుతాః । తస్యా స్తద్విచనం శ్రుత్వా సహస్రాక్షీ పురస్తరః ॥ ౭ ॥ ఉవాచ
 ప్రాజ్వలి ర్వాక్యం దితిం బలనిఘాదః సుర్య మేతి ద్వ్యభోక్తం తే భవిష్యతి న సంశయః ॥
 విచరిష్యన్తి భద్రం తే దేవభూతా స్తవాత్మజాః । ఏవం తౌ నిశ్చయం కృత్వా మాతా
 పుత్రౌ తపోననే ॥ ౮ ॥ జగ్ము తు ప్రియం రామ కృతాథా వితి న శ్శృణువే । ఏష దేశ
 స్స కాకుత్స్థ మహేంద్రాధ్యుషితికి పురా ॥ ౧౦ ॥ దితిం యత్ర తవ సిన్ధిధా మేవం పరిచ
 చార సః । ఇత్సోగోస్తు నరవ్యాఘ్ర పుత్రకి పరమధార్మికః ॥ ౧౧ ॥ అలంబసాయా
 ముత్పన్నా విశాల ఇతి విశ్రుతః । తేన చాసేదిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా ॥ ౧౨ ॥
 విశాలస్య సుతో రామ హేమచన్ద్రో మహాబలః సునన్ద్యి ఇతి విఖ్యాతో హేమచన్ద్రో
 దనస్తరః ॥ ౧౩ ॥ సుచన్ద్రితనయో రామ ధూమ్రాశ్వ ఇతి విశ్రుతః । ధూమ్రాశ్వ
 తనయ శాప్తి స్సంజయ స్సమపద్యత ॥ ౧౪ ॥ స్సంజయస్య సుత శ్రీమాన్ సహ దేవకి
 ప్రతాపవాన్ । కుశాశ్వ స్సహ దేవస్య పుత్రకి పరమధార్మికః ॥ ౧౫ ॥ కుశాశ్వస్య
 మహాతేజా సోమదత్తకి ప్రతాపవాన్ । సోమదత్తస్య పుత్రస్తు కకుత్స్థ ఇతి విశ్రుతః ॥
 తస్య పుత్రో మహాతేజా స్సమ్పూర్ణేష పురీ మిమామ్ । ఆవసత్సమరప్రఖ్య స్సమతి
 రామ దుర్జయః ॥ ౧౬ ॥ ఇత్సోగోస్తు సహ దేవ సర్వే నై శాలికా స్సృపాః । దీర్ఘా

సుహోమహాత్మానో వీర్యవన్తస్సుధార్మికాః ॥ ౧౮ ॥ ఇహోద్వరజనీం రామసుఖం
త్సాప్యమహేవయమ్ । శ్వః ప్రభాతే సరశేష్ఠ జనకం ద్రష్టుమ్నసి ॥ ౧౯ ॥ సుమ
స్తుమహాతేజా విశ్వామిత్ర ముపాగతమ్ । శ్రుత్వా సరవరశేష్ఠః ప్రత్యుద్గచ్ఛన్తహ
ఃశాః ॥ ౨౦ ॥ పూజించ పరమాం కృత్వా సోపాధ్యాయ స్సబాధనః । ప్రాజ్ఞలిః
శలం పృష్ట్యా విశ్వామిత్ర మథాబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ ధన్యోఽస్త్వయగృహీతోఽస్మి
కుస్యమే విషయం మునిః । సమ్ప్రాప్తో దర్శనం చైవ నా స్తి ధన్యతరో మమ ॥ ౨౨ ॥
31 శ్రీమద్బాలకాండే సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

పృష్ట్యాతు కుశలం తత్ర పరస్పరసమాగమే । కథాన్తే సుమతి ర్వాక్యం వ్యాజ
హోర మహామునిమ్ ॥ ౧ ॥ ఇమా కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమా । గజ
హింహగతీవీరా శార్దూలవృషభోపమా ॥ ౨ ॥ పద్మవత్ర విశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీ ధనుర్ధరా
అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితమావనౌ ॥ ౩ ॥ యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవ
లోకా దివామరౌ । కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్యవా మునే ॥ ౪ ॥ భూష
యంతా విమం దేశం చప్రసూర్యావివాహ్యురమ్ । పరస్పరస్య సదృశౌ సమానేగీతచేష్టి
తైః ॥ ౫ ॥ కిమర్థంచ సరశేష్ఠా సమ్ప్రాప్తౌ దుగ్ధమే పథివరాయుధధరా వీరా శ్రోతు
మిచ్ఛామిత త్త్వతిః ॥ ౬ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా యథాన్మత్తం స్యవేదయత్ । సిద్ధా
శ్రమనివాసంచ రాక్షసానాం వధం తథా ॥ ౭ ॥ విశ్వామిత్ర వచ శ్శృత్వా రాజా పరమ
హర్షితః । అతిథీ పరమా ప్రాప్తౌ పుత్రౌ దశోఽశ్వ తౌ ॥ ౮ ॥ పూజయామాస విధి
వత్సత్కారాహ్వామహాబలా । తతః పరమసత్కారం సుమతేః ప్రాప్య రాఘవౌ ॥ ౯ ॥
ఉష్య తత్ర నిశామేకాం జగ్ముర్మిథిలాంతతఃతాం దృష్ట్వా ముసయ స్సర్వే జనకస్య
పురిం శుభామ్ ॥ ౧౦ ॥ సాధు సాధ్యతి శంసంతౌ మిథిలాం సమపూజయన్ ॥ మిథిలోప
వనే తత్ర ఆశ్రమం దృశ్య రాఘవః ॥ ౧౧ ॥ పురాణం నిర్జనం రమ్యం సప్రచ్ఛముని
పుజవమ్ । శ్రీమదాశ్రమసజ్జాతం కిన్న్విదం మునివర్జితమ్ ॥ ౧౨ ॥ శ్రోతు మిచ్ఛామి
భగవన్కస్యాయ పూర్వ ఆశ్రమఃతచ్చుత్వా రాఘవేణోక్తం వాక్యం వాక్యవిశా
రదః ॥ ౧౩ ॥ ప్రత్యువాచ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః । హస్త తే కథయి
ష్యామి శృణు తత్త్వేన రాఘవ ॥ ౧౪ ॥ యస్యైత దాశ్రమపదం శస్త్రం కోపాస్తహ
త్కనా । గౌతమస్య సరశేష్ఠ పూర్వమాసీన్తహాత్మనః ॥ ౧౫ ॥ ఆశ్రమో దివ్యస
జ్జాతః సురై రపి సుపూజితః । స చేహ తప ఆతిష్ఠ దహల్యాసహితః పురా ॥ ౧౬ ॥
వర్షపూగా ననేకాంశ్చ రాజపుత్ర మహాయశఃకన్తిం శ్చిద్దివసే రామ తతో దూరం గతే
మునౌ ॥ ౧౭ ॥ తస్యాన్తరం విదిత్వాథ సమాప్రాక్ష్యన్నీపతిః । మునివేషధరోఽహల్యా
మిదం వచసమబ్రవీత్ ॥ ౧౮ ॥ ముతుకాలం ప్రతీక్షన్తే నాథిన్ సుసమాహితేనంగమం

త్వహ మిచ్ఛామి త్వయాసహ సుమధ్యమే || ౧౯ || మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ
రఘునందన | మతిం చకార మర్చేధా దేవరాజకుతూహలాత్ || ౨౦ || అథాబ్రవీత్సుర
శ్రేష్ఠం కృతార్థేనా న్తరాత్మనా | కృతార్థాస్తి సురశ్రేష్ఠ గచ్ఛ శీఘ్రమితగి ప్రభో || ౨౧ ||
ఆత్మానం మాంచ దేవేశ సర్వథా రక్ష మానద | ఇన్ద్రస్తు ప్రహసన్వాక్య మహాల్యా
మిద మబ్రవీత్ || ౨౨ || సుశ్రోణి పరితుష్టోఽస్మి గమిష్యామి యథాగతమ్ | ఏవం
సంగమ్యతు తయా నిశ్చక్రామోబజా త్తతః || ౨౩ || స సమ్భృమా త్వీర న్రామ
శక్తితో శాతమం ప్రతి | శాతమం సన్దదర్శాథ ప్రవిశంతం మహామునిమ్ || ౨౪ ||
దేవదానవమధర్మం తపోబలసమన్వితమ్ | తీర్థోదకపరిక్లిన్నం దీప్యమాన మివానలమ్ ||
గృహీతసమిధం తత్ర సకుశం మునిపుజనమ్ | దృష్ట్వా సురపతి స్త్రస్తో వివర్ణవదనోఽ
భవత్ || ౨౫ || అథ దృష్ట్వా సహస్రాక్షం మునివేషధరం మునిః | దుర్వృత్తం వృత్త
సమ్పన్నో గోహ ద్వచన మబ్రవీత్ || ౨౬ || మమ రూపం సమాస్థాయ కృతవాససి
దుర్మతే | అకర్తవ్య మిదం తస్మాదఫల స్వం భవిష్యసి || ౨౭ || శాతమేనైవ ముక్తస్య
సరోషేణ మహాత్మనా | పేతత్రుర్వృషణౌ భూమా సహస్రాక్షస్య తత్క్షణాత్ || ౨౮ ||
తథాశస్త్రాన్ స వై శక్ర మహాల్యామపి శ ప్రవాత్ | ఇహ వర్షసహస్రాణి బహూని
త్వం నివర్త్యసి || ౩౦ || వాయుభటౌ నిరాహారా తప్యన్తీ భస్మశాయినీ | అదృశ్యా
సర్వభూతానా మాశ్రమేస్తి న్భవిష్యసి || ౩౧ || యదా వై తద్వనం ఘోరం రామో
దశరథాత్మజః | ఆగమిష్యతి దుర్ధర్షస్తదా పూతా భవిష్యసి || ౩౨ || తస్యాతిశ్యేన
దుర్వృత్తే లోభమోహవివర్జితా | మత్సకాశ మచుప్రాప్తా స్వం వపు ధారయిష్యసి ||
ఏవముక్త్వా మహాతేజా శాతమో దుష్టచారిణీమ్ | ఇమ మాశ్రమ ముత్సృజ్య సిద్ధ
చారణ సేవితే || ౩౪ || హిమవచ్ఛిఖరేరమ్యే తప స్తేపే మహాతపః || ఇతి శ్రీమద్రామ
కాండేఽష్టచత్వారింశస్సర్గః.

అఫలస్తతత శ్శక్రో దేవా సగ్నిపురోధనః | అబ్రవీచ్ఛ మనస్త్రాన్తః సర్వసంఖ్య
స్సచారణాః || ౧ || కుర్వతా తపసో విష్ణుం శాతమస్య మహాత్మనః | క్రోధ ముత్సా
ద్యతు మయా సురకార్య మిదం కృతమ్ || ౨ || అఘోఽస్మి కృత స్తేన క్రోధా తానిచ
నిరాకృతా | శాపమోక్షేణ మహతా తపోఽస్యాపహృతం మయా || ౩ || తస్మాత్సుర
వరా సుర్వే సర్వ సఖ్య స్సచారణాః | సురసాహ్యకృతం సర్వే సఫలం కర్తుమర్హథః || ౪ ||
శతక్రతోర్వచ శ్శ్మిత్యా దేవా శ్చాగ్నిపురోగమాః | పితృదేవా నుపేత్యాహు స్సహ
స్సర్వైర్మరుద్గతైః || ౫ || అయం మేష సునృషణ శ్శక్రో హ్యవృషణాః కృతః | పురా
విచార్యమోషేన ఋషిపత్నీం శతక్రతుః || ౬ || ధర్మయిత్యా మునే శ్చాపా త్తత్రైవ
విఫలీకృతః | ఇదానిం కుప్యతే దేవా దేవరాజః పున్దరః || ౭ || మేషస్య వృషణౌ

గృహ్య శక్త్రాయాశు ప్రయచ్ఛతః | అఫలస్తు కృతో మేషః పరాం తుష్టిం ప్రదాస్యతి ||
 భవతాం హర్షణార్థాయ యేచ దాస్యన్తి మానవాః | అక్షయంహి ఫలం తేహం
 యాయం దాస్యథ హర్షితాః || ౯ || అగ్నేస్తు వచనం శ్రుత్వా పితృదేవా స్సమా
 గతాః | ఉత్పాట్య మేషవృషశౌ సహస్రాక్షే న్యవేశయన్ || ౧౦ || తదా ప్రభృతి
 కాకుత్స్థస్స పితృదేవా స్సమాగతాః | అఫలా న్భుంజతే మేషా న్సలై స్తేషా మయోజ
 యన్ || ౧౧ || ఇద్విస్తు మేషవృషణ స్తదా ప్రభృతి రాఘవః | శాతమస్య ప్రభావేన
 తపశ్శ్చ మహాత్మనః || ౧౨ || తదాగచ్ఛ మహాతేజా ఆశ్రమం పుణ్యకర్తృణః | త్రా
 యేనాం మహాభాగా మహాల్యాం దేవహాషిణీమ్ || ౧౩ || విశ్వమిత్రనచ శ్శృత్యా
 రాఘవ స్సహలక్ష్యణః | విశ్వమిత్రం పురస్కృత్య ఆశ్రమం ప్రవేశకామ్ || ౧౪ ||
 దదర్శచ మహాభాగాం తపసా ద్యోతిత ప్రభామ్ | లోకైః పి సమాగమ్య దుర్నిరీత్యాం
 సురాసురైః || ౧౫ || ప్రయత్నా న్నిర్మితాం ధాత్రా దివ్యాం మాయామయీమివ
 ధూమే నాతిపరీతాక్షీం దీప్తా మగ్నిశీఖామివ || ౧౬ || సతుషారాన్యతాం సాధ్రా
 పూర్ణచన్ద్రీ ప్రభామివ | మధ్యే యుగోదురాధవాం దీప్తాం సూర్య ప్రభామివ || ౧౭ ||
 సాహి శాతమవాక్యేన దుర్నిరీత్యా బభూవహ | త్రయాశామపి లోకానాం యావ
 ద్రామస్య దర్శనమ్ || ౧౮ || శాపస్యాన్త ముపాగమ్య తేహం దర్శన మాగతా రాఘ
 వౌతు తత స్తస్యాగి పాదౌ జగృహతు స్తదా || ౧౯ || స్మరన్తి శాతమవచః ప్రతిజ
 గ్రహ సాచతౌ | హద్య యర్హ్యం తథాతిధ్యం చకార సునమాహితా || ౨౦ || ప్రతి
 జగ్రహ కాకుత్స్థో విధిదృష్టేన కర్తృణామృష్యసృష్టి ర్మహత్యానీ ద్వేనదుస్తుభినిన్వితైః ||
 గర్భర్వాపురసాం చైవ మహానానీ త్సమాగమః | సాధు సాధ్యితి దేవా స్తా మహాల్యాం
 సమపూజయన్ || ౨౧ || తపోబలవిశుద్ధాక్షీం శాతమస్య వశానుగామ్ | శాతమోపి
 మహాతేజా అహల్యాసహిత స్సుభీ || ౨౨ || రామం సమ్పూజ్య విధిన త్తప స్తేషే మహా
 తపాః || ౨౩ || రామోపి పరమాం పూజాం శాతమస్య మహాత్మనః | సకాశా ద్యధివ
 త్సావ్య జగామ మిథిలాం తతః || ౨౪ || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకోనపంచాశశ్చ సర్గః.

తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా రామ స్సమిత్రిణా సహ | విశ్వమిత్రం పుర
 స్కృత్య యజ్ఞవాట ముపాగమత్ || ౧ || రామస్తు మునిశాన్దూల మువాచ సహలక్ష్యణః |
 సాధ్యే యజ్ఞ సమృద్ధిర్హి జనకస్య మహాత్మనః || ౨ || బహూసహ సహస్రాణి నానా దేశ
 నివాసినామ్ | బ్రాహ్మణానాం మహాభాగ వేదాధ్యయనశాలినామ్ || ౩ || ఋషివాటాశ్చ
 దృశ్యస్తే శకటిశతసంకులాః | దేశో విధీయతాం బ్రహ్మ స్యత్ర నత్యామహే నయమ్ ||
 రామస్య వచనం శ్రుత్వా విశ్వమిత్రో మహామునిః | నివేశ మకగో ద్వైకే వివిక్తే సలి
 లాన్వితే || ౪ || విశ్వమిత్ర మనుప్రాప్తం శ్రుత్వా సస్మృపతి స్తదా | శతానందం పుర

స్కృత్య పురోహిత మనిద్ధితమ్ || ౬ || ప్రత్యుజ్జామ సహసా వినయేన సమన్వితః |
 ఋత్విజోపి మహాత్మాన స్తవ్యమీమాదాయ సత్వరమ్ || ౭ || విశ్వమిత్రాయ ధర్మేణ
 దదుర్మన్తపురస్కృతమ్ | ప్రతిగృహ్యతు తాం పూజాం జనకస్య మహాత్మనః || ౮ ||
 పప్రచ్ఛ కుశలం రాజ్ఞో యజ్ఞస్యచ నిరామయమ్ | స తాంశ్చాపి మునిః పృష్ట్యా సోపా
 ధ్యాయపురోధనః || ౯ || యథాన్యాయం మునినైః సుమాగచ్ఛ త్ప్రహృష్టవాః |
 అథ రాజా మునిశ్రేష్ఠం కృతాజ్ఞలి రభాషత || ౧౦ || ఆసనే భగవా నాంతాం సహౌభి
 ర్మునిస త్తమైః | జనకస్య నచ శ్శీత్యా నిషసాద మహామునిః || ౧౧ || పురోధా ఋత్విజ
 త్తైః చ రాజాచ సహమృత్తిభిః | ఆసనేషు యథాన్యాయ ముపవిష్టా సుమ స్తతః || ౧౨ ||
 దృష్ట్యా స సృపతి స్తత్ర విశ్వమిత్ర మథాబ్రవీత్ | అద్య యజ్ఞ సమృద్ధిక్లే సఫలా
 దైవతైః కృతా || ౧౩ || అద్య యజ్ఞ ఫలం ప్రాప్తం భగవద్దేవనా స్తయా | ధన్యోఽ
 స్త్యనమగృహీతోస్త్వి యస్య మే మునిపుణ్డవ || ౧౪ || యజ్ఞోపసదనం బ్రహ్మ ప్రాప్తోసి
 మునిభి సుహ | ద్వాదశాహంతు బ్రహ్మజే కేష మాహుర్మనీషిణః || ౧౫ || తతో భా
 గార్థినో దేవా స్తృప్తు మహ్నసి కౌశికః | ఇతుక్త్వా మునిశాద్దూలం ప్రహృష్టవదన స్తదా ||
 పున స్తం పరిపప్రచ్ఛ ప్రాశ్నలిః ప్రణతో సృపః | ఇమా కుమాకౌ భద్రం తే దేవతుల్య
 పరాక్రమా || ౧౬ || గజసింహగతీ వీరౌ శాద్దూలన్యవభోషమా | పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ
 ఖడ్గ తూణీ ధనుర్ధరా || ౧౭ || అశ్వినావివ రూపేణ సముపగీతయాననౌ | యదృచ్ఛ
 యైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవతో కాదివామకౌ || ౧౮ || కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం
 కస్యనా మునే | వరాయుధధరా వీరౌ కస్య పుత్రౌ మహామునే || ౧౯ || భూషయంతా
 విమం దేశం చన్ద్రసూర్యావివాన్ముగమ్ | పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేశ్శతచేష్టితైః ||
 కాకపక్షధరా వీరౌ శ్రోతు మిచ్ఛామి త త్వతః | తస్య తత్త్వచనం శ్రుత్వా జనకస్య
 మహాత్మనః || ౨౦ || న్యవేదయ స్తహత్తానౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ | సిద్ధాశ్రమనివా
 సంచ రాక్షసానాం వధం తథా || ౨౧ || తచ్ఛాగమన మన్యగ్రం నిశాలాయాశ్చ దర్శ
 నమ్ | అపాల్యాదర్శనంనై వ శాతమేన సమాగమమ్ || ౨౨ || (మహాధనుషి జిజ్ఞాసాం
 కర్తు మాగమనం తథా) ఏతత్స్వం మహాజేజా జనకాయ మహాత్మనే || ౨౩ || నివేద్య
 విరరామాథ విశ్వమిత్రౌ మహామునిః || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పచ్ఛాశస్సర్గః.

తస్య తత్త్వచనం శ్రుత్వా విశ్వమిత్రస్య కీమతః | హృష్టరోమా మహాజేజా
 శ్శతానన్దౌ మహాతపాః || ౧ || శాతమస్య సుతో జ్యేష్ఠ స్తపసా ద్యోతితప్రభః | రామ
 సన్దర్శనాదేవ పరం విస్మయ మాగతః || ౨ || సతౌ నిషణ్ణౌ సమృగ్మీత్స సుఖాసీనౌ సృపా
 త్తతౌ | (శతానన్దౌ మునిశ్రేష్ఠం విశ్వమిత్ర మథాబ్రవీత్ || ౩ || అపి తే మునిశాద్దూల
 గమ మాతా యశసిని | దధితా రాజపుత్రాయ తపదీగ్గ ముపాగతా) || ౪ || అపి

రామే మహాభాగా మమ మాతా యశస్వినీ । వన్యై గుహహర త్సుజాం పూజాక్షే
 సర్వదేహీనామ్ ॥ ౫ ॥ అపి రామాయ కథితం యథాన్యత్తం పురాతనమ్ । మమ మాతం
 ర్మహాతేజో దేవేన దురస్థితమ్ ॥ ౬ ॥ అపి కాశిక భద్రం తే గురుణా మమ సంగతా ।
 మమ మాతా మునిశ్రేష్ఠ రామ సన్దర్శనా దితః ॥ ౭ ॥ అపి మే గురుణా రామః పూజితః
 కుశికాత్మజ । ఇహాగతో మహాతేజాః పూజాం ప్రాప్య మహాత్మనః ॥ ౮ ॥ అపి శాస్తేన
 మనసా గురుర్నే కుశికాత్మజ । ఇహాగతేన రామేణ ప్రయతేనాభివాదితః ॥ ౯ ॥ తచ్చు
 త్వ నచనం తస్య విశ్వామిత్రో మహామునిః । ప్రత్యువాచ శతానన్దం వాక్యజ్ఞో వాక్య
 ణోవిదమ్ ॥ ౧౦ ॥ నాతిక్రాంతం మునిశ్రేష్ఠ యత్కర్తవ్యం కృతం మయా । సంగతా
 మునినా పత్నీ భార్యవేణవ రేణుకా ॥ ౧౧ ॥ తచ్చుత్వా నచనం తస్య విశ్వామిత్రస్య
 భాషితమ్ శ్రతానన్దో మహాతేజా రామం నచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ స్వాగతం తే నరశ్రేష్ఠ
 దిప్త్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య మహర్షి మపరాజితమ్ ॥ ౧౩ ॥
 అచిన్త్యకర్తా తపసా బ్రహ్మగర్భం ప్రభావిశ్వామిత్రో మహాతేజా వేత్సేన్యసం పరమాం
 గతిమ్ ॥ ౧౪ ॥ నాస్తి ధన్యతరో రామ త్వత్తోఽనన్యో భువి కశ్యప । గోప్తా కుశికపుత్ర
 స్తే యేన త స్తం మహాత్మనః ॥ ౧౫ ॥ శూర్యతాం చాభిధాన్యమి కాశికస్య మహా
 త్మనః । యథాబలం యథాన్యత్తం తిన్దే నిగదత శృణు ॥ ౧౬ ॥ రాజా భూదేష
 ధర్మాత్తా దీర్ఘ కాల మరిద్దమః । ధర్మజ్ఞః కృతివిద్యశ్చ ప్రజానాంచ హితే రతః ॥ ౧౭ ॥
 ప్రజాపతిసుత స్తావ్రసీ త్కుశోనామ మహిపతిః । కుశస్య పుత్రో బలవాన్కుశనాథస్తు
 ధార్మికః ॥ ౧౮ ॥ కుశనాథసుత స్తావ్రసీ ద్దాధి రిత్యేవ విశ్రుతః । గాధేః పుత్రో మహా
 తేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౧౯ ॥ విశ్వామిత్రో మహాతేజాః పాలయామాస
 మేదినీమ్ । బహువర్ష సహస్రాణి రాజా రాజ్య మకారియత్ ॥ ౨౦ ॥ కదాచిత్తు మహా
 తేజా యోజయత్వా వరూధినీమ్ । అక్షోహిణీ పరివృతః పరిచక్రమ మేదినీమ్ ॥ ౨౧ ॥
 సగరాణి సరాష్ట్రాణి సరితశ్చ తథా గిరీం । ఆశ్రమాన్ క్రమశో రామ విచరన్నాజగా
 నుహ ॥ ౨౨ ॥ వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం నానాపుష్పలతాద్రుమమ్ । నానామృగగణా
 క్షీర్ణం సిద్ధచారణ సేవితమ్ ॥ ౨౩ ॥ దేవదాసవగన్ధర్వై కిన్నరై రుపశోభితమ్ । ప్రశాన్త
 హరిణాక్షీర్ణం ద్విజసంఘనిషేవితమ్ ॥ ౨౪ ॥ బ్రహ్మగణసంక్షీర్ణం దేవన్ద్రగణ సేవితమ్ ।
 తపశ్చరణసంసిద్ధై రగ్నికలైర్వర్మహాత్మభిః ॥ ౨౫ ॥ అబృతై ర్వాప్యభుక్తైశ్చ శీర్ణపక్షా
 శనై స్తథా । ఫలమూలాశనై ర్దానై ర్భిరనోపై ర్జితేన్ద్రియైః ॥ ౨౬ ॥ ఋషిభి ర్వాస
 శలైశ్చ జపహోమపరాయణైః । అన్యై ర్వేషానపై శ్చైవ సమన్తాదుపశోభి
 తమ్ ॥ ౨౭ ॥ వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం బ్రహ్మలోకమివాపరమ్ । దదర్శ జయతాం శ్రేష్ఠో
 విశ్వామిత్రో మహాబలః ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః.

తం దృష్ట్వా పరమశ్రీతో విశ్వామిత్రో మహాబలః । ప్రణతో వినయాద్వీరో
 వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ ॥ ౧ ॥ స్వాగతం తవ చేత్యుక్తో వసిష్ఠేన మహాత్మనా । ఆసనం
 చాస్య భగవాన్ వసిష్ఠో వ్యాదిదేశహ ॥ ౨ ॥ ఉపవిష్టాయచ తదా విశ్వామిత్రాయ
 ధీమతే । యథాన్యాయం మునివరః ఫలమూలాన్యపాహరత్ ॥ ౩ ॥ ప్రతిగృహ్యతు
 తాం పూజాం వసిష్ఠా ద్రాజన త్తమఃతపోగ్ని హేమాత్రశిష్యేషు కుశలం పర్యపుచ్ఛత ॥
 విశ్వామిత్రో మహాతేజా వనస్పతిగణేతదా । సర్వత్ర కుశలం చాహు వసిష్ఠో రాజన త్త
 మమ్ ॥ ౪ ॥ సుఖోపవిష్టం రాజానం విశ్వామిత్రం మహాతపః । పప్రచ్ఛ జపతాం
 శ్రోతో వసిష్ఠో బ్రహ్మణ స్సుతః ॥ ౫ ॥ కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ కచ్చిద్ధర్మేణ రజ్జయన్ ।
 ప్రజాగోపాలయసేవీర రాజవృత్తేన ధార్మిక ॥ ౬ ॥ కచ్చిత్తే సుభృతా భృత్యాః కచ్చి
 త్తిష్ఠన్తి శాసనే । కచ్చిత్తే విజితా స్సర్వే రిపవౌ రిపుసూదన ॥ కచ్చిద్భలేషు కోశేషు
 మిత్రేషుచ పరస్తవ । కుశలం తే నరవ్యాఘ్రుః పుత్రపౌత్రేషు చానఘ ॥ ౭ ॥ సర్వత్ర
 కుశలం రాజా వసిష్ఠం ప్రత్యుదాహరత్ । విశ్వామిత్రో మహాతేజా వసిష్ఠం వినయా
 న్వితః ॥ ౮ ॥ కృతోష్ఠోహ సుచిరం కాలం ధర్మిణౌ తాగ్ కథా శ్శుభాఃముదా పరమయా
 యుక్తా శ్రీయేతాంతౌ పరస్పరమ్ ॥ ౯ ॥ తతో వసిష్ఠో భగవాన్ స్కథాన్తే రఘునన్దన
 విశ్వామిత్ర మిదం వాక్య మువాచ ప్రహసన్నివ ॥ ౧౦ ॥ ఆతిధ్యం కర్తు మిచ్ఛామి
 బలస్యాస్య మహాబల । తవ చైవాప్రమేయస్య యథాన్తం సమ్ప్రీతిచ్ఛ మే ॥ ౧౧ ॥
 సత్ప్రియాంతు భవా నేతాం ప్రతీచ్ఛతు మయోద్యతామ్ । రాజా త్వమతిథిశ్రీఘ్నః
 పూజనీయః ప్రయత్నతః ॥ ౧౨ ॥ ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహామతిః కృత
 మిత్యబ్రవీద్రాజా పూజావాక్యేన మే త్వయా ॥ ౧౩ ॥ ఫలమూలేన భగవన్ విద్యతే
 యత్తవాశ్రిమే । పాద్యేనాచమనీయేన భగవద్దగ్ధసేనచ ॥ ౧౪ ॥ సర్వధాచ మహా
 ప్రాజ్ఞ పూజాహ్నేణ సుపూజితః ॥ గమిష్యామి నమ స్తేస్తు మైత్రేణేక్షన్వ చక్షుషా ॥ ౧౫ ॥
 ఏవం బ్రువంత రాజానం వసిష్ఠః పున రేనహి । వ్యమ న్నాయత ధర్మాత్మా పునః పున
 రుదారధీః ॥ ౧౬ ॥ బాధమిత్యేవ గాధేయో వసిష్ఠం ప్రత్యువాచహ । యథా ప్రియం
 భగవత స్తథాస్తు మునిస త్తమ ॥ ౧౭ ॥ ఏవముక్తో మహాతేజా వసిష్ఠ స్తవతాం వరః
 ఆజహావ తతః శ్రీతః కల్తాషీం ధూతకల్తమః ॥ ౧౮ ॥ ఏహేహి శబరభేక్షిప్రం శృణు
 చాపి నహో మమ । నబలస్యాస్య రాజన్నే కర్తుం వ్యవసితోఽస్త్వహమ్ ॥ ౧౯ ॥ భోజ
 నేన మహాహ్నేణ సత్కారం సంవిధత్స్వ మేయస్య యస్య యథాకామం షడ్రసేష్వభి
 పూజతమ్ ॥ ౨౦ ॥ తత్సర్వం కామధుక్ ధీప్ర మభివర్ష కృతే మమారసేనాన్నేన పానేన
 లేహ్య చోష్యేణ సంయుతమ్ ॥ ౨౧ ॥ అన్నానాం నిచయుం సర్వం సృజస్వ శబరభేత్వర ॥
 ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్విపహ్నశస్సర్గః.

ఏవముక్తా వసిష్ఠేన శబళా శత్రుసూదన | విదధే కామధుక్కామా న్యస్య
యస్య యథేషిలమ్ || ౧ || ఇక్షూ స్వధూం స్తథాలాజా నైరేయాంశ్చ వరాసనాః |
పానానిచ మహాద్ధాణి భక్ష్యాంశ్చోచ్చాపచాం స్తథా || ౨ || ఉష్ణాభ్యస్తాదనస్యాత్ర
రాశయః పర్యతోపమాః | మృష్టాన్నానిచ సూపాంశ్చ దధికుల్యాస్తథైవచ || ౩ ||
నానాస్వాదురసానాంచ పాక్షబానాం తథైవచభాజనాని సుపూర్ణాని శౌడానిచ సహ
స్రశః || ౪ || సర్వ మాసీ త్సుసంమృష్టం హృష్టప్రప్తజనాకులమ్ | విశ్వామిత్రబలం
సర్వం వసిష్ఠేనాభితర్షితమ్ || ౫ || విశ్వామిత్రోపి రాజన్విః హృష్టః పుష్ట స్తథా భవత్ |
సాంతః పురవరో రాజా సబ్రాహ్మణపురోహితః || ౬ || సామాత్యో మన్త్రి సహిత
స్సభృత్యః పూజిత స్తదా | యుక్తః పరేణ హర్షేణ వసిష్ఠ మిదమబ్రవీత్ || ౭ ||
పూజితోహం త్వయా బ్రహ్మ నృపజాహ్నేణ సుసత్కృతః | శ్రూయతా మభిధాన్యమి
వాక్యం వాక్యవిశారదః || ౮ || గవాం శతసహస్రేణ దీయతాం శబళా మమారత్నంహి
భగవన్నేత ద్రత్నహరీచ పార్థివః || ౯ || తస్మాన్నే శబళాం దేహి మమైవా ధర్మతో
ద్విజ | ఏవముక్తస్తు భగవాన్వసిష్ఠో మునిసత్తమః || ౧౦ || విశ్వామిత్రం హి ధర్మాత్మా
ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్ | నాహం శతసహస్రేణ నాప్నోతిశతైర్ద్రవమ్ || ౧౧ ||
రాజన్ దాన్యమి శబళాం రాశిభీరజతస్య వా | నపరిత్యాగ మహ్నేయం మత్సకాశా
దరిన్ద్రమ్ || ౧౨ || శ్రాశ్వతీ శబళా మహ్యం కీర్తి రాత్నవతో యథా | అస్యాం హవ్యంచ
కవ్యంచ ప్రాణయాత్రా తథైవచ || ౧౩ || ఆయత్ర మగ్ని హోత్రంచ బలిహోమ
స్తథైవచ | స్వాహాకారవమ్లకౌ విద్యాశ్చ వివిధా స్తథా || ౧౪ || ఆయత్ర మత్ర
రాజహ్నే సర్వమేత న్నసంతయః | సర్వస్వమేతత్తేనైవ మమ తుష్టికరీ సదా || ౧౫ ||
కారణైర్భూహుభి రాజ న్నదాస్యే శబళాంతవ | వసిష్ఠేనైవ ముక్తస్తు విశ్వామిత్రో
బ్రవీత్తతః || ౧౬ || సంరభతర మత్యర్థం వాక్యం వాక్యవిశారదః | హైరణ్యకశ్య
ప్రైవేయాన్సువర్ణాంకుశభూషితాః || ౧౭ || దదామి కుంజరాణాం తే సహస్రాణి
చతుర్దశ | హైరణ్యానాం రథానాం తే శ్వేతాశ్వానాం చతుర్వజామ్ || ౧౮ || దదామి
తే శతాన్యష్టే కిక్కిణీకవిభూషితాః | హయానాం దేశజాతానాం కులజానాం మహా
జసామ్ || ౧౯ || సహస్ర మేకం దశచ దదామి తవ సువ్రత | నానావర్ణవిభక్తానాం
వయస్థానాం తథైవచ || ౨౦ || దదామ్యేకాం గవాం కోటిం శబళా దీయతాం మమ
సూపదిచ్ఛసి రత్నంవా హిరణ్యం వా ద్వితోత్తమ || ౨౧ || తావద్దదామి తత్సర్వం
శబళా దీయతాం మమ | ఏవముక్తస్తు భగవాన్విశ్వామిత్రేణ ధీమతా || ౨౨ || సదా
స్యామితి శబళాం ప్రాహ రాజ స్కధంచన | ఏతదేవహి మే రత్న మేతదేవహి మే
ధసమ్ || ౨౩ || ఏతదేవహి సర్వస్వ మేతదేవహి జివిరమ్ | దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ యజ్ఞ

తైచ్చవాప్తదక్షిణః ॥ ౨౪ ॥ ఏతదేవహి మే రాజ నివిధాశ్చ క్రియా స్తథా(లదో
మూలాగి క్రియా స్సర్వా మమ రాజ స్స సంశయః ॥ ౨౫ ॥ బహునా కిం ప్రలాపేన
నదాస్యే కామదోహిసీమ్) ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రిపఞ్చశస్సర్గః.

కామధేనుం వసిష్ఠోపి యదా నత్యజతే మునిః । తదాస్య శబళాం రామ విశ్వా
మిత్రోఽన్వకర్షత ॥ ౧ ॥ నీయమానాతు శబళా రామ రాజ్ఞా మహాత్మనాదుగీఃతా
చి స్తయామాస రుద స్తీశోకకర్షితా ॥ ౨ ॥ పరిత్యక్తా వసిష్ఠేన కిమహం సుమహాత్మనా ।
యాఽహం రాజభృతై స్తీనా హ్రియేయం భృశదుగీఃతా ॥ ౩ ॥ కిం మయాఽ
పకృతం తస్య మహాద్దేర్భావితాత్మనః । యన్తా మనాగసం భక్తా మిష్టాం త్యజతి ధార్మి
కః ॥ ౪ ॥ ఇతి సా చి స్తయత్యాతు నిశ్వస్య చ పునఃపునః । జగామ వేగేన తదా వసిష్ఠం
పరమాజనమ్ ॥ ౫ ॥ నిర్ధాయ సా తదా భృత్యా శతశ శ్శత్రు సూదన । జగామా
నిలవేగేన పాదమూలం మహాత్మనః ॥ ౬ ॥ శబళా సా రుద స్తీచ క్రోశ స్తీ చేద మబి
వీత్ । వసిష్ఠాభిముఖం స్థిత్యా మేఘదుస్తుభిరావీశీ ॥ ౭ ॥ భగవన్ నిన్దం పరిత్యక్తా
త్వయాఽహం బ్రహ్మణస్సుతాయన్తా ద్రాజభృతా మాం హి నయంతే త్వత్సకాశతః ॥
ఏవము క్తస్తు బ్రహ్మర్షి రిదం వచన మబ్రవీత్ । శోకసన్తప్తౌ పృథ్వీదయాం స్వసారమివ
దుగీఃతామ్ ॥ ౮ ॥ (స త్వాం త్యజామి శబళే నాసి మేఽపకృతం త్వయా । ఏవ త్వాం
నయతే రాజా బలాన్మత్తో మహాబలః) ॥ ౧౦ ॥ సహితుల్యం బలం మహ్యం రాజా త్వద్య
విశేషతః । న బలీక్షత్రియో రాజా పృథివ్యాగి పతి రేనచ ॥ ౧౧ ॥ ఇయ మక్షోహిణీ పూర్ణా
సవాజిరధసంకులా । హ స్తిధ్వజసమాక్షిణ్ణా తేనాసౌబలవ త్తరః ॥ ౧౨ ॥ ఏవ ముక్తా
వసిష్ఠేన ప్రత్యువాచ విసితవత్ । వచనం వచనజ్ఞా సా బ్రహ్మర్షి మమిత ప్రభమ్ ॥ ౧౩ ॥
నబలం క్షత్రియస్యాహు ర్భాహ్మణో బలవ త్తరః । బ్రహ్మ బ్రహ్మబలం దివ్యం క్షత్రాత్తు
బలవ త్తరమ్ ॥ ౧౪ ॥ అప్రమేయం బలం తు భ్యం నత్వయా బలవ త్తరః । విశ్వామిత్రో
మహావీర్య స్తేజ స్తవ దురాసదమ్ ॥ ౧౫ ॥ నియుజ్జ్వల మాం మహాతేజ స్వద్భిష్టా
బలసంభృతామ్ । తస్య దర్శనబలం య త్నా శయామి దురాత్మనః ॥ ౧౬ ॥ ఇత్యుక్తస్తు
తయా రామ వసిష్ఠస్తు మహాయశాః । స్పృజన్వీతి తదోవాచ బలం పరబలార్దనమ్ ॥ ౧౭ ॥
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సురభి స్సాన్వృజ త్తదా । తస్య హుంభారమౌత్సృష్టా
పల్లవాశ్శతశో సృప ॥ ౧౮ ॥ నాశయన్తి బలం సర్వం విశ్వామిత్రస్య పశ్యతః । బల
భగ్నం తతో దృష్ట్వా రథేనాక్రమ్య కాశికః ॥ ౧౯ ॥ స రాజా పరమశ్రద్ధా క్రోధవిషా
రితేక్షణః । పల్లవా న్నాశయామాస శ స్సైరుచ్ఛావచైరసి ॥ ౨౦ ॥ విశ్వామిత్రా
తా దృష్ట్వా పల్లవా శతశ స్తథా । భూయ ఏవాస్పృజన్తోరా శ కాన్యననమిత్రే
రాజా ॥ ౨౧ ॥ తే గానీ శంకరా బ్రాహ్మణా ర్శవనమిశ్రితైః । ప్రభావద్భిర్మ

వీరైః స్తోమ కింజల్క సన్నిభైః ॥ ౨౨ ॥ దీర్ఘాసి పట్టసదరైః స్తోమవర్ణామృరానుతైః
నిర్దగ్ధం తద్బలం సర్వం ప్రదీప్తై రివ పావకైః ॥ ౨౩ ॥ తతోఽస్త్రాణి మహాతేజా విశ్వా
మిత్రో ముమోచహా । తై స్తే యవనకామృజాః పష్టవాశ్చాకులీకృతాః ॥ ౨౪ ॥
ఇతి శ్రీమద్రామాయణే చతుఃపంచాశతసర్గః.

తతస్తా నాకులాః దృష్ట్యా విశ్వామిత్రాస్త్ర మోహితాః । వసిష్ఠ శ్చోదయా
మాస కామధు కృప యోగతః ॥ ౧ ॥ తస్యా హుం భారవాజ్ఞతాః కామృజా
రవిసన్నిభాః । ఉదాస స్తవధ సమ్భూతాః పష్టవా శ్శస్త్ర పాణయః ॥ ౨ ॥ యోనిదే
శాచ్చ యవనా శ్శకృద్దేశాచ్చ కాస్త్రధా । రోమకూపేషుచ స్టేచ్ఛా హరీతా సుకిరా
తకాః ॥ ౩ ॥ తై స్తై ర్నిఘాదితం సైన్యం విశ్వామిత్రస్య తత్తణాత్ । సపదాతిగఙం
సాశ్వం సరథం రఘునందన ॥ ౪ ॥ దృష్ట్యా నిఘాదితం సైన్యం వసిష్ఠేన మహాత్మనా ।
విశ్వామిత్ర సుతానాంచ శతం నానావిధాయుధమ్ ॥ ౫ ॥ అధ్యధావ త్సుసంక్రుద్ధం
వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ । హుంకారేణై వ తాస్యర్వా నిర్దదామ మహానృపిః ॥ ౬ ॥
తే సాశ్వరథపాదాతా వసిష్ఠేన మహాత్మనా । భస్మీకృతా ముహూర్తేన విశ్వామిత్ర
సుతాస్తదా ॥ ౭ ॥ దృష్ట్యా వినాశితాన్ముత్రాస్థలంచ సునుహాయశాః । నవీశ శ్చిన్త
యాఽఽవిష్టో విశ్వామిత్రోఽభవత్తదా ॥ ౮ ॥ సముద్రథన నిర్వేగో భగ్నదంష్ట్ర
ఇళైరగః । ఉపరక్తిథవాదిత్య సుద్యో నిష్కృధతాం గతః ॥ ౯ ॥ హతమృత్రబలో
దీనో లూనపక్షిణవ ద్విజః । హతదర్ప గతోత్పాహూ నిర్వేదం సమపశ్యత ॥ ౧౦ ॥
సపుత్ర మేకం రాజ్యాయ నాలయేతి నియుజ్యచ । పుభవీం క్షత్రధర్మేణ వసమేనాస్య
పద్యత ॥ ౧౧ ॥ సగత్యా హిమవత్పాన్గిం కిన్నరౌరగ సేవతమ్ మహాదేవ ప్రసాదార్థం
తపస్తేపే మహాతపాః ॥ ౧౨ ॥ కేన చిత్త్వీక కాశేన దేవేశో వృషభధ్వజః । దగ్ధయా
మాస వరదో విశ్వామిత్రం మహాబలమ్ ॥ ౧౩ ॥ కిమగ్ధం తప్యసే రాజన్ బ్రూహి
యతే వివక్షితమ్ । వరదోఽస్మి నో యస్తే కాంక్షిత స్సైంభియతామ్ ॥ ౧౪ ॥ ఏవ
ముక్తస్తు దేవేన విశ్వామిత్రో మహాతపాః । ప్రణివత్య మహాదేవ మిదం వచస మబ్ర
వీత్ ॥ ౧౫ ॥ యది తుష్టో మహాదేవ ధను ర్వేదో మమానఘ । సాజ్ఞో సాజ్ఞోపనిషద
స్సరహస్యః ప్రదీయతామ్ ॥ ౧౬ ॥ యాని దేవేషు చాస్త్రాణి దానమేషు మహర్షిషు
గర్భవ్య యక్ష రక్షస్సు ప్రతిభాన్తు మమానఘ ॥ ౧౭ ॥ తవ ప్రసాదా ద్భవతు దేవదేవ
మమేప్సితమ్ । ఏవ మ స్త్వీతి దేవేశో వాక్య ముక్త్యా గతస్తదా ॥ ౧౮ ॥ ప్రాప్య
చాస్త్రాణి రాజ్ఞి ర్విశ్వామిత్రో మహాబలః । జర్మేణ మహతా యుక్తో దర్శపూర్ణోఽ
భవత్తదా ॥ ౧౯ ॥ వివర్ధమానోపీర్మేణ సముద్రథన పర్వణి । హతమేవ తదా మేనే
వసిష్ఠ మృషిన త్రమమ్ ॥ ౨౦ ॥ తతో గత్యాఽఽ శ్రమపదం ముమోచాస్త్రాణి పార్థి

హః । యైస్తత్తపోవనం సర్వం నిర్దగ్ధం చాస్త్ర తేజసా ॥ ౨౧ ॥ ఉదీర్యమాణ మస్త్రం
తద్విశ్వామిత్రస్య ధీమతః । దృష్ట్వావిప్రయతా సుశ్రేష్ఠ మునయ శ్శతశో దిశః ॥ ౨౨ ॥
వసిష్ఠస్యచ యేశిష్యాస్తథైవ మృగపక్షిణః । విద్రవంతి భయాద్భీతా నానాదిగ్భ్య
స్సహస్రతః ॥ ౨౩ ॥ వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం శూన్య మాసీత్సహత్కనః । ముహూర్త
మివ నిశ్శబ్ద మాసీదిరిణసన్నిభమ్ ॥ ౨౪ ॥ వదతో వై వసిష్ఠస్య మాభైః ప్రేతి ముహూ
ర్తుహుః । నాశయామ్యద్య గాధేయం నీహరమివ భాస్కరః ॥ ౨౫ ॥ ఏవముక్త్యా
మహాతేజా వసిష్ఠో జపతాం వరః । విశ్వామిత్రం తదా వాక్యం సరోష మిదమబ్రవీత్ ॥
ఆశ్రమం చిరసంవృద్ధం య ద్విनाశితవాససి । దురాచారోఽసి యన్తూభ తస్మాత్త్వం
సభవిష్యసి ॥ ౨౬ ॥ ఇత్యుక్త్యా పరమశ్రద్ధో దణ్డముద్యమ్య సత్వరమ్ । విధూమ
మివ కాలాగ్నిం యమదణ్డమివాపరమ్ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే సప్తపాశస్సర్గః.

ఏవ ముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహాబలః । ఆగ్నేయ మస్త్ర ముత్తిప్య
తిష్ఠతిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మదణ్డం సచోత్తిప్య కాలదణ్డ మివాపరమ్ । వసిష్ఠో
భగవాన్సాధా దిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ క్షత్రబద్ధౌ క్షితోస్త్యేష యద్బలం
తద్విదగ్ధయ । నాశయామ్యద్య తేదర్పం శస్త్రస్య తప గాధిజ ॥ ౩ ॥ క్షవ తే క్షత్రియ
బలం క్షవ బ్రహ్మబలం మహత్ । పశ్య బ్రహ్మబలం దివ్యం మమ క్షత్రియపాంసనిర ॥
తస్యాస్త్రం గాధిపుత్రస్య ఘోర మాగ్నేయ ముద్యతమ్ । బ్రహ్మదణ్డేన తచ్ఛాస్త్ర
మగ్నే శ్వేగ ఇవామృశా ॥ ౪ ॥ వారుణంచైవ కౌర్మంచ ఐన్ద్రం పాశుపతం తథా ।
ఐషీకం చాపి చిత్తేపరుషితో గాధిసన్దనః ॥ ౫ ॥ మానవం మోహనం చైవ గాఢర్యం
స్వాపనం తథా । బృహ్మణం మాదనం చైవ సన్తాపన విలాపనే ॥ ౬ ॥ శోషణం దార
ణం చైవ వజ్రమస్త్రం సుదుర్జయమ్ । బ్రహ్మపాశం కాలపాశం వారుణం పాశమేవచ ॥
వై నాకాస్త్రంచ దయితం శుష్కాద్భీ అశనీ ఉభే । దణ్డాస్త్ర మథ పైశాచం క్రౌంచ
మస్త్రం తథైవచ ॥ ౭ ॥ ధర్మచక్రం కాలచక్రం విష్ణుచక్రం తథైవచ । వాయవ్యం
మథనం చైవ అస్త్రం హయగిర స్తథా ॥ ౮ ॥ శక్తిద్యయంచ చిత్తేపకంకాలం మున
లం తథా । వైద్యాధరం మహాస్త్రంచ కాలాస్త్ర మథ దారుణమ్ ॥ ౯ ॥ త్రిశూల
మస్త్రం ఘోరించ కాపాల మథ క్షణిణమ్ । ఏతాన్యస్తాగ్రి చిత్తేప సర్వాణి రఘునన్దన
వసిష్ఠే జపతాం శ్రేష్ఠే తదన్భుత మివాభవత్ । తాని సర్వాణి దణ్డేన గ్రసతే బ్రహ్మ
స్సతః ॥ ౧౦ ॥ తేషు శాస్త్రేషు బ్రహ్మస్త్రం క్షీప్రవా న్గాధిసన్దనః । తదస్త్ర ముద్యత
దృష్ట్వా దేవా స్సాగ్ని పురోగమాః ॥ ౧౧ ॥ దేవద్యుశ్చ సమ్భాగ్నిస్తా గర్భరావ స్సవ
హూరగాః । త్రైలోక్య మాసీత్సస్త్రస్త్రం బ్రహ్మస్త్ర సముదీరితే ॥ ౧౨ ॥ తదప
సం గుహామూలం బాహం బాహేణ తేజసా । వసిష్ఠో గ్రసతే సర్వం బ్రహ్మదణ్డే

రాఘవ ॥ ౧౬ ॥ బ్రహ్మాస్త్రం గ్రసమానస్య వసిష్ఠస్య మహాత్మనః । త్రైలోక్యమో
హనం శౌద్రం యాపమాసీ త్సుదామణమ్ ॥ ౧౭ ॥ రోమకూపేషు సర్వేషు వసిష్ఠస్య
మహాత్మనః । మరీచ్యశ్చ వసిష్ఠేతు రగ్నే ధూమాకులార్చిషః ॥ ౧౮ ॥ రాజ్యల ద్భ్రష్ట
దణ్డశ్చ వసిష్ఠస్య కరోద్యతః । విఘ్నామశ్చ న కాలాగ్ని ర్యమదణ్డ ఇవాపరః ॥ ౧౯ ॥ తతోఽ
స్తువ స్తునిగణా వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ । అమయం తే బలం బ్రహ్మ తేజో ధారయ
తేజసా ॥ ౨౦ ॥ నిగృహీత స్త్వయా బ్రహ్మ విశ్వామిత్రో మహాతపః । ప్రసేద జప
తాం శ్రేష్ఠ లోకా స్సున్తు గతవ్యధాః ॥ ౨౧ ॥ ఏవముక్తో మహాతేజా శ్శమం చక్రే మహా
తపః (విశ్వామిత్రో సిసికృతో వినశ్వ స్త్వద మబ్రవీత్ ॥ ౨౨ ॥ ధి గ్గృహం ఊత్రియ
బలం బ్రహ్మ తేజోబలం బలమ్ । ఏకేన బ్రహ్మ దణ్డేన సర్వాస్త్రాణి హతాని మ్రోతి ॥ ౨౩ ॥ తే
తత్సమవేత్సోహం ప్రసన్నేన్ద్రియమానసః । తప మహ త్సనూష్ఠా స్త్య యదైవ బ్రహ్మ
త్వకారకమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే పట్టపాద్యశ్లోకము.

తత స్తస్మత్ప్రపూదయ స్సగర నిగ్రహ మాత్మనః । వినశ్వస్య వినశ్వస్య కృత
వై రో మహాత్మనా ॥ ౧ ॥ స దక్షిణాం దిశం గత్వా మహిష్యాసహ రాఘవ । తతాప
వరమం ఘోరం విశ్వామిత్రో మహాత్మనః ॥ ౨ ॥ (ఘమూలూశనో దాన్త శ్చకారి
సుమహాత్మనః) । అథాస్య జజ్ఞరే పుత్రా స్సత్యధర్మ సరాయణాః ॥ ౩ ॥ హవిష్యన్ద్రో
మధుష్యన్ద్రో దృఢనేత్రో మహారథః పూజ్యే స్స సహస్రేషు బ్రహ్మ లోకోపితామహాః ॥
అబ్రవీన్మధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ । జతా రాజన్ది లోకా స్తే తపసా కుర
కాత్మ జగః ॥ ౪ ॥ అనేన తపసా త్వాంతం రాజన్ది రితి విద్మ హే ఏనముక్త్వా మహాతేజా జగము
సహ దైవతైః ॥ ౫ ॥ త్రివిష్టపం బ్రహ్మలోకం లోకానాం పరమేశ్వరః । విశ్వామిత్రోసి
తచ్ఛ్రుత్వా హియా కించి దవాఙ్ముఖః ॥ ౬ ॥ దుఃఖేన మహతా విష్ట సమమృదిత మబ్ర
వీత్ । తప శ్చ సుమహాత్మ స్తం రాజన్ది రితి మాం విదుః ॥ ౭ ॥ దేవా స్సన్ది గణా స్సర్వే నాస్తి
మన్యే తపః ఫలమ్ । ఇతి నిశ్చిత్త్య మనసా భూయసిన మహాతపసా ॥ ౮ ॥ క్రోధేన మహతా
విష్ట స్త్రైలోక్యం వ్యధయన్నివ । తప శ్చకారి కాకుత్స్థ సరమం పరిమాత్మవాన్ ॥ ౯ ॥
ఏతస్మిన్నేవ కాలేతు సత్యవాచ జితేన్ద్రియః । త్రిశక్కురితి విఖ్యాత ఇత్వాకకులవర్ధనః ॥
తస్య బుద్ధి స్సముత్పన్నా యజేయమితి రాఘవగచ్ఛేయం సశరీరేణ దేవానాం పరమాం
గతిమ్ ॥ ౧౦ ॥ స వసిష్ఠం సమాహూయ కథయామాస చిన్తితమ్ । అశక్యమితి చాప్రుక్తో
వసిష్ఠేన మహాత్మనా ॥ ౧౧ ॥ ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన హ యయా దక్షిణాం దిశమ్ ।
తత స్తత్కర్మసిద్ధ్యర్థం పుత్రాం ప్రస్యగతో నృపః ॥ ౧౨ ॥ వాసిష్ఠా దీర్ఘతపః స్తపో
యత్ర హి తేపిరే త్రిశక్కు స్సుమహాతేజా శ్శలం పరమభాస్వరమ్ ॥ ౧౩ ॥ వసిష్ఠపుత్రాన్
దదృశే తప్యమానా స్యశస్విసః । సోభిగమ్య మహాత్మాన స్సర్వానేప గురో స్సుతాన్ ॥

అభివాద్యానుపూర్వేణ హియా కించిదవాబ్జుభిః | అబ్రవీత్సుమహాభాగా స్వర్వా
నేవ కృతాజ్ఞలిః || ౧౭ || శరణం వగి ప్రవద్యేహం శరణ్యా శరణాగతః | ప్రత్యాఖ్యా
తోఽస్మి భద్రం ప్లా వసిష్ఠేన మహాత్మనా || ౧౮ || యష్టుకామో మహాయజ్ఞం తదను
జ్ఞాతు మర్హథ | గురుపుత్రా నహం సర్వా న్నమస్కృత్య ప్రసాదయే || ౧౯ || శిరసా ప్రణ
తో యాచే బ్రాహ్మణం స్తవసి ధితా || తే మాం భవన్త సిద్ధిర్ధర్మం యాజయన్తు
సమాహితాః || ౨౦ || సశరీరో యథాహంహి దేవలోక మవాప్నుయామ్ | ప్రత్యా
ఖ్యాతో వసిష్ఠేన గతి మన్యాం తపోధనాః || ౨౧ || గురుపుత్రా నృతే సర్వా న్నాహం
పశ్యామికాంశ్చన | ఇహ్వకూణాంహి సర్వేషాం పురోధాగి పరమా గతిః || ౨౨ || పురో
ధసన్తు విద్వాంస స్తారయన్తి సహస్రపాత్ | తస్మా దనన్తరం సర్వం భవన్తో దైవతం
మమ || ౨౩ || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే సప్తపంచశస్సర్గః

తతః ప్రిశజ్జో ర్వచనం శ్రుత్వా క్రోధసమన్వితమ్ | ఋషిపుత్రతతం రామ
రాజాన మిద మబ్రవీత్ || ౧ || ప్రత్యాఖ్యాతోసి దుర్బుధ్ధే గురుణా సత్యవాదినా | తం
కథం సమతిక్రమ్య శాఖాన్తర ముచేయివాత్ || ౨ || ఇహ్వకూణాంహి సర్వేషాం
పురోధాగి పరమా గురుః | నచాతిక్రమితుం శక్యం వచనం సత్యవాదినః || ౩ || అశక్య
మితి చోవాచ వసిష్ఠో భగవాన్పుషిః | తం వయం నై సమాహర్తుం శ్రీతుం శక్త్యా కథం
తవ || ౪ || బాలిశ స్త్వం సరశ్చేష్ఠ గమ్యతాం స్వపురం పునః | యాజనే భగవాన్సక్త
స్మైలోక్యస్యాపి పార్థివ || ౫ || అనమానం వయం కర్తుం తస్య శత్రూమహే కథమ్ |
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా క్రోధ పర్యాకులాక్షరమ్ || ౬ || సరాజా పున రేనైతా
నిదం వచన మబ్రవీత్ | ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రే స్తథైవచ || ౭ ||
అన్యాం గతిం గమిష్యామి స్వస్తిప్రాప్తు తపోధనాః | ఋషిపుత్రాన్తు తచ్ఛ్రుత్వా
వాక్యం ఘోరాభిసంహితమ్ || ౮ || శ్రేష్ఠగి పరమసంక్రద్ధా శ్చజ్ఞాలత్వం గమిష్యసి |
ఏవ ముక్త్యా మహాత్మానో వివిశు స్తే స్వమాశ్రమమ్ || ౯ || అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతా
యాం రాజా చ్చజ్ఞాలతాం గతః | నీలవస్త్రధరో నీలగి పరుషో ధ్వస్త మూర్ధజః || ౧౦ ||
చిత్తమాల్యానులేపశ్చ ఆయసాభరణోఽభవత్ || తం దృష్ట్వా మద్రిణ సుశ్లే త్యక్త్యా
చ్చజ్ఞాలరూపిణమ్ || ౧౧ || ప్రార్దన సహితా రామ పౌరా యేన్యానుగామినః | ఏకోహి
రాజా కాకుత్స్థ జగామ పరమాత్మవాత్ || ౧౨ || దహ్యామనో దివా రాత్రం విశ్వా
మిత్రం తపోధనమ్ | విశ్వామిత్రస్సు తం దృష్ట్వా రాజానం విఘ్నేకృతమ్ || ౧౩ || చ్చజ్ఞాల
రూపిణం రామ మునిగి కారుణ్య మాగతః | కారుణ్యాత్సమహాతేజా వాక్యం పరమృధా
ర్మికః || ౧౪ || ఇదం జగాధ భద్రం తే రాజానం ఘోరరూపిణమ్ | కిమాగమనకార్యం
నే గాగుత మహాబల || ౧౫ || అయోద్యాదిపతే వీర శాపా చ్చజ్ఞాలతాం గతః | అథ

దావ్యక్య మాకర్ణ్య రాజా చడ్డాలతాం గతః ॥ ౧౬ ॥ అబ్రవీ తస్మిన్ శ్రీ రావ్యక్యం
రావ్యక్తో వాక్యకోవిదమ్ ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుశా గురుపుత్రై స్తదైవచ॥౧౭॥
సవాపై వ్రవతం కామం మయా ప్రాప్తో విపర్యయః సశరీరో దివం యాయా మితి మే
సామ్య దర్శన ॥ ౧౮ ॥ మయా చేష్టం క్రతుశతం తచ్చ నావాప్య తే ఫలమ్ అస్మతం
కూత్ పూర్వం మే సచ నక్ష్యే కదాచన ॥ ౧౯ ॥ కృచ్ఛేష్వపి గత స్సామ్య క్షుత్ర
సర్వేణ తే శపే | యజ్ఞై స్సహవిధై రిష్టం ప్రజాధర్మేణ పాలితాః॥ ౨౦॥ గురవశ్చ మహా
త్మాన శీలవృత్తేన తోషితాః | ధర్మే ప్రయతమానస్య యజ్ఞం చాహర్తు మిచ్ఛతః॥౨౧॥
పరితోషం సగచ్ఛన్తి గురశౌ మునిపుణవ | దైవమేన పరం మన్యే పౌరుషంతు నిర్భ
కమ్ ॥ ౨౨ ॥ దైవేనా క్రమ్యతే సర్వం దైవంహి సుమా గతిః | తస్య మే పరమా
ర్తస్య ప్రసాద మభికాజ్ఞతః ॥ ౨౩ ॥ కర్తుమ్స్వసి భద్రం తే దైవౌప హతకర్మణః |
నాన్యాం గతిం గమిష్యామి నాన్య శ్శరణమ స్తి మే ॥ ౨౪ ॥ దైవం పురుషకారేణ నివ
ర్తయితు మ్హసి॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండేఽష్టపశ్చాశ్శస్సర్గః

ఉ క్తవాక్యంతు రాజానం కృపయా కుశికాత్మజః | అబ్రవీ త్సగ్గురం వాక్యం
సాక్షాచ్ఛృణ్వాలూపిణమ్॥౧॥ ఐత్యుక్త స్సాగతం సత్త జానామి త్వం సుధార్మికమ్ | శర
ణంతే భవిష్యామి మాభై పీర్ష్యసపుణ్ణవ ॥ ౨ ॥ అహ మ్హమప్రయే సర్వా న్నహమ్నీ
న్పుణ్యకర్మణః | యజ్ఞసాహ్యకరా న్రాజా తతో యక్ష్యసి నిష్ప్రతిః ॥ ౩ ॥ గురుశా
పక్యతం రూపం యదిదం త్వయి వర్తతే | అనేన సహ చూపేణ సశరీరో గమిష్యసి॥౪॥
హ స్తప్రాప్త మహం మన్యే స్వగ్గం తన నరాధిప | య స్వం కౌశిక మాగమ్య శరణ్యం
శరణాగతః ॥ ౫ ॥ ఏవ ముక్త్యా మహాతేజాశి పుత్రా న్మమధార్మికాః | వ్యాదిదేశ
మహాప్రాజ్ఞా యజ్ఞ సమ్మార్గకారణాత్ ॥ ౬ ॥ సర్వా నిష్ఠాస్స సమాహూయ వాక్య
మేత దువాచహ | సర్వా సృషిగణాన్వత్సా ఆనయన్మమమాజ్ఞయా॥ ౭ ॥ సశిష్య
సుహృదశ్చైవ స ర్విజ సుబహుశ్రుతాః | యదన్యో వచనం బ్రూయాన్మదావ్యక్య
బలచోదితః ॥ ౮ ॥ తత్సర్వ మభిలేనో క్తం మమాభ్యేయ మనాభృతమ్ | తస్య తస్య
చనం శ్రుత్వా దిశో జగ్ము స్తదాజ్ఞయా॥ ౯ ॥ ఆజన్మ రథ దేశేభ్య స్సర్వేభ్యో బ్రహ్మ
వాదినః | తేచ శిష్యా స్సమాగమ్య మునిం జ్వలిత తేజసమ్॥౧౦॥ ఊమశ్చ వచనం సర్వే
సర్వేషాం బ్రహ్మవాదినామ్ | శ్రుత్వా తే వచనం సర్వే సమాయాన్తి ద్విజాతయః॥౧౧॥
సర్వదేశేషు చాగచ్ఛ స్వర్ణయత్వా మహోదయమ్ | వాసిష్ఠం తచ్ఛతం సర్వం లోకధ
పర్యాకులాక్షరమ్॥౧౨॥ యదాహ వచనం స్వం శ్రుణు త్వం మునిపుణవ | క్షత్రియో
యాజ్ఞో యన్య చడ్డాలస్య విశేషతః ॥ ౧౩ ॥ కథం సదసి భోక్తానో హవి స్తస్య సుగ
ర్వయః | బ్రహ్మశావా మహాత్మానౌ భుక్త్యా చడ్డాలభోజనమ్ ॥ ౧౪ ॥ కథం స్వగ్గం

గమిష్యన్తి విశ్వామిత్రేణ పాలితాః । ఏతద్వచననైః పుర్యమూచు స్సంరక్తలోచనాః॥
 వాసిష్ఠా మునిశార్దూల సర్వే తే సమహూదయాః । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వే
 ఘోరమునిపుష్కజః ॥ ౧౬ ॥ క్రోధసంరక్తనయన స్సరోష మిద మబ్రవీత్ । యే దూష
 యస్త్యదుష్టం మాం తప ఉగ్రం సమ్మాతమ్ ॥ ౧౭ ॥ భస్మీ భూతా దురాత్మానాం భవి
 ష్యన్తి స సశయః । అద్యతే కాలపాశేన సితా వై వస్వతక్షయమ్ ॥ ౧౮ ॥ సప్తజాతి
 శతాన్యేవ మృతపా స్సన్తు సర్వశః । శ్వమాంసనియతాహారా ముష్టికానామ నిర్ఘృ
 ణాః ॥ విప్రతాశ్చ విరూపాశ్చ లోకా సనుచుర్ న్యిమాన్ ॥ మహూదయస్తు దుష్టుద్ధి
 ర్తా మదూష్యం హ్యదూషయత్ ॥ ౨౦ ॥ దూషిత స్సర్వలోకేషు నిషాదత్వం గమి
 ష్యతి । ప్రాణతిపాతనింతో నిరుక్రోశతాం గతః ॥ ౨౧ ॥ దీర్ఘకాలం మమక్రోధా
 ద్ద్వర్గతిం వర్తయిష్యతి । ఏతావదుక్త్వా వచనం విశ్వామిత్రో మహాతపాః ॥ ౨౨ ॥ విర
 రామ మహాతేజా ఋషిమధ్యేమహామునిః॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకోనషష్ఠితమస్కంధః

తపోబలహతా స్సృత్యా వాసిష్ఠా స్సమహూదయాన్ ॥ ఋషిమధ్యే మహా
 తేజా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧ ॥ అయమిత్వోక్తుదాయాన ప్రిశజ్జగతి విశ్రు
 తః । ధర్మిష్ఠశ్చ వదాన్యశ్చ మాం చైవ శరణం గతః ॥ ౨ ॥ స్వేనానేన శరీరేణ దేవ
 లోకజగిషయా । యథాయం సశరీరేణ దేవలోకం గమిష్యతి ॥ ౩ ॥ తథా ప్రవర్త్య
 తాం యజ్ఞో భవద్భిశ్చ మయాసహ । విశ్వామిత్రనచ శ్శ్రుత్వా స్వస్థం మహర్షయః॥
 ఊచు స్సమేత్య సహితా ధర్మజ్ఞా ధర్మసంహితమ్ । అయం కుశికదాయాదో మునిః
 పరమకోపనః ॥ ౪ ॥ యదాహ వచనం సమ్యగేతత్కార్యం ససంశయః॥ అగ్నికల్పోహి
 భగవాన్నాపం దాస్యతి రోషితః ॥ ౫ ॥ తస్మాత్ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞ సుశరీరో యథా
 దివమ్ । గచ్ఛే దిత్వోక్తుదాయాదో విశ్వామిత్రస్య తేజసా ॥ ౬ ॥ తథా ప్రవర్త్యతాం
 యజ్ఞ సుశ్రే సమధిష్ఠత । ఏవ ముక్త్వా మహర్షయ శ్శ్రుత్వా స్తాస్థాగ్రియా స్తదా॥
 యాజకశ్చ మహాతేజా విశ్వామిత్రోఽభవత్ప్రతే॥ ఋత్విజ శ్చానుపూర్వ్యేణ మస్త్ర
 నస్తస్త్రకోవిదాః ॥ ౮ ॥ చక్రు స్సర్వాణి కర్తాణి యథాకల్పం యథావిధి తతః కాలేన
 మహతా విశ్వామిత్రో మహాతపాః ॥ ౧౦ ॥ చకారావాహనం తత్ర భాగాగ్ధం సర్వ
 దేవతాః । నాభ్యాగమం స్తదా౭౭ హూతా భాగాగ్ధం సర్వదేవతాః ॥ ౧౧ ॥ తతః
 క్రోధసమావిప్తో విశ్వామిత్రో మహామునిః॥ స్రువ ముద్యమ్య సంక్రుద్ధ ప్రిశంకు మిద
 మబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ పశ్య మే తపసో వీర్యం స్వార్థితస్య నరేశ్వర! ఏష త్వాం సశరీరేణ
 నయామి స్వర్గ మోజసా ॥ ౧౩ ॥ దుష్ప్రసాం సశరీరేణ దివం గచ్ఛ నరాధిప । స్వార్థి
 తం కించిదప్యస్తి మయాహి తపనగి ఫలమ్ ॥ ౧౪ ॥ రాజా స్వతేజసా తస్య సశరీరో
 ౧౫ ॥ ఉక్తవా కేన మునా తపి నశరీరో నరేశ్వరః ॥ ౧౬ ॥ దివం జగామ కా

ధర్మమునీనాం పశ్యతాం తద్దాసురలోకగతం దృష్ట్వా త్రిశంఖం పాకశాసనమ్॥౧౬॥
 హసన్తైస్సురగణై రిదం వచనమబ్రవీత్ త్రిశంఖో గచ్ఛభూయ స్త్వం నాసిన్వగ్గ
 తాలయః॥ ౧౭ ॥ గురుశాపహతో మూఢ పత్రభూమి మవాక్కిరాః । ఏవ ముక్తో
 మహేంద్రోఽ త్రిశంఖై రపత త్సునః ॥ ౧౮ ॥ విశ్రోశమాన స్సాహితీ విశ్వామిత్రం
 తపోధనమ్ । తచ్చుత్తైస్త్వ వచనం తస్య శ్రోశమానస్య కాశికః॥ ౧౯ ॥ గోష మాహార
 య త్రీవం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ । ఋషిమధ్యే స తేజస్వీ ప్రజాపతి రివాపరః॥౨౦॥
 సృజన్త్యక్షిణ మాగ్రస్థా స్స ప్తస్మి న పరా స్సునః । నక్షత్రమాలా మపరా మసృజన్త్యోధ
 మూర్ఛితః ॥ ౨౧ ॥ దక్షిణం దిశ మాస్థాయ మునిమధ్యే మహాయశాః । సృష్టావ
 నక్షత్రవంశంచ శ్రోధేన కలుషీకృతః ॥ ౨౨ ॥ అన్యమిద్దం కిరిష్యామి లోకోవాస్యా
 వనిష్టాకః । దైవతాన్యపి స శ్రోధా త్స్పృష్టుం సముపవక్రమే ॥ ౨౩ ॥ తతః పరమ
 సమ్భాగీన్తా సృష్టి సఘ్నా సుచారిణాః । సక్తిన్వరమహాయతా సుహృద్ధా స్సురాసురాః॥
 విశ్వామిత్రం మహాత్మాన మూచు స్సానునయం నచః । అయం రాజా మహాభాగ గురు
 శాపపరిక్షితః॥ ౨౪ ॥ సశరీరో దివం యాతుం నార్హత్యైవ తపోధన । తేహం తద్వచనం
 శ్రుత్వా దేవానాం మునిపుంగవః ॥ ౨౫ ॥ అబ్రవీ త్సుమహద్వాస్త్వం కాశిక స్సృష్
 దేవతాః । సశరీరస్య భద్రం వ ప్త్రిశంఖో రస్య భూపతేః ॥ ౨౬ ॥ ఆరోహణం ప్రతి
 జ్ఞాయ నాస్మతం కిర్తు ముత్సహేన్వగ్గోఽస్తు సశరీరస్య త్రిశంఖో రస్య శాశ్వతః॥౨౭॥
 నక్షత్రాణిచ సర్వాణి మామ కాని ధునాన్యభియాన ల్లోకాధిపస్య నిశ్చిన్త స్తేతా
 ని సర్వశః ॥ ౨౮ ॥ మత్క్రతాని సురా స్సర్వే తదనుజ్ఞాతుమర్హథ । ఏవముక్తాస్సురా
 స్సర్వే ప్రత్యూచు ర్దునిపుంగవమ్॥ ౩౦ ॥ ఏవం భవతు భద్రం తే తిష్ఠ స్తేవీతాని సర్వశః॥
 గగనే తాని సర్వాణి వై శ్యానరపథా ద్భహిః ॥ ౩౧ ॥ నక్షత్రాణి మునిశ్రేష్ఠ తేషు
 జ్యోతిష్సు జాభ్యుల్క । అవాక్కిరా త్త్రిశంఖైశ్చ తిష్ఠత్వమరసన్నిధిః ॥ ౩౨ ॥ అనుయా
 స్య నిచై తాని జ్యోతీంషి సృపస త్తమమ్ । కృతార్థం కీర్తిమ స్తంచ స్వగ్గలోకగతం
 యథా॥ ౩౩ ॥ విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా సర్వదేవై రభిష్టుతః । ఋషిభిశ్చ మహాతేజా
 బాధమిత్యాహ దేవతాః ॥ ౩౪ ॥ తతో దేవా మహాత్మానా మునయశ్చ తపోధనాః॥
 జన్మ ర్యథాగతం సర్వే యజ్ఞస్యాంతే సరోత్తమ ॥ ౩౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే షష్ఠి
 తమస్కంధః..

విశ్వామిత్రో మహాత్మాఽథ ప్రస్థితా నేపిత్య తాన్మహిమ్ । అబ్రవీత్ సురశాత్రూ
 ల సర్వాం స్తాన్వినవాసినిః ॥ ౧ ॥ మహా విఘ్నః ప్రస్మత్లోయం దక్షిణా మాస్థితో
 దిశమ్ । దిశ మన్యాం ప్రవత్సాన్యమ స్తత్ర తస్మాన్యమహే తపః॥ ౨ ॥ పశ్చిమాయాం
 విశాలాయాం పుష్కరేషు మహాత్మనః । సుఖం తప శ్చిరమాయుషి పరం తద్ధి తపోవనమ్॥

ఏవ ముక్త్యా మహాతేజాః పుష్కలేషు మహామనిః । తన ఉగ్రం దురాధర్షం తేనే
 మూలఫలాశనః ॥ ౪ ॥ ఏతస్మిన్మన్తరే కాలే త్వయాధ్యాధిపతి ర్నృపః । అమృరీష
 ఇతి ఖ్యాతో యష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౫ ॥ తస్య వై యజమానస్య పశు మిద్ధోఽపి
 హరహా ! ప్రణప్తేతు పశౌ విప్రో రాజాన మిద మబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ పశురద్య హృతో
 రాజ స్సృణోష్ట స్తన దుర్నయాత్ । అరక్షితారం రాజానం ఘ్నన్తి దోహ నరేశ్వరః ॥ ౭ ॥
 ప్రాయశ్చిత్తం మహా ధ్యేత స్మరంవా పుషష్వధ । ఆనయన్వ పశుం శీఘ్రం యాన
 త్కర్మ ప్రవ ర్తతే ॥ ౮ ॥ ఉపాధ్యాయనచ శ్శృత్యా స రాజా పుషష్వధ । అన్వియేష
 మహాబుద్ధిః పశుం గోభి సహ స్రతః ॥ ౯ ॥ దేశా స్తనపదాం స్తాం స్తాన్న గరాణి వనా
 నిచ । ఆశ్రమాణిచ పుణ్యాని మార్గమాణా మహీపతిః ॥ ౧౦ ॥ సపుత్ర సహితం తాత
 సభార్యం రఘునన్దన । భృగుతుం దే సహసేన మృచికం సన్దదగృహ ॥ ౧౧ ॥ త మువాచ
 మహాతేజాః ప్రణమ్యాభిప్రసాద్యచ । బ్రహ్మన్ని తపసా దీప్తు రాజన్ని రమితప్రభః ॥
 పుష్ట్యే సర్వత్ర కుశల మృచికం త మినం వచః । గవాం శతసహస్రేణ విక్రీణీషే సుతం
 యది ॥ ౧౩ ॥ పశో రథే మహాభాగ కృతకృత్యోఽస్మి భాగవ । సర్వే పరిస్థుతా దేశా
 యజ్ఞేయం నలభే పశుమ్ ॥ ౧౪ ॥ దాతు మర్హసి మూల్యేన సుత మేక మితో మమ ।
 ఏనముక్తో మహాతేజా ఋచిక స్త్వబ్రవీ ద్వచః ॥ ౧౫ ॥ నాహం జ్యేష్ఠం నరశ్రేష్ఠ విక్రీ
 ణీయాం కథంచన । ఋచికస్య నచ శ్శృత్వా తేహం మాతా మహాత్మనామ్ ॥ ౧౬ ॥
 ఉవాచ నరశార్దుల మమృగీషం తపస్విని । అవిక్రేయం సుతం జ్యేష్ఠం భగవానాహ
 భాగవః ॥ ౧౭ ॥ మమాపి దయితం విధి కనిష్ఠం శునకం సృప । తస్మా త్కనీయసం పుత్రం
 సదాస్యే తన పార్థివ ॥ ౧౮ ॥ (ప్రాయోణహి నరశ్రేష్ఠ జ్యేష్ఠాః పితృషు వల్లభాః మాతృ
 జాంతు కనీయాంస స్తస్మా ద్రక్షే కనీయసమ్) ॥ ౧౯ ॥ ఉ క్తవాక్యే మునా తస్మిన్మనిష
 త్నాన్ తథై నచ శున శ్యేఫ స్వయం రామ మధ్యమో వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౨౦ ॥ పితా
 జ్యేష్ఠ మవిక్రేయం మాతా చాహ కనీయసమ్ । విక్రీతం మధ్యమం మన్యే రాజా
 పుత్రం నయన్వ మామ్ ॥ ౨౧ ॥ (గవాం శతసహస్రేణ శున శ్యేఫం నరేశ్వరః । గృహీ
 త్యా పరమస్త్రితో జగామ రఘునన్దన ॥ ౨౨ ॥ అమృరీష స్తు రాజన్ని రథ మాగోప్య
 నత్వరః । శున శ్యేఫం మహాతేజా జగామాశు మహాయశాః ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే
 ఏకషష్టితమస్సర్గః.

శునశ్యేఫం నరశ్రేష్ఠ గృహీత్వాశు మహాయశాః । వ్యత్రామ్య త్పుష్కలే
 రాజా మధ్యాహ్నే రఘునన్దన ॥ ౧ ॥ తస్య విశ్రమమాణస్య శునశ్యేఫో మహాయశాః ।
 పుష్కరక్షేత్ర మాసాద్య విశ్వామిత్రం దదగృహ ॥ ౨ ॥ తస్యన్త మృషిభి సాన్ధం
 శతేణచ ॥ ౩ ॥ పవ

తాజ్ఞే మునే రాశు వాక్యం చెద మునాచహానమే స్తి మాతా నపితా జ్ఞాతయో బాధ
 వాగి కుతః॥ ౮ ॥ త్రాతు మహ్మసి మాం సామ్య ధర్మేణ మునిపుణ్ణవ । త్రాతా త్వం హి
 మునిశ్రేష్ఠ సర్వేషాం త్వం హి భావనః॥ ౯ ॥ రాజాచ కృతకార్య స్యాదహం దీర్ఘాయా
 రణ్యయః । స్వస్థలోక ముపాశ్నీయాం తప స్తప్త్యాహ్యను త్తమమ్॥ ౧౦ ॥ మమ నాథో
 హ్యనాథస్య భవ భవ్యేన చేతసా । పితేన పుత్రం ధర్మాత్కం స్సోతు మహ్మసి కిల్బిమాత్॥
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహతపః॥ నా న్వయిత్వా బహువిధం పుత్రా
 నిద మునాచహ ॥ ౧౧ ॥ యత్కృతే పితరిగి పుత్రా స్తనయ ని శుభాధిపః । పరలోకహి
 తార్థాయ తస్య కాలోయ మాగతః॥ ౧౨ ॥ అయం మునిసుతో బాలో మత్త శ్వరణ
 మిచ్ఛత్రి అన్య జీవిత మాత్రేణ ప్రియం కురుత పుత్ర కాః॥ ౧౩ ॥ సర్వే సుకృతకర్మాణ
 సుర్వే ధర్మ సరాయణాః । పశుభూతా నరేంద్రస్య తృప్తి మగ్నేగి ప్రయచ్ఛత ॥ ౧౪ ॥
 నాథవాంశ్చ శునశ్శేఫో యజ్ఞశ్చావిఘ్నీతో భవత్ । దేవతా స్తస్మిన్ శ్చ స్య ర్కమ
 చాపి కృతం నచః ॥ ౧౫ ॥ మునేస్తు నచనం శ్రుత్వా మధుష్యద్వాదయ స్సుతాః సాలి
 మానం నరశ్రేష్ఠ సలీల మిద మబ్రువత్॥ ౧౬ ॥ కథ మాత్మ సుతాః హిత్యా త్రాయ
 సేనస్య సుతం విభోత్రి అకార్యమివ సశ్యామ శ్వేమాం సమివ భోజనే ॥ ౧౭ ॥ తేషాం
 తద్వచనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం మునిపుణ్ణవః । క్రోధనర క్తనయనో వ్యాహర్తు ముప
 చక్రమే ॥ ౧౮ ॥ నిస్సాధ్యం మిదం ప్రోక్తం ధర్మాదపి విగర్హితమ్ (అతిక్రమ్యతు
 మద్యాక్యం దారుణం రోమహర్షణమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్వమాం సభోజన సుర్వే వాసిష్ఠాశన
 జాతిషు । పూర్ణం న్వ సహస్రంతు పృథివ్యా మనువత్సృక) ౧౯ ॥ కృత్వా శాప
 సమాయక్తాః పుత్రా న్సునివర స్తథా । శునశ్శేఫ మునాచార్తం కృత్వా రిక్షం నిరా
 మయామ్ ॥ ౨౦ ॥ ఇద మాహ నరశ్రేష్ఠ విశ్వామిత్రో మహతపః । పవిత్రపాశై
 రాసక్తోర క్తమాల్యానులేపనః॥ ౨౧ ॥ వైష్ణవం యూప మాసాద్య వాగ్భి రగ్ని ముదా
 హర (ఇమేతు గాధే ద్వే దివ్యే గాయేథా మునిపుత్రక ॥ ౨౨ ॥ అమృగీషస్య యజ్ఞే
 స్కిం స్తత సిద్ధి మనాప్యసి । శునశ్శేఫో గృహీత్వా తే గాధే సుసమాహితః) ౨౨ ॥
 త్వరయా రాజసింహం త మబ్జరీష మునాచహ । రాజసింహ మహాసత్వ శీఘ్రం గచ్ఛా
 వహే నదః ॥ ౨౩ ॥ నిర్వర్తయస్య రాజేంద్ర దీక్షం చ సముపావిత । తద్వాక్య మృషి
 పుత్రస్య శ్రుత్వా హ్వాసముత్సుకః ॥ ౨౪ ॥ జగామ సృపతి శీఘ్రం యజ్ఞనాట మత
 ద్రితః । సదస్యానుమతే రాజా పవిత్రకృతలక్షణమ్ ॥ ౨౫ ॥ పశుం రక్తామృగం కృత్వా
 యూపేతం సమబన్ధయత్ । స బద్ధో వాగ్భి రగ్రాభి రభితుష్టావ వై సుకా ॥ ౨౬ ॥
 ఇంద్ర మింద్రానుజం చై న యథావ స్తునిపుత్రకః తతః ప్రీత సుహస్రాక్షో రహస్యస్తుతి
 తర్పితః ॥ ౨౭ ॥ దీర్ఘమాయ స్తదా ప్రాచా చ్ఛునశ్శేఫాయ రాఘవ । సహ రాజా సర

శ్రేష్ఠ యజ్ఞస్యచ సమాప్తవాక్ ॥ ౨౬ ॥ ఫలం బహుగుణం రామ సహస్రాక్ష ప్రసాదజమ్ । విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా భూయ స్తేపే మహాతపాః॥ ౨౭ ॥ పుష్కరేషు సరశ్రేష్ఠ దశవన్దశతానిచ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్వివష్టితమస్సర్గః.

పూర్ణే వర్షసహస్రేతు వ్రతస్నాతం మహామునిమ్ । అభ్యాగచ్ఛన్పురా సుర్యే తపఃఫలచిక్రీర్షవః ॥ ౧ ॥ అబ్రవీ తుమహాతేజా బ్రహ్మ సురుచిరం వచః॥ ఋషి స్త్వమసి భద్రం తే స్వార్జితైః కర్మభిశ్శుభైః ॥ ౨ ॥ తమేన ముక్త్యా దేవేత ప్రీదివం పునరభ్య గాత్ । విశ్వామిత్రో మహాతేజా భూయ స్తేపే మహాతపః ॥ ౩ ॥ తతః కాలేన మహాతా మేనకా పరమాపురాః । పుష్కరేషు సరశ్రేష్ఠ స్నాతుం సముపచక్రమే॥ ౪ ॥ తాం దదర్శ మహాతేజా మేనకాం కుశికాత్మజః । రూపేణ ప్రతిమాం తత్ర విద్యుతం జలదేయథా ॥ ౫ ॥ దృష్ట్వా కిందర్పవశగో మునిస్తా మిద మబ్రవీత్ । అపర స్సాగ్రతం తేఽస్తు వస చేహ మమ శ్రమే॥ ౬ ॥ అనుగృహ్ణీష్య భద్రం తే మదనేన సుమోహితమ్ । ఇత్యుక్తా సా వరాహోహ తత్రాఽవాస మథాకరోత్ ॥ ౭ ॥ తపసోహి మహావిఘ్నో విశ్వామిత్ర ముపాగతః । తస్యాం వసన్త్యాం వహ్నిశి పఞ్చసఞ్చచ రాఘవ॥ ౮ ॥ విశ్వామిత్రాశ్రమే రామ సుఖేన వ్యతిచక్రిముః । అథ కాలే గతే తస్మిన్విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౯ ॥ సవీశి ఇవ సంవృత్త శ్చిన్తాశోకపరాయణః । బుద్ధి ర్భునే సముత్పన్నా సామహారఘనన్దన ॥ ౧౦ ॥ సర్వం సురాణాం కర్తైత త్తోపహరణం మహాత్ । అహారాత్రాపదేశేన గతా స్సంవత్సరా దశ ॥ ౧౧ ॥ కామమోహాభిభూతస్య విఘ్నోఽయం ప్రత్యుపస్థితః । వినిశ్చిసన్తునివరిః పశ్చాత్తాపేన దుఃఖితః॥ ౧౨ ॥ భీతా మపురసం దృష్ట్వా వేప స్తీం ప్రాశ్చలిం స్థితామ్ । మేనకాం మధురై ర్వాక్యై ర్విస్మయ్య కుశికాత్మజః ॥ ౧౩ ॥ ఉత్తరం పవ్రతం రామ విశ్వామిత్రో జగామహా । స కృత్యా వైష్ఠికీం బుద్ధిం జేతుకామో మహాయశాః ॥ ౧౪ ॥ కాశికీ తీర మాసాద్య తప స్తేపే సుదారుణమ్ । తస్య వన్ద సహస్రంతు ఘోరం తప ఉపాసతః ॥ ౧౫ ॥ ఉత్తరే పర్వతే రామ దేవతానా మభూ ద్భయమ్ । ఆమ్రత్రయ స్సమాగమ్య సర్వే సర్వి గణా స్సురాః॥ మహర్నిశబ్దం లభతాం సాధ్యయం కుశికాత్మజః । దేవతానాం వచ శ్శ్రుత్వా సర్వలోక పితామహః ॥ ౧౬ ॥ అబ్రవీత్సధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ । మహాష్ఠే స్వాగతం వత్స తపసోగ్రేణ తోపితః ॥ ౧౭ ॥ మహాత్త్వ పృషిముఖ్యత్వం దదామి తవ కాశిక । బ్రహ్మణ స్స వచ శ్శ్రుత్వా సర్వలోకేశ్వరస్యహా॥ ౧౮ ॥ స విషణ్ణో నసం తుష్టో విశ్వామిత్ర స్తపోధనః । ప్రాశ్చలిం ప్రణతో భూత్వా సర్వలోకపితామహమ్॥ ప్రత్యువాచ తతో వాచం విశ్వామిత్రో మహామునిః॥ బ్రహ్మర్షి శబ్దమతులం స్వార్జితైః కగ శిశు బైః॥ ౨౦ ॥ యది మే భగవానాహ తతోఽహం విజితేంద్రియః । త మువాచ

తతో బ్రహ్మ నతాన త్వం జతేన్ద్రియః ॥ ౨౨ ॥ యతస్య మునిశాస్త్రాల ఇత్యుక్తాన్వ
 త్రిదివం గతః । విప్రస్థితేషు దేవేషు విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౨౩ ॥ ఊర్ధ్వబాహు
 ర్నిరాలమౌర్భ వాయుభక్ష స్తవ శ్చరత్ ॥ ఘర్జే పశ్యతపా భూత్వా వర్షాన్వాకాశం
 శ్రయః ॥ ౨౪ ॥ శిశిరే సలిలస్థాయీ రాత్ర్యహాని తపోధనః । ఏవం వర్షసహస్రంహి
 తపో ఘోర ముపాగమత్ ॥ ౨౫ ॥ తస్మి స్స స్తప్యమానేతు విశ్వామిత్రే మహామునౌ
 సమ్భ్రమి ము స్సుమహానానీ త్సురాణాం వాసనస్యచ ॥ ౨౬ ॥ రమ్భా మపరసం శక్ర
 సహసరైర్వర్షరుద్రణైః । ఉవాచాత్మహితం వాక్య మహితం కాశికస్యచ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి
 శ్రీమద్బాలకాండే త్రిషష్ఠితమస్కంధః.

సురకార్య మిదం రమ్భే కర్తవ్యం సునుహ త్వయా । లోభనం కాశికస్యేహ
 కామమోహసమన్వితమ్ ॥ ౧ ॥ తథోక్తా సాఽపర రామ సహస్రాక్షేణ ధీమతా ।
 ప్రీతితా ప్రాజ్ఞలి రావశ్యం ప్రత్యువాచ సుకేశ్వరమ్ ॥ ౨ ॥ అయం సురపతే ఘోరో
 విశ్వామిత్రో మహామునిః । ఘోర ముత్సృజ తే క్రోధం మయి దేవ నసంశయః ॥ ౩ ॥
 తతోహి మేధయం దేవ ప్రసాదం కర్తుమ్స్మసి । ఏనము క్త్వ స్తయా రామ రమ్భయా
 భీతయా తదా ॥ ౪ ॥ తా మువాచ సహస్రాక్షీ వేదమానాం కృతాజ్ఞలిమ్ । మాభైషీ
 స్తవ్యం నరారోహే కురుష్వ మను శాసనమ్ ॥ ౫ ॥ కోకిలో హృదయగ్రాహీ మూఢవే
 రుచిరద్రుమే । అహం కన్దర్పసహిత స్థానస్యమిత న పాస్యతిః ॥ ౬ ॥ తస్యోహి రూపం
 బహుగుణం కృత్యా సరమభాన్వరమ్ । త మృషీం కాశికం రమ్భే భేదయస్వ తపస్వి
 నమ్ ॥ ౭ ॥ సా శ్రుత్వా నచనం తస్య కృత్వా రూప మను త్తమమ్ । లోభయామూస
 లలితా విశ్వామిత్రం శుచిస్మితా ॥ ౮ ॥ కోకిలస్యతు శుశ్రావ వల్లవ వ్యాహరత స్పృహమ్
 సమ్మృహ్యప్తేన మనసా తత ఏనా ముదైక్షత ॥ ౯ ॥ అథ తస్యచ శబ్దేన గీతేనాప్రతి
 మేనచ । దర్శనేనచ రమ్భాయా ముని స్సందేహ మాగతః ॥ ౧౦ ॥ సహస్రాక్షస్య
 తత్కర్మ విజ్ఞాయ మునిపుత్రనః ॥ రమ్భాం క్రోధసమావిప్ల శ్చశాప కుశికాత్క జః ॥ ౧౧ ॥
 యన్తాం లోభయసే రమ్భే కామక్రోధజయైషిణమ్ । దశ వర్షసహస్రాణి శైలీ స్థాస్యసి
 దుర్భగ్నే ॥ ౧౨ ॥ బ్రాహ్మణ స్సుమహాతేజా స్తపోబలసమన్వితః । ఉద్ధరిష్యతి రమ్భే
 త్వం మతోక్రీధకలుషీకృతామ్ ॥ ౧౩ ॥ ఏన ముక్త్యా మహాతేజా విశ్వామిత్రో
 మహామునిః । అశక్తున స్థారయితుం క్రోధసన్తాపమాగతమ్ ॥ ౧౪ ॥ తస్య శాపేన
 మహతా రమ్భా శైలీ తదాఽభవత్ । వచ శ్శ్రుత్వా తు కన్దర్వో మహావేన్నచ నిగ్రతః ॥
 కోపేన స మహాతేజా స్తపోపహరణే కృతే । ఇన్ద్రియై రజితై రామ నలేశో ఛా ని మా
 త్మనః ॥ ౧౫ ॥ బ్రభూవాస్య పున శ్చిన్తా తపోపహరణే కృతే । నై వ క్రోధం గమిష్యామి
 గగనగణే కదంచన ॥ ౧౬ ॥ అథవా నౌచ్ఛవ్విష్యామి సంవత్సరశతాస్యపి । అహం

విశోషయిష్యామి ఆత్మానం విజితేంద్రియమ్ ॥ ౧౮ ॥ తావద్యావద్ధి మే ప్రాప్తం బ్రాహ్మ
ణ్యం స్వతహాద్భి తమ్ । అనుచ్ఛ్విసన్నభుజానస్తీక్తేయం శాశ్వతీ సమమా ॥ ౧౯ ॥ సహి
మే తస్యమానస్య కయం యాస్యన్తి మూర్తయః । ఏవం వర్షసహస్రస్య దీక్షాం సము
నిపుజ్యమః ॥ ౨౦ ॥ చకారాప్రతిమాం లోకే ప్రతిజ్ఞాం రఘునందన ॥ ఇతి శ్రీమద్బాల
కాండే చతుష్షప్తితమస్సర్గః.

అథ సైమవతీం రామ దిశం త్యక్త్వా మహామునిః పూర్వాం దిశ మను ప్రాప్య
తపస్తేపే సుదారుణమ్ ॥ ౧ ॥ మానం వర్షసహస్రస్య కృత్వా నత్ర మనుత్తమమ్ ।
చకారాప్రతిమం రామ తపసి పరమమగ్నమ్ ॥ ౨ ॥ పూర్ణే వర్షసహస్రేతు కాష్ఠ
భూతం మహామునిమ్ । విష్ణుర్భూహుభి రాధూతం క్రోధో నా నరమావిశత్ ॥ ౩ ॥
సకృత్వా నిశ్చయం రామ తప ఆతిష్ఠ దవ్యయమ్ । తస్య వర్షసహస్రస్య నతే పూర్ణే
మహానతః ॥ ౪ ॥ భోక్తు మారభవా నన్నం తస్మిన్కాలే రఘూత్తమ । ఇన్ద్రో
ద్విజాతిర్భూత్వా తం సిద్ధ మన్న మయాచత ॥ ౫ ॥ తస్మై జత్యా తదా సిద్ధం సర్వం
విప్రాయ నిశ్చితః । నిశ్చేషితేనై భగవా నభుక్త్వా చ మహాతపః ॥ ౬ ॥ సకించ దనద
ద్విప్రం మానవత్ర ముపసితః । తత్రైవాసీత్పునర్జ్ఞాన మనుచ్ఛ్విసం చకారహమ్ ॥
అథ వర్షసహస్రం వై సౌచ్ఛ్విసన్తు నిపుజ్యమః । తస్మాననుచ్ఛ్విసమానస్య మూర్ధ్ని
ధూమో వ్యజాయత ॥ ౮ ॥ త్రైలోక్యం యేన సంభ్రాంత మాదీపిత మివాధవత్ । తతో
దేవా సుగంధర్వాః పన్న గాసురరాక్షసాః ॥ ౯ ॥ మోహితాస్తే జనా తస్య తపసా మన్ద
రశ్మయః । కశ్చ లోపమాతా సుర్వే పితామహ మథాబ్రువన్ ॥ ౧౦ ॥ బహుభిః కారజై
ర్దీన విశ్వామిత్రో మహామునిః । లోభితః క్రోధిత శ్చైచ్చిన తపసా చాభివధతే ॥ ౧౧ ॥
సహ్యస్య పుజనం కించిద్దృశ్యతే సూక్ష్మ మప్యథ । నదీయతే యది త్వస్య మనసా యద
భిసితమ్ ॥ ౧౨ ॥ వినాశయతి త్రైలోక్యం తపసా సచరాచరమ్ । వ్యాకులాశ్చ దిశ
సర్వా సచ కిచ్చి త్ప్రీతాశతే ॥ ౧౩ ॥ సాగరా త్సుభితా సుర్వే విశ్వేస్తే చ పర్వ
తాః । ప్రకమ్పితేన పుణివీ వాయు ర్వాతి భృశాకులః ॥ ౧౪ ॥ బ్రహ్మన్నప్రతిజానీమో
నాస్తికో జాయతే జనః । సమ్మూఢమన త్రైలోక్యం సమృత్సుభిత మానసమ్ ॥ ౧౫ ॥
భాస్కరో నిష్ప్రభశ్చైచ్చిన మహాహస్తస్య తేజసా । బుద్ధిం నకురుతే యావన్నాశే దేవ
మహామునిః ॥ ౧౬ ॥ తావత్ప్రసాదో భగవా నగ్నిరూపా మహాద్యుతిః । కాల్మాషీనా
యథా పూర్వం త్రైలోక్యం దహ్యతేనలమ్ ॥ ౧౭ ॥ దేవరాజ్యం చిక్రీతే దీయతా
మస్య యన్తతమ్ । తత స్సురగణా సుర్వే పితామహపురోగమాః ॥ ౧౮ ॥ విశ్వామి
త్రం మహాత్మానం మధురం నాక్య మబ్రువన్ । బ్రహ్మహ్వేనాగతం తేనైస్తు తపసా స్తసు
తోపితాః ॥ ౧౯ ॥ బ్రాహ్మణ్యం తపసోగ్రేణ ప్రాప్తవానసి కాశికాద్వీప మాయుశ్చ

బ్రహ్మ దదామి సమకున్దణః ॥ ౨౦ ॥ స్వప్తిప్రాప్నుహి భద్రం తే గచ్ఛ సామ్య
భానుఖమ్ । పితామహానచ శ్శృత్యా సర్వేషాంచ దివాకసామ్ ॥ ౨౧ ॥ కృత్యా
శామం ముదితో వ్యాజహార మహామునిః । బ్రాహ్మణ్యం యది మే ప్రాప్తం దీర్ఘ
ాయు స్తథా నచ ॥ ౨౨ ॥ ఓక్త్యా రిశ్వ సమట్కారో నేదాశ్చ సయన్తు మామ్ । క్షత్ర
విదాం శ్రేష్ఠో బ్రహ్మవేదవిదామసి ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మమిత్రో నసిద్ధో మా మేవం వదతు
తాః ॥ యద్యయం పరమగి కామగి కృతో యాన్తు సుర్విభాః ॥ ౨౪ ॥ తతః ప్రసా
దో దేవై ర్వసిష్ఠో జపతాం వరః । నిభ్యం చకార బ్రహ్మణి తేన మ స్తితి చాబ్రవీత్ ॥
హర్షి స్త్వం నసం దేహ స్సర్వం సమ్మత్స్య తే తన । ఇత్యుక్త్యా దేవతాశ్చాపి సర్వా
న్య ర్యథాగతమ్ ॥ ౨౫ ॥ విశ్వామిత్రోపి ధర్మాత్మా లభ్యా బ్రాహ్మణ్య ము త్తమమ్ ।
జయామాన బ్రహ్మణిం వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ ॥ ౨౬ ॥ కృత కామో మహీం సర్వాం
దార తపసి స్థితః । ఏవం త్వనేన బ్రాహ్మణ్యం ప్రాప్తం రామ మహాత్మనా ॥ ౨౭ ॥
౧ రామ మునిశ్రేష్ఠ ఏష విగ్రహాన త్తః । ఏష ధర్మహో నిత్యం వీర్యవై ర్యమ సరా
ణమ్ ॥ ౨౮ ॥ ఏవ ముక్త్యా మహాతేజా విరామ మ్వితో త్తమః శతాన్వనచ శ్శృత్యా
మలత్క్షణసన్నిధౌ ॥ ౩౦ ॥ జనకః ప్రాశ్చలి ర్వాక్య మువాచ కుశి కాత్తి జమ్భవన్యో
న్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుణ్య ॥ ౩౧ ॥ యథ్థం కాశుత్థ సహితః ప్రాప్త
ససి ధార్మిక । పాలితోఽహం త్వయా బ్రహ్మ స్మృనేన మహామునే ॥ ౩౨ ॥ (విశ్వా
మిత్ర మహాభాగ బ్రహ్మక్షణం వరో త్తమ) । నునా బహువిధాః ప్రాప్తా స్తవ సప్త్యనా
యా ॥ ౩౩ ॥ విస్తరేణచ తే బ్రహ్మక్షేప్త్యమానం మహా త్తమః । శ్రుతం మయా
మహాతేజో రామేణచ మహాత్మనా ॥ ౩౪ ॥ సదస్యైః ప్రాప్యచ సచ శ్శృతా స్తే
హవ్రా గుణాః । అప్ర మేయం తవ సుధ్య మప్ర మేయంచ తే లలమ్ ॥ ౩౫ ॥ అప్ర
మయా గుణా శైచన నిత్యం తే కుశికాత్తి జ । (పితామహాస్యచ యథా యథా వైవ
మాపతే) ॥ ౩౬ ॥ తృప్తి రాశ్చ్యభూతానాం కథానాం నా స్తి మే విభోగర్త కాలో
మనిశ్రేష్ఠ లవ్యతే రవిమణ్డలమ్ ॥ ౩౭ ॥ శ్వగి ప్రభాతే మహాతేజో ర్ద్రష్టు మ్మసి
హం పునః । స్వాగతం తపతాం శ్రేష్ఠ మా మనుజ్ఞాతు మ్మసి ॥ ౩౮ ॥ ఏవముక్తో
మునివరగి ప్రశస్య పురుషర్షభమ్ । విసనవాశు జనకం ప్రీతం ప్రీతమనా సదా ॥ ౩౯ ॥
ఏవ ముక్త్యా మునిశ్రేష్ఠం వై దేహమా మిధిలాధిపః । ప్రదక్షిణం చకారాశు సోపా
న్యాయ స్సభాన్ధనః ॥ ౪౦ ॥ విశ్వామిత్రోపి ధర్మాత్మా సహ రామ స్ఫులక్షణః । స్వం
కాల మభిచక్రామ పూజ్యమానో మహద్విభః ॥ ౪౧ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే పంచ
షట్పత్తితమస్కం.

తతః ప్రభాతే విమలే కృతకర్తా సరాధిపః । విశ్వామిత్రం మహాత్మాన మాజ
హవ సరాఘవమ్ ॥ ౧ ॥ త మర్చయిత్వా ధర్మాత్మా శాస్త్రదృష్టేన కర్తృణా రాఘవేచ

మహాత్మానా తదా వాక్యమువాచహా || ౨ || భగవం త్సాన్వితం తేనైస్తు కిం కరో
 తవానఘ || భవా నాజ్ఞాపయతు మా మాజ్ఞాప్యో భవతావ్యహమ్ || ౩ || ఏనము
 సుధర్మాత్మా జనకేన మహాత్మనా | ప్రత్యువాచ ముని ర్వీరం వాక్యం వాక్యవిశారదః
 (పుత్రా) దశరథస్యేహా క్షత్రియా లోకి విశ్రుతౌ | ద్రష్టుకామా ధనుశ్చేష్ఠం యదే
 త్వయి తిష్ఠతి || ౪ || ఏత ద్దర్శయ భద్రం తే కృతకామా సుపాత్మకౌ | దర్శనా దన్య
 ధనుషో యదేష్ఠం ప్రతియాస్యతి || ౫ || ఏనము క్తస్తు జనకః ప్రత్యువాచ మహామ
 నిమ్ | శ్రూయతా మస్య ధనుషో యదర్థ మిహ తిష్ఠతి || ౬ || దేవరాత ఇతి ఖ్యాతః
 నిమ వ్ష్ఠో మహీపతిః | న్యాసోఽయం తస్య భగవత్ హస్తే దశ్తో మహాత్మనా || ౭ ||
 దక్షిణం వాచే పూర్వం ధను రాయస్య వీర్యవాత్ | రుద్రస్తు త్రిదశా మ్రామా తస్మా
 మిద మబ్రవీత్ || ౮ || యన్తా ద్భాగార్థినౌ భాగా స్స కల్పయథ మే సురాః | వరాంగా
 మహాగ్ధాణే ధనుషా శాతయామినః || ౯ || తతో విమనస సుర్వే దేవా వై మునిపుంగవ
 ప్రసాదయన్తి దేవేశం తేహం ప్రీతోఽభవన్పునః || ౧౦ || ప్రీతియు క్త స్స సర్వేహ
 దదౌ తేహం మహాత్మనామ్ | తదేత ద్వేన దేవస్య ధనూరత్నం మహాత్మనః || ౧౧ ||
 న్యాసమాతం తవాస్య స్త మస్తాకం పూర్వకే విభో | అథ మే కృపతః క్షేత్రం లాభ్య
 దుష్టితా మయా || ౧౨ || క్షేత్రం శోధయతా లభా నామ్నా నీతేతి విశ్రుతా భూతల
 దుష్టితా సాతు న్యనధిత మమాత్మజా || ౧౩ || వీర్యశుల్కేతి మే కిన్యా స్థాపితేయ
 మయోనిజా | భూతలా దుష్టితాం తాంతు వర్ధమానాం మమాత్మజామ్ || ౧౪ || వ
 యామాసు రాగమ్య రాజానౌ మునిపుంగవ | తేహం వరయతాం కన్యాం సర్వేహ
 పుష్టిపీఠీతామ్ || ౧౫ || వీర్యశుల్కేతి భగవన్నదదామి సుతామహమ్ | తత సుర్వే
 సుపతయ స్సమేత్వ మునిపుంగవ || ౧౬ || మిథిలా మభ్యుపాగమ్య వీర్యజిజ్ఞాసన స్తద
 తేహం జిజ్ఞాసమానానాం వీర్యం ధను రుపాప్నోతి || ౧౭ || హణే తస్య ధనుష స్సా
 నేపి వాతేహం వీర్యవతాం వీర్య మల్పం జ్ఞాత్వా మహామునే || ౧౮ || ప్రత్యాఖ్యాత
 సుపతయ స్తం నిబోధ తపోధన | తతః పరమకోపేన రాజానౌ మునిపుంగవ || ౧౯ ||
 న్యను న్దన్తిథిలాం సర్వే వీర్యసం దేహ మాగతాః కత్తాన మనఘాతం తే విజ్ఞాయ సు
 పుంగవాః || ౨౦ || రోషేణ మహతా విస్తాః పీడయన్తిథిలాం పునీమ్ | తత స్సంవత్స
 పూర్ణే క్షయం యాతాని సర్వశః || ౨౧ || సాధనాని మునిశ్చేష్ఠ తతోఽహం భృ
 దుఃఖితః | తతో దేవగణా స్సర్వాం స్తపసాఽహం ప్రసాదయే || ౨౨ || దమశ్చ పరవ
 ప్రీతా శ్చతుర్జలం సురాః | తతోభగ్నా సుపతయో హస్యమానా దిశో యయ
 అవీర్యా వీర్యసందిధా స్సామాత్యాః సావకర్మణః | తదేత స్మనిశాహుల ధనుః పరవ
 భాస్వీమ్ || ౨౩ || రామలక్ష్మణయోశ్చాపి దర్శయిష్యామి సుప్రలోయద్యస్య ధనుషే

మగి కుర్యా దారోపణం మునే || ౨ = || సుతా మయోనిజాం సీతాం దద్యాం దాశ
సేవహమ్ || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే పట్టష్టితమస్సర్గః.

జనకస్య వచ శ్శ్రుత్యా విశ్వామిత్రో మహామునిః | ధను ర్దర్శయ రామాయ ఇతి
గూవాచ పార్థివమ్ || ౧ || తత స్సరాజా జనక స్సచివా న్న్యాయదేశహాధను రాసీ
తాం దివ్యం గన్ధమాల్యవిభూషితమ్ || ౨ || జనకేన సమాదిప్తా స్సచివాః ప్రావిశ
న్మరీమ్ | తద్ధనుః పురతః కృత్యా నిర్దగ్గుః పార్థివాజ్జయౌ || ౩ || పృణాం శతాని పశ్చాత
న్వ్యయతానాం మహాత్మానామ్ | మంజూపా మప్తచక్రాంతాం సమూహు స్తేకథంచన ||
౪ || మాదాయతు మంజూపా మాయసీం యత్ర తద్ధనుః | సురోపనం తే జనక మూచు
ర్మౌపతిమ ని్రిణః || ౫ || ఇదం ధను ర్వరిం రాజ్ఞా పూజితం సర్వరాజభిః | మిథిలాధిప
శ్చేంద్రో దర్శయస్య యదీచ్ఛసి || ౬ || తేహం సృహో నచ శ్శ్రుత్యా కృతాజ్ఞలింభా
త | విశ్వామిత్రం మహాత్మానం తౌ చోభౌ రామలక్ష్మణౌ || ౭ || ఇదం ధను ర్వరిం
బ్రహ్మ జనకై రభిపూజితమ్ | రాజభిశ్చ మహావీరై ర్విశక్తైః పూరితమ్ పురా || ౮ ||
తత్పురగణా స్సర్వే నాసురా నచరాక్షసాః | గన్ధర్వయక్ష ప్రవరా స్సకీర్షరమహేలా
గాః || ౯ || కర్షతి ర్కానుమాణాం తు ధనురోన్య ప్రపూరితే | ఆరోపణే సమాయోగే
సేవనే తోలనేపి నా || ౧౦ || తదే త ధనుమాం శ్రేష్ఠ మాసీతం మునిపుణ్ణవ | దద్యమైత
న్మహాభాగ అనయో రాజపుత్రయౌ || ౧౧ || విశ్వామిత్ర స్స ధర్మాత్మా శ్రుత్యా
జనకభాషితమ్ | నత్స రామ ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవ మబ్రవీత్ || ౧౨ || బ్రహ్మవే
ద్యవనా ద్రామో యత్ర తిష్ఠతి తద్ధనుః | మంజూపా తౌ మహాపుత్ర్య పృష్ట్యా ధను
రథాబ్రవీత్ || ౧౩ || ఇదం ధను ర్వరిం బ్రహ్మ సాంస్పృశామిహ పాణినా | యత్న
వాంశ్చ భవిష్యామి తోలనే పూరితేపి వా || ౧౪ || బాధ మిత్యేవ తం రాజా మునిశ్చ
సమభావత | లీలయా స ధను ర్మధ్యే జగ్రహ వచనా స్తు నే || ౧౫ || పశ్యతాం సృస
హస్రాణాం బహూనాం రిఘునన్దనః | ఆరోపయ త్సధర్మాత్మా సలీలమివ తద్ధనుః || ౧౬ ||
ఆరోపయిత్వా ధర్మాత్మా పూరియామాస తద్ధనుః | తద్వధంజ ధను ర్మధ్యే సరశ్రేష్ఠో
మహాయశాః || ౧౭ || తస్య శబ్దో మహానాసీన్నిధ్వాతసమనివ్వసః | భూమికమృశ్చ
సుమహా స్పర్శతస్యేవ దీప్యతః || ౧౮ || (నివేతుశ్చ సరా స్సర్వే శేవ శబ్దేన మోహితాః |
నన్దయిత్యా మునివరం రాజానం తౌచ రాఘవౌ) || ౧౯ || ప్రత్యాశ్వస్తే జనే తస్మిన్ రాజా
విగతసాధ్వసః | ఉవాచ ప్రాజ్ఞలి ర్వాక్యేం వాక్య జ్ఞో మునిపుణ్ణవమ్ || ౨౦ || భగవ
న్ప్రొప్తవీర్యో మే రామో దశరథాత్మజః | అత్యద్భుత మచిన్త్యంచ నతర్కిత మిదం
మయా || ౨౧ || జనకానాం కులే కీర్తి మాహరిష్యతి మే సుతా | సీతా భర్తార మాసాద్య

రామం దశరథాత్మజమ్ || ౨౨ || మమ సత్యా ప్రతిజ్ఞాచ వీర్యశుల్కే తి కాశిక | సీ-
తాదై ర్భవముతా దేయా రామాయ మే సుతా || ౨౩ || భవతోఽనుమతే బ్ర-
హ్మీశ్రుం గచ్ఛన్తు మన్త్రిణః | మమ కాశిక భద్రం తే అయోధ్యాం త్వరితా రథైః
రాజానం ప్రశితై ర్వాక్తై ర్ రాసయన్తు పురం మమ | ప్రదానం వీర్యశుల్కాయా
కథయన్తు చ సర్వశః || ౨౪ || మునిగుప్తా చ కాకుత్స్థే కథయన్తు సుపాయ వై | ప్రీ-
మాణంతు రాజాన మాసయన్తు సుకీఘ్రగాః || ౨౫ || కాశికశ్చ తథేత్యాహ రా-
చాభాష్య మన్త్రిణః | అయోధ్యాం ప్రేషయామాస ధర్మాత్మా కృతశాసనాః || ౨౬
యథానృత్తం సమాఖ్యాతు మానేతుం స్మృపతిం తదా || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే స-
ప్తపట్టితమస్సర్గః.

జనకేన సమాదిష్టా దూతాస్తు క్లానవాహనాః | త్రిరాత్ర ముషితా మా-
తేఽయోధ్యాం ప్రావిశి స్ఫురీమ్ || ౧ || రాజ్ఞో భవన మాసాద్య ద్వారస్థా నిద ము-
ఖాః | శీఘ్రం నివేద్యతాం రాజ్ఞే దూతా న్నౌ జనకస్య చ || ౨ || ఇత్యుక్తా ద్వారపాలా-
స్తే రాఘవాయ స్య వేదయన్ || తే రాజవచనా ద్దూతా రాజవత్ప్ర ప్రవేశితాః || ౩ ||
దదృశు ర్దేనసంకాశం నృధం దశరథం నృసమ్ | బధ్ధాశ్చలిపుటా నృచ్యే దూతా విగతని-
ద్యసాః || ౪ || రాజానం ప్రయతా వాక్య మబ్రువన్ స్వఘరాక్షరీమ్ | మైథిలో జనక-
రాజా సాగ్ని హోత్ర పురస్కృతమ్ || ౫ || కుశలం చావ్యయంచైవ సోపాధ్యాయ-
పురోహితమ్ | ముహూర్తృహుర్నధురయా స్నేహసంయు క్తియాగిరా || ౬ || జనక-
స్త్వాం మహారాజ పృచ్ఛతే సుపురస్వరమ్ | పుష్టౌ కుశల మవ్యగ్రం వై దేహ్యా విధి-
లాధిపః || ౭ || కాశికామతే వాక్యం భవన్తమిద మబ్రవీత్ | పూర్వం ప్రతిజ్ఞా విదితా
వీర్యశుల్కా నుమాత్మజా || ౮ || రాజా సశ్చ కృతామగ్ధా నిర్వీర్యా విముఖకృతాః |
సేయం మమ సుతా రాజ నిశ్శ్యామి త్రిపురస్పరైః || ౯ || యన్మచ్చయాఽఽగజై-
ర్వీరై ర్విరితా తవ పుత్రకైః | తచ్చ రాజా ధన్వదివ్యం మధ్యే భగ్నం మహాత్మనా-
రామేణ హి మహారాజ యజ్ఞాన్తే జనసంసది | అస్తే దేయా మయాసీతా వీర్యశుల్కా-
మహాత్మనే || ౧౦ || ప్రతిజ్ఞాం కిర్తమిచ్చామి తదనుజ్ఞాతు మర్హసి | సోపాధ్యాయో
మహారాజ పురోహితపురస్వరః || ౧౧ || శీఘ్ర మాగచ్ఛ భద్రం తే ద్రష్టు మర్హసి
రాఘవా | ప్రీతిం చ మమ రాజేన్ద్రీ నిర్వర్తయితు మర్హసి || ౧౨ || పుత్రయో రుభయో
రేవ ప్రీతిం త్వమపి లభస్యసి | ఏవం విదేహాధిపతి ర్నధురం వాక్య మబ్రవీత్ || ౧౩ ||
విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాత శ్శతానన్దమతే స్థితః | ఇత్యుక్తా విరితా దూతా రాజగౌరవ-
శశ్చీతాః || ౧౪ || దూతవాక్యంతు తచ్చుత్వా రాజా పరమహర్షితః | వసిష్ఠం వామ-
దేవంచ మన్త్రిణోఽన్యోఽన్య సోబ్రవీత్ || ౧౫ || గుప్తః కుశికపుత్రేణ కాసల్యసన్ద-

ధనః । లక్ష్మణేన సహ భౌత్రా విదేహేషు వసత్యశా ॥ ౧౭ ॥ దృష్టవీర్యస్తు కాకుత్స్థో
సకేన మహాత్మనా సమ్ప్రదానం సుతాయాస్తు రాఘవే కర్తుమిచ్ఛతి ॥ ౧౮ ॥ యదితౌ
చ తే వృత్తం జనకస్య మహాత్మనః । పురీం గచ్ఛామహే శీఘ్రం మాభూత్కాలస్య
ర్యయః ॥ ౧౯ ॥ మన్త్రిణో బాధ మిత్యాహు స్సహ సర్వైర్వహహ్నిభిః । సుప్రీతశ్చ
భవీ ద్రాజా శోష్వయాత్రేతి స మన్త్రిణః ॥ ౨౦ ॥ మన్త్రిణస్తు నరేష్టస్య రాత్రిం
బరమనత్కృతాః । ఉషస్తేముదితా సుర్వే గుణై స్సర్వై స్సమన్వితాః ॥ ౨౧ ॥
౩తి శ్రీమద్బాలకాండే ఽప్తపష్టితమస్కంధః

తతో రాత్యోం స్యతీతాయాం సోపాధ్యాయ స్స బాధవః । రాజా దశరథో
హృష్ట స్సమస్త్ర మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అద్య సర్వే కనాశ్యతౌ ధన మాదాయ
పుష్కలమ్ । నజన్వగ్రే సువిహితా నానాతృ సమన్వితాః ॥ ౨ ॥ చతురగ్లం బలం
చాపి శీఘ్రం నిర్యాస్తు సర్వతః । మమాజ్ఞాసమకాలంచ యాసయుగ్య మను త్తమమ్
ససిష్ఠో వామదేనశ్చ జాబాలి రిథ కాశ్యపామోక్షణ్డేయ స్సద్గీహాయు ర్మషిః కాత్యాయన
స్తథా ॥ ౩ ॥ ఏతే ద్వీజాః ప్రయాన్వగ్రే స్యన్వనం యోజయన్వ మే । యథా
కాలాత్యయో సస్య ద్దూతాహి త్వయి న్ని మామ్ ॥ ౪ ॥ నచనాచ్చ నరేష్టస్య సా
సేనా చతురగ్ణీశీ । రాజాన మృషిభి స్సాన్ధం నజన్తా పృష్ఠతో ఽన్వగత్ ॥ ౫ ॥ గత్యా
చతురహం మాన్ధం విదేహ సభ్యపేయివాన్ । రాజాశు జనక శ్రీమన్ ॥ శ్రు త్యాపూజా
మకల్పయత్ ॥ ౬ ॥ తతో రాజాన మాసాద్య పృథు దితిరథం వృత్తమ్ । జనకో ముదితో
రాజా హర్షంచ పరమం యయహా ॥ ౭ ॥ ఉవాచ చ మన్త్రేష్టో నరశ్రేష్ఠం ముదాన్వ
తః । స్వాగతంతే నరవ్యామృ దిప్త్యా ప్రాప్తోసి రాఘవ ॥ ౮ ॥ పుత్రయో రుభయోః
ప్రీతిం లభ్యసే వీర్యనిర్జితామ్ । దిప్త్యా ప్రాప్తో మహాశేహ ససిష్ఠో భగవాన్మషిః ॥ ౯ ॥
సహ సర్వై ర్ద్విజశ్రేష్ఠా దేవైః శతకృతః । దిప్త్యా మే నిర్జితా విఘ్నా దిప్త్యా మే
పూజితం కులమ్ ॥ ౧౦ ॥ రాఘవై స్సహ సమృద్ధా ద్వీప్యశ్రేష్ఠై ర్వహహ్నిభిః । శ్వః
ప్రభాతే నరేష్టేష్టా నిష్కర్తయితు మర్హసి ॥ ౧౧ ॥ యజ్ఞస్యాన్తే నరశ్రేష్ఠ వివాహ
మృషినమృతమ్ । తస్య తద్వచనం శ్రు త్యా ఋషినుధ్యే సరాధివః ॥ ౧౨ ॥ వాక్యం
వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠం ప్రత్యువాచ మహిపతిమ్ ప్రతిగ్రాహూ దాతృవశ శ్శృత మేత
న్తయా పురా ॥ ౧౩ ॥ యథా వత్ససి ధర్మజ్ఞ తత్కరిష్యామహే వయమ్ ॥ ధర్మిన్తంచ
యశస్యంచ వచనం సత్యవాదినః ॥ ౧౪ ॥ శ్రు త్యా విదేహాధిపతికి పరం విన్నయ మా
గతః । తత స్సర్వే మునిగణాః పరస్పరసమాగ మ ॥ ౧౫ ॥ హర్షేణ మహతా యుక్తా
స్తాం నిశా మనసా సఖమ్ । రాజాచ రాఘవౌ పుత్రే నిశామ్య పరిహర్షితః ॥ ౧౬ ॥
ఉవాస పరమప్రీతో జనకేన సుపూజితః । జనకోపి మహాతేజాః క్రియాం ధర్మేణ

వ్యకుక్షి రుదపద్యత । వికుక్షేస్తు మహాతేజా బాణః పుత్రః ప్రతాపవాః ॥ ౨౩ ॥ బాణ
 వ్యతు మహాతేజా అనరణ్యః ప్రతాపవాః । అనరణ్య త్పృథుర్దక్షో త్రిశంకూస్తు పృథో
 స్సతః ॥ ౨౪ ॥ త్రిశంకూ రథనత్పుత్రో దుస్తుమారో మహాయశాః । దుస్తుమారా
 వ్యహతేజా యవనాశ్వో మహావీరః ॥ ౨౫ ॥ యవనాశ్వసుత స్తావసీ న్నాథాతా పృథివీ
 పతిః । మాధాతుస్తు సుత శ్శ్రీమూ న్సుసన్ధి రుదపద్యత ॥ ౨౬ ॥ సుసన్ధేరపి పుత్ర
 వ్యాధునివన్ధిః ప్రసేనజత్ । యశస్వీధునివన్ధేస్తు భరతో నామ నామతః ॥ ౨౭ ॥ భర
 తాత్తు మహాతేజా అసితో నామ జాతవాః । యస్యైవ తే ప్రతిరాజాన ఉదపద్యన్త
 శత్రవః ॥ ౨౮ ॥ హైహయా స్తాలజక్షాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిద్ధవః । తాంస్తు సప్రతియుధ్య
 న్నైవ యుద్ధే రాజా ప్రవాసితి ॥ ౨౯ ॥ హిమవన్త ముపాగమ్య భృగుప్రసవణోఽన
 సత్ । అసితోఽల్పబలో రాజా మత్ప్రిభి సహిత స్తదా ॥ ౩౦ ॥ ద్వే చాస్య భార్యే
 గర్భిణ్యౌ బభూవతు రితి శ్రుతమ్ । స కా గర్భవి నాశాయ సపత్నై స్స సగరం దదామ్ ॥ ౩౧ ॥
 తత శ్చైలవరం రమ్యం బభూవాభిరతో మునిః । భాగ్దనవ్యవసౌ నామ హిమవన్త
 ముచాశ్రితిః ॥ ౩౨ ॥ తత్రైకాతు మహాభాగా భాగినం దేవస్స సమ్ । నవదే పద్మప
 త్రాక్షీ కాంక్ష స్తి సుత మాత్మనః ॥ ౩౩ ॥ తమృషిం సాఽభ్యుపాగమ్య కాశిన్దీ చాభ్య
 వాదయత్ । స తా మభ్యవదద్విప్రః పుత్రేష్సుం పుత్రజన్తసి ॥ ౩౪ ॥ తవ కుక్షౌ మహా
 భాగే సుపుత్ర స్సుమహాబలః । మహావీర్యో మహాతేజా అచిరా త్సంజనిష్యతి ॥ ౩౫ ॥
 గరేణ సహిత శ్శ్రీమూ న్నాశుచగి కమలేక్షణానన ముక్తా మహాతేజా అసితే స్వగతే సతి ॥
 విధాయ చేతో నృపతో విద్యుల్లేఖన సుప్రభా । చ్యవనంతు నమస్కృత్య రాజపుత్రీ
 పతి వ్రతా ॥ ౩౬ ॥ పతిశోకాతురా త్తత్తత్పుత్రం దేవీ వ్యజాయత । సపత్నై స్స తు
 గర స్తస్యై దత్తో గర్భజిఘాంసయామ్ ॥ ౩౭ ॥ సహ తేన గరేణైవ జాత స్స సగరోఽ
 భవత్ । సగరస్య సమశ్చాస్తు అసమశ్చా దధాంశుమూః ॥ ౩౮ ॥ దిలీపోఽంశుమతగి
 పుత్రో దిలీపస్య భగీరథః । భగీరథా త్కరుత్థస్త్వై కకుత్స్థస్య రఘు స్సుతః ॥ ౪౦ ॥
 రఘోస్తు పుత్ర స్తేజస్వీ ప్రవృద్ధి పురుషాదకః । కల్తాపసాదో హ్యభవ త్తస్మాజ్జాతస్తు
 శంఖణః ॥ ౪౧ ॥ సుదర్శన శృంఖణస్య అగ్నిసర్గ స్సుదర్శనాత్ । శిఘ్రిగ స్తస్మిన్దగ్ధస్య
 శిఘ్రిగస్య మరు స్సుతః ॥ ౪౨ ॥ మరోఽప్రశుశ్రు క స్తావసీ దమృగీమః ప్రశుశ్రు కాత్ ।
 అమృగీమస్య పుత్రో భూషాన్ మౌషగి పృథివీపతిః ॥ ౪౩ ॥ సహామస్య యయాతిస్తు
 నాభాగస్తు యయాతిజః । నాభాగస్య బభూవాజుః అజా ద్దశరధోఽభవత్ ॥ ౪౪ ॥ అన్తా
 ద్దశరథా జ్ఞాతో భాగితరా రామలక్ష్మణౌ । ఆదివంశవిశుద్ధానార రాజ్ఞాం పరమధర్మిణామ్ ॥
 ఇత్యవకుకులజాతానాం వీరాణాం సత్యవాదిణామ్ । రామలక్ష్మణయో రథే స్వత్పుతే
 వరయే స్పవ ॥ ౪౬ ॥ సదృశాభ్యాం సరశ్రేష్ఠ సదృశౌ చాతు మర్హసి ॥ ఇతి శ్రీమ
 ద్బాలకాండే స సప్తతిలమస్సర్గః.

ఏవం బ్రువాణం జనకః ప్రత్యువాచ కృతాజ్ఞాత్విః । శ్రోతు మర్హసి భద్రం తే
 కులం నః పరికీర్తితమ్ ॥ ౧ ॥ ప్రదానేహి మునిశ్రేష్ఠ కులం నిరవశేషతః । వక్ష్యం
 కులజాతేన తన్ని బోధ మహామునే ॥ ౨ ॥ రాజా భూత్తి గ్రీమలోకేషు విశ్రుత స్వేన
 కర్మణా । నిమిగ పరమధర్మాత్మా సర్వసత్త్వవతాం వరః ॥ ౩ ॥ తస్య పుత్రో మిథిర్నామ
 మిథిలా యేన నిర్మితా । ప్రథమో జనకో నామ జనకా దపున్దరావసుః ॥ ౪ ॥ ఉదాస
 సోస్తు ధర్మాత్మా జాతో వై నద్వివర్ధనః । నద్వివర్ధనపుత్రస్తు సుకేతుర్నామ నామతః ॥ ౫ ॥
 సుకేతో రపి ధర్మాత్మా దేవరాతో మహాబలః । దేవరాతస్య రాజన్వేర్బృహద్రథ ఇతి
 స్మృతః ॥ ౬ ॥ బృహద్రథస్య శూరో భూన్మహావీరః ప్రతాపవాన్ మహావీరస్య ధృతి
 మా స్ఫురతి స్ఫుత్వదిక్రమః ॥ ౭ ॥ సుధృతే రపి ధర్మాత్మా దృష్టకేతు స్సుధార్మికః ।
 దృష్టకేతోస్తు రాజన్వేర్వర్ధ్యశ్చ ఇతి విశ్రుతః ॥ ౮ ॥ హర్షశ్శస్య మరుగి పుత్రో మరోగి
 పుత్రః ప్రతివ్రతః । ప్రతివ్రతస్య ధర్మాత్మా రాజా కీర్తిరథ స్ఫుతః ॥ ౯ ॥ పుత్రః కీర్తిరథ
 స్యాపి దేవమీధ ఇతి స్మృతః । దేవమీధస్య విబుధో విబుధస్య మహీధికః ॥ ౧౦ ॥
 మహీధికసుతో రాజా కీర్తిరాతో మహాబలః । కీర్తిరాతస్య రాజన్వేర్మహాగోమా
 వ్యజాయత ॥ ౧౧ ॥ మహాగోష్ఠుస్తు ధర్మాత్మా స్వర్ణగోమా వ్యజాయత । స్వర్ణగోష్ఠుస్తు
 రాజన్వేర్మగ్నిస్వరోమా వ్యజాయత ॥ ౧౨ ॥ తస్య పుత్రస్త్వయం జన్మే ధర్మజ్ఞస్య మహా
 త్మనః । క్షేప్తో హ మనుజో భ్రాతా మమ వీరః కుశధ్వజః ॥ ౧౩ ॥ మాంతు క్షేప్తం
 పితా రాక్ష్యే సోఽభిషిచ్య సరాధిషుః । కుశధ్వజం సమావేశ్య భారం మయి వసం గతః ॥
 నృధే పితరి స్వర్యాతే ధర్మేణ ధుమావహమ్ । భ్రాతం దేవసంకాశం స్నేహాత్పశ్య
 స్కుశధ్వజమ్ ॥ ౧౪ ॥ కస్యచిత్త్వీరకాలస్య సాజ్ఞా శ్యాదాగమ త్పురాత్ సుధన్వా
 వీర్యవాన్రాజా మిథిలా మనరోధకః ॥ ౧౫ ॥ సచ మే ప్రేషయామాస శైవం ధను
 రనుత్తమమ్ । నీతా కన్యాచ పద్మాక్షీ మహ్యం వై దీయతా మితి ॥ ౧౬ ॥ తస్యా
 ఉప్రదానా ద్భృష్టాష్టే యుధమాసీ న్నయాసహ । సహతోఽభిముఖో రాజా సుధ
 న్వాతు మయా రణే ॥ ౧౭ ॥ నిహత్య లిం మునిశ్రేష్ఠ సుధన్వానం సరాధిషమ్ ।
 సాజ్ఞా క్ష్యే భ్రాతరం వీర మభ్యసింహం కుశధ్వజమ్ ॥ ౧౮ ॥ కనీయా నేష మే భ్రాతా
 లహం క్షేప్తో మహామునే । దదామి పరమప్రీతో నధ్వా తే మునిపుంగవ ॥ ౧౯ ॥ నీతాం
 రామాయ భద్రం తే ఊర్కిణాం లక్ష్మణాయచ । వీరశుల్కం మమ నుతాం నీతాం
 సురసుతోపమామ్ ॥ ౨౦ ॥ ద్వితీయా మూర్కిణాం చైవ త్రిర్దదామి ససంశయః । దదామి
 పరమప్రీతో నధ్వా తే రఘునందన ॥ ౨౧ ॥ రామలక్ష్మణయో రాజన్ గోదానం కార
 యస్వహా । పితృకార్యంచ భద్రం తే తతో వై వాహికం కురు ॥ ౨౨ ॥ మఘాహ్యద్య
 మహాబాహూ తృతీయే దివసే ప్రభో । ఘట్టన్యా ముత్తరే రాజం స్తస్మి నైవవాహి

కురు ॥ ౨౮ ॥ రామలక్ష్మణయో రథే గోదానంచ సుఖోదయమ్ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాల
కాండే ఏకపస్తోతమస్సర్గః.

తము క్తవన్తు వై దేహం విశ్వమిత్రోమహామునిః ఉవాచ వచనం వీరం వసిష్ఠ
హితోన్మపమ్ ॥ ౧ ॥ అచిన్త్యా స్యప్ర మేయాని కులాని నరపుష్పవ ॥ ఇత్యోకూణాం
దేహానాం వై మాం తుల్యోస్తి కశ్చన ॥ ౨ ॥ సదృశో ధర్మ సమృద్ధ సదృశో రూప
మృదా ॥ రామలక్ష్మణయో రాజ్ఞ సీతాహర్షి యానహ ॥ ౩ ॥ వక్తవ్యంచ నరశ్రేష్ఠ
హ్రయతాం వచనం మమ ॥ భౌతా యవీయా స్థగ్ధ వష రాజా కుశధ్వజః ॥ ౪ ॥
స్య ధర్మాన్మనో రాజ్ఞ రూపేణా ప్రతిమం భువి ॥ సుతాద్యయం నరశ్రేష్ఠ పత్నీగ్రం
రయామహే ॥ ౫ ॥ భరతిస్య కుమారస్య శత్రుఘ్న స్యచ ధీమతః ॥ వరయామ స్సుతే
రాజ్ఞ తయో రథే మహాత్మనోః ॥ ౬ ॥ పుత్రా దశరథస్యేమే రూపయావనశాలినః ॥
గోకపాలోపమా సుర్వే దేవతుల్యసరాస్రిమా ॥ ౭ ॥ ఉభయోరసి రాజేన్ద్రీ సమృద్ధే
నుబధ్యతామ్ ॥ ఇత్యోకూణాం కులం చాగ్ర్యం భవతిశ్చ పుణ్యకిర్మణః ॥ ౮ ॥ విశ్వ
యత్ర నచ శ్శృత్యా వసిష్ఠస్య మితే తదాజనకః ప్రాక్షులి ర్వాక్య మువాచమునిపుష్పవ ॥
కులం ధన్యమిదం మనేన్యే యేమాం నో మునిపుష్పవ ॥ సదృశం కులసమృద్ధం యదా
హపయత స్వయమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏనం భవతు భద్రం నః కుశధ్వజమితే ఇమే ॥ సత్సృ
గజేతాం సహితౌ శత్రుఘ్న భృతాపుభౌ ॥ ౧౧ ॥ ఏకాహ్న రాజపుత్రీణాం చతిన్యా
ణాం మహామునే ॥ పోణే గృహ్లాన్తు చత్వాన్ రాజపుత్రా మహాబలాః ॥ ౧౨ ॥ ఉత్తరే
ఏననే బ్రహ్మ ఘ్ననిభ్యాం మనోపిణావై వాహినం ప్రశంసన్తి భగోయత్ర ప్రజాపతిః ॥
ఏవముక్త్వా వచ సౌమ్యం ప్రత్యుక్తాయ కృతాక్షుః ॥ ఉభౌ మునివృత్తౌ రాజా జనకో
వాక్య ముబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ పరో ధర్మః కృతో మహ్యం శిష్యోఽస్మి భవతో సదా ॥
ఇమా న్యాససముఖ్యాని అసాతాం మునిపుష్పవ ॥ ౧౫ ॥ యథా దశరథస్యేయం
తిథాఽయోధ్యా పురీ మమ ॥ ప్రభుజ్యే నాస్తి సందేహో యథాహ్వాం కర్తు మర్హథ ॥
తిథాబ్రునతి వై దేహే జనకే రఘునన్దః ॥ రాజా దశరథో హృష్టిః ప్రత్యువాచ మహీ
పతిమ్ ॥ ౧౭ ॥ యువా మసంభేయగుణో భౌతకౌ మిథిలేశ్వర ॥ ఋషయో రాజ
సఖ్యాన్ భవద్భ్యా మభిపూజితాః ॥ ౧౮ ॥ స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే గమిష్యామి
స్వమాలయమ్ ॥ శ్రాద్ధకర్తాణి సర్వాణి విధాన్యామూతి చాబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥ తమా
పుష్ట్యా నరపతిం రాజా దశరథ స్తదా ॥ మునీన్ద్రౌ తౌ పురస్కృత్య జగమా శు మహా
యశాః ॥ ౨౦ ॥ సగత్వా నిలయం రాజా శ్రాద్ధం కృత్వా విధానతః ॥ ప్రభాతే కాల్య
ముత్థాయ చక్రే గోదాన ముత్తమమ్ ॥ ౨౧ ॥ గహం శతసహస్రాణి బ్రాహ్మణేభ్య
సరాధిషు ॥ ఏకైకశో దదౌ రాజా పుత్రా నుద్దిశ్య ధర్మతః ॥ ౨౨ ॥ సువల్లభౌగ్

సృష్టున్నా సృవత్సాగి కాంస్యదోహనాః | గవాం శతసహస్రాణి చత్వారి పురుషర్షభః ||
 విత్తమన్యచ్చ సుబహు ద్విజేభ్యో రఘునందనః | దదౌ గోదాన ముద్దిశ్య పుత్రాణాం
 పుత్రవత్సలః || ౨౮ || ససుతైః కృతగోదానై ర్యౌతస్తు నృపతి స్తదా | లోకపాలై
 రివాభాతి నృత స్సౌమ్యగి ప్రజాపతిః || ౨౯ || ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్విసప్తతితమస్కంధః.

యస్మిన్ స్తు దినసే రాజా చక్రే గోదాన ముత్తమమ్ | తస్మిన్ స్తు దినసే శూరో
 యుధాజి త్సముపేయివాన్ || ౧ || పుత్రః కేకయరాజస్య సాక్షౌ ద్భృతమాతులః |
 దృష్ట్యై పృష్ట్యైచ కుశలం రాజాన మిద మబ్రవీత్ || ౨ || కేకయాధిపతీ రాజా స్నేహ
 త్కుశల మబ్రవీత్ | యేహం కుశలకామోసి తేహం సమ్మిత్స్య నామయమ్ || ౩ ||
 స్వస్త్రియం మమ రాజేన్ద్రే ద్రష్టుకామో మహీపతిః | తదర్థ మమయాతోఽహ మయో
 ధ్యాం రఘునందన || ౪ || శ్రుత్వా త్వహ మయోధ్యాయాం వివాహార్థం తవాత్మజాన్ |
 మిథిలా ముపయాతాం స్తు త్వయాసహ మహీపతే || ౫ || త్వయా హ్యుపయాతోఽ
 హం ద్రష్టుకామ స్వసు సుతమ్ | అథ రాజా దశరథః ప్రియాతిథి ముపస్థితమ్ || ౬ ||
 దృష్ట్యై పరమసత్కారైః పూజార్హం సమపూజయత్ | తతస్తా ముషితో రాత్రిం
 సహపుత్రై ర్మహాత్మభిః || ౭ || ప్రకాతే పున రుత్థాయ కృత్వా కర్వాణి కర్మవిత్ |
 ఋషీం స్తదా పురస్కృత్య యజ్ఞవాట ముపాగమత్ || ౮ || యుక్తే ముహూర్తే
 విజయే సర్వాభరణభూషితైః | భౌతృభి సృహిణో రామః కృతకాతుక ముగళః || ౯ ||
 వసిష్ఠం పురతిః కృత్వా మహర్షీ నవరానపి | పితృ సమీప మాశ్రిత్య తస్థా భౌతృభి
 రావృతః || ౧౦ || వసిష్ఠో భగవానేత్య నై దేహ మిద మబ్రవీత్ | రాజా దశరథో రాజా
 కృతకాతుక ముగళైః || ౧౧ || పుత్రై ర్భృతవశ్రేష్ఠ దాతార మభికాంక్షతే | దాతృ
 ప్రతిగృహీతృభ్యం సర్వాథాం ప్రభవ స్తిహి || ౧౨ || స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ కృత్వా
 నై వాహ్య ముత్తమమ్ | ఇత్యుక్తః పరిమోదానో వసిష్ఠేన మహాత్మనా || ౧౩ ||
 ప్రత్యువాచ మహాతేజా వాక్యం పరిమధర్మవిత్ (కస్థితః ప్రతిహారో మే కస్యాజ్ఞా
 సమ్ప్రీతిత్వ తే || ౧౪ || స్వగృహే గోవిచారోఽస్తియథా రాజ్య మిదం తవ) కృత
 కాతుక సర్వస్వా వేది మూల ముపాగతాః || ౧౫ || మమ కన్యా మునిశ్రేష్ఠ దీప్తా
 వహ్నే రివాచ్చిమః | సజ్జోఽహం త్వత్ప్రీతితోఽస్మి వేద్యా మస్యాం ప్రతిష్ఠితః || ౧౬ ||
 అవిఘ్నం కురుతాం రాజా కిమర్థం ప్రవిలమ్యసే | తద్వాక్యం జనకేన్ద్రా క్తం శ్రుత్వా
 దశరథ స్తదా || ౧౭ || ప్రవేశయామాస నుతా సుర్వా నృషిగణానపి | తతో రాజా
 విజేహానాం వసిష్ఠ మిద మబ్రవీత్ || ౧౮ || కారయస్వ ఋషే సర్వ మృషిభి సహధా
 ర్మిక | రామస్య లోక రామస్య క్రియాం నై వాహికిం విభో || ౧౯ || తథేత్యుక్త్వాతు
 జనకం వసిష్ఠో భగవా న్ముషిః | విశామిత్రం పురస్కృత్య శతానందం చ ధారికమ || ౨౦ ||

సామధ్యేతు విధివ ద్వేదిం కృత్వా మహాతపాః | అలంచకార తాం వేదిం గన్ధపుష్పై
మస్తతః || ౨౦ || సువర్ణపాలికాభిశ్చ చిద్రతుమైభ శ్చసామైరైః | అజ్కురాద్వై
రావైశ్చ నూపపాత్రైః సునూపకైః || ౨౧ || శంఖపాత్రైః సునివై సునిగ్భిః పాత్రైః
స్యోభి పూరితైః | లాఙ్ఘాన్వైః స్తథాపాత్రైః రక్షతైః రభిసంస్కృతైః || ౨౨ ||
రైభి సుమై సుమాస్తీర్య విధివ స్తన్త్రాపూర్వకమ్ | అగ్ని మాదాయ వేద్యాంతు
ధిమన్త్రాపురస్కృతమ్ || ౨౩ || జహవాగ్నౌ మహాతేజా వసిష్ఠో భగవా నృషిః |

అథ శ్రీసీతాదేవ్యాః పాణిగ్రహణమ్.

తస్మీతాం సమానీయ సర్వాభరణభూషితామ్ || ౨౪ || సమక్ష మగ్నే సుంస్థాప్య
ఘవాభిముఖే తదా | అబ్రవీ జ్వనకో రాజా కౌసల్యానస్తనన్ధినమ్ || ౨౫ || ఇయం
తామమ సుతా సహధర్మచరీతవ | ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్య
సిన్హా || ౨౬ || పతిత్రతా మహాభాగా ఛాయేవాని గతా సదా | ఇత్యుక్త్వా ప్రాక్షిప
రాజా మన్త్రాపూతం జలం తదా || ౨౭ || సాధు సాధ్యతి దేవానా మృషీణాం నదతాం
దా దేవదున్దుభినిష్ఠోపగి పుష్పన్ద్రో మహా సభూత్ || ౨౮ || ఏనం దత్వా తదా సీతాం
సన్తోదకపురస్కృతామ్ | అబ్రవీ జ్వనకో రాజా హర్షేణాభిషిషుతః || ౨౯ || లక్ష్మణా
చ్చ భద్రం తే ఊర్తిశా ముద్యతాం మయా | ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్య మాభూ
క్కులస్య పర్యయః || ౩౦ || తమేవ ముక్త్వా జ్వనకో భరతం చాభ్యభాషతః | గృహ్ణా
ణిం మాణ్డవ్యాః పాణినా రఘునందన || ౩౧ || శత్రుఘ్నంచాపి ధర్మాత్మా అబ్రవీ
నకేశ్వరః | శ్రుతికీర్త్యా మహాబాహూ పాణిం గృహ్ణీష్య పాణినా || ౩౨ || సర్వే
వస్త్ర సౌమ్యాశ్చ సర్వే సుచరిత్రతాః | పత్నీభి స్సన్తు కాకుత్స్థా మాభూత్కులస్య
పర్యయః || ౩౩ || జనకస్య వచ శ్శృత్వా పాణీన్నాభిరంస్తుతే || తత్వార స్తే చత
వ్యాణాం వసిష్ఠస్య మతేస్థితాః || ౩౪ || అగ్నిం ప్రదక్షిణీకృత్వి వేదిం రాజాన మేవచ |
యషీం శ్రేష్ఠన మహాత్మాన సుభార్యా రఘున తమాః || ౩౫ || యథోక్తేన తదా చక్ర
వినాహం విధిపూర్వకమ్ | కాకుత్స్థేన్తు గృహీతేషు లలితేషుచ పాణిషు || ౩౬ || పుష్ప

పృష్టిర్నవాత్యాసీద స్తరితా త్పుభావ్వరాదివ్యదున్దుభి నిష్ఠోష్టే గీతవాదిత్రనిష్ఠవై ||
సృతు శ్చాపురస్పృష్టా గన్ధర్వాశ్చ జగసి కలమ్ | వివాహే రఘుముఖ్యానాం తదదుభత
సున్దుశ్యత || ౩౭ || ఈదృశే వర్తమానేతు తూగ్యోద్దుప్తవినాదితే | త్రి రగ్నిం తే పరి
క్రమ్య ఊహు ర్భార్యా మహాజనః || ౩౮ || అథోపకార్యాం జన్తు స్తే సభార్యా
ఘనందనాః | రాజా వ్యసుయయా పశ్యన్ సర్వసంస్థ సుబాధనః || ౩౯ || ఇతి శ్రీమ
ద్బాలకాండే త్రిస పతితమస్సర్గః.

అథ రాత్రాఽఽం వ్యవీతాయాం విశ్వామిత్రో మహామునిః | ఆపృచ్ఛ్యతోచ రా
జానోజగమో తరపర్యతమ్ || ౧ || ఆశీర్భగి పూరియితౌచ కుమారాంశ్చ సరాఘవాకా |

విశ్వామిత్రే గతే రాజా వై దేహం మిథిలాధిపమ్ ॥ ౨ ॥ ఆపృచ్ఛాన్యథ జగామాతు రాజా
 దశరథః పురీమ్ । గచ్ఛన్తం తంతు రాజాన మన్వగచ్ఛన్న రాధిపః ॥ ౩ ॥ అథ రాజా
 విదేహీనాం దదౌ కన్యాధనం బహు । గవాం శతసహస్రాణి బహూని మిథిలేశ్వరః ॥
 కమ్పశానాంచ ముఖ్యానాం క్షౌమకోట్యమ్బరాణిచ । హస్త్యశ్వేభిరధపాదాతం దివ్య
 రూపం స్వలజ్జ్వలతమ్ ॥ ౪ ॥ దదౌ కన్యా పితౌ తానాం దాసీదాస మనుత్తమమ్
 హిరణ్యస్య సువర్ణస్య ముక్తానాం విద్రుమస్య చ ॥ ౫ ॥ దదౌ పరమసంహృష్టః కన్యా
 ధన మనుత్తమమ్ । దత్వా బహుధనం రాజా సమనుజ్ఞాప్య పార్థివమ్ ॥ ౬ ॥ ప్రవివేశ
 స్వనిలయం మిథిలాం మిథిలేశ్వరః । రాజా పృథోధాన్యధిపతి స్సహపుత్రైర్మహాత్మభిః
 ఋషీ సుర్వా స్మరస్కృత్య జగామ స బలానుగః । గచ్ఛన్తం తం సరవ్యాఘ్రిం సర్వి
 సజ్ఞం సరాఘవమ్ ॥ ౭ ॥ ఘోరాన్మన్మథో వాచో న్యాహరన్తి తత స్తతః శౌమా
 త్నైవ మృగా సుర్యే గచ్ఛన్తి స్తదక్షిణమ్ ॥ ౮ ॥ తాన్ దృష్ట్వా రాజ శార్దూలో
 వసిష్ఠం పర్యపుచ్చత । అసౌమ్యాగో పక్షిణో ఘోరా మృగాశ్చాపి ప్రదక్షిణః ॥ ౯ ॥
 కిమిదం హృదయోత్కమ్పి మనో మమ విషీదతి । రాజ్ఞో దశరథస్త్రిత చ్ఛృత్యా
 వాక్యం మహాస్పషిః ॥ ౧౦ ॥ ఉవాచ మధుగాం వాణీం శౌర్యయాతా మస్య యత్ఫలమ్
 ఉపస్థితం భయం ఘోరం దివ్యం పక్షిముఖో దితమ్ ॥ ౧౧ ॥ మృగాః ప్రశమయన్త్యే తే
 సన్తాప స్త్యజ్యతా మయ్యుత్తేహం సంవదతాం తత్ర వాయుః పాదు ర్భభూనహ ॥ ౧౨ ॥
 కమ్యయ స్పృశివీం సర్వాం పాతయం శ్చ ద్రుమా న్సుభాన్ । తమసా సంవృత స్సూర్య
 సుర్వా న ప్రజభున్దిశః ॥ ౧౩ ॥ భన్తనా చాస్పతం సర్వం సమ్మాళమివ తద్వలమ్ ।
 వసిష్ఠ శ్చక్ష్యయశ్చాన్యే రాజాచ సమతే స్తదా ॥ ౧౪ ॥ ససంజ్ఞాశన తత్రాన స్సవ్య మన్య
 ద్విచేతనమ్ । తస్మిన్ స్తమసి ఘోరేతు భన్తచ్ఛన్నే న సా చమూః ॥ ౧౫ ॥ దదన్య భీమ
 సంకాశం జటామణ్డలధారిణమ్ । భాగవం జామదగ్న్యం తం రాజా రాజవిమర్దినమ్
 కైలాసమివ దుర్ధమ్ కాలాగ్నిమివ దుస్సహమ్ । జ్వలంతమివ తేజోభి ర్దుర్నిరీక్యం
 పృథగ్దక్షైః ॥ ౧౬ ॥ స్కంధే చాసజ్య పరిశుం ధను ర్విద్యుద్గణోపమమ్ । ప్రగృహ్య శర
 ముఖ్యంచ త్రిపురఘ్నం యథాశివమ్ ॥ ౧౭ ॥ తం దృష్ట్వా భీమసంకాశం జ్వలన్తమివ
 పానకమ్ । వసిష్ఠ ప్రముఖా విప్రా జపహూమపరాయణః ॥ ౧౮ ॥ సజ్జతా మునయ
 సుర్యే సంజబల్ప రథో మిథః । కచ్చి త్పితృనధామనీ క్షత్రం మోతానదయవ్యతి ॥ ౧౯ ॥
 పూర్వం క్షత్రవధం కృత్వా గతమన్య ర్గతభ్యరః । క్షత్రస్యా త్సాదనం భూయో నభ
 ల్యస్య చికిర్షితమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఏవ ముక్త్యాన్వైర్భూమాదాయ భాగవం భీమదర్శనమ్ ।
 ఋషయో రామ రామేతి వచో మధుర మబ్రువన్ ॥ ౨౧ ॥ పతిగృహ్యతు తాం
 పూజా మృషిదత్తాం ప్రతాపవాన్ ॥ రామం దాశరథిం రామో జామదగ్న్యైరైవ భ్య
 గామర ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే చతుస్స పతితమస్సర్గః.

రామ దాశరథే వీర వీర్యం తే శ్రూయతేఽదృశ్యతమ్ | ధనుషో ధేదనం చైవ
 ఖలేన మయా శ్రుతమ్ || ౧ || తదదృశ్యత మచింత్యం వ ధేదనం ధనుష స్త్వయా |
 కచ్చుగ్త్వాఽహ మనుప్రాప్తో ధనుర్గృహ్య పరం శుభమ్ || ౨ || తదిదం ఘోరసక్షా
 తం జామదగ్న్యం మహాధనుః పూరియస్య శ రేణై వ స్వబలం దర్శయస్వచ || ౩ || తదహం
 తే బలం దృష్ట్యా ధనుష్యాఽస్య ప్రపూరితే ద్వంద్వయుధం ప్రదాస్యమివీర్యం జ్ఞాన్యుః |
 మిదం తవ || ౪ || తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథ స్తదా | విషణ్ణనదనో దీనః
 ప్రాశ్చలి ర్వాక్య మబ్రవీత్ || ౫ || క్షత్రవో మా త్ప్రశాంతస్త్వం బ్రాహ్మణశ్చ మహా
 యశాః | బాలానాం మమ పుత్రాణా మభయం దాతు మర్హసి || ౬ || భాగవాణాం కులే
 జాత స్సాన్విధ్యాయ ప్రతశాలినామ్ | సహస్రాక్షే ప్రతిజ్ఞాయ శస్త్రం నిక్షిప్తవానసి || ౭ ||
 స త్వం ధర్మపరో భూత్వా కాశ్యపాయ నమస్థరామ్ | దత్వా వన ముపాగమ్య మహే
 న్ద్రాకృతకేతనః || ౮ || మమ సర్వవినాశాయ సహస్రీ ప్ర స్త్వం మహామునే | నచై
 కస్తిష్టతే రామే సర్వే జీవామహా వయమ్ || ౯ || బ్రువత్యేవం దశరథే జామదగ్న్యః
 ప్రతాపవాన్ | అనాదృతై స్తవ తిదావ్యం రామ మేవాభ్యభాషత్ || ౧౦ || ఇమే ద్వే
 ధనుషీ శ్రేష్ఠే దివ్యే లోకాభిపూజితే దృఢే బలవతీ ముఖ్యే సుకృతే విశ్వకర్మణా || ౧౧ ||
 అతిసృష్టం సురై రేకం తస్య మృకాయ యయున్మవే | త్రిపురఘ్నం నరశ్రేష్ఠ భగ్నం
 కాకుత్స్థయ త్వయా || ౧౨ || ఇదం ద్వితీయం మర్శనం విష్ణోర్గతం సురోత్తమైః |
 తదిదం వైష్ణవం రామ ధనుః పరమభాన్వయమ్ || ౧౩ || సమాససారిం కాకుత్స్థం చౌద్రేణ
 ధనుషా త్త్విదమ్ | తదాతు దేవతా స్సర్వాః పుచ్చన్తిస్య పితామహమ్ || ౧౪ || శితి
 కంఠస్య విష్ణోశ్చ బలాబలనిరీక్షయా అభిప్రాయం తు విజ్ఞాయ దేవతానాం పితామహః ||
 నిరోధం జనయామాస తయో స్సత్యవతాం నరః నిరోధేచ మహాన్యర్థ మధవ ద్రోమ
 హర్షణమ్ || ౧౫ || శితికంఠస్య విష్ణోశ్చ పరస్పరజగీపిణోః | తదాతు భృష్మితం శైవ
 ధనుర్భీమపరాక్రమమ్ || ౧౬ || హుంకారేణ మహా దేవ స్తమ్భితోఽథ త్రిలోచనః |
 దేవై స్తదా సమాగమ్య సర్వసంఘై సుచారణైః || ౧౭ || యాచితో ప్రశమం తత్ర
 జగ్మతుస్తా సురోత్తమాః | భృష్మితం తథనుర్దృష్ట్యా శైవం విష్ణుపరాక్రమైః || ౧౮ ||
 అధికం మేనికే విష్ణుం దేవా స్సర్విగణా స్తదా | ధనూరుద్రస్తు సంక్రుద్ధో విదేహేషు
 మహాయశాః || ౧౯ || దేవరాతస్య రాజవేర్గదాహ నేన సాయకమ్ | ఇదంచ వైష్ణవం
 రామ ధనుః పరపుష్కయమ్ || ౨౦ || ఋచికే భాగవే ప్రదా ద్విష్ణు స్సన్నానముత్త
 మమ్ | ఋచిక స్తు మహాతేజాః పుత్రస్యావతీకర్మణః || ౨౧ || పితుర్మమ దదాదివ్యం
 జనుదగ్నేర్మహాత్మనః | స్య సైత స్త్రీ పితరీ మే తహాబలసమన్వితే || ౨౨ || అర్జునో
 విదధే మృత్యుం ప్రాకృతాం బుధి మాస్థితః | తథ మప్రతిహంతుం పితు శ్శృత్యాసు

దారుణమ్ ॥ ౨౮ ॥ శ్రుత ముత్సాదయ న్రోహాజ్ఞాతం జాత మనేకశః । పృథివీం చాఖ
లాం ప్రాప్య కాశ్యపాయ మహాత్మనే ॥ ౨౯ ॥ యజ్ఞస్యాస్తే తదా రామ దక్షిణాం
పుణ్యకర్తృణే । దత్వా మహేంద్రనిలయ స్తపోబలసమన్వితః ॥ ౩౦ ॥ స్థితోఽస్మి తస్మిం
స్తవ్యవై సుసుఖం సురసేవితే అద్యతూ త్తమవీర్యేణ త్వయా రామ మహాబల ॥ ౩౧ ॥
శ్రుతవా స్తమహా భేదం విస్మితానాం సభస్థలే । భాషతాం దేవసంఘానాం తతోఽహం
యత మాగతః ॥ ౩౨ ॥ తదిదం వైష్ణవం రామ పితృప్రేతామహం మహత్ । శ్రుత
ధర్మం పురస్కృత్య గృహ్నిష్ఠస్య ధము త్తమమ్ ॥ ౩౩ ॥ యోజయస్య ధనుశ్చేక్ష్మ శరం
పరపురజ్ఞయమీయది శక్నోష్య కాకుత్స్థ ద్వంద్వం దాస్యమి తే తతః ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమ
దబాలకాండే పంచసప్తతితమస్సర్గః.

శ్రుత్యా తజ్జామదగ్న్యస్య వాక్యం దాశరథి స్తదా । శారవా ద్యన్త్రితకథా
పితూ రామ మభాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ శ్రుతవాన స్థియత్కర్మ కృతవానసి భాగవ । అను
రుధ్ధ్యామహే బ్రహ్మ పితౄ రామ్యణ్య మాస్థితమ్ ॥ ౨ ॥ వీర్యహీనమివాశ క్తం శ్రుత
ధర్మేణ భాగవ । అనజానాసి మే తేజః పశ్య మేఽద్య పరాక్రమమ్ ॥ ౩ ॥ ఇత్యుక్త్వా
రాఘవః క్రుద్ధో భాగవస్య శరాసనమీశరంచ ప్రతిజగ్రాహ హస్తా ల్లఘుపరాక్రమః ॥
అకోప్య స ధనూ రామ శ్శరం సజ్యం చకారహా) జామదగ్న్యం తతో రామం రామః
క్రుద్ధోఽబ్రవీ ద్వచః ॥ ౪ ॥ బ్రాహ్మణోఽనీతి పూజ్యో మే విశ్వామిత్రకృతేనచతస్మా
చ్ఛక్తోన తే రామ మోక్షం ప్రాణహరం శశమ్ ॥ ౫ ॥ ఇమాంవా త్వదగతిం రామ
తపోబలసమార్జితామ్ । లోకా నప్రతిమాన్వా తే హనిమ్యామి యదీచ్ఛసి ॥ ౬ ॥ సహ్య
యం వైష్ణవౌ దివ్య శ్శరగి పరపురజ్ఞయః । మోఘగి పతతి వీర్యేణ పరదర్పవినాశనః ॥
వరాయుధధరం రామం ద్రష్టుం సర్దిగా శా స్సురాః । పితామహం పురస్కృత్య సమేతా
స్తత్ర సభ్యశః ॥ ౭ ॥ గర్భరావపుంసశ్చైవ సిద్ధచారణకిన్నరాః । యక్షరాక్షసనాగాశ్చ
తద్ద్రష్టుం మహా దమ్భుతమ్ ॥ ౮ ॥ జఙ్గితే తదా లోకే రామే మధనుర్ధరేనిక్వీర్యో
జామదగ్న్యోఽసౌ రామో రామ ముదై తత ॥ ౯ ॥ తేజోభివతవీర్యత్వా జ్ఞామ
దగ్న్యో జఙ్గితః (రామం కమలపత్రాక్షం మన్దం మన్ద మువాచహా) ॥ ౧౦ ॥ కాశ్య
పాయ మయా దత్తా యదా పూర్వం ననుస్థరావిషయే మే నవ స్తవ్యమితి మాం కాశ్య
పోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ సోహం గురువచః కుర్వ స్పృశివ్యాం నవసే నిశామ్ ఇతి ప్రతిజ్ఞా
కాకుత్స్థకృతా వై కాశ్యపస్యహా ॥ ౧౨ ॥ తదిమాం త్వం గతిం వీర హస్తం నార్హసి
రాఘవ । మనోజవం గమిమ్యామి మహేంద్రం పర్యతో త్తమమ్ ॥ ౧౩ ॥ లోకా స్తవ
ప్రతిమా రామ నిర్దితా స్తపసా మయా । జహి తా శరముఖ్యేనాభూతా త్కలస్య
పస్యయః ॥ ౧౪ ॥ (అక్షయ్యం మధుహన్తారం జానామి త్వం సురేశ్వరమ్) ధనుషోఽస్య

సరామర్పా త్వస్తి తేఽస్తు పరస్తవ ॥ ౧౭ ॥ ఏతే సురగణా సుర్వే నిరీక్షంతే సమా
గతాః । త్వ మప్రతిమకర్తాణ మప్రతిద్యంద్య మాహవే ॥ ౧౮ ॥ నచేయం మమ
కాకుత్స్థవీరౌ భవతు మర్హతి । త్వయా త్రైలోక్యనాథేన యదహం విముఖకృతః॥
శర మప్రతిమం రామ మోక్తు మర్హసి సువ్రత । శరమోక్షే గమిష్యామి మహేష్వరిం
పర్వతో త్తమమ్ ॥ ౨౦ ॥ తథా బ్రువతి రామేతు జామదగ్న్యై ప్రతాపవా ॥ రామో
దాశరథి శ్రీమాం శ్చిక్షేప శర ముత్తమమ్ ॥ ౨౧ ॥ స హతా ద్దృశ్య రామేణ స్వా
న్లోకా తపసాఽఽర్చితాః ॥ జామదగ్న్యై జగామాశు మహేష్వరిం పర్వతో త్తమమ్ ॥
తతో వితిమిరా సుర్వా దిశ శ్చోపదిశ స్తదాసురా స్సర్షి గణా రామం ప్రశశంసు రుదా
యుధమ్ ॥ ౨౩ ॥ రామం దాశరథిం రామో జామదగ్న్యై ప్రశస్యచ । తతః ప్రదక్షి
ణం కృత్వా జగామాత్క గతిం ప్రభుః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే షట్పత్తితిమస్సర్గః.

గతే రామే ప్రశాంతాత్తా రామో దాశరథి ర్ధనుః । వరుణా యాప్రమేయా య
దదా హస్తే స సాయకమ్ ॥ ౧ ॥ అభివాద్య తతో రామో వసిష్ఠప్రముఖా నృషీః ।
పితరం విహ్వలం దృష్ట్వా ప్రోవాచ రఘుపద్మనః ॥ ౨ ॥ జామదగ్న్యై గతో రామః
ప్రయాతు చతురక్షిణీ । అయోధ్యాభిముఖ సేనా త్వయా నాథేన పాలితా ॥ ౩ ॥ సంది
శస్య మహాతేజ సేనాం త్వచ్ఛాసనే స్థితామ్ । శాసనం కాంక్షతే సేనా చాతకాళి ద్వలం
యథా ॥ ౪ ॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథ స్సుతమ్ । జాహుభ్యాం సమ్మ
రిష్యజ్య మూర్ధ్ని చాఘాయ రాఘవమ్ ॥ ౫ ॥ గతో రామ ఇతి శ్రుత్వా హృద్యః
ప్రముదితో నృపః । పునర్దాతం శివా మేనే పుత్ర మాత్మాస మేవచ ॥ ౬ ॥ చోదయా
మాస తాం సేనాం జగామాశు తతః పురీమ్ । పతాకాధ్యజసిం రమ్యాం తూర్వోద్ధృష్ట
నినాదితామ్ ॥ ౭ ॥ సిక్తరాజపథాం రమ్యాం ప్రక్షీర్ణకుసుమోత్కరామ్ । రాజప్రనేశ
సుముఖైః పౌరై ర్భజశవాదిభిః ॥ ౮ ॥ సమ్పూర్ణాం సావిత్ర ద్రాజా జనౌఘై స్సమల
జ్జ్వలతైః । పౌరైః ప్రత్యుద్ధతో దూరిం ద్వీజై శ్చ పురీవాసిభిః ॥ ౯ ॥ పుత్రై రనుగత
శ్రీహర్షా శ్రీమద్భిశ్చ మహాయశాః । ప్రవినేశ గృహం రాజా హిమవత్సదృశం పునః॥
సనద్ద సజనో రాజా గృహే కామై స్సుపూజితః । కౌసల్యాచ సుమిత్రాచ కై కేయీచ
సుమధ్యమాః ॥ ౧౦ ॥ వధా ప్రతిగ్రహే యుక్తా యా శ్చాన్యా రాజయోషితః । తత
స్థితాం మహాభాగా మూర్తి శాంచ యశస్వినిమ్ ॥ ౧౧ ॥ కుశధ్వజసుతే చోభ జగృహు
ర్నృపపత్నీయః । మద్గళాలమ్భనై తైస్స శోభితాః క్షౌమవాససా ॥ ౧౨ ॥ దేవతా
యతనాన్యాశు సర్వాస్తాః ప్రత్యపూజయత్ । అభివాద్యాభివాద్యాంశ్చ సర్వా రాజ
సుతా స్తదా ॥ ౧౩ ॥ స్వం స్వం గృహ మథాసాద్య కుచేరభవసోమమ్ ॥ గోభి ర్ధనై శ్చ
ధాన్యైశ్చ తర్పయిత్వా ద్విజోత్తమా ॥ ౧౪ ॥ రేమిరే ముదితాః కాలే భర్తృభి

స్పహితారహః । కుమారాశ్చ మహాత్మానా వీర్యేణ ప్రతిమా భువి ॥ ౧౬ ॥ కృత
దారాః కృతాస్తాశ్చ సధనా స్సనుహృజ్జనాః । శుశ్రూషమాణాః పితరం వర్తయన్తి
సర్వభాః ॥ ౧౭ ॥ కాలే కాలేతు నీతిజ్ఞా స్తోషయంతౌ గురుం గుణైః । కస్యచి త్వద
కాలస్య రాజా దశరథ స్సుతమ్ ॥ ౧౮ ॥ భరతం కేకయీపుత్ర మబ్రవీ ద్రఘనన్దనః
అయం కేకయరాజస్య పుత్రో వసతి పుత్రక ॥ ౧౯ ॥ త్వం నేతు మాగతో వీర యు
ధాజన్తాతుల స్తవ । ప్రార్థిత స్తేన ధర్మజ్ఞ మిథిలాయా మహం తథా ॥ ౨౦ ॥ ఋషి
మధ్యేతు తస్య త్వం ప్రీతిం కర్తుమహన్వసి । శ్రుత్వా దశరథస్యైత ద్భరతః కేకయీ
నుతః ॥ ౨౧ ॥ అభివాద్య గురుం రామం పరివృజ్యచ లక్ష్మణమ్ । గమనాయాభివ
క్రమ శత్రుఘ్న సహిత స్తదా ॥ ౨౨ ॥ ఆపుచ్ఛ్య పితరం శూరో రామం చాక్లిష్ట
కారణమ్ । మాతృశ్వాపి సరశ్రేష్ఠ శ్శత్రుఘ్న సహితో యయా ॥ ౨౩ ॥ గతేతు
భరతే రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । పితరం దేవసక్షా శం పూజయామానతు స్తదా ॥
పితు రాజ్ఞాం పురస్కృత్య పౌరకార్యాణి సర్వశఃచకార రామో ధర్మాత్మా ప్రియాణీచ
హితానిచ ॥ ౨౪ ॥ మాతృభ్యో మాతృకార్యాణి కృత్వా పరమయత్రితః గురూణాం
గురుకార్యాణి కాలే కాలేన వ్యవేక్షత ॥ ౨౫ ॥ ఏవం దశరథః ప్రీతో బ్రాహ్మణా వై గ
మా స్తథా । రామస్య శీలవృత్తేన సర్వే విషయవాసినః ॥ ౨౬ ॥ తేషా మతియశా
లోకే రామ స్సత్యపరాక్రమః స్వయంబూరివ భూతానాం బభూవ గుణవ త్తరః ॥ ౨౭ ॥
రామస్తు సీతయా సార్థం విజహర బహూ సృతూకా । మనస్వీ తద్గత స్తస్యా నిత్యం
హృది సమర్పితః ॥ ౨౮ ॥ ప్రియాతు సీతా రామస్య దారాః పితృకృతా ఇతి । గుణా
ద్రూపగుణాచ్ఛాపి ప్రీతిర్భూయో వ్యవధత ॥ ౩౦ ॥ తస్యాశ్చ భర్తా ద్విగుణం హృదయే
పరివర్తతే । అన్తర్జాత మపి వ్యక్త మాఖ్యాతి హృదయం హృదా ॥ ౩౧ ॥ తస్య
భూయో విశేషేణ మైథిలీ జనకాత్మజా । దేవతాభి స్సమా రూపే సీతా శ్రీరివ రూపిణీ ॥
తయా స రాజర్షిసతోఽభిరామయా సమేయివా ను త్తమరాజకన్యయా అతీవ రామ
శ్శుశుభేఽతికామయా విభు శ్శియా విష్ణురివామరేశ్వరః ॥ ౩౩ ॥

ఇత్యాదీ శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే చతుర్వింశతినవా
స్తికాయాం సంహితాయాం శ్రీమద్బాలకాండే సప్త ప్రతితమస్సర్గః.

ధ్యానమ్.

కాకపక్షధరం దేవం వనమాలావిభూషితమ్ ।

శ్రీరామం బాలకం ధ్యాయేద్బాలకాండే మునీశ్వర ॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీ హయగ్రీవానమః.

సితా దేవీయుతం వీరం సర్వభూషణభూషితమ్ ।

సీతాపతిం హరిం ధ్యాయేదయోధ్యాయకాణ్డ ఉత్తమమ్॥

శ్రీమద్రామాయణమ్.

అయోధ్యాకాణ్డః.

గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదాఽనఘశత్రుఘ్నో నిత్యశత్రుఘ్నో
 తః ప్రీతిపురస్కృతః ॥ ౧ ॥ స తత్ర న్యవస ద్భాగ్రా నహ సత్కారసత్కృతః ।
 హతులేనాశ్వపతినా పుత్రస్స హేనలాలితః ॥ ౨ ॥ తత్రాపి నివసంతో తర్హితమా
 చ కామతః । భాగతకా స్మరతాం ఏకా వృథం దశోధం సృజమ్ ॥ ౩ ॥ రాజాపితౌ
 ఏహ తేజా సుస్తార ప్రపితౌ సుతౌ । ఉభా భరతశత్రుఘ్నా మహే స్త్రీనహిణోపమా ॥
 ర్యపవతు తస్యేష్టా శ్చ త్వారగి పురుష్వాభాః । స్వగిణా ద్వీపీవృత్తా శ్చ త్వారగివ బాహ
 ః ॥ ౪ ॥ తేమామపి మహాతేజా రామో రతికరిః పితుః । స్వయమ్భూరివ భూతానాం
 భూవ గుణవ త్తరః ॥ ౫ ॥ సహి దేవై రుదీన్ద్రస్య రాణాన్ద్ర సధార్థిభిః । అర్థితో మానుషే
 గోకే జన్మే విష్ణు సునాతనః ॥ ౬ ॥ కాసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితేజసా । యథా
 రేణ దేవానా మదితి ర్వజ్రపాణినా ॥ ౭ ॥ సహి రూపాపసన్నశ్చ వీర్యవా సనసూ
 నుకః । భూమా వనుపమ సూను ర్గుణై ర్దశరణోపమః ॥ ౮ ॥ సతు నిత్యం ప్రశాంతాత్మా
 సుదుపూర్వంచ భాష తే ఉచ్యమానౌపి పరుషం నౌ తరం ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౦ ॥ కథంచ
 పుషకారేణ కృతేనై కేన తుష్యతి । సస్మరత్యపకారాణాం శత మవ్యాత్తి న త్రయా ॥
 ఏవృద్ధై ర్యయోవృద్ధై ర్జానవృద్ధైశ్చ సజ్జనైః । కథయ న్నాస్తవై నిత్య మస్త్రయో
 యోస్తవేష్యః ॥ ౧౧ ॥ బుద్ధిమాన్సఘరాభాషీ పూర్వభాషీ ప్రియంవదః । వీర్యవాన్సతు
 ర్యేణ మహతాస్యే న విస్మితః ॥ ౧౨ ॥ నచాస్మతకథో విద్యాస్వృధానాం ప్రతిపూజకః ।
 సురక్షగి ప్రజాభిశ్చ ప్రజాశ్చాప్యనురజ్జతే ॥ సానుక్రోశో జితక్రోధో బ్రాహ్మణ ప్రతి
 పూజకః । దీనానుకంప్నో ధర్మజ్ఞో నిత్యం ప్రగ్రహవాక్సుచి ॥ ౧౩ ॥ కులోచితమతిః
 ఖాత్రం ధర్మం పవం బహుమన్యతే । మన్యతే పరయా కీర్త్యా మహత్సర్వగ్గళం తతః ॥

నాశ్రేయసి రతో విద్వాన్మవిరుద్ధ కథారుచిః । ఉత్తరోత్తరయుక్తాచ వక్తా వాచస్పః
 ర్యథా ॥ ౧౭ ॥ అరోగస్తరుణో వాగ్మీ వపుష్టా నైశకాలవితః । లోకే పురుషసారజ్ఞః
 స్వాధురోకో వివిర్నితః ॥ ౧౮ ॥ సతు శ్రీష్టేర్గుణై ర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః ।
 బహిశ్చరణవ ప్రాణో బభూవ గుణవత్తరః ॥ ౧౯ ॥ సమ్యగ్విద్యావతస్నాతో యథావ
 త్సజ్జవేదవితః । ఇష్టప్రేచపితుశ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః ॥ ౨౦ ॥ కల్యాణాభిజ్ఞ
 స్వాధురదీన సుత్యవాగ్రజః । పృథ్వేరభివీనతశ్చ ద్విజై ర్ధర్మార్థదర్శిభిః ॥ ౨౧ ॥ ధర్మ
 కామార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమా స్మృతిభానవాన్ । లోకకే సమయాచారే కృతకల్పో విశా
 రదః ॥ ౨౨ ॥ నిభృత సుంపుతాకారో గుప్తమన్త్ర సుహాయవాన్ । అమోఘక్రోధ
 హర్షశ్చ త్యాగసంయుమకాలవితః ॥ ౨౩ ॥ దృఢభక్తిస్థిరప్రజ్ఞో నాసద్దాగ్రహీ సదుర్వచః ।
 నిస్తద్విరప్రమత్తశ్చ స్వదోషపరదోషవితః ॥ ౨౪ ॥ శాస్త్రజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ పురుషా
 న్తరకోవిదః । యః ప్రగ్రహానుగ్రహయో ర్యథాన్యాయం విచక్షణః ॥ ౨౫ ॥ సత్స
 జ్ఞిహప్రగ్రహణే స్థానవిన్నిగ్రహస్యచ । ఆయకర్షణ్యపాయజ్ఞ సుస్తృప్తస్యయకర్ష
 వితః ॥ ౨౬ ॥ శ్రైష్ఠ్యం శాస్త్రసమూహేషు ప్రాప్తో వ్యామిశ్ర కేషుచ । అర్థధర్మాచ
 సజ్జుహ్య సుఖతన్మోనచాలసః ॥ ౨౭ ॥ వై హరికాణాం శిల్పానాం విజ్ఞాతాఽర్థవిభా
 గవితః । ఆరోహే వినయేచైవ యక్తో వారిణవాజినామ్ ॥ ౨౮ ॥ ధనుర్వేదవిదాం
 శ్రేష్ఠో లోకే ఽతిరథసమృతః । అభియాతా ప్రహర్తాచ సేనాసయవిశారదః ॥ ౨౯ ॥
 అప్రభృష్యశ్చ సజ్గామే త్రుద్ధౌపి సురాసురైః । అనసూయో జతక్రోధో నదృప్తో నచ
 మత్సరీ ॥ ౩౦ ॥ నచాపమన్తా భూతానాం నచ కాలవశానుగః । ఏవం శ్రేష్ఠగుణై ర్యుక్తః
 ప్రజానాం పార్థివాత్మజః ॥ ౩౧ ॥ సమృత ప్రీషు లోకేషు వసుధాయాగి తమాగుణైః ।
 బుద్ధ్యా బృహస్పతే స్తులోయ వీర్యేణాపి శచీపతేః ॥ ౩౨ ॥ తథా సర్వప్రజాకా న్నైః ప్రీతి
 సజ్జననైః పితృః గుణై ర్విరురుచే రామో దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః ॥ ౩౩ ॥ తమేవం
 వ్రతసమృన్న మప్రభృష్యపరాక్రమమ్ । లోకసాలోపమం నాథ మకామయత మేదినీ ॥
 ఏతైస్తు బహుభి ర్యుక్తం గుణై రనుపమై స్సుతమ్ । దృష్ట్వా దశరథో రాజా చక్రే
 చింతాం సరన్తపః ॥ ౩౪ ॥ అథ రాజ్ఞో బభూవై వం వృద్ధస్య చిరజీవినః । ప్రీతి రేవా కథం
 రామో రాజాస్య స్తయి జీవతి ॥ ౩౫ ॥ ఏషా హ్యస్య పరావీర్తి ర్పౌది సంపరివర్తతే
 కదానామ సుతం ద్రక్ష్యా మ్యభిషిక్త మహం ప్రియమ్ ॥ ౩౬ ॥ పృథ్వికామోహ
 లోకస్య సర్వభూతానుకమ్పనః । మత్తః ప్రియతరో లోకే పర్జన్యథన పృష్టిమాన్
 యమ శక్రసమో వీర్యే బృహస్పతిసమో మతే । మహీధరసమో ధృత్యాం మత్తశ్చ
 గుణవత్తరః ॥ ౩౭ ॥ (మహీ మహా మిమాం కృత్స్న మధితిష్ఠన్త మాత్మజమ్ । అనేన
 వయసా ధృష్టో యథా సర్వమవాపు యామ్) ॥ ౪౦ ॥ ఇత్యేతే రివిధే సే సే

వృషాధిపదుర్లభైః । శిష్టైరపరిమేయైశ్చ లోకే లోకోత్తరైర్గుణైః ॥ ౪౧ ॥ తం
 యాత్యే మహారాజో యుక్తం సముదితైర్గుణైః । నిశ్చిత్య సచివై స్సార్థం యువరాజ
 మన్యత ॥ ౪౨ ॥ దివ్య స్తోత్రే భూమాచ ఘోరీ ముత్పాతజం భయమ్ । సంపదక్షేచ
 ధావీ శరీరే చాత్మనో జరామ్ ॥ ౪౩ ॥ పూర్ణచంద్రాననస్య కశోకాపమదమాత్మనః ।
 కే రామస్య బుభుక్షే సమ్మియత్వం మహాత్మనః ॥ ౪౪ ॥ అత్త సత్త పృజానాంచ
 క్రియసేచ ప్రియేణచ । ప్రాప్తకాలేన ధర్మాత్తా భక్త్యా త్యజితవా స్మృతః ॥ ౪౫ ॥
 నానగరవాస్తవ్యా స్పృశద్దానపదానపినమాసేనామ మదిన్యాః పృథానా స్పృశవీ
 త్ ॥ ౪౬ ॥ స్రుతకేతయరాజానం జనకునా నరాధిపః । త్వియాచానయామాస
 శ్చాత్తా శ్రోచ్యతః ప్రియమ్ ॥ ౪౭ ॥ తా నేష్యేనానాధునై ర్యథాక్షం పృతిపూ
 తాత్ ॥ దదర్శాలక్కృతో రాజా పృజాపతిరివ పృజాః ॥ ౪౮ ॥ అభోపవిష్టే నృపతౌ
 స్త్వి స్వరబలార్గ నేతతః పృవివిమృశ్యేషా రాజామో హోకసమృతాః ॥ ౪౯ ॥ అథ రాజ
 తిర్దేషు వివిధే వ్యాసనేషుచ । రాజాన మేవాభిముఖా నిషేకు ర్నియతా స్మృతాః ॥ ౫౦ ॥
 బలభూమానై ర్విసయాన్వితైర్గుప్తైః పురాలయై ర్దానపదైశ్చ మానవైః ॥ ఉపాపవిష్టై
 స్తృపతి ర్వృతో బభౌ సహ స్రచక్షు ర్భగవా నివామరైః ॥ ౫౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయో
 ధ్యాకాండే ప్రథమస్కంధః.

తతః పరిషదం సర్వా మాయ స్త్రి సమధాధిపః హింస ముద్గర్హణం చైవ మువా
 స పృథితం వచః ॥ ౧ ॥ దుష్టుభిస్సహజేన గమ్భీరేణానువాదనా । స్వరేణ మహతా
 రాజా జీమూతశ్చన నాదయత్ ॥ ౨ ॥ రాజలక్ష్మణయుక్తేన కా న్తేనానుపమేనచ ఉవాచ
 సయుక్తేన స్వరేణ సృపతి ర్నృపాత్ ॥ ౩ ॥ విదితం ధవతా మేత ద్యథా మే రాజ్య
 ముత్తమమ్ । పూర్వకై ర్భవ రాజేంద్రై స్సుతస స్పరిపాలితమ్ ॥ ౪ ॥ సోహమిత్వో
 పభి సురై ర్నరేంద్రైః పరిపాలితమ్ । శ్రేయసా యోగై కామోస్త్రి సుఖార్హ మఖ
 లం జగత్ ॥ ౫ ॥ మయాప్యచరితం పూర్వైః పథాన మనుగచ్ఛతా । పృజా నిత్య
 మనిద్రేణ యథా శక్త్యభిరతీతాః ॥ ౬ ॥ ఇనం శరీరం కృత్స్నస్య లోకస్య చరతా
 హితమ్ । పాండరస్యైతవత్రస్య ఛాయాయాం జరితం మయా ॥ ౭ ॥ ప్రాప్త్య
 నర్ష సహస్రాణి బహూన్యాయాం పిజీవతః ॥ జ్జిర్ణస్యస్య శరీరస్య విశ్రాన్తి మభికోచయే
 రాజప్రభావజుష్టాంహి దుర్వహా మజితేన్ద్రియైః । పరిశ్రాన్తాస్త్రి లోకస్య గుర్వీం ధర్మ
 ఘరం వహత్ ॥ ౮ ॥ సోహం విశ్రమ మిచ్ఛామి పుత్రం కృత్వా పృజాహితేనన్నికృప్తా
 నిమాస్సుర్వా సనుమాన్య ద్విజద్భాత్ ॥ ౯ ॥ అనుజతోహి మాం సర్వైర్గుణై
 ర్జ్యేష్ఠో మమాత్మజః । పురందరసమావీర్యే రామః పరపురజ్ఞయః ॥ ౧౦ ॥ తం చన్ద్ర
 మివ పుష్కేణ యుక్తం ధర్మభృతాం వరమ్ । యావరాత్యేన యోక్తాస్త్రి వీరిః పురుష

పుష్కలమ్ ॥ ౧౨ ॥ అనురూప స్సనై నాథో లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణగ్రజః । త్రైలోక్యమపి
 నాథేన యేన స్యాన్నాథవత్తరమ్ ॥ ౧౩ ॥ అనేన శ్రేయసా సద్యః స్సంయోజ్యైశ్చ మ
 మహీ మిమామగతక్లేశో భవిష్యామి సుతే తస్మిన్నివేశ్య నై ॥ ౧౪ ॥ యదిదం మేఽను
 రూపార్థం మయా సాధు సుమప్రితమ్ భవంతౌ మేఽనుమత్యంతాం కథం వా కరవాణ్య
 హమ్ ॥ ౧౫ ॥ యద్యప్యేహ మమ పీఠిర్హిత మన్య ద్విదివ్యతామ్ । అన్యామధ్య
 స్థచింతాహి విమద్యాభ్యధికోదయా ॥ ౧౬ ॥ ఇతి బ్రువంతం ముదితాః ప్రత్యసన్న స్మృతా
 నృపమ్ ॥ వృష్టిమంతం మహామేఘం సర్వస్తథాన బద్ధిణః ॥ ౧౭ ॥ స్నిగ్ధోఽనునాదీ
 సంజఙ్గే తత్ర హర్షసమీరితః । జనౌ ఘోర్ఘ్నప్తసంనాదో విమానం కమ్పయన్నివ ॥ ౧౮ ॥
 తస్య ధర్మాగ్రవిమహాభావ మాజ్ఞాయ స్వస్థః । బ్రాహ్మణా బలముఖ్యాశ్చ పౌరజానపదై
 స్సహ ॥ ౧౯ ॥ సమేత్య మస్త్రయిత్యాశు సమతాగత లుధయః । ఊచుశ్చ మనసా
 జ్ఞాత్వా వృద్ధం దశరథం నృపమ్ ॥ ౨౦ ॥ అనేకవర్షసాహస్రం వృద్ధస్తమసి సాధివ
 సరామం యువరాజాన మభిషిచ్ఛ స్వధార్మికమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఇచ్ఛామోహి మహాబాహు
 రఘువీరం మహాబలమ్ । గతేన మహతా యాస్తం రామం ఛత్రావృతానమ్ ॥ ౨౨ ॥
 ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా తేహం మచకిప్రియమ్ । అజానన్నివ జిజ్ఞాసు రిదం వచన
 మబ్రవీత్ ॥ ౨౩ ॥ శ్రుత్యైవిన వచనం యన్నే రాఘవం పతి మిచ్ఛథ । రాజాన స్సంశ
 యోఽయం మే కిమిదం బ్రూత తత్త్వతః ॥ ౨౪ ॥ కథం ను మయి ధర్మేణ పృథివీ
 మనుశాసతి । భవంతౌ ద్రష్టు మిచ్ఛన్తి యువరాజం మమాత్మజమ్ ॥ ౨౫ ॥ తేత
 మూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదై స్సహ । బహుశా సృప కల్యాణగుణాః పుత్రస్య
 సన్తి తే ॥ ౨౬ ॥ గుణా న్నగవతో దేవ దేవకల్పస్య ధీమతః । ప్రియా నానర్దనా
 న్సంతాన్ని స్సగివత్యమో ద్యుతాన్ శృణు ॥ ౨౭ ॥ దివ్యైర్గుణై శ్శక్రసమా
 రామ సుత్యపరాక్రమః । ఇత్యేకుభ్యోపి సర్వేభ్యో హ్యతిక్తో విశాంపతే ॥ ౨౮ ॥
 రామ సుత్పురుషో లోకే సత్యధర్మపరాయణః । సామోద్రామా ద్వినిర్వృత్తో ధర్మ
 శ్చాపి శ్రియాసహ ॥ ౨౯ ॥ ప్రజాసుఖత్యేచన్ద్రస్య వసుధాయాః క్షమాగుణైః । బుద్ధ్యా
 బృహస్పతే స్తుత్యో వీర్యే సామో చ్ఛచీవతే ॥ ౩౦ ॥ ధర్మజ్ఞ సుత్యసద్భక్త శీలవాసన
 నూయకః । తాన్తస్సాంత్యయితా శ్లత్కః కృతజ్ఞో విజితేంద్రియః ॥ ౩౧ ॥ మృదుశ్చ
 స్థిరచిత్తశ్చ సదా భవ్రోహితనసూయకః । ప్రియవాదీచ భూతానాం సత్యవాదీచ రాఘ
 వః ॥ ౩౨ ॥ బహుశ్రుతానాం పృథానాం బ్రాహ్మణానా ముపాసితా । తేనాస్యే హాతులా
 కీర్తిర్యత స్తేజశ్చ సద్భతే ॥ ౩౩ ॥ దేవాసురమనుష్యాణాం సర్వాస్త్రేఘ విశారదః ।
 సమ్యగ్విద్యావ్రతస్సతో యథావత్సంగ వేదవితే ॥ ౩౪ ॥ గాన్ధర్వేచ భువి శ్రేష్ఠః
 గురూవభరతాగ్రజః । కల్యాణాబిజన స్సాధు రదీనాతా మహామతిః ॥ ౩౫ ॥ ద్విజై

భివీతశ్చ శ్రేష్ఠే ధర్మాధనై పుణైః । యదా వజతి సక్లామం గ్రామాగ్ధే నగరస్యవా ॥
 త్వస్మామిత్రిసహితో నావిజిత్య నివర్తతే సక్లామా త్వన రాగమ్య కుజ్జరేణ రథే
 వా ॥ ౩౭ ॥ పౌరాస్వజనవ నిత్యం కుశలం పరిపుచ్చతి । పుత్రేష్వగ్నిషు దారేషు
 ప్రియశిష్యగణేషుచ ॥ ౩౮ ॥ నిఖలేనానుపూర్వాప్యచ్చ పితా పుత్రా నివారసాః ।
 సహృషస్తేచ వత్సప్యః కచ్చిత్కర్తృసు దంశితాః ॥ ౩౯ ॥ ఇతి సః పురుషవ్యాఘ్రుః
 సిదా రామోఽభిభాషతే । వ్యసనేషు మనుష్యాణాం భృశం భవతి దుఃఖతః ॥ ౪౦ ॥
 తత్సవేషుచ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి । సత్యవాదీ మహేష్వాసో వృద్ధసేవి జతేన్ద్రి
 మః ॥ ౪౧ ॥ స్త్రితపూర్వాభిభాషేచ ధర్మం సర్వాత్మనా శ్రితః । సమ్యగ్యోక్తా శ్రేయ
 సాంచ న విగ్రహ్యాకథాయచిః ॥ ౪౨ ॥ ఉత్తరోత్తరయుక్తౌచ నక్తా వాచస్పతిర్యథా ।
 పుభూః రామతతామౌగ్ధుః సాగ్రా ద్విష్ణునివ స్వయమ్ ॥ ౪౩ ॥ రామో లోకాభిరా
 మోఽయం శౌర్యవీర్యపరాక్రమైః । ప్రజాపాలసత త్తవ్యో న రాగోపహతేన్ద్రియః ॥
 శక్తస్తైర్లోక్య మప్యేకో భోక్తుం కింను మహీమినామ్ । నాన్య క్రోధః ప్రసాదశ్చ
 నిరోఽస్తి కదాచన ॥ ౪౪ ॥ హస్త్యేన నియమా ద్విధ్యా సవధ్యే సచ కుప్పతియున
 క్త్యర్థైః ప్రహృష్టశ్చ త మసౌయత్ర తుష్యతి ॥ ౪౫ ॥ దాస్తే స్వప్నప్రజాకాస్తేః వీరి
 సజ్జనస్తే ర్నృణామ్ । గుణై ర్విరుదుచే రామో దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః ॥ ౪౬ ॥ త
 మేవంగుణసమ్పన్నం రామం సత్యపరాక్రమమ్ । లోకపాలోపమం నాథ మకామయత
 మేదినీ ॥ ౪౭ ॥ వత్స శ్చేరియసి జాత స్తేదిప్త్యైఽసౌ తవ రాఘవః । దిప్త్యా పుత్రగుణై
 ర్మ్యక్తో మారీచఇవ కాశ్యపః ॥ ౪౮ ॥ బల మారోగ్య మాయుశ్చ రామస్య విదితాత్మనః ।
 దేవాసురమనుష్యేషు సగర్భగ్యోగేషుచ ॥ ౪౯ ॥ ఆశంసతే జన స్సర్వో రాష్ట్రే పుర
 వరో తథా । ఆభ్యస్తాశ్చ బాహ్యశ్చ పౌరజానపదో జనః ॥ ౫౦ ॥ శ్రీయో వృద్ధా స్తరు
 ణ్యశ్చ సాయం ప్రాత స్సమాహితాః సర్వా దేవా స్సమస్య నిరామస్యాగ్ధే యశస్వినః ॥
 తేషా మాయాదితం దేవ త్వత్ప్రసాదా త్సమృద్ధ్యతాం । రామ విప్రీవరశ్యామం సర్వ
 శత్రునిబహ్వాణమ్ ॥ ౫౩ ॥ వశ్యామో యానూజ్యస్థం తవ రాజోత్తమాత్మజమ్ । తం
 దేవదేవౌపమ మాత్మజం తే స్వస్య లోకస్య హితే నివిప్రమ్ । హితాయ సః క్షిప్ర
 ముదారజప్తం ముదాఽభిషేక్తుం వరద త్వమహ్మసి ॥ ౫౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
 ద్విశీయస్సర్గః

తేషా మజ్జలిపద్మాని ప్రగ్రహీతాని స్వశః । ప్రతిగ్రహ్యబ్రవీద్రాజా తేభ్యః
 ప్రియహితం వచః ॥ ౧ ॥ అహోఽస్మి పరమశ్రీతః ప్రభావ శ్చతుర్థో మనుయన్తే
 శ్రేష్ఠం ప్రియం పుత్రం యావదాభ్యుత్థ మిచ్చన ॥ ౨ ॥ ఇతి ప్రత్యర్చ్య తా రాజా
 బ్రాహ్మణా నిద మబ్రవీత్ । వసిష్ఠం వామదేవంచ తేషా మేపౌపశ్యంస్వతామ్ ॥ ౩ ॥

చైత్ర శ్రీమా నయం మాసః పుణ్యః పుష్పితకాననః । యావరాజ్యాయ రామస్య
సర్వ మేషాపకల్ప్యతామ్ ॥ ౪ ॥ రాజ్య స్తాపరతే వాక్యే జనభూమో మహానభూత్ ।
శనై స్తస్మిన్ప్రళానేచ జనభూషే జనాభిషః ॥ ౫ ॥ వసిష్ఠం మునిశార్దూలం రాజా వచన
మబ్రవీత్ । అభిషేకాయ రామస్య యత్కర్తృ సపరిచ్ఛదమ్ ॥ ౬ ॥ తదద్య భగవ
న్స్తస్య మాజ్ఞాపయతు మర్హసి । తచ్చుత్వా భూమిపాలస్య నసిష్ఠో ద్విజస త్రమః ॥ ౭ ॥
ఆదిదేశాగ్రతో రాజ్య స్థితా న్యుక్తా నృతాజ్ఞలీలః సువర్ణాదీని రత్నాని బలీతా సశ్వా
షధీరపి ॥ ౮ ॥ శుక్లమాల్యాని లాజాంశ్చ పృథక్చ మఘసర్వషీ । అహతానిచ వాసాంసి
రథం సర్వాయుధాన్యపి ॥ ౯ ॥ చతురజం బలం చైవ గజంచ శుభలక్షణమ్ । చామర
వ్యజనే శ్వేతే ధ్వజం ఛత్రం చ పాణ్డురమ్ ॥ ౧౦ ॥ శతంచ శాతకుమ్భానాం కుమ్భానా
మగ్ని వర్చసామ్ । హిరణ్యశృంగ మృషభం సమగ్రం వ్యాఘ్రచిర్రుచ ॥ ౧౧ ॥ ఉపస్థా
పయత ప్రాత రగ్నయగారం మహీపతేః । యచ్ఛాస్య త్కించి దేప్యవ్యం తత్సర్వ ముప
కల్ప్యతామ్ ॥ ౧౨ ॥ అస్తాః పురస్య ద్వారాణి సర్వస్య నగరస్యచ । చంద్రవ్రస్థి
రర్చ్యంతాం ధూపైశ్చ ఘృణాహారిభిః ॥ ౧౩ ॥ ప్రశస్త మన్నం గుణవ ద్దధిక్షీరోపసేచ
నమ్ । ద్విజానాం శతసాహస్రేయత్ప్రకామ మలం భవేత్ ॥ ౧౪ ॥ సత్కృత్య ద్విజ
ముఖ్యానాం శ్వసి ప్రభాతే ప్రదీయతామ్ ఘృతం దధిచ లాజాశ్చ దక్షిణాశ్చాపి పుష్క
లాః ॥ ౧౫ ॥ సూర్యేఽభ్యుదితమాత్రే శోభ భవితా స్వస్తివాచనమ్ । బ్రాహ్మణాశ్చ
నిమత్త్యంతాం కల్ప్యంతా మాసనానిచ ॥ ౧౬ ॥ ఆబధ్యంతాం పతాకాశ్చ రాజమాన్యాశ్చ
సిచ్యతామ్ । సర్వేచ తాభావచరా గణికాశ్చ స్వలబ్ధతామ్ ॥ ౧౭ ॥ కత్వాం ద్వితీయా
మాసాద్య తిష్ఠన్తు సృపపశ్చనః । దేవాయతనచై త్యేషు సాన్న భక్షా సుదక్షిణాః ॥ ౧౮ ॥
ఉపస్థాపయితవ్యా సుప్త ర్తాల్యయోగ్యాః పృథక్పృథక్ దీప్తానిబద్ధా యోధాశ్చ సన్న
ధా మృప్తవాససః ॥ ౧౯ ॥ మహారాజాజ్ఞం సర్వే ప్రవిశన్తు మహిషాదయమ్ ఏవం వ్యా
దిశ్య విప్రౌ తౌ క్రియాన్తత్ర సునిశితౌ ॥ ౨౦ ॥ చక్రతు శ్చైవ యచ్ఛేషం పార్థివాయ
నివేద్య చాకృతమిత్యేవచాబ్రాతా మభిగమ్య జగత్పతిమ్ ॥ ౨౧ ॥ యథోక్తవచనం ప్రీతౌ
హర్షయన్త ద్విజర్షభౌ తతస్సుమన్త్రం ద్యుతిమా న్రాజా వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౨ ॥ రామసి
కృతాత్మా భవతా శీఘ్ర మాసీయతామితి । స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ సుమన్త్రౌ రాజశాస
నాత్ ॥ ౨౩ ॥ రామం తత్రానయాన్చక్రే రథేన రథినాం వరమ్ । అథ తత్ర సహసీనా
స్తదా దశరథం సృపమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రాచ్యోదీచ్యాః ప్రతిచ్యాశ్చ దాక్షిణ్యాశ్చ భూమి
పాః । స్నేహాచార్యాశ్చ యేచాన్యే వనశైలాన్తవాసినః ॥ ౨౫ ॥ ఉపసాన్చక్రే సర్వే
తం దేవాగ్ని వాసవమ్ । తేషాం మధ్యే స రాజర్షి ర్మరుతామివ వాసవః ॥ ౨౬ ॥ ప్రాసా
దష్టో రథగతం దదర్శాయాన్త మాత్మజమ్ । గర్భవ్యరాజ ప్రతిమం లోకే విఖ్యాతపేరు

౧౨ ॥ దీర్ఘబాహుం మహాసత్త్వం మత్తమాతజ్జగామినమ్ । చంద్రీకాన్తాననం
 రామ మతీవ ప్రియదర్శనమ్ ॥ ౨౮ ॥ రాపాదార్యగుణైః పుంసాం దృష్టిచిత్రాపహారిణమ్ ।
 సుర్భాభితప్తాః పర్జన్యం క్షోదయన్తమివ ప్రజాః ॥ ౨౯ ॥ స తతర్ప సమాయాన్తం పశ్య
 మానో నరాధిపః । అవతార్య సుమన్త్రస్తం రాఘవం స్యన్దనోత్తమాత్ ॥ ౩౦ ॥ పితు
 ఘమీపం గచ్ఛన్తం ప్రాజ్ఞలిః పృష్టతోఽన్యగాత్ । స తం కైలాసశృంగాభం ప్రాసా
 దం నరపుణ్యః ॥ ౩౧ ॥ ఆరురోహ స్థపం ద్రష్టుం సహసూతేన రాఘవః । స ప్రాజ్ఞలి రభి
 ప్రేత్య ప్రణతః పితు రన్తికే ॥ ౩౨ ॥ నామ స్వం శ్రావయన్త్రామో వపదే చందో పితుః ।
 తం దృష్ట్వా ప్రణతం పార్శ్వే కృతాజ్ఞలిపుటం స్థపః ॥ ౩౩ ॥ గృహ్యజ్ఞతా సమాశృప్య
 సస్వజే ప్రియ మాత్మజమ్ ॥ తస్మై చాభ్యుదితం దిన్యం మణికాఞ్చనభూషితమ్ ॥ ౩౪ ॥
 దిదేశ రాజా రుచిరం రామాయపరమాననమ్ । తవాననవరం ప్రాప్య న్యదీపయత రాఘ
 వః ॥ ౩౫ ॥ స్వయేవ ప్రభయా మేరు ముదయే వినులో రవిః । తేన విభాజితా తత్ర సా
 నభాఽభివ్యరోచత ॥ ౩౬ ॥ విమలగ్రహసక్షత్రా శారదీ ద్యా రివేష్టునా । తం పశ్య
 మానో స్థపతి స్తుతోష ప్రియ మాత్మజమ్ ॥ ౩౭ ॥ అలబ్ధైరతిమివాత్మానమాదర్శ
 తలసంస్థితమ్ । స తం సస్థిత మాభాష్య పుత్రం పుత్రనతాం వరః ॥ ౩౮ ॥ ఉవాచేదం
 వచో రాజా దేవేంద్రమివ కాశ్యపః । జ్యేష్ఠాయామసి మే వత్సాన్యం సదృశ్యాం సదృశ
 స్సుతః ॥ ౩౯ ॥ ఉత్పన్నస్త్వం గుణశ్రేష్ఠో మమ రామాత్మజః ప్రియః । త్వయా యతః
 ప్రజాశ్చేమా స్వగుణై రమరజ్జితాః ॥ ౪౦ ॥ తస్మాత్త్వం పుష్కయోగేన యావ
 రాజ్య మవాప్నుహి । కామత స్త్వం ప్రకృత్యైవ విసితో గుణవాససి ॥ ౪౧ ॥ గుణ
 వత్సపితు స్నేహాత్పుత్ర నత్యోమి తే హితమ్ । భూయో వినయ మాస్థాయ భవ నిత్యం
 జితేంద్రియః ॥ ౪౨ ॥ కామక్రోధసముత్థాని త్యజేథా వ్యసనానిచ । పరోక్షయా వర్త
 మానో వృత్త్యా ప్రత్యక్షయా యథా ॥ ౪౩ ॥ అమాత్యప్రభృతీ సురావః ప్రకృతీ శ్చాను
 రజ్జయ । కోష్ఠాగారాయథాగాభైః కృత్యా సన్నిచయా స్వహూః ॥ ౪౪ ॥ తుష్టాను
 రక్తప్రకృతి ర్యగి హలయతి మేదిసిమ్ । తస్య సస్థనిమిత్రాగ్ని లభ్యాఽమృతమివామ
 రాః ॥ ౪౫ ॥ తస్మాత్త్వమపి చాత్మానం నియమ్యైవం సమాచరతచ్ఛృత్వా సుహృద
 స్తస్య రామస్య ప్రియకారిణః ॥ ౪౬ ॥ త్వరితా శ్శీఘ్ర మభ్యేత్య కాసల్యామై స్యవే
 దయా ॥ సా హిరణ్యం చ గాత్రైవ రత్నాని వివిధానిచ ॥ ౪౭ ॥ వ్యాదిదేశ ప్రియాభ్యే
 భ్యః కాసల్యా ప్రమదోత్తమా । అథాభివాద్య రాజానం రథ మూరుహ్య రాఘవః ॥
 మయా స్వం ద్యుతిమ ద్యేష్ట జనోమైః ప్రతిపూజితః ॥ తేచాపి పౌరా స్థపతే ర్యచ
 స్తచ్ఛృత్వా తథా లాభ మిష్ట మాశు । సరేంద్రమామ స్త్ర్య గృహాగి గత్వా దేవా
 న్సమా నర్చు రతి ప్రహృష్టాః ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే తృతీయస్కంధః

గతేష్వపశ్యమహా భూయః పారేషు సహమన్త్రిభిః । మన్తయిత్వా తత శ్చక్రే
 నిశ్చయజ్ఞ సునిశ్చయమ్ ॥ ౧ ॥ శ్వపవ పుష్కర భవితా శ్వోభిషేచ్యస్తు మే సుతః । రామో
 రాజవతామృతో యావరాజ్య ఇతి ప్రభుః ॥ ౨ ॥ అథా నన్యహ మావిశ్య రాజా దశ
 రథ స్తదా । సూత మామ స్త్రియామాస రామం పునరిహనయ ॥ ౩ ॥ ప్రతిగృహ్య
 స తద్వాక్యం సూతః పునరుపాయయా । రామస్య భవనం శీఘ్రం రామ మానయతు
 పునః ॥ ౪ ॥ ద్వ్యద్ధౌ రావేదితం తస్య రామాయాఽగమనం పునః । శ్రుతైర్వచాపి
 రామ స్తం ప్రాప్తం శక్త్యాన్వితోఽభవత్ ॥ ౫ ॥ ప్రవేశ్య చై నం తస్మిలం రామో
 వచన మబ్రవీత్ । యదాగమనకృత్యం తే భూయ స్తద్భూమిహ్యశేషతః ॥ ౬ ॥ తమువాచ
 తత స్సూతో రాజా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి । శ్రుత్వా ప్రమాణ మత్రత్వం గమనాయేత
 రాయవా ॥ ౭ ॥ ఇతి సూతవచ శ్శ్రుత్వా రామోఽథ త్వరయాఽన్వితః । ప్రయయా
 రాజభవనం పున ద్దృష్టుం నరేశ్వరమ్ ॥ ౮ ॥ తం శ్రుత్వా సమనుప్రాప్తం రామం దశ
 రథో నృపః । ప్రవేశయామాస గృహం వివక్షుః ప్రియ ముత్తమమ్ ॥ ౯ ॥ ప్రవిశన్నే
 వచ శ్రీమా న్రాఘవౌ భవనం పితుః । దదర్శ పితరం దూరా త్పరిణత్య కృతాశ్చలిః ।
 ప్రణమన్తు సముత్థావ్య తం పరిష్కర్య భూమిపః । ప్రదిశ్య చాస్తై రుచిర మానసం పున
 రబ్రవీత్ ॥ ౧౦ ॥ రామ పృథ్తోఽస్మి దీర్ఘాయు ర్భుక్తా భోగా మయేషి తాః । అన్నవద్భిః
 క్రతుశ్చై స్తథేష్టం భూరిదక్షిణైః ॥ ౧౧ ॥ జాతమిష్ట మపత్యం మే త్వ మద్యానుపమం
 భువి । దత్త మిష్ట మనీలంచ మయా పురుష స త్తమః ॥ ౧౨ ॥ అనుభూతాని చేష్టాని మయా
 వీర సుఖాస్యపి । దేవర్షి తృప్తిప్రాణా మపృథోఽస్మి తథాత్మనః ॥ ౧౩ ॥ సకేఞ్చిన్తమ
 కర్తవ్యం తవాన్యత్రాభిషేచనాత్ । అతో యత్త్వా మహం బూరియాం తన్నే త్వం
 కర్తుమర్హసి ॥ ౧౪ ॥ అద్య ప్రకృతయ స్సర్వాస్తాఽమిచ్ఛన్తి సరాధివమ్ । అత స్తావం
 యువరాజాన మభిషేక్త్యామి పుత్రక ॥ ౧౫ ॥ అపిచాద్యాశుభా న్రామ స్వప్నే పశ్యామి
 దారుణాః । సనిర్ఘాతా దిప్రొల్లాచ పతతీహ మహాన్వనా ॥ ౧౬ ॥ అవప్తబ్ధంచ మే
 రామ సత్కర్తృ దారుణై ర్గోహైః । ఆవేదయన్తి దై వజ్ఞా స్సూర్యాజ్ఞారక రాహుభిః ॥
 ప్రాయేణహి నిమిత్తానా మీశృశానాం సముద్భవే రాజాహి మృత్యు మాహ్నోతి ఘో
 రాం చాపద మృచ్ఛతి ॥ ౧౭ ॥ తద్వావదేవ మే చేతో నవిముహ్యతి రాఘవ । తావ
 దేవాభిషిక్ష్వాస్య చలాహి ప్రాణినాం మతిః ॥ ౧౮ ॥ అద్య చన్ద్రోఽభ్యుపగతః పుష్యా
 త్సూర్యం పునర్వసూ । శ్వోపుష్యయోగం నియతం వత్స్యన్తే దై వచిన్తకాః ॥ ౧౯ ॥
 తతః పుష్యైరభిషిక్ష్వాస్య మన స్త్వరయతీవ మామశ్వ స్తావహ మభిషేక్త్యామి యా
 వరాజ్యే పర స్తపః ॥ ౨౦ ॥ తస్మా త్వయాఽద్య వ్రతినా నిశేయం నియతాత్మనా సహవ
 ధోవపవ స్తవా దర్శప్ర స్తరశాయినా ॥ ౨౧ ॥ సుహృద శ్చాప్రమత్తా స్తావం రక్ష స్వద్య

సు నతః(భవన్తి బహువిఘ్నాని కార్యాణ్యేవ విధానిహి॥౨౮॥ విప్రోపితశ్చ భవంతా
 నావదేవ పురాదితఃతావ దేవాభిషేక స్తే ప్రాప్తకాలో మతో మమ॥౨౯॥ కామం
 లు సతాం పృత్యే భాగితా తే భరతస్థితః | జ్యేష్ఠానువర్తీ ధర్మాత్మా సానుక్రోశో జితే
 యః ॥ ౨౯ ॥ కింతు చిత్తం మనుష్యాణా మనిత్యమితి మే మతిః | సతాంచ ధర్మని
 యానాం కృతశోభివ రాఘవ ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యుక్త స్సోభ్యసుజ్ఞాత శ్వేద్యావిన్యభిషే
 నే | వ్రజేతి రామగి పితర మభివాద్యాభ్యయా ద్గృహమ్ ॥ ౩౧ ॥ ప్రవిశ్య చాత్మనో
 శ్చ రాజ్ఞో ద్విష్టేఽభిషేచనే | తత్తేన వినిర్గమ్య మాతుర న్యపురం యయా ॥ ౩౨ ॥
 త్ర తాం ప్రవణామేవ మాతరం త్నామవాసిసీమ్ | వాగ్యతాం దేవతాగారే దదర్శా
 మాచరీం శ్రియమ్ ॥ ౩౩ ॥ ప్రాగేవచాగతా తత్ర సుమిత్రా లక్ష్మణ స్థదా | సీతా
 నాయితా శ్రుత్వా ప్రియం రామాభిషేచనమ్ ॥ ౩౪ ॥ తస్మిన్కాలేహి కాసల్యా
 స్థా వామిలితేక్షణానుమిత్రయాన్వాస్యమానా సీతయా లక్ష్మణేనచ ॥ ౩౫ ॥ శ్రుత్వా
 ప్రప్యేణ పుత్రస్య యావరాజ్యేఽభిషేచనమ్ | ప్రాణాయామేన పురుషం ధ్యాయ
 మానా జనార్దనమ్ ॥ ౩౬ ॥ తదా సనియమామేన సోఽభిగమ్యాభివాద్యచ | ఉవాచ
 సచనం రామో హర్షయం స్తా మనిన్దితామ్ ॥ ౩౭ ॥ అమృపిత్రా నియక్తోస్మి ప్రజాపా
 లనకర్తృణి | భవితా శ్వేదభిషేకో మే యథా మే శాసనం పితృః ॥ ౩౮ ॥ సీతయా పుష్ప
 వస్త్రవ్యా రజసియం మయా సహ | ఏవ మృత్విగుపాధ్యాయై స్సహ మా ముక్తవా
 నితా ॥ ౩౯ ॥ యాని యాన్యత్ర యోగ్యాని శ్వేద్యావిన్యభిషేచనేతాని మే మజ్జా
 న్యద్య వై దేహ్య శ్చాపి కారయ ॥ ౪౦ ॥ పత చ్చుగ్రతాపతు కాసల్యా చిరకాలాభి
 కాంక్షితమ్ | హర్షబాష్పాకులం వాక్య మిదం రామ మభాషత ॥ ౪౧ ॥ వత్స రామ
 చిరం జీవ హతా స్తే పరిపథినఃజ్ఞాతీ న్నే త్వం శ్రియా యుక్త సుమిత్రాయాశ్చ నన్దయ ॥
 కల్యాణే బరత సక్షత్రే మయి జాతోఽసి పుత్రక | యేన త్వయా దశరథో గుడై రారా
 ధితగి పితా ॥ ౪౨ ॥ అమోఘం బరత మే త్వం పురుషే పుష్కరేక్షణే | యేయమి
 త్వోకరాజ్యశ్రీగి పుత్ర త్వం సంశ్రయిష్యతి ॥ ౪౩ ॥ ఇత్యేవ ముక్తో మాతేదం
 రామో భాగితర మబ్రవీత్ | ప్రాక్షాలిం ప్రహ్వ మాసీన మభివీక్ష్య స్తయన్నిచ ॥ ౪౪ ॥
 లక్ష్మణేమాం మయా సార్థం ప్రశాధి త్వం వసున్ధరామ్ | ద్వితీయం మేఽస్తరాత్మానం
 త్వమియం శ్రీ రుపస్థితా ॥ ౪౫ ॥ సామిత్రే భుజ్వీ భోగాంస్తస్య మిష్టా నాగ్నిజ్యఫలా
 నిచ | జీవితం చ హి రాజ్యంచ త్వదర్థ మభికామయే ॥ ౪౬ ॥ ఇత్యుక్తాస్య లక్ష్మణం
 రామో మాతరా వభివాద్యచ | అభ్యసుజ్ఞాప్య సీతాంచ జగామ స్వం నివేశనమ్ ॥ ౪౭ ॥
 ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుర్థస్తకః.

సందిశ్య రామం పృవతి శ్వేద్యావిన్యభిషేచనే | పురోహితం సమాహూయ
 పసిష్ఠ మిద మబ్రవీత్ ॥౪౮॥ గచ్ఛేపవాసం కాకుత్స్థం కారయాద్య తపోధన | శ్రీయ

శోరాజ్యలాభాయ వధ్వాసహ యత వ్రతమ్॥౨॥ తథేతిచ స రాజాన ముక్త్యా వేదవిదాం
 వరః॥స్వయం వసిష్ఠోధగవాన్యయా రామనివేశనమ్॥౩॥ ఉపవాసయితం రామం మన్త
 విన్మస్త్రపారగః॥ బ్రాహ్మం రథవరం యుక్త మాస్థాయ సుదృఢవ్రతమ్॥ ౪ ॥ స రామభ
 వనం ప్రాప్య పాణ్డురాశ్రమసప్రభమ్॥ తిస్రః కత్యై రథేనై వ వివేశ మునిస త్రమః॥
 త మాగత మృషిం రామ స్త్వరన్నివ ససమ్భ్రమః॥ మానయిష్యస్సమానాన్వం నిశ్చ
 క్రామ నివేశనాత్ ॥౬॥ అభ్యేత్య త్వరమాణశ్చ రథాభ్యాశం మనీషిణిః॥ తతో౭వ
 తారయామాస పరిగృహ్య రథా త్వయమ్॥ ౮ ॥ స చై నం ప్రశ్రితం దృష్ట్యా సమ్భా
 ష్యభిప్రసాద్యచ॥ ప్రియార్హం హర్షయ నామ మిత్యువాచ పురోహితః॥ ౯ ॥ ప్రసన్న
 స్తే పితా రామ యావరాజ్య మవాప్సుసి॥ ఉపవాసం భవానద్య కరోతు సహ సీత
 యా॥ ౧౦ ॥ ప్రాత స్తా మభిషేక్తాహి యావరాజ్యే సరాధిపః॥ పితా దశరథః ప్రీత్యా
 యయాతీం సహజా యథా ॥ ౧౧ ॥ ఇత్యుక్త్యా సతదా రామ ముపవాసం యత
 వ్రతమ్॥ మన్తవి త్కారయామాస వై దేహ్యసహితం మునిః॥ ౧౨ ॥ తతో
 యథావ ద్రామేణ స రాజ్ఞో గురుర్నితః॥ అభ్యనుజ్ఞాప్య కాకుత్స్థం యయా రామ
 నివేశనాత్ ॥ ౧౩ ॥ సుహృద్భి స్తత్ర రామోపి సహసీనః ప్రియంవదైః॥ సభాజతో
 వివేశాథ తాననుజ్ఞాప్య సర్వశః॥ ౧౪ ॥ హృష్ట నారీ సరయుతం రామ వేత్స తదా బభౌ
 యథా మత్తద్విజగణం స్రప్తుల్లసశినం సరః॥ ౧౫ ॥ సరాజభవనప్రఖ్యా త్తస్మా ద్రామ
 నివేశనాత్॥ నిసృత్య దదృశే మార్గం వసిష్ఠో జనసంవృతమ్॥ ౧౬ ॥ బృన్ద బృన్దై
 రయోధ్యాయాం రాజమార్గా స్సమన్తతః॥ బభౌపు రభినమ్బాధాః కుతూహలజనై
 ర్వృతాః॥ ౧౭ ॥ జనబృన్దోర్ని సంఘర్ష హర్ష స్వస వత స్తదాబభౌవ రాజమార్గస్య
 సాగరస్యేవ నిస్వనః॥ ౧౮ ॥ సిక్తసమ్మృప్త రథ్యాహి తదహ ర్వసమాలినిః॥ ఆసీ దయో
 ధ్యా సగరీ సముచ్చితగృహధ్వజా॥ ౧౯ ॥ తదా హ్యయోధ్యానిలయ స్సస్త్రీ బాలా
 బలో జనః॥ రామా భిషేకమాకాంక్షా న్నా కాంక్షదుదయం రవే॥౨౦॥ ప్రజాలంకార
 భూతంచ జనస్యానందవర్ధనమ్॥ ఉత్సుకో౭భూజ్జిహ్వస్త్రస్తుం త మయోధ్యామహే
 త్వవమ్॥ ౨౧ ॥ ఏవం తం జనసమ్బాధం రాజమార్గం పురోహితః॥ పూహన్నివ జనో
 ఘం తంశచై రాజకులం యయా॥ ౨౨ ॥ సితా భగిశిఖరప్రఖ్యం ప్రాసాద మధిరుహ్య
 సః॥ సమీరాయా సరేద్ద్రోణ శక్రేణేవ బృహస్పతిః॥ ౨౩ ॥ త మాగత మభిప్రేత్య
 హిత్యా రాజాసనం సృపః॥ పవ్రచ్చ సచ తద్వై త త్స్మృత మిత్యభ్యవేదయత్॥ ౨౪ ॥
 తేన చై వ తదా తుల్యం సహసీనా స్సభానదః॥ ఆసనేభ్య స్సము త్తస్థః పూజయ స్తో
 పురోహితమ్॥ ౨౫ ॥ గురుణా త్వభ్యనుజ్ఞాతో మనుజౌఘం విసృజ్య తమ్॥ వివేశా స్తో
 పురం రాజా సింహా గిరిగుహమివ॥ ౨౬ ॥ తదగ్ర్యవేషప్రమదాజనాకులం మహే

వేత్త ప్రతిమం నివేశనమ్|విదీపయం శ్చార్చు వివేశపార్థివ శ్శశీవ తారాగణసమ్మలం
సః || ౨౬ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పక్షమస్సర్గః.

గతే పురోహితే రామ స్నాంతో నియతమానసః|సహపత్న్య విశాలాత్మ్యా
రాయణ ముపాగమత్ || ౧ || ప్రగృహ్య శిరసా పాత్రీం హవిషో విధివ త్తదామహతే
వతాయాజ్యం జహావ ద్వలితేనతే || ౨ || శేషంచ హవిష స్తస్య ప్రాశ్వాశాస్యా
సగి ప్రియమ్ | ధ్యాయన్నారాయణం దేవం స్వాస్తీర్ణే కుశసంస్తరే || ౩ || వాగ్యత
హ వై దేహ్య భూత్వా నియతమానసః | శ్రీమత్యాయతనే విష్ణో శ్శిశ్యే సరవరాత్
|| ౪ || ఏకయామావశిష్టాయాం రాత్ర్యాం ప్రతివిబుధ్య సః|అలక్ష్కారవిధిం కృత్త్వం
రాయామాస వేత్త సః || ౫ || తత్ర శృణ్వస్సుఖా వాచ స్సూతమాగధవద్దినామ్
గ్రావ్యం సద్ధ్యా ముపాసీనౌ జహప యతమానసః || ౬ || తుష్టావ ప్రణత శ్చైవ శిరసా
సంధుసూదనమ్|విమలత్కౌమసంవీతో వాచయామాస చ ద్విజాః || ౭ || తేహం పుణ్య
కామోఽథ గమిష్కరమధుర స్తదా | అయోధ్యాం పూరియామాస తూర్వీకా
హనునాదితః || ౮ || కృతోపవాసంతు తదా వై దేహ్య సహ రాఘవమ్|అయోధ్యా
లయ శ్శ్రుత్యా సర్వసి ప్రముదితో జనః || ౯ || తతః పారజన స్సర్వ శ్శ్రుత్యా రామా
భిషేచనమ్ | ప్రభాతాం రజసిం వృష్ట్యా చక్రే శోభయితుం పురీమ్ || ౧౦ || సితా భ్ర
శ్శిరాభేష దేవతాయతనేషుచ | చతుష్పథేషు రిధ్యాసు చై త్యేష్వప్త్రాల కేషుచ || ౧౧ ||
నానాపణ్యసమృద్ధేషు వశిజా మాపణేషుచ | కుటుమ్బినాం సమృద్ధేషు శ్రీమత్సు భవ
నేషుచ || ౧౨ || సభాసు చై వ సర్వాసు వృక్షేష్వాపి తేషుచ | ధ్వజా స్సముచ్చితా
శ్శ్చిత్రాః పతాకాశ్చాభవం స్తదా || ౧౩ || నటన ర్తకసజ్జనాం గాయకానాంచ గాయ
తామ్ | మనఃకర్తృసుఖావాచ శ్శుశ్రుప్రశ్చ తత స్తతః || ౧౪ || రామాభిషేకయుక్తాశ్చ
కథాశ్చక్ర ర్త్తితో జనాః | రామాభిషేకే సమ్ప్రాప్తే చత్వరేషు గృహేషుచ || ౧౫ ||
బాలా అపి క్రీడమానా గృహద్వా రేషు సంఘశః|రామాభిషేక సంయుక్తా శ్చక్రరేపం
మిథగి కథాః || ౧౬ || కృతపుష్పపహరిశ్చ ధూపగంధాధివాసితః | రాజమాంగళి కృత
శ్శ్రీమాన్మరై రామాభిషేచనే || ౧౭ || ప్రకాశకరణార్థంచ నిశాగమసశబ్దయా |
దీపవృత్తాం స్తథా చక్ర రనురధ్యాసు సర్వశః || ౧౮ || అలక్ష్కారం పురస్సైవిపం కృత్వా
తత్పురవాసినః | అకాంక్షమాణా రామస్య యావరాజ్యాభిషేచనమ్ || ౧౯ || సమేత్య
సృఘుశ్చ స్సర్వే చత్వరేషు సభాసుచ | కథయంతా మిథ స్తత్ర ప్రశశంసు ర్జనాధిపమ్ ||
అహోమహాత్మా రాజాయ మిత్వాకుకులనందనః | జ్ఞాత్వా యో వృద్ధమాత్మాసం
రామం రాజ్యేభిషేక్యతి || ౨౦ || సర్వే హ్యనుగృహీతాస్సన్య న్నో రామో మహీ
పతిః|విరాయ భవితా గోప్తా దృష్టలోకపరావరః || ౨౧ || అనుద్ధతఘనా విధ్వా న్ధర్మాత్మా

భాగ్యవత్సలః । యథాచ భాగ్యశ్రుషుస్సిగ్ధస్తథాఽస్తాన్వపి రాఘవః ॥ ౨౩ ॥ చిరం
జీవతు ధర్మాత్మా రాజా దశరథోఽనఘః । యత్ప్రసాదేనాభిషిక్తం రామం ద్రక్ష్యామహే
వయమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవంవిధం కథయతాం పౌరాణాం శుశ్రువుస్తదా । దిగ్భ్యోపి శ్రుత
వృత్తాంతాః ప్రాప్తా జానపదా జనాః ॥ ౨౫ ॥ తేతు దిగ్భ్యోః పురీం ప్రాప్తా ద్రష్టుం రామా
భిషేచనమ్ । రామస్య పూరయామాసుః పురీం జానపదా జనాః ॥ ౨౬ ॥ జనౌఘై స్తై
ర్విసర్వద్భి శ్శుశ్రువేతత్ర నిన్వసః । పర్వసూదీప్తవేగస్య సాగరసేవ నిన్వసః ॥ ౨౭ ॥
తతస్తదిన్ద్రక్షయసన్నిభం పురం దిదృక్షుభి ర్జానపదై రుపాగతైః । సమస్తత ససన్వస
మాకులం బభౌ సముద్రయాదోభి రివాన్త ప్రాదకమ్ ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండేషష్ఠస్కంధః.

జ్ఞాతిదాసియతో బాతా కై కేయోస్తు సహౌషితా । ప్రాసాదం చన్ద్రసిం
కాశ మారురోహ యదృచ్ఛయా ॥ ౧ ॥ సిక్తరాజపథాం రమ్యాం ప్రక్షీక్తకుసుమా
త్కరామ్ । అయోధ్యాం మన్థరా తస్మా త్ప్రసాదా దన్వనై క్షత ॥ ౨ ॥ పతాకాభి
ర్వరాధ్వాభి ర్భవజైశ్చ సమలజ్జృతామ్ । పృతాం స్వచ్ఛద్వపథగై శ్శిరసాన్నతజన్వై
ర్వృతామ్ ॥ ౩ ॥ మాల్యమోదకహస్తైశ్చ ద్విజేంద్రై రభినాదితామశుక్ల దేవ గృహ
ద్వారాం సర్వవాదిత్రనిన్వనామ్ ॥ ౪ ॥ సమ్మిహృప్తజనాకీర్ణా బ్రహ్మఘోషాభినాది
తామ్ । ప్రహృష్టవహస్తస్యశావం సమ్మిణ్డితగోవుషామ్ ॥ ౫ ॥ ప్రహృష్టముచితైః
పౌరై రుచ్చితధ్వజమాలినీమ్ । అయోధ్యాం మన్థరా దృష్ట్యా పరం విస్తయమాగతా ।
ప్రహస్నోత్సుల్లసయనాం పాణ్డరక్షౌమవాసినీమ్ । అవిదూరే స్థితాం దృష్ట్యా ధాత్రీం
పప్రచ్ఛ మన్థరా ॥ ౬ ॥ ఉత్తమేనాభిసంయుక్తా హర్షోహర్షరాసలీ రామమాతా ధనం
కిన్తు జనేభ్య సమ్మియచ్ఛతి ॥ ౭ ॥ అతిమాత్రం ప్రహస్నోయం కింజనస్యచ శంస మే
కారయిష్యతి కింవాపి సమ్మిహృష్టో మహీపతిః ॥ ౮ ॥ విదీర్యమాణా హర్షేణ ధాత్రీతు
పరయా ముదా । ఆచచక్షేఽథ కుబ్జాయై భూయసీం రాఘవశ్రియమ్ ॥ ౧౦ ॥ శ్వః
పుష్కేణ జితక్రోధం యావరాక్ష్యేన రాఘవమ్ । రాజా దశరథో రామ మభిషేచయి
తాఽనఘమ్ ॥ ౧౧ ॥ ధాత్ర్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా కుబ్జా ప్రిప్రమమృతా । కైలాస
శిఖరాకారా త్ప్రసాదా దవరోహత ॥ ౧౨ ॥ సా దహ్యమానా కోపేన మన్థరా పాప
దర్శినీ । శయానా మేత్య కై కేయూ మిదం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౩ ॥ ఉత్తిష్ఠ మాధే
కిం శేషే భయం త్వా మభివర్తతే । ఉపప్లుత మహూ ఘేన కిమాత్మానం నబుధ్యసే ॥ ౧౪ ॥
అనిష్టే నుభగాకారే సాభాగ్యేన వికత్తనే । చలంహి తవ సాభాగ్యం నద్యా స్సగీర
ఇప్రౌష్ఠగే ॥ ౧౫ ॥ ఏవముక్తాతు కై కేయూ దుష్టయా పశుషం వచః । కుబ్జయా పాప
దర్శిన్యా విషాద మగమత్సరమ్ ॥ ౧౬ ॥ కై కేయూ త్వబవీతు క్షాం కచ్చి త్తేమం న

మన్థరే । విషణ్ణవదనాం హి త్వం లక్షయే భృశమఃఖతామ్ ॥ ౧౭ ॥ మన్థరాతు వచ
 శ్శృత్యా కై కేయూ మన్థరాక్షరమ్ । ఉవాచ క్రోధసంయుక్తా వాక్యం వాక్యవిశా
 రదా ॥ ౧౮ ॥ సా విషణ్ణతరా భూత్వా కుబ్జా తస్యా హితై పిశోవిషాదయన్తి ప్రోవాచ
 భేదయన్తి చ రాఘవమ్ ॥ ౧౯ ॥ అక్షయ్యం సుమహా ద్వేషి ప్రసృత్య త్వద్విదినాశనమ్
 రామం దశరథో రాజా యావరాశ్యేఽభిషేక్ష్యతి ॥ ౨౦ ॥ సాఽస్మ్యగార్థే భయేమగ్నా
 దుఃఖశోకసమన్వితా । దహ్యమానాఽనలేనేవ త్వద్ధితార్థ మహాగతా ॥ ౨౧ ॥ తవ
 దుఃఖేన కై కేయి మమ దుఃఖం మహా ద్యవేత్ । త్వద్వృద్ధౌ మమ వృద్ధిశ్చ భవేదత్ర
 ససంశయః ॥ ౨౨ ॥ సరాధిపకులే జాతా మహిషీ త్వం మహిపతేః । ఉగ్రత్వం రాజధ
 ర్తానాం కథం దేవి నబుధ్యసే ॥ ౨౩ ॥ ధర్మవాదీ శతో భర్తా శ్లక్ష్యవాదీచ దారుణః శుద్ధ
 భావేన జానీషే తేనై వ మతిసన్నితా ॥ ౨౪ ॥ ఉన్మత్తం ప్రయుంజాన స్త్వయి సాన్త్వ
 మనన్ధకమ్ । అశ్లేనై వాద్యతే భర్తా కాసల్యం యోజయిష్యతి ॥ ౨౫ ॥ అపవాహ్యతు
 దుష్టాత్తా భరతం తవ బంధుషు కాశ్యే స్థాపయితా రామం రాజ్యే నిహతకంటకే ॥ ౨౬ ॥
 శత్రుః పతి ప్రవాదేన మాత్రేన హిత కామ్యయా । ఆశీవిష ఇవాశ్లేన బాలే పరిహృత
 స్త్వయా ॥ ౨౭ ॥ యథాహి కుర్యా తస్మాదేవా శత్రు రావ ప్రత్యుపేక్షితః । రాజా
 దశరథేనాద్య స పుత్రా త్వం తథా కృతా ॥ ౨౮ ॥ పాపేనాస్మతసా న్యేవ బాలే నిత్యం
 సుఖోచితే । రామం స్థాపయతా రాజ్యే సానుబంధా హతా హస్యసి ॥ ౨౯ ॥ సా ప్రాప్త
 కాలం కై కేయి క్షిప్రం కురు హితం తవ త్రాయస్య పుత్ర మాత్మానం మూల విస్మయ
 దర్శనే ॥ ౩౦ ॥ మన్థరాయా వచ శ్శృత్యా శయానా సా శుభాసనా । ఉత్తప్తా హర్షసం
 పూర్ణా చస్త్రోలేఖేవ శారదీ ॥ ౩౧ ॥ అతీవ సాతు సంపృప్తా కై కేయూ విస్మయాన్వితా ।
 ఏక మాధరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రదదౌ శుభమ్ ॥ ౩౨ ॥ దత్వా త్యాగరణం తస్యై
 కుబ్జాయై ప్రమదోత్తమా । కై కేయూ మన్థరాం దృష్ట్వా పునరేవాబ్రవీదిదమ్ ॥ ౩౩ ॥
 ఇదంహి మన్థరే మహ్య మాఖ్యాసి పరమం ప్రియమ్ । ఏతన్నే ప్రియ మాఖ్యాతుః కిం
 వా భూయః కరోమి తే ॥ ౩౪ ॥ రామేవా భరతేవాహం విశేషం నోపలక్షయేత్సాత్తు
 ప్తాస్మి యద్రాజా రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి ॥ ౩౫ ॥ స మే పరం కించి దిత స్త్వయా
 పునః ప్రియం ప్రియాన్యే సువచం వచః పరమ్ । తథాహ్య లౌచ స్త్వ మతః కిం ప్రియో
 తరం పరం వరం తే ప్రదదామితం వృణు ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తమస్కంధః.

మన్థరా త్వద్యసూయేనా ముత్సృజ్యా భరణంచతే । ఉవాచేదం తతో వాక్యం
 శోపమఃఖసమన్వితా ॥ ౧ ॥ హర్షం కిమిద మస్థానే కృతవత్ససి బాలిశే । శోకసాగర
 మధ్యస్థా నాత్మాన మవబుధ్యసే ॥ ౨ ॥ మనసా ప్రహసామి త్వం దేవి దుఃఖార్థితా సతీ
 యన్మోచితస్యే హృష్టాసి ప్రాప్తేదం వ్యససం మహత్ ॥ ౩ ॥ శోచామి దుర్మతిత్వం

తే కాహి ప్రాజ్ఞా ప్రహ్లాదేతే । అశే సుసత్వీపుత్రస్య వృద్ధిః పృథోఽపివాగతామ్ ।
భరతాదేవ రామస్య రాజ్యసాధారణా న్యయంతద్యచిన్త్య విషణ్ణాన్తి భయం భీతాన్తి
జాయతే ॥ ౫ ॥ లక్ష్మణోహి మహేష్వాసో రామం సర్వాన్త నాగతః । శత్రుఘ్నశ్చాపి
భరతం కాకుత్స్థం లక్ష్మణో యథా ॥ ౬ ॥ స్రత్యాసన్న కమేణాపి భరతస్యైవ భామిని
రాజ్యక్రమో విప్రకృష్ట స్తయోస్తావ ద్యవీయసాః ॥ ౭ ॥ విమృషం కృతచారిశ్రేస్తా
జ్ఞస్య ప్రాప్తకారిణః । భయాత్ప్రేవేపే రామస్య చిన్తయన్తీతవాత్తజమ్ ॥ ౮ ॥ సుభ
గాఖలు కౌసల్యా యన్యాః పుత్రోఽభిషేక్ష్యతే । యావరాజ్యేన మహతాశ్వః పు
ష్పేణ ద్విజో త్రమైః ॥ ౯ ॥ ప్రాప్తా సుమహతీం ప్రీతిం ప్రతీతాం తాం హతద్యిషమ్
ఉపహస్యసి కౌసల్యాం దాసీవత్త్వం కృతాబ్జలిః ॥ ౧౦ ॥ ఏనం చేత్త్వం సహస్రాభి
స్తస్యాః ప్రేష్యా భవిష్యసి । పుత్రశ్చ తన రామస్య ప్రేష్యభావం గమిష్యతి ॥ ౧౧ ॥
హృప్తాః ఖలు భవిష్యన్తి రామస్య పుమా స్తినీయః । అప్రహృప్తా భవిష్యన్తి స్నుహ
స్తే భరతక్షయే ॥ ౧౨ ॥ తాం దృష్ట్వా పరిమప్రీతాం బ్రువన్తి మన్థరాం తతః । రామ
స్యైవ గుణా దేవీ కై కేయీ స్రశింసహ ॥ ౧౩ ॥ ధర్మజ్ఞో గురుభి ర్దాన్తః కృతజ్ఞః స
త్యవాక్కుచిః । రామో రాజ్ఞః సుతో జ్యేష్ఠో యావరాజ్య మతోఽన్వతి ॥ ౧౪ ॥
భౌత్రా నభృత్యాంశ్చ దీప్థాయుః విభీన త్పాలయిష్యతి । సంతప్స్యసే కథా కుశ్లే
శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్ ॥ ౧౫ ॥ భరితశ్చాపి రామస్య ధునం వన్తశతాత్పమ్పిత్వ
ప్రతామహం రాజ్య మరాప్తా ఘోషస్వభః ॥ ౧౬ ॥ సా త్వ మధ్యురయే ప్రాప్తేనన్త
మానేచ మన్థరే । భవిష్యతిచ కల్యాణే కిన్దుగ్ధం పరితప్యసే ॥ ౧౭ ॥ యథా మ భుతో
మాన్య స్తథా భూయోపి రాఘవః । కౌసల్యాతోఽత్రి క్తం చ సోఽను శుశ్రూషతేహి
మామ్ ॥ ౧౮ ॥ రాజ్యం యనిహి రామస్య భరితస్యాపి తత్తదామన్యతేహి యథా
త్మానం తథా భౌత్రాంశ్చ రాఘవః ॥ ౧౯ ॥ కై కేయీవచనం శ్రుత్వా మన్థరా భృశ
నుఃఖతా । దీప్థమన్త్రం వినిశ్చిన్త్య కై కేయీ మిద మబ్రవీత్ ॥ ౨౦ ॥ అన్యదన్యసి
మాఖ్యాన్నాత్తాన మవబుద్ధ్యసే । శోకన్యసనవిస్తీర్ణే మజ్జన్తి దుఃఖసాగరే ॥ ౨౧ ॥
భవితా రాఘవో రాజా రాఘవస్యచ య స్సుతః । రాజభాశాత్తు కై కేయి భరతః పరి
హస్యతే ॥ ౨౨ ॥ నహి రాజ్ఞః సుతా సుర్యే రాజ్యే తిష్ఠన్తి భామిని । స్థాప్యమానేషు
సర్వేషు సుమహా ననయో భవేత్ ॥ ౨౩ ॥ తస్మా జ్ఞేయశ్శేహి కై కేయి రాజ్య తన్త్రాణి
పాథివాః । స్థాపయన్త్యనవద్యాగ్ని గుణవత్ప్రితరేష్వపి ॥ ౨౪ ॥ అసావత్యన్తనర్భగ్న
స్తవ పుత్రో భవిష్యతి । అనాధవ త్సుభేభ్యశ్చ రాజవంశాచ్చ వత్సలే ॥ ౨౫ ॥ సాహం
త్వదధీ సమోన్విస్తా త్వంతు మాం నావబుద్ధ్యసే । సపత్నవృద్ధౌ యా మే త్వం ప్రదేయం
దాతు మిచ్ఛసి ॥ ౨౬ ॥ ధుమ్రతుభరతు రామగి పౌష్ణ రాజ్యమకంటకమ్ । దేశా

స్తరం వా నయితా లోకాన్త మథాపి వా॥౨౭॥ బాలవనహి మాతుల్యం భరతో
నాయిత స్వయా । సన్నికద్వాచ్చ సాహగ్ధం జాయతే స్థావరేష్వపి ॥ ౨౮ ॥ భరతస్యా
ప్యనువశ శ్శత్రుఘ్నోపి సమగతః । లక్ష్మణస్తు యథారామం తథానైవా భరతం గతః॥
శూరియతేహి ద్రుమగి కచ్చిచ్ఛేతప్యై వనజీవిభిః । సన్నికద్వా దిషీకాభి ర్గోచితగి పరమా
స్థయాత్ ॥ ౩౦ ॥ గోస్తాహి రామం సౌమిత్రి గ్లక్ష్మణం చాపి రాఘవః । అశ్వినౌరివ
సౌభ్రాత్రం తయోగ్లోకేషు విశ్రుతమ్॥ ౩౧॥ తస్మాన్నలక్ష్మణే రామగి సాపం కించిత్కరి
ష్యతి । రామస్తు భరతే పాపం కుర్యాదితి నసంశయః॥ ౩౨ ॥ తస్మాద్రాజ్యహోదేవ
వనం గచ్ఛతు తే సుతః । ఏతద్ధిరోచతే మహ్యం భృశం చాపి హితం తవ॥ ౩౩॥ ఏనం
తే జ్ఞాపిష్యస్య శ్రేయశ్చైవ భవిష్యతియది చేద్భరతో ధర్మాత్పితృం రాజ్యమవా
ప్స్యతి ॥ ౩౪ ॥ స తే సుభోచితో బాలో రామస్య సహజో రిపుః । సమృద్ధాగ్ధస్య
సప్తాగ్ధో జీవిష్యతి కథం వశే ॥ ౩౫ ॥ అభిద్రుతమివారణ్యే సింహేన గజయాధవమ్ ।
ప్రచ్ఛాద్యమానం రామేణ భరతం త్రాతు మ్హసి॥౩౬॥ దర్పాన్ని రాకృతా పూర్వం
త్వయా సౌభాగ్యవ త్తయా । రామమూతా సవత్సీ తే కథం వైరం నయాతయేత్ ॥
యదాహి రామగి పృథివీ మవాప్స్యతి ప్రభూతరత్నాకరశ్చై లవ త్తనామ్ । తదా గమి
ష్యస్యశుభం పరాభవం సహైవ దీనా భరతేన భామినీ॥౩౭॥ యదాహి రామగి పృథివీ
మవాప్స్యతి ధుివం ప్రణస్తో భరతో భవిష్యతిఅతోహి సంచి స్తయ రాజ్య మాత్మజే
పరస్య చాద్యైవ వివాసకారణమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే౭ప్రమస్కంధః

ఏవ ముక్తాతు కై కేయి శ్రోధేన జ్వలితాననాదీన్లు మున్లుం వినిశ్యస్య మన్థరా
మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అద్య రామ మితః ష్ఠిప్రం వనం ప్రస్థాపమూమ్యహమ్ । యావ
రాజ్యేచ భరతం ష్ఠిప్ర మేవాభిషేచయే॥ ౨ ॥ ఇదం త్వదానీం సమృశ్య కేనోపాయేన
మన్థరే । భరతగి ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సతు రామగి కథంచన॥ ౩॥ ఏవ ముక్తా తయా
దేవ్యా మన్థరా పాపదర్శినీ । రామాగ్ధ ముపహింస న్తీ కై కేయి మిద మబ్రవీత్ ॥ ౪॥
హస్తేదానీం ప్రవక్ష్యామి కై కేయి శ్రూయతాం చ మే । యథా తే భరతో రాజ్యం
పుత్రగి ప్రాప్స్యతి కేవలమ్ ॥ ౫ ॥ కిం సన్కరసి కై కేయి స్కర న్తీవా నిగూహసీయదు
చ్యమాన మాత్మాగ్ధం మత్త స్వం శ్రోతు మిచ్ఛసి ॥ ౬ ॥ మయోచ్యమానం యది తే
శ్రోతుం ఛన్ధా విలాసిని । శ్రూయతా మభిధాన్యామి శ్రుత్వాచాపి విమృశ్య తామ్॥
శ్రుతై వినం వచనం తస్యా మన్థరాయాస్తు కై కయి । కించి దుత్థాయ శయనా తస్య
స్తిగ్ధా దిద మబ్రవీత్ ॥౭॥ కథయ త్వం మమోపాయం కేనోపాయేన మన్థరే । భరతగి
ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సతు రామగి కథంచన ॥ ౮ ॥ ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మన్థరా
పాపదర్శినీ । రామాగ్ధ ముపహింస న్తీ కున్ధా వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౦ ॥ తవ దైవాసురే

యథే సహ రాజ్విభిః పతిః । అగచ్ఛత్వా ముపాదాయ దేవరాజస్య సాహ్యకృత్ ॥
 దిశ మాస్థాయ నై దేవి దక్షిణాం దక్షిణా నృతి ॥ వై జయ స్త మితి ఖ్యాతం పురం
 యత్ర తిమిష్టజః ॥౧౦॥ స శమ్మర ఇతి ఖ్యాత శ్వతమాయా మహాసురః । దదా శక్రస్య
 సక్రామం దేవసంఘై ధనిర్జితః ॥౧౩॥ తస్మిన్ స్త హతి సక్రామే పురుషాన్ స్త విక్షతాః ।
 రాత్రౌ ప్రసుప్తాఘ్నై నిద్రిస్త తరసానాద్య రాక్షసాః ॥౧౪॥ తత్రాకరో న్న హ ద్యుద్ధం
 రాజా దశరథ స్తదా । అనురై శ్వ మహాబాహు శ్వస్త్రిశ్వశకలీకృతః ॥౧౫॥ అపవాహ్య
 త్వయా దేవి సక్రామా న్నప్తచేతసః । తత్రాపి విక్షత శ్వస్త్రిః పతి స్తే రక్షిత స్తవీయా ॥
 తుష్టేన తేన దత్తా తే ద్వా వరా శుభదర్శనే । స త్వయోక్తః పతిర్దేవి యదేచ్ఛేయం
 తదా వరా ॥౧౬॥ గృహ్ణీయామితి తత్రేన తథేత్సుక్తం మహాత్మనా అనభిజ్ఞా హృహం
 దేవి త్వయైవ కథితా పురా ॥ ౧౭ ॥ కక్షై మా తవ తు స్నేహాన్త నసా ధార్యతే మయా ।
 రామాభిషేక సమ్మూహాన్ని గృహ్య వినినర్తయ ॥ ౧౮ ॥ తౌ వరా యాచ భర్తారం భర
 తస్యాభిషేచనమ్ । ప్రవ్రాజనంచ రామస్య త్వం వర్షాణి చతుర్దశ ॥ ౧౯ ॥ చతుర్దశహి
 వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్ । ప్రజాభావగతస్నేహాస్థిరః పుత్రో భవిష్యతి ॥౨౦॥
 శ్రోణాగారం ప్రవిశ్యాద్య క్రుద్ధేవాశ్వపతే స్సతే । శేష్యాన స్త్వత్ప్రితాయాం త్వం భూ
 మా మలినవాసిని ॥ ౨౧ ॥ మాన్యైసం ప్రత్యుదీక్షేథా మాచై న మభిభాషథాః । రుదతీ
 చాపి తం దృష్ట్వా జగత్యాం శోకలాలసా ॥ ౨౩ ॥ దయతా త్వం సదా భర్తరత్ర మే
 నాస్తి సంశయః । త్వత్ప్రేతేచ మహారాజో విశేషిణి హుతాశనమ్ ॥ ౨౪ ॥ స త్వం
 శ్రోధయితుం శక్తో సక్రుద్ధాం ప్రత్యుదీక్షితుమ్ । తవ ప్రియార్థం రాజాహి ప్రాణానపి
 పరిత్యజేత్ ॥ ౨౫ ॥ సహ్యతి క్రమితుం శక్త స్తవ వాక్యం మహీపతిః । మందస్యభావే
 బుద్ధ్యస్య సాభాగ్యబల మాత్మనః ॥ ౨౬ ॥ మణిముక్తం సువర్ణాని రత్నాని వివిధానిచ
 దద్యా ద్దశరథో రాజా మాన్య తేషు మనః కృథాః ॥ ౨౭ ॥ యా తే దై వాసురే యుధే
 వకాదశరథో దదాత్ ॥ తౌ స్థారయ మహాభాగే సోధో మా త్వామతిక్రమేత్ ॥ ౨౮ ॥
 యదాతు తే వరం దద్యా త్వం ముత్థాప్య రాఘవః । వ్యసన్ధాప్య మహారాజు త్
 మిమం నృణాం యా వరమ్ ॥ ౨౯ ॥ రామం ప్రవ్రాజయారణ్యే నవ వర్షాణి పంచవ ॥ భరత
 క్రియతాం రాజా పృథివ్యాగి పార్థివస్వభః ॥ ౩౦ ॥ చతుర్దశహి వర్షాణి రామే ప్రవా
 జితే వనమ్ । రూఢశ్వ కృతమూలశ్చ శేషం స్థాస్యతి తే సుతః ॥ ౩౧ ॥ రామ ప్రవ్రాజన
 చై న దేవి యాచస్య తం వరమ్ ॥ ఏవం సేత్స్యన్తి పుత్రస్య సర్వాథా స్తవ భామిని ॥ ౩౨ ॥
 ఏవం ప్రవ్రాజిత శ్చై న రామో రామో భవిష్యతి ॥ భరతశ్చ హతామిత్ర స్తవ రాజ
 భవిష్యతి ॥ ౩౩ ॥ యేన కాలేన రామశ్చ వనా త్పృత్యాగమిష్యతి ॥ తేన కాలేన పుత్ర
 సే కృతవ ॥ భవిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ సంగృహీతమనుష్యశ్చ సుహృద్భి స్సార్థ మాత్ర

వాక్ | ప్రాప్తకాలంతు తే మన్యే రాజానం వీరసాధ్వనా || ౩౫ || రామాభిషేకసజ్జ-
 ల్పాన్నిగృహ్య వినివర్తయ | అనన్త మగ్రరూపేణ గ్రాహితా సా తత స్తయా || ౩౬ ||
 హృష్టా ప్రతీతా కై కేయీ మన్థరామిద మబ్రవీత్ | సాహి వాక్యేన కుబ్జాయాః కిశో-
 రీప్రోత్పథం గతా || ౩౭ || కై కేయీ విన్నయం ప్రాప్తా పరం పరమదర్శనా | కుబ్జే
 త్వం నాభిజానామి శ్రేష్ఠం శ్రేష్ఠాభిధాయినీమ్ || ౩౮ || పృథివ్యామసి కుబ్జానా
 ముత్తమా బుద్ధినిశ్చయే | త్వ మేవతు మమాగ్నేషు నిత్యయుక్తా హి తైషిణీ || ౩౯ ||
 నాహం సమవబుద్ధ్యయం కుబ్జే రాజ్య శ్చిక్కిన్వితమ్ | సన్నిదుస్సుస్థితాః కుబ్జా వక్త్రాః
 పరమదారుణాః || ౪౦ || త్వం పద్మమివ వాతేన సన్నతా ప్రియదర్శనా | ఉర స్తేభిని
 విప్లవం వైయావ త్కుంభం సమున్నతమ్ || ౪౧ || అధస్తా చోద్ధరం శాతం సునాభమివ
 లజ్జితమ్ | పరిపూర్ణంచ జఘనం సుషీనా చ పయోధరౌ || ౪౨ || విమలేష్టసమం వక్త్ర-
 మహూ రాజసి మన్థరే | జఘనం తవ నిర్లుప్తం రశనాదామశోభితమ్ || ౪౩ || జఙ్ఘే-
 భృశ ముపన్యస్తే పాదౌ చాప్యాయతా వ్రభౌ | త్వ మాయతాభ్యాం సక్తిభ్యాం మన్థరే
 డ్మేమవాసిని || ౪౪ || అగ్రతో మమ గచ్ఛ స్తీ రాజహంసీవ రాజసీ | ఆస న్యా శ్శమ్భరే
 మాయా సుహస్ర మసురాధిపే || ౪౫ || సర్వా స్తవ్యి నివిష్టాస్తా భూయ శ్చాన్యాస్స
 హస్రశః | తవేదం స్థగయద్దీప్తం రథ ఘోణ మివాయతమ్ || ౪౬ || మతయః కృత్రవి-
 ద్యాశ్చ మాయా శ్చాత్ర వసన్తి తే | అత్ర తే ప్రతిమోక్ష్యామి మాలాం కుబ్జే హిరణ్మ-
 యీమ్ || ౪౭ || అభిషిక్తేచ భరతే రాఘవేవ వసం గతే | జాత్యేనచ సువక్షేన సునిష్ఠ-
 ప్తేన మన్థరే || ౪౮ || లభ్యాన్ధాచ ప్రతీతాచ లేపయిష్యామి తే స్థగు | ముఖేచ తిలకం
 చిత్రం జాతరూపమయం శుభమ్ || ౪౯ || కారయిష్యామి తే కుబ్జే శుభాన్యాభరణానిచ |
 పరిధాయ శుభే వస్త్రే దేవతేవ చరిష్యసి || ౫౦ || చన్ద్ర మాహ్వయమానేన ముఖేనా
 ప్రతిమాననా గమిష్యసి గతిం ముఖ్యాం గర్వయన్తి ద్విషజ్జనమ్ || ౫౧ || తవాపి కుబ్జాః
 కుబ్జాయా సుర్యాభరణభూషితాః | పాదౌ పరిచరిష్యన్తి యథైవ త్వం సదా మమ ||
 ఇతి ప్రశస్యమానా సా కై కేయీ మిద మబ్రవీత్ | శయానాం శయనే శుశ్రే వేద్యా
 మగ్ని శిఖామివ || ౫౩ || గతోదకే సేతుబంధో నకల్యాణి విధీయతే | ఉత్తిష్ఠ కురు
 కల్యాణం రాజాన మనుదర్శయ || ౫౪ || తథా ప్రోత్సాహితా దేవీ గత్యా మన్థరయా
 సహ | క్రోధాగారం విశాలాక్షీ సౌభాగ్యమదగర్భితా || ౫౫ || అనేకతసాహస్రం
 ముక్తాహారం వరాంగనా | అవముచ్య వర్షార్ధాః శుభాన్యాభరణానిచ || ౫౬ || తతో
 హేమోపమా తత్ర కుబ్జావాక్యవశంగతా | సంవిశ్య భూమా కై కేయీ మన్థరా మిద
 మబ్రవీత్ || ౫౭ || ఇహ వా మాం మృతాం కుబ్జే సృపాయా వేదయిష్యసి | వసంతు
 రాఘవే ప్రాప్తే భరతః ప్రాప్యతి షీతిమ్ || ౫౮ || న సువక్షే హ్యర్థో నదత్సే ర్నచ

శ్రీమద్రామాయకే అయోధ్యాకాండే దశమస్కంధః.

భోజనైః । ఏష మే జీవితస్యాన్తా రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥ ౫౯ ॥ అహో పునస్తాం
మహిషీం మహిషీతో వచోభిరత్యర్థమహావరాక్రమైః ఉవాచ కుబ్జా భరతస్య మాత
రం హితం వచో రామ ముపేత్య చాహితమ్ ॥ ౬౦ ॥ ప్రపత్యతే రాజ్యమిదం హి
రాఘవౌ యచి ద్రువం త్వం సమతాచ తస్యసే । అతోహి కల్యాణియతస్య త త్తథా
యథా సుత స్తే భరతో లభిషేత్యతే ॥ ౬౧ ॥ తథా లివిధౌ మహిషీతు కుబ్జయా సమా
హతా వాగిషుభిర్దుహుర్దుహుః । నిధాయ హస్తా వృద్ధయే లివిస్త్రితా శశంసకుబ్జాం
కుపితా పునశిపునః ॥ ౬౨ ॥ యమస్య వామాం విషయం గతా మితో నిశామ్య కుబ్జే
ప్రతివేదయిష్యసివనం గతేవా సుచిరాయ రాఘవే సమృద్ధికామో భరతో భవిష్యతి ॥
అహంహి నై వాభరణాని సప్రజో నచస్తనం నాజ్ఞానపానభోజనమ్ । న కించి దిచ్ఛామి
నచేహ జీవితం నచే దితో గచ్ఛతి రాఘవౌ వనమ్ ॥ ౬౩ ॥ అద్ధైత మక్త్యావచనం
సుదారుణం నిధాయ సర్వాభరణాని భామినీ । అసంవృతా మా స్తరణేన మేదినీం తదా ల
భ్యిశ్యే పతితేవ కిన్నరీ ॥ ౬౪ ॥ ఉదీర్ఘసంరమ్భతమోపుతాననా తథా లవముగో తమ
మాల్వభూషణా । నరేంద్రోపత్నీ విమనా బభూవ సా తమోపుతా ద్యౌరివమగ్న తారకా ॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సవమస్కంధః.

విదర్శితా యథా దేవీ కుబ్జయా పాపయా భృశమ్ । తథా శేతేస్స సా భూమా
దిగ్ధవిధేవ కిన్నరీ ॥ ౧ ॥ నిశ్చిత్త మనసా కృత్యం సా సమ్యగితి భామినీ । మన్థరామై శనై
స్సవ్య మాచచక్షే విచక్షణా ॥ ౨ ॥ సా దీనా నిశ్చయం కృత్వా మన్థరావాక్యమోహితా ।
నాగకన్యేవ నిశ్చస్య దీర్ఘముష్ణంచ భామినీ ॥ ౩ ॥ ముహూర్తం చి స్తయామాస మార్గ
మాత్త సుఖావహమ్ । సా సుహృచ్చార్థకామాచ తం నిశమ్య సునిశ్చయమ్ ॥ ౪ ॥
బభూవ పరమప్రీతా సిద్ధిం ప్రాప్యేవ మన్థరా । అథ సా రుషితా దేవీ సమ్యక్కృత్వా
వినిశ్చయమ్ ॥ ౫ ॥ సంవివేశాబలా భూమా నివేశ్య భృకుటీం ముఖే । తత శ్చిత్త్రాణి
మాల్యాని దివ్యా న్యాభరణానిచ ॥ ౬ ॥ అపవిధాని కై కేయూతాని భూమిం ప్రవేదిరే
తయా తాస్యపవిధాని మాల్యా న్యాభరణానిచ ॥ ౭ ॥ అశోభయ స్తవసుధాం నక్షత్రాణి
యథాదినమ్ । క్రోధాగారే నిపతితా సా బభౌ మలినావృరా ॥ ౮ ॥ ఏకవేణీం దృఢం
బద్ధా గతసత్వేన కిన్నరీ । ఆజ్ఞాప్యచ మహారాజో రాఘవస్యాభిషేచనమ్ ॥ ౯ ॥ ఉప
స్థాన మనుష్టాప్య ప్రవివేశ నివేశనమ్ । అద్య రామాభిషేకో నై ప్రసిద్ధఇతి జన్ఞివాణా ॥
ప్రియాద్ధాం ప్రియ మాఖ్యాభుం వివేశా న్తశిపురం వశే । న కై కేయూత గృహం శ్రేష్ఠం
ప్రవివేశ మహాయశః ॥ ౧౦ ॥ పాణ్డరాభిమివాకాశం రాహుయు కం నిశాకరే ।

బద్ధిణసంఘుష్టం క్రౌంచ హంసయతాయతమ్ ॥ ౧౧ ॥ వాదిత్రరవసంఘుష్టం కుబ్జా
నైషుతమ్ ॥ ౧౨ ॥ శ్చిత్త్రగృహైశ్శమ్భకాశోకశోభితైః ॥ ౧౩ ॥ దాస్త

రాజతపావర్ణ వేదికాభి స్సమాయతమ్ । నిత్యపుష్పఫలై ర్విభజై ర్వాప్తిభి శ్చివశోభి
తమ్ ॥ ౧౪ ॥ దాంత రాజత పావర్ణ స్సంస్మృతం పరమాననైః । వివిధై రన్నపానై శ్చ
భక్ష్యై శ్చ వివిధై రపి ॥ ౧౫ ॥ ఉపపన్నం మహానైశ్చ భూషణై స్త్రిదివౌపమమ్ ।
తత్ప్రవిశ్య మహారాజ స్వమంత్రపుర మృద్ధిమత్ ॥ ౧౬ ॥ న దదన్య ప్రియాం రాజా
కై కేయూం శయనౌ తమేన కామబలసంయుక్తో రత్యర్థం మనుజాధిపః ॥ ౧౭ ॥ అపశ్య
న్దయితాం భార్యాం పత్రచ్చ విషసాదచిన హితస్య పురా దేవి తాం నేళామత్యవ ర్తత ॥
నచ రాజా గృహం శూన్యం ప్రవివేశ కదాచన । తతో గృహగతో రాజా కై కేయూం
పర్యపుచ్చత ॥ ౧౮ ॥ యథాపూర్వ మవిజ్ఞాయ స్వాస్థ్యలిప్తు మపణ్డితాం । ప్రతిహాకి
త్వతోపాచ సంప్రస్తా సుకృతాజ్ఞలిః ॥ ౧౯ ॥ దేవ దేవి భృశం క్రుద్ధా క్రోధాగార మభి
ద్రుతా । ప్రతిహార్యా వచ శ్శుభ్రత్వా రాజా పరమదుర్మనాః ॥ ౨౦ ॥ విషసాద పున
ర్భూయో బుభితవ్యా కులేన్ద్రియః । తత్ర తాం పతితాం భూమా శయానా మతథోచి
తామ్ ॥ ౨౧ ॥ ప్రతప్త ఇన దుఃఖేన సోఽపశ్య జ్జగతీపతిః । స వృద్ధ స్తరుణీం భార్యాం
ప్రాణేభ్యోపి గరియసీమ్ ॥ ౨౨ ॥ అపాపగి పాపసంక్కల్పాం దదన్య ధరణీతలేలతామివ
వినిష్క్రృతాం పతితాం దేవతామివ ॥ ౨౩ ॥ కిన్నరీమివ నిర్ధూతాం చ్యుతా మపురసం
యథామాయామివ పరిభ్రష్టాం హరిణీమివ సంయతామ్ ॥ ౨౪ ॥ కరేణుమివ దిగ్ధేన
విధాం మృగయునా వనే । మహాగజ ఇవాంశ్యే స్నేహా త్పిరినుమృగ తామ్ ॥ ౨౫ ॥ పరి
మృశ్యచ పాణిభ్యా మభిసన్త్రస్తచేతసః కామీ కమలపత్రాకీ మువాచ వనితామిదమ్ ॥
సతేఽహ మభిజానామి క్రోధ మాత్మని సంశ్రితమ్ । దేవి కేనాభిశక్తాసి కేనవాసి విమా
నితా ॥ ౨౬ ॥ యదిదం మమ దుఃఖాయ శేషే కల్యాణి పాంసుషుభామా శేషే కిమ
ర్థం త్వం మయి కల్యాణి జీవతి ॥ ౨౭ ॥ భూతోపహరిచిత్రేన మమ చిత్త ప్రమాధిని
సన్తి మే కుశలా నై ద్యా స్త్యభితుష్టాశ్చ స్వశః ॥ ౨౮ ॥ సుఖతాం త్వం కరిష్యన్తి
వ్యాధి మాచక్ష్య భామిని కస్యవా తే ప్రియం కార్యం కేన వా నిప్రియం కృతమ్ ॥ ౨౯ ॥
కగిప్రియం లభతా మద్య కోవా సుమహ దప్రియమిహాకోదీ ర్వాచ కాష్ఠీ స్తవ్యం దేవి
సంపరికోషణమ్ ॥ ౩౦ ॥ అవశ్యో వధ్యతాం కోవా కోవా నశ్యో విముచ్యతామ్ । దరి
ద్రగ్ కోభనత్వాశ్యో ద్రవ్యనాన్వా ప్యకించనః ॥ ౩౧ ॥ అహం చై వ మదీయాశ్చ సర్వే
తవ వశానుగాః । న తే కించి దభిప్రాయం వ్యాహన్తు మహ ముత్సహే ॥ ౩౨ ॥ ఆత్మసౌ
ఖ్యే విలేనాపి బ్రూహి యన్త ననే చ్చసి । బలమాత్మని జానన్తీ నహూం శక్తి తు మహసి ॥
కరిష్యామి తవ ప్రితిం సుకృతేనాపి తే శపే యావ దావ ర్తతే చక్రం తావతీ మే వసు
స్థరా ॥ ౩౩ ॥ ప్రాచీనా సిన్ధుసావీరా స్సౌరాష్ట్రా దక్షిణాపథాః పంగాంగమగధామత్స్యా
స్సమృద్ధాః కాకికోసలాః ॥ ౩౪ ॥ తత్ర జాతం బహువ్రన్త్యై ధనధాన్య మజావికమ్ ।

తతో వృణీష్వ కై కేయి యద్యత్త్వం మనసేచ్ఛసి॥ ౩౮ ॥ కిమాయాసేన తే భీరు ఉత్తి
ష్టోత్తిష్ట శోభనే । తత్త్వం మే బ్రూహి కై కేయి యత స్తే భయ మాగతమ్ ॥ ౩౯ ॥
తతే వ్యపనయిష్యామి నీహారమివ భాన్కురః । తథోక్తా సా సమాశ్రిస్తా న క్తుకామా తద
ప్రియమ్ ॥ ౪౦ ॥ పరివీడయితుం భూయో భర్తార ముపచక్రమ్ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండే దశమస్కంః.

తం మన్తధశరై ర్విధం కామవేగవశానుగమ్ ఉవాచ పృథివీపాలు కై కేయీ
దారుణం వచః ॥ ౧ ॥ నాన్తి విప్రకృతా దేవ కేన చిన్నానమానితా । అభిప్రాయస్తు
మే కశ్చిత్తమిచ్ఛామి త్వయా కృతమ్ ॥ ౨ ॥ ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజానీష్వ యది త్వం కర్తు
మిచ్ఛసి । అథ తద్వాప్యహరిష్యామి య దభిప్రార్థితం మయా ॥ ౩ ॥ తా మువాచ మహా
తేజాః కై కేయీ మీష దుత్స్పరః । (కామీ హ స్తేన సంగృహ్య మూర్ధజేషు శుచిస్త్రి
తామ్) ॥ ౪ ॥ అవలిప్తే నజానాసి త్వత్తః ప్రియతమా మమ మనుజో మనుజవాన్యథా
ద్రామా దన్యో నవిద్యతే ॥ ౫ ॥ తేనాత్మీయేన ముఖ్యేన రాఘవేణ మహాత్మనా శపే
తే జీవనాద్దేహ బూహి య స్తనసేచ్ఛసి ॥ ౬ ॥ యం ముహూర్త మపశ్యంస్తు న జీవేయ
మహం ధువమ్ । తేన రామేణ కై కేయి శపే తే వచన క్రియామ్ ॥ ౭ ॥ ఆత్మనావాత్మజై
శ్చాన్వై ర్బృణేయం మనుజ్జన్మభమ్ । తేన రామేణ కై కేయి శపే తే వచన క్రియామ్ ॥
భద్రే హృదయ మప్యేత దనుమృశ్యోద్ధరస్వ మామ్ ఏతత్సమీక్ష్య కై కేయి బూహి
యత్యాగు మన్యసే ॥ ౮ ॥ బల మాత్మని జానన్తీ సమాం శక్తిం తు మ్హసి । కరిష్యామి
తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే ॥ ౧౦ ॥ నా తద్గ మనా దేవిత మభిప్రాయ మాగతమ్
నిర్వాళ్యస్థాచ్చ హర్షాచ్చబభాషే దుష్టచం వచః ॥ ౧౧ ॥ తేన వాక్యేన సంపృప్తా త మభి
ప్రాయమాత్మ నః వ్యాజవహర మహాఘోర మభ్యాగత మివా స్తమ్ ॥ ౧౨ ॥ యథాక్రమే
ణ శపసి వరం మమ దదాసి చ తచ్చృణ్వస్తు త్రయ స్త్రింశ ద్వేషా స్సాన్నిఘరోగదూః ॥
చంద్రాదిత్యౌ నభ కైచ్చవ గ్రహ రాత్యౌ హసీ దిశః । జగచ్చ పృథివీ చేయం సగధర్వా
సరాక్షసా ॥ ౧౩ ॥ నిశాచరాణి భూతాని గృహేషు గృహ దేవతాః । యాని చాన్యాని
భూతాని జానీయు ర్భాషితం తవ ॥ ౧౪ ॥ సత్యసన్ధా మహాతేజా ధర్మజ్ఞ స్సుసమా
హితః । వరం మమ దదాత్సేష తన్నే శృణ్వస్తు దేవతాః ॥ ౧౬ ॥ ఇతి దేవి మహేష్వ
సం పరిగృహ్యభిశస్యచ । తతః పర మువాచేదం వరదం కామమోహితమ్ ॥ ౧౭ ॥ స్తర
రాజన్పురావృత్తం తస్మిన్ దై వాసురే రణే । తత్రచాచ్యవయ చ్చతురై ప్రవ జీవితృ
మస్తరా ॥ ౧౮ ॥ తత్రచాపి మయా దేవ యత్త్వం సమభిరక్షితః । జాగ్రత్యా యతమా
నాయా స్తతో మే ప్రాదదా వరా ॥ ౧౯ ॥ తోతు దత్తే వరా దేవ నిజేషా మృగయా
మృహమ్ । తవై వ పృథివీపాల సకాశే సత్యసన్ధర ॥ ౨౦ ॥ తత్ప్రీతిశ్రుత్య భర్తేణ సచే

క్షాస్యసి మే వరా । అదైవహి ప్రహస్యామి జీవితం త్వద్విమానితా ॥ ౨౧ ॥ వాక్ష్తా
త్రేణ తదా రాజా కై కేయ్యా స్వనశే కృతః । ప్రచస్కన్ద వివాశాయ పాశం మృగ
ఇవాత్మనః ॥ ౨౨ ॥ తతః పర మువాచేదం వరదం కామమోహితమ్ । వరా మే యా
త్వయా దేవ తదా దత్తౌ మహీపతే ॥ ౨౩ ॥ తౌ తావ దహ మదైవ వక్ష్యామి శృణు మే
వచః (యోఽభిషేకసమారమ్భో రాఘవస్యాపకల్పితః ॥ ౨౪ ॥ అనేనై వాభిషేకేణ
భరతో మేఽభిషిచ్యతామ్) యో ద్వితీయో వరో దేవ దత్తః ప్రీతేన మే త్వయా ॥ ౨౫ ॥
తదా దై వాసురే యుద్ధే తస్య కాలోఽయ మాగతః నవ పశ్చచ వర్షాణి దణ్డకారణ్య
మాశ్రితః ॥ ౨౬ ॥ చీరాజనజటాధారి రామో భవతు తాపసః । భరతో భజతా మన్య
యావరాజ్య మకంటకమ్ ॥ ౨౭ ॥ ఏష మే పరమగి కామో దత్తమేవ వరం వృణే ।
అద్యచై వహి పశ్యేయం ప్రయాన్తం రాఘవం వనమ్ ॥ ౨౮ ॥ స రాజరాజో భవ సత్య
సద్గతి కులంచ శీలం చహిరక్ష జన్మచ । పరత్ర వాసేహి వదన్త్యను త్రమం తపోధనా
స్సత్యవచో హితం సృణామ్ ॥ ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకాదశస్కంధః

తత శ్శ్రీత్యా మహారాజగి కై కేయ్యాదారుణం వచః చిన్తామభినమాపేదే ము
హూర్తం ప్రతతాపచ ॥ ౧ ॥ కింను మే యదివా స్వన్న శ్చిత్తమోహాఽపివా మమ ।
అనుభూతోపసగోవా మనసోవా పుష్పద్రవః ॥ ౨ ॥ ఇతి సంచిన్త్య తద్రాజా నాధ్య
గచ్ఛ త్తదాసుఖమ్ । ప్రతిభస్య చిరాత్సంజ్ఞాం కై కేయీవాక్యతాదితః ॥ ౩ ॥ న్యధితో
విక్లబ శైశ్చైవ వ్యాప్తీం దృష్ట్యా యథాన్యుగః । అసంవుతాయా మాసేనో జగత్యాం
దీర్ఘ ముచ్ఛ్వసత్ ॥ ౪ ॥ మణ్డలే పన్నగోరుగ్ధో మన్తై గ్రిహ మహావిషః । అహో
ధిగితి సామర్షో వాచ ముక్త్యా నరాధిపః ॥ ౫ ॥ మోహ మాపేదివా స్ఫూయ శ్శోకోప
హతచేతనః । చిరేణతు సృప సుంజ్ఞాం ప్రతిభస్య సుదుఃఖితః ॥ ౬ ॥ కై కేయీమ బ్రవీ
త్కుద్ధిధి ప్రదహన్ని నచక్షుషా । సృశంసే దుష్టచారిత్రే కులస్యాస్య వివాశిని ॥ ౭ ॥ కిం
కృతం తవ రామేణ పాపే పాపం మయాపి వా । సదా తే జననీతుల్యాం పుత్రిం వహతి
రాఘవః ॥ ౮ ॥ తస్మై వ త్వ మనగ్ధాయ కిం నిమిత్తమిహోద్యతా । త్వం మయాఽఽ
త్త వివాశాధం భవనం స్వం ప్రవేశితా ॥ ౯ ॥ అవిజ్ఞానాన్మృపసుతా వ్యాళీతీక్ష్ణవిషా
యథా । జీవలోకో యదా సర్వో రామస్యాహు గుణ స్తవమ్ ॥ ౧౦ ॥ అపరాధం క ము
ద్దిశ్య త్యక్ష్యామిష్ట మహం సుతమ్ । కాసల్యాంవా సుమిత్రాంవా త్యజేయమపివా
శ్రియమ్ ॥ ౧౧ ॥ జీవితం వాఽఽత్మనో రామం న త్వేవ పితృవత్సలమ్ పరా భవతి మే ప్రీతి
ద్వైప్రస్థా తనయ మగ్రజమ్ ॥ ౧౨ ॥ అపశ్యతస్తు మే రామం నష్టా భవతి చేతనా । తిష్ఠే
న్లోకో వినా సూర్యం సస్యం వా సలిలం వినా ॥ ౧౩ ॥ నతు రామం వినా దేహేతి క్షేత్ర
మమ జీవితమ్ । తదలం త్యజ్యతా మేష నిశ్చయగి పాపనిశ్చయే ॥ ౧౪ ॥ అపి తే చరణౌ

మూర్ఖా స్పృశామ్యేష ప్రసీద మే । కిమిదం చింతితం పాపే త్వయా పరమదారుణమ్ ॥
 అథ జ్ఞానసే మాం త్వం భరతస్య ప్రియాప్రియే । అస్తు య త్తత్త్వయా పూర్వం
 వ్యాహృతం రాఘవం ప్రతి ॥ ౧౬ ॥ స మే జ్యేష్ఠ సుతశ్చీమా ధర్మజ్యేష్ఠ ఇలీవమే ।
 తత్త్వయా ప్రియవాదిన్యా సేవాగ్ధం కథితం భవేత్ ॥ ౧౭ ॥ తచ్చుత్త్యా శోకసంతప్తా
 సంతాపయసి మాం భృశమ్ । అవిష్టాసి గ్రహం శూన్యం సా త్వం పరవశంగతా ॥ ౧౮ ॥
 ఇత్వాకూణాం కులే దేవి సమ్ప్రాప్త స్సుమహానయమ్ । అనయో నయసమ్పన్నే యత్ర
 తే వికృతా మతిః ॥ ౧౯ ॥ సహి కించ దయుక్తం వా విప్రియం వా పురా మమ । అకరో
 స్త్వం విశాలాక్షి తేన సశ్రద్ధామ్యహమ్ ॥ ౨౦ ॥ సను తే రాఘవ స్తుల్యో భరతేన
 మహాత్మనా । బహుశోహి సుబాలే త్వం కథాం కథయసే మమ ॥ ౨౧ ॥ తస్య ధర్మాత్మ
 నో దేవి వనే వాసం యశస్వినిః । కథం రోచయసే భీరు సవ నర్హాశి పశ్యచ ॥ ౨౨ ॥ అత్య
 స్త సుకుమారస్య తస్య ధర్మే ధృతాత్మ నః । కథం రోచయసే వాస మరణ్యే భృశదారుణే ॥
 రోచయస్యభిరామస్య రామస్య ప్రియదర్శనే । తవ శుశ్రూషమాణస్య కిమగ్ధం విప్ర
 వాసనమ్ ॥ ౨౩ ॥ రామోహి భరతా ద్భూయ స్తవ శుశ్రూష తే నదా । విశేషం త్వయి
 తస్మాత్తు భరతస్య సలక్షయే ॥ ౨౪ ॥ శుశ్రూషాం గౌరవం చైవ ప్రమాణం నచసక్రి
 యామ్ । కస్తే భూయ స్తరాం కుర్యా దస్యత్ర మనుజ్జన్మభాత్ ॥ ౨౫ ॥ బహూనాం
 స్త్రీసహస్రాణాం బహూనాం చోపజీవినామ్ । పరివాదోఽపవాదో వా రాఘవే నోప
 పద్యతే ॥ ౨౬ ॥ సా స్త్వయ స్సర్వభూతాని రామ శుద్ధేన చేతసా । గృహ్లాతి మనుజ
 వ్యాఘ్రిః ప్రియై ర్విషయవాసినః ॥ ౨౭ ॥ సత్యేన లోకా జ్ఞయతి దీనా దానేన రాఘవః ।
 గురూఞ్చ శ్రూషయా వీరో ధనుమా యుధి శాత్రవాన్ ॥ ౨౮ ॥ సత్యం దానం తవ
 స్త్యాగో మిత్రతా శౌచమాన్యదమ్ । విద్యాచ గురుశుశ్రూషా ధర్మవాణ్యేతాని రాఘవే ॥
 తస్మిన్నార్జవసమ్పన్నే దేవి దేవోపమే కథమ్ । పాప మాశంససే రామే మహర్షి సమ
 తేజసి ॥ ౩౦ ॥ సస్మరామ్యప్రియం వాక్యం లోకస్య ప్రియవాదినః । స కథం త్వత్క్రౌతే
 రామం వత్సామి ప్రియ మప్రియమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఉమాయస్మి స్తమ స్త్యాగ సుత్యం ధర్మ
 కృతజ్ఞతా । అవిహింసాచ భూతానాం తమృతే కాగతి ర్మమ ॥ ౩౩ ॥ మమ సృష్టస్య
 కైకేయి గతా స్తస్య తపస్వినిః । దీనం లాలప్యమానస్య కారుణ్యం కర్తు మర్హసి ॥ ౩౪ ॥
 పృథివ్యాం సాగరాంతాయాం యత్క్రింది దధిగమ్యతే । తత్సర్వం తవ దాస్యామి మాచ
 త్వాం మన్య రావిశేత్ ॥ ౩౫ ॥ అజ్ఞలిం కుర్తి కైకేయి పాదౌ చాపి స్పృశామి త్వే
 శరణం భవ రామస్య మాధర్మ్యో మా మహ స్పృశేత్ ॥ ౩౬ ॥ ఇతి దుఃఖాభిసంస్తం వి
 పస్తమచేతనమ్ । ఘూర్ణమానం మహారాజం శోకేన సమభిఘ్నతమ్ ॥ ౩౭ ॥ పారం శోక
 మనసా శు సారయ నం పునఃపునః । పత్నువాచాద కైకేయీ రౌద్రా రౌద్రతర

వచః || 30 || యది దత్వా వశా రాజన్యసః ప్రత్యనుతప్యసే । ధార్మికత్వం కథం వీర
 పృథివ్యాం కథయిష్యసి || 31 || యదా సమేతా బహవ స్త్వయా రాజన్యం సుహా ।
 కథయిష్యంతి ధర్మజ్ఞం తత్ర కేం ప్రతివత్సయి || 32 || యస్యాః ప్రసాదే జీవామి యాచ
 మా మభ్యపాలయత్ । తస్యాః కృతం మయా మిథ్యా కై కేయూత్యితి వత్సయి || 33 ||
 కిష్టిపత్వం సరేద్ద్రోణాం కరిష్యసి సరాధిప । యో దత్వా వర మదైన్యవ పునరన్యాని
 భాషసే || 34 || శ్రే బ్రహ్మ శ్చేన్యసకహతీయే స్వమాంసం షషిణే దదా । అశ్వర్క శ్చక్షుషీ
 దత్వా జగామ గతిము త్తమామ్ || 35 || సాగర స్సమయం కృత్వా సవేలా మతివర్తతే,
 సమయం మాన్యతం కాష్ఠీకి పూర్వస్మత్త మనుస్త్వర || 36 || స త్వం ధర్మం పరిత్యజ్య
 రామం రాజ్యేభిషిచ్యచ । సహ కౌసల్యయా నిత్యం రస్తు మిచ్ఛసి దుర్మతే || 37 || ధవ
 త్వధర్మో ధర్మోవా సత్యంవా యదివాన్యతమోయ త్వయా సంశ్రుతం మహ్యాం తస్య
 నాస్తి వ్యతిక్రమః || 38 || అహంహి విషమదైన్యవ వీత్వా బహు తవాగ్రతః । పశ్యత
 స్తే మరిష్యామి రామా యద్యభిషిచ్యతే || 39 || ఏకాహమపి పశ్యేయం యద్యహం
 రామమాతరమ్ (అజ్ఞాతం ప్రతిగృహ్య స్తం శ్రేయో నను మృతి ర్మమ || 40 || భరతే
 నాత్మనాచాహం శపేయం మనుజాధిప । యథా నాన్యేన తుష్యేయ మృతే రామ
 వివాసనాత్ || 41 || ఏతావ దుక్త్వా నచసం కై కేయూ విరరామహు) । విలపన్త
 చ రాజాసం సప్రతివ్యాజహరి సా || 42 || శ్రుత్వాతు రాజా కై కేయూ వృతం వర
 మశోభనమిరామస్యచ ననే వాస మైశ్వర్యం భరితస్యచ || 43 || నాభ్యభాషత కై కే
 యీం ముహూర్తం వ్యాకులేంద్రియః । ప్రైక్షతానిమిషో దేవీం ప్రయా మప్రియవాది
 నీమ్ || 44 || తాంహి వజ్రనమాం వాచ మాకన్యస్య హృదయాప్రియామ్ । దుఃఖశోక
 మయీం ఘోరాం రాజా స నుఖతోభవత్ || 45 || స దేవ్యా వ్యవసాయంచ ఘోరం
 చ శపథం కృతమిథ్యాత్వా రామేతి నిశ్యస్య భిన్న స్తవ రివాపతత్ || 46 || సప్తచిత్తో
 యథోన్మత్తో విపరీతో యథాన్యతరః హృతతేజా యథా సర్వో బభూవ జగతిపతిః ||
 దీనయాతు గిరా రాజా ఇతి హూనాచ కై కయీమ్ । అనర్థమిమ మథాభం కేన త్వ
 ముపదర్శితా || 47 || భూతోపహతచిత్తేన బ్రువన్తీ మాం నలజ్జనశీలవ్యసన మేతత్తే
 నాభిజానామ్యహం పురా || 48 || బాలాయా స్తత్త్విదానీం తే లక్షయే విపరీతవత్ ।
 కుతోవా తే భయం జాతం యాత్వమేవం విధం వరమ్ || 49 || రాష్ట్రే భరత మాసీసం
 పృణీషే రాఘవం వనే । వీరమై తేన భావేన త్వమేతే నాస్యతేనవా || 50 || యది భర్తృ
 ప్రియం కార్యం లోకస్య భరతస్యచ సృశంసే పాపసంక్లప్తే తుద్రే దుష్ప్రతకారిణిః
 కింసు దుఃఖ మళీకంవా మయి రామేచ పశ్యసి నకథంచి దృతే రామా ద్భరతో రాజ్య
 మాప్నోతే || 51 || రామాదపిహి తం మన్యే ధర్మతో బలవ త్తరమిదం ద్రక్ష్యామి

రామస్య వనం గచ్ఛేతి భాషితే॥౬౨॥ ముఖవర్ణం వివర్ణం తం యథా వేస్తు ముపప్లుతమ్ |
తాంహి మే సుకృతాం బుద్ధిం సుహృద్భిః సహ నిశ్చితామ్ ॥ ౬౩ ॥ కథం ద్రక్ష్యామ్య
పాపుత్రాం పరైః రివ హతాం చమూమ్ | కిం మాం వత్స్యంతి రాజానా నానాదిగ్భ్యః
స్సమాగతాః॥ ౬౪॥ బాలో ఒతాయ మైత్వాక శ్చిరం రాజ్య మకారయత్ | యదాత
బహుశా సృద్ధాః గుణవన్తా బహుశ్రుతాః॥ ౬౫ ॥ పరిప్రత్యంతి కాకుత్స్థం వత్యోవి
కిమహం తదా | కై కేయూ క్లిశ్యమానేన రామకి ప్రవాజితో మయా॥ ౬౬॥ య
సశ్యం బ్రవీమ్యేతత్త దసత్యం భవిష్యతి | కిం మాం వత్స్యతి కాసల్యా రాఘవేష
మాప్థితే॥౬౭॥ కించై నాం ప్రతి వత్యోమి కృత్యా విప్రియ మీదృశమ్ | యదా య
దాహి కాసల్యా దాసీవచ్చ సఖివచ ॥ ౬౮ ॥ భార్యావ ద్భగినీవచ్చ మాతృవ చ్చోష
వృత్తిసతతం ప్రియకామా మే ప్రియపుత్రా ప్రియంవదా॥ ౬౯ ॥ సమయా సత్కృత
దేవీ సత్కారాన్తా కృతేతవిధదానీం తత్తపతి మాం యన్తయా సుకృతం త్వయి॥౭౦॥
అపథ్య న్యజ్ఞానోపేతం భుక్త మన్నమివాతురమ్ | విప్రకారంచ రామస్య సమ్ప్రయాణ
వనస్యచ॥ ౭౧ ॥ సుమిత్రా ప్రేత్య వై భీతా కథం మే విశ్వసిష్యతి | కృపణం బత వై
దేహీ శ్రోష్యతి ద్వయ మప్రియమ్॥౭౨॥ మాంచ ఇచ్ఛత్వ మాపన్నం రామంచ వ
మాశ్రితమ్ | వై దేహీ బత మే ప్రాణాన్యోచ న్తీక్షపయిష్యతి ॥ ౭౩ ॥ హీనా హి
వతకి పాశ్చ్యే కిన్నరేణేవ కిన్నరీనహి రామ మహం దృష్ట్యా ప్రవసన్తం మహావనే॥౭౪॥
చిరం జీవితు మాశంసే రుదన్తం చాపి మైథిలీమ్ | సా నూనం విధవా రాజ్యం సపుత్ర
కారయిష్యసి॥ ౭౫ ॥ సహి ప్రవాజితే రామే దేవి జీవితు ముత్సహేసతీం త్వ మప
మత్యన్తం వ్యవస్యామ్యసతీం సతీమ్॥ ౭౬॥ రూపిణీ విషసంయుక్తాం వీత్యేవ మదిరా
నరః | అనృతై ర్భూమ మాం సాన్త్యే సాన్త్యయ న్తీస్త భాషసే॥ ౭౭ ॥ గీతశబ్దే
సంరుద్ధ్య లుభో మృగమివావధీః | అనార్యశ్రుతి మా మార్యాః పుత్రవిక్రాయకం ధ
వమ్ ॥ ౭౮ ॥ ధిక్కరిష్యంతి రథ్యాసు స్తురాపం బ్రాహ్మణ్యయాథా | అహోహ దుః
మహోహ కృచ్ఛం యత్ర వాచగీక్షమేతవ॥ ౭౯ ॥ దుఃఖమేవం విధం ప్రాప్తం పు
కృత మివాశుభమ్ | (త్వద్రక్షణం ప్రమాదేన స్వనాశాయ కృతం కృతమ్)॥౮౦॥ చిర
ఖలు మయా పాపేత్వం పాపేనాభిరక్షితా | అజ్ఞానా దుపసమ్నన్నా రజ్జు రుద్భంధినీయథ
రమమాణ స్త్వయా సార్థం మృత్యుం తావం నాభిలక్షయే | బాలో రహసి హస్తేన కృ
సర్పమివాస్పృశమ్ ॥ ౮౧ ॥ మయా హ్యపితృకకి పుత్ర స్సమహాత్మా దురాత్మనా | త
తు మాం జీవలోకోఽయం నూన మాక్రోష్టు మర్హతి॥౮౨॥ బాలిశో బత కామాత్
రాజా దశరథో భృశమ్ | యః స్త్రీకృతే ప్రియం పుత్రం వనం ప్రస్థాపయిష్యతి॥౮౩॥
వతే శ్చ బ్రహ్మచరే గ్నశ్చ గురుభి శ్చోషకర్షితః | భోగకాలే మహత్కృచ్ఛం చౌనరే

ప్రపత్స్యతే || ౮౫ || నాలం ద్వితీయం వచనం పుత్రో మాం ప్రతిభాషితుమ్ | స వనం
ప్రవ్రజేత్సుక్తో బాధ మిత్యేవ వక్ష్యతి || ౮౬ || యది మే రాఘవగి కుర్యా ద్వనం గచ్ఛేతి
చోదితః | ప్రతికూలం ప్రియం మే స్యాన్నతు వత్సగి కరిష్యతి || ౮౭ || శుద్ధభాషాహి
భావం మే నతు జ్ఞాస్యతి రాఘవగి స వనం ప్రవ్రజేత్సుక్తో బాధ మిత్యేవ వక్ష్యతి || ౮౮ ||
రాఘవేహి వనం ప్రాప్తే సర్వలోకస్య ధిక్క్లృతమ్ | మృత్యు రక్షమణీయం మాం నయి
ష్యతి యమక్షయమ్ || ౮౯ || మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుష్పజేఞ్చై మమ
జనే శేషే కింపాపం ప్రతిపత్స్యసే || ౯౦ || కౌసల్యాం మాంచ రామంచ పుత్రే చ యది
హాస్యసి | దుఃఖాస్య సహతీ దేవీ మా మేవానుమరిష్యతి || ౯౧ || కౌసల్యాంచ సుమి
త్రాంచ మాంచ పుత్రే ప్రీభిన్నహ | ప్రక్షిప్య సరకే సాత్వం కై కేయి సుఖతా భవ ||
మయా రామేణ చ త్యక్తం శాశ్వతం సత్కృతం గుణైః | ఇహ్వాకుకుల మహోభ్య మాకు
లం పాలయిష్యసి || ౯౩ || ప్రియం చేద్భరతస్యైత ద్రామప్రవాగ్జనం భవేత్ (మా
స్యమే భరతగి కాన్షీ త్వేతకృత్యం గతాయుషః || ౯౪ || హస్తానార్యే మమామిత్రే
సకామా భవ కై కయి | మృతే మయి గతే రామే వనం పురుషపుష్పవే || ౯౫ || సేదా
నీం విధనా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి | త్వం రాజపుత్రీవాదేన న్యవసో మమ
వేత్ససి || ౯౬ || అక్రీర్తి శ్చాతులా లోకే ధువగి పరిభవశ్చ మే | సర్వభూతేషు చావజ్ఞా
యథా పాపకృత స్తథా || ౯౭ || కథం రక్షై ర్విభు ర్వాత్వా గజాశ్చై విశ్చ ముహున్నహుః |
పద్భ్యం రామో మహారణ్యే వత్సో మే విచరిష్యతి || ౯౮ || యస్య త్వాహరసమయే
సూదాగి కుణ్డలధారిణః | అహం పురార్వాగి పచ నిస్త్య ప్రశ స్తం పానభోజనమ్ || ౯౯ ||
స కథం సు కషాయాణి తిక్తాని కటుకానిచ | భక్షయస్వస్య మాహారం సుతో మే వర్త
యిష్యతి || ౧౦౦ || మహాన్దనస్త్రి సువీతో భూత్వా చిరసుఖోపితః | కాషాయపరిధా
నస్తు కథం భూమా నివత్స్యతి || ౧౦౧ || కస్యైత ద్దారుణం వాక్య మేవం విధ మచిన్తి
తమ్ | రామస్యారణ్యగమనం భరతస్యాభిషేచనమ్ || ౧౦౨ || ధిగస్త్యయోషితో నామ
శతా స్సాన్విర్భవరాస్సదా | న బ్రవీమి ప్రియ సుర్వా భరతస్యైవ మాతరమ్ || ౧౦౩ ||
అనర్థభావేర్గర్భరే నృశంసే మమానుతాపాయ నివిష్టభావేకిమ ప్రియం పశ్యసి మన్ని
మిత్తం హితానుకారిణ్యభవాపి రామే || ౧౦౪ || పరిత్యజేయగి పితరోహి పుత్రాన్భా
ర్యాగి పటంశ్చాపి కృతానురాగాః | కృత్సంహి సర్వం కుపితం జగత్సాగి ద్రౌపైవ
రామం వ్యసనే నిమగ్నమ్ || ౧౦౫ || అహం పున ద్వేవకుమారరూప మలక్ష్మ్యతం తం
సుత మాన్రజ స్తం | నన్దామి పశ్యన్నపి దర్శనేన భవామి దృష్ట్యాచ పునర్యువేవ || ౧౦౬ ||
వివాపి సూర్యేణ భవేత్పవన్తి రివన్నతా వజ్రధరోణవాపి | రామంతు గచ్ఛన్త మిత
స్సమీక్ష్య భవేత్సకశ్చి త్త్వితి చేతనా మే || ౧౦౭ || వినాశకామా మహితా మమిత్రా

మానానయం మృత్యుమివాత్మనస్తాన్విమ్ । చిరం బతాజ్ఞేన ధృతాసి సర్వీ మహావిహితేన హతోఽస్మి మోహతో ॥ ౧౦౮ ॥ మయాపి రామేణచ లక్ష్మణేన ప్రశాన్తు హీనౌ భరత స్సహ త్వయా । పురంచ రాష్ట్రంచ నిహత్య బాన్ధవాన్తమాహితానాంచ భవాభిహర్షిణీ ॥ ౧౦౯ ॥ సృశంసమృత్యే వ్యసనప్రహరిణి ప్రసహ్యవాక్యం యదిహాద్య భాషసే । ననామ తే కేన ముఖాత్పత స్త్యధో విదీర్యమాణా రదనా స్సహస్రధా ॥ ౧౧౦ ॥ సకించి దాహాహిత మప్రియం నహో నవేత్తి రామగి పరుమాణి భాషితుమ్ । కథంసు రామే హ్యభిరామవాదిని బ్రవీషి దోషాన్లణనిత్యసమృతే ॥ ౧౧౧ ॥ ప్రతాప్యవా ప్రజ్వలవా ప్రణశ్యవా సహస్రశో వాస్ఫుటితామహీం వ్రజ । స తే కరిష్యామి వచ స్సుదారుణం మమాహితం కేకయరాజపాంసని ॥ ౧౧౨ ॥ క్షురోపమాం నిత్య మసత్ప్రియం వదాం ప్రదుష్టభావాం స్వకులోపఘాతినీమ్ । నజీవితుం త్వాం విషహే మనోరమాం దిధక్షమాణాం హృదయం సబంధనమ్ ॥ ౧౧౩ ॥ నజీవితం మేఽస్తి పునగి కుత స్సుఖం వినా త్తజేనాఽత్మనతాం కుతో గతిః । మమాహితం దేవి సకర్తు మ్హసి స్పృశామి పాదావపి తే ప్రసీద మే ॥ ౧౧౪ ॥ స భూమిపాలో విలపన్ననాథవత్ స్త్రియా గృహీతో హృదయేఽతిమాత్రయాపపాత దేవ్యా శ్చరణౌ ప్రసారితా పుభావసంస్పృశ్య యథాతురస్తధా ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వాదశస్కంః.

అత దన్తం మహారాజం శయాన మతథోచితమ్ । యయాతిమివ పుణ్యాస్తే దేవలోకాత్పరిచ్యుతమ్ ॥ ౧౧ ॥ అనగ్రూపా సిద్ధార్థా హ్యభీతా భయదర్శినీ । పునరాకారయామాస తమేన వర మంగనా ॥ ౧౨ ॥ త్వం కన్ధినీ మహారాజ సత్యవాదీ దృఢవ్రతః । మమ చేమం వరం కస్త్యా ద్విధారయతు మిచ్ఛసి ॥ ౩ ॥ ఏనము క్తస్తు కైకేయ్యా రాజా దశరథ స్తదా । ప్రత్యువాచ తతః శ్రుద్ధో ముహూర్తం విహ్వలన్నివ ॥ ౪ ॥ మృతే మయి గతే రామే ననం మనుజపుష్కవే । హస్తానార్యే మమామిత్రే సకామా సుఖినీ భవ ॥ ౫ ॥ స్వగ్నేపి ఖలు రామస్య కుశలం దైవతై రహమ్ । ప్రత్యాదేశా దభిహితం ధార్మయిష్యే కథం బల ॥ ౬ ॥ కైకేయ్యాగి ప్రియకామేన రామగి ప్రన్రాజతో వనమ్ । యది సత్యం బ్రవీమ్యే తత్తదసత్యం భవిష్యతి ॥ ౭ ॥ అపుత్రేణ మయా పుత్ర శ్శ్రీమేణ మహతా మహా ॥ రామో లభ్యో మహాబాహు సకథం త్యజ్యతే మయా ॥ ౮ ॥ శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ జితక్రోధః క్షమాపరః । కథం కమలవత్రాక్షో మయా రామో విహస్యతే ॥ ౯ ॥ కథమిందీవరశ్యామం దీర్ఘ బాహుం మహాబలమ్ । అభిరామ మహం రామం ప్రేమయిష్యామి దణ్డాకా ॥ ౧౦ ॥ సుఖానా ముచితస్త్రివ దుగిత్తై రనుచితస్యచిదుగిఖం నామానుపశ్యేయం కథం రామస్య ధీమతః ॥ ౧౧ ॥ యది దుగిఖ మకృత్యాద్య మమ సంక్రమణం భవేత్ । అదుగిఖాన్మస్య రామస్య తత స్సుఖ మవాప్నుయామ్ ॥ ౧౨ ॥ సృ

శంసే పాపసంకల్పే రామం సత్యపర్యక్రమమ్ | కిం విప్రియేణ కై కేయి ప్రియం యోజ
యసే మమ || ౧౩ || అక్తిర్నిరతులా లోకే భువిషి పరిభవశ్చ మే | తథా విలపత స్తస్య
పరిభిమితచేతసః || ౧౪ || అస్తమభ్యగమ త్సూక్ష్మో రజనీచాభ్యవ ర్తత | సా త్రియా
మా తథాఽఽర్తస్య చన్ద్రమణ్డలమణ్డితా || ౧౫ || రాజ్ఞో విలపమానస్య నవ్యభాసత
శర్వరీ | తథై ప్రాప్తం వినిశ్చస్య వృద్ధో దశరథో నృపః || ౧౬ || విలలాపా ర్తవ ద్దుఃఖం
గగనాన క్తలోచసః | నప్రభాతం త్వయేచ్ఛామి నిశే నక్షత్రభూషణే || ౧౭ || క్రియ
తాం మే దయా భద్రే మయాఽయం రచితోజ్జ్వలిః | అభవా గమ్యతాం శీఘ్రం నాహ
మిచ్ఛామి నిష్ఫలకామ్ || ౧౮ || సృశంసాం కై కయీం ద్రష్టుం యత్కృతే ప్యససం
మహత్ | ఏవ ముక్త్యా తతో రాజా కై కయీం సంయతాజ్జ్వలిః || ౧౯ || ప్రసాదయా
మాన పునః కై కయీం చేద మబ్రవీత్ | సాధున్మత్తస్య దీనస్య త్వద్గతస్య గతాయు
షః || ౨౦ || ప్రసాదగి క్రియతాం దేవి మమ రాజ్ఞో విశేషతః | శూన్యేన ఖలు ను
శ్రోణి మయేదం సముదాహృతమ్ || ౨౧ || కురు సాధు ప్రసాదం మే బాలే సహృదయా
హ్యసి | ప్రసీద దేవి రామా మే త్వద్గతం రాజ్య మవ్యయమ్ || ౨౨ || లభతా మసి
తాపాన్దే యశః పర మవాఘ్నహిమమ రామస్య లోకస్య గురూణాం భరతస్యచ || ౨౩ ||
ప్రియ మేతద్గురుశ్రోణి కురు చారుముఖేణే | విశుద్ధభావస్య సుదుష్టభావా తామేక్ష
ణస్యాశ్రుకలస్య రాజ్ఞః | శ్రుత్వా విచిత్రం కరుణం విలాపం భర్తృర్మృశంసా సచకార
వాక్యమ్ || ౨౪ || తత స్సరాజా పునరేవ మూర్ఛితః ప్రియా మనుష్టాం ప్రతికూలభాషి
ణీమ్ | సమీక్ష్య పుత్రస్య వివాససం ప్రతి క్షితౌ వినంజ్ఞో నివసాత దుఃఖితః || ౨౫ ||
ఇతీవ రాజ్ఞో వ్యధితస్య సా నిశా జగామ ఘోరం శ్వసతో మనస్వినః | విబోధ్యమాసః
ప్రతిబోధనం తదా నివారయామాస సరాజస త్తమః || ౨౬ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండే త్రయోదశస్కంధః.

పుత్రశోకార్జితం పాపా విసంజ్ఞం పతితం భువి | వినేష్టమాస ముత్పేక్ష్య నై
హ్వౌక మిద మబ్రవీత్ || ౧ || పాపం కృత్యేవ కిమిదం మమ సంక్రిత్య సంక్రమమ్ | శేషే
క్షితితలే సన్నః స్థితాస్య త్వం స్థాతు మ్హసి || ౨ || ఆహు సుత్యంహి పరమం ధర్మం
ధర్మవిదో జనాః | సత్య మాక్రిత్య హి మయా త్వంచ ధర్మం ప్రచోదితః || ౩ || సం
క్రిత్య నై బ్య శ్చేన్ద్రనాయ స్వాంతనుం జగతీపతిః | ప్రదాయ పక్షిణే రాజన్యగామ గతి
ముత్తమామ్ || ౪ || తథా హ్యశర్క నైజనీవ్య బ్రాహ్మణే వేదపారగే | యాచమానే
స్యకే నేత్రే ఉద్ధృత్య సుమనా దదా || ౫ || సరితాం తు పతి స్సృల్పాం మర్యాదాం
సత్యమన్వితః | సత్యానురోధాత్సమయే స్వాం వేలాం నాతి వర్తతే || ౬ || సత్య మేక
పదం బహు సత్యే ధర్మగి ప్రతిష్ఠితః | సత్య మేవాత్యయా వేదా సుత్యేనై వాప్యతే పర

మ్ ॥ ౭ ॥ సత్యం సమనువర్తస్య యది ధర్మే ధృతా మతిః । సఫల స్స వరో మేఽస్తు
 వరదోహ్యసి స త్తమ ॥ ౮ ॥ ధర్మస్యైవాభికామార్థం మమ చైవాభివోదనాత్ । సప్రా
 జయ సుతం రామం త్రిభిలు త్వం బ్రవీమ్యహమ్ ॥ ౯ ॥ సమయం చ మమార్చ్యమం
 యది త్వం నకరిష్యసి । అగ్రత స్తే పరిత్యక్తా పరిత్యక్త్యామి జీవితమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏవం
 ప్రచోదితో రాజా కైకేయ్యా నిర్విశక్యయా । నాశక త్వాశ ముక్త్యా క్తుం బలిరిన్ద్రో
 కృతం యథా ॥ ౧౧ ॥ ఉద్భాస్త్వహృదయ శ్చాపి వివర్ణవదనోఽభవత్ । స ధుర్యోనై
 పరిస్పృశ్యస్యగచక్రాంతరం యథా ॥ ౧౨ ॥ విహ్వలాభ్యాంచ నేత్రాభ్యా మపశ్యన్నీవ
 భూమిపః । కృచ్ఛాన్ధైర్ద్రోణ సంస్తభ్య కైకేయా మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧౩ ॥ యస్తే
 మస్త్రీకృతః పాణి రగ్నో పాపే మయా ధృతః । తం త్యజామి స్వజంచాపి తవ పుత్రం
 సహ త్వయా ॥ ౧౪ ॥ ప్రయాతా రజనీ దేవీ సూర్యస్యోదయనం ప్రతి । అభిషేకం
 గురుజన స్త్వరయిష్యతి మాం ధ్రువమ్ ॥ ౧౫ ॥ రామాభిషేకసంభారై స్తదగ్రముప
 కల్పితైః । రామః కారయితవ్యో మే మృతస్య సలిక్రియామ్ ॥ ౧౬ ॥ త్వయా
 సపుత్రయా నైవ కర్తవ్యా సలిక్రియా) వ్యాహంతాస్యశుభాచారే యది రామా
 భిషేచనమ్ ॥ ౧౭ ॥ సచ శక్తోఽస్మ్యహం దృష్టుం దృష్ట్యై పూర్వం తథానుఖమ్ । హత
 హర్షం నిరానందం పునర్జన మవాఙ్ముఖమ్ ॥ ౧౮ ॥ తాం తథా బ్రువత స్తస్య భూష
 వస్య మహాత్మనః । ప్రభాతా శర్వరీ పుణ్యా చన్ద్రనిక్షత్రశాలినీ ॥ ౧౯ ॥ తతః పా
 సమాచారా కైకేయా పార్థివం పునః । ఉవాచ వాక్యం పరుషం వాక్యజ్ఞా క్రోధ
 మూర్ఛితా ॥ ౨౦ ॥ కిమిదం భాషసే రాజ న్వాక్య మంగరుజోపమమ్ । ఆనాయయితు
 మక్లిష్టం పుత్రం రామ మిహాన్వసి ॥ ౨౧ ॥ స్థాప్య రాజ్యే మమ సుతం కృత్వా రామ
 వనేచరమ్ । నిస్సవత్నాంచ మాం కృత్వా కృతకృత్యో భవిష్యసి ॥ ౨౨ ॥ స నున్న
 ఇవ తీర్ణేన ప్రతోదేన హయోత్తమః । రాజా ప్రచోదితోఽభీక్ష్యం కైకేయామి
 బ్రవీత్ ॥ ౨౩ ॥ ధర్మబంధేన బధోస్మి నప్రాచ మమ చేతనా । జ్యేష్ఠం పుత్రం ప్రియ
 రామం ద్రష్టు మిచ్ఛామి ధార్మికమ్ ॥ ౨౪ ॥ తతః ప్రభాతాం రజనీ ముదితేచ దివాకరే
 పుణ్యే నక్షత్రయోగేచ ముహూర్తేచ సమాగతే ॥ ౨౫ ॥ వసిష్ఠో గుణసమృన్న శ్చిష్యై
 పరివృతస్తదా । ఉపగృహ్యశు సంభారా న్ప్రవివేత పురోత్తమమ్ ॥ ౨౬ ॥ సిక్తసమ
 ర్జితపథాం పతానోత్తమభూషితామ్ । విచిత్ర కుసుమాకీర్ణాం నానాస్ఫి ర్విరా
 తామ్ ॥ ౨౭ ॥ సంహృప్తమనుజోపేతాం సమృద్ధవివణాపణామ్ । మహూత్సవసమ
 కీర్ణాం రాఘవాగ్ధే సముత్సుకామ్ ॥ ౨౮ ॥ చన్దనాగరుధూపైశ్చ సర్వతః ప్రతిధూ
 తామ్ । తాం పురీం సమతీక్రమ్య పురన్దరపురోపమామ్ ॥ ౨౯ ॥ దదర్శాన్తఃపుర
 శేషం నానాదిజగతాయుతమ్ । పౌరజానపదాకీర్ణం బ్రాహ్మణై రుపశోభితమ్ ॥ ౩౦

మజ్జావిద్భి స్సుసంకీర్ణం సదస్యైః పరమద్వితైః । తదస్త్యి పుర మాసాద్య వ్యతిచక్రా
 చు తం జనమ్ ॥ ౩౧ ॥ వసిష్ఠః పరమప్రీతః పరమద్వివేకహాస త్వపశ్య ద్వినిష్కాస్తం
 సుమస్త్రం నామ సారథిమ్ ॥ ౩౨ ॥ ద్వారే మనుజసింహస్య సచివం ప్రియవర్చసమ్ ।
 త మువాచ మహాతేజాస్సూతపుత్రం విశారదమ్ ॥ ౩౩ ॥ వసిష్ఠః క్షిప్ర మాచక్ష్య నృపతే
 ర్మామిహాగతమ్ ఇమే గజ్జోదకఘటా స్సాగరేభ్య శ్చ కాశ్చనాః ॥ ౩౪ ॥ ఔదుమ్బరం భద్ర
 వీర మభిషేకాన్ధమాహృతమ్ సర్వవీజాని గఢాశ్చ రత్నాని వివిధానిచ ॥ ౩౫ ॥ ఔద్రం దధి
 ఘృతం లాజా దర్భా స్సుమనసః పయః । అక్షౌచ కన్యా రుచిరా మ త్తశ్చ వరవారణః ॥
 చతురశోర్వ రథ శ్రీమా నిస్త్రింశో ధను రుత్తమమ్ । వాహనం సరసం యుక్తం
 ఛత్రంచ శశిసన్నిభమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్వేతేచ వాలవ్యజనే భృగౌరుశ్చ హిరణ్మయః । పేమ
 దామపినధశ్చ కకుద్దా న్నాణ్డీరో నృపః ॥ ౩౭ ॥ కేసరీచ చతుర్దంష్ట్రః హరిశ్రేష్ఠో
 మహాబలః । సింహాసనం వ్యాఘ్రితను సుమిధశ్చ హుతాశనః ॥ ౩౮ ॥ సర్వవాద్యత్ర
 సఘ్నశ్చ వేశ్యాశ్చాలజ్జలతా స్త్రినియః । ఆచార్యా బ్రాహ్మణా గావః పుణ్యాశ్చ
 మృగపక్షిణః ॥ ౪౦ ॥ పౌరజానవదశ్రేష్ఠా నై గమాశ్చ గజై స్సహ । ఏతేచాన్యేచ
 బహువః ప్రీయమాణాః ప్రియంవదాః ॥ ౪౧ ॥ అభిషేకాయ రామస్య సహ తిష్ఠన్తి
 పార్థివైః । (నవశ్యామిచ రాజాన ముదితశ్చ దివాకరః) ॥ ౪౨ ॥ త్వరయస్య మహా
 రాజు యథా సముదితేహని । పుణ్యే సమత్రయోగేచ రామో రాజ్య మవాప్ను
 యాత్ ॥ ౪౩ ॥ ఇతి తస్య వచ శ్శృత్వా సూతపుత్రో మహాత్మనః । స్తుత స్తుత
 తిశాన్దూలం ప్రవీచేత నివేశనమ్ ॥ ౪౪ ॥ తంతు పూర్వోదితం వృద్ధం ద్వారాన్ధా రాజ
 సమృతమ్ సశేష రభినంరోద్ధుం రాజ్ఞః స్త్రియచిక్షణః ॥ ౪౫ ॥ స సమీపస్థితో రాజ్ఞ స్తా
 మవస్థా మజ్జ్ఞావాః । వాగ్ధిః పరిమతుస్తాభి ర్విష్టాతుం ప్రచక్రమే ॥ ౪౬ ॥ తత
 స్సూతో యథాకాలం పార్థివస్య నివేశనే । సమస్త్రాగ్ని ప్రాశ్చలి ర్భూత్వా తుష్టావ
 జగతీవతిమ్ ॥ ౪౭ ॥ యథా నస్తతి తేజస్వీ సాగరో భాస్కరోదయే । ప్రీతః ప్రీతేన
 మనసా తథాఽనన్దఘన స్వతః ॥ ౪౮ ॥ ఇన్ద్రో మన్యాంతు వేశ్యాయా మభితుష్టావ
 మాతలిః । సోఽజయ ద్దానవాన్సర్వాన్స్తథా త్వం బోధయామ్యహమ్ ॥ ౪౯ ॥ వేదా
 స్సహజ్జవిద్యాశ్చ యథా హ్యత్కథువం విభుమ్ । బ్రహ్మణం బోధయ స్త్యద్య తథా
 త్వం బోధయామ్యహమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఆదిత్య స్సహ చంద్రేణ యథా భూతధరాం శుభామి
 భోధయత్యద్య పృథివీం తథా త్వం బోధయామ్యహమ్ ॥ ౫౧ ॥ ఉత్తిష్టాశు మహా
 రాజ కృతకాతుకమృతః । విరాజమానో వపుషా మేరోరివ దివాకరః ॥ ౫౨ ॥ సోమ
 సూర్యాచ కాకుత్స్థసివన్తై శ్రవణావపి । వరుణ శ్చాగ్ని ర్విద్యశ్చ విజయం ప్రదేశస్తతే
 గతా భగవతి రాత్రి రహస్యిన ముపస్థితమ్ ప్రతిబుద్ధ్యస్వ రాజవై కృత్యం ఘహ దువ

స్థితమ్ ॥ ౫౪ ॥ ఉదత్తిష్ఠత రామస్య సమగ్ర మభిషేచనమ్ । పౌరజానపతై శ్చాపి నై
మైశ్చ కృతాజ్ఞలిః ॥ ౫౫ ॥ స్వయం వసిష్ఠో భగవా న్భాగ్యైశ్చైవ సుహృత్ప్రతి । ఓ
మాజ్ఞాప్యతాం రాజ న్రాఘవస్యాభిషేచనమ్ ॥ ౫౬ ॥ యథా హ్యపాలాః పశ్యంతాః
సేనా హ్యనాయకా । యథా చన్ద్రం వినా రాత్రి ర్యథా గామైః వినా పృథమ్ ॥ ౫౭ ॥
ఏవంహి భవితా రాష్ట్రం యత్ర రాజా నదృశ్యతే । ఇతి తస్య వచ శ్శ్రుత్వా సా
పూర్వమివార్థవత్ ॥ ౫౮ ॥ అభ్యకీర్యత శోకేన భూయఏవ మహీపతిః । తత స్సరా
తం సూతం సన్నహర్ష స్సుతం ప్రతి ॥ ౫౯ ॥ శోకర క్షేత్రణ శ్శ్రీమా నుద్వీక్ష్యైవ
ధార్మికః । వాక్త్రైస్తు ఖలు మర్కాణి మమ భూయో నికృన్తసి ॥ ౬౦ ॥ సుమన్త
కరుణం శ్రుత్వా దృప్త్యా దీనంచ పార్థివమ్ । ప్రగృహీతాజ్ఞలిం కించి త్తస్మా ద్దేశా ద
క్రమత్ ॥ ౬౧ ॥ యదా వక్తుం స్వయం దైన్యా న్నశశాక మహీపతిః । తదా సుమన్త
మన్త్రాజ్ఞా కై కేయీ ప్రత్యువాచహ ॥ ౬౨ ॥ సుమన్త్ర రాజా రజసిం రామహర్ష
ముత్సుకః । ప్రజాగరపరిశోన్మో నిద్రాయా వశమాగతః ॥ ౬౩ ॥ తద్గచ్ఛ త్వరితం సూ
రాజపుత్రం యశస్విన్ ॥ రామ మానయ భద్రం తే నాత్ర కార్యా విచారణా ॥ ౬౪ ॥
స మన్యమానసి కల్యాణం హృదయేన సనన్దచ । నిర్జగమచ సమ్ప్రీత్యా త్వరిత
రాజశాసనాత్ ॥ ౬౫ ॥ సుమన్త్ర శ్చిన్తయామాస త్వరితం చోదిత స్తయా । వ్యక్త
రామోఽభిషేకార్థ మహోఽయాస్యతి ధర్మవితే ॥ ౬౬ ॥ ఇతి సూతో మతిం కృత
హర్షేణ మహతాఽఽవృతః । నిర్జగమ మహాబాహూ రాఘవస్య దిద్మక్షయా ॥ ౬౭ ॥
సాగరహృదసజ్జా శా త్సుమన్త్రోఽన్తరి పురా చ్ఛభాత్ । నిష్క్రమ్య జనసంబాధ
దదర్శ ద్వాపర మగ్రతః ॥ ౬౮ ॥ తతః పురస్తా త్సహసా వినిగ్ధతో మహీపతీ ద్వాపరగత
విలోకయన్ ॥ దదర్శ పౌరా నివిధాన్త హాధనా నువస్థితా ద్వాపర ముపేత్య విష్ణితాః
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుర్దశస్కంధః

తేతు తాం రజసి ముష్య బ్రాహ్మణా వేదపారగాః । ఉపతస్థు రుపస్థానం సహ రా
పురోహితాః ॥ ౧ ॥ అమాత్యా బలముఖ్యాశ్చ ముఖ్యా యే నిగమస్యచ । రాఘ
వస్యాభిషేకార్థే ప్రీయమాణాస్తు సంగతాః ॥ ౨ ॥ (ఉదితే విమలే సూర్యే పుష్యేచాభ్యా
గతేఽహనిలగ్నే కర్కటకే ప్రాప్తే జన్మ రామస్యచ స్థితే ॥ ౩ ॥ అభిషేకాయ రామస్య
ద్విజేంద్రైరుపకల్పితమ్) కాశ్చనా జలకుంభాశ్చ భద్రవీరం స్వలజ్జుతమ్ ॥ ౪ ॥
రథశ్చ సమ్యగాస్త్రో భాస్వతా వ్యాఘ్రచర్మణా । గజాయమునయోః పుణ్యా త్స
గమా దాపృతం జలమ్ ॥ ౫ ॥ యాశ్చాన్యా సురితః పుణ్యాః హృదాః కూపా స్సరా
సిచ । ప్రాగ్వాహ శ్చోద్ధృవహాశ్చ తిర్యగ్వాహ స్సమాహితాః ॥ ౬ ॥ తాభ్య శ్చైవ
హృత్కలోయం సముద్రేభ్యశ్చ సర్వశః । సలాజాః క్షీరిభిశ్చాన్యాః సుటాః కాశాన ర

తాః ॥ ౭ ॥ పక్షోత్పలయుతాభాన్తి పూర్ణాః పరమవారిణాః । ఊద్రం దధి ఘృతం
 లాజా దర్శ్యా స్సమససః పయః ॥ ౮ ॥ చంద్రాంశువికచప్రఖ్యం కాశ్చానం రత్న
 భూషితమ్ । సజ్జం తిష్ఠతి రామస్య వాలవ్యజన ముత్తమమ్ ॥ ౯ ॥ చంద్రీమణ్డలసజ్కాశ
 మాతపత్రంచ పాణ్డూరమ్ । సజ్జం ద్యుతికరం శ్రీమ దభిషేకపురస్కృతమ్ ॥ ౧౦ ॥
 పాణ్డూరశ్చ వృష స్సజః పాణ్డూరోఽశ్వశ్చ సుస్థితః । ప్రస్తతశ్చ గజ శ్రీగ్రీమా నౌపవా
 హ్యః ప్రతీక్షతే ॥ ౧౧ ॥ అప్టౌచ కన్యా మాణ్డ్యశ్చ స్సర్వాభరణభూషితాః । వాది
 త్రాణిచ సర్వాణి వదినశ్చ తథాపరే ॥ ౧౨ ॥ వేశ్యాశ్చైవ శుభాచారా స్సర్వాభరణ
 భూషితాః । లీలావత్య స్సభుగినశ్చ లోలనేత్రా స్సహస్రశః ॥ ౧౩ ॥ ఇత్యక్షుకాణాం
 యథారాజ్యే సమ్భిగ్రియేతాభిషేచనమ్ । తథాజాతీయ మాదాయ రాజపుత్రాభిషేచ
 నమ్ ॥ ౧౪ ॥ తే రాజవచనా త్తత్ర సమవేతా మహీపతిమ్ । అపశ్యన్తాఽబ్రువన్మోను
 రాజ్ఞో నః ప్రతివేదయేత్ ॥ ౧౫ ॥ న పశ్యామశ్చ రాజాన ముదితశ్చ దివాకరః । యావ
 రాజ్యభిషేకశ్చ సజ్జో రామస్య ధీమతః ॥ ౧౬ ॥ ఇతి తేషు బుగివాణేషు సార్వభౌమా
 న్దహీపతేః । అబ్రవీత్తానిదం సర్వాస్సుమన్త్రో రాజసత్కృతః ॥ ౧౭ ॥ (రామం
 రాజ్ఞో నియోగేన త్వరయా ప్రథితోఽస్త్వహమ్) పూజ్యా రాజ్ఞో భవన్తస్తు రామ
 స్యచ విశేషతః ॥ ౧౮ ॥ అయం పుచ్చామి వచనా త్సుఖ మాయుష్షతా మహమ్ ।
 రాజ్య స్సమ్ప్రతిబుద్ధస్య యచ్చాగమనకారణమ్ ॥ ౧౯ ॥ ఇత్యుక్త్వాన్తసిపురదావీర
 మాజగామ పురాణవీత్ । సదాఽసక్తంచ తద్వేత్త సుమన్త్రః ప్రవివేకహః ॥ ౨౦ ॥ తుష్టా
 వాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంపతేః । శయనీయం సరేన్ద్రీన్య తదాఽఽసాద్య
 వ్యతిష్ఠత ॥ ౨౧ ॥ సోఽత్యాసాద్యతు తద్వేత్త తిరస్కరిణి మన్తరా । ఆశీర్భి ధ్మణయు
 క్తాభి రభితుష్టావ రాఘవమ్ ॥ ౨౨ ॥ (సోమసూర్యాచ కాకుత్స్థ సివవైశ్రవణావపి ।
 నరుణ శ్యాగ్ని రింద్రశ్చ విజయం ప్రదితస్తు తే ॥ ౨౩ ॥ (యథాసాక్షాశ్చ వేదాశ్చ బ్రహ్మ
 ణం బోధయన్తి తే । తథా త్వాం బోధయిష్యామి హ్యుత్తిష్ఠ పురుషర్షభ) ॥ ౨౪ ॥
 గతా భగవతీ రాత్రి రహశ్చివ మువస్థితమ్ । బుద్ధస్య పృథశాద్బల కురు కార్య మన
 న్తరమ్ ॥ ౨౫ ॥ బ్రాహ్మణా బలముఖ్యాశ్చ నై గమా శ్చాఽగతా స్పృహ । దర్శనం తేఽభి
 కాంక్షన్తే ప్రతిబుద్ధస్య రాఘవమ్ ॥ ౨౬ ॥ స్తువన్తం తం తదా సూతం సుమన్త్రం మన్త్ర
 ణోవిదమ్ । ప్రతిబుద్ధస్య తతో రాజా ఇదం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ రామ మానయ
 సూతేతి యదన్వధిహితోఽనయా । క్షిమిదం కారణం యేన మదాజ్ఞా ప్రతిహన్యతే ॥
 సచైవ సమ్ప్రసింహోఽహ మానయేహాశు రాఘవమ్ । ఇతి రాజా దశరథ స్సూతం తత్రా
 న్వశాత్పునః ॥ ౨౮ ॥ ప రాజవచనం శ్రు త్వా శిరసా ప్రతిపూజ్య తమ్ । నిర్జగామ స్పృహ

వాసాన్తస్యమానశిప్రియం మహత్ ॥ ౩౦ ॥ ప్రవన్నో రాజమార్గంచ పతాకాఢ్య
జశోభితమ్ । హృష్టః ప్రముదిత స్ఫుటః జగామాశు విలోకయన్ ॥ ౩౧ ॥ స సూత స్తతః
శుశ్రావ రామాధికరణాః కథాః । అభిషేచనసంయుక్తా స్సర్వలోకస్య హృష్టవత్ ॥ ౩౨ ॥
తతో దదర్శ రుచిరం కైలాసశిఖరప్రభమ్ । రామవేత్త సుమన్త్రస్తుశక్రవేత్త సమప్ర
భమ్ ॥ ౩౩ ॥ మహాకవాటహితం వితర్దిశతశోభితమ్ । కాఞ్చనప్రతిమైకాగ్రం మణి
ద్రుమతోరణమ్ ॥ ౩౪ ॥ శారదాభిఘనప్రఖ్యం దీప్తం మేరుగుహూపమమ్ । మణి
ర్వరమాల్యానాం సుమహద్భిరలఙ్కృతమ్ ॥ ౩౫ ॥ ముక్తామణిభిరాకీర్ణం చన్దనాగర
ధూపితమ్ । గంధాన్తనోజ్ఞాన్విసృజద్దార్దరంశిఖరం యథా ॥ ౩౬ ॥ సారస్వేశ్వమయూరై
శ్వనినదద్భిర్విరాజితమ్ । సుకృతేహమృగాకీర్ణం సుకీర్ణం భక్తిభిస్తథా ॥ ౩౭ ॥ మనశ్చక్షు
శ్చభూతానామాదదత్తి తేజసా చన్ద్రభాస్కరసజ్జాతం కుబేరభవనోపమమ్ ॥ ౩౮ ॥
మహేన్ద్రగిహుప్రతిమం నానాపక్షిసమాకులమ్ । మేరుశృంగసమం సూతో రావ
వేత్త దదర్శహ ॥ ౩౯ ॥ ఉపస్థితై స్సమాకీర్ణం జనై రజ్జలికారిభిః । ఉపదాయ సమ
క్రాన్తైస్తథాజానపదైర్జనైః ॥ ౪౦ ॥ రామాభిషేకసముఖై రున్ముఖై స్సమలఙ్కృ
తమ్ । మహామేఘసమప్రఖ్య ముదగ్రం సువిభూషితమ్ ॥ నానారత్న సమాకీర్ణం కు
క్తైరాతకాన్వృతమ్ ॥ ౪౧ ॥ స వాజయిక్తేన రథేన సారథి ర్నరాకులం రాజపథం విలో
కయన్ । వరూధినా రామగృహాభిపాతినా పురస్య సర్వస్య మనాంసి హన్వయన్ ॥ ౪౨ ॥ త
స్సమాసాద్య మహాధనం మహత్ప్రసాదప్రసాదం స బభూవ సారథిః । మృగై ర్మయ
రైశ్చ సమాకులోల్బణం గృహం పరార్హస్య శచీపతేరివ ॥ ౪౩ ॥ స తత్ర కైలా
సిభా స్పృష్టలఙ్కృతాః ప్రవిశ్య కఠ్యౌ స్త్రిదశాలయోపమాః । ప్రియాన్సరాన్రావ
మతే స్థితా స్పృహూ నపోహ్య శుద్ధాన్త ముపస్థితో రథి ॥ ౪౪ ॥ స తత్ర శుశ్రావచహ
యక్తా రామాభిషేకార్థకృతా జనానామ్ । నరేన్ద్రసూనౌ రభిమజ్జశార్థా స్సర్వస్య
లోకస్య గిరః ప్రహృష్టా ॥ ౪౫ ॥ మహేన్ద్రగిసన్త ప్రతిమంతు వేత్త రామస్య రమ్య
మృగపక్షిజప్తమ్ । దదర్శ మేరోరివ శృంగముచ్చం విభోజమానం ప్రభయా సుమన్త్ర
ఉపస్థితై రజ్జలికారైశ్చ సోపాయనై ర్జానపదైశ్చ మర్త్యైః । కోట్యా పరాధైశ్చ విహ
క్తయానై స్సమాకులం ద్వారపథం దదర్శహ ॥ ౪౬ ॥ తతో మహామేఘమహీధరాభ
ప్రభిన్న మత్యంకుశ మప్రసహ్యమ్ । రామాపవాహ్యాం రుచిరం దదర్శ శత్రుజ్ఞయ
నాగ ముదగ్రకాయమ్ ॥ ౪౭ ॥ స్పృష్టలఙ్కృతాన్సర్వరథాన్సకుజ్జారా నమాత్యముఖ్యా
శతశశ్చ వల్లభాః । వ్యవోహ్య సూత స్సహితా స్సమంతత స్సమృద్ధ మన్త్రపు
మావివేశ ॥ ౪౮ ॥ తదద్రికూటాచలమేఘసన్నిధం మహావిమానౌ త్రమవేత్త స
ఘవత్ । అవార్యమాణః ప్రవివేశ సారథిః ప్రభూతరత్నం ఘోరో యథాల్లవపే
రితి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పంచదశస్కంధః

స తద స్తోమపురద్వారం సమవీత్య జనాకులమ్ | ప్రవిక్తాం తతః కన్యాయామాస
 సాద పురాణవిత్ || ౧ || ప్రాసకార్తుకవిభిర్భిర్భవభిర్భృష్టభృష్టైః | అప్రమాదిభి
 రేకాగై స్వనురక్తై రభిష్ఠితామ్ || ౨ || తత్ర కామాయినో వృద్ధా నేవీత్రపాణీ-
 స్వలజ్జితాః | దదన్య విష్ఠితాః ద్వారి స్త్ర్యగ్యతాన్యసమాహితాః || ౩ || తే
 సమీక్ష్య సమాయాస్తం రామప్రియచిక్షవః | సహస్రౌత్పతీతా స్సర్వే స్వాసనేభ్య
 స్ససంభ్రమాః || ౪ || తానువాచ వినీతాత్తా సూతపుత్రకి ప్రదక్షిణః | ఓప్ర మాఖ్యత
 రామాయ సుమన్త్రా ద్వారి తిష్ఠతి || ౫ || తే రామ ముపసంగమ్య భర్త్యుః ప్రియ
 చిక్షవః | సహ భార్యాయ రామాయ ఓప్రమేవాభివక్షిరే || ౬ || ప్రతివేదిత మాజ్ఞా
 య సూత మభ్యస్తరం వితుః | తత్రైవానాయయామాస రాఘవప్రియకామ్యయా ||
 తం వై శ్రవణసంకాశ ముపవిష్టం స్వలజ్జితమీదదన్య సూతకి పర్యజ్ఞే సౌవర్ణే సోత్త
 రచ్చదే || ౭ || పరాహరుధిరాభేణ శుచినాచ సుగభినా | అనులిప్తం పరాధేన్యవస్త
 నేన పరస్తవమ్ || ౮ || స్థితయా పార్శ్వతి శ్చాపి వాలవ్యజసహస్తయా | ఉపేతం సీత
 యా భూయ శ్చిత్రయా శశినం యథాగ్రిం || ౯ || తం తవస్తమివాదిత్య ముపపన్నం స్వతే
 జసా | వవదే మదం వన్ది వివయజ్ఞో వినీతవత్ || ౧౦ || ప్రాశ్చలిస్తు సుఖం పృష్ట్యా విహా
 రశయనాసనే | రాజపుత్ర మువాచేదం సుమన్త్రా రాజసత్పుత్రః || ౧౧ || కౌసల్యా
 సుప్తా దేవ వితా త్వం ద్రష్టు మిచ్ఛతి | మహిష్వాసహ కై కేయూ గమ్యతాం
 తత్ర మాదిమ్ || ౧౨ || ఏవ ముక్తస్త్వం హృద్యో నసం హేమ మహామ్యుతిః | తత
 స్సమ్యాయయామాస సీతా మిద మువాచహ || ౧౩ || దేవి దేవశ్చ దేవీచ సమాగమ్య
 మదస్తాః | మన్త్రయేతే ధ్నువం కిచ్ఛిదభిషేచనసంహితమ్ || ౧౪ || లక్ష్మయిత్వా హ్యభి
 ప్రాయం ప్రియకామా సుదక్షిణా | సంబోదయతి రాజాసం మదర్థం మదిరేక్షణే || ౧౫ ||
 సా ప్రహృష్టా మహారాజం హితకామానువర్తినీ | జననీ చార్థకామా మే కేకయాధి
 పతే స్సుతా || ౧౬ || దిష్ట్యాభిలు మహారాజా మహిష్యా ప్రియయా సహ | సుమన్త్రం
 ప్రాహిణో ద్దూత మర్థకామకరం మమ || ౧౭ || యోద్యశీ పరిషత్తత్ర తాదృశో దూత
 ఆగతః ధ్నువ మదైవ మాం రాజా యావరాజ్యేభిషేక్ష్యతి || ౧౮ || హస్త శీఘ్ర
 మితోగత్వా ద్రక్ష్యామిచ మహీపతిమ్ | సహ త్వం పరివారేణ సుఖమాన్వరమన్వచ ||
 పతిసమ్మానితా సీతా భర్తార మసిలేక్షణా | ఆద్యార మనువన్రాజ మగ్ధశాన్యభిద
 ధ్నుషీ || ౧౯ || రాజ్యం ద్విజాతిభిర్భుష్టం రాజసూయాభిషేచనమ్ | కర్తు మర్హతి తే
 రాజా వాసవస్యేవ లోకకృత్ || ౨౦ || దీక్షితం నతసమ్పన్నం వరాజినధర్మం శుచిమ్ |
 కురజ్జశృజ్జసాణించ పశ్యన్తీ త్వం భజామ్యహమ్ || ౨౧ || పూర్వాం దిశం వజ్రధరో
 దక్షిణాం పాతు తే యమః | వరుణి పశ్చిమా మాశాం భనేశ స్తూతరాం దిశమ్ || ౨౨ ||

అథ సీతా మనుజ్ఞాప్య కృతకాతుకమగ్రః । నిశ్చక్రామ సుమత్రేణ సహ రామో నివే
శనాత్ ॥ ౨౫ ॥ పర్వతాదివ నిష్క్రమ్య సింహా గిరిగుహశయః । లక్ష్మణం ద్వారి
సోఽపశ్యత్ప్రహ్వజ్జలిపుటం స్థితమ్ ॥ ౨౬ ॥ అథ మధ్యమకత్యాయాం సమాగచ్ఛ
త్సుహృజ్జనైః । స సర్వానగ్నినో దృష్త్వా సమేత్య ప్రతిసన్ద్యచ ॥ ౨౭ ॥ తతో పావక
సంకాశ మారురోహ రథోత్తమమ్ । వై యాఘ్నిం పురుషవ్యాఘ్రా రాజస్తం రాజస
న్దనః ॥ ౨౮ ॥ మేఘునాద మసంబాధం మణిహేమవిభూషితమ్ । ముష్టస్తమివ చక్షూంషీ
ప్రభయా మేరువర్చసమ్ ॥ ౨౯ ॥ కలేణశిశుకలైశ్చ యుక్తం పరమవాజిభిః । హరి
యుక్తం సహసాగ్నిో రథ మిన్ద్రోఽగ్నివాశుగమ్ ॥ ౩౦ ॥ ప్రయయా తూర్ణ మాస్థాయ
రాఘుపౌ జ్వలితశ్శ్రియా । సపర్జన్యగ్నివాకాశే స్వసవా సభినాదయన్ ॥ ౩౧ ॥ నికేతా
న్నిర్యయా శ్రీమా న్నహాభాదివ చన్ద్రమాః । ఛత్రచామరహానిస్తు లక్ష్మణో రాఘ
వానుజః ॥ ౩౨ ॥ జగోప భ్రాతరం భ్రాతా రథ మాస్థాయ పృష్ఠతః । తతో హల
హలాశబ్ద స్తుముల స్సమజాయత ॥ ౩౩ ॥ తస్య నిష్క్రమమాణస్య జనాఘ్నస్య సమం
తతః । తతో హయవరా ముఖ్య నాగాశ్చ గిరిసన్నిభాః ॥ ౩౪ ॥ అనుజగ్నుస్తదా రామం
శతశోఽథ సహస్రతః । అగ్రత శ్చాస్య సన్నద్ధా శ్చన్దనాగరురూపితాః ॥ ౩౫ ॥ ఖడ్గచాప
ధరా శూర రాజగ్ను రాశంసపౌ జనాః తతో వాదిత్రశబ్దాశ్చ స్తుతిశబ్దాశ్చ వన్దిరామ్ ॥
సింహనాదాశ్చ శూరాణాం తదా శుశ్రువిచేపథిహర్ష్యవాతాయనస్థాభి ర్భూషితాభి
స్సమంతతః ॥ ౩౬ ॥ కీర్యమాణ స్స పుష్పేష్టై ర్యయా స్త్రీభి రరిన్దమః రామం సర్వా
నవద్యాంగ్య రామపీఠీషయా తతః ॥ ౩౭ ॥ వచోభి ర్గైర్వైర్వర్షస్థాః షీతిస్థాశ్చ
వవన్దిరే । నూనం నన్దతి తే మాతా కాసల్యా మాతృనన్దన ॥ ౩౮ ॥ వశ్యస్తీ సిద్ధయా
త్రం త్యాం పితృం రాజ్య ముపస్థితమ్ సర్వసీమ నిసిభ్యశ్చ సీతాం సీమ నిసిం వరామ్ ॥
అమన్యస్తహి తా నార్యో రామస్య హృదయస్త్రియామ్ । తయా సుచరితం దేవ్యా
పురా నూనం మహా త్తపః ॥ ౪౦ ॥ రోహిణీవ శశాజ్జేన రామసంయోగ మాపయా
ఇతి ప్రాసాదశృణ్వేషు ప్రమదాభి ర్మరోత్తమః ॥ ౪౧ ॥ శుశ్రావ రాజమార్గస్థగ్ని ప్రియ
వాచ ఉదాహృతాః సరాఘవ స్తత్ర కథాప్రపంచాశుశ్రావ లోకస్య సమాగతస్య
అత్థానికారా వివిధాశ్చ వాచగ్ని ప్రహృష్టరూపస్య పురీజనస్య ॥ ౪౩ ॥ ఏష శ్రియం గచ్ఛన్
రాఘుపౌఽద్య రాజప్రసాదాద్విపులాం గమిష్యన్ । ఏతే వయం సర్వసమృద్ధ
కామా యేహ మయం నౌ భవితా ప్రశాంతా ॥ ౪౪ ॥ లాభో జనన్యాస్య యదేవ
సర్వం ప్రపత్యతే రాష్ట్రమిదం చిరాయ । నహ్యప్రియం కించ న జాతు కచ్చిత్ప్రశ్నే
న్నదుగ్ధం మనుజాభిచేఽస్త్రిన్ ॥ ౪౫ ॥ సహోషవద్యిశ్చ హయైర్మతగ్జైః పురస్కరై
స్సృప్తికసూతమాగధైః । మహీయమానః పవిత్రశ్చ వాదకై రభిష్టుతో వైశ్రవ

ఞో యథా యయా॥ ౮౬॥ కలేణ మాతగ్గ రథాశ్వసంకులం మహాజనౌఘప్రతిపూ
గ్గచత్వరమ్ ప్రభుతరత్నం బహుపణ్యసంచయం దదన్య రామోరుచిరం మహాపథమ్॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షోడశస్కంః.

స రామో రథమాస్థాయ సమ్ప్రసృజ్య సమృజ్జనః । పతాకాధ్వజసమ్మన్మం
మహాహ్లాగరుఘాపితమ్॥౧॥ అపశ్యన్నగరం శ్రీమాన్నానాజనసమాకులమ్ । సగృహై
రభ్రసజ్జాతైః పాణ్డురైరుపశోభితమ్ ॥ ౨ ॥ రాజమాన్గం యయా రామో మధ్యే
నాగరుఘాపితమ్ । చన్దనానాంచ ముఖ్యానా మగరూణాంచ సంచయైః ॥ ౩ ॥ ఉత్త
మానాంచ గర్ధానాం క్షౌమకోశావృతస్యచ । అవిధాభిశ్చ ముక్తాభి రుత్తమైస్సాస్పటి
క్తై రపి ॥ ౪ ॥ శోభమాన మసమ్భృతం తం రాజపథ ముత్తమమ్ । సంవృతం వివిధైః
పత్రై ర్భక్ష్యై రుచ్చావవై రపి ॥ ౫ ॥ దదన్య తం రాజపథం దివి దేవపథం యథా । దధ్య
క్షతపావిగ్లాజై ర్భూపై రగరుచన్ద్రైః ॥ ౬ ॥ నానామాల్యోపగంధై శ్చ సదాఽభ్యర్చిత
చత్వరమ్ । ఆశీర్వాదా స్తృహూః శృణ్వ స్సుహృద్భి స్సముదీరితాః ॥ ౭ ॥ యథా
ర్హం చాపి సంపూజ్య సర్వానేన సరాస్యయా । వితామహై రాచరితం తథైవ ప్రవీతా
మహైః॥౮॥ అద్యోపాదాయ తం మాన్గ మభిషిక్తోఽనుపాలయ । యథాస్మ లాలితాః
పిత్రా యథైవ ప్రవీతామహైః ॥ ౯ ॥ తత స్సుఖతరం రామే వత్సాప్యమ స్సతి రాజని
అల మద్యహి భుక్తేన పరమాన్దై రలంచ నః ॥ ౧౦॥ యథా పశ్యేమ రాజానం రామం
రాజ్యే ప్రతిస్థితమ్ । అతోహి సః క్రియతరం నాన్యత్క్రించి ద్భవిష్యతి॥౧౧॥ యదాఽ
భిషేకో రామస్య రాజ్యేనామిత తేజనః । ఏతాశ్చాన్యాశ్చ సుహృదా ముదాసీనః కథా
శ్శుభాః॥ ౧౨॥ ఆత్మ సంపూజసి శృణ్వస్యయా రామో మహాపథమ్ । సహితస్తాన్తనః
కశ్చిచ్చక్షుషీ వా సోత్తమాత్ ॥ ౧౩॥ సర శ్శక్నోత్సపాక్రమ్య మతిక్రాన్తేపి రాఘవే ।
యశ్చ రామం సపశ్యేత్తు యంచ రామో నపశ్యతి॥ ౧౪॥ నిద్రిత స్సవసీన్లోకే స్యాత్తా
ప్యేనం విగర్హతే) సర్వేషాంహి స ధర్మాత్మా వగ్దానాం కురుతే జయామ్ ॥ ౧౫ ॥ చతు
ర్థాంహి వయస్థానాం తేన తేత మనువృతాః । చతుష్పథా దేవపథాం శ్చైత్యాన్యాయ
తనానిచ ॥ ౧౬ ॥ ప్రదక్షిణం పరిహరి స్థగామ స్తుపతే స్సుతః । స రాజకుల మాసాద్య
మేఘసంఘోపమై శ్శుభైః ॥ ౧౭ ॥ ప్రాసాదశృంగై ర్వివిధైః కైలాసశిఖరోపమైః ।
ఆవారయద్భి ర్గగనం విమానై రివ పాణ్డురైః ॥ ౧౮ ॥ వర్ధమానగృహై శ్చాపి రత్న
జాలపరిమృతైః । తత్ప్రౌఢివాన్యం గృహపరం మహేంద్రాధవనోపమమ్ ॥ ౧౯ ॥ రాజ
పుత్రః పితృశ్చేత్క ప్రవివేక శిర్యా జ్వలన్ ॥ స కత్యా ధనిభి ర్దుష్టా స్తిప్రోఽతిక్రమ్య
వాజభిః ॥ ౨౦ ॥ పదాతి రపరే కక్ష్యే ద్వే జగామ సోత్తమః । స సర్వా స్సమతిక్రమ్య
కత్యా దశరథాత్మజుః ॥ ౨౧॥ సన్నివర్త్య జనం సర్వం శుద్ధాన్తం పునరభ్యగతో తతః

ప్రవిష్టే పితు రన్తికం తదా జన స్ససర్వో ముదితో నృపాత్మజే । ప్రతీక్షతే తస్య పునశ్చ
నిగ్గమం యథోదయం చన్ద్రమన స్సరిత్వతిః॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తదశస్కంధః

స దదర్శాసనే రామో నిషణ్ణం పితరం శుభే । కై కేయీసహితం దీనం ముఖేన
పరిశుష్యతా ॥ ౧ ॥ స పితు శ్చరణౌ పూర్వ మభివాద్య విసీతవత్ । తతో వవన్దే
చరణౌ కై కేయ్యా స్ససమాహితః॥ ౨ ॥ రామే త్యుక్త్వా చ వచనం బాష్పపర్యా కులే
క్షణః । శశాక సృపతి గ్రీనో నేక్షితుం నాభిభాషితుమ్ ॥ ౩ ॥ తదపూర్వం నరపతే
ర్దృష్ట్యా రూపం భయావహమ్ । రామోపి భయ మాపన్నః పదా స్పృష్టేన పన్న
గమ్ ॥ ౪ ॥ ఇద్వియై రప్రహృష్టై స్తం శోకసన్తాపకర్షితమ్ । నిశ్వసన్తం మహారాజం
వ్యధితాకులచేతనమ్ ॥ ౫ ॥ ఊర్జిమాలిన మక్షోభ్యం క్షుభ్యన్తమివ సాగరమ్ । ఉప
ప్లుత మినా దిత్య ముక్తా సృత మృషిం యథా॥ ౬ ॥ అచిన్త్యకల్పం హి పితు స్తం శోక
ముపధారయ ॥ బభావ సంరభతర స్సముద్ర ఇవ పర్వణి ॥ ౭ ॥ చిన్తయామాస చ
తదా రామః పితృహితే రతః । కిం స్వి దక్షై వ సృపతి ర్మహం ప్రత్యభినద్వతి ॥ ౮ ॥
అన్యదా మాం పితా దృష్ట్యా కుపితోఽపి ప్రసీదతి । తస్య మా మద్య సంప్రేక్ష్య
కిమాయాసః ప్రవర్తతే ॥ ౯ ॥ స దీన ఇవ శోకాగ్రో విషణ్ణ వదనమృతిః కై కేయీ
మభివాద్యై వ రామో వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౦ ॥ కచ్చిన్తయా నాపరాధ మజ్ఞానా
ద్యేన మే పితా । కుపిత స్తస్య మాచక్ష్యత్సం చైవై సం ప్రసాదయ ॥ ౧౧ ॥ అప్రసన్న
మనాః కిన్ను సదా మాం ప్రతి వత్సలః । వివర్ణ వదనో దీనో నహి మా మభిభాషతే॥
శారీరో మాససో వాపి కచ్చిదేనం నబాధతే । సన్తాపోవాఽభితాపోవా దుగ్లభం హి
సదా సుఖమ్ ॥ ౧౨ ॥ కచ్చిన్తకించిద్భరతే కుమారే ప్రియదర్శనే । శత్రు ఘ్నే వా
మహాసత్తే మాతృణాం వా మమాశుభమ్ ॥ ౧౩ ॥ అతోషయన్త హారాజ మకున్ద
న్వా పితు ర్వచః । ముహూర్త మపి నేచ్ఛేయం జీవితం కుపితే నృపే ॥ ౧౪ ॥ యతో
మూలం నరః పశ్యే త్ప్రదుర్భావ మిహ త్తనఃకథం తస్మిన్నవరేత ప్రత్యక్షే దైవతే
సతి ॥ ౧౫ ॥ కచ్చితే పరుషం కింది దభిమానా త్పితా మమ । ఉక్తో భవత్యా కోపేన
యత్రాస్య లులితం మన్త ॥ ౧౬ ॥ ఏతదాచక్ష్య మే దేవి తత్తేన పరిపుచ్చతః । కిం
నిమిత్త మపూర్వోఽయం వికారో మనుజాధిపే ॥ ౧౭ ॥ ఏవ ముక్తా తు కై కేయీ రాఘ
వేణ మహాత్మనా । ఉవాచేదం సునిర్లజ్జా ధృష్ట మాత్మహితం వచః ॥ ౧౮ ॥ న రాజ
కుపితో రామ వ్యసనం నాస్య కించన । కిచ్చిన్తనోగతం త్వద్య త్వద్భయా న్నాభిభా
షతే ॥ ౧౯ ॥ ప్రియంతవా మప్రియం వక్తుం వాణీ నాసోఽపి వర్తతే । త దవశ్యం
త్వయా కార్యం యదనేనాఽశృతం మమ ॥ ౨౦ ॥ ఏష మహ్యం వరం దత్వా పురా
మా మభిభాషచ । స పశ్చాత్తప్యతే రాజా యథాఽస్యః ప్రాకృత స్తథా ॥ ౨౧ ॥

అతిస్పృహ్య దదానీతి వరం మమ విశాంపతిః । స నిరర్థం గతజలే సేతుం బంధితు మిచ్ఛతి ॥
 ధర్మమూల మిదం రామ విదితం చ సతా మపి । తత్సత్యం సత్యజే ద్రాజా కుపిత
 స్త్వత్కృతే యథా ॥ ౨౮ ॥ యది తద్వత్కృతే రాజా శుభం వా యది వాఽశుభమ్
 కరిష్యసి తత స్సర్వ మాఖ్యాస్యామి పున స్త్వహమ్ ॥ ౨౯ ॥ యది త్వభిహితం రాజ్ఞా
 త్వయి త స్మవివత్సతే । తతోఽహ మభిధాన్యామి న హ్యేష త్వయి వత్సృతి ॥ ౩౦ ॥
 ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా కైకేయా సముదాహృతమ్ । ఉవాచ వ్యభిఞో రామ స్తాం
 దేవీం సృపసన్నిధౌ ॥ ౩౧ ॥ అహంధిక్షాన్మ సేదేవి వక్తుం మా మీదృశం వచః ।
 అహం హి వచనా ద్రాజ్ఞాని పతేయ మపి పావకే ॥ ౩౨ ॥ భక్షయేయం విషం తీక్ష్ణ మ్మత్తేయ
 మపిచాన్యవే । నియుక్తో గురుణా పిత్రా సృషేణ చ హితేన చ ॥ ౩౩ ॥ తద్బ్రూహి వచనం
 దేవి రాజ్ఞో య దభికాంక్షితమ్ । కరిష్యే ప్రతిజానే చ రామో ఽస్మిన్నభిభావతే ॥ ౩౪ ॥
 త మాద్భవ సమాయుక్త మనార్యా సత్యవాదిసమ్ । ఉవాచ రామం కైకేయా వచనం
 భృశదారుణమ్ ॥ ౩౫ ॥ పురా దై వాసురే యుద్ధే పిత్రా తే మమ రాఘవ । రక్షితేన
 పరా దత్తే సతతేన మహావశే ॥ ౩౬ ॥ తత్తేన మేయావితో రాజా భరతస్యాభిషేచనమ్
 గమనం దణ్డకారణ్యే తవ చాద్యైవ రాఘవ ॥ ౩౭ ॥ యది సత్య ప్రతిజ్ఞం త్వం పితరం
 కర్తు మిచ్ఛసి । ఆత్మానం చ సరశ్రేష్ఠ మమ వాక్య మిదం శృణు ॥ ౩౮ ॥ సన్నిదేశే పితృ
 స్తిష్ఠయథా తేన ప్రతి శ్రుతమ్ త్వయాఽరణ్యం ప్రవేష్టచర్యం నవ వహ్నిణి పశ్యచ ॥ ౩౯ ॥
 భరతశ్చాభిషిచ్యేత యదేత దభిషేచనమ్ త్వన్మహే విహితం రాజ్ఞా తేన సర్వేణ రాఘవ ॥
 సప్తసప్త చ వహ్నిణి దణ్డకారణ్య మాశ్రితః । అభిషేక మిమం త్యక్త్యా జటాజినధరో
 వస ॥ ౪౦ ॥ భరతః కోసలపురే ప్రశాన్తు వసుధామమామ్ । నానారత్న సమాక్లిష్ఠా
 సవాజి రథకుజ్జరామ్ ॥ ౪౧ ॥ ఏతేన త్వం సర్వేంద్రియం కాకుఢ్యేన సమాప్లుతః । శోక
 సంక్లిప్తనదినో సశక్నోతి నిశీతితుమ్ ॥ ౪౨ ॥ ఏతత్కురు సర్వేంద్రియే వచనం రఘున
 ద్దనాసత్యేన మహాతా రామ తారయస్వ సర్వేశ్వరమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఇతి పతస్యాం పరుషం వద
 న్నాసం వై రామః ప్రవివేక శోకిమ్ । ప్రవివ్యభే చాపి మహామథాపూ రాజాతు
 లుత్ర వ్యసనాభిరస్తః ॥ ౪౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండేఽష్టాదశస్కంః.

త మప్రియ మమిత్ర ఘ్నా వచనం మహాపమమ్ । శ్రుత్వా సదన్యభే రామః
 కైకేయాం చేద మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఏవ మస్తు గమిష్యామి వసం వస్తు మహం త్విత్తః జటా
 జినధరో రాజ్ఞాని ప్రతిజ్ఞా మనుసాలయక ॥ ౨ ॥ ఇదంతు జ్ఞాతు మిచ్ఛామి కిమర్థం మాం
 మహిపతిః । నాభినన్దతి దుర్ఘ్నో యథా పూర్వ మర్జిస్తవః ॥ ౩ ॥ మన్యర్న చ త్వయా
 కార్యో దేవి బ్రూమి తవ గ్రతః । యాస్యామి భవ సుప్రీతా వసం చీరజటాధరః ॥ ౪ ॥
 హితేన గురుణా పిత్రా కృతజ్ఞేన సృషేణచ నియుజ్యమానో విప్రభక్తిం సకుర్యామహం

ప్రియమ్ ॥ ౫ ॥ అభీకం మానసం త్వేకం హృదయం దహతీవ మే! స్వయం యన్నాహ
మాం రాజా భరతస్యాభిషేచనమ్ ॥ ౬ ॥ (అహంహి సీతాం రాజ్యంచ ప్రాణా నిష్టా
స్థనానిచ । హృష్టోభ్రాత్రే స్వయం దద్యాం భరతాయాప్రచోదితః) ॥ ౭ ॥ కిం పున ర్త్వను
జేస్త్రీణా స్వయం పిత్రాప్రచోదితః । తవచ ప్రియకామార్థం ప్రతిజ్ఞా మనుపాలయన్ ॥
తదాశ్వాసయ హీమం త్వం కింన్విదం య స్తహీపతిః । వసుధాస క్తనయమో మద్వమ
శ్రూణి ముఖ్యుతి ॥ ౮ ॥ గచ్ఛన్తు చై వానయితుం దూతా శ్వేఘ్రిజవై ర్మయైః । భరతం
మాతులకులా దదైవ్యవ సృపశాసనాత్ ॥ ౧౦ ॥ దణ్డకారణ్య మేషోఽహ మితో గచ్ఛామి
సత్వరః । అవిచార్య పితుర్వాక్యం సమా వస్తుం చతుర్దశ ॥ ౧౧ ॥ (సా హృష్టా తస్య
తద్వాక్యం శ్రుత్వా రామస్య కై కయ్యా) । ప్రస్థానం శ్రద్ధధానాహి త్వరయామాస
రాఘవమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఏనం భవతు యాస్యన్తి దూతా శ్వేఘ్రిజవై ర్మయైః । భరతం మాతుల
కులా దుపావ ర్తయితుం సరాః ॥ ౧౩ ॥ తవ త్వహం క్షమం మనేః సౌత్సుకస్య విల
మ్బనమ్ । రామ తస్మా దిత శ్వేఘ్రిం వనం త్వం గన్తు మ్మహి ॥ ౧౪ ॥ వ్రీతాన్విత స్వ
యం యచ్ఛ సృప స్త్వాం నాభిభాషతే । నై త త్కించిన్నరశ్రేష్ఠ మన్యు రేషోఽపసియ
తామ్ ॥ ౧౫ ॥ యావ త్త్వం న వనం యాతసి పురా దన్తా దభిత్వరన్ ॥ పితా తావ త్త్వతే
రామ స్సాన్నిస్యతే భోక్ష్యతేపివా ॥ ౧౬ ॥ ధిక్క ఘ్రిమితి నిశ్చస్య రాజా శోకపరిఘ్నతః ।
మూర్ఛితో న్యపత త్తస్మి పుర్యక్టే హేమభూషితే ॥ ౧౭ ॥ రామో పున్యత్థాప్య రాజా
సం కై కేయాభిప్రచోదితః । కళయేవాఽహతో వాజీ వనం గన్తుం కృతతవరః ॥ ౧౮ ॥
తదప్రియ మనార్యా యా వచనం దాగుణోదయమ్ । శ్రుత్వా గతవ్యథో రామసి కై కే
య్యాం వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥ నాహ మగ్ధపరో దేవి లోక మా వస్తు ముత్సహే! విధి
మా మృషిభిస్తుల్యం కేవలం ధర్మమ్యాతమ్ ॥ ౨౦ ॥ య దత్ర భవతసి కిఞ్చి చ్ఛక్యం
కర్తుం ప్రియం మయా (ప్రాణాసపి పరిత్యజ్య సర్వధా కృతమేవ తత్) ॥ ౨౧ ॥ సహ్యతో
ధర్మచరణం కించిద స్తిమహ త్తరమ్ । యథా పితరి శుశ్రూషా తస్యవా వచనక్రియా ॥
అనుక్తోప్యత్ర భవతా భవత్యా వచనాదహమ్ । వనే వత్సాన్యమి విజనే వర్షాణిహ చతు
ర్దశ ॥ ౨౩ ॥ న నూనం మయి కై కేయి కఞ్చి దాశంసనే గుణమ్! యద్రాజాన మప్రోచ
స్త్వం మమేశ్వరతరా సతీ ॥ ౨౪ ॥ యావన్తాతర మాపుచ్ఛే సీతాం చానునయాన్య
హమ్ । తతోఽదైవ్యవ గమిష్యామి దణ్డకానాం మహద్వనమ్ ॥ ౨౫ ॥ భరతసిపాలయే
ద్రాభ్యం శుశ్రూషేచ్ఛ పితు ర్యథా! తథా భవత్యా క ర్తవ్యం సహి ధర్మ ససాతనః ॥
స రామస్య వచ శ్శ్రుత్వా భృశం దుఃఖిహతసి పితా । శోకా దశక్నువ న్బాష్పం ప్రస
రోద మహాస్వనమ్ ॥ ౨౬ ॥ వన్దిత్వా చరణౌ రామో విసంజ్ఞస్య పితు స్సథాకై కేయా

రామస్తాన్విప్రాంస్త్రుతీయాయాం దదర్శ సః | ప్రియోవృద్ధాస్తథాబాలాద్వార
రక్షణతత్పరాః || ౧౨ || వర్ధయిత్వాప్రహృష్టాస్తాఃప్రవిశ్యచగృహంప్రియఃస్యవే
దయస్తత్పరితా రామమాతుఃప్రియంతదా || ౧౩ || కాసల్యాపితదాదేవీరాత్రిం
స్థిత్యాసమాహితా | ప్రభాతే త్వకరోత్సుజాం విక్లవః పుత్రహితైఃపిణీ || ౧౪ || సా
క్షౌమవసనా హృష్టా నిత్యవ్రతపరాయణా అగ్నిం జహౌతిన్య తదా మస్తౌవత్ప్ర
తమజ్జహా || ౧౫ || ప్రవిశ్యచ తదా రామో మాతు రన్తఃపురం శుభమ్ | దదర్శ మాత
రంత్ర హవయస్తీ హుతాశసమ్ || ౧౬ || దేవకార్యనిమిత్తంచ తత్రాపశ్య త్సము
ద్యతమ్ | దధ్యక్షతం ఘృతంచైవ మోదకాన్స్తవిషస్తథా || ౧౭ || లాజాన్తాల్యాని
శుక్లాని పాయసం కృసరం తథా | సమిధిం పూర్ణకుంభాంశ్చ దదర్శ రఘునందనః || ౧౮ ||
తాం శుక్లక్షౌమసంవీతాం వ్రతయోగేన కర్షితామ్ | తర్పయస్తీం దదర్శాద్భి దేవతాం
దేవవర్ణినీమ్ || ౧౯ || సా చిరస్యాత్మజం దృష్ట్వా మాతృనందన మాగతమ్ | అభిచ
క్రామ సంహృష్టా కిశోరం బడబా యథా || ౨౦ || సమాతర మభిక్రాంతా ముపసంగృ
హ్య రాఘవః | (పర్యవ్వజత ధర్మాత్మా మాత్రాచైవ పరస్తపః) || ౨౧ || పరివృక్తశ్చ
బాహుభ్యా ముపఘాతీశ్చ మూర్ధనిత మువాచ దురాధర్షం రాఘవం సుతమాత్మనః ||
కాసల్యా పుత్రవాత్సల్యా దిదం ప్రియహితం వచఃప్రధానాం ధర్మశీలానాం రాజన్షీ
ణాం మహాత్మనామ్ || ౨౨ || సాప్నుహ్యాయుశ్చ కీర్తించ ధర్మంచోపహితం కులే | సత్య
ప్రతిజ్ఞం పితరం రాజానం పశ్య రాఘవ || ౨౩ || అదైవహితావం ధర్మాత్మా యావ
రాజ్యేభిశ్చేక్ష్యతి | దత్తమాసన మాలభ్య భోజనేన నిమన్త్రితః || ౨౪ || మాతరం
రాఘవః కిచ్చ ద్విశా త్పాంజ్జలిరబ్రవీత్ | స స్వభావవినీతశ్చ గౌరవాచ్చ తదా నతః ||
ప్రస్థితో దణ్డకారణ్య మాప్రప్త ముపచక్రమే | (దేవి నూనం నజానీషే మహద్భయ
ముపస్థితమ్ || ౨౫ || ఇదంచ తవ దుఃఖాయ వై దేహ్య లక్షణస్యచ | గమిష్యే దణ్డ
కారణ్యం కిమనేనాసనేనమ్ || ౨౬ || విష్టరాసనయోగ్యో హి కాలోఽయం మా ముప
స్థితః | చతుర్దశహి వర్షాణి వత్సాన్యమి విజనే ననే || ౨౭ || మధుమూలఫలైః స్తీవన్విత్వా
మునివదామిషమ్ | భరతాయ మహారాజో యావరాజ్యం ప్రయచ్ఛతి || ౩౦ || మాం
పున ర్దణ్డకారణ్యే వివాసయతి తాపసమ్ | స. మహ్నఃప్రేచ వర్షాణి వత్సాన్యమి విజనే
వనే || ౩౧ || ఆసేవమానో వన్యాని ఫలమూలైశ్చ సర్తయః | సా నికృతేవసాలస్య
యప్టిం పరశునా వనే || ౩౨ || పహత సహసా దేవీ దేవతేవ దివశ్చ్యుతా | తా మదుః
ఖోచితాం దృష్ట్వా పతితాం కదలీమివ || ౩౩ || రామస్తూతాపయామాస మాతరం గత
చేతసమ్ | ఉపావృత్తోత్థితాం దీనాం బడబామివ వోహితామ్ || ౩౪ || సాంసుక్యత
చరాశీం నిమగ్నం చరాశీనా | సా గానుగముసాసీన ముగూరారా ముఖోచితా || ౩౫ ||

ఉవాచ పురుషవ్యాఘ్రీ ముపశృణ్వతి లక్ష్మణేంద్రుది పుత్ర సజాయేథా మమ శోకాయ
 రాఘవ ॥ ౩౬ ॥ సన్నదుగిఖ మతో భూయః పశ్యేయ మహా మప్రజాః । ఏకవీవహి
 వన్ధ్యాయా శ్శోకో భవతి మానసః ॥ ౩౭ ॥ అప్రజాన్తీతి సంతాపో సహ్యాన్యః పుత్ర
 విద్యతే ॥ ౩౮ ॥ దృష్టపూర్వం కల్యాణం సుఖంవా పతిపౌరుషే ॥ ౩౯ ॥ అపి పుత్రేఽపి
 పశ్యేయమితి రామాఽస్థితం మయాసా బహూన్యమమౌజ్ఞాని వాక్యాని వృద్ధయచ్చి
 దామ్ ॥ ౪౦ ॥ అహం శ్రోష్యే సవత్సీనా మవరాణాం వరా సతీ । అతోదుగిఖతరం కింను
 ప్రమదానాం భవిష్యతి ॥ ౪౧ ॥ మమ శోకో విలాపశ్చ యాదృశోఽయ మన స్తకః
 త్వయి సన్నిహితే హేయ మహా మానం నిరాకృతా ॥ ౪౨ ॥ కిం పునః ప్రోషితే తాత
 ధువం మరణ మేవమే । అత్యంత నిగృహీతాస్మి భర్తృర్నిత్య మసమ్మతా ॥ ౪౩ ॥
 పరివారేణ కైకేయా సుమావాఽప్యథ వాఽనరా యోహి మాం సేవతే కశ్చిదథ
 వాప్యసుభ ర్తతే ॥ ౪౪ ॥ కైకేయాః పుత్ర మన్వీక్య సజనౌ నాభిభాషతే । నిత్యక్రో
 ధతయా తస్యాః కథం ను ఖరవాదితత్ ॥ ౪౫ ॥ కైకేయా వదనం ద్రష్టుం పుత్ర శత్రో
 మ్ దుగ్ధతా ॥ ౪౬ ॥ ద్రశ స ప్రవ వర్ణాణి తవ జాతస్య రాఘవ ॥ ౪౭ ॥ ఆసితాని ప్రకాంక్షన్త్యా
 మయా దుగిఖపరితయమ్ । తదక్షయం మహా ద్దుగిఖం నౌత్సహే సహితుం పరమ్ ॥ ౪౮ ॥
 విప్రకారం సవత్సీనా మేవం జీర్ణాపి రాఘవ । అపశ్యన్తీ తవ ముఖం పరిపూర్ణశశిప్ర
 భమ్ ॥ ౪౯ ॥ కృపణా వర్తయిష్యామి కథం కృపణజీవికామ్ । ఉపవాసైశ్చ యోగైశ్చ
 బహుభిశ్చ పరిశ్రమైః ॥ ౫౦ ॥ దుగిఖం సంస్థితో మోఘం త్వంహి దుగ్ధతయా మయా
 స్థిరంతు హృదయం మనో మమేదం యన్నదీర్యతే ॥ ౫౧ ॥ ప్రాన్రుషీవ మహానద్యా
 స్సప్రవృత్తం కూలం నవామ్భసా ॥ మమైవ నూనం మరణం నవిద్యతే సచావకాశోఽస్తి
 యమక్షయేపివా । యదస్త్యోఽదైవ్యవ నమాం జహీర్షతి ప్రసహ్య సింహూ రుదతీం
 మృగీమివ ॥ ౫౨ ॥ స్థిరంహి నూనం హృదయం మమాయనం సభిద్యతే యద్భువి నావదీ
 ర్యతే । అనేన దుగిఖేనచ దేహ మర్చితం ధువం హ్యకాలే మరణం నవిద్యతే ॥ ౫౩ ॥
 ఇదహి దుగిఖం యదనర్థకాని మే న్రతాని దానానిచ సంయమాశ్చహి । తపశ్చ తప్తం
 యదవత్యకారణా త్సునిష్ఠులం బీజమివౌప్తమూషరే ॥ ౫౪ ॥ యది హ్యకాలే మరణం
 న్యాయేచ్ఛయా లభేత కశ్చిద్గురుదుగిఖకర్మితః । గతాహ మదైవ్యవ పరేతసంసదం వినా
 త్వయా ధేనురివాత్మజేనైవై ॥ ౫౫ ॥ అథాపి కిం జీవిత మద్య మే వృథా త్వయా వినా
 చన్ద్రనిభానసప్రభ । అనువ్రజిష్యామి వనం త్వయైవ గౌ సుదుర్బలా వత్సమివాను
 కాంక్షయా ॥ ౫౬ ॥ భృశ మనుఖ మమర్షితా తదా బహు విలలాప సమీక్ష్య రాఘ
 వమ్ । వ్యసన ముపనిశామ్య సా మహా త్సుతమివ బద్ధ మవేక్ష్య కిన్నరీ ॥ ౫౭ ॥ ఇతి శ్రీమ
 దయోధ్యాకాండే వింశస్సర్గః.

తథాతు విలపంతీం తాం కాసల్యాం రామమాతరమ్ । ఉవాచ లక్ష్మణో దీన
స్తత్కాలనదృశం వచః ॥ ౧ ॥ సరోచితే మమాప్యేతదార్చ్యే యద్రాఘపౌ వనమ్ ।
త్యక్త్వా రాజ్యశ్రియం గచ్ఛేత్ ప్రియా వాక్యవశం గతః ॥ ౨ ॥ విపరీతశ్చ వృద్ధశ్చ విష
యైశ్చ ప్రధర్షితః । సృపః కిమివ నబ్రూయా చ్ఛోద్ధ్యమానస్సమన్తథః ॥ ౩ ॥ నాస్యా
పరాధం పశ్యామి నచదోషం తథావిధమ్ । యేన నిర్వాస్యతే రాష్ట్రా ద్వనవాసాయ
రాఘవః ॥ ౪ ॥ సతం పశ్యామ్యహం లోకే పరోక్షమపి యో నరః । స్వమిత్రోఽపి
నిరస్తాపి యోస్య దోష ముదాహరేత్ ॥ ౫ ॥ దేవకల్పమృజం దాస్తం రిపూణామపి
వత్సలమ్ । అవేక్షమాణః కోధర్కం త్యజే త్పుత్ర మకారణాత్ ॥ ౬ ॥ తదిదం వచ
నం రాజ్ఞః పున ర్బాల్య ముపేయుషః । పుత్రః కో హృదయే కుర్యా ద్రాజవృత్త మను
స్మరన్ ॥ ౭ ॥ యావదేవ నజానాతి కశ్చి దర్థమిమం నరః । తావదేవ మయా సార్థ మాత్మ
స్థం కురు శాసనమ్ ॥ ౮ ॥ మయా పార్శ్వే సధనుమా తవ గుప్తస్య రాఘవ । కస్యమ
ర్థోఽధికం కర్తుం కృతా న్తస్యేవ తిష్ఠతః ॥ ౯ ॥ నిర్తనుష్యా మిమాం కృత్వా మయో
ధ్యాం మనుజుర్నభ । కరిష్యామి శరై స్తీక్ష్ణై ర్యదిస్థానస్యతి విప్రియే ॥ ౧౦ ॥ భరతస్యాధ
పక్ష్యోవా యో వాస్య హిత మిచ్ఛతి । సర్వా నేతా న్విధిష్యామి మృదుష్ణి పరిభూ
యతే ॥ ౧౧ ॥ ప్రోత్సాహితోఽయం కై కేయాన సదుష్టో యది నశిషితా । అమిత్ర
భూతో నిస్సజ్జం వధ్యతాం బధ్యతామపి ॥ ౧౨ ॥ గురో రప్యవలిప్తస్య కార్యాకార్య
మజానతః । ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య కార్యం భవతి శాసనమ్ ॥ ౧౩ ॥ బలమేష కిమా
శ్రిత్య హేతుంవా పురుషర్షభ! దాతు మిచ్ఛతి కై కేయ్యై రాజ్యం స్థిత మిదం తవ ॥ ౧౪ ॥
త్వయా చై వ మయాచై వ కృత్వా వై రమను త్రమమ్ । కాస్య శక్తిశ్చియం దాతుం
భరతాయాశాసన ॥ ౧౫ ॥ అనురక్తోఽస్మి భావేన భారతరం దేవి తత్త్వతః సత్యేన ధను
షాచై వ దత్తే నేష్టేన తే శపే ॥ ౧౬ ॥ దీప్తమగ్ని మరణ్యంవా యది రామః ప్రవేశ్యతి
ప్రవిష్టుం తత్ర మాం దేవి త్వంపూర్వ మవధారయ ॥ ౧౭ ॥ హరామి వీర్యాద్గుణిం తే
తమ స్సూర్య ఇవ్రాదితః! దేవీ పశ్యతు మేవీర్యం రాఘవశ్చైవ పశ్యతు ॥ ౧౮ ॥ హనిష్యే
పితరం వృద్ధం కై కేయాన క్రమాననమ్ । కృపణం చాస్థిరం బాలం వృద్ధభావేన గర్వి
తమ్ ॥ ౧౯ ॥ ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । ఉవాచ రామం కాసల్యా
దుద న్తీశోకలాలసా ॥ ౨౦ ॥ భారతు స్తే వదతః పుత్ర లక్ష్మణస్య శ్రోతం త్వయా! యద
త్రానంతరం కార్యం కురుష్వ యది రోచతే ॥ ౨౧ ॥ నచాధర్మ్యం వచశ్శృత్వా సప
త్నాస్య మమ భాషితమ్ । విహాయ శోకసంతప్తాం గంతు మర్హసి మామితః ॥ ౨౨ ॥
ధర్మజ్ఞ యది ధర్మస్థో ధర్మం చరితు మిచ్ఛసి । శుశూంష మామిహాస్థ స్త్వం చర ధర్మ

తపసా యుక్తః శాశ్వతస్త్రిదివంగతః॥౨౮॥ యథైవ రాజా పూజ్యస్తే గౌరవేణ తథా
 స్త్యహమ్ । త్వం నాహ మనుజానామి నగస్త్య మితో వనమ్॥ ౨౯ ॥ త్వద్వియోగా
 న్నమే కార్యం జీవితేన సుఖేనవా । త్వయా సహ మమ శ్రేయస్తృణానామపి భక్ష
 ణమ్॥ ౩౦ ॥ యదిత్వం యాస్యసి వనం త్యక్త్వా మాం శోకలాంసామ్ । అహం ప్రాయ
 మిహాసిష్యే నహి శత్యౌమి జీవితమ్॥ ౩౧ ॥ తత స్త్వం ప్రాప్సుసే పుత్ర నిరయం
 లోకవిశ్రుతమ్ । బ్రహ్మహత్యా మివాధర్మాత్సముద్ర స్ఫురితాం పతిః॥ ౩౨ ॥ విలపంతీం
 తథా దీనాం కౌసల్యాం జననీం తతః । ఉవాచ రామో ధర్మాత్తా వచనం ధర్మసంహి
 తమ్॥ ౩౩ ॥ నా స్తి శక్తిః పితుర్వాక్యం సమతిక్రమితుం మమ । ప్రసాదయే త్వం
 శిరసా గంతు మిచ్ఛామ్యహం వనమ్॥ ౩౪ ॥ ఋషిణాచ పితుర్వాక్యం కుర్వతా వ్రత
 చారిణా । గార్హతా జానతా ధర్మం కట్టునాపి వివశ్చితా॥ ౩౫ ॥ అస్మాకంచ కులే
 పూర్వం సగరస్యాజ్ఞయా పితుః । ఖనద్భి స్సాగరై ర్భూమి మవాప్త సుమహా
 న్వధః॥ ౩౬ ॥ జామదగ్నేన రామేణ రేణుకా జననీ స్వయమ్ । కృతా పరశునా
 రణ్యే పితు ర్వచనకారిణా॥ ౩౭ ॥ ఏతై రనైశ్చ బహుభి ర్దేవి దేవసమైః కృతమ్ ।
 పితు ర్వచన మక్షీణం కరిష్యామి పితు ర్హితమ్॥ ౩౮ ॥ సఖత్వేన న్నయైకేన క్రియతే
 పితృశాసనమ్ । ఏతై రపి కృతం దేవి యే మయా తవ కీర్తితాః॥ ౩౯ ॥ నాహం ధర్మ
 మపూర్వం తే ప్రతికూలం ప్రవర్తయే । పూర్వై రయ మభివేతో గతో మాన్యోఽ
 నుగమ్యతే॥ ౪౦ ॥ తదేతత్తు మయా కార్యం క్రియతే భవి నాన్యథా । పితుర్హి
 వచనం కుర్వన్నకశ్చిన్నామ హీయతే॥ ౪౧ ॥ తామేవ ముక్త్వా జననీం లక్ష్మణం పునర
 బ్రవీత్ । వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠ శ్రేష్ఠ సుగ్రహన్ముతామ్॥ ౪౨ ॥ తవ లక్ష్మణ
 జానామి మయిన్నేహ మనుత్తమమ్ । విక్రిడుం చైవ న త్వంచ తేజశ్చ సుమరాసదమ్॥
 మమ మాతు ర్మహద్గుణి త్వద్గుణి శుభలక్షణా అభిప్రాయ మవిజ్ఞాయ సత్యస్యచ
 శమస్యచ॥ ౪౩ ॥ ధగ్లోహి పరమో లోకే ధర్మే సత్యం ప్రతిష్ఠితమ్ । ధర్మసంక్రిత
 మేతచ్ఛ పితుర్వచన ముత్తమమ్॥ ౪౪ ॥ సుసంశ్రుత్య పితు ర్వాక్యం మాతు ర్వా
 ప్రాప్తాస్యవా । నకర్తవ్యం పృథా వీర ధర్మ మాక్రిత్య తిష్ఠతా॥ ౪౫ ॥ సోఽహం
 నశత్యౌమి పితు ర్నియోగ మతివర్తితుమ్ । పితు ర్హి వచనా ద్వీర కై కేయూఽహం
 ప్రచోదితః॥ ౪౬ ॥ తదేతాం విస్మజానార్యాం తత్ర ధర్మాక్రితాం మతిమ్ । ధర్మ
 మాశ్రయ మాతైత్త్యం మద్భర్తా రనుగమ్యతామ్॥ ౪౭ ॥ తమేవ ముక్త్వా సోహం
 జ్ఞాతరం లక్ష్మణగ్రజః । ఉవాచ భూయః కౌసల్యాం ప్రాజ్ఞలి శ్శిరసా నతః॥ ౪౮ ॥
 అనుమన్యస్వ మాం దేవి గమిష్యేఽహ మితో వనమ్ । శాపితాసి మమ ప్రాజ్ఞాని కురు
 నం చ గగనాని మే॥ ౪౯ ॥ తద్వత్ప్రతిజ్ఞశ్చ ననా త్పునరేష్యామ్యహం పురీమ్ । యయాతి

రివ రాజ్యసి పురా హిత్యా పునర్దివమ్ ॥ ౪౭ ॥ శోక స్సంధార్యతాం మాత ర్మృదయే
 సాధు మాశుచః | వనవాసా ది హైమ్యామి పునః కృత్వా పితు ర్వచః ॥ ౪౮ ॥ త్వయామయా
 చ వై దేహ్య లక్ష్మణేన సుమిత్రయా | పితు ర్నియోగే స్థాతవ్య మేష ధర్మ సునాతనః ॥
 అమ్మ సంహృత్య సంభారాః దుఃఖం హృది నిగ్రహ్యచ | వనవాసకృతా బుద్ధి ర్మమ
 ధర్మ్యాఽనువ ర్త్యతామ్ ॥ ౪౯ ॥ ఏత ద్వచ స్తస్య నిశమ్య మాతా సుధర్మ్య మవ్యగ్ర
 మవిగ్ల బంచామృతేన సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య దేవీ సమీక్ష్య రామం పున రిత్తువాచ ॥ ౫౦ ॥
 యథైవ తే పుత్ర పితా తథాఽహం గురు స్సవధర్మేణ సుహృత్తయాచ | న త్యాఽను
 నుజానామి న మాం విహాయ సుదుఃఖితా మహ్నసి గన్తుమేనమ్ ॥ ౫౧ ॥ కిం జీవితేనేహ
 వినా త్వయా మేలోకేనవా కిం శ్వధయాఽమృతేన శ్రీయో ముహూర్తం తవ సన్ని
 ధానం మమేహ కృత్వాన్వి దజి జీవలోకాత్ ॥ ౫౨ ॥ సరై రిప్రౌలాభి రహావ్య
 మానో మహాగజోఽధ్వన మభి ప్రవిప్లః | భూయః ప్రజజ్వాల విలాపమేతం నిశమ్య
 రామః కరుణం జనన్యాః ॥ ౫౩ ॥ సమాతరం వై వ విసంజ్ఞ కల్పా మార్తంచ సౌమిత్రి
 మభిప్రత ప్రమోధర్మే స్థితో ధర్మ్య మువాచ వాక్యం యథా సవవాన్త తత్ర వక్తుమ్ ॥
 అహంహి తే లక్ష్మణ నిత్యమేవ జానామి భ క్తిం చ పరాక్రమంచ | మమత్వభిప్రాయ
 మనన్నిరీక్ష్య మాత్రా సహాభ్యర్దసి మాం సుదుఃఖమ్ ॥ ౫౪ ॥ ధర్మ్యా కామాః ఖలు తాత
 లోకే సమీక్షితా ధర్మ ఫలదయేషు తే తత్ర సర్వేష్య రసంశయం మే భార్యేవ వశ్యా
 భిమతా సుపుత్రా ॥ ౫౫ ॥ యస్మింస్తు సర్వేష్య రసన్నివిష్టా ధర్మో యత స్సన్య త్తమ
 పక్రమేత | దేవ్యాభ్య భవత్యర్థపరోహి లోకే కామాత్మ తా ఖల్వపి సప్రశస్తా ॥ ౫౬ ॥
 గురుశ్చ రాజాచ పితాచ వృద్ధి క్రోధా త్వహిహ ద్యదిహాపి కామాత్ | యవ్యాప్తి
 దిశే త్కార్య మవేక్ష్య ధర్మం క స్తన్నకు ర్యా దసృశంసవృత్తిః ॥ ౫౭ ॥ స వై సశక్నోమి
 పితుః ప్రతిజ్ఞా మిమామక ర్తుం సకలాం యథావత్ | సహ్యవయో స్తాత గురుర్నియోగే
 దేవ్యాశ్చ భర్తా సగతి స్సధర్మః ॥ ౫౮ ॥ తస్మిన్మనస్తేన తి ధర్మ రాజేవిశేషత స్సేవ పథి
 వ ర్తమానే | దేవీ మయా సార్థ మితోఽపగచ్ఛే త్కథంసి దన్యా విధవేవ నారీ ॥ ౫౯ ॥
 సా మాఽనుమన్యస్య వసం ప్రజుతం కుసుప్త మే స్వస్త్వయనాని దేవి | యథా
 సమా ప్రే పునరాప్రజేయం యథాహి సత్యేన పున ర్యయాతిః ॥ ౬౦ ॥ యశో హ్యహం
 కేవలరాజ్యకారణా న్న పృథ్వితః క ర్తు మలం మహూదయమ్ | అదీర్ఘ కాలే సతు దేవి
 జీవితే వృణేఽవరామద్య మహీ మధర్మతః ॥ ౬౧ ॥ ప్రసాదయ స్మరపుషభ స్సమాతరం
 పరాక్రమా జ్ఞగమిషు రేవ దణ్డకాః | అథానుజం భృశ మనుశాస్య దర్శనం చకార తాం
 హృది జనసిం ప్రదక్షిణమ్ ॥ ౬౨ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకవింశస్సర్గః.

అథ తం వ్యధయా దీనం సభితేష మమన్వితమ్ | శ్వసన్లమివ నాగేన్ద్రం రోష

చేదం సదై ర్యేణ ధారయ స్మత్వ మాత్మ వాః ॥ ౨ ॥ నిగృహ్య రోషం శోకంచ దైర్య
 మాశ్రిత్య కేవలమ్ । అవమానం నిరస్యమం గృహీత్వా హర్ష ముత్తమమ్ ॥ ౩ ॥ ఉప
 క్త్య పంహి యత్కించి దభిషేకాథ మద్య మే । సర్వం విసర్జయ త్కిప్రం కురు కార్యం నిర
 త్యయమ్ ॥ ౪ ॥ సౌమిత్రే యోఽభిషేకాథే మమ సంభారసమ్భ్రమః । అభిషేకనివృ
 త్యథే సోఽస్తు సంభారసమ్భ్రమః ॥ ౫ ॥ యస్యా మదభిషేకాథే మానసం పరితప్యతే
 మాతా న స్యా యథా నస్య త్సవిశజ్జ్క తథా కురు ॥ ౬ ॥ తస్య శ్శజ్జ్కమయం
 దుఃఖం ముహూర్తమపి నోత్సహే । మనసి ప్రతిసంజాతం సౌమిత్రేఽహ ముపేక్షి
 తుమ్ ॥ ౭ ॥ నబుద్ధిపూర్వం నాబుద్ధం స్మరామిహ కదాచన । మాత్యూణాంవా పితు
 ర్వాఽహం కృత మల్పంచ విప్రియమ్ ॥ ౮ ॥ సత్య సృత్యాశిసద్ధశ్చ నిత్యం సత్యపరా
 క్రమః । పరలోకభయాద్భీతో నిర్భయోఽస్తు పితా మమ ॥ ౯ ॥ తస్యాపిహ భవే
 దస్మిన్కర్మణ్యప్రతిసంహృతే । సత్యం నేతి మన స్తాప స్తస్య తాప స్తపేచ్ఛమామ్ ॥
 అభిషేకవిధానంతు తస్మా త్సంహృత్య లక్ష్మణ । అన్యగేవాహ మిచ్ఛామి వసం గస్తుమి
 తిపునః ॥ ౧౦ ॥ మమ ప్రవ్రాజనా దద్య కృతకృత్యా సృపాత్తజా । సుతం భరత మ
 వ్యగ్ర మభిషేచయితా తతః ॥ ౧౧ ॥ మము చీరాజనధరే జటామృద్బలధారిణి । గతేఽ
 రణ్యంచ కై కేయ్య భవిష్యతి మన స్సుఖమ్ ॥ ౧౨ ॥ బుద్ధిః ప్రణీతా యేనేయం మనశ్చ
 సుసమాహితమ్ । తంతు నాద్వామి సంక్షేప్తం ప్రవ్రజమామి మాచిరమ్ ॥ ౧౩ ॥ కృతా
 స్తస్మేవ సౌమిత్రే ద్రష్టవ్యా మత్ప్రవాసనే రాజ్యస్యచ విత్కన్య పునరేవ నివర్తనే
 కై కేయ్యః ప్రతిప త్త్వికథం స్యా స్తమ వీడనేయది భావూ న దై వ్వాఽయం కృతా
 స్తవిహితో భవేత్ ॥ ౧౪ ॥ జానాసిహి యథా సౌమ్య స మాత్మషు మమాన్తరమ్
 భూతపూర్వం విశేషావా తస్య మయి సుతేపివా ॥ ౧౫ ॥ సోఽభిషేకనివృత్యక్తే ప్రవా
 సాగ్రశ్చ దుర్వచైః । ఉగై ిర్వాక్తై రహం తస్య నాన్య దైవా త్సమర్థయే ॥ ౧౬ ॥
 కథం ప్రకృతిసమ్మన్నా రాజపుత్రీ తథాగూణా । బూరియా త్సా ప్రాకృతేన స్త్రీ మత్పీ
 డాం భర్తృసన్నిధౌ ॥ ౧౭ ॥ యదచింత్యంతు తద్దైవం భూతేష్యపి నహన్యతే । వ్యక్తం
 మయీచ తస్యాంచ పతితోహి విపర్యయః ॥ ౧౮ ॥ కన్యద్దైవేన సౌమిత్రే యోధు ముత్స
 హతే పుమాః । యస్య నగ్రహణం కిశ్చిత్కర్మణోఽన్యత్ర దృశ్యతే ॥ ౧౯ ॥ సుఖ
 దుఃఖేభయక్రోధా లాభాలాభా భవాభవా । యచ్ఛక్తిశ్చ త్రణాధుతం నను దైవస్య
 కర్మతత్ ॥ ౨౦ ॥ ఋషయో పున్యగ్రతపసో దైవేనాశిసప్రవీడితాః । ఉత్సృజ్య నియ
 మాం స్తీవ్రాస్థ్యశ్యనే కామమన్యధిః ॥ ౨౧ ॥ అనన్యజ్జ్క మేవేహ యదకన్యాత్వగి
 ర్తతే । నివర్త్యరమ్భ మారంభం నను దైవస్య కర్మతత్ ॥ ౨౨ ॥ ఏతయా తర్తవయా

౧౪౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే త్రయోవింశస్సర్గః.

బుద్ధ్యా సంస్తభ్యాత్తాన మాత్మనా వ్యాహతేవ్యభిషేకే మే పరితాపా నవిద్యతే॥౨౫॥
తస్మాదపరితాప స్సంస్తవ్యమప్యనువిధాయ మామ్ । ప్రతినంహరయ త్తీవ్ర మాభిషే
చనకీం క్రియామ్ ॥ ౨౬ ॥ ఏభిరేవ ఘట్టై స్సర్వై రభిషేచనసమ్భృతైః । మమ లక్ష్మణ
తాపస్యే వ్రతస్నానంభవిష్యతి ॥ ౨౭ ॥ అథవా కిం మమైతేన రాజద్రవ్యమయేనతు ।
ఉద్భృతం మే స్వయంతోయం వ్రతాదేశం కరిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ మాచ లక్ష్మణ సంతాపం
కాష్ఠీర్లక్ష్మ్యై వివర్యయే । రాజ్యంవా వనవాసోవా వనవాసో మహేందయః ॥ ౨౯ ॥
స లక్ష్మణాస్త్రిఫలు కర్తృవిఘ్నే మాతా యవీయస్యతిశఙ్కనీయా (దై వాభివన్నాహి
వదన్త్యనిష్టం జానాసి దై వంచతథా ప్రభావమ్) ॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
ద్వావింశస్సర్గః.

ఇతి బ్రువతి రామేతు లక్ష్మణోఽధశ్చిరా ముహూః । శ్రుత్వా మధ్యం జగామేవ
మనసా దుఃఖహర్షయోః॥౧॥ తదాతు బద్ధ్వా భుక్తుతీం భుప్రార్థ్యేనరర్షభః । నిశశ్వాస
మహాసరో బిలస్థాన రోషితః॥౨॥ తస్య దుష్ప్రతివీక్షం త ద్భుక్తుతీసహితం తదాబభా
శ్రుద్ధస్యసింహస్య ముఖస్య సదృశం ముఖమ్॥ ౩॥ అగ్రహస్తం విధూన్వంస్తు హస్తీ
హస్తవిహత్య నః । తిర్య గూర్ధ్వం శరీరేచ పాతయిత్వా శిరోధరామ్॥౪॥ అగ్రాక్షా ఏక్ష
మాణస్తు తిర్య గ్భాగితర మబ్రవీత్ । అస్థానే సమ్భ్రమో యస్య జాతోవై సుమహా
నయమ్॥ ౫ ॥ ధర్మదోష ప్రసక్తేన లోకస్యానతిశఙ్కయా । కథం ప్యేత దసంభ్రాన్త
స్తవద్విధో న క్తు మర్హతి॥౬॥ యథా దై వమశౌణ్డీరం శౌణ్డీరః క్షత్రియర్షభః । కింనామ
కృపణం దై వ మత క్త మభిశంససి॥ ౭ ॥ పాపయో స్తే కథం నామ తయో శ్చక్రా నవి
ద్యతే । సన్తి ధర్మోపధా శ్శ్లష్టాః ధర్మాత్కన్తిం సబుధ్యసే ॥ ౮ ॥ తయో స్సుచరితం
స్వాంధం శాత్యా త్పరిజహీర్షతోః । యది నై వం వ్యవసితం స్యాద్ధి ప్రాగేవ రాఘవ॥ ౯॥
తయోః ప్రాగేవ ద త్తశ్చ స్యాద్వరగి ప్రకృతశ్చ సః । లోకవిద్విష్ట మారబ్ధం త్వదస్య
స్యాభిషేచనమ్ ॥ ౧౦ ॥ నౌత్సహే సహితుం వీర తత్ర మేక్షస్తు మర్హసి ! యేనేయ
మాగతా ద్వైధం తవ బుద్ధి ర్మహామతే ॥ ౧౧ ॥ సహి ధర్మో మమ ద్వేష్యగి ప్రసక్తా
ద్యస్య ముహ్యసి । కథం త్వం కర్మణా శక్తగి కై కేయీవశవ ర్హసి ॥ ౧౨ ॥ కరిష్యసి
పితు ర్వాక్యే మధర్మిణం విగర్హితమ్ । యద్యయం కిల్బిషా ద్భేదగి కృతో ప్యేవం సగృ
హ్యతే॥ ౧౩ ॥ జాయతే తత్ర మే దుఃఖం ధర్మసజ్జశ్చ గర్హితః । మనసాపి కథం కామం
కుర్యా స్త్వం కామవృత్తయోః॥౧౪॥ తయో స్త్వహితయో ర్నిత్యం శతోవ్యోపిత్ర
భిధానయోః । యద్యపి ప్రతిపత్తి స్తే దై వీచాపితయో ర్మతమ్ ॥ ౧౫ ॥ తథాపుష్పే
క్షణీయం తే న మే తదపి రోచతే । విష్ణుబో వ్యహీనో య స్సదై వ మనువ ర్తతే॥౧౬॥
గిరా సుంభావిశాతామో న దై వం పశ్యమాసతే । దై వం గురువ కాగేణ య సుమరగి

ప్రబాధితుమ్ ॥ ౧౭ ॥ నైవేన వివన్నార్థః పురుష సస్పృహనీదతి । క్రత్యన్తి త్వద్య
 దైవస్య పౌరుషం పురుషస్యచ॥౧౮॥ దైవమానుషయో రద్య వ్యక్తావ్యక్తిర్భవిష్యతి
 అద్య మత్పౌరుషహతం దైవం క్రత్యన్తి నైజనాః॥౧౯॥ యద్దైవాదాహతం తేదద్య
 దృష్టం రామాభిషేచనమ్ । అత్యజ్కుశ మిప్రాద్దామం గజం మదబలోద్ధతమ్॥౨౦॥
 ప్రధావిత మహం దైవం పౌరుషేణ నివర్తయేలోకపాలా స్సమస్తాస్తే నాద్య రామా
 భిషేచనమ్ ॥ ౨౧ ॥ సచ కృత్వాన్తి శ్రయో లోకా విహస్యః కింపునః పితా । యై
 ర్వివాస స్తవారణ్యే మిథో రాజస్సమగ్ధితః ॥ ౨౨ ॥ అరణ్యే తే వివత్సన్తి చతుర్దశ
 తథా సమాః । అహం తదాశాం ఛేత్వాన్తిమి పితు స్తసాశ్చ యా తవ ॥ ౨౩ ॥ అభి
 షేకవిఘాతేన పుత్రరాజ్యాయ వర్తతే । మద్భతేన మిరుద్ధాయ సన్యా దైవబలం తథా॥
 ప్రభవిష్యతి దుఃఖాయ యథోగ్రం పౌరుషం మమ । ఊర్ధ్వం వర్షసహస్రాస్తే ప్రజాపా
 ల్యమన స్తరమ్॥ ౨౪॥ ఆర్యపుత్రాః కరిష్యన్తి వనవాసం గతే త్వయి । పూర్వరాజన్తి
 వృత్త్యాహి వనవాసో విధీయతే ॥ ౨౫ ॥ ప్రజా నిక్షిప్య పుత్రేషు పుత్రవత్పరిపాలనే ।
 సచేద్రాజస్యనేకాగ్రే రాజ్యవిభిమశజ్జయా॥ ౨౬॥ నైవ మిచ్ఛసి ధర్మాత్మ నాజ్యం
 రామ త్వమాత్మని । ప్రతిజానేచ తే వీర మా భూపం వీరలోకభాక్ ॥ ౨౭ ॥ రాజ్యంచ
 తవ రక్షేయ మహం వేలేవ సాగరమ్మజ్జళై రభిషిచ్ఛస్వ తత్ర త్వం వ్యాపుతో భవ॥
 అహ మేకో మహీపాలా నలం వారయితుం బలాత్ (సశోభార్థా విమా బాహూ సధను
 ర్భుషణాయ మే॥౩౦॥ నా౭సి రాబంధనార్థాయ సశరా స్తస్యమృహేతవః । అమిత్ర
 దమనార్థం మే సర్వమేత చ్చతుష్టయమ్॥౩౧॥ సచాహం కామయే౭త్వర్థం యస్సన్తి
 చ్చతుర్తతో మమ । అసినా తీక్ష్ణధారేణ విద్యుచ్ఛలితవర్షసా ॥ ౩౨ ॥ ప్రగృహీ
 తేన వై శత్రుం వజ్రణంవా నకల్పయే । ఖడ్గనిష్పేషనిష్పిష్టై ర్గహనా దుశ్చరాచ మే॥
 హస్త్యశ్వనరహస్తోరుశిరోభిర్భవితా మహీ । ఖడ్గధారాహతా మే౭ద్య దీప్యమానా
 ఇవాద్రయః ॥ ౩౪ ॥ పతిష్యన్తి ద్విపా భూమా మేఘాశ్చన సవిద్యుతః । బద్ధగోధాన్లుభి
 త్రాణే ప్రగృహీతశరాసనే ॥ ౩౫ ॥ కథం పురుషమానీప్యా త్పురుషాణాం మయి స్థితే
 బహుభి శ్చైచ్చకమత్యస్యన్నే కేనచ బహూ న్జనాః ॥ ౩౬ ॥ వినియోక్త్యామ్యహం
 బాణా స్పృహజగజమర్తుమ్ । అద్య మే౭ శ్రుప్రభావస్య ప్రభావగ ప్రభవిష్యతి॥౩౭॥
 రాజ్ఞ శ్చాప్రభుతాం కర్తుం ప్రభుత్వం తవచ ప్రభో । అద్య చస్తనసారస్య కేయూరా
 మోక్షణస్యచ॥ ౩౮॥ వసూనాంచ విమోక్షస్య సుహృదాం పాలనస్యచ । అనురూపా
 విమా బాహూ రామ కర్త కరిష్యతః॥౩౯॥ అభిషేచనవిఘ్నస్య కర్తృణాం తే నివా
 రణే । బ్రవీహి కో౭దైవ వ మయా వియుజ్యతాం తవాసుహృ త్ప్రియయశస్సుహృ
 జనైః । నునాతవేయం వసుద్ధా వశేభవే త్తథైవ మాం శాధితవాన్కింజ్కరః॥౪౦॥

౧౪౮ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే చతుర్వింశస్సర్గః.

విమృశ్య బాష్పం పరిసా స్తవ్యచాసకృత్సలత్క్యం రాఘవవంశవర్ధనః। ఉవాచ పితృశ్చ
 కవనే వ్యవస్థితం నిబోధమా మేషహి సామ్య సర్వభః ॥ ౮౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
 కాండే త్రయోవింశస్సర్గః.

తం సమీక్ష్య త్వహితం పితృ ద్విదేశచాలనే । కాసల్యా బాష్పసంకుఢా వచో
 ధర్మస్థమబ్రవీత్ ॥ ౮౧ ॥ అదృష్టమగిభో ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః। మయి జాతో
 దశరథా త్కథముఖ్యేన వర్తయేత్ ॥ ౮౨ ॥ యస్య భృత్యాశ్చ దాసాశ్చ మృష్టా న్యన్నాని
 భుజ్జితే । కథం సభాత్వతే నాథో వనే మూలఘలా న్యయమ్ ॥ ౩ ॥ క ఏత చ్ఛ్రద్ధధే
 చ్ఛ్రుత్వా కస్యవా నభవే ద్భయమ్ । గుణవా న్దయితో రాజ్ఞా రాఘవౌ యద్వివా
 న్యతే ॥ ౪ ॥ నూనంతు బలవాన్లోకే కృతాన్త సుర్వమాదిశః । లోకే రామాభిరామ
 స్త్వం వనం యత్ర గమిష్యసి ॥ ౫ ॥ అయస్తమా మాత్మభవ స్తవాదర్శనమారుతః ।
 వివాసదుగ్ధసమిథో రుదితాశ్రుహుతాహుతిః ॥ ౬ ॥ చిన్తాబాష్పమహాధూమగి తవా
 దర్శనచిత్తజః । కర్షయిత్వా భృశం పుత్ర నిశ్వాసాయాససమ్మవః ॥ ౭ ॥ త్వయా విహీనా
 మిహ మాం శోకాగ్ని రతులో మహాః । ప్రధక్ష్యతి యథా కక్షం చిత్రభానుర్హిమా
 త్యయే ॥ ౮ ॥ కథంహి ధేను స్వం వత్సం గచ్ఛంత నానుగచ్ఛతి । అహం త్వేన
 గమిష్యామి యత్ర పుత్ర గమిష్యసి ॥ ౯ ॥ తథా నిగదితం మాత్రా తద్వాక్యం పురుషన్
 భః । శ్రుత్వా రామోఽబ్రవీ ద్వాక్యం మాతరం భృశమగి తామ్ ॥ ౧౦ ॥ కై కేయ్యా
 వంచితో రాజా మయి చారణ్య మాశ్రితే । భవత్యాచ పరిత్యక్తో ననూనం వర్తయ
 వ్యతి ॥ ౧౧ ॥ భర్తృగిరి పరిత్యాగో నృశంసగి కేవలం స్త్రియాః స భవత్యా నక ర్తవ్యా
 మనసాపి విగచ్ఛితః ॥ ౧౨ ॥ యావ జ్జీవతి కాకుత్స్థసి తా మే జగతీవతిః । శుశ్రూషా
 క్రియతాం తావ త్సహి ధర్మ సునాతనః ॥ ౧౩ ॥ ఏవ ముక్తాతు రామేణ కాసల్యా
 శుభదర్శనా । తథేతువచ సుప్రీతా రామ మగ్నిష్టకారిణమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఏవ ముక్తస్తు
 వచనం రామో ధర్మభృతాం పరః । భూయస్తా మబ్రవీ ద్వాక్యం మాతరం భృశమగి తామ్ ॥ ౧౫ ॥
 మయా చైవ భవత్యాచ కర్తవ్యం వచనం పితృః । రాజా భర్తా గురు
 శ్చేష్ట సుర్వేషామిశ్వరగి ప్రభుః ॥ ౧౬ ॥ ఇమానితు మహావణ్యే విహృత్య నవ పశ్చచ
 వహ్నిః పరమస్త్రీతః స్థాస్యామి వచనే తవ ॥ ౧౭ ॥ ఏవ ముక్తాప్రియం పుత్రం బాష్ప
 పూర్ణాననా తదా । దుగ్ధా న్యసహమానా సా కాసల్యా రామ మబ్రవీత్ ॥ ౧౮ ॥
 (విహదనక్రాధ్యుపితే పరిత్రాసార్కమానినికిం మాం నత్రాయసే మన్నాం విపులేశోక
 సాగరే) ॥ ౧౯ ॥ ఆసాం రామ సపత్నీనాం వస్తుం మధ్యే నమే తుమమ్ । నయ మామపి
 కాకుత్స్థ వనం వన్యాం మృగీం యథా ॥ ౨౦ ॥ యది తే గమనే బుద్ధిగి కృతా పితృ రుచే

భర్తా దైవతం ప్రభు రేవచ । భవత్యా మమ చైవాద్య రాజా ప్రభవతి ప్రభుః ॥ ౨౨ ॥
 సహ్యానాథా వయం రాజ్ఞా లోకనాథేన ధీమతాభరతశ్చాపి ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియం
 వదః ॥ ౨౩ ॥ భవతీ మనువరేత సహి ధర్మరత సుదా । యథా మయితు నిష్కాంతే
 పుత్రశోకేన పార్థివః ॥ ౨౪ ॥ శ్రమం నావాఘ్నయా త్కించి దప్రమత్తా తథా కురు ।
 దారుణ శ్చాప్యయం శోకో యథై ను సవినాశయేత్ ॥ ౨౫ ॥ రాజ్ఞో వృద్ధస్య సతతం
 హితం చర సమాహితా । వ్రతోపవాసనిరతా యా నారీ పరమో త్తమా ॥ ౨౬ ॥
 భర్తారం నానువరేత సాతు పాపగతి ర్భవేత్ । భర్తు శ్శుశ్రూషయా నారీ లభతే స్వగ్గ
 ముత్తమమ్ ॥ ౨౭ ॥ అపి యా నిర్నమస్కారా నివృత్తా దేవపూజనాత్ । శుశ్రూషా
 మేవ కురీవీత భర్త్యః ప్రియహితే రతా ॥ ౨౮ ॥ ఏవధర్మః పురా దృష్టో లోకే వేదే శ్రుత
 స్సన్నితః అగ్ని కార్యేషుచ సదా సుమనోభిశ్చ దేవతాః ॥ ౨౯ ॥ పూజ్య స్తే మత్కృతే
 దేవి బ్రాహ్మణాశ్చైవ సువ్రతాః । ఏవం కాలం ప్రతీక్షస్వ మమాగమనకాంక్షిణీ ॥ ౩౦ ॥
 నియతా నియతాహారా భర్తృశుశ్రూషణే రతా । ప్రాప్స్యసి పరమం కామం మయి
 ప్రత్యాగతే సతి ॥ ౩౧ ॥ యథి ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో ధారయిష్యతి జీవితమ్ । ఏవ ము
 క్తాతు రామేణ బాష్పవర్యాకులేక్షణా ॥ ౩౨ ॥ కాసల్యా పుత్రశోకార్తా రామం వచన
 మబ్రవీత్ । గమనే సుకృతాం బుద్ధిః సతే శక్నోమి పుత్రక ॥ ౩౩ ॥ వినివర్తయితుం
 వీర నూనం కాలో దురత్యయః గచ్ఛ పుత్ర త్వమేకాగ్రో భద్రం తేఽస్తు సదా విభో ॥
 పున స్తస్యి నివృత్తేతు భవిష్యామి గతవ్యథా । ప్రత్యాగతే మహాభాగే కృతార్థే
 చరితవ్రతే ॥ ౩౪ ॥ షితు రాన్యభృతాం ప్రాప్తే త్వయి లప్సే పరం సుఖమ్ । కృతా
 న్తస్య గతిః పుత్ర దుర్విభావ్యా సదా భువి ॥ ౩౫ ॥ యస్తావం సంవోదయతి మే వచ
 ఆచ్ఛిద్య రాఘవ । గచ్ఛేదానీం మహాబాహూ ష్టేమేణ పునరాగతః ॥ ౩౬ ॥ నష్ట
 యిష్యసి మాం పుత్ర సామ్నా వాక్యేన చారుణా । అపిదానీం స కాల స్సాన్యద్వనా
 త్ప్రీత్యాగతం పునః ॥ ౩౭ ॥ యత్తావం పుత్రక పశ్యేయం జటావల్కలధారిణమ్ ॥
 తదాహి రామం వనవాసనిశ్చితం సమీక్ష్య దేవీ పరమేణచేతసా ఉవాచ రామం శుభ
 లక్షణం వచో బభూవచ స్వస్త్యయనాభికాంక్షిణీ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
 చతుర్వింశస్సర్గః.

సా ౨ పసియ తమాయాస ముపస్మృశ్య జలం శుచి । చకార మాతా రామస్య
 ముగ్ధశాని మనస్వినీ ॥ ౧ ॥ నశక్యసే వారయితుం గచ్ఛేదానీం రఘూత్తమ । శీఘ్రంచ
 వినివర్తస్వ వర్తస్వచ సతాం క్రమే ॥ ౨ ॥ యం సాలయసి ధర్మం త్వం భృత్యాచ నియ
 మేనచ । స వే రాఘవశార్దూల ధర్మ స్తాన్వ మభిరక్షతు ॥ ౩ ॥ యేభ్యః ప్రణమసే పుత్ర
 కేన గాగ ముభిరక్షను వనే సహమహర్షిభిః ॥ ౪ ॥ యాని

జత్రాని తేఽస్త్రాణి విశ్వామిత్రేణ కీమతాత్రాని త్వౌ మభిరక్షస్తు గుణైః సముదితం
 సదా ॥ ౫ ॥ పితృశుశూషయా పుత్ర మాతృశుశూషయా తథా । సత్యేనచ మహా
 బాహూ చిరంజీవాభిరక్షితః ॥ ౬ ॥ సమిత్కుశపచిత్రాణి వేద్య శ్చాయతనానిచస్థండి
 లానిచ చిత్రాణి శైలా పృథ్వాః క్షుపా హ్రదాః ॥ ౭ ॥ పతజ్జాః పన్నగా సింహస్తావం
 రక్షస్తు సరోత్తమస్వస్తి సాధ్యాశ్చ విశ్వేచ మరుతశ్చ మహర్షయః ॥ ౮ ॥ స్వస్తి ధాతా
 విధాతాచ స్వస్తి పూషా భగోఽర్యమా । లోకపాలాశ్చ తే సర్వే వాసవప్రముఖా
 స్తథా ॥ ౯ ॥ ఋతవ శ్చైవ పక్షాశ్చ మాసా సుంవత్సరాః క్షమాః । దినానిచ ముహూ
 ర్తాశ్చ స్వస్తి కుర్వస్తు తే సదా ॥ ౧౦ ॥ స్మృతి ధృతిశ్చ ధర్మశ్చ పాన్త త్వం పుత్ర సర్వ
 తః । స్మస్తశ్చ భగవా ద్వేవ సోమశ్చ సబృహస్పతిః ॥ ౧౧ ॥ సప్తర్షయో నారదశ్చ తే
 త్వం రక్షస్తు సర్వతః । యాశ్చాపి సర్వత సిద్ధా దిశశ్చ సదిశ్వరాః ॥ ౧౨ ॥ స్తుతా
 మయా వనే తస్మి న్పాన్త త్వం పుత్ర నిత్యశః శైలా సుర్వే సముద్రాశ్చ రాజా వరుణ
 ఏవచ ॥ ౧౩ ॥ ద్యౌర న్తరిక్షం పృథివీ నద్య సుర్వా స్తథైవచ । నక్షత్రాణిచ సర్వాణి
 గ్రహాశ్చ సహదేవతాః ॥ ౧౪ ॥ అహూరాత్రే తథా సప్తే పాన్త త్వం వన మాశ్రి
 తమ్ । ఋతవ శ్చైవ వట్సుగ్యా మాసా సుంవత్సరా స్తథా ॥ ౧౫ ॥ కలాశ్చ కాష్ఠాశ్చ
 రథా తవ శర్మ దిశస్తు తే । మహావనాని చరతో మునివేషస్య ధీమతః ॥ ౧౬ ॥ తవా
 దిత్యాశ్చ దైత్యాశ్చ భవన్త సుఖదా స్సదా । రాక్షసానాం పిశాచానాం శౌద్రాణాం
 క్రూరకర్మణామ్ ॥ ౧౭ ॥ క్రవ్యాదానాంచ సర్వేషాం మాభూ త్పుత్రక తే భయమ్ ।
 స్తవగా వృశ్చికా దంశా మశకాశ్చైవ కాననే ॥ ౧౮ ॥ సరిసృపాశ్చ కీటాశ్చ మా భూవ
 న్సహనే తవ మహద్విచాశ్చ సింహాశ్చ వ్యాఘ్రా ఋక్షాశ్చ దంష్ట్రీణః ॥ ౧౯ ॥ మహిషా
 శ్శృంగేణో రాద్రా న తే ద్రుహ్యన్త పుత్రక సృమాంసభోజనా శౌద్రా యేచాన్యే సర్వ
 జాతయః ॥ ౨౦ ॥ మాచ త్వం హింసిషుః పుత్ర మయా సమ్పూజితా స్త్విహాత్రగమా
 స్తే శివా స్సన్త సిధ్యన్తుచ పరాక్రమాః ॥ ౨౧ ॥ సర్వసమ్పత్తయే రామ స్వస్తిమా
 న్నచ్చ పుత్రక । స్వస్తి తేఽస్తావ న్రిక్షేభ్యః పార్థివేభ్యః పునః పునః ॥ ౨౨ ॥ సర్వేభ్య
 శ్చైవ దేవేభ్యో యేచ వై పరిపథినః । గురు సోమశ్చ సూర్యశ్చ ధనదోఽథ యమ
 స్తథా ॥ ౨౩ ॥ పాన్త త్వౌ మర్చితా రామ దణ్డకారణ్య మాశ్రితమ్ । అగ్నిర్వాయ
 స్తథా ధూమో మన్తా శ్చర్షి ముఖా చ్యుతాః ॥ ౨౪ ॥ ఉపస్పర్శనకాలేతు పాన్త
 త్వం రఘువన్దన । సర్వలోక ప్రభుర్భిష్టా భూతభర్తా తదర్షయః ॥ ౨౫ ॥ యేచ శేషా
 మ్సురాస్తే త్వం రక్షస్తు వనవాసినమ్ । ఇతి మాత్రై స్సురగణా న్దౌగ్ధ శ్చాపి యశస్వినీ
 స్తుతిభి శ్చానురూపాభి రాసర్వాఽయతలోచనా ద్యలం సముపదాయ బ్రాహ్మణేన

మాల్యాని సమిధశ్చేవైతన్వపాఞ్ ॥ ౨౮ ॥ ఉపసమ్మృదయామాస కాసల్యా పరమా
జ్ఞనా । ఉపాధ్యాయ సువిధినా హుత్వా శాన్తి మనామయమ్ ॥ ౨౯ ॥ హుతహవ్యా
వశేషేణ బాహ్యం బలి మకల్పయత్ । మధుదధ్యక్షతఃపుత్రైః స్వస్తివాచ్యం ద్విజాం
స్తతః ॥ ౩౦ ॥ వాచయామాస రామస్య వనే స్వస్త్వయన్క్రియాః । తత స్తస్మై ద్విజే
వ్రాత్యై రామమాతా యశస్వినీ ॥ ౩౧ ॥ దక్షిణం ప్రదదౌ కామ్యాం రాఘవంచేద
మబ్రవీత్ ॥ యన్తజ్ఞం సహస్రాక్షే సర్వదేవనమస్మృతే వృత్రనాశే సమభవ త్తతే
భవతు మగ్ధశమ్ ॥ ౩౨ ॥ యన్తజ్ఞం సువన్తస్య వినతాఽకల్పయ త్పురా । అమృతం
ప్రార్థయానస్య తతే భవతు మగ్ధశమ్ ॥ ౩౩ ॥ అమృతోత్పదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో
వజ్రధరస్య యత్ । అదితి ర్మగ్ధశం ప్రాదా త్తతే భవతు మగ్ధశమ్ ॥ ౩౪ ॥ శ్రీన్విక్రమా
న్పక్రమతో విష్ణో రమితతేజసః । యదాసీన్తజ్ఞం రామ తతే భవతు మగ్ధశమ్ ॥ ౩౫ ॥
ఋతవ స్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తేమగ్ధశాని మహాబాహూ దిశస్తు శుభ
మగ్ధశాః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి పుత్రస్య శేషాంశ్చ కృత్యా శిరిసి భామినీ । గంధై శ్చాపి సమా
లభ్య రామ మాయతలోచనా ॥ ౩౭ ॥ ఓషధిం చాపి సిద్ధాం విశల్కకరణీం శుభామ్ ।
చకార రక్షం కాసల్యా మ ద్వై రభిజ్ఞాపచ ॥ ౩౮ ॥ ఉవాచాతి ప్రవృత్తే వసా దుఃఖ
వశవ ర్తినీ । వాక్ష్మాత్రేణ సభావేన వాచా సంసజ్జమానయా ॥ ౩౯ ॥ ఆనమ్య మూర్ధ్ని
చాఘ్నాయ పరిష్కృజ్య యశస్వినీ । అవద త్పుత్ర సిద్ధాంతో గచ్ఛ రామ యథాసుఖమ్ ॥
అరోగం సర్వసిద్ధాం మయోధ్యాం పునరాగతమ్ । పశ్యామి త్వం సుఖం వత్స సుస్థితం
రాజవత్ ॥ ౪౦ ॥ ప్రణమ్యదుఃఖసంకల్పా హర్షవిద్యోతితాననా ద్రక్ష్యామి త్వం
వనా త్ప్రిప్తం పూర్ణ చంద్రిమి ప్రాదితమ్ ॥ ౪౧ ॥ భద్రానసగతం రామ వనవాసా దిహ
గతమ్ । ద్రక్ష్యామి త్వం మహం పుత్ర తీర్థవన్తం పితౄ ర్వచః ॥ ౪౨ ॥ మగ్ధై రుపసం
పన్నా వనవాసా దిహగతః । పథ్యాచ మమ నిత్యం త్వం కామా స్సంవర్ధయాహి భా ॥
మయాఽర్చితా దేవగణా శ్శివాదయో మహద్వయో భూతమహాసురోరగాః । అభిప్ర
యాతస్య వనం చిరాయ తే హితాని కాంక్షస్తు దిశశ్చ రాఘవ ॥ ౪౩ ॥ ఇతీవ సాఽశ్రు
ప్రతిపూర్ణలోచనా సమాప్యచ స్వస్త్వయన్తం యథావిధి । ప్రదక్షిణం చై వ చకార
రాఘవః పునః పునశ్చాపి నిషీడ్య సస్వతే ॥ ౪౪ ॥ తథాతు దేవ్యాచ కృతప్రదక్షిణో
నిషీడ్య మాతు శ్చరణౌ పునఃపునః । జగామ సీతానిలయం మహాయశా స్స రాఘవః
ప్రజ్వలిత స్వయా శ్రియా ॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పంచమోఽశ్మకః.

అభివాద్యతు కాసల్యాం రామ సుమ్మృత్తో వనమ్ । కృతస్వస్త్వయనో
మాత్రా ధర్మిష్టే వత్సని క్షితః ॥ ౧ ॥ విరాజయ న్నాజసుతో రాజమార్గం జనై ర్వృ
తమ్ । హృదయా న్యామమనేవ జనస్య గుణవ త్తయా ॥ ౨ ॥ వై దేహీచాపితత్సర్వం

న శుక్రావ తపస్వినీ । తదేవ హృది తస్యాశ్చ యావరాజ్యభిషేచనమ్ ॥ ౩ ॥ దేవ
 శార్యం స్వయం కృత్యా కృతజ్ఞా హృష్టచేతనా । అభిజ్ఞా రాజధర్మాణాం రాజపుత్రం
 ప్రతిక్షతే ॥ ౪ ॥ ప్రవివేశాథ రామస్తు స్వం వేత్త సువిభూషితమ్ । ప్రహృష్టజనముఖ
 ల్లం హియాకించ దవాక్షుభః ॥ ౫ ॥ అథ సీతా సముత్పత్య తేపమానాచ తం పతిమ్
 అవశ్యచ్ఛేదంతం చింతావ్యాకులితేంద్రియమ్ ॥ ౬ ॥ తాం దృష్ట్వా సహి ధర్మాత్మా
 నశశాక మనోగతమ్ । తం శోకం రాఘవ స్సోఘం తతో విపుతతాం గతః ॥ ౭ ॥ వివ
 ర్ణవదనం దృష్ట్వా తం ప్రసీన్న మమర్షిణమ్ । సాఽఽహ దుఃఖాభిన న్తస్మా కిమిదాసీ
 మిదం ప్రభో ॥ ౮ ॥ అద్య బార్హస్పత శ్రీమాను క్తః పుష్కలైశ్చ రాఘవప్రోచ్యతే
 బ్రాహ్మణైః ప్రాజ్ఞైః కేన త్వమసి దుర్తనాః ॥ ౯ ॥ న తే శతశలా కేన జలఫేననిభేనచ
 ఆపుతం వదనం వల్లు ఛత్రేణాభివిరాజతే ॥ ౧౦ ॥ వ్యజనాభ్యాంఘ ముఖ్యాభ్యాం శత
 పత్రనిభేక్షణమ్ । చంద్రహాసప్ర కాశాభ్యాం వీజ్యతే స తవాననమ్ ॥ ౧౧ ॥ వాగ్మినో
 వద్దినశ్చాపి ప్రహృష్టా స్తావం సరస్వథ । స్తువంతో నాత్ర దృశ్యస్తే మగ్నైః సూత
 మాగధాః ॥ ౧౨ ॥ న తే ష్టద్రంశ దధిచ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః । మూర్ధ్ని మూర్ధా
 వసి క్తస్య దదతిస్త విధానతః ॥ ౧౩ ॥ న తావం ప్రకృతయ స్సర్వా శ్చే కేముఖ్యాశ్చ
 భూషితాః । అను వ్రజతు మిచ్ఛన్తి పౌరజానపదా స్తథా ॥ ౧౪ ॥ చతుర్భి ర్వేగసమృద్ధై
 ర్హయైః కాశ్చనభూషితైః । ముఖ్యైః పుష్కరభో యు క్తః కింనగచ్ఛతి తేఽగ్రతః ॥
 నహ స్తీ చాగ్రత శ్రీమాం స్తవ లక్షణపూజితః । ప్రయాణే లక్ష్మ్యతే వీర కృష్ణమేఘగిరి
 ప్రభః ॥ ౧౫ ॥ నచ కాశ్చనచిత్రం తే పశ్యామి ప్రియదర్శన । భద్రా సనం పురస్కృత్య
 యా న్తం వీరపురస్కరమ్ ॥ ౧౬ ॥ అభిషేకో యథా సజ్జగి కిమిదాసీ మిదం తవలపూ
 ర్వా ముఖవర్ణశ్చ న ప్రహర్షశ్చ లక్ష్మ్యతే ॥ ౧౭ ॥ ఉత్తీవ విలపన్తీ తాం ప్రోవాచ రఘు
 నందనః సీతే తత్ర భవాంస్తాతః ప్రవ్రాజయతి మాం వనమ్ ॥ ౧౮ ॥ కులే మహతి సమ్భూతే
 ధర్మజ్ఞే ధర్మచారిణి । శృణు జానకి యేనేదం క్రమేణాభ్యాగతం మమ ॥ ౧౯ ॥ రాజ్ఞా సత్య
 ప్రతిజ్ఞేన పిత్రా దశరథేన మే । కై కేయ్యైః ప్రీతమనసా పురా దత్తౌ మహావరా ॥ ౨౦ ॥
 తయాఽద్య మమ సజ్జస్మి న్నభిషేకే నృపాద్యతే ప్రచోదిత స్స సమయో ధర్మేణ ప్రతి
 నిర్దితః ॥ ౨౧ ॥ చతుర్దశహి వక్షాణి వస్తవ్యం దణ్డకే మయా పిత్రా మే భరతశ్చాపి
 యావరాజ్యే నియోజితైః ॥ ౨౨ ॥ సాఽహం త్వా మాగతో ద్రష్టుం ప్రస్థితో విజనం
 వనమ్ । భరతస్య సమీపేతు నాహం కథ్యః కదాచన ॥ ౨౩ ॥ ఋద్ధియుక్తాహి పురుషా
 న సమాస్తే పర స్తవమ్ । తస్మా న్న తే గుణాః కథ్యాభరతస్యాగ్రతో మమ ॥ ౨౪ ॥ నాస్తి
 త్వం తేన భర్తవ్యా విశేషేణ కదాచన । అనుకూలతయా శక్యం సమీపే త్వస్య వర్తి
 తుమ్ ॥ ౨౫ ॥ తస్మై దత్తం నృపణినా యావరాజ్యం సనాతనమ్ ॥ ౨౬ ॥ ప్రసాద్య స్తవయా

సీతే నృపతిశ్చ విశేషతః॥ ౨౭ ॥ అహం చాపి ప్రతిజ్ఞాం తాం శ్రీమనుపాలయా॥
 వనమదైవనయాస్యామి స్థిరా భవ మనస్విని॥ ౨౮ ॥ యాతేవ మయి కల్యాణి ఫలం
 మునిని పేవితమ్ । వ్రతోపవాసరతయా భవితవ్యం త్వయా౭న ఘే ॥ ౨౯ ॥ కాల్య
 ముత్థాయ దేవానాం కృత్వా పూజాం యథావిధివద్దితప్ర్యా దశరథః పితా మమ నరే
 శ్వరః॥ ౩౦ ॥ మాతా చ మమ కౌసల్యా పృథ్వా సంతాపకర్షితాధర్మమేవాగ్రతఃకృత్వా
 త్వత్త సుమ్యాన మర్హతి॥ ౩౧ ॥ వద్దితవ్యాశ్చ తే నిత్యం యా శ్లేషా మమ మాతరః॥
 స్నేహ ప్రణయసమ్భాగై సుమాహి మమ మాతరః॥ ౩౨ ॥ భ్రాతృపుత్రసహా చాపి
 ద్రష్టవ్యాచ విశేషతఃత్వయా భరతశత్రుఘ్నప్రాణైః ప్రియతరౌ మమ॥ విప్రియంచ
 న కర్తవ్యం భరతస్య కదాచన॥ సహి రాజా ప్రభుత్వైచివ దేశస్యచ కులస్యచ॥ ౩౩ ॥ ఆరా
 ధితాహి శీలేన ప్రయత్నైశ్చోపసేవితాః॥ రాజాన సుమ్మనీదన్తి కుప్యన్తిచ విపర్యయే॥
 (స్మృతన్నివ గజోహన్తి జిఘ్రిన్నివ భుజగ్మః॥ స్తయన్నివ నృపోహన్తి మానయన్నివ
 దుర్జనః) ॥ ౩౪ ॥ దౌరసానపి పుత్రాన్వి త్యజన్త్యహితకారణః॥ సమథాన్సంప్రగృహ్యన్తి
 జనానపి జనాధిపాః॥ ౩౫ ॥ సాత్వం వసేహ కల్యాణి రాజ్య సుమనువర్తనీ । భరతస్య
 రతాధర్మే సత్యవ్రతపరాయణా॥ ౩౬ ॥ అహం గమిష్యామి మహావనం॥ ప్రియే త్వయాహి
 నస్తవ్య మిహైవ భామిని । యథా వ్యలీకం కురుషే నకస్యచి త్తథా త్వయా కార్య
 మిదం వచోమమ ॥ ౩౭ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షడ్వింశత్యుక్తః॥

ఏవ ముక్తాతు వై దేహీ ప్రియాహ్లా ప్రియవాదిని । ప్రణయా దేవ సంక్రుధ్ధా
 భర్తారమిద మబ్రవీత్॥ ౧ ॥ కిమిదం భాషసే రామ వాక్యం లఘుతయా భువివమ్॥ త్వయా
 యదపహస్యం మే శ్రుత్వా సరవరాత్పజ ॥ ౨ ॥ (వీరాణాం రాజపుత్రాణాం శత్రాస్త్ర
 విదుషాం నృప । అనర్హ మయశస్యంచ నశ్రోతవ్యం త్వయోదితమ్) ॥ ౩ ॥ ఆర్యపుత్ర
 పితా మాతా భ్రాతా పుత్ర స్తథా స్నుమాస్వాని పుణ్యాని భుజ్జానాః స్వం స్వం భాగ్య
 ముపాసతే॥ ౪ ॥ (భర్తృభాగ్యం హి భార్యైకా ప్రాప్నోతి పురుషష్టభిరత త్చైవ హ
 మాజిష్టా వసే నస్తవ్య మిత్యపి ॥ ౫ ॥ నపితా నాత్మజో నాత్వా నమాతా నసఖజనః
 ఇహ ప్రేత్యచ నాశీణాం పతి రేకో గతి స్సదా ॥ ౬ ॥ యది త్వం ప్రస్థితో దుగ్ధం వన
 ముదైవన రాఘవ । అగ్రత స్తే గమిష్యామి మృగ్మస్త్రీ కుశకంటకామ్) ॥ ౭ ॥ ఉష్ణాప్య
 రోహ బహిష్కృత్య భుక్త శేష మిహైదకమ్ । సయ మాం వీర విస్తరిగి హపం మయి
 సవిద్యతే ॥ ౮ ॥ ప్రాసాదాగైర్విమానైర్వా వై హయసగతేనవాసర్వావస్థాగతా
 భర్తృగి పాదస్నానయా విగిష్యతే ॥ ౯ ॥ అనుశిష్టాస్త్వి మాత్రాచ పిత్రాచ వివిధాశ్రయమ్
 నాస్తి సమ్మతివ క్తవ్యా వర్తితవ్యం యథా మయా ॥ ౧౦ ॥ అహం దుగ్ధం గమిష్యామి
 వేసం పురుషవర్జితమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం శాస్త్రాలవృకసేవితమ్ ॥ ౧౧ ॥ సుఖం వసే

నివత్స్యామి యథా వసే పితృః | అచింతయంతీ శ్రీ స్థానాన్నింతయంతీ పతివ్రతమ్ |
శుశూంషమాణా తే నిత్యం నియతా బ్రహ్మచారిణీ | సహ రంశ్యే త్వయా వీర వసేషు
మధుగంధిషు || ౧౩ || త్వంహి శక్తో వసే కర్తుం రామ సంపదిపాలనమ్ | అన్యస్యాపి
జనస్యేహ కింపున ర్త్తమమానదః || ౧౪ || సహ త్వయా గమిష్యామి పన మద్య ససంశ
యః | నాహం శక్యా మహాభాగ నివ ర్తయితు ముద్యతా || ౧౫ || ఫలమూలాశనా
నిత్యం భవిష్యామి నసంశయః | న తే దుఃఖం కరిష్యామి నివసంతీ త్వయాసహ || ౧౬ ||
ఇచ్చామి సరిత త్స్వేలా స్పల్వలాని వనానిచ | ద్రప్తుం సర్వత్ర నిర్భీకా త్వయా నాథేన
ధీమతా || ౧౭ || హంసకారంజవాకీర్ణాః పద్మినీ స్సాధుపుష్పితాః | ఇచ్ఛేయం సుఖినీ
ద్రప్తుం త్వయా వీరేణ సద్గతా || ౧౮ || అభిషేకం కరిష్యామి తాసు నిత్యం యత్ర వ్రతా |
సహ త్వయా విశాలాక్ష రంశ్యే పరమనందినీ || ౧౯ || ఏవం వర్షసహస్రాణాం శతం
వాఽహం త్వయా సహ | వ్యతిక్రమం నవేత్స్యామి స్వగోఽపి సహి మే మతః || ౨౦ ||
స్వగ్లేపిచ వినా వాసో భవితా యది రాఘవ | త్వయా మమ సరవ్యాఘ్ర నాహం తదపి
రోచయే || ౨౧ || అహం గమిష్యామి వనం సుదుర్గమం మృగాయుతం వానరవారణై
ర్యతమ్ | పనే నివత్స్యామి యథా పితృగృహే తవై వ పాదా ప్రవశ్యహ్య సంయతా ||
అనన్యభావా మనురక్తచేతసం త్వయా వియక్తాం మరణాయ నిశ్చితామ్ | నయస్వ
మాం సాధు కురుష్య యాచనాం న తే మయాఽతో గురుతా భవిష్యతి || ౨౩ || తథా
బ్రువాణామపి ధర్మవత్సలో నచస్త సీతాం సృచో నిసిషతి | ఉవాచ చైనాం బహు
సన్నివర్తనే వసే నివాసస్యచ దుఃఖితాం ప్రతి || ౨౪ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్త
వింశస్సర్గః.

స ఏవం బ్రువంతీ సీతాం ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః | న నేతుం కురుతే బుద్ధిం వసే
దుఃఖినిచింతయన్ || ౧ || సాస్త్రయిత్యా పునస్తాంతు బాష్పదూపితలోచనామ్ | నివ
ర్తనాథే ధర్మాత్మా వాక్య మేత దువాచ హ || ౨ || సీతే మహాకులీనాఽసి ధర్మేచ నిరతా
సదా | ఇహోఽచరస్వ ధర్మం త్వం మా యథా మనస స్సుఖమ్ || ౩ || సీతే యథా త్వం
వత్స్యామి తథా కార్యం త్వయాఽబలే | వసే దోషాహి బహుౌ వదత స్తాన్నిభోధ
మే || ౪ || సీతే విముచ్యతా మేషా వసవాసకృతా మతిః | బహుదోషంహి కాన్తారం
వన మిత్యభిధీయతే || ౫ || హితబుద్ధ్యా ఖలు వచో మయై రదభిధీయతే | సదా సుఖం
న జానామి దుఃఖ మేవ సదా వసమ్ || ౬ || గిరినిర్ధ్వజసమ్భూతా గిరికన్దరవాసినామ్ |
సింహానాం నినదా దుఃఖా శ్శోభితుం దుఃఖ మతో వసమ్ || ౭ || క్రీడమానాశ్చ విప్రభా
మత్రా మ్హస్యే మహామృగాః | దృష్ట్యా సమభివర్తంతే సీతే దుఃఖ మతో వసమ్ || ౮ ||
సగాఢో సురిత కై నవపజ్జవత్స స్సుదు సరాఃపుత్రై రపి గజై ర్నిత్య మతో దుఃఖ

తరం వనమ్ ॥ ౯ ॥ లతాకంటకసజ్జీర్ణాః కృకవాకూపనాదితాః నిరపాశ్చ సుదుగ్ధాశ్చ
మాగ్ధా దుఃఖ మతో వనమ్ ॥ ౧౦ ॥ సుష్యతే పల్లశయాను స్వయంభగ్నాను భూతలే
రాత్రిమ శ్రమఖన్నేన తస్మాద్దుఃఖతరం వనమ్ ॥ ౧౧ ॥ అహూరాత్రంచ సంతోషః
కర్తవ్యై నియతాత్మనా । ఫలై ర్వృక్షావపతిభై స్సీతే దుఃఖతరం వనమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఉప
వాసశ్చ కర్తవ్యై యథాప్రాణేన మైథిలి । జటాభరశ్చ కర్తవ్యై వల్కలామృరధా
రిణా ॥ ౧౩ ॥ దేవతానాం పితృణాంచ కర్తవ్యం విధిపూర్వకమ్ । ప్రాప్తానా మతిథీనాశ్చ
నిత్యశః ప్రతిపూజనమ్ ॥ ౧౪ ॥ కార్య స్త్రి రభిషేకశ్చ కాలేకాలేచ నిత్యశః । చరతా
నియమేనై వ తస్మాద్దుఃఖతరం వనమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఉపహరిశ్చ కర్తవ్యః కుసుమై స్స్వయ
మాహృతైః । ఆర్ద్రేణ విధినా వేద్యాం బాలే దుఃఖ మతో వనమ్ ॥ ౧౬ ॥ యథా లభ్యేన
కర్తవ్యః సంతోష స్తేన మైథిలియతాహరై ర్వనచనై ర్నిత్యం దుఃఖ మతో వనమ్ ॥
అతేప వాతా స్తిమిరం బుభుక్షువా త్రనిత్యశః । భయానిచ మహాన్త్య త్ర తతో దుఃఖ
తరం వనమ్ ॥ ౧౭ ॥ సకీపుపాశ్చ బహుపౌ బహురూపాశ్చ భామిని । చరన్తి పృథివీం
దర్షా తతో దుఃఖతరం వనమ్ ॥ ౧౮ ॥ సదీనిలయనా స్సర్పా సదీకుటిలగామినః । తిష్ఠ
న్తాన్తీపుత్ర్య పథానం తతో దుఃఖతరం వనమ్ ॥ ౧౯ ॥ పరక్షా పృచ్ఛికాః కీటా దంశాశ్చ
మశకై స్సహాబాధస్తే నిత్య మబలే నన్దం దుఃఖ మతో వనమ్ ॥ ౨౦ ॥ ద్రుమాః కంటకి
సశ్చైవ కుశాః కాశాశ్చ భామిని । వనే వ్యాకులశాఖాగ్రా స్తేన దుఃఖతరం వనమ్ ॥
కాయక్లేశాశ్చ బహుపౌ భయాని వివిధానిచ । అరణ్యవాసే నసతో దుఃఖ మేవ సదా
వనమ్ ॥ ౨౧ ॥ గ్రోధహోభా విమోక్షవ్యా కర్తవ్యా తపసే మతిః । సఖేతవ్యశ్చ ఖేతవ్య
నిత్యం దుఃఖ మతో వనమ్ ॥ ౨౨ ॥ త దలం తే వనం గత్వా క్షమం సహి వనం తప
విమృశన్తిహ పశ్యామి బహుదోషకరం వనమ్ ॥ ౨౩ ॥ వనస్తు నేతుం సకృతా మతి
స్తదా బభూవ రామేణ యదా మహత్తనా । న తస్య సీతా వచనం చకార త త్తతో
బ్రవీద్రామ మిదం సుదుఃఖతా ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ప్రావీంశస్సర్గః

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సీతా రామస్య దుఃఖతా । ప్రసక్తాశ్రుముఖ మగ్ర
మిదం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ యే త్వయా కీర్తితా దోషా వనే న స్తవ్యతాం ప్రతిగుణా
ఇత్యేవ తా నివృద్ధి తప స్నేహపురస్కృతాః ॥ ౨ ॥ మృగా సింహ గజా శ్చైవ శార్దూలా
శ్వరభా స్తథా । పక్షిణ స్సృమరాశ్చైవ (యే చ కంటకినో ద్రుమాః ॥ ౩ ॥ విచరన్తి
తత స్సర్వే) యే చా న్యే వనచారిణః । అదృష్టపూర్వరూపత్వా త్పద్యే తే తప రాఘవ
రూపం దృష్ట్వా పసర్వేయ ర్భయే సర్వే హి బిభృతిత్వయాచ సహ గత్తవ్యం మయా
గురుజనాజ్ఞయా ॥ ౪ ॥ త్వద్వియోగేన మే రామ త్యక్తవ్య మిహ జీవితమ్ । సహి మాం
త్వత్సమీపస్సా మపి శక్నోతి రాఘవ ॥ ౫ ॥ సురాణా మిశ్వర శ్శక్రగి ప్రధన్యైతు

మోఙసా | పతిహీనా తు యా నారీ న సా శత్రుతి జీవితమ్ || ౭ || కామ మేవం విధం
రామ త్వయా మమ విదర్శితమ్ | అథ చాపి మహాప్రాజ్ఞ బ్రాహ్మణానాం మయా శ్రు
తమ్ || ౮ || పురా పితృగృహే సత్యం వస్తవ్యం కిల మే వనే | లక్షణిభ్యో ద్విజాతిభ్య
శ్శృత్యాఽహం వచనం పురా || ౯ || వనవాసకృతోత్సాహా నిత్య మేవ మహాబలః దేశో
వనవాసస్య ప్రాప్తవ్య స్స మయా కిల || ౧౦ || సా త్వయాసహ తత్రాహం యా
స్యామి ప్రియ నాన్యథా | కృతాదేశా భవిష్యామి గమిష్యామి సహ త్వయా || ౧౧ ||
కాల శ్చాయం సముత్పన్న సుత్యవా గృవతు ద్విజః | వనవాసేఽభిజానామి దుఃఖాని
బహుధా కిల || ౧౨ || ప్రాప్య నే నియతం వీర పురుషై రకృతాత్మభిః | కన్యయాచ
పితు క్లేహే వనవాస శ్శృతో మయా || ౧౩ || భిక్ష్యా స్సాగ్ధు వృత్తాయా మమ మాతు
రిహా గ్రతః | ప్రసాదితశ్చ నై పూర్వం త్వం నై బహువిధం ప్రభో || ౧౪ || గమనం
వనవాసస్య కాంక్షితం హి సహ త్వయా | కృతక్షణాహం భద్రం తే గమనం వ్రతి
రాఘవ || ౧౫ || వనవాసస్య శూరస్య చర్యా తే మమ రోచతే | శుద్ధాత్మ నేమీ
భావాద్ధి భవిష్యామి వికల్పహ || ౧౬ || భర్తార మనుగచ్ఛన్తీ భర్తా హి మమ దైవ
తమ్ | ప్రేత్యభావే హి కల్యాణ స్సజ్జమో మే సహ త్వయా || ౧౭ || శ్రుతి ర్హి శూ
యతే పుణ్యా బ్రాహ్మణానాం యశస్వినామ్ | ఇహ లోకే చ పితృభి ర్యా స్త్రీ యస్య
మహామతే || ౧౮ || అద్భి ర్దత్తా స్సధర్మేణ ప్రేత్యభావేపితస్య సావవ మస్తా త్వం కాం
నారీం సుపుత్రాం హి పతి వ్రతామ్ || ౧౯ || నాభిరోచయసే నేతుం త్వం మాం కేనేహ
హేతునా | భక్తాం పతి వ్రతాం దీనాం మాం సమాం సుఖదుఃఖయోః || ౨౦ || నేతు
మర్హసి కాకుత్స్థ సమాససుఖదుఃఖినీమ్ | యది మాం దుఃఖితా మేవం వనం నేతుం
నచేచ్ఛసి || ౨౧ || విష మగ్నిం జలం వాఽహ మాస్థాస్యే మృత్యుకారణాత్ || ఏవం
బహువిధం తం సా యాచతే గమనం వ్రతి || ౨౨ || నానుమేనే మహాబాహు స్తాం
నేతుం విజనం వనమ్ | ఏవ ముక్తాతు సా చింతాం మైథిలీ సముపాగతా || ౨౩ || స్నాప
య నీ కుచా వృష్టై రశ్రుభి ర్నయనచ్యుతైః | చింతయంతీ తథా తాంతు నివర్తయతు
మాత్మవాన్ || ౨౪ || క్రోధావిప్లవం తు వై దేహీం కాకుత్స్థో బహ్వసా న్త్వయత్ ||
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

సా స్వయమానా తు రామేణ మైథిలీ జనకాత్మజావనవాసనిమిత్తాయ భర్తార
మిద మబ్రవీత్ || ౧ || సా త ము త్రమనంవిగ్నా సీతా విపులవక్షసమ్ | ప్రణయాచ్ఛా
భిమానాచ్ఛ పరిచిక్షేప రాఘవమ్ || ౨ || కిం త్యాఽమన్యత వై దేహిః పితా మే మిథి
లాధిపః | రామ జామాతరం ప్రాప్య స్త్రీయం పురుషవిగ్రహమ్ || ౩ || అస్మతం బత
గోగోఽను నుజానా గుని నశ్యతి | తేజో నా సి పరం రామే తపతీవ దివాకరే || ౪ ||

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యకాండే త్రివింశతిః

కింహి కృత్వా విషణ్ణ స్వం కుతః వా భయమస్తి తే । యత్ప్రతిత్వక్తుకామ స్వం
 మా మనస్యపరాయణమ్ ॥ ౫ ॥ ద్యుమత్యేనసుతం విర సత్యవ్రత మనువ్రతామ్ సావిత్రి
 మివ మాం విద్ధి త్వ మాత్మ వశవ ద్దీప్తిమ్ ॥ ౬ ॥ సత్యహం మనసాప్యస్యం ద్రష్టాస్మి
 త్వద్వృత్తేన సఘాత్వయా రాఘవ గచ్ఛేయం యథానాథ కులపాంసినీ ॥ ౭ ॥ స్వయంతు
 భార్యాం కామాకీం చిరమధ్యుషితాం సతీమ్ । శైలూష ఇవ మాం రామ పరేభ్యో
 దాతు మిచ్ఛసి ॥ ౮ ॥ యస్య పథ్యంచ రామాభ్య యస్యచాగ్ధేనమధ్యనేత్యం తస్య
 భవ వశ్యశ్చ విధేయశ్చ సదానఘ ॥ ౯ ॥ సమా మనాదాయ వనం నత్యం ప్రస్థాతు
 మర్హసి । తపోవా యదివానరణ్యం స్వగోవా స్యా త్సహత్వయా ॥ ౧౦ ॥ సచ మే
 భవితా తత్ర కశ్చిత్సథి పరిశ్రమః । పృథత స్తవ గచ్ఛన్త్యా విహరతయనేష్విహ ॥ ౧౧ ॥
 కుశకాశశరేషీకా యేవ కంటకినో ద్రుమాః తూలాజినసమస్పర్శ్యా మానే మమ సహ
 త్వయా ॥ ౧౨ ॥ మహావాతసముద్ధూతం య న్నామపకలప్యతి । రజో రమణ తస్య నేష్వ
 పరాధ్య మివ చంద్రవన్ ॥ ౧౩ ॥ శాద్యతేషు యథా శిశ్యే వనాన్తే వనగోచరా । కుథా
 సరణతేష్వేషు కిం స్యాత్సుఖతరం తతః ॥ ౧౪ ॥ పత్రం మూలం ఫలం య త్వ మల్పంవా
 యదివా బహువాస్యసి స్వయ మాహృత్య తన్తే ౭వృతరసోపమమ్ ॥ ౧౫ ॥ న మాతు
 ర్నపితు స్తత్ర స్తరిష్యామి నవేత్త సః ౩ ర్తవా న్యపభుజ్ఞానా పుష్పాణిచచ్ఛఫలానిచ ॥ ౧౬ ॥ నచ
 తత్ర గతః కించిద్భ్రష్టు మన్వసి విప్రియం మత్ప్రతే సచ తే శోకోనభవిష్యామిదుర్భరా ॥
 య స్వయా సహ స స్వగో నిరయో య స్వయా వినా ఇతి జాన స్వరాం ప్రీతిం గచ్ఛ
 రామ మయా సహ ॥ ౧౭ ॥ అథ మా మేవ మవ్యగ్రాం వనం నై వ సయిష్యసి విష
 మదైన్యవ పాస్యామి మావిశం ద్విషతాం వశమ్ ॥ ౧౮ ॥ పశ్చాదపిహి దుగిభేన మమ
 నై వాస్తి జీవితమ్ ఉష్ణితాయా స్వయా నాథ రదై వ మరణం వరమ్ ॥ ౧౯ ॥ ఇమంహి
 సహితుం శోకం ముహూ ర్తమపి నోల్సహే (కింపున ర్దశ వద్వాణి త్రీణి చై కంచ దుగి
 ఖతా) ॥ ౨౦ ॥ ఇతి సా శోకసంతప్తా విలప్య కరుణం బహు (చుక్రోశ భృశ మాయస్తా
 పతి మాలిన్య సస్వరమ్ ॥ ౨౧ ॥ సా విధా బహుభి ర్వాకై ర్విద్ధిర్దైవ గజాంగనా ।
 చిరసన్నియతం బాష్పం ముమోచాగ్ని మివారణిః ॥ ౨౨ ॥ తస్యా స్ఫుటికసంకాశం
 వారి సంతాపసమ్భవమ్ నేత్రాభ్యాం పరిసుప్రావ పంకజాభ్యా మిపౌడకమ్ ॥ ౨౩ ॥ తచై
 వామలచంద్రాభం ముఖ నూయతలోచనమ్ పర్యశుష్యత బాష్పేణ జలోద్భృతమివా
 మ్ముజమ్ ॥ ౨౪ ॥ తాం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం విసంజ్ఞామివ దుగిభతామ్ । ఉవాచ
 తచనం రామగి పరివిశ్వాసయం స్తదా ॥ ౨౫ ॥ నదేవితవ దుగిభేన స్వగ్గ మవ్యభిరోచయే
 వహి మేనై స్తి భయం కించి త్స్వయమ్భారివ సర్వతః ॥ ౨౬ ॥ తవ సర్వమభిప్రాయ
 మవిజ్ఞాయ శుభాననే । వాసు సరోచయేనరణ్యే శక్తిమానసి రక్షతే ॥ ౨౭ ॥ యత్సృ

ప్రాసమయా సాధం చనవాసాయ మైశ్చలి న విహతుం మయా శక్యా కీర్తిరాత్మవతా
 యథా॥ ౨౯॥ ధర్మస్తు గజానాసోరు సద్భి రాచరితగి పురాతం చాహ మనువక్తే౭ద్య
 యథా సూర్యం సువర్చలా ॥ ౩౦॥ సఖివ్యహం నగచ్ఛేయం వనం జనకనన్దిని । వచనం
 తన్నయతి మాం పితృ సృత్యోపబృంహితమ్ ॥ ౩౧॥ ఏషధర్మస్తు సుశ్రోణి పితృర్మాతుశ్చ
 వశ్యతా । అతశ్చ తం వ్యతిక్రమ్య నాహం జీవితం ముత్సహే ॥ ౩౨॥ స్వాధీనం సమతి
 క్రమ్య మాతరం పితరం గురుమ్ । అస్వాధీనం కథం దైవం ప్రకారై రభిరాధ్యతే ॥ ౩౩॥
 య త్త్రియం త త్త్రియో లోకాః పవిత్రం తత్సమం భువి । నాన్య దస్తి శుభాపాక్షే తే
 నేద మభిరాధ్యతే ॥ ౩౪॥ స సత్యం దానమానావా నయజ్ఞా శ్చాస్తదక్షిణాః । తథా బల
 కరా స్సీతే యథా సేవా పితృ ద్వితా ॥ ౩౫॥ స్వగోధనంవా ధాన్యంవా విద్యాగి పుత్రా
 స్సుఖానిచ గురువృత్త్యనురోధేన నకించిదపి దుష్లభమ్ ॥ ౩౬॥ దేవగన్ధర్వగోలోకాన్ప్ర
 హ్లోకాం స్తథా౭పరాకా । ప్రాపునన్తి మహాత్మానా మాతాపితృపరాయణాః॥
 స మాం పితా యథా శాస్తి సత్యధర్మవధేస్థితః । తథా వర్తితు మిచ్ఛామి సహి ధర్మ
 స్సనాతనః ॥ ౩౭॥ మమ సన్నా మతి స్సీతే త్వం నేతుం దడ్మకావనమ్ । వసిష్ఠామితి
 సా త్వం మా మనుయాతుం సునిశ్చితా ॥ ౩౮॥ సాహి సృష్టా౭నవద్యాగ్ని వనాయ
 మదిరేక్షణే । అనుగచ్ఛన్వ మాం భీష సహధర్మచరీ భవ ॥ ౪౦॥ సర్వథా సదృశం సీతే
 మమ స్వస్య కులస్యచ । వ్యవధుసాయ మనుక్రాంతా కా నే త్వ మతిశోభనమ్ ॥ ౪౧॥
 ఆరభస్య శుభశ్రోణి వనవాసక్షమాగి క్రియాః । నేదాసీం త్వద్వతే సీతే స్వగోపి మమ
 రోచతే ॥ ౪౨॥ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ రత్నాని భిక్షుకేభ్యశ్చ భోజనమ్ ॥ దేహి చాశంసమా
 నేభ్య స్సంత్వరస్వచ మూచిరమ్ ॥ ౪౩॥ భూషణాని మహద్వాణి వరవస్త్రాణి యానిచ ।
 రమణీయాశ్చ యే కేచిత్క్రిడార్థా శ్చాపుపస్కరాః ॥ ౪౪॥ శయనీయాని యానాని
 మమ చాన్యాని యానిచ ॥ దేహి స్వభృత్యవగ్రస్య బ్రాహ్మణానా మన న్రరమ్ ॥ ౪౫॥ అను
 కూలంతు సా భర్తు జ్ఞాత్వా గమన మాత్మసః । క్షిప్రం ప్రముదితా దేవీ దాతు మే
 ప్రోపవక్రమే ॥ ౪౬॥ తతః ప్రహృష్టా ప్రతిపూర్ణమానసా యశస్విని భర్తు రవేక్ష్య
 భాషితమ్ । ధనాని రత్నానిచ దాతు మజ్ఞనా ప్రచక్రమే ధర్మభృతాం మనస్విని ॥ ౪౭॥
 ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్రింశస్సర్గః.

ఏవం శ్రుత్వాతు సంవాదం లక్ష్మణః పూర్వ మాగతః । బాష్పపర్యాకులముఖ
 శ్శోకం సోధు మశక్నువత్ ॥ ౧॥ స భ్రాతృ శ్చరణౌ గాఢం నివీడ్య రఘునన్దనః । సీతా
 మువాచాతియశా రాఘవంచ మహావ్రతమ్ ॥ ౨॥ యది గన్తుం కృతా బుద్ధి ర్వసం
 మృగగజాయతమ్ । అహం త్వా౭నుగమిష్యామి వన మగ్రే ధనుర్ధరః ॥ ౩॥ మయా
 పమేతో౭రణ్వాని బహూని విచరిష్యసి । పక్షిభి ర్, గయ్యాభైశ్చ సంఘుష్టాని సమం

శ్రీమద్రామాయకే అయోధ్యాకాండ ద్వాత్రింశః

తతః ॥ ౪ ॥ నదేవతోకాశ్రమణం నామరత్వమహం వృతే ఐశ్వర్యంవాపిలోకానాం
 కామయే న త్వయా వినా ॥ ౫ ॥ ఏనం బ్రువాణ స్సామిత్రి ర్వనవాసాయ నిచ్చితః ।
 రామేణ బహుభిస్సాన్వైర్నిసిద్ధిః పునరబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ అనుజ్ఞాతశ్చ భవతా పూర్వ
 మేవ యదస్య హమ్ । కిమిదానిం పునః క్రియతే మన్నివారణమ్ ॥ ౭ ॥ యదగ్ధం
 ప్రతిషేధోమే క్రియతే గన్తుమిచ్ఛతః । ఏతదిచ్ఛామి విజ్ఞాతం సంశయోహి మమా
 నఘ ॥ ౮ ॥ తతోఽబ్రవీత్సహ తేజా రామో లక్ష్మణ మగ్రతః । స్థితం ప్రాగ్గామినం
 వీరం యాచమానం కృతాజ్ఞాతమ్ ॥ ౯ ॥ స్నిగ్ధో ధర్మరతో వీర సుతతం సత్తథేన్ధితః ।
 ప్రియః ప్రాణసమో వశ్యో భౌతాచాసి నఖాచ మే ॥ ౧౦ ॥ మయాఽద్య సహ సౌ
 మిత్రే త్వయి గచ్ఛతి తద్వసమ్ । కోభరిష్యతి కాసల్యాం సుమిత్రాంవా యశస్వినమ్ ॥
 అభివర్జతి కామైర్యగి పర్జన్యగి పృథివిమివన కామసాశపర్యస్తా మహాతేజా మహీపతిః ॥
 సాహి రాజ్యమిదం ప్రాప్య పుష్కారశ్యవతే స్సుతా । దుఃఖితానాం సపత్నీనాం సకరి
 ష్యతి శోభనమ్ ॥ ౧౩ ॥ నస్తరిష్యతి కాసల్యాం సుమిత్రాంచ సుదుఃఖితామ్ భరతో
 రాజ్య మాసాద్య కై కేయాం పర్యనస్థితః ॥ ౧౪ ॥ తా మార్యాం స్వయ మేవేహ
 రాజానుగ్రహణేన వా । సౌమిత్రే భర కాసల్యా ముక్త మర్థ మిమం చర ॥ ౧౫ ॥ ఏనం
 మయిచ తే భక్తి ర్భవిష్యతి సుదర్శితా । ధర్మజ్ఞ గురుపూజాయాం ధర్మ శ్చాప్యతుహో
 మహాన్ ॥ ౧౬ ॥ ఏనం కురుష్య సౌమిత్రే మత్ప్రేతే రఘునందన । అన్తాభి ర్విప్రహీ
 ణాయా మాతు ర్నో నభవే త్సుభిమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏనము క్తస్తు రామేణ లక్ష్మణ శ్శ్లోత్సయా
 గిరా । ప్రత్యువాచ తదా రామం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ ॥ ౧౮ ॥ తవైవ తేజసా
 వీర భరతిః పూజయిష్యతి । కాసల్యాంచ సుమిత్రాంచ ప్రయతో నాత్ర సంశయః ॥
 (యదితుష్టో సరతేత భరతో రాజ్య ముత్తమమ్) ప్రాప్య దుర్జనసావీర గర్వేణచ విశే
 షతః ॥ ౨౦ ॥ తమహం దుర్మతిం క్రూరం పథిష్యామి నసంశయః । తత్పత్న్యసపి
 తాస్సర్వాః తైలోక్యమపి కింను తమ్ ॥ ౨౧ ॥ కాసల్యా బిభృయా దార్యా సహస్ర
 మపి ఘడ్విధాన్ । యస్యా స్సహస్రం గ్రామాణాం సహస్రప్ర ముపజీవనమ్ ॥ ౨౨ ॥
 తదాత్మ భరణే నైవ మమ మాతు స్తథేనచ । పర్యాప్తా మడ్విధానాంచ భరణాయ
 యశస్వినీ ॥ ౨౩ ॥ కురుష్య మా మనుచరం నై ధర్మ్యం సేహ విద్యతే । కృతాన్ధోఽహం
 భవిష్యామి తవచాగ్ధి ప్రకల్పతే ॥ ౨౪ ॥ ధను రాదాయ సశరం ఖనిత్రపిట కాధరః ।
 అగ్రత స్తే గమిష్యామి పథాన మనుదర్శయన్ ॥ ౨౫ ॥ ఆహరిష్యామి తే నిత్యం
 సూలానిచ ఫలానిచ । వన్యాని యాని చాన్యాని స్వాహారాణి తపస్వినామ్ ॥ ౨౬ ॥
 భవాంస్తు సహ నై దేహ్య గిరిసానుషు రంస్యతే । అహం సర్వం కరిష్యామి జాగ్రత
 స్స్వపతశ్చతే ॥ ౨౭ ॥ రామ స్తస్యనేన వాక్యేన సుప్రీతిః ప్రత్యువాచ తమ్ । ప్రజాఽ

వృచ్ఛస్య సామిత్రే సర్వమేవ సుహృజ్జనమ్ ॥ ౨౮ ॥ యచ రాజ్ఞో దశాదివ్యే మహా
త్వా వరుణ స్వయమ్ ॥ జనకస్య మహాయశ్చే ధనుషీ రాద్రదర్శనే ॥ ౨౯ ॥ అభేద్య
కవచే దివ్యే తూణీ చాక్షయసాయకౌ ఆదిత్యవిమతౌ చోఢా భిక్షౌ హేమపరిష్కృతే ॥
సత్కృత్య నిహితం సర్వ మేత దాచార్యసద్దని ॥ సర్వ మాయుధ మాదాయ తీవ్ర
మావ్రజ లక్ష్మణ ॥ ౩౦ ॥ స సుహృజ్జన మామ స్త్ర్య వనవాసాయ నిశ్చితః ॥ ఇత్వా
గురు మామ స్త్ర్య జగ్రహఽయుధ ముత్తమమ్ ॥ ౩౧ ॥ తద్వివ్యం రాజశాస్త్రాల
సత్కృతం మాత్యభూషితమ్ ॥ రామాయ దర్శయామాస సౌమిత్రీ స్సర్వ మాయు
ధమ్ ॥ ౩౨ ॥ త మువాచాత్మవా న్రామః ॥ ప్రిత్యా లక్ష్మణ మాగతమ్ ॥ కాలే త్వ మాగత
స్సౌమ్య కాక్షితే మమ లక్ష్మణ ॥ ౩౩ ॥ అహం ప్రదాతు మిచ్ఛామి యదిదం మామ
కం ధనమ్ ॥ బ్రాహ్మణేభ్య స్తపస్విభ్య స్త్వయాసహ పరస్తవ ॥ ౩౪ ॥ వన నీహ
దృఢం భక్త్యా గురుమ ద్విజస త్రమాః ॥ తేహమపిచ మే భూయ స్సర్వేహం చో
పజివినామ్ ॥ ౩౫ ॥ వసిష్ఠపుత్రంతు సుయజ్ఞ మార్యం త్వ మాసయాశు ప్రవరం ద్విజా
నామ్ ॥ అభిప్రయాస్యామి వనం సమస్తా సభ్యర్చ్య శిష్టా సమర్థా ద్విజాతీః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి
శ్రీమద్రామాయణ కాండే ఏక త్రింశ స్సర్గః

తతశ్చాసన మాజ్ఞాయ భౌతు శ్శుభతరం ప్రియమ్ ॥ గత్వా స ప్రవివేశాశు
సుయజ్ఞస్య నివేశనమ్ ॥ ౧ ॥ తం విప్ర మగ్న్యగాంధం వదిత్వా లక్ష్మణో బ్రవీత్ ॥
సఖేత భౌగచ్ఛ పశ్య త్వం వేశ్య దుష్కరకారిణః ॥ ౨ ॥ తత స్సద్ధాస్య ముపాస్యాశు
గత్వా సౌమిత్రీణాసహ ॥ జప్తు తత్ప్రావీత ల్లక్ష్మ్యై రమ్యం రామనివేశనమ్ ॥ ౩ ॥
త మాగతం వేదవిదం ప్రాజ్ఞలి సీతయా సహ ॥ సుయజ్ఞ మభివక్త్రామ రాఘవౌ బ్రహ్మ
మివార్చితమ్ ॥ ౪ ॥ జాతరూపమయై ర్ముఖై ర్జగదై కిన్దూతై శ్శుభైః ॥ స హేమ సూత్రై
ర్మణిభిః కేయూరై ర్వలయై రపి ॥ ౫ ॥ అన్వై శ్చరత్తై ర్భవభిః కాకుత్స్థస్య ప్రత్య
పూజయత్ ॥ సుయజ్ఞం స తదోవాచ రామ సీతా ప్రచోదితః ॥ ౬ ॥ హారంచ హేమ
సూత్రంచ భార్యయై సౌమ్య హారయ ॥ రశనాం చాఘనా నీతా దాతు మిచ్ఛతి తే
సఖే ॥ ౭ ॥ అద్దదాని విదిత్రాణి కేయూరాణి శుభానిచ ॥ ప్రయచ్ఛతి సఖే తుభ్యం
భార్యయై గచ్ఛతీ వనమ్ ॥ ౮ ॥ పర్యజ్ఞ మగ్న్యై స్తరణం నానారత్న విభూషితమ్
త మవీచ్ఛతి వై దేహీ ప్రతిష్ఠాపయితుం త్వయి ॥ ౯ ॥ నాగ శ్శత్రుంజయో నావ
మాతులోయం దదౌ మమతం తే గజసహస్రీణ దదామి ద్విజస త్రమ ॥ ౧౦ ॥ ఇత్యుక్త
స్సహి రామేణ సుయజ్ఞః ప్రతిగృహ్యతత్ ॥ రామలక్ష్మణ సీతానాం ప్రయుయోజా
శిష్యశిష్యాః ॥ ౧౧ ॥ అథ భౌతర మవ్యగ్రం ప్రియం రామః ప్రియం వదః ॥ సౌమిత్రీ
త ము వాచేదు బ్రహ్మేన తిదశేషసమ్ ॥ ౧౨ ॥ అగ స్త్యం కాశికంచైవ తావత్

బ్రాహ్మణోత్తమా । అర్చయాహూయ సౌమిత్రే రత్నై స్సస్యమివామ్బుభిః॥ ౧౩ ॥
 తర్పయన్వ మహాబాహూ గోసహస్రైశ్చ మానద । సువర్ణరజత్నైశ్చ మణిభిశ్చ
 మహాధనైః ॥ ౧౪ ॥ కాసల్యాంచ య ఆశీర్భిర్భక్తి పర్యవత్తితి । ఆచార్య స్తైత్తి
 రీయాణా మభిరూపశ్చ వేదవిత్ ॥ ౧౫ ॥ తస్య యానంచ దాసీశ్చ సౌమిత్రే సమ్మదా
 పయఃకాశేయానిచ వస్త్రాణి యావ త్సుప్యతి స ద్విజః॥ ౧౬ ॥ సూత శ్చిత్రరథ శ్చార్చ్య
 స్సచివ స్సుచిరోపితః । తోషయేనం మహాహైశ్చ రత్నై ర్వస్త్రై ర్ధనై స్తథా॥ ౧౭ ॥
 పశుకాభిశ్చ సర్వాభిగ్రవాం దశశతేనచ । యేచేమే కతకాలాపా బహుౌ దడ్డమాణ
 వాః ॥ ౧౮ ॥ నిత్యస్వాధ్యాయశీలత్వా న్నాన్య త్కుర్వన్తి కించన । అలసా స్సాన్వను
 కామాశ్చ మహతాం చాపి సమ్మతాః ॥ ౧౯ ॥ తేషా మశీతియానాని రత్నపూర్ణాని
 దాపయ । శాలివాహసహస్రంచ ద్వే శతే భద్రకాం స్తథా ॥ ౨౦ ॥ వ్యజ్జనార్థంచ
 సౌమిత్రే గోసహస్ర ముపాకురుమేభిలీనాం మహాస్థికి కాసల్యాం సముపస్థితః॥ ౨౧ ॥
 తేషాం సహస్రం సౌమిత్రే ప్రత్యేకం సమ్మదాపయ । అమృత యథాచ సా నద్యైశ్చ
 సల్యా మమ దక్షిణమ్ ॥ ౨౨ ॥ తథా ద్విజాతీస్సర్వాస్తాన్లక్ష్మణార్చయ సన్వతః । తత
 స్సపురుషవ్యాసుః స్తద్ధనం లక్ష్మణ స్స్వయమ్ ॥ ౨౩ ॥ యథోక్తం బ్రహ్మజ్ఞానాకా
 మదదా ధనదో యథా । అథా బ్రహ్మద్యాష్టుగళాం స్త్రిపుత శ్శోపజీవినః॥ ౨౪ ॥ సమ్మదా
 దాయ బహురవ్య మేకై కస్యోపజీవనమ్ । లక్ష్మణస్యచ యద్వేత్త గృహంచ యదిదం
 మమ ॥ ౨౫ ॥ అశూన్యం కార్య మేకై కం యావ దాగమనం మమ । ఇత్యుక్త్వా దుగి
 ఖతం సర్వం జనంత ముపజీవనమ్॥ ౨౬ ॥ ఉవాచేదం ధనాధ్యక్షం ధన మానీయతామితి
 తతోఽస్య ధన మాజహుః । స్సర్వ మేవౌపజీవినః ॥ ౨౭ ॥ సహా స్సుమహం స్తత్ర
 దర్శనీయౌ హ్యదృశ్యత । తత స్సపురుషవ్యాసుః స్తద్ధనం సహలక్ష్మణః ॥ ౨౮ ॥ ద్వి
 జేభ్యో బాలవృద్ధేభ్యః కృపణేభ్యో హ్యదాపయత్ । త్రత్రాఽనీ త్విజ్ఞో గాగ్ధ్యప్రిజ్ఞో
 నామ వై ద్విజః ॥ ౨౯ ॥ తతస్పత్తి ర్వనే నిత్యం ఫాలకుద్దాలలాజలీ । తం పృథం
 తరుణీ భార్యా బాలా నాదాయ దారకా ॥ ౩౦ ॥ అబ్రవీద్భాగ్యమౌ వాక్యం దారి
 ద్యోగభీషీడితా । అపాన్య ఫాలం కుద్దాలం కురుష్వ వచనం మమ ॥ ౩౧ ॥ రామం
 దర్శయ ధర్మజ్ఞం యది కించి దవాప్సుసింస భార్యావచనం శ్రుత్వా శాటీ మాచ్ఛాద్య
 దుశ్చదామ్ ॥ ౩౨ ॥ స ప్రాతిపత పథానం యత్ర రామనివేశనమ్ । భృగ్వంగిరస్సమం
 దీప్త్యాత్రిజటం జనసంసది॥ ౩౩ ॥ ఆ పశ్చమామయాగి కఠ్యాయానైను కశ్చి దవారయత్ ।
 సరాజపుత్ర మాసాద్య త్రిజటో వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౩౪ ॥ నిధసౌ బహుపుత్రోఽస్మి
 శోజపుత్ర మహాయశః । ఉశ్చస్పత్తి ర్వనే నిత్యం ప్రత్యక్షేత్స మామితి ॥ ౩౫ ॥ త
 మువాచ తతో రామగి పరిహాససమన్వితమ్ । గవాం సహస్ర మప్యేకం సతు విశోణి

తం మయా ॥ ౩౬ ॥ పరిక్షిపసి దణ్డేన యావత్తావ దవాప్యసి । స శాటిం త్వరితః
 కల్యాం సమ్భాస్తి పరివేష్ట్య తామ్ ॥ ౩౭ ॥ ఆవిధ్య దణ్డం చిక్షేవ సర్వస్రాణేన వేగి
 తః । స తీర్త్వా సరయూపారం దణ్డ స్తస్య కరా చ్ఛ్చ్యుతః ॥ ౩౮ ॥ గోవ్రజే బహుసా
 హస్తే పపాతోక్షణాసన్నిధౌ । తం పరివ్వజ్య ధర్మాత్మా ఆ తస్మా త్సరయూతటాత్ ॥
 ఆనయామాస తా గోవై స్త్రిజటస్యాశ్రమం ప్రతి । ఉవాచ స తతో రామ స్తం
 గార్గ్య మభిసా స్వయం ॥ ౪౦ ॥ మన్య ర్నఖిలు కర్తవ్యః పరిహాసో హ్యయం మమ ॥
 ఇదంహి తేజ స్తవ య ద్దూరత్యయం త దేవ జిజ్ఞాసితు మిచ్ఛతా మయా । ఇమం భవా
 నర్థమభిప్రచోదతో పుణీష్వ కించే దపరం వ్యవస్యసి ॥ ౪౧ ॥ బ్రవీమి సత్యేన స తేఽస్తి
 య ప్రణా ధనంహి య ద్య స్తమ విప్రకారణాత్ । భవత్సు సమ్యక్ప్రతిపాదనేన తన్న
 యార్జితం ప్రీతియశస్కరం భవేత్ ॥ ౪౨ ॥ తత స్సభార్య స్త్రిజటో మహాముని ర్గవా
 మసీకం ప్రతిగృహ్య మోదితః । యశోబలప్రీతిసుఖోపబృష్టాణీ స్తదాశిషః ప్రత్యవద
 న్నహత్తనః ॥ ౪౩ ॥ సచాపి రామః ప్రతిపూర్ణమానసో మహాద్ధనం ధర్మబలై రుపా
 ర్జితమ్ । నియోజయామాస సుహృద్జనేఽచిరా ద్యథార్హ సమ్మానవచః ప్రచోదితః ॥ ౪౪ ॥
 ద్విజ స్సుహృద్భృత్యజనౌఽథవా తదా దరిద్రభిక్షాచరణశ్చ యోఽభవత్ । సతత్ర
 కశ్చిన్న బభూవ తర్పితో యథార్హ సమ్మాననదాససమ్భ్రమైః ॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీమదయో
 ధ్యాకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః.

దత్వాతు సహ వై దేహ్య బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహుజగ్తుః పితరం ద్రష్టుం
 సీతయాసహ రాఘవా ॥ ౧ ॥ తతో గృహితే మష్టేగ్నే త్వశోభేతాం తదాయుధే ।
 మాలాదామభిరాబధ్ధే సీతయా సమలబ్ధౌ తే ॥ ౨ ॥ తతః ప్రాసాదహర్త్యాణి విమాన
 శిఖరాణిచ । అధిరుహ్య జనశ్శ్రీమా నుదాసేనౌ వ్యలోకయత్ ॥ ౩ ॥ నహి రథ్యాస్త
 శక్య నే గన్తుం బహుజనాకులాః । ఆరుహ్య తస్మా త్ప్రాసాదా దీనాః పశ్యన్తి రాఘ
 వమ్ ॥ ౪ ॥ పదాతిం వర్జితచ్ఛత్రం దృష్ట్వా రామం జనా స్తదా । ఊమర్చహువిధౌ
 వాచ శ్శోకోపహతచేతసః ॥ ౫ ॥ యం యా న్త మనుయాతిస్త చతురణ్డబలం మహత్ ।
 తమేక స్సీతయా సార్థ మను యాతిస్త లక్ష్మణః ॥ ౬ ॥ ఐశ్వర్యస్య రసజ్ఞస్స న్నాపి
 నాం చై న కామదః । నేచ్ఛత్యేవాస్మతం కర్తుం పితరం ధర్మగౌరవాత్ ॥ ౭ ॥ యా నశక్య
 పురా ద్రష్టుం భూతై రాకాశగై రపి । తా మద్య సీతాం పశ్యన్తి రాజమూర్ఖగత
 జనాః ॥ ౮ ॥ అజ్ఞరాగోచితాం సీతాం రక్తచన్దనసేవీమ్ । వర్ష ముష్ణంచ శీతం
 నేష్యన్త్యాశు వివర్ణ తామ్ ॥ ౯ ॥ అద్య నూనం దశరథ స్స త్వమావిశ్య భాషతేనసి
 రాజా ప్రియం పుత్రం వివాసయితు మిచ్ఛతి ॥ ౧౦ ॥ నిర్గుణస్యాపి పుత్రస్య కథం సా
 గం గానమ్ । కింపన రససం లోకోయం జితో మ తేన కేవలమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఆస్పృశంస

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే చతుష్త్రింశస్సర్గః.

మనుక్రోశ శ్శృగితం శీలం దమ శ్శమః । రాఘవం శోభయన్తే నైతేషధ్గుణాః పురుషోత్త
మమ్ ॥ ౧౨ ॥ తస్మా దసాసృషఘాతేన ప్రజాః పరమవీడితాః । ఔదకానీవ సత్వాని గ్రీప్తే
సలిలసంతుయాత్ ॥ ౧౩ ॥ వీడయా వీడితం సర్వం జగ దస్య జగత్పతేః । మూలస్యే
ప్రావఘాతేన వృక్షః పుష్పఫలోపగః ॥ ౧౪ ॥ మూలం హేయ మనుష్యాణాం ధర్మసా
రో మహాద్యుతిః । పుష్పం ఫలంచ పత్రంచ శాఖా శ్చాస్యేతరే జనాః ॥ ౧౫ ॥ తే లక్ష్మ
ణఇవ ఓప్రం సపత్న్య స్సహ బాధవాః । గచ్ఛన్త మనుగచ్ఛామో యేన గచ్ఛతి
రాఘవః ॥ ౧౬ ॥ ఉద్యానాని పరిత్యజ్య త్రేత్రాణిచ గృహాణిచ । ఏకదుఃఖినుఖా రామ
మను గచ్ఛామ ధార్మికమ్ ॥ ౧౭ ॥ సముద్ధృతనిధానాని పరిధ్వానిజరాణిచ । ఉపాత్త
ధనధాన్యాని హృతసారాణి సర్వశః ॥ ౧౮ ॥ రజసాభ్యవకీర్ణాని పరిత్యక్తాని దైవతైః ।
మూషకైః పరిధావద్భిరుద్భిలై రావృతానిచ ॥ ౧౯ ॥ అపేతోదకధూమాని హీనస
మృద్జనానిచ । ప్రణష్టబలికర్తృజ్యమస్త్ర హోమజపానిచ ॥ ౨౦ ॥ దుష్కలేనేవ
భగ్నాని భిన్నభాజనవన్దిచ । అస్త్యత్సక్తాని వేశ్మాని కైకేయీ ప్రతిపద్యతామ్ ॥ ౨౧ ॥
వనం నగరమేవాస్తు యేన గచ్ఛతి రాఘవః । అస్తాభిశ్చ పరిత్యక్తం పురం సముద్యతాం
వనమ్ ॥ ౨౨ ॥ బిలాని దంష్ట్రీణాం స్పర్శే సానుని మృగపక్షిణః । త్యజన్తస్సద్భయో
ద్భీతా గజా సింహా వనాశ్రయి ॥ ౨౩ ॥ అస్త్యత్సక్తం ప్రపద్యంతాం సేవ్యమానం త్యజ
న్తుచ । తృణమాంసఫలాదానాం దేశం వ్యాళ మృగద్విజమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రపద్యతాంహి
కైకేయీ సపుత్రా సహబాధవైః । రాఘవేణ వనే సర్వేవయం వత్సానిమ నిర్వృ
తాః ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యేవం వివిధా వాచో నానాజనసమీరితాః శుశ్రావ రామ శ్శృగితావచ
నవిచక్రేనస్య మానసమ్ ॥ ౨౬ ॥ సతు వేశ్మ పితు ద్దూరా త్కైలాసశిఖరప్రథమ్ ।
అభిచక్రామ ధర్మాత్కామ త్రమాతగ్గవిక్రమః ॥ ౨౭ ॥ విసితవీరపురుషం ప్రవిశ్యతు
సృపాలయమ్ । దదర్శావస్థితం దీనం సుమస్త్ర మవిదురతః ॥ ౨౮ ॥ ప్రతీక్షమాణోపి
జనం తదార్తమనార్తరూపం ప్రహసన్నివాధ । జగామ ధామగి పితరం దిదృక్షుః పితు
ర్నిదేశం విధివచ్చిక్తుః ॥ ౨౯ ॥ తత్పూర్వ మైత్వోకసుతో మహాత్మా రామో గమిష్య
న్వన మార్తరూపమ్ । వ్యతిష్ఠత ప్రేత్య తదా సుమస్త్రం పితు ర్మహాత్మా ప్రతిహర
ణార్థమ్ ॥ ౩౦ ॥ పితుర్నిదేశేన తు ధర్మవత్సలోపసప్రవేశే కృతబుద్ధినిశ్చయః । సరా
ఘనః ప్రేత్య సుమస్త్ర మబ్రవీన్నివేదయ స్వాగమసం సృపాయ మే ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీవ
దయోధ్యాకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః.

తతః కమలపత్రాక్ష శ్యామో నిరుదరో మహాః । ఉవాచ రామ స్తం సూతం
పితు రాఖ్యాహి మామితి ॥ ౧ ॥ స రామప్రేషితః ఓప్రం సంతాపకలుషేద్భీయః । ప్రవిశ్య
వృషతిం మాతో నిశ్వసన్తం దదర్శహ ॥ ౨ ॥ ఉపరక్త మివాదిత్యం భస్మచ్ఛస్మ మివా

నలమ్ । తటాక మివ నిస్తాయ మపశ్య జ్జగతీపతిమ్ ॥ ౩ ॥ ఆలోక్యతు మహాప్రాజ్ఞశివః
మాకులచేతనమ్ । రామ మేవానుశోచ స్తం సూతః ప్రాజ్ఞలిరాసదత్ ॥ ౪ ॥ తం వర్ణ
యిత్వా రాజానం పూర్వం సూతో జయాశిషాభయవిక్లబయా వాచా మన్దయా శ్లక్ష్య
మబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ అయం స పురుషవ్యాఘ్రో ద్వారి తిష్ఠతి తే సుతః । బ్రాహ్మణభ్యో
ధనం దత్వా సర్వం చై పౌషజీవినామ్ ॥ ౬ ॥ స త్వా పశ్యతు భద్రం తే రామ సుత్య
పరాక్రమః । సర్వా సుహృద ఆపుచ్ఛ్య త్వా మిదానీం దిదృక్షుతే ॥ ౭ ॥ గమిష్యతి
మహారణ్యం తం పశ్య జగతీపతే । పుత్రం రాజగుణై స్సరై వ్రాదిత్యమివ రశ్మిభిః ॥
స పశ్యవాదీ ధర్మాత్తా గామ్భీర్యా త్సాగరోపమః । ఆకాశఞ్చ నిష్పజ్జో నరేంద్రః
ప్రత్యువాచ తమ్ ॥ ౮ ॥ సుమన్త్రోఽనయ మే దారాన్యే కేచి దిహ మామకాః । దారైః
పరివృత స్సరై వ్రద్భీష్టు మిచ్ఛామి ధార్తికమ్ ॥ ౧౦ ॥ సో న్తః పుర మతీత్యాశు స్త్రియ
స్తా వాక్య మబ్రవీత్ । ఆర్యోహ్యయతి పౌ రాజా గమ్యతాం తత్ర మాదిరమ్ ॥ ౧౧ ॥
ఏవ ముక్తా స్త్రియ సుర్వా సుమన్త్రేణ సృషాజ్ఞయా । ప్రచక్రము స్తద్భవనం భర్తు
రాజ్ఞాయ శాసనమ్ ॥ ౧౨ ॥ అథ స వ్రతతా స్తాస్తు ప్రమదా స్తామ్రలోచనాః । కాసల్యాం
పరివార్యాభశనై ర్జగ్గు ర్భృతవ్రతాః ॥ ౧౩ ॥ ఆగతేషుచ దారేషు సమవేత్య మహీ
పతిః । ఉవాచ రాజా తం సూతం సుమన్త్రోఽనయ మే సుతమ్ ॥ ౧౪ ॥ సుమన్త్రో రామ
మాదాయ లక్ష్మణం మైథిలీం తథాజగామాభిముఖ స్తూర్లం సకాశం జగతీపతేః ॥ ౧౫ ॥
స రాజా పుత్ర మాయా స్తం దృష్ట్వా దూరా త్ప్రతాజ్ఞలిమ్ । ఉత్పాతాసనా త్తూర్ల
మార్తస్త్రీజనసంపృతః ॥ ౧౬ ॥ సోఽభిదుద్రావ వేగేన రామం దృష్ట్వా విశాంపతిః ।
త మసంప్రాప్య దుఃఖార్తగోపపాత భువి మూర్ఛితః ॥ ౧౭ ॥ తం రామోఽభ్యవతత్త్వి
ప్రం లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । విసంజ్ఞమివ దుఃఖేన సశోకం నృపతిం తదా ॥ ౧౮ ॥ స్త్రీ
సహస్రనినాదశ్చ సంజ్ఞే రాజవేత్స నిహాహ రామేతి సహసా భూషణధ్వనిమూర్ఛితః ॥
తం పరివృజ్య బాహుభ్యాం తాపుభౌ రామలక్ష్మణౌ సీతయా సహ పర్యక్తే రుద స్తస్య
మవేశయత్ ॥ ౨౦ ॥ అథ రామో ముహూర్తేన లభ్యసంజ్ఞం మహీపతిమ్ । ఉవాచ
ప్రాజ్ఞలిర్భూత్వా శోకార్ణవ పరిపుతమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఆపుచ్ఛే త్వాం మహారాజ సర్వేషా
మీశ్వరోఽసి నః । ప్రస్థితం దణ్డకారణ్యం పశ్య త్వం కుశలేన మామ్ ॥ ౨౨ ॥ లక్ష్మణం
చానుజానీహి సీతా చాన్వేతు మాం వనమ్ । కారణై ర్భహుభి స్తతై ర్వా ర్యమాణౌ
నచేచ్ఛతః ॥ ౨౩ ॥ అనుజానీహి సర్వాన్ శ్లోకముత్సృజ్య మానదౌ లక్ష్మణం మాంచ
సీతాంచ ప్రజాపతిరివ ప్రజాః ॥ ౨౪ ॥ ప్రతీక్షమాణ మవ్యగ్ర మనుజ్ఞాం జగతీపతేః ।
ఉవాచ రాజా సమ్ప్రీత్య వనవాసాయ రాఘవమ్ ॥ ౨౫ ॥ అహం రాఘవ కై కేయార్
గదదానేన మోహితః । అయోధ్యాయా స్సమేవాద్య భవ రాజా నిగ్రహ్య మామ్ ॥

శ్రీమద్రామాయణే ఓదానాశ్చ

ఏవ ముక్తో నృపతినా రామో ధర్మభృతాం వరః । ప్రత్యువాచాజ్ఞానిం కృత్వా పితరం
 వాక్యకోవిదః ॥ ౨౭ ॥ భవా న్ద్వైసహస్రాయ పృథివ్యా నృపతే పతిః । అహం త్వరణ్య
 వత్సామి నమే కార్యం త్వయా ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ నవ పశ్యచ వర్షాణి వనవాసే విహృత్య
 తే । పునః పాదౌ గృహీష్యామి ప్రతిజ్ఞాస్తే నరాధిప ॥ ౩౦ ॥ రుద న్నార్కః ప్రియం
 పుత్రం సత్యపాశేన సంయతః । కై కేయ్యాచోద్యమానస్తు మిథో రాజా త మబ్రవీత్ ॥
 శ్రేయసే వృద్ధయే తాత పునరాగమనాయచ । గచ్ఛస్వోష్ఠ మవ్యగ్రః పథాన మకుతో
 భయమ్ ॥ ౩౧ ॥ సహి సత్యాత్మ న స్తాత ధర్మాభిమనస స్తవ । వివివ ర్తయితుం బుద్ధి
 శ్శక్యతే రఘునందన ॥ ౩౨ ॥ అద్య త్విదాసీం రజసీం పుత్ర మాగచ్ఛ సర్వథా ఏకాహా
 దర్శనేనాపి సాధు తావ చ్చరామ్యహమ్ ॥ ౩౩ ॥ మూతరం మాంచ సమృశ్య న్వసేమా
 మద్య శర్వరీమ్ । తర్పిత స్సర్వకామై స్త్వం శ్వో కాలే సాధయిష్యసి ॥ ౩౪ ॥ దుష్క
 రం క్రియతే పుత్ర సర్వథా రాఘవ త్వయా । మత్పిర్యార్థం ప్రియాం స్త్యక్త్వా
 యద్యాసి విజనం వనమ్ ॥ ౩౫ ॥ నచై తన్తే ప్రియం పుత్ర శపే సత్యేన రాఘవ గోధన్వ
 యా చలిత శ్చాస్మి ప్రియా ఛన్నాగ్ని కల్పయా ॥ ౩౬ ॥ వశ్యునా యాతు లభా మే తాం
 త్వం ని స్తర్తు మిచ్ఛసి । అనయా వృత్తసాదిన్యా కై కేయ్యా ౨ భిప్రచోదిత్ ॥ ౩౭ ॥ నచై త
 దాశ్చర్యతమం య స్త్వం జ్యేష్ఠ సుతో మమ । అపానృతకథం పుత్ర పితరం కర్తు
 మిచ్ఛసి ॥ ౩౮ ॥ అథ రామ స్తథా శ్రుత్వా పితు రా తస్య భాషితమ్ । లక్ష్మణేన సహ
 భాగ్రా దీనౌ వచన మబ్రవీత్ ॥ ౩౯ ॥ ప్రాప్స్వామి యా నద్య గుణా నౌగ్మ మే శ్వస్తా
 న్విదాస్యతి । అపక్ర మణమేవాత స్సర్వకామై రహం వృణే ॥ ౪౦ ॥ ఇయం సరాస్త్వా
 సజనా ధనధాన్య సమాకులామయా నిసృష్టా వసుధా భరతాయ ప్రదీయతామ్ ॥ ౪౧ ॥
 వనవాసకృతా బుద్ధి ర్న చ మే ౨ద్య చలిష్యతి । యస్తుష్టేన వరోద త్తః కై కేయ్యో వరద
 త్వయా ॥ ౪౨ ॥ దీయతాం నిఖలేనై వ సత్య స్త్వం భవ పార్థివలహం నిదేశం భవతో
 యథో క్త మనుసాలయ ॥ ౪౩ ॥ చతుర్థశ సమా వత్సేన్య వసే వనచరై స్సహ । మా
 విమోహ్య వసుమతీ భరతాయ ప్రదీయతామ్ ॥ ౪౪ ॥ సహి మే కాంక్షితం రాజ్యం సుఖ
 మాత్మని వా ప్రియమ్ । యథా నిదేశం కర్తుం వై తవై వ రఘునందన ॥ ౪౫ ॥ అపగ
 చ్ఛతు తే దుఃఖం మాభూ ర్బాష్పపరిప్లుతః । సహి త్సుభ్యశి దుర్ధర్ష స్సముద్ర స్ఫురితాం
 పతిః ॥ ౪౬ ॥ నై వాహం రాజ్య మిచ్ఛామి నసుఖం నచ మైథిరీమ్ । నై వ సర్వా నిమా
 న్కామా న్న స్వర్గం నై వ జీవితమ్ ॥ ౪౭ ॥ త్వా మహం సత్య మిచ్ఛామి నానృతం పురు
 షక్షణ ॥ ప్రత్యక్షం తవ సత్యేన సుకృతేన చ తే శపే ॥ ౪౮ ॥ నచ శక్యం మయా తాత
 స్థాతుం క్షణమపి ప్రభో । న శోకం ధారయస్వేమం సహి మే ౨స్తి నిపర్యయః ॥ ౪౯ ॥
 అర్థితో హ్యస్మి కై కేయ్యా వనం గచ్ఛేతి రాఘవమయాచో కం వ్రజామితి తత్సత్య

మనుచాలయే॥ ౫౦॥ మాచోత్కంఠాం కృథా దేవ వనే రంస్యామహే వయమ్ ప్రశా
స్తహరిణాకీర్ణే నానాశకునినాదితే॥ ౫౧॥ పితాహి దైవతం తాత దేవతానామపి
స్మృతమ్ తస్మా దైవత మిత్యేవ కరిష్యామి పితు ర్వచః॥ ౫౨॥ చతుర్దశను వక్షేషు
గతేషు నరస త్రయపున ర్దృక్వసి మాం ప్రాప్తం సంతాపోఽయం విముచ్యతామ్॥ ౫౩॥
యేన సం ప్రమృగీయోఽయం సోఽబాష్పగళో జనః స త్వం పురుషశార్దూల కిమర్థం
విక్రియాం గతః॥ ౫౪॥ పురం సరాష్ట్రం చ మహీచ కేవలా మయా నిస్సృష్టా భరతాయ
దీయతామ్ అహం నిదేశం భవతోఽనుచాలయ స్వసం గమిష్యామి చిరాయ నేవితుమ్॥
మయా నిస్సృష్టాం భరతో మహీ మిమాం సశైలపడ్మాం సపురాం సకాననామ్ శివాం
సుసీమా మనుశాస్తు కేవలం త్వయా యదు క్తం నృపతే తథాఽస్తు తత్॥ ౫౬॥ సమే
తథా పార్థివ ధీయతే మనో మహత్సు కామేషు నచాత్మనః ప్రియే॥ యథా నిదేశే తవ
శిష్టసమ్య తే వ్యపైతు దుఃఖం తవ మత్కృతేఽనఘ॥ ౫౭॥ తదద్య నై వానఘ రాజ్య
మవ్యయం నసర్వకామా న్నసుఖం సమైధిలీమ్ నశేవితం త్వా మనృతేన యోజయ
స్వోఽయ సత్యం వ్రత మస్తు తే తథా॥ ౫౮॥ షలాని మూలానిచ భక్షయ స్వనే
గిరింశ్చ పశ్య స్మరిత స్మరాంసిచ వనం ప్రవిశై వ్యవ విచిత్రపాదపం సుఖ భవిష్యామి
తవాస్తు నిర్వృతిః॥ ౫౯॥ ఏవం సరాజా వ్యసనాభివన్న శ్శోకేన దుఃఖేనచ తామ్య
మానః అబిజ్ఞ్య పుత్రం సువిసత్ప్తసంక్షో మోహం గతో నై వ చిచ్ఛేష్ట కించిత్॥ ౬౦॥
దేవ్యస్తత స్సంరుదు సుమేతా స్తాం వర్జయిత్వా సరదేవపత్నీమ్ రుదస్సమస్తాంసి
జగామ మూర్ఛాం హాహాకృతం తత్ర బభూవ సర్వమ్॥ ౬౧॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండే చతుష్త్రింశస్సర్గః.

తతో నిర్ధాయ సహసా శిరో నిశ్వస్య చాసకృత్ పాణౌ పాణిం వినిష్ఠిష్య
దంతా న్కటకటాప్యచ॥ ౧॥ లోచనే కోపసంర క్తే వర్ణం పూర్వోచితం జహత్ రోషాభి
భూతస్సహసా సంతాప మశుభం గతః॥ ౨॥ మన స్సమీక్షమాణశ్చ సూతో దశరథస్య
సః కమ్పయన్నివ కై కేయా హృదయం వాక్యై శ్శితైః॥ ౩॥ వాక్యవజ్రై రను
పమై ర్నిర్భిష్టస్తి న చాశుభైః కై కేయా స్సర్వమర్థైః సమన్త్రాః ప్రత్యభావతః॥
యస్యా స్తవ పతి స్త్యక్తో రాజా దశరథ స్సయమ్ భర్తా సర్వస్య జగత స్థానవరస్య
చరస్య చ॥ ౪॥ సహ్యా కార్యతమం కిచ్చి త్రవ దేవీహ విద్యతే పతిశ్చిన్తో త్వ మహం
మన్యే కులశ్చీమపి చాస్తతః॥ ౫॥ య స్త హేన్ద్ర మివాజయ్యం దుష్ప్రకమ్ప్యమివా
చలమ్ మహాదధిమివాక్షోభ్యం సంతాపయసి కర్మభిః॥ ౬॥ మావమంస్థా దశరథః
భర్తారం వరదం పతిమ్ భర్తరిచ్ఛాహి నారీణాం పుత్రకోట్యా విశిష్యతే॥ ౭॥ యథా
గయోహి రాజానిని పాపా వ ని నుపక్షయే ఇత్యోకుకులనాదేఽసిం సల్లోపయితు

మిచ్చసి || ౯ || రాజాభవతు తే పుత్రో భరత శ్చాస్తు మేదిన్మహిఃవయం తత్ర గమి
 ష్యామోయత్ర రామో గమిష్యతి || ౧౦ || సహితేవిషయే కశ్చిద్భ్రాహ్మణోవస్తు
 మహ్నతి | తాదృశం త్వమమర్యాద మద్య కర్త చిక్కిసి || ౧౧ || ఆశ్చర్యమివ పశ్యామి
 యస్యాస్తే వృత్త మీదృశమేతచరన్త్యా న వివృతా సద్యో భవతి మేదిన్ || ౧౨ || మహా
 బ్రహ్మస్థుష్టావాజ్వలన్తా భీమదర్శనాః | ధిగ్వాగ్దృష్టా సహింస ని రామప్రవాజనే
 స్థితామ్ || ౧౩ || ఆమ్రం ఛిత్యా కుతారేణ నిమ్బం పరిచరేత్తు యః | యశ్చైవం పయసా
 సిశ్చేన్దైవాన్య మధుగో భవేత్ || ౧౪ || అభిజాతం హితే మన్యే యథా మాతు
 స్తథైవచ | సహ నిమ్బా త్సేవే త్తైద్రం లోకే నిగదితం వచః || ౧౫ || తవ మాతు రస
 ద్ద్రాహం విద్యగి పూర్వం యథాశ్రుతమ్పితు స్తే నరదగి కశ్చిద్దదా వర మనుత్తమమ్ ||
 సర్వభూతరుతం తస్మాత్సంజక్షే వసుధాధిపః | తేన త్నిర్దగ్ధతానాశ్చ భూతానాం విదితం
 వచః || ౧౬ || తతో బృహస్పత్య శయనే విరుతా ద్భూరివర్చసః | పితు స్తే విదితో భావ
 స్స తత్ర బహుధాహసత్ || ౧౭ || తత్ర తే జనన్త్రుధా మృత్యుపాశ మభీష్పతీహాసం
 తే నృపతే సామ్య జ్ఞానామీతి చాబ్రవీత్ || ౧౮ || నృపశ్చివాచ తాం దేవీం దేవి
 శంసామి తేయది | తతో మే మరణం సద్యో భవిష్యతి నసంశయః || ౧౯ || మాతా
 తే పితరం దేవి తతః కేకయ మబ్రవీత్ | శంస మే జీవవా మావా నమూ మపహసిష్యసి ||
 ప్రియయావ తథోక్తస్స కేకయగి పృథివీపతిః | తస్మై తం నరదాయార్థం కథయా
 మాన తత్త్వతః || ౨౦ || తత స్స నరద స్సాఘా రాజానం ప్రత్యభాషత్ | మ్రియతాం
 ధ్వంసతాం చేయం మాకృథా స్త్వం మహీపతే || ౨౧ || స త చ్చుత్వా వచ స్తస్య
 ప్రసన్నమనసో నృపః | మాతరం తే నిరన్యాశు విజహర కుబేరవత్ || ౨౨ || తథా త్వమపి
 రాజానం దుర్జనాచరితే పథి | అసద్ద్రాహ మిమం మోహాత్కురుషే పాపదర్శిన్ || ౨౩ ||
 సత్య శ్చాద్య ప్రవాదోఽయం తాకికగి ప్రతిభాతి మా | పితౄ స్సమనుజాయస్తే సరా
 మాతర మజ్ఞనాః || ౨౪ || నైవం భవ గృహాణేదం యదాహ వసుధాధిపః | భర్తరిచ్చా
 ముపాస్వేహ జనస్యాస్య గతిర్భవ || ౨౫ || మాత్యం ప్రోత్సాహితా పాపై గ్రేవరాజ
 సమప్రభమ్ | భర్తారం లోకభర్తార మసద్ధర్మ ముపాదధాః || ౨౬ || సహ మిథ్యాప్రతి
 జ్ఞాతం కరిష్యతి తవానఘః | శ్రీమాన్దశరథో రాజా దేవి రాజీవహోచనః || ౨౭ || క్షృణో
 వదాన్యగి కర్తవ్య స్సృగధర్మస్యాపి రక్షితా | రక్షితా జీవలోకస్య బ్రాహ్మి రామోఽ
 భిషిచ్యతామ్ || ౩౦ || పరివాదోహి తే దేవి మహాన్లొకే చరిష్యతి | యది రామో
 వ్రణం యాతి విహాయ పితరం నృపమ్ || ౩౧ || స రాజ్యం రాఘవగి పాతు భవ త్వం విగత
 భ్వరా | సహితే రాఘవా దన్యః క్షమగి పురవరో వసేత్ || ౩౨ || రామేహి యావరా
 బృహ్నే రాజా దశరథో వనమ్ | ప్రవేక్ష్యతి మహేష్వాసగి పూర్వపుత్ర మనుస్సర్వ || ౩౩ ||

ఇతి సా వైష్ణవ తీక్ష్ణేశ్వ కై కేయాం రాజసంసది । సుమ స్త్రీః త్రోభయామాస భూయ
ఏవ కృతాజ్ఞలిః ॥ ౩౪ ॥ నైవ సా తుభ్యతే దేవీ సచస్త పరిదూయతే । సచాస్యా ముఖ
వల్లస్య లక్ష్మ్యతే విక్రియా తదా ॥ ౩౫ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పట్టింశస్సర్గః.

తత స్సుమ స్త్రీ మైత్వైకః పీడితోఽత్ర ప్రతిజ్ఞయా । స బాష్ప మతినిశ్చస్య
జగాదేదం పున ర్వచః ॥ ౧ ॥ సూత రత్న సుసమ్మూర్ధా చతుర్విధబలా చమూః । రాఘ
వస్యానుయాత్రాన్ధం తీప్రం ప్రతివిధీయతామ్ ॥ ౨ ॥ రూపాజీవాశ్చ వాదినౌఽపి వణిజశ్చ
మహాధనాః । శోభయన్తు కుమారస్య వాహినీం సుప్రసారితాః ॥ ౩ ॥ యేచై న ముప
జీవన్తి రమతే యైశ్చ వీర్యతః । తేషాం బహువిధం దత్వా తానప్యత్ర నియోజయ ॥ ౪ ॥
అయుధానిచ ముఖ్యాని నాగరా శ్వకటానిచ । అనుగచ్ఛన్తు కాకుత్స్థం వ్యాధాశ్చరణ్య
గోచరాః ॥ ౫ ॥ నిఘ్నన్మృగాః కుజ్జారాంశ్చ పిబంశ్చారణ్యకం మధుసదీశ్చ వివిధాశ్వశ్య
న్నరాజ్యస్య స్తరిష్యతి ॥ ౬ ॥ ధాన్యకోశశ్చ యః కశ్చిద్ధనకోశశ్చ మామకః । తౌ రామ మను
గచ్ఛేతాం వసన్తు నిర్జనేవనే ॥ ౭ ॥ యజన్మణ్యేషు దేవేషు విస్మయం శ్చాప్తదక్షిణాః । ఋషి
భిశ్చ సమాగమ్య ప్రవత్స్యతి సుఖం వనే ॥ ౮ ॥ భరతశ్చ మహాబాహు రయోధ్యాం
పాలయిష్యతి సర్వకామై స్సహశ్రీమా న్రామ స్సంసాధ్యతామితి ॥ ౯ ॥ ఏవం బ్రవతి
కాకుత్స్థేన కై కేయా భయ మాగతమ్ । ముఖంచాప్యగమచ్ఛేషం స్వగశ్చాపి న్యరు
ధ్యత ॥ ౧౦ ॥ సా విషణ్ణాచ స స్తోస్తా ముఖేన పరిశుష్యతా । రాజాన మేవాభిముఖీ
కై కేయా వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ రాజ్యం గతధనం సాధో పీతమజ్ఞాం సురామివ ।
నిరాస్వాద్య తమం శూన్యం భరతో నాభివత్స్యతే ॥ ౧౨ ॥ కై కేయాం ము క్తలజ్ఞా
యాం పదన్త్యా మతిదారుణమ్ । రాజా దశరథో వాక్య మువాచాఽయతలోచనామ్ ॥
పహన్తు కిం తుదసి మాం నియుజ్య ధురి మాఽహితే । అనార్యే కృత్య మారభం కిం
నపూర్వ ముపారుధః ॥ ౧౩ ॥ తస్యైతత్తోభ్రధసంయు క్త ము క్తం శ్రు త్వా వరాణ్ణనా
కై కేయా ద్విగుణం క్రుద్ధా రాజాన మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ తవై వ వంశే సగరో
జ్యేష్ఠం పుత్ర ముపారుధత్ । అసమజ్ఞ ఇతిఖ్యాతం తథాఽయం గన్తుమర్హతి ॥ ౧౫ ॥
ఏవముక్తో ధిగిత్యేవ రాజా దశరథోఽబ్రవీత్ । నీలితశ్చ జన స్సర్వస్సాచ తం నాపబు
ధ్యత ॥ ౧౬ ॥ తత్ర పృథో మహామాత్ర సిద్ధార్థో నామ నామతః । శుచి ర్భహుమతో
రాజ్ఞః కై కేయా మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧౭ ॥ అసమజ్ఞో గృహీత్వాతు క్రీడతః పథి దార
కాః । సరయావః ప్రాక్షిపన్మపురమతే తేన దుర్హతిః ॥ ౧౮ ॥ తం దృష్ట్వా నాగరా
సుర్వే క్రుద్ధా రాజాన మబ్రువన్ । అసమజ్ఞం పృణీప్యైక మస్తాన్వా రాప్రసన్నం ॥ ౧౯ ॥
తా నుచాచ తతో రాజా కిన్నిమిత్త మిదం భయమ్ । తా శ్చాపి రాజ్ఞా సమ్మృప్తౌ
నాకరిం పక్షతయోఽబ్రువన్ ॥ ౨౦ ॥ క్రీడత సేష వసిపుత్రా న్నానా నుద్బాన్త

చేతనః । సరయాం ప్రక్షిప్తవైభ్యా దతులాం ప్రీతిమశ్నుతే ॥ ౨౨ ॥ స తాసాం వచనం శ్రుత్వా ప్రకృతీనాం సరాధిపః । తం తత్యాజాహితం పుత్రం తేషాం ప్రియదిక్షియా ॥ తం యానం శీఘ్రమారోప్య సభార్యం సపరిచ్ఛదమ్ ॥ యావజ్జీవం వివాహ్యైరయ మితి స్వానన్వశాత్ప్రితా ॥ ౨౩ ॥ స ఫాలపిటకం గృహ్య గిరి మగ్గాణి లోడయన్ ॥ దిశ స్సర్వా స్త్వనుచరన్మయథా పాపకర్తృకృత్ ॥ ౨౪ ॥ ఇత్యేన మత్యజ ద్రాజా సగరో నై సుధా రిక్తిరామః కి మకరో త్వాపం యేనై వ ముపయుధ్యతే ॥ ౨౫ ॥ సహి కంచన పశ్యామో రాఘవస్యాగుణం వయమ్ ॥ దుర్లభో హ్యస్య నిరయ శ్శశాంక సేవన కల్ప షమ్ ॥ ౨౬ ॥ అథవా దేవి దోషం త్వం కఞ్చి త్పశ్యసి రాఘవే । త మద్య బూహి త త్యేన తతో రామో వివాన్వతామ్ ॥ ౨౭ ॥ అదుష్టస్య హి సన్త్యాగ సుతృభే నిరతస్యచ । నిర్ద హే దపి శక్రస్య ద్యుతిం ధర్మనిరోధనాత్ ॥ ౨౮ ॥ తదలం దేవి రామస్య శ్రియా వివాతయా త్వయా । లోకతోఽపిహి తే రక్ష్యః పరివాద శ్శుభాననే ॥ ౩౦ ॥ శ్రుత్వా తు సిద్ధాన్తవచో రాజా శ్రాంతతరస్వినః । శోకోపహతయా వాచా కై కేయూ మిద మబ్రవీత్ ॥ ౩౧ ॥ ఏతద్దవో నేచ్ఛసి పాపపుత్రే హితం సజానాసి మమాత్మనో వాః ॥ ఆస్థాయ మార్గం కృపణం కుచేష్టా చేష్టాహి తే సాధుపథా దవేతా ॥ ౩౨ ॥ అను వ్రజిష్యామ్యహ మద్య రామం రాజ్యం పరిత్యజ్య ధనం సుఖం చ । సహైవ రాజ్ఞా భరతేనచ త్వం యథాసుఖం భుక్ష్య చిరాయ రాజ్యమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షట్త్రింశస్సర్గః.

మహామూత్రవచ శ్శ్రుత్వా రామో దశరథం తదా । అభ్యభాషత వాక్యన్తు విసయశ్లో విసితవత్ ॥ ౧ ॥ త్యక్తభోగస్య మే రాజస్యనే వసేన వేషతః ॥ కిం ద్యుతీయ మను యాత్రేణ త్యక్తసజ్జస్య సర్వతః ॥ ౨ ॥ యోహి దత్త్వా ద్విపశ్రేష్ఠం కత్యాయాం కురుతే మనః । రజ్జున్నే హేన కిం తస్య త్యజతః కుశ్వరో త్రమమ్ ॥ ౩ ॥ తథా మమ సతాం శ్రేష్ఠ కిం ధ్యజిన్యా జగత్పతే । సర్వాణ్యేవానుజానామి చీరాణ్యేవానయన్తు మే ॥ ౪ ॥ ఖనిత్రపిటకే చోభే సమానయత గచ్ఛతః ॥ చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వసతో మమ ॥ అథ చీరాణి కై కేయూ స్వయ మాహృత్య రాఘవమ్ ॥ ఉవాచ పరిధత్యేవై జనాఘే నిరపత్రసా ॥ ౫ ॥ సచీరే పురుషవ్యాఘ్రం కై కేయూగి ప్రతిగృహ్య తే । సూక్ష్మవస్త్ర మవశిష్య మునివస్త్రాణ్యవస్త్రహ ॥ ౬ ॥ లక్ష్మణ శ్చాపి తద్రైవ విహాయ వసనే శుభే తాపసాచ్ఛాదనే చైవ జగ్రహ పితు రగ్రతః ॥ ౭ ॥ అథాత్మ పరిధానార్థం సీతా కాశే యవాసిని । సమీక్ష్య చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురా మిద ॥ ౮ ॥ సా ప్యవత్ర పరమాయవాసిని । సమీక్ష్య చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురా మిద ॥ ౯ ॥ సా ప్యవత్ర పరమాయవాసిని । సమీక్ష్య చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురా మిద ॥ ౧౦ ॥ సా ప్యవత్ర పరమాయవాసిని । సమీక్ష్య చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురా మిద ॥ ౧౧ ॥ కథంను చీరం బద్ధన్తి మునయో వసవాసిని ॥ ఇతి హ్యకుశలా సీతా సా వీత్ ॥ ౧౧ ॥ కథంను చీరం బద్ధన్తి మునయో వసవాసిని ॥ ఇతి హ్యకుశలా సీతా సా వీత్ ॥ ౧౧ ॥

ముమోహ ముహుర్ముహుః॥ ౧౨ ॥ కృత్వా కణ్ఠేచ సా చీర మేక మాదాయ పాణినా |
తస్మా వకుశలా తత్ర ప్రీతితా జనకాత్మజా॥ ౧౩ ॥ తస్యా స్తత్త్విప్ర మాగమ్య రామో
ధర్మభృతాం వరః | చీరం బబన్ధ సీతాయాగి కాశేయస్యాపరి స్వయమ్ ॥ ౧౪ ॥ రామం
ప్రేక్ష్యతు సీతాయా బద్ధ స్తం చీర ముత్తమమ్ | అస్త్యపురగతా నారోఽముముచు
ర్వాసి నేత్రజమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఊచుశ్చ పర మాయస్తా రామం జ్వలిత తేజసమ్ | వత్స నై వ
నియుక్తేయం వనవాసే మనస్విని॥ ౧౬ ॥ పితు ర్వాక్యానురోధేన గతస్య విజనం వనమ్ |
తావద్దర్శన మస్యా న స్సఫలం భవతు ప్రభో॥ ౧౭ ॥ లక్ష్మణేన సహాయేన వనం గచ్ఛన్వ
పుత్రక | నేయ మర్హతి కల్యాణీ వస్తుం తాపనవ ద్వనే ॥ ౧౮ ॥ కురు నౌ యాచనాం
పుత్ర సీతా తిష్ఠతు భామినీధర్మ నిత్య స్వయం స్థాతుం సహీదాసీం త్వమిచ్ఛసి॥ ౧౯ ॥
తానా మేవంవిధా వాచ శ్శృణ్వ స్తశరధాత్మజః బబంధై వ తదా చీరం సీతయా తుల్య
శీలయా ॥ ౨౦ ॥ చీరే గృహీతేతు తయా సమీక్ష్య సృపతే ర్జురః | నివార్య సీతాం
కై కేయీం వసిష్ఠో వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ అతిప్రవృత్తే దుర్గేధే కై కేయి కులపాం
సని | వచ్చయిత్వాచ రాజానం సప్రమాణేఽవతిష్ఠ సే॥ ౨౨ ॥ న గ స్తవ్యం వనం దేవ్యా
సీతయా శీలవర్జితే | అనుష్ఠాస్యతి రామస్య సీతా ప్రకృత మానసమ్॥ ౨౩ ॥ ఆత్మాహి
దారా స్సర్వేషాం దారసంగ్రహవర్తినామ్ | ఆత్మేయ మితి రామస్య పాలయిష్యతి మేది
సీమ్ ॥ ౨౪ ॥ అథ యాస్యతి వై దేహీ ననం రామేణ సంగతా | వయ మ వ్యసుయా
స్యామగి పురం చేదం గమిష్యతి ॥ ౨౫ ॥ అస్తపాలాశ్చ యాస్యన్తి సదారో యత్ర
రాఘవః | సహూపజీవ్యం రాష్ట్రం చ పురం చ సపరిచ్ఛదమ్ ॥ ౨౬ ॥ భరతశ్చ సశ
త్రుష్ణు శ్చీరవాసా వనేచరః | వనే వస స్తం కాకుత్స్థ మనువత్స్యతి పూర్వజమ్ ॥ ౨౭ ॥
తతశ్శూన్యాం గతజనాం వసుధాం పాదపై స్సహాత్వ మేకాశాధి దుర్వృత్తా ప్రజానా
మహితే స్థితా ॥ ౨౮ ॥ సహి తద్భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో న భూపతిః | తద్వనం
భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో నివత్స్యతి॥ ౨౯ ॥ స హ్యదత్రాం మహీం పిత్రా భరత
శ్శాస్త్ర మర్హతి | త్వయివా పుత్రవ ద్వస్తుం యది జాతో మహీపతేః ॥ ౩౦ ॥ యద్యపి
త్వం ఓతితలా ద్దగనంచోత్పతిష్యసి | పితృవంశచరిత్రజ్ఞ సోఽన్యథా న కరిష్యతి॥ ౩౧ ॥
తత్త్వయా పుత్రగర్ధిన్యా పుత్రస్య కృత మప్రియమ్ | లోకేహి స నవిద్యేత యో
న రామ మనువ్రతః ॥ ౩౨ ॥ ద్రక్ష్య స్య దైన్యవ కై కేయి పశువ్యాళమృగద్విజాః |
గచ్ఛత స్సహ రామేణ పాదపాంశ్చ తదున్ముఖాః ॥ ౩౩ ॥ అథో త్రమాన్యాభరణాని దేవి
దేహి స్సుషామై వ్యవసీయ చీరమ్ | న చీర మస్యాగి ప్రవిధీయతేతి న్యవారయ త్రదన్
ననం వసిష్ఠః ॥ ౩౪ ॥ ఏకస్య రామస్య వనే నివాస స్త్వయా పుత్రః కేకయరాజపుత్రి |
గిగాషితేయం పతికర నిత్యా వన తరణ్యే సహ రామవేణ ॥ ౩౫ ॥ యానై శ్చ

ముఖ్యైః పంచారకైశ్చ సుసంపృతా గచ్ఛతు రాజపుత్రీ । వస్త్రైశ్చ సర్వైః సుహితైః
 ద్విధానైః క్షేయం పృతాతే వరసమ్ప్రదానే ॥ ౩౬ ॥ తస్మిన్ స్తదా జల్పతి విప్రముఖేః
 గురౌ నృపస్యైవ ప్రతిమ ప్రభావే । నైవస్య సీతా వినిష్ఠత్రభావా ప్రియస్య భర్త్యః
 ప్రతికారకామా ॥ ౩౭ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తత్రింశస్సర్గః.

తస్యాం చీరం వసానాయాం నాథవత్యా మనాథవత్ । ప్రచుక్రోశ జన సుర్వోఽ
 ధిక్త్వాం దశరథం త్వతి ॥ ౧ ॥ తేన తత్ర ప్రణాదేన దుఃఖిత సమహీపతిః । చిచ్ఛేద
 జవితే శ్రద్ధాం ధర్మే యశసిచాత్మనః ॥ ౨ ॥ స నిశ్చస్యాన్య మైహ్మిక స్తాం భార్యా
 మిదమబ్రవీత్ । కైకేయి కుశచీరేణ స సీతా గన్తు మహ్నతి ॥ ౩ ॥ సుకుమారీచ బాలాచ
 సతతంచ సుఖోచితా । నేయం వనస్య యోగ్యేతి సత్య మాహ గురుర్మమ ॥ ౪ ॥
 ఇయంహి కన్యాఽపకరోతి కిచ్ఛి త్తపస్విని రాజవరస్య కన్యా । యా చీర మాసాద్య
 జనస్య మధ్యే స్థితా విసంక్షా శ్రమచేన కాచిత్ ॥ ౫ ॥ చీర్యాద్యపాస్యా జ్ఞనకస్య కన్యా
 నేయం ప్రతిజ్ఞా మమ దత్త పూర్వా । యథాసుఖం గచ్ఛతు రాజపుత్రీ వనం సమగ్రా
 సహ సర్వరత్నైః ॥ ౬ ॥ అజీవనాహ్నేణ మయా నృశంసా కృతా ప్రతిజ్ఞా నియమేన తా
 వత్ । త్వయాహి బాల్యా త్ప్రీతిపన్న మేత త్తన్వా దహే ద్వేణ వివాత్మపుష్పమ్ ॥
 రామేణ యది తే వాపే కిచ్ఛి త్క్రూత మశోభనమ్ । అపకారక ఇహ తే వై దేహ్య దర్శి
 తోఽధమ్ ॥ ౭ ॥ మృగీ ప్రాత్సుల్ల సయనా మృదుశీలా తపస్విని । అపకారం క మివ
 తే కరోతి జనకాత్మజా ॥ ౮ ॥ నను పర్యాప్త మేకం తే వాపే రామవివాసనమ్ । కి మేగి
 కృపణై ర్భూయః పాతకై రపి తే కృతైః ॥ ౯ ॥ ప్రతిజ్ఞాతం మయా తావ త్వయో
 క్తం దేవి శృణ్వతా । రామం యదభిషేకాయ త మిహాఽగతమబ్రవీః ॥ ౧౦ ॥ త త్వేవ త
 త్సమతిక్రమ్య నిరయం గన్తు మిచ్ఛసి । మైథిలీ మపి యా హి త్వ మీషునే చీరవాసినీమ్ ॥
 ఇతీవ రాజా విలప న్న హత్వా శోకస్య నా స్తం స దదర్శ కిచ్ఛిత్ ॥ భృశాతురత్వాచ్చ
 పసాత భూమా తేనై వ పుత్ర వ్యసనేన మగ్నః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం బ్రువన్తు పితరం రామ
 సుమృద్ధితో వనమ్ । అవాక్యీరస మాసీన మిదం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ ఇయం ధార్మిక
 కౌసల్యా మమ మాతా యశస్విని । వృద్ధా చాక్షుర్దశీలాచ న త్వం దేవ విగర్హితే ॥
 మయా విహీనాం వరద ప్రవన్నాం శోకసాగరమ్ । అదృష్టపూర్వవ్యసనాం భూయ స
 మ్మన్తు మర్హసి ॥ ౧౬ ॥ పుత్రశోకం యథా నర్చే త్వయా పూజ్యేన పూజితా । మాం
 హి సంచి స్తయ నీసా త్వయి జీవే త్తపస్విని ॥ ౧౭ ॥ ఇమాం మహేష్టాం పమజాతగర్భి
 నీం తథా విధాతుం జననీం మమార్హసి । యథా వనస్థ మయి శోకకర్మితా న జీవితం
 న్యస్య యమక్షయం వ్రజేత్ ॥ ౧౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తాత్రింశస్సర్గః.
 రామస్య తు వచ శ్శృత్వా మునివేషధరంచ తమ్ । సమీక్ష్య సహ భార్యా
 రాజా విగభచేతసః ॥ ౧ ॥ నై ను దుఃఖేన సతత ప్రసప్త్యైవ తత రాఘవమ్ । నచై

మభిసమ్మేక్ష్య ప్రత్యభాషత దుర్జనాః॥ ౨॥ సముహూర్తమివాఽసంజ్ఞో దుగ్ధిః
 తశ్చ మహీపతిః । విలలాప మహాబాహూ రామ మేవానుచిన్తయన్ ॥ ౩॥ మన్యేఖలు
 మయా పూర్వం వివత్సా బహవః కృతాః । ప్రాణినో హింసితావాపి తస్మాద్దిద ముపస్థి
 తమ్ ॥ ౪॥ నక్షేవానాగతే కాలే దేహః చ్యవతి జీవితమ్ । కైకేయాన్ క్లిశ్యమా
 నస్య మృత్యుర్మమ నవిద్యతే ॥ ౫॥ యోఽహం పావకసక్తాశం పశ్యామి పురతస్థి
 తమ్ । విహాయ వసనే నూత్నే తాపసాచ్చాద మాత్మజమ్ ॥ ౬॥ ఏకస్యాగ్నిఖలు కైకే
 య్యాగి కృతేఽయం క్లిశ్యతే జనః । స్వాన్ధే ప్రయతమానాయా స్సంక్రిత్య నికృతిం
 త్వమామ్ ॥ ౭॥ ఏవ ముక్త్యా తు పచనం బాష్పేణ పిహితేక్షణః । రామేతి సకృదేవౌ
 క్వాన్వాహ ద్దుం సశశాకహ ॥ ౮॥ సంజ్ఞాం తు ప్రతిలబ్ధేన ముహూర్తా త్న మహీ
 పతిః । నేత్రాభ్యా మశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుమస్త్ర మిద మబ్రవీత్ ॥ ౯॥ బౌపవాహ్యం
 రథం యుక్త్యా త్వమాయాహి హయోత్తమైః । ప్రాప్తవైసం మహాభాగ మితో జనప
 దాత్మరమ్ ॥ ౧౦॥ ఏవం మన్యే గుణవతాం గుణానాం ఫల ముచ్యతే । మాత్రాపిత్రాచ
 యత్సాధుర్వీరో నిర్వాస్యతే వనమ్ ॥ ౧౧॥ రాజ్ఞో వచన మాజ్ఞాయ సుమస్త్ర శ్రీఘ్న
 విక్రమః । యోజయిత్వా యయా తత్ర రథ మత్వైర్లబ్జతమ్ ॥ ౧౨॥ తం రథం
 రాజపుత్రాయ సూతగి కనకభూషితమ్ । ఆచచక్షేఽజ్జలిం కృత్యా యుక్తం పరమవా
 జభిః ॥ ౧౩॥ రాజా సత్వర మాహూయ వ్యాపుతం విత్తసంచయే । ఉవాచ దేశకాల
 జ్ఞం నిశ్చితం సర్వత శ్శుచిమ్ ॥ ౧౪॥ వాసాంసిచ మహాద్వాణి భూషణాని వరాణిచ । వర్షా
 ణ్యేతాని సంఖ్యాయ నై దేహ్యాః క్షిప్రమానయ ॥ ౧౫॥ సరేన్ద్రేన్ద్రై వము కన్తు గత్వా
 ణోశగృహం తతః । ప్రాయచ్చ త్వం మాహృత్య సీతామై సమమేవ తత్ ॥ ౧౬॥ నా
 సుజాతా సుజాతాని నై దేహీ ప్రస్థితా వనమ్ । భూషయామాస గాత్రాణి తైర్విచిత్రై
 ర్విభూషణైః ॥ ౧౭॥ ద్యురాజయత నై దేహీ వేత్త తత్సువిభూషితా । ఉద్యతోఽం
 శుమతగి కాలేఖం ప్రభేవ వివస్వతః ॥ ౧౮॥ తాం భుజాభ్యాం పరిష్యజ్య శ్వశూరీ ర్వచన
 మబ్రవీత్ । అనాచర స్తీం కృపణం మూర్ఖున్ ప్రాపూరియ మైఖిలీమ్ ॥ ౧౯॥ అసత్య
 స్సర్వలోకేఽస్మిన్ సతతం సత్కృతాగి ప్రియైః । భర్తారం నానుమన్యస్తే వినిపాతగతం
 ప్రియః ॥ ౨౦॥ ఏష స్వభావౌ నారీణా మనుభూయ పురా సుఖమిలల్ప మప్యవదం
 ప్రాప్య దుష్ట్యన్తి ప్రజహత్యపి ॥ ౨౧॥ అసత్యశీలావికృతా దుర్గాః హ్యహృదయాస్సదా
 యువత్యగి పాపసంకల్పాః క్షణమాత్రా ద్విరాగిణః ॥ ౨౨॥ సకులం సకృతం విద్యాం
 నద త్తం నాపి సంగ్రహమ్ । స్త్రీణాం గృష్ణాతి హృదయ మనిత్యహృదయాహి తాః ॥
 ౨౩॥ సాధ్వీనాంహి స్థితానాంతు సత్యే శీలే శ్రుతే దమే । స్త్రీణాం పవిత్రం పరమం
 పతిరేకో విశిష్యతే ॥ ౨౪॥ స త్యయా నావమ నవ్యగి పుత్రగి ప్సవ్యాజితో మమ । తవ

దైవతమస్తేష్వనిర్ధనస్సధనోపివా ॥ ౨౫ ॥ విజ్ఞాయవచనంసీతాతస్యాధర్మాగ్రం
హితమ్ ॥ కృతాజ్ఞలిరువాచేదంశ్వశూమభిముఖేస్థితామ్ ॥ ౨౬ ॥ కరిష్యేసర్వమే
వాహమార్యా యదనుశాస్తిమామ్ ॥ అభిజ్ఞాస్తియథాభర్తుర్వరితవ్యంశ్రుతం
చమే ॥ ౨౭ ॥ నమామసజ్జనేనార్యాసమానయతుమన్వతి ॥ ధర్మాద్విచలితుంనాహ
మలంచద్వేదివప్రభా ॥ ౨౮ ॥ నాఽతస్త్రివాద్యతేవీణానాఽచక్రోవర్తతేరథః ॥
నాఽపతిస్సుఖమేధేతయాస్యాదపిశతాత్తజా ॥ ౨౯ ॥ మితందదాతిహిపితామితం
మాతామితంసుతః ॥ అమితస్యహిదాతారంభరారంకానపూజయేత్ ॥ ౩౦ ॥ సాహ
మేవంగతాశ్రేష్ఠాశ్రుతధర్మపరావరా ॥ ఆర్యేఽమవమన్యేహంస్త్రిణాంభర్తాహి
దైవతమ్ ॥ ౩౧ ॥ సీతాయావచనంశ్రుత్వాకాసల్యామృదయంగమమ్ ॥ శుద్ధసత్త్వా
ముమోచాశ్రుసహసాదుఃఖహర్షజమ్ ॥ ౩౨ ॥ తాంప్రాశ్చలిరభిక్రమ్యమాతృయ
ధ్యేఽతిసత్కృతామ్ ॥ రామఃపరమధర్మజ్ఞోమాతరంవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౩ ॥ అప్పు
మాదుఃఖతాభూస్తస్యంపశ్యత్సంపితరంమమ ॥ క్షయోహివనవాసస్యకీప్రమేవ
భవిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ సుప్తాయాస్తేగమిష్యన్తిసవవర్షాణిపశ్యచ్ఛు ॥ సాసమగ్రమిహ
ప్రాప్తంమాంద్రక్ష్యసిసుహృద్వృతమ్ ॥ ౩౫ ॥ ఏతావదభినీతాగ్రముక్త్యాసజనం
వచః ॥ త్రయశ్శతశతార్థాశ్చదదర్శావేక్ష్యమాతరః ॥ ౩౬ ॥ తాశ్చాప్తిసతథావార్తా
మాతృద్దశరథాత్తజః ॥ ధర్మయుక్తమిదంవాక్యంనిజగాదకృతాజ్ఞలిః ॥ ౩౭ ॥
సంవాసాత్పరుషంకించినజ్ఞానాద్వాపియత్కృతమ్ ॥ తన్నేసమనుజానీతసర్వాశ్చ
మన్త్రయామివః ॥ ౩౮ ॥ వచనంరాఘవస్యైతధర్మయుక్తంసమాహితం ॥ శుశ్రు
వుస్తాప్రియస్సర్వాశ్శోకోపహతచేతసః ॥ ౩౯ ॥ జన్తేఽదథతాసాంసన్నాదఃకౌఞ్చీ
నామివనిస్వనః ॥ మానవేంద్రియభార్యాణామేవంవదతిరాఘవే ॥ ౪౦ ॥ మురజప
ణవమేఘమోషవద్దశరథవేత్కబభూవయత్పురా ॥ విలపితపరిదేవనాకులంవ్యసనగతం
తదభూత్సుదుఃఖితమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండేఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

అథరామశ్చసీతాచలత్క్షణశ్చకృతాజ్ఞలిః ॥ ఉపసంగృహ్యరాజానంచశ్రు
ద్దీనాఃప్రదక్షిణమ్ ॥ ౧ ॥ (తతస్సుమిత్రాంకైకేయీమభివాద్యమహాయశాః ॥
ప్రయాణేకృతసంకల్పింపితురాజ్ఞామనుస్మరన్ ॥ ౨ ॥ అథరామోమహాతేజాలత్క్ష
ణేనసమంయయా ॥ వైదేహీంచపురస్కృత్యపితుఃపాదావుపస్పృశన్) ॥ ౩ ॥
తంచాపిసమనుజ్ఞాప్యధర్మజ్ఞస్థితయాసహ ॥ రాఘవశ్శోకసమ్మూఢోజనసీమభ్య
శ్శూదయత్ ॥ ౪ ॥ అన్వక్షంలత్క్షణోభృతుఃకాసల్యామభ్యవాదయత్ ॥ అథమాతృ
స్సుమిత్రాయాజగ్రహచరణౌపునః ॥ ౫ ॥ తంవర్ణమానంరుదతిమాతాసామిత్రి
మబ్రవీత్ ॥ హితకామామహాబాహుంమూర్ధ్వపాఘ్నియలత్క్షణమ్ ॥ ౬ ॥

సృష్ట స్తవం వనవాసాయ స్వసుర క్త స్సుహృజ్జనేరామే ప్రమాదం మాకాక్షీకి పుత్ర
భ్రాతరి గచ్ఛతి ॥ ౭ ॥ వ్యససీవా సమృద్ధోవా గతిరేష తవానఘ ॥ ఏష లోకే సతాం
ధర్మో యజ్ఞేష్ఠవశ గో భవేత్ ॥ ౮ ॥ ఇదంహి వృత్త ముచితం కులస్యాస్య సనాతనమ్
దానం దీక్షాచ యజ్ఞేషు తనుత్యాగో మృధేషుచ ॥ ౯ ॥ లక్ష్మణం తేష్వ ముక్త్యా సా
సంసిద్ధం ప్రియరాఘవమ్ (సుమిత్రా గచ్ఛ గచ్ఛేతి పునః పున రువాచ తమ్ ॥ ౧౦ ॥
రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజమ్ ॥ అయోధ్యా మటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత
యథాసుఖమ్ ॥ ౧౧ ॥ తత స్సుమ వ్రజి కాకుత్స్థస్య ప్రాజ్ఞలి ర్వాక్య మబ్రవీత్ ॥ వినీతో
వినయజ్ఞశ్చ మాతలి ర్వాసనం యథా ॥ ౧౨ ॥ రథ మారోహ భద్రం తే రాజపుత్ర
మహాయశః ॥ క్షీప్రం త్వం ప్రాపయిష్యామి యత్ర మాం రామ వక్ష్యసి ॥ ౧౩ ॥
చతుర్దశహి వర్షాణి వస్తవాని వనే త్వయా ॥ తాన్యవప్రమితవాని యాని దేవ్యా
సుచోదితః ॥ ౧౪ ॥ తం రథం సూర్యసజ్జాశం సీతా హృష్టేన చేతసా ॥ ఆకురోహ
వరారోహ కృత్యాఽలక్ష్మణ మాత్మనః ॥ ౧౫ ॥ * వనవాసంహి సంఖ్యాయ వాసాం
స్యోభరణానిచ ॥ భరార మనుగచ్ఛన్త్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ ॥ ౧౬ ॥ తదైవాఽ
యుధజాలాని భ్రాతృభ్యం కవచానిచ ॥ రథోపస్థే ప్రతివ్యస్య సచర్త కఠినం చ తత్ ॥
అథో జ్వలనసజ్జాశం చామీకరవిభూషితమ్ ॥ త మారురుహతు స్తూర్ణం భ్రాతరౌ
రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౭ ॥ సీతాతృప్తీయా నారూఢా స్తృప్త్యా ధృష్ట మచోదయత్ ॥ సు
మ వ్రా స్సమృతా నశ్వా న్యాయువేగసమాజవే ॥ ౧౮ ॥ ప్రయాతేతు మహారణ్యం చిర
రాత్రాయ రాఘవే ॥ బభూవ నగరే మూర్ఛా బలమూర్ఛా జనస్యచ ॥ ౧౯ ॥ తత్స
మాకులసమ్భ్రాంతం మత్తసంకుషితద్విషమ్ ॥ హయశిశ్లేతనిర్ఘోషం పుర మాసీ న్నహ
స్వనమ్ ॥ ౨౦ ॥ తత సుబాలవృద్ధా సా పురీ పరమపీడితా ॥ రామమేవాభిదుద్రావ
ఘర్తారా సలిలం యథా ॥ ౨౧ ॥ పార్శ్వతః పృష్ఠత శ్చాపి లమ్పమానా స్తదున్ముఖాః
బాష్పపూర్ణముఖా సుర్వే త మూచు ర్భృశనిష్వనాః ॥ ౨౨ ॥ సంయచ్ఛ వాజినాః
రక్తేనూనతయాహి శస్త్రై శ్చనైః ॥ ముఖం ద్రక్ష్యామ రామస్య దుర్గర్భం నౌ భవిష్యతి ॥
ఆయసం హృదయం నూనం రామ మాతు రసంశయమ్ ॥ య ద్వేవగర్భప్రతిమే వన
యాతి నభిద్యతే ॥ ౨౩ ॥ కృతకృత్యాహి వై దేహీ ఛాయేవానుగతా పతిమ్ ॥ న
హతి రతాధర్మే మేదు మర్కప్రభా యథా ॥ ౨౪ ॥ అహోమలక్ష్మణసిద్ధార్థ సుతత
ప్రియవాదినమ్ ॥ భ్రాతరం దేవసజ్జాశం య స్తవ్యం పరిచరిష్యసి ॥ ౨౫ ॥ మహాశ్లే
షాహి తే సిద్ధి రేష చాభ్యుదయో మహా ॥ ఏష స్వర్గస్య మార్గశ్చ య దేన మను
చ్ఛసి ॥ ౨౬ ॥ ఏవం వదన్త స్తే సోఢుం నశేకు ర్నామ్న మాగతమ్ ॥ నరా స్తమను

చ్ఛస్తగి ప్రియమిత్యుక్తునన్దనమ్ || ౨౯ || అథ రాజా పుత్ర స్త్రీభిర్దీనాభిర్దీనచేతనః |
 నిష్కామ ప్రియం పుత్రం ద్రక్ష్యామితి బుధస్సహత్ || ౩౦ || శుశ్రువేచాగ్రతః
 స్త్రీణాం రుదస్తీనాం మహస్వనః | యథా నాదః కరేణా నాం బద్ధేమహతి కుజ్జరే ||
 పితాహి రాజా కాకుత్స్థః శ్రీమాన్దాన్తమ్ స్తదాభవత్ | పరిపూర్ణశశీ కాలే గ్రహే
 ణోపప్లుతో యథా || ౩౧ || సచ శ్రీమాన్దాన్త్యా రామో దశరథాత్మజః | సూతం
 సంహోదయామాస త్వరితం వాహ్యతామితి || ౩౩ || రామో యాహీతి తం సూతం
 తిష్ఠేతి సజన స్తదా | ఉభయం నాశక త్కూతః కర్తు మధ్వని చోదితః || ౩౪ || నిగ్ధచ్ఛతి
 మహాబాహూ రామే పౌరజనాశ్రుభిః | పతితై రభ్యసహితం ప్రశశామ మహీరజః ||
 రుదితాశ్శుపరిద్యూనం హాహాకృతమచేతనమ్ | ప్రయాణే రాఘవస్యాసీ త్పురం పరమ
 పీడితమ్ || ౩౬ || సుసాగిన సయన్తై స్త్రీణామాస్ర మాయాసనమ్భవమ్ | మిన్
 సంక్షోభచలితై స్సలిలం పద్మజై రివ || ౩౭ || దృష్ట్వా తు సృపతి శ్రీమాన్దేకచిత్తగ
 తం పురమ్ | నిపపాతై వ దుఃఖేన చిన్మ మూలగ్ధవ ద్రుమః || ౩౮ || తతో హలహ
 లాశభో జన్తే రామస్య పృథతః | నరాణాం ప్రేక్ష్య రాజానం సీదన్తం భృశమఃఖతమ్ ||
 హా రామేతి జనాః కేచి ద్రామ మాతేతి చావరే | అన్తఃపురం సమ్మగ్ధంచ క్రోశ స్తగి
 పర్యచేవయన్ || ౪౦ || అన్వీక్షమాణో రామస్త విషణ్ణం భౌన్తచేతనమ్ | రాజానం
 మాతరం చై వ దదర్శామగతౌ పథి || ౪౧ || సజన్ధగవ పాశేన కిశోరో మాతరం యథా
 ధర్మపాశేన సంక్షిప్తః ప్రకాశం నాభ్యుదైతత || ౪౨ || పదాతిసాచ యానాన్వావ
 దుఃఖాన్వా సుఖోచితౌ | దృష్ట్వా సంహోదయామాస శీఘ్రం యాహీతి సారథిమ్ || ౪౩ ||
 నహి తత్పురుషవ్యాఘ్రే ముఖిదం దర్శనం పితుః | మాతుశ్చ సహితుం శ క్తస్తోత్రా
 ద్వితగ్ధవ ద్విషః || ౪౪ || ప్రత్యగార మివాద్యాస్తీ వత్సలా వత్సకారణాత్ | బద్ధవత్సా
 యథా ధేనూ రామమాతాభ్యధావత || ౪౫ || తథా రుదస్తీం కాసల్యాం రథం
 తమనుధావతిమ్ | క్రోశన్తీం రామ రామేతి హాసీతే లక్ష్మణేతిచ || ౪౬ || రామలక్ష్మణ
 సీతార్థం స్రవన్తీం వారి నేత్రజమ్ | అసకృత్ప్రేక్షత తదా సృత్య స్తీమివ మాతరమ్ ||
 తిష్ఠేతి రాజా చుక్రోశ యాహి యాహీతి రాఘవః | సుమ స్త్రస్య బభూవాత్తా చక్ర
 యోరిన చాన్తరా || ౪౮ || నాశ్శౌష మితి రాజాన ముపాలభ్యోఽపి వత్స్యసి | చిరం
 దుఃఖిన్య పాపిష్ఠ మితి రామ స్తమబ్రవీత్ || ౪౯ || రామస్య వచనం కుర్వ స్మనుజ్ఞా
 ప్యచ తం జనమ్ | వ్రజతోఽపి హయాన్ శీఘ్రం హోదయామాస సారథిః || ౫౦ ||
 న్యవర్తత జనో రాజ్ఞో రామం కృత్వా ప్రదక్షిణమ్ | మనసా పృథువేగైశ్చ నన్యవ
 ర్తత మానుషమ్ || ౫౧ || య మిచ్ఛే త్పునరాయాన్తం నై నం దూర మనువ్రతేత్ |
 శ్రేష్ఠమాత్మ్యా మహారాజ మూచు ర్దశరథం వచః || ౫౨ || తేషాం వచ స్సృగ్గుహా

౧౭౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

పపన్నం ప్రసిష్ణగాత్రం ప్రవివర్ణరూపః | నిశమ్య రాజా కృపణ స్పృహతో వ్యవక్థః
స్తం సుతమీక్షమాణః || ౫౩ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చత్వారింశస్సర్గః.

తస్మిన్ స్తు పురుషవ్యాఘ్రే వినిర్యాతి కృతాజ్ఞతా | ఆర్తభ్రంహి సంజ్ఞః
స్త్రీణామస్తంపురే మహా || ౧ || అనాథస్య జనస్యాస్య దుష్టలస్య తపస్వినః |
యోగతిశ్వరణం చాసీత్సనాథః క్వమగచ్ఛతి || ౨ || సక్రధ్యత్యభిశబ్దోఽపి క్రోధనీ
యాని వర్జయన్ | క్రుద్ధా స్మిసాదయస్సర్వాస్సృగితోఽద్య ప్రవత్స్యతి || ౩ || కాసల్యా
యాం మహాతేజాయథా మాతరి వర్తతేతథా యో వర్తతేస్తాసు సమహత్తా క్వ
గచ్ఛతి || ౪ || కైకేయాశ్చిశ్యమానేన రాజ్ఞా సంవోదితో వసమ్ | పరిత్రాతా జన
స్యాస్య జగతః క్వమ గచ్ఛతి || ౫ || అహలూ నిశ్చేతనో రాజా జీవలోకస్య సం
ప్రియమ్ | ధర్మ్యం సత్యవ్రతం రామం వసవాసే ప్రవత్స్యతి || ౬ || ఇతి సర్వామహి
ష్య స్తా వివత్సా ఇవ ధేనవః | రురుదు శ్చైచివ దుఃఖార్తా స్సస్వరం చాపి చుక్రుశుః ||
సత మస్తంపురే ఘోర మార్తభం మహీపతిః | పుత్రశోకాభిసంతప్త శ్శృత్యాచాసీ
త్సుదుఃఖితః || ౭ || నాగ్నిహూత్రాణ్యహూయస్తనాపవగ్గహమేధినః | అక్కు
న్న ప్రజాం కార్యం సూర్య శ్చాస్తరధీయత్ || ౮ || వ్యసృజ స్మలభా న్నాగా గావౌ
వత్సాన్నపాయయన్ | పుత్రం ప్రధమజులభ్యా జననీ నాభ్యసదత || ౧౦ || త్రిశంక
గ్లోహితాంగశ్చ బృహస్పతిరుధావపి | దారుణా స్సోమ మభ్యేత్యగ్రహ స్సర్వే వ్యః
స్థితాః || ౧౧ || సక్షత్రాణి గతార్చింషి గ్రహశ్చ గతతేజసః | విశాఖాస్తు సధూమాశ్చ
నభసి ప్రచకాశిరే || ౧౨ || కాకికానిలవేగేన మహూచ్ఛరి విప్రైశ్చితః | రామే వస
ప్రవిజితే నగరం ప్రచచాల తత్ || ౧౩ || దిశః హ్యాయులా స్సర్వాస్త్రిమిరేణేవ స
వృతాః | సగ్రహలూ నాపి సక్షత్రం ప్రచకాశే సకించన || ౧౪ || అకస్తా న్నాగరస్సరో
జనో దైన్య ముపాగమత్ | ఆహారేవా విహారేవా సకశ్చి దకరోన్మనః || ౧౫ || శో
పర్యాయస్తప్తస్స సుతతం దీప్తు ముచ్ఛ్యసన్ | అయోధ్యాయాం జన స్సర్వ శ్శుశో
జగతీపతిమ్ || ౧౬ || బాష్పపర్యాయముఖో రాజన్యాగతో జనః | న హృష్టో లక్ష్మ్య
కశ్చి త్వర్వ శ్శోకపరాయణః || ౧౭ || న వాతి పవన శ్శీతో న శశీ సౌమ్యగ
నః | న సూర్య స్తపతే లోకం సర్వం పర్యాయులం జగత్ || ౧౮ || అనర్థిన స్సు
స్త్రీణాం భర్తారో భ్రాతర స్తథాసర్వే సర్వం పరిత్యజ్య రామమేవాన్వచిన్తయన్
యేతు రామస్య సుహృద స్సర్వేతే మూఢచేతసః | శోకభారేణ చాక్రాన్తా శ్శయన్
సజహు స్తదా || ౨౦ || తత స్త్వయోధ్యాయహితా మహత్త్వనా పురష్టరేణేవ ము
సవర్వతా | చచాల ఘోరం భయభారవీడితా సనాగయోధాశ్వగణా సనాదచ || ౨

౧౭౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

యావత్తు నిర్యత స్తస్య రజోరూప మదృశ్యతానై వేత్త్వాకువరస్తావ త్సంజహా
 రా౭ త్తచక్షుషీ॥ ౧॥ యావ ద్రాజా ప్రియం పుత్రం పశ్యత్యత్యస్తా ధార్మికమతావ
 ద్వ్యవధతేవాస్య ధరణ్యాం పుత్రదర్శనే॥ ౨॥ నపశ్యతి రజో వ్యస్య యదా రామస్య
 భూమిపఃతదా౭౭ ర్తశ్చ విషణ్ణశ్చ పపాత ధరణీతలే॥ ౩॥ తస్య దక్షిణ మనావ్విగా త్క
 సల్యా బాహు మగ్ధనా । వామం చాన్యాన్యగా తాన్విన్యం కై కేయీ భరతప్రియా॥
 తాం నయేనచ సమ్మన్యో ధర్మేణ విసయేనచ । ఉవాచ రాజా కై కేయీం సమీక్ష్య
 వ్యధితేంద్రియః ॥ ౪ ॥ కై కేయీ మా మమాక్షాని స్పృశీ స్తవ్విం దుప్తచారిణీ । నహి
 త్వం ద్రష్టు మిచ్ఛామి సభార్యా నచ బాధామ్ ॥ ౫ ॥ యేచ త్వా మనుజీవన్తి నాహం
 తేహం నతే మమ । కేవలార్థపరాం హి త్వం త్యక్తధర్మాం త్యజా మ్యహమ్ ॥ ౬ ॥
 అగృహ్యం యచ్ఛతే పాణి మగ్నిం పర్యణయంచ యత్ । అనుజానామి తత్సర్వ మస్మి
 న్లోకే పరత్రచ ॥ ౭ ॥ భరత శ్చేత్ప్రతీత స్సాన్యద్రాభ్యం ప్రాప్యేద మవ్యయమియన్తే
 స దద్యాత్పితృర్థం మాం మా తద్దత్త మాగమత్ ॥ ౮ ॥ అథ రేణుసముద్భవ స్తం రము
 త్థాప్య సరాధిపమిన్యన ర్తత తదా దేవీ కాసల్యా శోకకర్షితా॥ ౧౦॥ హతేవ స్రాష్ట
 ణం కామా త్సంప్రేష్టేవగ్నిమివ పాణినా । అన్యతప్యత ధర్మాత్కా పుత్రం సంచిన్త్య
 తాపసమ్ ॥ ౧౧ ॥ నివృత్తైవ నివృత్తైవ నీచతో రథపత్క్యసు । రాక్షో నాతిబభౌ
 రూపం గ్రస్తస్యాంశుమతో యథా॥ ౧౨ ॥ విలలాపచ దుఃఖార్తః ప్రియం పుత్ర
 మనుస్మరన్ ॥ నగరా స్తమనుప్రాప్తం బుద్ధావ పుత్ర మ భాబ్రవీత్ ॥ ౧౩ ॥ వాహనా
 నాంచ ముఖ్యానాం వహతాం తం మమాత్మజమ్ । పదాని పథి దృశ్యన్తే సమహత్కా
 సదృశ్యతే॥ ౧౪ ॥ యస్స భేషూపధానేషు శేతే చద్రసరూపితః । వీజ్యమానో మహా
 వ్హాభిః స్త్రీభిర్తమ సుతో త్తమః॥ ౧౫ ॥ స నూనం క్వచి దేవాద్య పృథుమాల ముపా
 శ్రితః । కాష్ఠం వా యదివా౭౭ శ్చాస ముపధాయ శయిష్యతే॥ ౧౬ ॥ ఉత్థాస్యతిచ మేది
 న్యాః కృపణాః పాంసుకుశ్రితః । వినిశ్చవ్సన్ పున్రవణా త్క రేణునా మివ్వభః॥ ౧౭॥
 ద్రక్ష్యన్తి నూనం పురుషా దీర్ఘ బాహుం వనేచరాః । రామ ముత్థాయ గచ్ఛన్తం లోక
 నాథ మనాథవత్ ॥ ౧౮ ॥ సా నూనం జనకస్యేష్టా సుతా సుఖసదోచితాకర్ణకాక్రమ
 ణాక్రాంతా (క్షుత్ప్రిపాసా౭౭వమోహితా॥ ౧౯॥ సీతాచ నియతాహారా) వస మద్య గమి
 ష్యతి । అనభిజ్ఞా వనానాం సా నూనం భయ ముపైష్యతి ॥ ౨౦ ॥ శ్వాపదానన్దితం
 శ్రుత్వా గమిష్కారం రోహిహర్షణమ్ । (స కామా ధన కై కేయి విధవా రాజ్య మావస)।
 సహితం పురుషవ్యాఘ్రం (సింహూరస్కం మహాభద్రమ్ । పుణ్డిరీకవిశాలాక్షం) వినా
 జీవితం ముత్సహే॥ ౨౧ ॥ ఇత్యేవం విలసన్త్రాజా జనాః సాభిసంపుతః । అపన్నత
 ఇవారిష్టం ప్రవివేత పురో త్తమమ్ ॥ ౨౩ ॥ సూర్యచత్వరేచ్ఛాన్తాం సంవృతాపణదేవ

తామ్ । క్లాంతదుర్బలదుఃఖారాం నాత్యాకీర్ణ మహాపథామ్ ॥ ౨౮ ॥ తా మవేక్ష్య పురీం
 సర్వాం రామ మేవానుచింతయన్ । విలపన్ ప్రాచీత ద్రాజా గృహం సూర్యఇవామ్భు
 దమ్ ॥ ౨౯ ॥ మహాప్రదమి వాత్సోభ్యం సుపక్షేన హృతోరగమ్ । రామేణ రహితం
 వేశ్య నై దేహ్య లక్ష్మణేనచ ॥ ౩౦ ॥ అథ గర్గదశబ్దస్తు విలపన్త నుజాధిపః । ఉవాచ
 మృదుమద్దార్థం వచనం దీన మన్వరమ్ ॥ ౩౧ ॥ కాసల్యాయా గృహం శీఘ్రం రామ
 మాతుర్నయన్తు మామ్ సేహ్యస్య త్ర మమాన్ శ్వాసో హృదయస్య భవిష్యత్ ॥ ౩౨ ॥
 ఇతి బ్రువన్తు రాజాన మనయా ద్వారదర్శినః । కాసల్యాయా గృహం తత్ర స్యవే
 శ్యత వివీతవత్ ॥ ౩౩ ॥ తత స్తస్య ప్రవిష్టస్య కాసల్యాయా నివేశనమ్ అధిరుహ్యపి
 శయనం బభూవ లులితం మనః ॥ ౩౪ ॥ పుత్ర ద్వయవిహీనంచ స్తుషయాన్విపివర్జితమ్
 అపశ్య ద్భవనం రాజా నప్తచన్ద్ర మి వామ్పరమ్ ॥ ౩౫ ॥ తచ్చ దృష్ట్వా మహారాజో భుజ
 ముద్యమ్య వీర్యవాన్ ॥ ఉచ్చైస్సర్వరేణ చక్రోశ హ రాఘవ జహాసి మామ్ ॥ ౩౬ ॥
 సుఖతా బత తం కాలం జీవిష్యన్తి నరోత్తమాః । పరిష్వజన్తౌ యే రామం ద్రక్ష్యన్తి
 పునరాగతమ్ ॥ ౩౭ ॥ అథ రాత్ర్యాం ప్రపన్నాయాం కాశరాత్ర్యా మివాన్త్యన్తః అథ
 రాత్రే దశరథః కాసల్య మిద మబ్రవీత్ ॥ ౩౮ ॥ రామం మేన్సుగతా దృష్టి రద్యాపి
 ననివర్తతే । న త్యా పశ్యామి కాసల్యే సాధు మాం పాణినా స్పృశ ॥ ౩౯ ॥ తం రామ
 మే వానుచింతయన్తు సమీక్ష్య దేవీ శయనే నరేన్ద్రమ్ । ఉపాపవిశ్వాధిక మార్త
 రూపా వినిశ్చ్యన్తీ విలలాప కృచ్ఛ్రమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్విచత్వారిం
 శస్సర్గః.

తత స్సమీక్ష్యశయనే సన్నం శోకేన పార్థివమ్ । కాసల్య పుత్రశోకార్తా త
 మువాచ మహిపతిమ్ ॥ ౧ ॥ రాఘవే నరశార్దూలే విష ముత్త్యా విజహ్నతామ్ । విచరి
 ష్యతి కై కేయూ నిర్దుకేవ హి పన్నగీ ॥ ౨ ॥ వివాస్య రామం సుభగా లభకామా సమా
 హితా । త్రాసయిష్యతి మాం భూయో దుష్టాహి రివ వేశ్యని ॥ ౩ ॥ అథ స్త నగరే రామ
 శ్చరన్తై ఘటం గృహే వసేత్ । కామకారో వరం దాతు మపి దాసం మమాత్మజమ్ ॥ ౪ ॥
 పాతయత్వాతు కై కేయూ రామం స్థానా ద్యభేష్టతః । ప్రదిష్టోరక్షసాం భాగః పర్యవే
 వాన్ హితాగ్నినా ॥ ౫ ॥ గజరాజగతి ర్విరో మహాబాహు ధనుర్ధరః । వన మావిశతేనూనం
 సభార్య సుహృదక్షణః ॥ ౬ ॥ వనే త్వద్గుప్తదుఃఖానాం కై కేయూన్ సుమతే త్వయా
 త్యక్తానాం వనవాసాయ కాన్వవస్థా భవిష్యతి ॥ ౭ ॥ తే రత్నహీనా స్తరుణాః ఫలకాన్
 వివాసితాః । కథం వత్సన్తి కృపణాః ఫలమూలైః కృతాశనాః ॥ ౮ ॥ అపీదానీ
 సకాలస్యాన్తమశోకక్షయశ్శివః । సభార్యం యత్సహభాత్రా పశ్యేయ మిహ రాఘ
 వే ॥ ౯ ॥

సూచ్యితధ్వజమాలినీ॥ ౧౦ ॥ కదా ప్రేక్ష్య సరవ్యాఘృ వరణ్యా త్పున రాగతానన్ది
 వ్యతి పురీ హృష్టా సముద్రధవ పర్వణి॥ ౧౧ ॥ కదా యోధ్యాం మహాబాహుః పురీం
 వీరః ప్రవేక్ష్యతి । పురస్కృత్య రథే సీతాం వృషభో గోపహూమవ॥ ౧౨ ॥ కదా ప్రాణి
 సహస్రాణి రాజమాన్గే మమాత్మజౌలాజై రవకింప్యన్తి ప్రవిశంతా వరిష్టమా॥ ౧౩ ॥
 ప్రవిశంతా కదా యోధ్యాం ద్రక్ష్యమి శుభకుణ్డలా । ఉదగ్రాయుధనిస్త్రింశౌ సశృ
 జ్జావిన పర్వతౌ ॥ ౧౪ ॥ కదా సుమనసః కన్యా ద్విజాతీనాం ఫలానిచ । ప్రదిత వ్యక్తి
 పురీం హృష్టాః కరిష్యన్తి ప్రదక్షిణమ్ ॥ ౧౫ ॥ కదా పరిణతో బుధ్ధ్యా వయసాచామా
 ప్రభః । అభ్యుపైష్యతి ధర్మక్షే త్రివర్షధవ మాం లలత్ ॥ ౧౬ ॥ నిస్సంశయం మయా
 మన్యే పురావీర కదర్యయా । పాతుకామేషు వత్సేషు మాతృకాం శాంతితాః స్తనాః॥
 సాహం గౌరివసింహేన వివత్సా వత్సలా కృతా । కైకేయ్యా పురుషవ్యాఘ్ర బాలవ
 త్సేవ గార్భలాత్ ॥ ౧౭ ॥ సహితావ ద్మనై ర్ద్వప్తం సర్వశాస్త్ర విశారదమ్ । ఏకపుత్రా
 వినా పుత్ర మహం జీవితు ముత్సహే ॥ ౧౮ ॥ సహి మే జీవితే కిశ్చిత్సామర్థ్యమిహ
 కల్ప్యతే । అపశ్యన్త్యాః ప్రియం పుత్రం మహాబాహుం మహాబలమ్ ॥ ౧౯ ॥ అయం
 హి మాం దీపయతే సముత్థిత స్తనూజశోక ప్రభవౌ హుతాశనః । మహీమిమాం
 రశ్మిభిరుద్ధత ప్రభో యథా నిదాఘే భగవాన్దివాకరః ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
 కాండే త్రిచత్వారింశస్సర్గః,

విలప స్తీతథా తాన్తు కాసల్యాం ప్రమదో త్రమామౌఞ్చదం ధర్మేస్థితా ధర్మ్యం
 సుమిత్రా వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ తవాశ్యే సద్గుణై ర్యుక్తః పుత్ర స్స పురుషోత్తమః ।
 కిం తే విలపితేనై వం కృపణం రుదితేన వా ॥ ౨ ॥ య స్తవాశ్యే గతః పుత్ర స్త్యక్తాన్
 రాజ్యం మహాబలః । సాధు కుర్వన్త హత్త్వానం పితరం సత్యవాదినమ్ ॥ ౩ ॥ శిష్టై రాచ
 రితే సమ్య క్పశ్య త్ప్రేత్య ఫలోదయే రామో ధర్మేస్థిత శ్శేష్టో నస శోచ్యః కదాచన॥
 వర్తతే చోత్తమాం వృత్తిం లక్ష్మణోఽస్తి సుదానశః । దయావా స్సర్వభూతేషు
 లాభ స్తస్య మహాత్మనః ॥ ౪ ॥ అరణ్యవాసే యద్దుఃఖం జానతీ వై సుఖోచితా । అను
 గచ్ఛతి వై దేహీ ధర్మాత్మానం తవాత్మజమ్ ॥ ౫ ॥ కీర్తిభూతాం పతాకాం యోలోకి
 శ్రమయతి ప్రభుః । ధర్మసత్యవ్రతధనః కిం నప్రాప్త స్తవాత్మజః ॥ ౬ ॥ వ్యక్తం రామస్య
 విజ్ఞాయ శౌచం మాహాత్మ్య ముత్తమమ్ । నగాత్ర మంశుభి సూర్య స్సన్తాపయితు
 మర్హతి ॥ ౭ ॥ శివ స్సర్వేషు కాలేషు కాననేభ్యో వినిస్సృతః । రాఘవం యు క్తశీతోష్ణ
 స్సేవిష్యతి సుఖోఽనిలః ॥ ౮ ॥ శయాన మనఘం రాత్రే పితేవాభిషరిష్యజ్ఞః । రశ్మిభి
 స్సంస్పృశ్క శీతై శ్చంద్ర మాప్లవదయిష్యతి ॥ ౯ ॥ దక్షా చాస్త్రాః కిదివ్యానియన్తై
 బహు మహాజనే । దానవేంద్రం హతం దృష్ట్వా తిమిష్యజనుతం రణే ॥ ౧౦ ॥ సశూరః

గూం శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే పంచదత్తావతారికస్సర్గః

పురుషవ్యాఘ్ర స్వబాహుబల మాశ్రితః । అసన్త్రస్తో ప్యరణ్యఘో వేత్సనీవ నివ
 త్యతి ॥ ౧౨ ॥ య స్తేషుపథ మాసాద్య వినాశం యాన్తి శత్రవః । కథం న పృథివీతస్య
 శాసనే స్థాతు మర్హతి ॥ ౧౩ ॥ యా శ్రీ శ్శార్వం చ రామస్య యాచ కల్యాణస త్వతా
 నివృత్తారణ్యవాస సు ఓప్రం రాజ్య మవాప్సతి ॥ ౧౪ ॥ సూర్యస్యాపి భవేత్సూర్యో
 హ్యగ్నే రగ్నిశ్చ ప్రభాశ్చ ప్రభుః । శ్రియః శ్రీశ్చ భవేద్గ్రామ్య కీర్తిశ్చీర్త్యాః శ్రుమా
 శ్రుమా ॥ ౧౫ ॥ దైవతం దైవతానాం చ భూతానాం భూతస త్రమః । తస్య కేహ్యగుణా
 దేవి రాష్ట్రేవా ప్యథవా పురే ॥ ౧౬ ॥ పృథివ్యా సహ నై దేహ్య శ్రియాచ పురుష
 ర్షభః । ఓప్రం తిస్రుభి రేతాభి స్సహ రామోఽభిషేత్స్యతి ॥ ౧౭ ॥ దుఃఖజం విస్రుజ
 న్వాస్త్రం నిష్క్రమన్త ముదీక్ష్య యమ్ । అయోధ్యా యాంజనా స్సర్వే శోకవేగసమా
 హతాః ॥ ౧౮ ॥ కుశచీరధరం దేవం గచ్ఛన్త మపరాజితమ్ । నీతేవానుగతా లక్ష్మీ
 స్తస్య కిం నామ దుర్లభమ్ ॥ ౧౯ ॥ ధనుర్నిహవరో యస్య బాణఖడ్గాస్త్ర భృత్స్వయమ్ ।
 లక్ష్మణో వ్రజతి హ్యగ్రే తస్య కిం నామ దుర్లభమ్ ॥ ౨౦ ॥ నివృత్తవనవాసం తం
 ద్రష్టాసి పునరాగతమ్ । జహి శోకం చ మోహం చ దేవి సత్యం బ్రవీమి తే ॥ ౨౧ ॥
 శిరసా చరణా వేతో వస్తమాన మనిద్దితే । పునర్దీప్త్యసి కల్యాణి పుత్రం చంద్రోమివౌది
 తమ్ ॥ ౨౨ ॥ పునః ప్రవిష్టం దృష్ట్వా త మభిషి క్తం మహా శ్రియమ్ । సముత్పిత్వసి నేత్రా
 భ్యాం ఓప్ర మానందజం పయః ॥ ౨౩ ॥ మా శోకో దేవి దుఃఖం వా సరామే దృశ్యతే
 శివమ్ । ఓప్రం ద్రక్ష్యసి పుత్రం త్వం సనీతం సహలక్ష్మణమ్ ॥ ౨౪ ॥ త్వయా శేషో జన
 తైచ్చ సమాశ్వాస్యా యదాఽనఘే । కి మిదాసి మిదం దేవి కరోషి హృది విక్లబమ్ ॥
 నాద్వాత్వం శోచితుం దేవి యస్యాస్తే రాఘవ స్సుతః । సహి రామా త్వరో లోకే విద్యతే
 సత్పథే స్థితః ॥ ౨౫ ॥ అభివాదయమానం తం దృష్ట్వా ససుహృదం సుతమ్ । ముదాఽ
 శ్రు మోక్ష్యసే ఓప్రం మేఘలేఖేవ వార్షికీ ॥ ౨౬ ॥ పుత్రస్తే వరదః ఓప్ర మయోధ్యా
 పునరాగతః । పాశేభ్యాం మృదువీనాభ్యాం చరణౌ పీడయిష్యతి ॥ ౨౭ ॥ అభివాద్య
 నమస్యన్తం శూరం ససుహృదం సుతమ్ । ముదాఽపై గి ప్రోక్ష్యసి పునర్దేఘరా
 రివాచలమ్ ॥ ౨౮ ॥ ఆశ్వాసయన్తి వివిధైశ్చ వాక్యై ర్వాక్యోపచారే కుశలాఽ
 వద్యా । రామస్య తాం మాతర మేవ ముక్త్యా దేవీ సుమిత్రా విరరామ రామా ॥ ౩౦
 నిశమ్య తల్లక్ష్మణ మాతృవాక్యం రామస్య మాతు ర్నరదేవపత్నయః । సద్య శ్శరీ
 వినాశ శోక శ్శరణతో మేఘశివాల్పలోయః ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకా
 చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అనురక్తా మహాతానం రామం సత్యపరాక్రమమ్ । అనుజగ్ముః ప్రయాన్తం తే

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే పంచమోఽంశః

సంస్మృతస్త రామస్య సుగతా రథమ్ ॥ ౨ ॥ అయోధ్యానిలయానాం హి పురుషాణాం
 మహాయశాః । బభావ గుణసంపన్నః పూర్ణచంద్రావప్రియః ॥ ౩ ॥ సయాచ్యమానః
 కాకుత్స్థస్సాన్విభిః ప్రకృతిభిస్తదా । కుర్వాణః పితరం సత్యం వన మేవాన్వపద్యత ॥
 అవేక్షమాణ స్సస్నేహం చక్షుషా ప్రపిబన్నివ । ఊహ రామ స్నేహేన తాః ప్రజా
 స్యాన్వప్రజాశ్చ ॥ ౪ ॥ యావీతి ర్భవమహానశ్చ మయ్యయోధ్యానివాసినామ్ । మత్ప్రి
 యార్థం విశేషేణ భరతే సా నివేశ్యతామ్ ॥ ౫ ॥ సహి కల్యాణచారిత్రకి కై కేయన్వప
 ద్యతః । కరిష్యతి యథావద్యః ప్రియాణిచ హితానిచ ॥ ౬ ॥ జ్ఞానవృద్ధో వయోబాలో
 మృదు క్షీర్యగుణాన్వితః । అనురూప స్స ప్రాథర్తా భవిష్యతి భయావహః ॥ ౭ ॥ సహి రాజ
 గుణై ర్భుక్తో యువరాజ స్సమీక్షితః । అపిచాపి మయా శ్చైకి కార్యం ప్రాథర్తృశాస
 నమ్ ॥ ౮ ॥ సచతప్యే ద్యథా చాసా వనవాసం గతే మయి మహారాజ స్తథాకార్యో మమ
 ప్రియచిక్ష్యయా ॥ ౧౦ ॥ యథా యథా దాశరథి ధర్మ మేవాన్వేక్షితో భవత్ । తథా తథా
 ప్రకృతయో రామం పతి మకామయ ॥ ౧౧ ॥ బాష్పేణ పితృం దీనం రామ స్సామిత్రి
 ణాసహ । చకలేన గుణై ర్భధ్యా జనం పురనివాసినమ్ ॥ ౧౨ ॥ తే ద్విజా స్త్రివిధం పృథ్వా
 జ్ఞానేన వయసాజసా । వయస్ ప్రకమృగిరసో దూరా దూచు రిదం వచః ॥ ౧౩ ॥ వహన్తౌ
 జవనా రామం భో భో జాత్యా స్తురజ్జమాః । నివర్తన్వం సగస్తవ్యం హితా భవత్
 భర్త ॥ ౧౪ ॥ కర్ణవ నిహి భూతాని విశేషేణ తురజ్జమాః । యూయం తస్మాన్నివర్తన్వం
 యాచనాం ప్రతివేదితాః ॥ ౧౫ ॥ ధర్మత సువిశుద్ధాత్మావీర శ్శుభదృఢవీరః । ఉపవా
 హ్యస్తు ప్రాథర్తా నాపవాహ్యః పురా ద్యనమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఏవ మార్తప్రలాపాం స్తా
 న్వేధాన్ ప్రిలవతో ద్విజాః । అవేక్ష్య సహసా రామో రథా దవతతారహ ॥ ౧౭ ॥
 పద్యామేవ జగామాథ సనీత సుహలక్ష్మణః । సన్నికృప్తపదనాసో రామో వనపరా
 యణః ॥ ౧౮ ॥ ద్విజాతీంస్తు పదాతీం స్తాన్రామ శ్చార్చిత్రవత్సలః । సశశాక ఘృణా
 చక్షుః పరిమోక్షుం రథేనసః ॥ ౧౯ ॥ గచ్ఛన్త మేవ తందృష్ట్యా రామం సమ్భ్రాన్తచే
 తసః । ఊచుః పరమనంతస్తా రామం వాక్యమిదం ద్విజాః ॥ ౨౦ ॥ బ్రాహ్మణ్యం సర్వ
 మేతత్త్వాం బ్రహ్మణ్య మనుగచ్ఛతి । ద్విజస్కన్ధాధియాథా స్తాన్విమగ్నయోష్యసుయా
 న్త్యమి ॥ ౨౧ ॥ వాజపేయసముత్థాని చ్ఛత్రాణ్యేతాని పశ్య నః । పృథతో నుప్ర
 యాతాని మేఘానివ జలాత్యయే ॥ ౨౨ ॥ అనవాస్తవత్రస్య రక్షిస్తాపితస్య తే
 వభి శ్చాఢ్యూం కరిష్యామ సైన్వశ్చత్రైర్వాజపేయైః ॥ ౨౩ ॥ యాహి న స్మరతం
 బుద్ధి ర్వేదమన్తానుసారిణీ । త్వత్ప్రతే సా కృతా వత్స వనవాసానుసారిణీ ॥ ౨౪ ॥ హృద
 యేషేవ తిష్ఠన్తి వేదా యే నః పరం ధనమ్ । వత్సస్త్వస్య పి గృహేషేవ దారా శ్చారి
 త్ర రక్షితాః ॥ ౨౫ ॥ నపున ర్నిశ్చయః కార్యః స్తవ్యతే సుకృతా మతిః । త్వయి ధర్మస్య

౧౧౨ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే షట్పత్వారింశస్సర్గః.

పేక్షేతు కింస్య ధర్మ మపేక్షితుమ్ ॥ ౨౬ ॥ యాచితో నౌ నివర్తస్వ హంసశుక్లశి
రోదృషైః । శిరోభిర్నిభృతాచార మహీపతనహంసులైః ॥ ౨౭ ॥ బహూనాం వితతా
యజ్ఞా ద్విజానాం య ఇహగతాః । తేషాం సమాప్తి రాయత్యై తవ వత్స నివర్తనే ॥
భక్తిమన్రిహి భూతాని జగ్గమాజగ్గమానిచ । యాచమానేషు రామ త్వం భక్తిం
భక్తేషు దర్శయ ॥ ౨౮ ॥ అనుగన్తు మశక్తాస్తాన్ మూలై రుద్ధతవేగినః । ఉన్నతా
వాయువేగేన వికోశన్తీవ పాదహః ॥ ౩౦ ॥ నిశ్చేష్టాహరసంచారా వృత్తైకస్థానవిష్టితాః ।
పక్షిణోఽపి ప్రయాచన్తే సర్వభూతానుకమ్పినమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఏవం వికోశతాం తేషాం
ద్విజాతీనాం నివర్తనే । దదృశే తమసా తత్ర వారయన్తీవ రాఘవమ్ ॥ ౩౨ ॥ తత
స్సుమన్త్రోపి రథా ద్విముచ్య శ్రాన్తా వ్యయాన్తస్సంపరివర్త్య శీఘ్రమ్ । పీతోదకాం
స్తోయపరిప్లుతాన్గా నచారయద్వై తమసావిదూరే ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
షట్పత్వారింశస్సర్గః.

తతస్తు తమసాతీరం రమ్య మాశ్రిత్య రాఘవః సీతా ముద్వీక్ష్య సౌమిత్రి మిదం
వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఇయ మద్య నిశాపూర్వా సౌమిత్రే ప్రహితావనమ్ । వనవా
సస్య భద్రం తే స సౌత్కృష్టితుమ్హసి ॥ ౨ ॥ పశ్యశూన్యాన్యరణ్యాని రుదన్తీవ సమం
తతః । యథానిలయ మాయద్భి ర్నిలీనాని మృగద్విజైః ॥ ౩ ॥ అద్యాయోధ్యాతు
నగరీ రాజధానీ పితుర్మమ । సన్త్రీపునా గతా సన్త్రాశోచిష్యతి నసంశయః ॥ ౪ ॥
అనురక్తాహి మనుజా రాజానం బహుభి ర్దుజైః । త్వంచ మాంచ నరవ్యాఘ్రు శత్రు
ఘ్నుభరతౌ తథా ॥ ౫ ॥ పితరం చానుశోచామి మాతరంచ యశస్వినిమ్ । అగ్రాన్తా
భవేతాస్తు రుదన్తా తావభీక్ష్యశః ॥ ౬ ॥ భరతఃఖిలు ధర్మాత్మా పితరం మాతరం శ్చ మే
ధర్మార్థకామసహితై ర్వాక్తై ర్మరాశ్వాసయిష్యతి ॥ ౭ ॥ భరతస్యాన్యశంసత్వం విచిన్త్యా
హం పునఃపునః । నానుశోచామి పితరం మాతరంచాపి లక్షణ ॥ ౮ ॥ త్వయా కార్యం
నరవ్యాఘ్రు మా మనువృజతా కృతమ్ । అన్వేష్టవ్యాసీ వై దేహ్య రక్షణార్థే సహ
యతా ॥ ౯ ॥ అద్భిరేవతు సౌమిత్రే వత్సాన్యమ్యద్య నిశామిమామ్ । ఏతద్ధి రోచతే
మహ్యం వన్తేపి వివిధే సతి ॥ ౧౦ ॥ ఏవ ముక్త్యాతు సౌమిత్రిం సుమన్త్రోమపి రాఘవః
అప్రమత్త స్త్యమశ్వేషు భవ సౌమ్యేతుమచహ ॥ ౧౧ ॥ సోఽశ్వాన్యమన్త్రోస్సం
యమ్య సూర్యేఽస్తం సముపాగతే ప్రభూతయవసాన్స్పృత్యా బభూవ ప్రత్యనన్తరః ॥
ఉపాస్యతు శివాం సన్ధ్యాం దృష్ట్యా రాత్రి ముపస్థితామ్ । రామస్య శయనం చక్రే
సూత సౌమిత్రిణాసహ ॥ ౧౩ ॥ తాం శయాన్తం తమసాతీరే వీక్ష్య వృక్షదళైః కృతామ్ ।
రామ సౌమిత్రిణా సార్థం సభార్య స్సంవివేశహ ॥ ౧౪ ॥ సభార్యం సంప్రసృప్తం తం

జాగ్రతో హ్యేవ తాం రాత్రిం సౌమిత్రే రుదితో రవిః | సూతస్య తమసాతీరే రామస్య
 బ్రువతో గుణాః || ౧౬ || గోకులాకులతీరాయా స్తమసాయా విమూరతః | అవస
 త్రత్ర తాం రాత్రిం రామః ప్రకృతిభి స్సహ || ౧౭ || ఉత్థాయ చ మహాతేజాః ప్రకృతీ
 స్తా నిశామ్యచ | అబ్రవీద్భాగీశరం రామో లక్ష్మణం పుణ్యలక్షణమ్ || ౧౮ || అస్య
 ద్వ్యపేక్షా నౌసిమిత్రే నిరపేక్షా స్సౌ హేషష్ఠివృక్షమూలేషు సంసుప్తా స్త్యశ్య లక్ష్మణ
 సామ్పుతమ్ || ౧౯ || యథై తే నియమం పౌరాగీ కుర్వన్త్యస్తస్మిన్ నివర్తనే | అపిప్రాణా
 నసిమ్యన్తి నశతు త్యక్త్యన్తి నిశ్చయమ్ || ౨౦ || యావదేవతు సంసుప్తాస్తా వదేవ వయం
 లఘు | రథ మారుహ్య గచ్ఛామః పథాన మకుతోభయమ్ || ౨౧ || అతో భూయోపి
 నేదానీ మిత్యుక్తుపురవాసిసః | స్వపేయ రసురక్తా మాం వృక్షమూలాని సంశ్రితాః ||
 పౌరాహ్యత్త కృతా ద్దుగ్ధా ద్విప్రమోచ్యా శుపాత్మజైః | నతు ఖల్వాత్మనా యోజ్యా
 దుగ్ధేన పురవాసిసః || ౨౩ || అబ్రవీల్లక్ష్మణో రామం సాక్షా ద్ధర్మమవస్థితమ్ | రోచతే
 మే తథా ప్రాజ్ఞాక్షిప్ర మారుహ్యతామితి || ౨౪ || అథ రామోఽబ్రవీచ్ఛీమా స్సుమ
 స్త్రం యుజ్యతాం రథః | గమిష్యామి తతోఽరణ్యం గచ్ఛ శీఘ్రే మితగప్రభో || ౨౫ ||
 సూత స్తత స్సత్వరిత స్సృష్టనం తై ర్హయోత్రమైః | యోజయిత్వాఽథ రామాయ
 ప్రాజ్ఞానిః ప్రత్యవేదయత్ || ౨౬ || అయం యుక్తో మహాబాహూ రథ స్తే రథినాం
 వర | త్వమారోహస్వ భద్రంతే సనీత స్సహ లక్ష్మణః || ౨౭ || తం సృష్టన మధిష్ఠాయ
 రాఘవ స్సపరిచ్ఛదః | శీఘ్రగా మాకులావర్తాం తమసా మతర స్పదీమ్ || ౨౮ || ససం
 తీర్య మహాబాహుః శ్రీమాశ్చివ మకణ్ఠకమ్ | ప్రాపద్యత మహామార్గ మభయం
 భయదర్శినామ్ || ౨౯ || మోహనార్థంతు పౌరాణం సూతం రామోఽబ్రవీ ద్వచః |
 ఉదజ్జుఖిః ప్రయాహి త్వం రథ మాస్థాయ సారథే || ౩౦ || ముహూర్తం త్వరితం గత్వా
 నివర్తయ రథం పునః | యథా నవిద్యుగి పౌరా మాం తథా కురు సమాహితః || ౩౧ ||
 రామస్య వచనం శృత్వా తథా చ క్రే స సారథిః | ప్రత్యాగమ్యచ రామస్య సృష్టనం
 ప్రత్యవేదయత్ || ౩౨ || తౌ సమ్ప్రియ క్తస్త రథం సమాస్థితౌ తథా సనీతౌ రఘువం
 శవర్ధనౌ | ప్రచోదయామాస తత స్తురంగమా స్స సారథి ర్యేన పథా తపోవనమ్ || ౩౩ ||
 తత స్సమాస్థాయ రథం మహారథ స్ససారథి ద్దాశరథి ర్వనం యయా | ఉదజ్జుఖిం తంతు
 రథం చకార స ప్రయాణమాజ్ఞల్యనిమి త్తదర్శనాత్ || ౩౪ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
 షట్పత్వారంశస్సర్గః.

ప్రభాతాయాంతు శర్యర్యాం పౌరా స్తే రాఘవం వినా శౌకౌ పహతినిశ్చెష్టా
 బభావు ర్వృతచేతసః || ౧ || శోకజాత్రు పరిద్యూనా వీక్షమాణా స్తత స్తతః | అలోకమపి
 రామం చ దృశ్యం || ౨ || తే విషాదా ర్శనదనా రహితా స్తేన ధీమతా |

౧౦౪ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

కృపణాః కరుణా వాచో వదన్తిన్త మనస్విన్ || ౩ || ధిగస్తు ఖలు నిద్రాం తాం యయా౭
 పహృతచేతసః । నాద్యపశ్యామహే రామం పృథూరస్కం మహాభుజమ్ ॥ ౪ ॥ కథం
 నామ మహాబాహు స్స తథా వితథక్రియః | భక్తం జనం పరిత్యజ్యప్రవాసం రాఘౌ
 గతః || ౫ || యో న పృథాపాలయతి పితా పుత్రానివారసాః | కథంరఘూణాం సశ్రేష్ఠస్త్వ
 క్త్వానో విపినం గతః || ౬ || ఇహైవ నిధనం యామో మహాప్రస్థాన మేవ వా । రామేణ
 రహితానాంహి కిమర్థం జీవితం హి నః ॥ ౭ ॥ సన్తి శుష్కాణి కాష్ఠాని ప్రభూతాని
 మహాన్తీచాత్రైః ప్రజ్వాల్యచితాం సర్వే ప్రవిశామో౭థ పావకమ్ || ౮ || కిం వత్సృమో
 మహాబాహు రనసూయః | ప్రియంవదః | నీతస్సరాఘౌ౭స్తాన్త్యభిరితి వక్తుంకథంక్షమమ్ ||
 సామానం నగరీదీనా దృష్ట్య౭స్తాన్రాఘవం వినా | భవిష్యతి నిరానందా సప్త్రీబాలవ
 యోధికా ॥ ౧౦ ॥ నిర్యాతా స్తేన వీరేణ సహ నిత్యం జితాత్మనా । విహీనా స్తేనచ
 పునః కథం పశ్యామ తాం పురీమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇతీవ బహుధా వాచో బాహు ముద్యమ్య
 తే జనాః । విలపన్తిస్త్వ దుఃఖార్తా వివత్సాగ్రవ ధేనవః ॥ ౧౨ ॥ తతో మార్గానుసారేణ
 గత్వా కిశ్చిత్క్షణం పునః । మార్గనాశా ద్విహాదేన మహతా సమభిప్లుతాః ॥ ౧౩ ॥
 రథస్య మార్గ నాశేన న్యవర్తన్త మనస్విన్ః | కిమిదం కిఙ్కరిష్యామో దైవే నోపహతా
 ఇతి ॥ ౧౪ ॥ తతో యథా గతేనైవ మార్గేణ క్లాన్తచేతసః | అయోధ్యా మగమన్సర్వే
 పురీం వ్యధితసజ్జనామ్ ॥ ౧౫ ॥ ఆలోక్య నగరీం తాంచ తుయవ్యాకులమానసాః । అవ
 ర్తయన్త తే౭శ్రుణి నయన్తై శ్శోకవీడితైః ॥ ౧౬ ॥ ఏమా రామేణ రహితా నగరీ
 నాతిశోభతే । ఆపగా గరుడేనవ హృదా దుద్భృతపన్నగా ॥ ౧౭ ॥ చస్త్రహీనమివా
 కాశం తోయహీనమివార్ణవమ్ । అపశ్యన్తి హతానందం నగరం తే విచేతసః ॥ ౧౮ ॥
 తే తాని వేశ్మాని మహాధనాని దుఃఖేన దుఃఖోపహతా విశన్తః | నైవ ప్రజజ్ఞస్త్వజనం
 జనంవా నిరీక్షమాణాః ప్రవివప్తహర్షాః ॥ ౧౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే సప్త
 చత్వారింశస్సర్గః.

తేషా మేవం వివక్షానాం వీడితానా మతీవచ । బాష్పవిప్లుతనేత్రాణాం సశోకా
 నాం ముమూర్షయా ॥ ౧ ॥ అనుగమ్య నివృత్తానాం రామం నగరవాసినామ్ ।
 ఉద్గతానీవ సత్త్వాని బభూవు రమనస్వినామ్ ॥ ౨ ॥ స్వం స్వం నిలయ మాగమ్య పుత్ర
 దారై స్సమావృతాః । అశ్రుణి ముముచు స్సర్వే బాష్పేణ షహితాననాః ॥ ౩ ॥
 సచాహృష్య స్తచామోద న్వోజితో నప్రసారయత్ । నచాశోభన్త పుణ్యాని నాపచక్
 గృహమేధిన్ ॥ ౪ ॥ నష్టం దృష్ట్య౭నాభ్యనన్త నిపులంవా ధనాగమమ్ । పుత్రం ప్రక
 మజం లభ్యై జనసీ నాభ్యనన్తత ॥ ౫ ॥ గృహే గృహే రుదన్త్యశ్చ భర్తారం గృప
 మాగతమ్ । వ్యగర్హయన్త దుఃఖార్తా వాగ్విస్తౌతైర్నిధివ ద్విచాః ॥ ౬ ॥ కింసు తేషా

గృహాగార్యం కిందారై కింధనేనవాపుతైర్వా కింనుభైర్వాపి యేనపశ్యన్తి రా
 ఘవమ్ ॥ ౭ ॥ ఏక స్స త్పురుషో లోకే లక్ష్మణ సహసీతయా యోఽనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం
 రామం పరిచరన్వనే ॥ ౮ ॥ ఆపగాః కృతపుణ్యాస్తాః పద్మిన్యశ్చ సరాంసిచ । యేషు
 స్నాన్యతి కాకుత్స్థో విగాహ్యా నలిలం శుచి ॥ ౯ ॥ శోభయిష్యన్తి కాకుత్స్థ మటప్ర్యా
 రమ్యకాననాః । ఆపగాశ్చ మహానూపా స్సానుమన్తశ్చ పర్వతాః ॥ ౧౦ ॥ కాననంవాపి
 శైలంవాయం రామోఽభిగమిష్యతిప్రియాతిథిమివ ప్రాప్తం నైసం శత్రుస్త్యన్త్యన్తి
 తుమ్ ॥ ౧౧ ॥ విచిత్రకుసుమాపీడా బహుమజ్జరిధారిణః । రాఘవం దర్శయిష్యన్తి
 సగాభిమరశాలినః ॥ ౧౨ ॥ అకాలేచాపి ముఖ్యాని పుష్పాణిచ ఫలానిచ । దర్శయి
 ష్యన్త్యన్తుశ్చాద్గిరయో రామ మాగతమ్ ॥ ౧౩ ॥ ప్రప్రవిష్యన్తి తోయాని విమ
 లాని మహీధరాః । విదర్శయన్తౌ వివిధాన్భూయశ్చిత్రాంశ్చ నిర్భరా ॥ ౧౪ ॥ పాద
 పాః పర్వతాగ్రేషు రమయిష్యన్తి రాఘవమ్ । యత్ర రామో భయం నాత్ర నాస్తి
 తత్ర పరాభవః ॥ ౧౫ ॥ సహి శూరో మహాబాహుః పుష్టో దశరథస్యచ । పురా
 భవతి నౌ దూరా దనుగచ్ఛామ రాఘవమ్ ॥ ౧౬ ॥ పాదచ్ఛాయా సుఖా భర్తుస్తాదృ
 శస్య మహాత్మనః । సహి నాథో జనన్యాస్య సగతి స్సపరాయణమ్ ॥ ౧౭ ॥ వయం పరి
 చరిష్యామ స్సీతాం యూయంతు రాఘవమ్ । ఇతి పౌరస్త్రియో భర్తృ మఖిరార్తా
 స్తత్తదబ్రువత్ ॥ ౧౮ ॥ యష్టాకం రాఘవౌఽరణ్యే యోగక్షేమం విధాన్యతినీతా
 నారీజనన్యాస్య యోగక్షేమం కరిష్యతి ॥ ౧౯ ॥ కోన్వనే నాప్రతీతేన సోత్కృణ్ణితజనే
 నచ । సంప్రీయే తామనౌక్షణ్యేన వాసేన హృతచేతసా ॥ ౨౦ ॥ కైకేయ్యా యదిచే
 ద్రాజ్యం స్యా దధర్మ్య మనాథవత్ । సహి నౌ జీవితేనాథగీ కుతః పుత్రైః కుతోధనైః ॥
 యయా పుత్రశ్చ భర్తాచ త్యక్తా వై శ్వర్య కారణాత్ । కంసా పరిహరేదన్యం కైకేయీ
 కులసాంసనీ ॥ ౨౧ ॥ కైకేయ్యా న వయం రాజ్యే భృతకా నివసేమహిజీవన్త్యా జాతు
 జీవన్త్యః పుత్రైరపి శపామహే ॥ ౨౨ ॥ యా పుత్రం పార్థివేన్ద్రస్య ప్రవాసయతి
 నిర్భృణా । కస్తాం ప్రాప్య సుఖం జీవే దధర్మ్యాం దుష్టచారిణీమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఉపన్రతమిదం
 సర్వ మనాలబ్ధ మనాయకమ్ । కైకేయ్యాహి కృతే కృత్స్నం వివాశ ముపయాన్యతి ॥
 సహి ప్రవృజితే రామే జీవిష్యతి మహీపతిః । మృతే దశరథస్య క్తం విలాప స్తదనన్త
 రమ్ ॥ ౨౪ ॥ తే విషం పిబతాఽలోద్య త్షీణపుణ్యా స్సుదుర్గతాః । రాఘవంవాఽను
 గచ్ఛన్త్య మశ్రుతింవాపి గచ్ఛత ॥ ౨౫ ॥ మిథ్యాప్రవాజితో రామ ససీత సహ
 లక్ష్మణః । భరతే సన్నిపృష్టౌ స్స సానికే పశపూ యథా ॥ ౨౬ ॥ పూర్ణచంద్రినస
 శ్శ్యామో గూఢజత్రు రిన్ద్రమః । బాహుః పద్మాక్షో రామో లక్ష్మణపూర్వజః ॥
 పూర్వాభిభాషీ మధుర స్సత్యవాదీ మహాబలః । సామ్యశ్చ సర్వలోకస్య చంద్రివ త్ప్రియ

దర్శనః || ౩౦ || నూనం పురుషశార్దూలో మత్తమాత్యజవిక్రమః శోభయిష్యత్యరణ్యాని
 విచరణ స మహారథః || ౩౧ || తా స్తథా విలపన్త్యస్తు నగరే నాగరస్త్రియః | చుక్రుశు
 ద్దగ్ధిఖం స్తప్తా మృత్యోరివ భయాగమే || ౩౨ || ఇత్యేవం విలపన్తీనాం స్త్రీణాం వేశ్యసు
 రాఘవమ్ | జగా మా స్తం దినకరో రజనీచాభ్యవర్తత || ౩౩ || నష్టజ్వలనసంపాతా
 వ్రశాంతాధ్యాయసత్కథా | తిమిరేణాభిలిప్తేవ సా తదా నగరీ బభౌ || ౩౪ || ఉపశాంత
 వశిష్టశ్యా నష్టహర్షా నిరాశ్రయా | అయోధ్యా నగరీ చాసీ న్నష్టతారమివామ్బరమ్ ||
 తథా స్త్రియో రామనిమిత్తమాతురాయథా సుతే భౌతరివా వివాసితే | విలప్య దీనా
 దురుదు ర్విచేతసన్సుతై ర్ద్వితాసా మధిగోపి సోఽభవత్ || ౩౫ || ప్రశాన్తగీతోత్స
 వన్పుత్రవాదనా వ్యపాస్తహర్షా పిహితాపణోదయా | తదా హ్యయోధ్యా నగరీ
 బభూవ సా మహార్ణవ స్సంక్షిపితోదకో యథా || ౩౬ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండేఽష్ట
 చత్వారింశస్సర్గః.

రామోఽపి రాత్రిశేషేణ తేనైవ మహా దస్తరమ్ | జగామ పురుషవ్యాఘ్రగి
 పితు రాజ్ఞా మనుస్మరణ || ౧ || తద్దైవ గచ్ఛత స్తస్య వ్యపాయా ద్రజసిశివా | ఉపాస్య
 స శివాం సభ్యాం విషయా స్తం వ్యగాహత్ || ౨ || గ్రామా నివృత్తప్రసీమాంతా న్సుష్మి
 తాని వనానిచ | పశ్యన్నతియయా శీఘ్రం శనై రివ హయోత్తమైః || ౩ || శృణ్వ
 న్వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినామ్ | విగర్హతాంచ కై కేయీం కూ)రాం
 కూ)రేణ కర్కణా || ౪ || రాజానం ధిగ్దశరథం కామస్య వశ మాస్థితమ్ | హా నృశం
 సాఽద్య కై కేయీ పాపా పాపానుబన్ధినీ || ౫ || తీక్ష్ణా సమ్భిన్నమర్యాదా తీక్ష్ణకర్కణి
 వర్తతే | యా పుత్ర మిదృశం రాజ్ఞగి ప్రవాసయతి ధార్తి కమ్ || ౬ || వనవాసే మహా
 ప్రాజ్ఞం సానుక్రోశం జితేంద్రియమ్ | కథం నామ మహాభాగా సీతా జనకనన్దినీ || ౭ || సదా
 సుఖేష్వభిరతా దుఃఖాస్య సుభవిష్యతి | అపహా దశరథో రాజా నిస్సేహ స్వసుతం
 ప్రియమ్ || ౮ || ప్రజానా మనఘం రామం పరిత్యక్తు మిహేచ్ఛతి | ఏతా వాచో మను
 ష్యాణాం గామిసంవాసవాసినామ్ || ౯ || శృణ్వన్నతియయా వీరగో నలూ న్మోస
 లేశ్వరః | తతో వేదశుశ్రిం నామ శివవారివహం నదీమ్ || ౧౦ || ఉత్తీర్యాభిముఖగి
 ప్రాయా దగన్త్యాధ్యుషితాం దిశమ్ | గత్వాతు సుచిరం కాలం తత శ్శీతజలం నదీమ్ ||
 గోమతీం గోయతానూపామతర త్సాగరజ్గమామ్ | గోమతీం చాప్యతిక్రమ్య రాఘవ
 శ్శీఘ్రగై ర్హయైః || ౧౧ || మయూరహంసాభి రుతాం తతార స్యన్దికాం నదీమ్ | సమహీం
 మనునా రాజ్ఞా దత్తా మిత్యాకవే పురా || ౧౨ || స్థితాం రాష్ట్రావృతాం రామో
 వై దేహీ మన్వదర్శయత్ | సూత ఇత్యేవచాభావ్య సారథిం తమభీక్ష్యశః || ౧౩ || హంస
 మ తసగిర శ్రీమూ నువాచ పురుషర్షభః | కదాఽహం పునరాగమ్య సరయూవో

శ్రీమద్రామాయణ అయోధ్యాకాండ పంచాశకం

పుష్పితే వనే॥ ౧౫ ॥ మృగయాం పర్యటిష్యామి మాత్రాపిత్రాచ సజ్జతః॥ రాజన్వీణాంహి
లోకేఽస్మిన్ రత్యర్థం మృగయా వనే॥ ౧౬॥ కాలే వృతాం తాం మనుజై ర్ధన్వినా మభి
కాక్ష్యే తామనాత్యర్థ మభికాక్ష్యామి మృగయాం సరయావనే॥ ౧౭ ॥ రతి వ్యేషాఽ
తులా లోకే రాజర్షి గణసమృతా । స త మధ్యాన మైశ్వర్యక స్సూతం మధురయా గిరా॥
తం తమగ్ధ మభిపేత్య యయా వాక్య ముదీరయ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా కాండే ఏకో
సపశ్చాశస్సర్గః.

విశాలా న్మోసలా న్రమ్యా న్యాత్వా లక్ష్మణపూర్వజః॥ అయోధ్యాభిముఖో
ధీమా న్నావిజ్వలి ర్వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఆపృచ్ఛే త్వాం పురీశ్రేష్ఠే కాకుత్స్థ పరి
చాలితే । దైవతానిచ యాని త్వాం పాలయన్త్యావసన్తివ ॥ ౨ ॥ నివృత్తవనవాస
స్తావమస్మిణో జగతీపతేః । పున ర్ద్విత్వామి మాత్రాచ పిత్రాచ సహ సజ్జతః ॥ ౩ ॥
తతో రుధిరతామూర్ఖో భుజముద్యమ్య దక్షిణమ్ । అశ్రుపూర్ణముఖో దీనోఽబ్రవీ
జ్జానపదం జనమ్ ॥ ౪ ॥ అనుక్రోశో దయాచైవ యథార్థం మయి వః కృతః । చిరం
దుఃఖిన్య పావీయో గమ్యతా మర్థసిద్ధయే ॥ ౫ ॥ తేఽభివాద్య మహాత్మానం కృత్వా
చాపి ప్రదక్షిణమ్ । విలపంతా సరా ఘోరం వ్యతిష్ఠన్త క్వచిత్ తత్త్వచిత్ ॥ ౬ ॥ తథా
విలపతాం తేషా మతృస్తానాం చ రాఘవః । అచక్షు ర్విషయం ప్రాయా ద్యథాఽర్కః
క్షణదాముఖే ॥ ౭ ॥ తతో ధాన్యధనోపేతా న్దానశీలజనాః శివాః । అకుతశ్చిద్భయా
నౌమాన్యం శైచిత్రయూపసమాపుతాః ॥ ౮ ॥ ఉద్యానామృగవనోపేతా సమృన్న సలి
లాశయాః । తుప్తపుష్పజనాకీర్ణాగోకులాకులసేవితాః ॥ ౯ ॥ లక్ష్మణీయా స్త రేన్ద్రాణాం
బ్రహ్మఘోషాభినాదితాః । రథేన పురుషవ్యాఘ్రుగోసలానత్యవ ర్తత ॥ ౧౦ ॥ మధ్యేన
ముదితం స్థితం రమ్యోద్యానసమాకులమ్ । రాజ్యం భోగ్యం సరేన్ద్రాణాం యయా
ధృతిమతాం వరః ॥ ౧౧ ॥ తత స్త్రిపథగాం దివ్యాం శివతోయా మశైవలామ్ । దదర్శ
రాఘవో గజ్ఞాం పుణ్యా మృషినిపేవితామ్ ॥ ౧౨ ॥ ఆశ్రమై రవిదూరస్థైః శ్రీమద్భి
స్సమలజ్జతామ్ । కాలేఽస్పరోభి ర్హృష్టాభి స్సేవితామ్భూహృదాం శివామ్ ॥ ౧౩ ॥
దేవదానవగర్భరై వ్యకిన్నరై రుపశోభితామ్ । నానాగర్భర్వమృభి స్సేవితాం సతతం
శివామ్ ॥ ౧౪ ॥ దేవాఽక్రీడతతాకీర్ణా దేవోద్యానతాయుతాం । దేవార్థమాకాశ
గమాం విఖ్యాతాం దేవపద్మినీమ్ ॥ ౧౫ ॥ జలాఘాతాట్టహాసాగ్రా ఫేననిర్మలహాసినీమ్ ।
క్వచి ద్వేషకృతజలాం క్వచి దావ ర్తశోభితామ్ ॥ ౧౬ ॥ క్వచిత్ స్తిమితగమ్భీరాం క్వచి
ద్వేగజలాకులామ్ । క్వచి ద్భూభరనిఘోషాం క్వచి రైభరవనిన్వనామ్ ॥ ౧౭ ॥ దేవ
సజ్జాపుతజలాం నిర్మలోత్పలశోభితామ్ । క్వచిదాభోగపురినాం క్వచిన్నిర్మలవాలు
కామ్ ॥ ౧౮ ॥ హంససారససంఘుష్టా చక్రవాకోపకూజితామ్ । సదా మదైశ్చ

విహగై రభినన్నాదితాస్తరామ్ || ౧౯ || క్వచి త్తీరమహై ర్వృక్షై ర్కాలాభిరవ శోభితామ్ | క్వచిత్సుఖోత్పలచ్ఛన్నాం క్వచిత్పద్మవనాఫలామ్ || ౨౦ || క్వచిత్కుముదపద్మైశ్చ కుట్టలై రుపశోభితామ్ | నానాపుష్పరజోద్వసంతాం సమదామిపచ క్వచిత్ || ౨౧ || వ్యపేతమలసంక్లాతాం మణినిర్మలదర్శనామ్ | దిశాగజై ర్వనగజై ర్నైశ్చైశ్చ వరహరణైః || ౨౨ || దేవౌపవాప్యైశ్చ ముహు సున్నాదితవనాస్తరామ్ | ప్రమదామివ యత్నేన భూషితాం భూషణోత్తమైః || ౨౩ || ఫలైః కి పుష్పైః కి సలయై ర్వృతాం గుత్తై ర్దివ్యజై స్తథా | శింశుమారై శ్చ నక్తైశ్చ భుజశ్చైశ్చ నిషేవితామ్ || ౨౪ || విష్ణుపాదచ్యుతాం దివ్యా మపాపం నాపనాశినీమ్ | తాం శబ్దరజటాజూటా ద్భృష్టాం సాగరతేజసా || ౨౫ || సముద్రమహిషీం గజ్ఞాం సారసక్రాశ్చనాదితామ్ | ఆసాద మహాబాహుశ్శృంగీభేరపురం ప్రతి || ౨౬ || తా మూర్తికలిలావరా మన్వవేక్ష్య మహారథః | నుమ స్త్రీ మబ్రవీ త్సూత మిహౌపాద్య వసామహే || ౨౭ || అవిదూరా దయం నద్యా బహుపుష్పప్రవాళవాన్ | సుమహా నిజుదీవుత్తో వసామోఽత్యై వ సారథే || ౨౮ || ద్రక్ష్యామ సురితాం శ్రేష్ఠాం సమ్రాన్యసలిలాం శివామ్ | దేవదానవగర్ధవృష్ణగమానుషపక్షిణామ్ || ౨౯ || లక్ష్మణశ్చ సుమ స్త్రీశ్చ బాధ మిత్యేవ రాఘవమ్ | ఉక్త్వా త మిజుదీవుత్తం తదోపయయత్సర్వమైః || ౩౦ || రామోఽభియాయ తం రమ్యం పృథ మిత్వా కుసన్దనః | రథా దవాతర త్తస్మా త్సభార్య సహలక్ష్మణః || ౩౧ || సుమన్త్రోఽప్యవతీర్యాస్తాన్త్రోచయిత్యాహయో త్రమాన్ | పృథములగతం రామ ముపతస్థే కృతాఞ్జలిః || ౩౨ || తత్ర రాజా గుహూ నామ రామస్యాఽత్మ సమ స్సఖా | నిషాదజాత్యో బలవాన్ స్థపతిశ్చేతివిశ్రుతః || ౩౩ || స శ్రుత్వా పురుషవ్యాఘ్రం రామం విషయ మాగతమ్ వృద్ధాః పరివృతోఽమాత్యైః శ్శాతిభిశ్చాభ్యుపాగతః || ౩౪ || తతో నిషాదాధిపతిః దృష్ట్వా దూరా దుపస్థితమ్ | సహసామిత్రిణా రామ స్సమాగచ్ఛద్దుహేన సః || ౩౫ || తమార్త సమృరిష్వజ్య గుహూ రాఘవ మబ్రవీత్ | యథాఽయోధ్యా తథేయ తే రామ కిం కరవాణి తే || ౩౬ || ఈదృశంహి మహాబాహూ కః ప్రాప్య త్యతిధిప్రియమ్ | తతో గుణవదన్నాద్య ముపాదాయ పృథగ్వీధమ్ || ౩౭ || అర్ఘ్యం చో నయన్తి ప్రం వాక్యం చేద మువాచహ | స్వాగతం తే మహాబాహూ తవేయ మఖిల మహి || ౩౮ || వయం పీష్వా భవాన్భర్తా సాధు రాజ్యం ప్రశాధి నః | భక్ష్యం భోజ్యం పేయంచ లేహ్యం చేద ముపస్థితమ్ || ౩౯ || శయనానిచ ముఖ్యాని వాజినాం ఖనంచ తే | గుహ మేవం బ్రువాణంతు రాఘవశ్చ ప్రత్యువాచహ || ౪౦ || అర్చితాస్త్రైః సామాశ్చ బవతా సర్వథా వయమ్ | పద్భ్యా మభిగమాంచైవ స్నేహసందర్శనేన

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే షట్పఞ్చాంగము

భూభాగం సాధు వీనాభ్యాం వీడయ న్వాక్య మబ్రవీత్ ప్రదిష్ట్యా త్వాం గుహ పశ్యామి
 అరోగం సహజాన్ధవైః || ౪౨ || అపి తే కుశలం రాష్ట్రే మిత్రేషు చ ధనేషుచ |
 యత్త్విదం భవతా కించిత్ప్రీత్యా సముపకల్పితమ్ || ౪౩ || సర్వం తదనుజానామి సహా
 వర్తే ప్రతిగ్రహే | కుశవీరాజనధరం ఫలమూలాశినంచ మామ్ || ౪౪ || విధి ప్రణి
 హితం ధర్మే తాపసం వనగోచరమ్ | అశ్వానాం ఖాదనే నాహ మగ్ధీ నాన్యేన కేనచిత్ ||
 ఏతావతాఽత్ర భవతా భవిష్యామి సుపూజితః | ఏతేహి దయితా రాజ్ఞః పితౄ ర్దశర
 ధన్య మే || ౪౫ || ఏతై స్సువిహితై రతై ర్భవిష్యామ్యహ మర్చితః | అశ్వానాం ప్రతి
 పాసంచ ఖాదనంచై న సోఽన్వశాత్ || ౪౬ || గుహ స్తత్రైవ పురుషాం స్త్వంతం దీయ
 తామితి | తతశ్చిరోత్తరానజ్ఞ స్సన్ధ్యా మన్వాస్య పశ్చిమామ్ || ౪౭ || జలమేవాఽదదే
 భోజ్యం లక్ష్మణేనాఽహృతం స్వయమ్ | తస్య భూమా శయానస్య పాదౌ ప్రత్యశ్య
 లక్ష్మణః || ౪౮ || సభార్యస్య తతోఽభ్యేత్య తక్థా పృథ్వి ముపాశ్రితః | గుహేవాఽపి
 సహసూతేన సామిత్రి మనుభాషయత్ || ౪౯ || అన్వజాగ్ర తతో రామ మప్రమత్తో ధ
 నుర్ధరః | తథా శయానస్య తతోఽస్య క్షీమతో యశస్వినౌ దాశరథే ర్మహాత్మనః | అదృ
 ష్టమగ్నిస్య సుఖోచితస్య సా తదా న్యతీయాయ చిరేణ శర్వరీ || ౫౦ || ఛత్రీ శ్రీమదయో
 ధ్యా కాండే షట్పఞ్చాంగము.

తం జాగ్రత మదమేషున భౌతు రథాయ లక్ష్మణః || గుహ స్సన్తాపసంతప్తో గాఘ
 వం వాక్య మబ్రవీత్ || ౧ || ఇయం తాత సుఖా శయాస్య త్వదర్థ ముపకల్పితా | ప్రత్యా
 శ్వసిహి సాధ్వస్యాం రాజపుత్ర యథాసుఖమ్ || ౨ || ఉచితోఽయం జన సర్వస్య క్షేత్రా
 నాంత్యం సుఖోచితః | గుప్తస్థం జాగరిష్యామః కాకుత్స్థస్య వయం నిశామ్ || ౩ || సహా
 రామా త్ప్రియతమా మమా స్తి భువి కశ్చన | బ్రవీమ్యేతదహం సత్యం సత్యేనై వచ
 తే శపే || ౪ || అస్య ప్రసాదా దాశంసే లోకేఽస్మిన్సుమహా ద్యశః | ధర్మావా ప్తించ విపులా
 మర్థావా ప్తించ కేవలాం || ౫ || సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహసీతయా |
 రక్షిష్యామి ధనుష్పాణి సర్వతో జ్ఞాతిభి స్సహా || ౬ || సహమేఽవిదితం కించి ద్వనేఽస్మిం
 శ్చ రత స్సదా | చతురజ్ఞం హ్యపిబలం సుమహాత్మనసహే మహి || ౭ || లక్ష్మణ స్తం తదో
 వాఘ రక్ష్యమాణా స్త్వయాఽనఘనాత్ర భీతా వయం సర్వే ధర్మమేమానుపశ్యతా ||
 కథం దాశరథౌ భూమా శయానే సహ సీతయా | శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధం జీవితంవా
 సుఖాని వా || ౮ || యో న దేవాసురై స్సరై ర్విశ్వకర్మః ప్రసహితుం యుధి | తం పశ్య
 గుహ సంవిష్టం తృణేషు సహసీతయా || ౯ || యో మ స్త్రుతపసా లభో వివిధై శ్చ పి
 శ్రమైః | ఏకో దశరథస్యేష్టః పుత్ర స్సదృశలక్షణః || ౧౦ || అస్మిన్ప్రేక్షతే రాజా
 నచిరం వర్తయిష్యతి | విధవా మేదిసీ నూనం క్షిప్ర మేవ భవిష్యతి || ౧౧ || వినద్య

నుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః నిర్ఘోషోపరతః చాలో మనస్య రాజనివేశనమ్ |
 కాసల్యాచైవ రాజాచ తథైవ జనసి మమ | నాశంసే యది జీవన్తి సర్వే తే శర్వరీ
 మిమామ్ | ౧౮ || జీవేదపిహ మే మాతా శత్రుస్మన్యాస్వేషాయా | తద్దుగ్ధం యత్తు
 కాసల్యా వీరసూ ర్వివశిష్యతి || ౧౯ || అనుర క్తజనాకీర్ణా సుఖ లోక ప్రియావహా
 రాజవ్యసనసంసృష్టా సా పురీ వినశిష్యతి || ౧౯ || కథం పుత్రం మహాత్మానం జ్యేష్ఠం
 ప్రియ మవశ్యతః | శరీరం ధారయిష్యన్తి ప్రాణా రాజ్ఞో మహాత్మనః || ౧౯ || వినష్టే
 సృపతే పశ్చాత్కాసల్యా వినశిష్యతి | అనంతరం చ మాతాపి మమ నాశ ముపైష్యతి ||
 అతిక్రాంత మతిక్రాంత మనవాప్య మనూరథమ్ | రాజ్యే రామ మనిశీష్య పితా మే
 వినశిష్యతి || ౧౯ || సిద్ధాధాగి పితరం పుత్రం తస్మిన్కాలేఽపుష్పపథితే ప్రేతకార్యేషు
 సర్వేషు సంస్కరిష్యన్తి భూమివమ్ || ౨౦ || రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్త మహా
 పథమ్ | హర్ష్యప్రాసాదసమ్పన్నాం గణికావరశోభితామ్ || ౨౧ || రథాశ్వగజసమ్భా
 థాం తూర్యనాదవినాదితామ్ | సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులామ్ || ౨౨ ||
 ఆరామోద్యానసమ్పన్నాం సమాజోత్సవశాలినీమ్ | సుఖతా విచరిష్యన్తి రాజధానీం
 పితు ర్మమ || ౨౩ || అపి జీవేద్దశరథో వనవాసా త్సున ర్వయమ్ | ప్రత్యాగమ్య మహా
 త్మాన మపి పశ్యేమ సువ్రతమ్ || ౨౪ || అపి సత్య ప్రతిజ్ఞేన సార్థం కుశలినా వయమ్ | నివృత్తే
 వనవాసేఽస్మిన్నయోధ్యాం ప్రవిశేమహి || ౨౫ || పరిదేవయమానస్య దుఃఖా ర్తస్య
 మహాత్మనః | తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వరీ సాఽత్యవ ర్తత || ౨౬ || తథాహి సత్యం బ్రువతి
 ప్రజాహితేన రేన్ద్రపుత్రే గురుసాహృదాద్గుహః | ముమోచ బాష్పం వ్యసనాభిషీడితో
 జ్వరాతురో నాగఞ్చ వ్యథాతురః || ౨౭ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకపాశ్చశస్సర్గః.

ప్రభాతాయాస్తు శర్వర్యాం పృథువక్షా మహాయశాః | ఉవాచ రామ స్సామి
 త్రిం లక్ష్యణం శుభలక్షణమ్ || ౧ || భాస్కరోదయకాలోఽయం గతా భగవతీ నిశా |
 అసానుకృష్టో విహగః కోకిలస్తాత కూజతి || ౨ || బర్హిణానాంచ నిర్ఘోష శృంగాయతే
 నదతాం వనే | తరామ జాహ్నువీం సౌమ్య శీఘ్రగాం సాగరజమామ్ || ౩ || విజ్ఞాయ
 రామస్య వచ స్సామి త్రిర్నిత్రనన్దనః | గుహమామ స్త్ర్యసూతంచ సోఽతిష్ఠ ద్భాగితు
 రగ్రతః || ౪ || సతు రామస్య వచనం నిశమ్య ప్రతిగృహ్య చాన్యపతి స్తూర్ణ మాహూయ
 సచివానిద మబ్రవీత్ || ౫ || అస్య వాహనసంయుక్తాం కర్ణగ్రహవతీం శుభామ్ | సుప్ర
 తారాం దృఢాం తీర్థే శీఘ్రం నావ ముపాహర || ౬ || తం నిశమ్య గుహాదేశం గుహ
 మాత్యగణో మహాః | ఉపాహ్య రుచిరాం నావం గుహాయ ప్రత్యవేదయత్ || ౭ || తతః
 సుప్రాజ్వలి ర్భూత్వా గుహా రాఘవ మబ్రవీత్ | ఉపస్థితేయం నౌద్దేవ భూయఃకి
 కరవాణి తే || ౮ || తవామరసుత ప్రఖ్య తర్తుం సాగరగాం నదీమ్ | నౌ రియం పురుష

వ్యాఘ్ర తాం త్వమారోహ సువ్రతః॥ అథోవాచ మహాతేజ రామో గుహ మిదం
 వచః॥ కృతకామోఽస్మి భవతా శ్రీఘ్ర మారోవ్యతామితి॥ ౧౦॥ తతః కలాపా స్సన్నత్యా
 ఖడ్గో బద్ధావచ ధన్వినా । జగ్మతు క్షేన తౌ గజ్ఞాం సీతయాసహ రాఘవా ॥ ౧౧ ॥
 రామమేవతు ధర్మజ్ఞ ముపగమ్య విసీతవత్ కిమహం కరవాణీతి సూతః ప్రాజ్ఞలిరబ్ర
 వీత్ ॥ ౧౨ ॥ తతోఽబ్రవీ ద్దాశరథి స్సుమన్త్రం స్మృతస్క రేణో త్తమదక్షిణానుమన్త్ర
 శీఘ్రం పునరేవ యాహి రాజ్ఞ స్సకాశే భవ చాప్రమ త్సః॥ ౧౩ ॥ నివ ర్తస్వేత్యువాచైవ
 మేతావధి కృతం మమ । రథం విహాయ పద్భ్యాంతు గమిష్యామి మహావనమ్ ॥ ౧౪ ॥
 ఆత్మనం త్వభ్యనుజ్ఞాత మవేత్సోఽర్థ స్ససారథిః॥ సుమన్త్రః పురుషవ్యాఘ్రమైత్వా
 క మిద మబ్రవీత్ ॥ ౧౫ ॥ నాతిక్రాన్త స్తమిదం లోకే పురుషేదేహా కేనచిత్ । తవ సభా
 తృభార్యస్య వాసః ప్రాకృతవద్యనే ॥ ౧౬ ॥ సమన్తే బ్రహ్మచర్యేఽస్తి స్వశీతేవా
 ఘోదయః । మూర్ధవార్జనయోర్వాపి త్వాం చేద్యస్సన మాగతమ్ ॥ ౧౭ ॥ సహ
 రాఘవ వై దేహ్య భౌత్రాచైవ వనే వనః । త్వం గతిం ప్రాప్స్యసేవీర శ్రీమోకాం
 స్తు జయన్నివ ॥ ౧౮ ॥ వయంఖలు హతా రామ యే త్వయా పుష్పవశ్శ్చితాః ।
 కై కేయూ వశ మేష్యామః పాపాయా దుఃఖభాగినః ॥ ౧౯ ॥ ఇతి బ్రువ న్నాత్మసమం
 నుమన్త్ర స్సారథి స్తదా । దృష్ట్వా దూరగతం రామం దుఃఖార్తో రురుదే చిరమ్ ॥ ౨౦ ॥
 తతస్తు విగతే బాష్పే సూతం స్ఫుప్తోదకం శుచిమ్ । రామస్తు మధురం వాక్యం పునః
 పున రువాచ తమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఇత్సోకూణాం త్వయా తుల్యం సుహృదం నౌపలభ్యయే ।
 యథా దశరథో రాజా మాం న శోచే త్రథా కురు ॥ ౨౨ ॥ శోకోపహతచేతాశ్చ పృథశ్చ
 జగతీపతిః । కామభారావసన్నశ్చ తస్మా దేత ద్భృమీమ తే ॥ ౨౩ ॥ యద్యదాజ్ఞాపయే
 త్కించి త్సమహాత్మా మహీపతిః । కై కేయూః ప్రియకామార్థం కార్యం తదవికాం
 త్షయా ॥ ౨౪ ॥ ఏతదర్థం హి రాజ్యాని ప్రశాసతి నరేశ్వరాః । యదేహం సర్వకృత్యేషు
 మనౌ నప్రతిహన్యతే ॥ ౨౫ ॥ యద్యథా సమహారాజో నాభీక మధిగచ్ఛతి । నచ
 తామ్యతి దుఃఖేన సుమన్త్ర కురు తత్తథా ॥ ౨౬ ॥ అదృష్టదుఃఖం రాజానం పృథ మా
 ర్యం జితేద్వియమ్ । బూరియా స్త్వ మభివాద్యైవ మమ హేతో రిదం వచః ॥ ౨౭ ॥
 నై వాహ మనుశోచామి లక్ష్మణో నచ మైథిలీ । అయోధ్యాయా శ్చ్యుతా శ్చేతి వనే
 వత్సాన్యమహే తిచ ॥ ౨౮ ॥ చతుర్దశసు వక్షేషు నిపృత్రేషు పునః పునః । లక్ష్మణం
 మాంచ సీతాంచ ద్రక్ష్యసి ధీప్ర మాగతా ॥ ౨౯ ॥ ఏవ ముక్త్యాతు రాజానం మాత
 రంచ సుమన్త్రమే । అన్యాశ్చ దేవీ సహితాః కై కేయీంచ పునః పునః ॥ ౩౦ ॥ ఆరో
 గ్యం బూరిహి కాసల్యా మథ పాదాభివందనమ్ । సీతాయా మమ చాఽర్యస్య వచనా
 ల్లక్ష్మణస్యచ ॥ ౩౧ ॥ బూరియాశ్చహి మహారాజం భరతం ధీప్ర మానయ । ఆగతశ్చాపి

భరతః స్థాభ్యో నృపమతే వదే || ౩౨ || భరతంచ పరిష్కృజ్య యావరాజ్యేఽభిషిచ్యచ |
 అన్యత్సన్తాపజం దుఃఖం సత్వా మభిభవిష్యతి || ౩౩ || భరత శ్చాపి వక్త్రాఽయథా
 రాజనివర్తసే | తథా మాతృషు వర్తేథా సుర్వాస్తేహావిశేషతః || ౩౪ || యథాచ
 తవ కైకేయా సుమిత్రాచ విశేషతః | తథైవ దేవీ కాసల్యా మమ మాతా విశేషతః ||
 తాతస్య ప్రియకామేన యావరాజ్య మవేక్షతా | లోకయో రుభయో శ్శక్యం త్వ
 యాయ త్సుఖ మేధితుమ్ || ౩౫ || నివర్త్య మామో రామేణ సుమన్త్ర శ్శోకకర్మితః |
 తత్సర్వం వచనం శ్రుత్వా స్నేహ త్కృత్ మబ్రవీత్ || ౩౬ || యదహం నౌపచా
 రేణ బూరియాం స్నేహ దవిక్లబః | తత్తమానితి తత్తావ ద్వాక్యం త్వం క్షన్తు మర్హసి ||
 కథంహి త్వద్విహీనోఽహం ప్రతియాన్యామి తాం పురీమ్ | తవతావ ద్వియోగేన
 పుత్రశోకాకులామివ || ౩౭ || సరామమపి తావ న్నేరథం దృష్ట్వా తదా జనః | వినా
 రామం రథం దృష్ట్వా విదీర్యేతాపి సాపురీ || ౪౦ || దైన్యం హి నగరీ గచ్ఛేద్దృష్ట్వా
 శూన్య మిమం రథమ్ | సూతావశేషం స్వం పైన్యం హతవిరమీవాఽహవే || ౪౧ || దూ
 రేఽపి నివసంత త్వం మానసేనాగ్రతఃస్థితమ్ | చిన్తయన్త్యోఽద్య నూనం త్వం
 నిరాహారాః కృతాః ప్రజాః || ౪౨ || దృష్టం తద్ధి త్వయా రామ యాదృశం త్వత్ప్రివా
 సనే | ప్రజానాం సంకులం పుత్రం త్వచ్ఛోకక్లాన్తచేతసామ్ || ౪౩ || ఆర్తనాదోహి
 యః పారై ర్ముక్త స్తద్విప్రవాసనే సరథం మాం నిశామ్యైవ కుర్య శ్శతగుణం తతః ||
 అహం కించాపి వత్సామి దేవీ తవ సుతో మయా | నీతోఽసౌ మాతులకులం సన్తా
 పం మాకృణా ఇతి || ౪౪ || అసత్యమపి నై వాహం బూరియాం వచన మీదృశమ్ |
 కథ మప్రియమేవాహం బూరియాం సత్యమిదం వచః || ౪౫ || మమ తావన్నియోగస్థా
 స్తద్విదృఢజనవాహినః | కథం రథం త్వయా హీనం ప్రవక్ష్యన్తి హయో త్రమాః || ౪౬ ||
 తం నశత్యోమ్యహం గన్తు మయోధ్యాం త్వద్భ్రతేఽనఘ | వనవాసానుయానాయ
 మా మనుజ్ఞాతు మర్హసి || ౪౭ || యది మే యాచమానస్య త్యాగమేవ కరిష్యసి
 సరథోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యామి త్వక్త మాత్ర ఇహ త్వయా || ౪౮ || భవిష్యన్తి వనే యా
 తపో విఘ్న కరాణి తే | రథేన ప్రతిబాధిష్యే తాని సత్త్వాని రాఘవ || ౪౯ || త్వత్కృ
 తే న మయాఽవాప్తం రథచర్యాకృతం సుఖమ్ | ఆశంసే త్వత్ప్రతేనాహం వనవా
 కృతం సుఖమ్ || ౫౦ || ప్రసీ దేచ్ఛామితేఽరణ్యే భవతుం ప్రత్యనన్తరః | ప్రీత్యా
 హిత మిచ్ఛామి భవ మే ప్రత్యనన్తరః || ౫౧ || ఇమే చాపి హయా వీర యది తే వనవ
 సినిః పరిచర్యాం కరిష్యన్తి ప్రాప్సున్తి పరమాం గతిమ్ || ౫౩ || తవ శుశ్రూషణం ము
 ధ్నా కరిష్యామి వనే వనః | అయోధ్యాం దేవలోకం వా సర్వథా ప్రజహామ్యహమ్ || ౫౪ ||
 సహి శక్యా ప్రవేష్టుం సా మయాఽయోధ్యా త్వయా వినా | రాజధానీ మహేష్వరస

యథా దుష్కృతకర్తృణా ॥ ౫౫ ॥ వనవాసే తయం ప్రాప్తే మమైవహి మనోరథః |
 యదనేన రథేనై వ త్వాం వహేయం పురీం పునః ॥ ౫౬ ॥ చతుర్దశహి వర్షాణి సహి
 తస్య త్వయా వనే । తుణభూతాని యాస్యన్తి శతసంఖ్యాన్యతోఽన్యథా ॥ ౫౭ ॥
 భృత్యవత్సల తిష్ఠంతంభర్తృపుత్రగతే పథి । భక్తం భృత్యం స్థితం స్థిత్యాం త్వం న
 మాం హతు మర్హసి ॥ ౫౮ ॥ ఏవం బహువిధం దీనం యాచమానం పునః పునః ।
 రామో భృత్యానుకమ్పి తు సుమత్ర మిద మబ్రవీత్ ॥ ౫౯ ॥ జానామి పరమాం
 భక్తిం మయి తే భర్తృవత్సల । శృణువాపి యదన్తం త్వాం ప్రేషయామి పురీమితః |
 నగరీం త్వాం గతం దృష్ట్వా జననీ మే యవీయసీ । కైకేయా స్రత్యయం గచ్ఛేదితి
 రామో వనం గతః ॥ ౬౦ ॥ పరితుష్టాహి సా దేవీ వనవాసం గతే మయి । రాజానం
 నాతిశక్యేత మిధ్యావాదీతి ధార్మికమ్ ॥ ౬౧ ॥ ఏవ మే ప్రథమః కల్పో యదమ్భా మే
 యవీయసీ । భరతారక్షితం స్థితం పుత్రరాజ్య మవాప్నుయాత్ ॥ ౬౨ ॥ మమ ప్రియా
 ర్థం రాజ్యశ్చ సరథ స్త్వం పురీం వ్రజ । సందిప్తశ్చాసి యా నర్థాం స్తాం స్తా న్భూయా
 స్తథా తథా ॥ ౬౩ ॥ ఇతుక్త్వా వచనం సూతం సా న్త్వయిత్యా పునః పునః | గుహంవచ
 న మక్లిబ్ధో రామో హేతుమ ద బ్రవీత్ ॥ ౬౪ ॥ నేదాసీం గుహ యోగ్యోఽయం వాసో
 మే నజనే వనే । అనశ్యం హ్యేత్రమే వాసగి కర్తవ్య స్తద్గతో విధిః ॥ ౬౫ ॥ సోఽహం
 గృహీత్వా నియమం తపస్విజనభూషణమ్ (హితకామగి పితృ ర్భూయ సీతాయా
 లక్ష్మణస్యచ ॥ ౬౬ ॥ జటాగి కృత్వా గమిష్యామి స్యగోభక్షీర మానయ । తత్త్వీరం
 రాజపుత్రాయ గుహః క్షిప్ర ముపాహరత్ ॥ ౬౭ ॥ లక్ష్మణస్యాఽత్తన శ్చైవ రామ
 ప్రేనాకరో జటాగి దీర్ఘబాహు ర్నరవాళభూగి జటిలత్వ మధారయత్ ॥ ౬౮ ॥
 తా తదా చీరవసనా జటామణ్డలధారిణా । అశోభతా మృషిసమూ భ్రాతృకా రామ
 లక్ష్మణౌ ॥ ౬౯ ॥ తతో వై ఖానసం మాన్ద మాస్థిత స్సహ లక్ష్మణః | వీర మాదిప్తవా
 నామ స్సఖాయం గుహ మబ్రవీత్ ॥ ౭౦ ॥ అప్రమత్తో బలే కోశే దుగ్ధే జనపదే
 తథా । భవేథా గుహ రాజ్యం హి దురారక్ష్యతమం మతమ్ ॥ ౭౧ ॥ తత స్తం సమ
 సుజ్ఞాయ గుహ మిత్థ్యకునస్థనః । జగౌమ తూర్ణ మవ్యగ్ర సుభార్య స్సహ లక్ష్మణః ॥
 సతు దృష్ట్వా నదీతీరే నావ మిత్థ్యకునస్థనః । తిత్థిష్ఠ్యశ్శీఘ్రిగాం గజ్ఞా మిదం లక్ష్మణ
 మబ్రవీత్ ॥ ౭౨ ॥ ఆరోహ త్వం సరవాళఘ్రిస్థితాం నావ మిమాం శన్తైః సీతాం చాఽరో
 పయాన్వతుం పరిగృహ్య మనస్వినీమ్ ॥ ౭౩ ॥ స భ్రాతృ శ్యాసనం శృత్యా సర్వమప్ర
 తికూలయత్ ॥ ఆరోప్య మైథిలీం పూర్వ మాకురోహాఽత్తనాం స్తతః ॥ ౭౪ ॥ అథాఽ
 రురోహ తేజస్వీ స్వయం లక్ష్మణపూర్వజః । తతో నిషాదాధిపతిర్దుష్టహూ జ్ఞాతీ నహోద
 యత్ ॥ ౭౫ ॥ రాఘవౌఽపి మహాతేజా నావ మారుహ్య తాం తతః । బ్రహ్మవత్క్షత్ర

వజ్రైః జజూప హిత మాత్మనః || ౭౮ || ఆచమ్య చ యథా శాస్త్రం నదీం తాం సహ
 సీతయా | ప్రాణమ త్ప్రీతిసంతుష్టో లక్ష్మణశ్చామితప్రభః || ౭౯ || అనుజ్ఞాయ సుమ
 న్గ్రంచ సబలం చై వ తం గుహమ్ | ఆస్థాయ నావం రామస్తు చోదయామాస నావి
 కాః || ౮౦ || తతస్త్వే శోచ్యతా సా నాః కర్ణధారసమాహితా | శుభస్ఫ్యవేగాభి
 హతా శీఘ్రం సలిల మత్యగాత్ || ౮౧ || మధ్యంతు సమనుప్రాప్య భాగీరథ్యా స్తస్య
 నిద్రితా | వై దేహీ ప్రాజ్ఞలి ర్భూత్వా తాం నదీ మిదమబ్రవీత్ || ౮౨ || పుత్రో
 దశరథస్యాయం మహారాజస్య ధీమతః | నిదేశం పారయిత్వేమం గగ్లే త్వదభిరక్షితః ||
 చతుర్దశహి వర్షాణి సమగాఃస్యప్య కాననే | భౌత్రాసహ మయాచై వ పునః ప్రత్యా
 గమిష్యతి || ౮౩ || తత స్త్వాం దేవి సుభగే క్షేమేణ పునరాగతాయక్ష్యే ప్రముదితా గగ్లే
 సర్వకామప్రసాదిని || ౮౪ || త్వం హి త్రిపథగా దేవి బ్రహ్మలోకం సమీక్షసే భార్యా చో
 దధిరాజస్య లోకేఽస్త్రి సంప్రదృశ్య సే || ౮౫ || సా త్వాం దేవి సమస్యామి ప్రశంసామి చ
 శోభనే | ప్రాప్తరాజ్యే సరవ్యా ఘ్నీ శివేన పునరాగతే || ౮౬ || గవాం శతసహస్రాణి వస్త్రా
 ణ్యన్నంచ వేశలమ్ | బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రయచ్ఛామి తవ ప్రియదిక్షీర్షయా || ౮౭ || సురాఘట
 సహస్రేణ మాంసభూతౌదనేన చ యక్ష్యే త్వాం ప్రయతా దేవి పురీం పున రుపాగతా ||
 యాని త్వత్ప్రీతవాసీని చై వ తాని వసన్తి చ | తాని సర్వాణి యక్ష్యామి తీర్థాన్యాయత
 నాని చ || ౮౮ || పునరేవ మహాబాహు ర్షయా భౌత్రా చ సంగతః | అయోధ్యాం
 వనవాసాత్తు ప్రవిశత్వనఘోఽనఘే || ౮౯ || తథా సమ్భాషమాణా సా సీతా గజ్ఞా
 మనిద్రితామ్ | దక్షిణా దక్షిణం తీరం క్షిప్ర మేవాభ్యుపాగమత్ || ౯౦ || తీరంతు
 సమన్సుప్రాప్య నావం హిత్యా సరస్వభః | ప్రాతిష్ఠత సహ భౌత్రా వై దేవ్యచపర
 స్తవః || ౯౧ || అథాబ్రవీ స్తహాబాహు సుమిత్రానందవర్ధనమ్ | భవసంరక్షణార్థాయ
 సజనే విజనేఽపివా || ౯౨ || అవశ్యం రక్షణం కార్య మదృష్టే విజనే వనే | అగ్రతో
 గచ్ఛ సామిత్రే సీతా త్వా మనుగచ్ఛతు || ౯౩ || పుష్కతోఽహం గమిష్యామి త్వాం
 చ సీతాం చ పాలయ || అన్యోన్యస్య హి నౌ రక్షా కర్తవ్యా పురుషర్షభ || ౯౪ ||
 సహితా వదతిక్రాంతా సుకరా కాచన క్రియా | అద్య దుఃఖంతు వై దేహీ వనవాసస్య
 వేత్స్యతి || ౯౫ || ప్రణవ్రజనసమ్బాధం క్షేత్రారామ వివర్జితమ్ | వివమంచ ప్రపా
 శంచ వనమద్య ప్రవేక్ష్యతి || ౯౬ || శ్రుత్వా రామస్య వచసం ప్రతస్థే లక్ష్మణోఽ
 గ్రతః | అనన్తరంచ సీతాయా రాఘవౌ రఘునన్దసః || ౯౭ || గతం తు గజ్ఞాపరపార
 మాశు రామం సుమన్త్రః ప్రతతం నిరీక్ష్య | అధ్యప్రకర్షా ద్వినివృత్త దృష్టిర్నమోచ
 బాష్పం వ్యధిత స్తవస్వీ || ౧౦౦ || స లోకపాల ప్రతిమ ప్రభావవాంస్తీర్వా మహతా
 హహా సుహాసదీమ్ | తత స్సమ్మదౌ స్సుభసస్యమాలినః క్రమేణ వత్సాన్మదిత

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే త్రివింశత్యధ్యాయః.

నుసాగమత్ ॥ ౧౦౧ ॥ తౌ తత్ర హత్యాచతురో మహమ్నుగా న్వరాహ మృశ్యం
పుషతం మహారుమ్ । ఆదాయ మేధ్యా త్వరితం బుభుక్షిత్ వాసాయ కాలే
యయతు ర్వనస్పతిమ్ ॥ ౧౦౨ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వివింశత్యధ్యాయః.

స తం వృక్షం సమాసాద్య సన్ధ్యా మన్వాస్య పశ్చిమామ్ । రామో రమయ
తాం శ్రేష్ఠ ఇతి హూవాచ లక్ష్మణమ్ ॥ ౧ ॥ అద్యేయం ప్రథమా రాత్రి ర్యాతా
జనపదా ద్భూహిః । యా సుమ న్తేన రహితా తాం నోత్కణ్ఠితు మ్వసి ॥ ౨ ॥ జాగ
ర్తవ్య మతద్విభ్యా మద్య ప్రభృతి రాత్రిషు । యోగక్షేమాహి సీతాయా వక్రేతే
లక్ష్మణాఽవయోః ॥ ౩ ॥ రాత్రిం కథంచి దేవేమాం సౌమిత్రే వర్తయామహే । ఉపావ
ర్తామహే భూమా వాస్తీర్య స్వయ మాజ్జితైః ॥ ౪ ॥ సతు సంవిశ్య మేదిన్యాం మహా
ర్హశయనోచితః । ఇమా స్సౌమిత్రయే రామో వ్యాజహర కథా శ్శుభాః ॥ ౫ ॥ ధృవ
మద్య మహారాజో దుశిఖం స్వపితి లక్ష్మణ । కృతకామాహి కైకేయీ తుష్టా భవితు
మర్హతి ॥ ౬ ॥ సాహి దేవీ మహారాజం కైకేయీ రాజ్యకారణాత్ । అపి నచ్యావయే
త్ప్రణాదృష్ట్యా భరత మాగతమ్ ॥ ౭ ॥ అనాభశ్చహి వృధశ్చ మయాచైవ వినా
కృతః । కిం కరిష్యతి కామాత్మా కైకేయీవశ మాగతః ॥ ౮ ॥ ఇదం వ్యసన మాలోక్య
రాజశ్చ మతివిభ్రామమ్ । కామపవార్థభర్తాభ్యాం గరియానితి మేమతిః ॥ ౯ ॥ కోహ్య
విద్వాంసపి పుమాన్ ప్రమదాయాః కృతేత్యజేత్ । ఛన్దామవ ర్తినం పుత్త్రం తాతో
మామివ లక్ష్మణ ॥ ౧౦ ॥ సుఖ బల సభార్యశ్చ భరతః కైకేయాసుతః । ముదితా
నోన్మల నేనో యో భోక్ష్యత్యధిరాజవత్ ॥ ౧౧ ॥ సహి సర్వస్య రాజ్యస్య ముఖ
మేకం భవిష్యతి । తాతేవ వయసాతీతే మయి చారణ్య మాస్థితే ॥ ౧౨ ॥ అగ్రధర్మా
పరిత్యజ్య యః కామ మనువర్తతే । ఏవ మాపద్యతే క్షిప్రం రాజా దశరథో యథా ॥
మన్యే దశరథాన్తాయ మమ ప్రవ్రాజనాయచ । కైకేయీ సౌమ్య సమ్ప్రీప్తా రా
జ్యాయ భరతస్యచ ॥ ౧౩ ॥ అపీదాసిం నకైకేయీ సౌభాగ్యమదమోహితా । కౌస
ల్యాంచ సుమిత్రాంచ సమ్ప్రీబాధేత మత్కృతే ॥ ౧౪ ॥ మాస్త మత్కరణా ద్దేవీ
సుమిత్రా దుశిఖ మావసేత్ । అయోధ్యా మితవపత్వం కాల్యే ప్రవిశే లక్ష్మణ ॥ ౧౫ ॥
అహ మేనో గమిష్యామి సీతయా సహ దణ్డకాః । అనాథాయా హి నాథ స్త్వం కౌస
ల్యాయా భవిష్యసి ॥ ౧౬ ॥ త్సుద్రకర్తాహి కైకేయీ ద్వేషా దన్యాయ మాచరేత్ ।
పరిదద్యా హి ధర్మజ్ఞే భరతే మమ మాతరమ్ ॥ ౧౭ ॥ నూనం జాత్యంతరే కస్త్విన్
స్త్రియః పుత్రై ర్వియోజితః । జనన్యా మమ సౌమిత్రే తస్మా దేత దుష్కృతమ్ ॥ ౧౮ ॥
మయాహి చిరపుష్టేన దుశిఖంసంవర్ధితేనచ । విప్రాయజ్యత కౌసల్యా ఫలకాలేధి
గస్తు మామ్ ॥ ౧౯ ॥ మాస్త సీమ న్దినీ కాచి జ్ఞనయే త్పుత్ర మీదృశమ్ । సౌమిత్రే

౧౧౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే చతుశ్చశస్సర్గః

యోఽహ మమ్యయా దద్ధి శోక మన స్తకమ్ ॥ ౨౦ ॥ మన్యే ప్రీతివిశిష్టా సా మత్తో
 లక్ష్మణ శారికా । యస్య స్త్రీమృత్యుతే వాక్యం శుక పాద మరే ద్దశ ॥ ౨౧ ॥ శోచ
 న్త్యాశ్చల్పభాగ్యాయా నకించి దుపకుర్వతా । పుత్రేణ కి మపుత్త్రాయా మయా
 కార్య మరిష్టమ్ ॥ ౨౩ ॥ అల్పభాగ్యహి మే మాతా కాసల్యా రహితా మయా ।
 శేతే పరమదుఃఖార్తా పతితా శోకసాగరే ॥ ౨౪ ॥ ఏకోహ్యహ మయోధ్యాంచ పృథి
 వీంచాపి లక్ష్మణ । తరేయ మిషుభిః శ్రుద్ధో నను వీర్య మకారణమ్ ॥ ౨౫ ॥ అధర్మభ
 యభీతశ్చ పరలోకస్య చానఘ । తేన లక్ష్మణ నాద్యాహ మాత్మాన మభిషేచయే ॥
 ఏత దన్యచ్చ కరుణం విలప్య విజనే బహు । అశ్రుపూర్ణముఖో రామో నిశి తూన్హీ
 ముపావిశత్ ॥ ౨౬ ॥ విలప్యోపరతం రామం గతార్చిష మిహనలమ్ । సముద్రమివ
 నిర్వేగ మాశ్వాసయత లక్ష్మణః ॥ ౨౭ ॥ ధువ మద్య పురి రాజన్య యోధ్యాఽఽయుధి
 నాం వర । నిష్ప్రభా త్వయి నిష్క్రాంతే గతచంద్రోవ శర్వరీ ॥ ౨౮ ॥ నై త దాపయింకం
 రామ యదిదం పరితప్యసే । విహదయసి సీతాం చ మాంచై వ పురుషర్షభ ॥ ౩౦ ॥
 నచ సీతా త్వయా హీనా సచాహమపి రాఘవ । ముహూ ర్తమపి జీవామౌ జలార్హ
 త్స్యావిప్రార్థితౌ ॥ ౩౧ ॥ సహితాం న శత్రుఘ్నం న సుమిత్రాం పర స్తవ । ద్రష్టు
 మిచ్ఛేయ మద్యాహం స్వర్గం వాపి త్వయా వినా ॥ ౩౨ ॥ తత స్తత్ర సుఖాసీనా నాతి
 దూరే నిరీక్ష్యతామ్ । స్యగ్రోధే సుకృతాం శయాం భజాతే ధర్మవత్సలా ॥ ౩౩ ॥
 స లక్ష్మణస్యోత్తమపుష్కలం వచో నిశమ్య చైవం వనవాస మాదరాత్ । సమా
 సుమంతా విదధే పర స్తవకి ప్రపద్య ధర్మం సుచిరాయ రాఘవః ॥ ౩౪ ॥ తతస్తు తస్మి
 న్విజనే వనే తదా మహాబలా రాఘవవంశవర్ధనా । న తౌ భయం సమ్భ్రమ మభ్యుపే
 యతు ర్యచై వ సింహా గిరిసానుగోచరా ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్రిపంచశస్సర్గః

తేతు తస్మి స్మహాపుషే ఉషిత్యా రజనీం శివామ్ । విమలేఽభ్యుదితే సూర్యే
 తస్మా ద్దేశా త్పరితస్థిరే ॥ ౧ ॥ యత్ర భాగీరథీం గంగాం యమునాఽభిప్రవ ర్తతే । జగ
 స్తం దేశ ముద్దిశ్య విగాహ్య సుమహ ద్వనమ్ ॥ ౨ ॥ తే భూమిభాగా న్వివిధా ద్దేశాః
 శ్వాపి మనూరమాః । అదృష్టపూర్వా స్పశ్యన్త స్తత్ర తత్ర యశస్వినః ॥ ౩ ॥ యథ
 షేమేణ గచ్ఛన్త స పశ్యంశ్చ వివిధా స్సురమాః । నివృత్త మాత్రే దివసే రామ సౌ
 మిత్రి మబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ ప్రయాగ మభితః పశ్య సౌమిత్రే ధూమ మున్నతమ్ । అగ్రే
 ర్భగవతః కేతుం మన్యే సన్నిహితో మునిః ॥ ౫ ॥ నూనం ప్రాప్తాస్య సమ్భేద
 గంగాయమునయో ర్వయమ్ । తథాహి శ్రూయతే శబ్దో వారిణో వారిఘట్టితః
 దారూణి పరిభిన్నాని వనజై రుపజీవిభిః । భరద్వాజాశ్రమే చై తే దృశ్యన్తే వివిధ
 దురీమాః ॥ ౬ ॥ ధన్వినౌ తౌ సుఖం గత్వా లబ్ధుమానే దివాకరే । గంగాయమునయే

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే చతుష్షష్ఠ్యధ్యాయః

స్వధౌ ప్రాపతుర్నిలయం మునేః॥ ౮ ॥ రామ స్తావశీమ మాసాద్య త్రాసయ స్పృగ
పక్షిణః । గత్వా ముహూర్త మధ్యాసం భరద్వాజ ముపాగమత్ ॥ ౯ ॥ తత స్తావ
శ్రమ మాసాద్య మునే ర్ధర్మన కాంక్షిణౌ । సీతయానుగతౌ వీరౌ దూరాదేవావత
స్థతుః॥ ౧౦ ॥ స ప్రవిశ్య మహాత్మాన మృషిం శిష్యగణై ర్వృతమి సంశిత న్రత మేకా
గ్రం తపసా లభచక్షుషమ్॥౧౧॥ హుతాగ్ని హూత్రం చృప్తైవ మహాభాగం కృతా
జ్జలిః॥ రామ సౌమిత్రిణా సార్థం సీతయాచాభ్య వాదయత్ ॥౧౨॥స్య వేదయత చాత్మాసం
తస్యై లక్ష్మణపూర్వజః । పుత్రై ర్దశరథస్యావాం భగవ న్రామలక్ష్మణౌ॥౧౩॥ భార్య
మమేయం వై దేహీ కల్యాణో జనకాత్మ జాః మాం చానుయతా విజనం తపోవన మని
న్వితా ॥ ౧౪ ॥ పిత్రా ప్రవ్రాజ్యమాసం మాం సౌమిత్రి రనుజగి ప్రియః । అయ మిన్వ
గమ ద్భీతా వన మేవ దృశ న్రతః ॥ ౧౫ ॥ పిత్రా నియుక్తా భగవన్ ప్రవేక్ష్యామ
స్తపోవనమ్ । ధర్మ మేవ చరిష్యామ స్తత్ర మూలభూతాశనాః ॥ ౧౬ ॥ తస్య తద్వచనం
శ్రు త్వా రాజపుత్ర స్య ధీమతః ఉపాసయత ధన్యాత్మా గా మన్సి య ముదకం తతః॥౧౭॥
నానావిధా నస్మరసా న్యన్యమూలభూత్రయోక్తైభ్యో దదౌ త స్తతపా వాసంచై వా
స్వకల్మయత్ ॥ ౧౮ ॥ మృగపక్షిభి రాసీనౌ మునిభిశ్చ సమ స్తతః । రామ మాగత
మభ్యర్చ్య స్వాగతేనాఽహ తం మునిః॥ ౧౯ ॥ ప్రతిగృహ్యచ తా మర్చా ముపవిష్టం
స రాఘవమ్ । భరద్వాజోఽబ్రవీ ద్వాక్యం ధర్మయ క్త మిదం తదా ॥ ౨౦ ॥ చిరస్య
ఖలు కాకుత్స్థ పశ్యామి త్వామహాఽగ్రమ్ । శ్రు తం తవ మయాచేదం వివాసన మ
కారణమ్॥ ౨౧ ॥ అవకాశో వివిక్తోఽయం మహానద్యో స్సమాగమే । పుణ్యశ్చ రమణీ
యశ్చ వనత్పహ భవా న్సుఖమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఏవము క్తస్తు వచనం భరద్వాజేన రాఘవః
ప్రత్యువాచ శుభం వాక్యం రామ స్సర్వహితే రతః ॥ ౨౩ ॥ భగవన్నిత ఆసన్నగి పౌర
జానపదోజనః । సుదర్శమిహ మాం ప్రేక్ష్య మన్యేఽహ మిమ మాశ్రమమ్॥ ౨౪ ॥ ఆగ
మిష్యతి వై దేహీం మాంచాపి ప్రేక్షకో జనః । అనేన కారణేనాహ మిహ వాసం సరో
చయే॥ ౨౫ ॥ ఏకా న్తే పశ్య భగవ న్నాశ్రమస్థాన ము త్తమమ్ । రమేత యత్ర వై దేహీ
సుఖాహ్లా జనకాత్మ జాః ॥ ౨౬ ॥ ఏత చ్ఛృత్వా శుభం వాక్యం భరద్వాజో మహామునిః
రాఘవస్య తతో వాక్య మథగ్రాహక మబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ దశక్రోశ ఇత స్తాత గిరి ర్యత్ర
నివత్సస్యసి । మహర్షి సేవితగి పుణ్య స్సర్వత స్సుఖదర్శనః ॥ ౨౮ ॥ గోలాజ్ఞాలాసు
చరితో వానరన్మ నిషేవితః । చిత్ర కూల ఇతి శ్చ్యాతో గన్ధమాదనసన్ని భః॥౨౯॥ యావతా
చిత్ర కూలస్య నర శ్శృంగాణ్య మేక్షతే కల్యాణాని సమాధత్తే నపాపే కురుతే మనః॥౩౦॥
ఋషయ స్తత్ర బహుశా విహృత్య శిరదాం శతమ్ । తపసా దివ మారాధాగి కపాలశిర
సాసహ ॥ ౩౧ ॥ ప్రవిక్త మహం మన్యే తం వాసం భవత స్సుఖమ్ । ఇహావా వన

వాసాయ వస రామ మయాసహ ॥ ౩౨ ॥ స రామం సర్వకామై స్తం భరద్వాజః ప్రియా
 తిథిమ్ । సభార్యం సహచభౌత్రా ప్రతిజగ్రాహ ధర్మవిత్ ॥ ౩౩ ॥ తస్య ప్రయాగే
 రామస్య తం మహర్షి ముపేయుషః । ప్రపన్నా రజనీ పుణ్య చిత్రాగి కథయతః కథాః ॥
 సీతాతృతీయః కాకుత్స్థః పరిశ్రాంత స్సుఖోచితః । భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే తాం
 రాత్రిమవస తుభిమ్ ॥ ౩౪ ॥ ప్రభాతాయాం రజన్యాన్తు భరద్వాజముపాగమత్ । ఉవాచ
 సరశాద్ధూలో మునిం జ్వలితతేజసమ్ ॥ ౩౫ ॥ శవ్యగీం భగవన్నద్య సత్యసీల తవాశ్రమే
 ఉషితాః స్నేహ వసతి మనుజానాతు నౌ భవా ॥ ౩౬ ॥ రాత్ర్యాంతు తస్యాం పుష్పి
 యాం భరద్వాజోఽబ్రవీదిదమ్ । మధుమూలఫలౌపేతం చిత్రకూటం వ్రతేతిహ ॥ ౩౭ ॥
 వాస మాపయికం మన్యే తవ రామ మహాబలనానాసగ గణోపేతః కిన్నరోరగ సేవితః ॥
 మయూరనాదాభిరుతో గజరాజనిపేవితః । గమ్యతాం భవతాశ్చైల శ్చిత్రకూట స్స
 విశ్రుతః ॥ ౪౦ ॥ పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ బహుమూలఫలాయుతః । తత్ర కుజ్జరయా
 ధాని మృగయాధాని చాభిరుః ॥ ౪౧ ॥ విచరన్తి వనాస్తేఽస్మి తాని ద్రక్ష్యసి రాఘవ
 సరిత్పరివరాప్రస్థా న్దరీకన్దరనిర్ఘరా ॥ ౪౨ ॥ చరత స్సీతయాసాన్ధం నద్విష్యతి మన
 స్తవ ॥ ప్రహృష్ట కోయిష్టిక కోకిలస్వనై ర్నినాదితం తం వసుధాధరం శివమ్ । మృగైశ్చ
 మత్తై ర్భహుభిశ్చ కుజ్జరై స్సురమ్య మాసాద్య సమావసాశ్రయమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఇతి
 శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుఃపంచాశతసర్గః.

ఉషితా రజనీం తత్ర రాజపుత్రావరిన్దమా । మహర్షి మభివాద్యాథ జగ్ము
 స్తం గిరిం ప్రతి ॥ ౧ ॥ తేహం చైవ స్యస్త్యయనం మహర్షి సుచకారహ । ప్రస్థితాం
 శ్చైవ తాన్ప్రీత్య పితా పుత్రానివాన్వశాత్ ॥ ౨ ॥ తతః ప్రచక్రమే వక్త్రం వచనం స
 మహామునిః । భరద్వాజో మహాతేజా రామం సత్యపరాక్రమమ్ ॥ ౩ ॥ గణ్ఠాయము
 నయో స్సన్ధి మాసాద్య మనుజన్వభా । కాశిన్దీ మనుగచ్ఛేతాం నదీం పశ్యాన్ముఖాశ్ర
 తామ్ ॥ ౪ ॥ అథాఽసాద్యతు కాశిన్దీం శీఘ్రస్థాతస మాపగమ్ । తస్యాన్తీర్థం ప్ర
 లితం పురాణం ప్రేక్ష్య రాఘవా ॥ ౫ ॥ తత్ర యాయం స్లవం కృత్వా తరతాంశుమతీ
 నదీమ్ । తతో న్యగ్రోధ మాసాద్య మహాస్తం హరితచ్ఛదమ్ ॥ ౬ ॥ వివృన్ధం బహు
 ర్వృక్షై శ్శ్యామం సిద్ధోపసేవితమ్ । తస్మై సీతాఽజ్జలిం కృత్వా ప్రయజ్ఞేతాఽశి
 శ్శివాః ॥ ౭ ॥ సమాసాద్యతు తం వృక్షం వసే ద్ద్యౌతిక్రమేతవా । క్రోశమాత్ర
 తతో గత్వా సీలం ద్రక్ష్యథ కానసమ్ ॥ ౮ ॥ లాశబదరీమిత్రం రమ్యం వంశైశ్చ యావ
 నైః । స పథాశ్చిత్రకూటస్య గత స్సుబహుశో మయా ॥ ౯ ॥ రమ్యో మార్దవద
 క్తశ్చ వనదావై ర్విపర్జితః । ఇతి పథాన మావేద్య మహర్షి సున్యవర్తత ॥ ౧౦ ॥ అ
 గాద్య తదేతుకా రామేణ వినివ రితః । ఉపావృత్తే మునౌ తస్మి న్రామో అత్త

మబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ కృతపుణ్యాస్సు సామితౌ ముని ర్య న్నోఽనుకమ్పతే । ఇతి తౌ
పురుషవ్యాఘ్రా మస్త్రయిత్యా మనన్వినా ॥ ౧౨ ॥ సీతామేవాగ్రతః కృత్వా కాళి
న్దీం జగ్గుతు ర్నదీమిలథాఽసాద్యతు కాళిన్దీం శీఘ్రస్థాలోపహం నదీమ్ ॥ ౧౩ ॥ చిన్తా
మాపేదిరే సర్వే నదీజలతిత్స్వనః తౌ కాష్ఠసంక్లాట మథో చక్రతు స్సుమహాన్లవమ్ ॥ ౧౪ ॥
శుష్కై ర్వంశై స్సమాస్తీర్ణ ముశీకై శ్చ సమాపుతమ్ । తతో వేతనశాఖాశ్చ జమ్బూ
శాఖాశ్చ వీర్యవా ॥ ౧౫ ॥ చకార లక్ష్మణ శ్చిత్వా సీతాయా స్సుఖ మాసనమ్ । తత్ర
శ్రియ మివాచిన్త్యాం రామో దాశరథిః ప్రియామ్ ॥ ౧౬ ॥ ఈష త్సంలజ్జమానాం
తా మధ్యారోపయత్ ప్రసమ్ । పార్శ్వే చ తత్ర నై దేహ్యే వసనే భూషణానిచ ॥ ౧౭ ॥
న్లవే కఠినకాజంచ రామ శ్చక్రే సహాయుధైః । ఆరోప్య సీతాం ప్రథమం సన్న్యాటం పరి
గృహ్య తౌ ॥ ౧౮ ॥ తతః ప్రతేరతు ర్యతై వీరా దశరథాత్మజౌ । కాళిన్దీ మధ్య మా
యాతా సీతా త్వేనా మవస్తత ॥ ౧౯ ॥ స్వస్తి దేవి తరామి త్వాం పారయే న్నే పతిర్వృ
తమ్ । యక్ష్యే త్వాం గోసహస్రేణ సురాసుటశతేనచ ॥ ౨౦ ॥ స్వస్తి ప్రత్యాగతే
రామే పురీ మిత్వా కుపాలితామ్ । కాళిన్దీ మథ సీతాతు యాచమానా కృతాజ్ఞలి ॥ ౨౧ ॥
తీర మేవాభినమ్నూప్తా దక్షిణం నరవన్దినీ । తతః స్లవేనాం శుమతీం శీఘ్రగా మూర్క్ఘ
మాలినీమ్ ॥ ౨౨ ॥ తీరజై ర్భహుభి ర్వృత్తై స్సప్తేషు ర్యమునాం నదీమ్ । తే తీర్ణాః
న్లవ ముత్సృజ్య ప్రస్థాయ యమునావనాత్ ॥ ౨౩ ॥ శ్యామం స్యగ్రోధ మాసేషు శ్శీ
తలం హరితచ్ఛదమ్ । స్యగ్రోధం త ముపాగమ్య నై దేహీ వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౨౪ ॥
నమస్తేఽస్తు మహాపుత్ర పారయే న్నే పతిర్వృతమ్ । కాసల్యాం చైవ పశ్యేయం సుమి
త్రాంచ యశస్వినిమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి సీతాఽజ్ఞలిం కృత్వా పర్యగచ్ఛ ద్వసస్పతిమ్ । అవ
హోక్య తత స్సీతా మాయాచన్తి మనిన్దితామ్ ॥ ౨౬ ॥ దయతాంచ విశేయూంచ రామో
లక్ష్మణ మబ్రవీత్ । సీతా మాదాయ గచ్ఛ త్వ మగ్రతో భరతాగ్రజ ॥ ౨౭ ॥ పృష్ఠ
తోఽహం గమిష్యామి సాయుధో ద్విపదాం వరాయభృత్సలం ప్రార్థయతే పుష్పంవా
జనకాత్మజా ॥ ౨౮ ॥ తత్ర తృదద్యా నై దేహ్యే యత్రాస్యా రమతే మనః । గచ్ఛ
తోస్తు తయో ర్మధ్యే భభూవ జనకాత్మజా ॥ ౨౯ ॥ మాతృజ్ఞయో ర్మధ్యగతా శుభా
నాగవధూరివ । ఏకైకం పాదపం గుల్మం లతాంవా పుష్పశాలినీమ్ ॥ ౩౦ ॥ అదృష్ట
పూర్వాం పశ్యన్తి రామం పత్రచ్ఛ సాఽబలా । రమణీయా స్పహువిధా న్పాదపా
న్కుసుమోత్కటా ॥ ౩౧ ॥ సీతావచనసంరబ్ధ ఆనయామాస లక్ష్మణః । విచిత్ర
వాలుకజలాం హంససారసనాదితామ్ ॥ ౩౨ ॥ రేమే జనకరాజస్య సుతా పేత్స్య తదా
నదీమ్ । క్రోశమాత్రం తతో గత్వా భౌతరా రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౩ ॥ బహూ న్నేద్యా
న్యృగా న్నాత్వా చేరతు ర్యమునా వనే ॥ విప్రౌత్య తే బర్హిణపూగనాదితే శుశే వనే

౨౦౦ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే షట్పంచాశశ్చస్తకః.

వాసరవారణాయతేనమం నదీవప్రముపేత్య సమృతం నివాస మాజన్తు రదీనదర్శనాః॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షట్పంచాశశ్చస్తకః.

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయా మవనుప్త మనస్తరమ్ । ప్రబోధయామాస శన్తై
ర్లక్ష్మణం రఘునందనః॥ ౧ ॥ సౌమిత్రే శృణు వన్యానాం వల్లువ్యాహరతాం స్వనమ్ ।
సంప్రతిష్ఠామహే కాలగి ప్రస్థానస్య పరస్తవ॥ ౨ ॥ ససుప్తస్థమయే భ్రాతౌ లక్ష్మ
ణగి ప్రతిబోధితః జహౌ నిద్రాంచ తస్మిన్చ ప్రసక్తంచ పథి శ్రమం॥ ౩ ॥ తతః క్షణాయ
తే సర్వే స్పృష్ట్యా నద్యా శ్శిశుం జలమ్ । పథానమృషీణాఽఽదిప్తం చిత్రకూటస్య తం
యయుః॥ ౪ ॥ తతః స్సంప్రస్థితః కాలే రామ స్సౌమిత్రిణానహః । సీతాం కమలపత్రా
క్షీమిదం వచన మబ్రవీత్॥ ౫ ॥ ఆదీప్తానిన నై దేహి సర్వతః పుష్పితాన్నగాః । సైవో
పుష్పైశ్చి కింశుకాః పశ్య మానిన శ్శిశిరాత్యయే॥ ౬ ॥ పశ్య భల్లూకాః పల్లూషాన్
రనుపసేవితాః । ఫలపత్రై రవనతా న్నూనం శత్రుమి జీవితుమ్॥ ౭ ॥ పశ్య ద్రోణ
ప్రమాణాని లంబమానాని లక్ష్మణ । మధూని మధుకాశీభి స్సంభృతాని సగేనగే॥ ౮ ॥
ఏష క్రోశతి సత్యూహస్తంశిభి ప్రతికూజతి । రమణీయే వనోద్దేశే పుష్పసంస్తరసం
కటే॥ ౯ ॥ మాతజ్జయూధానుసృతం పక్షిసంఘానునాదితమ్ । చిత్రకూటమిమం
పశ్య ప్రవృద్ధశిఖరంగిరమ్॥ ౧౦ ॥ సమభూమితలే రమ్యే ద్రుమైశ్చ హుభిరావృతే । పుణ్యే
రంన్యామహే తాత చిత్రకూటస్య కాననే॥ ౧౧ ॥ తతస్తాపాదచారేణ గచ్ఛంతా
సహసీతయా । రమ్యమాసేదతు శ్వేలు చిత్రకూటం మనోరమమ్॥ ౧౨ ॥ తస్య
పర్వత మాసాద్య నానాపక్షిగణాయతమ్ । బహుమూలఫలం రమ్యం సంపన్నం సర
సోదకమ్॥ ౧౩ ॥ చిత్రకూటం హి సంపశ్య నామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ । మనోజ్ఞోఽయం
గిరి స్సౌమ్య నానాద్రుమలతాయుతః॥ ౧౪ ॥ బహుమూలఫలో రమ్యస్సౌమ్యజీవగి ప్రతి
భాతిమే । మునయశ్చ మహాత్మానో వస స్తస్మిన్ శిలోచ్చయే॥ ౧౫ ॥ అయంవాసో
భవేత్తావదత్ర సౌమ్య రమేమహి । ఇతి సీతాచ రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ కృతాజ్ఞలిః॥ ౧౬ ॥
అభిగమ్యోఽశ్రమం సర్వే వాల్మీకి మభివాదయత్ । తాన్తహ్నిగి ప్రమదితః పూజ
యామాస ధర్మవీత్॥ ౧౭ ॥ ఆస్యతామితిచోవాచ స్వాగతస్తు నివేద్యచ । తతోఽ
బ్రవీత్సహాబాహుర్లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః॥ ౧౮ ॥ సంసవేద్య యథాన్యాయ
మాత్సాన మృషయే ప్రభుః । లక్ష్మణోఽనయ దారూణి దృఢానిచ వరాణిచ॥ ౧౯ ॥
కురుష్వాఽవసథం సౌమ్య వాసేమేఽభిరతం మనః । తస్య తద్వదనం శ్రుత్వా
సౌమిత్రి యివిధాన్ దురీమాన్॥ ౨౦ ॥ ఆజహర తత శ్శక్రే ప్లగ్లశాలా మరిష్టమః ।
తాం నిష్ఠితాం బద్ధకటాం దృష్ట్వా రామ స్సుదర్శనామ్॥ ౨౧ ॥ శుశూంసమాణ మేకాగ్ర
శూరః సుబవీత్ । ఐణేయం మాంస మాహృత్య శాలాం యత్యాయమహే

వయమ్ ॥ ౨౨ ॥ కర్తవ్యం వాస్తుశమనం సౌమిత్రే చిరజీవిభిః । మృగం హత్వాఽఽనయ
 షీప్రం లక్ష్మణేహ శుభేక్షణ ॥ ౨౩ ॥ కర్తవ్య శ్శాస్త్రదృష్టో హి విధిర్ధర్మ మనుస్మర ।
 భ్రాతృ ర్వచన మాజ్ఞాయ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౨౪ ॥ చకార స యథోక్తం చ తం
 రామః పున రబ్రవీత్ । ఐణేయం శ్రీపయస్వైత చ్చాలం యత్యౌమ హే వయమ్ ॥
 త్వర సౌమ్య ముహూర్తోఽయం ధృవశ్చ దివసోఽప్యయమ్ ॥ లక్ష్మణః కృష్ణమృగం
 హత్వా మేధ్యం ప్రతాపవా ॥ ౨౫ ॥ అథ చిక్షేప సౌమిత్రీ సుమిధ్ధే జాతవేదసి ।
 తం తు వక్ష్వం సమాజ్ఞాయ నిష్ఠఘం ఛన్నశోణితమ్ ॥ ౨౬ ॥ లక్ష్మణః పురుషవ్యాఘ్ర
 మథ రాఘవ మబ్రవీత్ । అయం కృష్ణ సుమాస్తాజ్ఞ శ్శృతః కృష్ణమృగో యథా ॥
 దేవతాం దేవసజ్జాత యజస్వ కుశలోహ్యసిరామ స్సాన్నిత్యాశు నియతో గుణవాన్
 జప్యకోవిదః ॥ ౨౭ ॥ (సంగ్రహేణాకరో త్సర్వా మన్తా సుత్రావసానికా । ఇప్త్యో
 దేవగణా సర్వా నివేశాఽనసథం శుచిః) ౩౦ ॥ బభావ చ మనోహ్లాదో రామ
 స్యామితేజసః । వైశ్వదేవబలిం కృత్వా రౌద్రం వైష్ణవ మేవచ ॥ ౩౧ ॥ వాస్తు
 సంశమనీయాని మజ్జణాని ప్రవర్తయన్ । జపం చ న్యాయతః కృత్వా స్నాత్వా సద్యాం
 యథావిధి ॥ ౩౨ ॥ పావసంశమనం రామ శ్శకార బలి ముత్తమమ్ । నేదిథ్థలవిధానాని
 చైత్యాన్యాయతనానిచ ॥ ౩౩ ॥ ఆశ్రమస్యానురూపాన్ ధౌపయామాస రాఘవః)
 వనైర్మృతైర్మృతైర్హృతైః పక్షైర్హృతైః సై ర్యథావిధి ॥ ౩౪ ॥ అద్భి ర్జనైశ్చ
 నేదోక్తైర్దైభిశ్చ సమమత్తుశ్చైః తౌ తర్పయిత్వా భూతాని రాఘవో సహసీతయా ।
 తదా వివిశతు శ్శాలాం సుశుభాం శుభలక్షణౌ ॥ తాం పృతపర్ణచ్చదనాం మనోజ్ఞా
 యథా ప్రదేశం సుకృతాం నివాతామ్ ॥ వాసాయ సర్వే వివిశుస్సమేతా స్సభాం యథా
 దేవగణా స్సుధర్మామ్ ॥ ౩౫ ॥ అనేకనానామృగపక్షిసంకులే విచిత్రపుష్పస్తబ్దకై
 ర్ద్రిమై ర్యతే । వనోత్తమే వ్యాశమృగానునాదితే తదా విజహృః స్సుసుఖం జితే
 ద్విరీయాః ॥ ౩౬ ॥ సురమ్య మాసాద్యతు చిత్రకూటం నదీం చ తాం మాల్యవతీం
 సుతీర్థామ్ । ననన్ద హృష్టో మృగపక్షిజష్టాం జహౌ చ దుఃఖం పురవిప్రవాసాత్ ॥ ౩౭ ॥
 ఇతి శ్రీమద్రామాయణాకాండే షట్పంచశతస్తకః.

కథయిత్వా సుమగ్భిర్తా స్సుమస్త్రేణ చిరం సహ । రామే దక్షిణకూలస్థే జగా
 మ స్వగృహం గుహాః ॥ ౧ ॥ భరద్వాజాభిగమనం ప్రయాగేచ సహసనమ్ । ఆసికే
 గమనం తేహం తత్రస్థై రుపలక్ష్మితమ్ ॥ ౨ ॥ అనుజ్ఞత స్సుమస్త్రోఽథ యోజయి
 త్వా హయోత్తమాన్ । అయోధ్యామేవ సగరిం ప్రయయా గాఢదుర్ధనాః ॥ ౩ ॥
 స వనాని మగధీని సరితశ్చ సరాంసిచ । పశ్య స్సతియయా శీఘ్రం గ్రామాణి సగ
 రాణిచ ॥ ౪ ॥ తత స్సాయాహ్నానమయే తృతీయేఽహని సారథిః । అయోధ్యాం సమ

సుప్తాప్య నిరాపస్తంబం దదర్శహమ్ ॥ ౫ ॥ స తౌన్యామివ నిశ్చలైర్ భృష్టైః పరమమ
 ర్తనాః సుమస్త్ర శ్చిన్తయామహం శోకేన సమాహతః ॥ ౬ ॥ కచ్చిన్న సగజా సాశ్వా
 సజనా సజనాధిపా ॥ రామస్తాపనానాం దద్ధా శోకాగ్నినా పురి ॥ ౭ ॥ ఇతి చింతా
 పర స్ఫూతో వాజిభి శ్చిమ్రోహాశ్చిభిః ॥ సగరద్వార మాసాద్య త్వరితః ప్రవివేశహమ్ ॥ ౮ ॥
 సుమస్త్ర మభియాంతం తం శత్రోశోకధ సహస్రతః ॥ క్వ రామ ఇతి పృచ్ఛంత స్ఫూత
 మభ్యదగ్ధివన్నరాః ॥ ౯ ॥ తేషాం శతంస గడ్గాయా మహ మాపుచ్ఛ్య రాఘవమ్ ॥
 అనుజ్ఞతో నివృత్తోఽస్మి ధార్మికేణ మహత్తనా ॥ ౧౦ ॥ తే తీర్ణా ఇతి విజ్ఞాయ
 బాష్పపూర్ణముఖా జనాః ॥ అహూ ధిగితి నిశ్చ్యస్య హ రామేతి చ చక్రశుః ॥ ౧౧ ॥
 శుశ్రావచ వచ స్తేషాం బృన్దం బృన్దంచ తిష్ఠతామ్ ॥ హతాస్స ఖలు యే నేహ
 పశ్యామ ఇతి రాఘవమ్ ॥ ౧౨ ॥ దానయజ్ఞవివాహేషు సమాజేషు మహత్సుచ ॥ నద్ర
 త్యైవమి పునర్దాతు ధార్మికం రామ మస్తరా ॥ ౧౩ ॥ కిం సమర్థం జనస్యాస్య కిం ప్రి
 యం కిం సుఖావహమ్ ॥ ఇతి రామేణ సగరం పితృవ త్పరిపాలితమ్ ॥ ౧౪ ॥ వాతాయ
 సగతానాంచ స్త్రీణా మస్వస్త సరావహమ్ ॥ రామశోకాభిరప్తానాం శుశ్రావ పరిధేవ
 నమ్ ॥ ౧౫ ॥ స రాజమౌగ్ధమధ్యే సుమస్త్రగి పిహితాననః ॥ యత్ర రాజా దశరథ
 స్తదేవౌపయయా గృహమ్ ॥ ౧౬ ॥ సోఽవతీర్య రథాచ్ఛిమ్రం రాజవేశ్య ప్రవిశ్యచ ॥
 కత్యై స్సప్తాతిచక్రమ మహాజనసమారులాః ॥ ౧౭ ॥ హస్తైః క్షిమానైః ప్రాసాదై
 రవేత్యైధ సమాగతమ్ ॥ హహాకారకృతా నార్యో రామాదగ్ధసకర్షితాః ॥ ౧౮ ॥
 ఆయతై క్షిమతై శ్చేత్రై రభివేగవంతుతైః ॥ అన్యోన్య మభివీక్షంతే వ్యక్త మార్గ
 తరా త్రియః ॥ ౧౯ ॥ తతో దశరథ స్త్రీణాం ప్రాసాదేభ్యస్తతః స్తతః రామశోకాభి
 తప్తానాం మద్ధం శుశ్రావ జిహ్రితమ్ ॥ ౨౦ ॥ సహ రామేణ నిర్యాతో వినా రామ
 మిహోఽగతః ॥ సూతం కిన్నామ కాసల్యాం శోచంతీ ప్రతివక్ష్యతి ॥ ౨౧ ॥ యథాచ
 మన్యే మద్దీవ మేమం స సుకరం ధృపమ్ ॥ ఆచ్ఛిద్య పుత్రే నిర్యాతే కాసల్యా యత్ర
 తీవతి ॥ ౨౨ ॥ సత్యరూపంతు తద్వాక్యం రాజ్ఞః స్త్రీణాం నిశామయన్ ॥ ప్రదీప్త
 మివ శోకేన వివేశ సహసా గృహమ్ ॥ ౨౩ ॥ స ప్రవి శ్యాష్టమీం కత్యైం రాజానం
 దీవ మాతురమ్ ॥ పుత్ర శోకపరిద్యాన మపశ్య త్స్విణ్ణరే గృహే ॥ ౨౪ ॥ అభిగమ్య
 త మాసేన నరేంద్ర మభివాద్యచ ॥ సుమస్త్రా రామవచనం యథోక్తం ప్రత్య
 వేదయత్ ॥ ౨౫ ॥ స తూన్యే మేవ త మ్చుగ్ధా రాజా విభ్రాంతచేతనః మూర్ఛితో న్యపత
 ద్భూహా రామశోకాభిషిడితః ॥ ౨౬ ॥ తతోఽన్తఃపుర మావిధ్ధం మూర్ఛితో పృథ్విపతే ॥
 ఉద్ధృత్య బాహూ చుక్రోశ స్పృశతే పతితే షితే ॥ ౨౭ ॥ సుమిత్రయాతు సహితా కాస
 యా పతితం పతితం ॥ ఉతాచగ్ధానూన రథా వచనం చేద మ బవీత్ ॥ ౨౮ ॥ ఇమం

తస్య మహాభాగ ముక్త రకారిణః వనవాసాదనుప్రాప్తం కస్తాన్న ప్రతిభాషసే |
అద్యేమ మనయం కృత్వా న్యవత్రపసి రాఘవ | ఉత్తిష్ఠ సుకృతం తేఽస్తు శోకేన
స్యాత్సహాయతా || ౩౦ || దేవ యన్యా భయా ద్రామం రానుపుచ్చసి సారథిమ్ | నేహ
తిష్ఠతి కై కేయీ విప్రభృ ప్రతిభాష్యతామ్ || ౩౧ || సా తథోక్త్వా మహారాజం కౌస
ల్యా శోకలాలసాధరణ్యాం నిపపాతాఽశు గాఘ్నిప్లుతహాపిణి || ౩౨ || ఏవం విలపతీం
దృష్ట్వా కౌసల్యాం పతితాం భువి | సతి చావేష్య తా స్సర్వా స్సుస్వరం యుదు
ప్తియః || ౩౩ || తత స్త మస్తోపునాక ముగ్ధిం సమీప్య వృద్ధా స్తరుణాశ్చ
మానవాః | ప్రియశ్చ సర్వారుదు స్సుమంతరిపు తదాసీ త్పునరేవ సంకులమ్ |
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తపచ్ఛశస్కం .

ప్రత్యాశ్చస్తాయదా రాజా మోహో ధ్వంసాగతం పునః | అథాఽజహావ
తం సూతం రానువృత్తాన్తకారిణః || ౧ || అథ నూనో మహారాజం కృతాజ్ఞలిరుప
స్థితః | రామ మేవానుశోచన్తా దుఃఖికోకసమన్వితమ్ || ౨ || వృద్ధం పరిమనన్తన్తం
నవగ్రహమివ ద్విపమ్ | వినిశ్చిన్తన్తం ధ్యాయన్తమస్వమివ శిల్పరమ్ || ౩ || రాజా
తు రజసా సూతం ధ్వస్తాజ్ఞం సముపగ్రహమ్ | అస్రపూర్ణముఖం దీనమువాచ పరమా
ర్థవత్ || ౪ || క్వసు వత్స్యతి ధర్మాజ్ఞా సృక్షమూల ముపాగ్రిరః | సోఽత్యన్తమసుఖత
స్సూతకి మగిష్యతి రాఘవ || ౫ || దుఃఖిన్యానుచిహ్నో నుఖం సుమన్త్ర శయనోచితః |
భూమిపాలాత్తజో భూమా శేతే కథ మసాధవత్ || ౬ || యా యాన్తమనుయాన్తిన్
పదాతిరధకుజ్జరా | స వత్స్యతి కథం రామో విజనం పనమాగ్రిరః || ౭ || వ్యాఖ్యై
ర్మృగై రాచరితం పృథ్వనిపేవితమ్ | కథం మాతా నై దేహ్య సార్థం వనముప
స్థితౌ || ౮ || సుశుమార్యా తివస్విన్యా సుమన్త్ర సహసీతయా | రాజపుత్రౌ కథం
షాదై రవరుహ్య రిచా గతౌ || ౯ || సిద్ధాధి ఖలు సూత త్వం యేన దృష్టే మమాఽ
త్కౌ || ౧౦ || వసాన్తం ప్రవిశన్తా తా వన్వినావివ మన్దరమ్ || ౧౧ || కి మువాచ పవిత్రో రామః
కి మువాచ చ లక్ష్మణః | సుమన్త్ర వన మాసాద్య కి మువాచ చ మైథిలీ || ౧౨ || ఆసీతం
శయితం భుక్తం సూత రామస్య కీర్తయ | జీవిష్యామ్యహ మేతేన యయాతిరివ సాధు
షు || ౧౩ || ఇతి సూతో నరేంద్రేణ చోదిత స్సజ్జమానయా | ఉవాచ వాచా రాజా
నం స బాష్పపరిభయాయ || ౧౪ || అబ్రవీన్తాం మహారాజ ధర్మ మేవానుపాలయత్ |
అజ్ఞలిం రాఘవః కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్యచ || ౧౫ || సూత మద్వచనా త్తస్య
తాతస్య విదితాత్మనః | శిరసా వన్దనీయస్య వన్ద్యో పాదౌ పునఃకిపునః || ౧౬ || సర్వ
మన్దగిపురం వాచ్యం సూత మద్వచనా త్వయా | ఆరోగ్య మవికేషేణ యధార్హం
చాభివాదనమ్ || ౧౭ || మాతాచ మమ కౌసల్యా కుశలం చాభివాదనమ్ | అప్ర

అంర శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకోనవప్రతిమస్సర్గః.

మౌదంచ న క్తవ్యా బూరియా శ్చైస్సా మిదం వచః || ౧౭ || ధర్మనిత్యా యథాకాల
 మగ్నైగారపరా భవ | దేవి దేవస్య పాదా చ దేవవ త్పరిపాలయ || ౧౮ || అభిమా
 నంచ మానంచ త్యక్త్వా వర్తస్వ మాతృషు | అను రాజాన మార్యాంచ కై కేయా
 మమ్య కారయ || ౧౯ || కుమారే భరతే వృత్తి ర్వర్తితవ్యాచ రాజవత్ | అర్థశ్చే
 ష్టాహి రాజానౌ రాజధర్మ మనుస్థర || ౨౦ || భరతః కుశలం వాచోఽవ్యాచోఽవ మద్వ
 చనేనచ | సర్వాన్వేన యథాన్యాయం వృత్తిం వర్తస్వ మాతృషు || ౨౧ || వ క్తవ్యశ్చ
 మహాబాహు రిత్సౌకుకులనస్తనః | పితరం యావరాజ్యస్థో రాజ్యస్థ మనుపాలయ ||
 అతిక్రాంతవయా రాజా మాస్తేనం వ్యవరోరుధః | కుమారరాజ్యే జీవ త్వం తస్యై
 వాఙ్మా ప్రవర్తనాత్ || ౨౩ || అబ్రవీ చ్చాపి మాం భూయో భృశ మశూణిశి వర్తయ ||
 మాతేవ మమ మాతా తే ద్రష్టవ్యా పుత్రగర్ధినీ || ౨౪ || ఇత్యేవం మాం మహారాజ
 బ్రువన్నేవ మహాయశాః | రామో రాజీవతామూర్తిః భృశ మశూణిశి వర్తయత్ ||
 లక్ష్మణస్తు సుసంక్రుద్ధో నిశ్శ్వస న్వాక్య మబ్రవీత్ | కేనాయ మపరాధేన రాజ
 పుత్రో వివాసితః || ౨౬ || రాజ్ఞాతు ఖలు కై కేయా లఘు త్వాశ్చిత్త్య శాసనమ్ |
 కృతం కార్య మకార్యంవా వయం యేనాభిషీడితాః || ౨౭ || యది ప్రవ్రాజితో
 రామో లోభకారణకారితమ్ | వరదాననిమిత్తంవా సర్వథా దుష్కృతం కృతమ్ ||
 ఇదం తావ ద్యథాకామ మిశ్వరస్య కృతే కృతం | రామస్య తు పరిత్యాగే న హేతు
 ముపలక్షయే || ౨౯ || అసమీక్ష్య సమారబ్ధం విరుద్ధం బుద్ధిలాఘవాత్ | జనయిష్యతి
 సంక్రోశం రాఘవస్య వివాసనమ్ || ౩౦ || అహం తావ న్నహరాజే పితృత్వం నౌప
 లక్షయే | భారతా భర్తాచ బద్ధశ్చ పితాచ మమ రాఘవః || ౩౧ || సర్వలోక ప్రియం
 త్యక్త్వా సర్వలోకహితేరతమ్ | సర్వలోకే నురజ్యేత కథం త్వౌనేన కర్మణా || ౩౨ ||
 సర్వప్రజాభిరామంహి రామం ప్రవ్రాజ్య ధార్మికం | సర్వలోకం విరుద్ధేమం కథం
 రాజా భవిష్యసి || ౩౩ || జానకీతు మహారాజ నిశ్శ్వసన్తి తపస్వినీ | భూతోపహత
 చిత్రేవ విప్రీతా విస్తృతాన్తితా || ౩౪ || అదృష్టపూర్వవ్యసనా రాజపుత్రీ యశ
 స్వినీ | తేన దుఃఖేన రుదతీ నై వ మాం కించిదబ్రవీత్ || ౩౫ || ఉద్వీక్షమాణా భర్తారం
 ముఖేన పరిశుష్యతా | ముమోచ సహసా బాష్పం మాం ప్రయాన్త ముదీక్ష్య సా ||
 తద్దైవరామోఽశ్రుముఖి కృతాఙ్గాలిః స్థితోఽభవల్లక్ష్మణబాహుపాలితః | తద్దై
 వ సీతా రుదతీ తపస్వినీ నిరీక్షతే రాజరథం తద్దైవ మామ్ || ౩౬ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
 కాండేఽష్టపంచాశస్సర్గః.

(ఇతి బ్రువన్తం సం దేశం సుమన్త్రం మన్త్రిన త్తమమ్ | బూరిహి శేషం పునరితి
 రాజా వచన మబ్రవీత్ || ౧ || తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుమన్త్రా బాష్పవిక్లబః |

కథయామాస భూయోపి రామసంచేతవిస్తరమ్ ॥ ౨ ॥ జటాః కృత్వా మహారాజ
చీరవల్కలధారిణౌ । గజ్జా ముత్తీర్య తౌ వీరౌ ప్రయాగాభిముఖౌ గతౌ ॥ ౩ ॥ అగ్ర
తో లక్ష్మణో యాత్రో పాలయన్ ప్రస్తునన్దనమ్ । అనస్తరంచ సీతాఽగ్ర రాఘవౌ రఘు
నన్దనః ॥ ౪ ॥ తాం స్తథా గచ్ఛతో దృష్ట్వా నిపుత్రోఽస్త్వస్య సత్తదా ॥ మమత్వశ్వా
నిపుత్రస్య సప్తావ ర్తన పత్నాని ॥ ౫ ॥ ఉష్ణమశ్రు ప్రముఖ్యమౌ రామే సమ్పూ
ర్ణితే వనమ్ । ఉభాభ్యం రాజపుత్రాభ్యా మథ కృత్వాఽహ మజ్జలిమ్ ॥ ౬ ॥ ప్రథితో
రథ మాస్థాయ తద్ధుఃఖి ముపధారయ ॥ గుహేన సార్థం తత్తై వస్థితోఽస్మి దివసా
న్వహూః ॥ ౭ ॥ ఆశయా యది మాం రామః పున శృద్ధాపయేదితి । విషయే తే
మహారాజ రామవ్యసనకర్షితాః ॥ ౮ ॥ అపి నృతూః పరిష్కానా సుపుష్పాబ్జుర్గో
రకాః । ఉపతప్తదకా నద్యః పల్వలాని సరాంసిచ ॥ ౯ ॥ పరిశుష్కపలాశాని వనా
న్యపవనానిచ । నచ సర్పన్తి సత్త్వాని వ్యాళా నప్రచరన్తిచ ॥ ౧౦ ॥ రామశోకాభి
భూతం తన్నిష్కూజ మథవ ద్వనమ్ । లీనపుష్కరపత్రాశ్చ నరేష్వ కలుషదకాః ॥
సస్తప్తపద్మాః పద్మినౌ లీనమీనవిహజ్జమాః । జలజానిచ పుష్పాణి మాల్యాని
స్థలజానిచ ॥ ౧౧ ॥ నాద్య భాన్త్యల్పగన్ధీని ఫలానిచ యథాపురమ్ । అతో
ద్యానాని శూన్యాని ప్రలీనవిహగానిచ ॥ ౧౨ ॥ సచాభిరామా నారామా స్పృశ్యామి
మనుజర్షభ । ప్రవిశన్త మయోధ్యాయాం కశ్చిన్తాం నాభినన్దతి ॥ ౧౩ ॥ సరా రామ
మపశ్యన్తౌ నిశ్శ్వసన్తి ముహూర్తపూః ॥ దేవ రాజరథం దృష్ట్వా వినా రామ మిహాగ
తమ్ ॥ ౧౪ ॥ దుఃఖాదశ్రుముఖ స్ఫూర్వ రాజమార్గగతో జనః । హర్షైర్విహ
నైః ప్రాసాదై రవేక్ష్య రథ మాగతమ్ ॥ ౧౫ ॥ హాహాకారకృతా నార్యో రామా
దర్శనకర్షితాః । ఆయతై ర్విమలై ర్క్షేత్రై రశునేగ పరిప్లుతైః ॥ ౧౬ ॥ అన్యోన్య
మభివీక్షన్తే వ్యక్త మార్తరా ప్రియః । నామిత్రాణాం స మిత్రాణా ముదాసీన
జనస్య చ ॥ ౧౭ ॥ అహ మార్తయా కిం ద్విశేష ముపలబ్ధయే । అప్రహృష్ట
మనుష్యాచ దీవనాగతురజ్జహూ ॥ ౧౮ ॥ ఆ ర్తస్వరపరిష్కానా వినిశ్చయితనిస్సనా
నిరాసన్దా మహారాజ రామప్రవ్రాజనాతురా ॥ కాసల్య పుత్రహీనేవ అయోధ్యా
ప్రతిభాతి మాన్సూతస్య వచనం శుత్యా రాజా పరమదీనయా ॥ ౧౯ ॥ బాహ్వపహత
యా వాచాతం సూత మిద మబ్రవీత్ ॥ కేర్యా వినియుక్తేన పాపాభిజనభావయా ॥
మయా సమస్త్రకుశలై ర్వృద్ధైస్సహ సమర్థితమ్ ॥ సమహృద్భి ర్నచామాతై ర్నృత్ర
యిత్యాననై గమైః ॥ ౨౦ ॥ మయాఽయమర్థస్సమ్మహాత్ స్త్రీ హేతోః సహసాకృతభి
తవ్యతయా నూనమిదం వాన్యసనం మహాత్ ॥ ౨౧ ॥ కులస్యాన్య వినాశాయప్రాప్తం సూ
త యదృచ్ఛయాన్సూత యద్యస్తి తే కిం స్వయాపి సుకృతం కృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ త్వం ప్రా

పరూఽశు మాం రామం ప్రాణాన్యస్త్యరయన్తి మామీయద్యద్యాపి మమైవాఽక్షా
నివర్తయ తు రాఘవమ్ ॥ ౨౬ ॥ సశత్యైమి వినా రామం ముహూర్తమపి జీవితమ్ |
అథవాఽపి మహాబాహుర్గతో దూరం భవిష్యతి ॥ ౨౭ ॥ మౌమేవ రథ మారోఽప్య
శీఘ్రం రామాయ దర్శయ । వృత్తదంష్ట్రో మహేష్వాసః క్వాసౌ లక్ష్మణపూర్వజః ||
యది జీవామి సాధ్యేనం పశ్యేయం సీతయాసహాలోహితాక్షం మహాబాహు మాము
క్తమణికుణ్డలమ్ ॥ ౨౮ ॥ రామం యది నపశ్యేయం గమిష్యామి యమక్షయమ్ | అతో
ను కిష్టుః కిష్టతరం సోఽహమిత్వైకునన్దనమ్ || ౩౦ || ఇమామనన్ధామాపన్నా నేహ పశ్యామి
రాఘవమ్ । హారామ రామానుజ హా హా వై దేహి తపస్విని ॥ ౩౧ ॥ నమాం జానీధ
దుఃఖేన మ్రియమాణ మనాధవత్ । స తేన రాజా దుఃఖేన భృశ మర్పితచేతనః || ౩౨ ||
అవగాఢ స్సుదుష్పారం శోకసాగర మబ్రవీత్ । రామశోకమహాఽభంగ స్సీతావిరహపా
రగః ॥ ౩౩ ॥ శ్వసితోర్ధ్విమహావహ్నో బాష్పఘోషజలావిలః । బాహువిక్షేప మీనాఘా
విక్రందితమహాస్వనః ॥ ౩౪ ॥ ప్రక్షిప్తకేశశైవాలః కై కేఽబుడబాముఖః | మమాశ్రు
వేగప్రభవః కుబ్జావాక్యమహాగ్రహః ॥ ౩౫ ॥ వరనేహో సృశంసాయా రామప్రవ్రా
జనాఽయతః । యస్మిన్భృత నిమగ్నోఽహం కాసత్యే రాఘవం వినా ॥ ౩౬ ॥ దుస్తరో
జీవతా దేవి మయాఽయం శోకసాగరః | అశోభనం యోఽహ మిహాద్య రాఘవందిదృ
క్షమాణో నలభే నలక్షణమ్ । ఇతీవ రాజా విలపన్త హాయశాః ప్రపాత తూన్ద్రం శయనే
స్సుమూర్చ్ఛితః ॥ ౩౭ ॥ ఇతి విలపతి పార్థివే ప్రణప్తే కరుణచిరం ద్విగుణంచ రామహే
తోః । వచన మనునిశమ్య తస్య దేవీ భయ మగమ త్పునరేవ రామమాతా ॥ ౩౮ ॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనషష్టితమస్కంధః.

తతో భూతోపసృష్టేవ జేపమానా పునఃపునః । ధరణ్యాం గతసత్త్వేవ కాస
ల్యా సూత మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ నయ మాం యత్ర కాకుత్స్థస్థ స్సీతా యత్ర చ లక్ష్మణః |
తాన్వివాక్షుణ మప్యత్ర జీవితం నోత్సహే హ్యహమ్ ॥ ౨ ॥ నివర్తయ రథం
శీఘ్రం దణ్డకాంఠయ మామపి | అథ తాన్ నానుగచ్ఛామి గమిష్యామి యమక్షయమ్ ||
బాష్పవేగోపహతయా స వాచా సజ్జమానయా । ఇద మాశ్వాసయన్దేవీం సూతః
ప్రాశ్చలిరబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ త్యజ శోకంచ మోహంచ సమ్భ్రమం దుఃఖజం తథా । వ్యవ
ధూయచ సన్తాపం వనే వత్స్యతి రాఘవః ॥ ౫ ॥ లక్ష్మణశ్వాపి రామస్య పాదౌ పరిచర
స్వనే । ఆరాధయతి ధర్మజ్ఞః పరలోకం జితేంద్రియః ॥ ౬ ॥ విజనేఽపి వనే సీతా వాసం
ప్రాప్య గృహేష్యివ । వివ్రమ్భం లభతేఽభీతా రామే సంస్మృతమానసా ॥ ౭ ॥ నాన్య
ై న్యంకృతం కించిత్సుసూక్ష్మమపి లక్ష్యతే । ఉచితేవ ప్రవాసానాం వై దేహి ప్రతిభా
నాన్యైః స గమోఽననం గతాః గుదాస రమతే పురా । తజ వ రమతే సీతా నిర్గ

నేషు వనేవ్యపి || ౯ || బాలేవ రమతే సీతా౭ బాలచంద్రనిభాననా | రామా రామే హ్యధీ
 నాత్తా విజనేపి వనేసతీ || ౧౦ || తన్గతం హృదయం హ్యస్యా స్తదధీనంచ జీవితమ్ | అయో
 ధ్యా౭పి భవేత్తస్యా రామహీనా తథా వసమ్ || ౧౧ || పథి పృచ్ఛతి నై దేహీ గ్రామాం
 శ్చ సగరాశిచ | గతిం దృష్ట్వా సదీనాంచ పాదపా నివిధానమ్ || ౧౨ || గామంవా లక్ష్మణం
 వాపి పృష్ట్వా జానాతి జానతీ | అయోధ్యా శ్రోత్ర మా ప్రేతా విహారిమవ సంశ్రితా || ౧౩ ||
 ఇదమేవ స్మ రామ్యస్యా సుహృసై ప్రాపజల్పితమ్ | కైకీయీ సంశ్రితం వాక్యం నేదా
 సీం ప్రతిభాతి మా || ౧౪ || ధ్వంసయిత్యాతు తద్వాక్యం ప్రమాదా త్వయ్యపస్థితమ్ |
 హ్లాదనం వచనం సూతో దేవ్యా మధుర మబ్రవీత్ || ౧౫ || అధ్వనా వాతవేగేన సమ్భృ
 మేణా౭తచేనచ | సవిగచ్ఛతి నై దేహ్య శ్చన్ద్రాంశు సృశీ ప్రభా || ౧౬ || సదృశం
 శతపత్రస్య పూర్ణచంద్రోపమప్రభమ్ | నదం తద్వచన్యాయా నై దేహ్య సవికమ్పితే ||
 అల క్తరసరక్తాభావల క్తరసవదంతౌ | అద్యాపి మఃశౌ తస్యోఽపి వ్యకోశసమప్రభా || ౧౭ ||
 నూపురోద్ధుష్ట హేలేన భేలం గచ్ఛతి ధామసీ | ఇదాసీ మపి నై దేహీ తద్రాగా స్సన్న్యస్త
 భావణా || ౧౮ || గజంవా వీక్య సింహంవా వ్యాఘ్రంవా వస మాశ్రితా | నా౭హార
 యతి సన్తాసం బాహూ రామస్య సంశ్రితా || ౧౯ || సశోచ్యాస్తేనచాన్తాన శ్శోచ్యో
 నాపి జనాధిపః | ఇదంహి చరితం లోకే ప్రతిష్ఠాస్యతి శాశ్వతమ్ || ౨౦ || విహూయ
 శోకం పరిహృష్టమానసా మహర్షియాతే పథి సువ్యవధితాః | వసేంతా వన్యఫలాశనాః
 పితృ శ్శుభాం ప్రతిజ్ఞాం పరిచాలయన్తి తే || ౨౧ || తథాపి సూతేన సుయుక్తవాదినా
 నివార్యమాణా సుతశోకకర్షితానచైవ దేవీ విరరామ కూజితా త్ప్రియేతి పుష్టేతిచ
 రాఘవేతిచ || ౨౩ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పప్తితమస్కంః.

వసం గతే ధర్మపరే రామే రమయతాం తరే | కాసల్యా రుదతీ స్వార్థా భర్తార
 మిద మబ్రవీత్ || ౧ || యద్యపి త్రిషు లోకేషు ప్రథితం తే మహా ద్యుతః | నానుక్రోశో
 వదాన్యశ్చ ప్రియవాదీచ రాఘవః || ౨ || కథం సరవరశ్రేష్ఠ పుత్రై తౌ సహసీలయా
 దుగీభౌతౌ సుఖసంవృద్ధౌ వనే దుగీభం సహిష్యతః || ౩ || సా నూనం తరుణీ శ్యామా
 సుకుమారీ సుఖోచితా | కథ ముష్ణంచ శీలంచ మైథిలీ ప్రసహిష్యతే || ౪ || భుక్త్వా౭
 శనం విశాలాక్షీ సూపదంశాన్వితం శుభమ్ | వన్యం నై వార మాహారం కథం సీతోప
 భోక్త్యతే || ౫ || గీతవాదిత్రనిర్ఘోషం శ్రుత్వా శుభ మనిద్ధితా | కథం క్రవ్యాదసిం
 హానాం శబ్దం శ్రోష్యత్యశోభనమ్ || ౬ || మహేన్ద్రోద్భవసంకాశః కన్య సు శేతే మహా
 భజః | భుజం పరిఘసంక్రాంత ముపధాయ మహాబలః || ౭ || వద్వన్యన్తం సుకేశాన్తం
 వద్వనిశ్శాన్తం ముత్తమమ్ | కదా ద్రక్ష్యామి రామస్య వదనం పుష్కరేక్షణమ్ || ౮ ||
 వ జ సారమయంనూనం హృదయం మే నసంశయః | అవశ్యన్త్యా న తం యచ్ఛైవ ఫలతీదం

సహస్రధా ౯ ॥ యత్ప్రియాకరుణం కర్త వ్యవహ్య మమ బాధవాః । నిరస్తాః
పరిధావన్తి సుఖాద్వాః కృపణా వనే ॥౧౦॥ యది పశ్యదశే వస్తే రాఘవగి పున రేష్యతి ।
జహ్య ద్రాజ్యంచ కోశంచ భరతేనాపభుజ్యతే ॥ ౧౧ ॥ భోజయన్తి కిల శ్రాద్ధే కేచి
త్సాన్వినేపబాధవాః ॥ తతః పశ్య త్సమీక్షన్తే కృతకార్యా ద్విజర్షభాః ॥ ౧౨ ॥ తత్ర
యే గుణవన్తశ్చ విద్వాంసశ్చ ద్విజాతయః । న పశ్యన్తేభిమన్యన్తే సుధామసి సురీ
పమాః ॥ ౧౩ ॥ బ్రాహ్మణేష్యపి తృప్తేషు పశ్యద్భోక్తుం ద్విజర్షభాః । నాభ్యుపైతు
మలం ప్రాజ్ఞాశ్శృంజచ్ఛేద మివన్తభాః ॥౧౪॥ ఏవం కసియసా భృత్రా భుక్తుం రాజ్యం
విశాంపతే । భృతా జ్యేష్ఠో వర్త్యశ్చ కిమగ్ధం నావమన్యతే ॥ ౧౫ ॥ నపరేణామృతం
భక్ష్యం వ్యాఘ్రగి ఖాదితు మిచ్ఛతిఏవ మేత న్నరన్యాఘ్రగి పరలీధం నమన్యతే ॥ ౧౬ ॥
(పావ రాజ్యం పురోజాతగి కుశా యూపాశ్చ ఖాదిరాఽన్వై తాని యాతయామాని కుర్వ
న్తి పునరధ్వరే) ॥ ౧౭ ॥ తథాహ్యత్త మిదం రాజ్యం హృతసారాం సురామివ । నాభి
మస్తు మలం రామో నప్తసోమ మివాధ్వరమ్ ॥ ౧౮ ॥ నచేమాం ధర్షణాం రామ స్సజ్జ
చ్ఛేదత్యమ్నణః । దారయే న్నన్దరమసి సహి కుంధశ్శితై శ్శరైః ॥ ౧౯ ॥ త్వాంతు
నోత్సహతే హస్తు మహాత్మా పితృగారవాత్ ॥ స సోమార్కగ్రహగణం నభస్తారా
విదిత్రితమ్ ॥ ౨౦ ॥ పాతయేద్యో దివం క్రుద్ధ స్సత్వాం నవ్యతీవ రతే । ప్రక్షోభయే
ద్వావరయేద్వా మహీం శైలశతాదితామ్ ॥ ౨౧ ॥ నైవం విధ మనత్కారం రాఘ
పౌ మర్షయిష్యతి । బలవానివ శార్దూలో వాలధే రభిమర్శనమ్ ॥ ౨౨ ॥ నైతస్య
సహితా లోకా భయం కుర్య ర్మహామృతేలధర్మం త్విహ ధగ్ధాత్తాలోకం ధర్మేణ
యోజయేత్ ॥ ౨౩ ॥ నన్వపా కాఞ్చనై ర్వానై ర్మహావీర్య మహాభుజః । య
గాన్తథివ భూతాని సాగరానపి నిర్దహేత్ ॥ ౨౪ ॥ స తాదృశ స్సింహబలో వృష
భాక్షో నరర్షభః । స్వయమేవ హరగి పిత్రా జలతేనాత్మజోయథా ॥ ౨౫ ॥ ద్విజా
తిచరితో ధర్మ శ్శాస్త్రస్థుష్ట సునాతనః । యది తే ధర్మని తే త్వయా పుత్రే వివాసితే ।
గతి రేకా పతి ర్నార్యా ద్వితియా గతి రాత్తజః । తృతీయా జ్ఞాతయో రాజ్ఞ చతుర్థీ
నేహ విద్యతే ॥ ౨౬ ॥ తత్ర త్వం చైవ మే నాస్తి రామశ్చ వన మాత్రితః నవనం గన్తు
మిచ్ఛామి సర్వధా నిహతా త్వయా ॥ ౨౭ ॥ హతం త్వయా రాజ్య మిదం సరాష్ట్రం
హత స్తథాఽత్తా సహ మస్త్రిభిశ్చ హతా సపుత్రాఽస్మి హతాశ్చ పౌరా స్సుతశ్చ
భార్యాచ తవ ప్రహృష్టా ॥ ౨౮ ॥ ఇమాం గిరం దాయణశ్చబ్దనం శ్రితాం నిశమ్య రాజాపి
ముమోహ దుగిభిరతిత స్సుశోకం ప్రవివేశ పార్థివ స్స్వదుష్ప్రతంచాపి పున స్తదా
న్తర్క ॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యకాండే ఏకషష్టితమస్తకః ।

వీరి తు కృష్ణయ్య రాజు రామమూర్తి సోకయ్య, శ్రావణి పరుషంపాకయ్య
 వీరి తు కృష్ణయ్య రాజు రామమూర్తి సోకయ్య, శ్రావణి పరుషంపాకయ్య

అథ దీప్తేణ కాలేన సంజ్ఞా మాప పర స్తమః॥ ౨౧॥ స సాంజ్ఞా ముపలభ్యైవ దీప్త ముష్ణంచ
నిశ్శ్వసన్॥ కౌసల్యాం పార్శ్వతో దృష్ట్వా పున శ్చింతా ముపాగమత్॥ ౩॥ తస్య చింత
యమానస్య ప్రత్యభా త్కర్తృ దుష్కృతమ్॥ యదనేన కృతం పూర్వ మజ్ఞానా చ్ఛబ్ద
వేధినా॥ ౪॥ అమనా స్తేన శోకేన రామశోకేనచ ప్రభుః॥ ద్వాభ్యామపి మహారాజ
శ్శోకాభ్యామన్వతప్యత॥ ౫॥ దవ్యమాన స్స శోకాభ్యాం కౌసల్యా మాహ భూప
తిః॥ వేపమానోఽజ్జలిం కృత్వా ప్రసాదార్థ మవాజ్ఞుభిః॥ ౬॥ ప్రసాదయే త్వాం
కౌసల్యే రచితోఽయం మయాఽజ్జలిః॥ వత్సలాదాస్మశింసాచ త్వం హి నిత్యం పశే
ష్యసి॥ ౭॥ భర్తాతు ఖలు నారీణాం గుణవాన్నిధురోఽపివా॥ ధర్మం విమృశమానా
నాం ప్రత్యక్షం దేవి దైవతమ్॥ ౮॥ సా త్వం ధర్మపరా నిత్యం గృష్టలోకపరావరా
నాహ్వనే విప్రియం వత్తుం దుఃఖితాపి సుదుఃఖితమ్॥ ౯॥ తద్వాక్యం కరుణం రాజ్ఞః
శ్రుత్వా దీప్య భాషితమ్॥ కౌసల్యా న్యస్పృజ ద్వాష్టం ప్రణాళీవ నపూడకమ్॥ ౧౦॥
సా మూర్ధ్న బద్ధావృదతీ రాజ్ఞః పద్మమివాజ్జలిమ్॥ సమ్యమా దబ్రవీ త్తస్మా త్వ
మాణాత్మరం వచః॥ ౧౧॥ స్రసీద శిరసా యాచే భూమా నిపతితాఽస్మి తేయాచితాఽస్మి
హతా దేవ హస్తవ్యాఽహం సహి త్వయా॥ ౧౨॥ నై మాహి సా స్త్రీ భవతి క్లాఘునీ
యేన ధీమతా॥ ఉభయో గ్లోఃకయో గ్విర పత్యా యా సంప్రసాద్యతే॥ ౧౩॥ జానామి
ధర్మం ధర్మజ్ఞ త్వం జానే సత్యవాదినమ్॥ పుత్రశోకా రియా తత్తు మయా కిమపి
భాషితమ్॥ ౧౪॥ శోకో నాశయతే ధ్యేయం శోకో నాశయతే శ్రుతమ్॥ శోకో నాశ
యతే స్వం నాస్తి శోకసమో రిపుః॥ ౧౫॥ శిర్య ఆవలిత స్సోఘం ప్రహరో రిపు
హస్తతః॥ సోఘ మావలిత శ్శోక స్సుసూక్ష్మోఽపి సశక్యతే॥ ౧౬॥ ధర్మజ్ఞా శ్శృతిమ
న్తోఽపి ఛిన్నధర్మాగ్రసంశయాః॥ యతయో వీర ముహ్యంతి శోకసమ్మూఢ చేతసః॥ ౧౭॥
వనవాసాయ రామస్య పశ్చరా త్రోఽద్యగణ్యతే॥ య శ్శోకహతహర్షాయాః పశ్చ
వర్షోపమో మమ॥ ౧౮॥ తం హి చింతయమానాయా శ్శోకోఽయం హృది పథతే
నదీనామివ వేగేన సముద్రసలిలం మహత్॥ ౧౯॥ ఏవంహి కథయంత్యాస్త్ర కౌసల్యాయా
శ్శృభం వచః॥ మద్దరిభూ త్సూర్యో రజసి చాభ్యవ రతః॥ ౨౦॥ తథా ప్రసాదితో
వాక్యై ర్దేవ్యా కౌసల్యయా నృపః॥ శోకేనచ సమాక్రాంతో నిద్రాయా వశ మేయి
వాక్॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్విషష్టితమస్కంః.

ప్రతిబుద్ధో ముహూర్తేన శోకోపహతచేతనః॥ అథ రాజా దశరథ స్స చింతా మ
భ్యపద్యత॥ ౧॥ రామలక్ష్మణయోశ్చైవ వివాసా ద్వాసపూషమమ్॥ ఆవివేశోపసగ
స్తం తమ స్సూర్యమివాఽసురమ్॥ ౨॥ సభాగ్యే నిగతే రామే కౌసల్యాం కోసలేశ్వరః॥
వివత్సు రసితాపాన్గం స్మృత్వా దుష్కృత మాత్మనః॥ ౩॥ స రాజా రజసిం పశ్యీం

ఈమే ప్రవాజితే వనమ్ | అర్ధరాత్రే దశరథ సున్దరః దుష్కృతం కృతమ్ || ౮ || స
రాజా పుత్రశోకార్తః స్మృత్వా దుష్కృత మాత్మనః | కాసల్యాం పుత్రశోకార్తా
మిదం వచన మబ్రవీత్ || ౯ || య దాచరతి కల్యాణి శుభంవా యదివాఽశుభమ్ | తదేవ
లభతే భద్రే కర్తా కర్తజమాత్మనః || ౧౦ || గురులాఘవ మర్థానా మారమ్భే కర్తాణాం
ఫలమ్ | దోషంవా యో నజానాతి స బాల ఇతి హూయతే || ౧౧ || కశ్చి దామ్రవణం
ఛిత్వా పలాశాంశ్చ నిషిఞ్చతి | పుష్పం దృష్ట్వా ఫలే గృహ్ను స శోచతి ఫలాగమే || ౧౨ ||
అవిజ్ఞాయ ఫలం యో హి కర్త త్వేవానుధావతి | స శోచే త్ఫలవేశాయాం యథా కింశుక
సేచకః || ౧౩ || సోఽహ మామ్రవణం ఛిత్వా పలాశాంశ్చ న్యపేచయమ్ | రామం ఫలా
గమే త్యక్త్వా పశ్యాచ్ఛాచ్ఛామి దుర్మతిః || ౧౪ || లబ్ధశబ్దేన కాసల్యే కుమారేణ ధను
ష్కతా | కుమార శ్శబ్దచేదీతి మయా పాప మిదం కృతమ్ || ౧౫ || తదిదం మేఽనుస
మ్మప్తం దేవి దుఃఖం న్వయం కృతమ్ | సమ్మోహాదిహ బాలేన యథా న్యో దృశీ
తం ఏషమ్ || ౧౬ || యథాఽన్యః పురుషః కశ్చి త్ఫలాశై గోహితో భవేత్ | ఏవం
మయాఽప్యవిజ్ఞాతం శబ్దవేద్యమయం ఫలమ్ || ౧౭ || దేవనూథా త్వ మభివ్రా యువ
రాజో భవామ్యహమ్ | తతః ప్రాప్య డనుప్రాప్తా మదకామవివర్ధినీ || ౧౮ || ఉపాస్యహి
రసా నృపమాంస్తప్తావచ జగ దంశుభిః | పరేతాచరితాం భీమాం రవి రావిశ తేదిశమ్ ||
ఉష్ణ మస్తద్ధే సస్య స్నిగ్ధా దదృశిరే ఘనాః | తతో జహృషిరే సర్వే భేకసారగ్లబ్ధి
ణః || ౧౯ || క్లిన్నక్షోత్తరా స్నాన్తాః కృచ్ఛాచ్ఛిదివ పతత్రిణః | వృష్టివాతావహూ
తా గ్రాన్వాదపాఽభివేదిరే || ౨౦ || పతితేనామ్భసా చ్ఛన్నః పతమానేన చాసకృత్ |
అబభౌ మత్తసాఽగ్లస్తోయరాశిరివాచలః || ౨౧ || పాణ్డూరురుణవర్ణాని స్తోతాంసి విమ
లాన్యసి | సుస్రుప్త ర్గిరిధాతుభ్య స్సభస్తాని భుజగ్లవత్ || ౨౨ || ఆకులారుణతోయాని
స్తోతాంసి విమలాన్యసి | ఉన్మాగ్జలవాహీని బభౌపు ర్ద్విదాగమే || ౨౩ || తస్మిన్నతి
నుఖే కాలే ధనుష్టా నిషుమా న్రధీ | వ్యాయామకృతసజ్జల్ప సురయూ మన్యగాం
నదీమ్ || ౨౪ || నిపానే మహిషం రాత్రే గజంవాఽభ్యాగతం నదీమ్ | అన్యంవా శ్వప
దం కంచి జ్ఞానాంసు రజతేన్ద్రియః || ౨౫ || తస్మింస్తత్రాహ మేకాన్తే రాత్రే వివృత
కార్ముకః | తత్రాహం సంవృతం వన్యం హతవాంస్తీర మాగతమ్ || ౨౬ || అన్యంచాపి
మృగం హింస్రం శబ్దం శ్రుత్వాఽభ్యుపాగతమ్ | అధాన్ధకారే త్వత్రౌ మంజలేకుమ్భస్య
పూర్వతః || ౨౭ || అచక్షుర్విషయే ఘోషం వారణస్యేవ నర్దతః | తతోఽహం శర
ముద్భృత్య దీప్త మాశీవిషావమమ్ || ౨౮ || శబ్దం ప్రతి గజప్రేక్ష్య రభిలక్ష్య త్వచత
యమ్ | అముఞ్చాం నిశితం బాణ మహ మాశీవిషావమమ్ || ౨౯ || తత్ర వా గుహసి
హివా సాగుగాసీ గుహాశయః | హం హేతి పతత సాయే బాణాభిహతమర్తణ || ౩౦ ||

తస్మిన్నివతితే బాణేవాగభూత్తత్రమానుషీకథమస్తద్విధే శస్త్రం నిపతేత్తుతవ
స్విని ॥ ౨౮ ॥ ప్రవివిక్తాం నదీం రాత్రాప్రదాహారోఽహ మాగతః॥ ఇమణాఽభిహతః
కేన కస్యవా కిం కృతం మయా ॥ ౨౯ ॥ ఋషేష్టి న్యస్తదణ్డస్య వనే వన్యేన జీవతః
కథంను శస్త్రేణ వధో మద్విధస్య విధీయతే ॥ ౩౦ ॥ జటాభారధరస్యైవ వల్కలాజన
వాససః । కో వధేన మమాక్లిస్య త్కింవాఽస్యావకృతం మయా ॥ ౩౧ ॥ ఏవం నిష్ఫల
మారబ్ధం కేవలానగ్ధసంహితమ్ । నకశ్చిత్సాధు మన్యేత యథైవ గురుతల్పగమ్ ॥ ౩౨ ॥
నాహం తథాఽనుశోచామి జీవితక్షయ మాత్మనః । మాతరం పితరం చోభావనుశో
చామి మద్విధే ॥ ౩౩ ॥ తదేతన్మిథునం పృథ్వు చిరకాలభృతం మయామయి పశ్చాత్త్య
మాపన్నే కాం పృత్తిం వర్తయిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ పృథ్వాచ మాతాపితరావహం చైకే
షుణా హతః । కేన స్త్ర నిహతా స్సర్వేసుబాతేనాకృతాత్మనా ॥ ౩౫ ॥ తాం గిరం
కరుణాం శ్రుత్వా మమ ధర్మానుకాక్షిణః । కరాభ్యాం సతరం చాపం వ్యధితస్యాపత
ద్భువి ॥ ౩౬ ॥ తస్యాహం కరుణాం శ్రుత్వా నిశి లాలపతో బహుసమ్భ్రాంత శ్శోక
వేగేన భృశ మాసం విచేతనః ॥ ౩౭ ॥ తం దేశ మహ మాగమ్య దీనస త్వ స్సుదుర్మ
నాః । అపశ్య మిషుణా తీరే సరయా స్తావసం హతమ్ ॥ ౩౮ ॥ అవశ్యజటాభారం
ప్రవిధికలశోదకమ్ । పాంసుశోణితద్ధాగ్ధం శయానం శల్యపీడితమ్ ॥ ౩౯ ॥ స మా
ముద్వీక్య నేత్రాభ్యాం త్రస్త మస్వస్థచేతనమ్ । ఇత్యువాచ తతః క్రూరం దిగ్భీన్నివ
తేజసా ॥ ౪౦ ॥ కిం తవావకృతం రాజ స్వసే నివసతా మయా । జహీష్టు రమ్భా గుర్వ
గ్ధం యదహం తాడిత స్త్వయా ॥ ౪౧ ॥ ఏకేన ఖలు బాణేన మర్త్యభిహతే మయి
ద్వావన్ధా నిహతౌ పృథ్వా మాతా జనయితాచ మే ॥ ౪౨ ॥ తౌ కథం దుర్బలావన్ధౌ
మత్ప్రతీక్షా పిపాసితౌచిర మాశాకృతాం తృప్తాం కప్తాం సధారయిష్యతి ॥ ౪౩ ॥ న నూ
నం తపసో వాఽస్తి ఫలయోగ శ్శృతస్య వా । పితాయన్త్యా సజానాతి శయానం పతి
తౌ భువి ॥ ౪౪ ॥ జానన్నపిచ కిం కుర్యా దశక్తి రపరిక్రమః । భిద్యమానమివాశక్త
స్త్రాతు మన్యో నగో నగమ్ ॥ ౪౫ ॥ పితు స్త్వమేవ మే గత్వా శీఘ్ర మాచక్ష్య రాఘవా
న త్వా మనుదహే త్కుంధో వనం వహ్నిరిన్దై ధితః ॥ ౪౬ ॥ ఇయ మేకపదీ రాజన్యతో
మే పితు రాశ్రమః । తం ప్రసాదయ గత్వా త్వం న త్వాం సకుపిత శ్శపేత్ ॥ ౪౭ ॥ విశ
ల్యం కురు మాం రాజ స్తర్క మే నిశిత శ్శరః ॥ రుణధి ప్పుదు సోత్సేధం తీర మమ్మురయో
యథా ॥ ౪౮ ॥ సశల్యః క్లిశ్యతే ప్రాణై ర్విశల్యో వినశయ్యతి ॥ ఇతి మా మవిశ చ్చిన్తా
తస్య శల్యాపకర్షణే ॥ ౪౯ ॥ దుఃఖితస్యచ దీనస్య మమ శోకాతురస్యచ । లక్షయా
మాస హృదయే చిన్తాం మునిసుత స్తదా ॥ ౫౦ ॥ తామ్యమాన స్స మాం కృచ్ఛాన్
దువాచ పరమార్జున ॥ నీదమానౌ విమృతాన్గో నేష్టమానౌ గతః క్షయమ్ ॥ ౫౧ ॥

౧౧౨ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

సంస్తభ్య శోకం ధైర్యేణస్థిరచిత్తో భవానఘృబ్రహ్మహత్యాకృతం పాపం హృదయా
దపసీయతామ్ ॥ ౫౨ ॥ నద్విజాతి రహం రాజన్యాభూ తే మనసో వ్యధాశూద్రాయా
మస్మి వై శ్యేన జాతో జనపదాధిప ॥ ౫౩ ॥ ఇతివ వదతక కృచ్ఛాద్భాణాభిహతమర్క
ణః । విఘ్నార్థతో విచేష్టస్య వేపమానస్య భూతలే ॥ ౫౪ ॥ తస్య త్వనమ్యమానస్య
తం బాణ మహ ముద్ధరమ్ సమా ముద్వీక్ష్య సంత్రస్తో జహౌ ప్రాణాం స్తపాధనః ॥ ౫౫ ॥
జలాద్భీగాత్రస్తు విలప్య కృచ్ఛాద్భీ న్నర్మత్తణం సంతత ముచ్ఛ్వాసస్తమ్ । తత స్సర
యావం త మహం శయానం సమీక్ష్య భద్రైః స్త్రిభృశం విషణ్ణః ॥ ౫౬ ॥ ఇతి శ్రీమద
యోధ్యాకాండే త్రిషష్టితమస్సర్గః.

వధ మప్రతిరూపంతు మహాన్దే స్తస్య రాఘవః । విలపన్నేవధర్మాత్తా కాన
ల్యం పున రబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ తదజ్ఞానా న్నహ త్వాపం కృత్వాఽహం సంకులేద్భి
యః । ఏక స్త్వచిన్తయంబుద్ధ్యా కథంను సుకృతం భవేత్ ॥ ౨ ॥ తత స్తం ఘట
మాదాయ పూర్ణం పరమవారిణా । ఆశృమం త మహం ప్రాప్య యథాఽభ్యాతపథం
గతః ॥ ౩ ॥ తత్రాహం దుర్బలావస్థౌ పృథ్వాపరిణాయకౌ । అపశ్యం తస్య పితౄకౌ
లూనపక్షావివ ద్విత్ ॥ ౪ ॥ తన్నిమిత్రాభిరాసేనా కథాభి రపరిక్రమాతా మాశాం
మత్కృతే తే హీనా పుదాసీనా వనాధవత్ ॥ ౫ ॥ శోకోఽపహతచి త్తశ్చ భయసంత్రస్త
చేతసః । తచ్ఛాఽశృమపదం గత్వా భూయ శ్శోక మహం గతః ॥ ౬ ॥ పదశబ్దం తు
మే శుశ్రావా ముని ర్వాక్య మభాషత । కిం చిరాయసి మే పుత్ర పాసీయం షీప్ర మా
నయ ॥ ౭ ॥ య స్స దత్త మిదం తాత సలిలే కీడితం త్వయా । ఉత్కణ్ఠితా తే మా
తేయం ప్రవిశ షీప్ర మాశృణుమ్ ॥ ౮ ॥ యద్వ్యభీకం కృతం పుత్రీ మాత్రా తే
యదివా మయా । స తస్యనసి క ర్తవ్యం త్వయా తాత తపస్వినా ॥ ౯ ॥ త్వం గతి
స్త్వగతీనాంచ చక్షు స్త్వం హీనచక్షుషామ్ । సమాసక్తా స్త్వయి ప్రాణాగి కిం త్వం
నో నాభిభాషసే ॥ ౧౦ ॥ ముని మవ్యక్తయా వాచా తమహం సజ్జమానయా । హీ
నవ్యజ్ఞానయా పేక్ష్య భీతో భీతఞ్చవాబ్రవమ్ ॥ ౧౧ ॥ మనసః కర్మచేష్టాభి రభిసం
స్తభ్య వాగ్బలమ్ । ఆచచక్షే త్వహం తస్మై పుత్ర వ్యసనజం భయమ్ ॥ ౧౨ ॥ క్షత్రి
యోఽహం దశరథో నాహం పుత్రోమహాత్మ సఃసజ్జనావమతం దుఃఖ మిదం ప్రాప్తం
స్వకర్మజమ్ ॥ ౧౩ ॥ భగవం శ్వాపహస్తాఽహం సరయూతీర మాగతః । జఘాంసు
శ్వాపదం కంచి నిపానేచాఽగతం గజమ్ ॥ ౧౪ ॥ తత్ర శుశ్రో మయా శబ్దో
జలే కుమ్భస్య పూర్యతః । ద్విపోఽయ మితి మత్వాఽయం బాణేనాభిహతోఽప
నూ ॥ ౧౫ ॥ గత్వానద్యా స్తత స్తీర మపశ్య మిషణా వృధి । వినిర్భిన్నం గత

౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ ౭౬ ॥ ౭౭ ॥ ౭౮ ॥ ౭౯ ॥ ౮౦ ॥ ౮౧ ॥ ౮౨ ॥ ౮౩ ॥ ౮౪ ॥ ౮౫ ॥ ౮౬ ॥ ౮౭ ॥ ౮౮ ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ ౯౧ ॥ ౯౨ ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ ౯౫ ॥ ౯౬ ॥ ౯౭ ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ ౧౦౦ ॥

మనా । విశుష్టోఽమృసి నారాచ స్తేన తేనిహత స్సుతః॥ ౧౭ ॥ తత స్తస్యైవ వచనా
దుపేత్య పరితప్యతః । స మయా సహసా బాణ ఉద్ధృతో మర్తత స్తదా॥ ౧౮॥ సచో
ద్ధృతేన బాణేన తత్రైవ స్వస్థ మౌగితః । భవన్తాపితకా శోచన్సద్భావితీ విలప్యచ॥
అజ్ఞానా ద్భవతః పుత్ర స్సహసాఽభిహతో మయా । కేష మేవం గతే య త్స్యాత్త
త్ప్రసీదతు మే మునిః ॥ ౨౦ ॥ సతచ్ఛృత్వా వచః క్రూరం మయోక్త మఘశంసినా
నాశక త్తీవ్ర మాయాస మకర్తుం భగవాన్మహిః॥ ౨౧॥ స బాష్పపూర్ణవదనో నిశ్శ్వస
న్యోకకర్మితః । మా మువాచ మహాతేజాః కృతాజ్ఞలి ముపస్థితమ్ ॥ ౨౨ ॥ యద్వేత
దశుభం కర్త న త్వం మే కథయే స్వయమ్ । ఫలేన్మూర్ధా స్త తే రాజ స్తద్యశ్యతసహ
స్రదా ॥ ౨౩ ॥ క్షత్రియేణ వధో రాజా వానప్రస్థే విశేషతః । జ్ఞానపూర్వం కృత
స్థానా చ్ఛ్యవయేదపి వర్జితమ్ ॥ ౨౪ ॥ స ప్రధాతు ఫలేన్మూర్ధా మునో రహసి తిష్ఠతి
జ్ఞానా ద్విశుజల శ్శస్త్రం తాదృశే బ్రహ్మవాదిని ॥ ౨౫ ॥ అజ్ఞానాద్ధి కృతం యస్మా దిదం
తేనై వ జీవసి । అపిహ్యద్య కులం నన్యో దిత్వాకూణాం కుతో భవా ॥ ౨౬ ॥ నయ
నా నృప తం దేశ మితి మాం చాభ్యభాషత । అద్య తం ద్రష్టు మిచ్ఛానః పుత్రం
పశ్యిషుదర్శనమ్ ॥ ॥ రుధిరేణానసిక్తాజ్ఞం ప్రక్షిప్తాజనవాసనమ్ । శయనం భువి
నిస్సంజ్ఞం ధర్మరాజవశం గతమ్ ॥ ౨౭ ॥ అథాహ మేక స్తం దేశం నీత్వాతౌ భృశ
యఃఖితౌ । అస్పర్శయ మహం పుత్రం తం మునిం సహ భార్యయా॥ ౨౮ ॥ తౌ పుత్ర
మాత్తన స్ఫుప్తౌ త మాసాద్య తపస్విసానివేతతు శ్శరీరేఽస్య పితాచాస్మేద మబ్ర
వీత్ ॥ ౩౦ ॥ నాభివాదయసే మాఽద్య సచ మా మభిభాషసేకింసు కేషే తు భూమా
త్వం వత్స కిం కుపితో హ్యసి ॥ ౩౧ ॥ సత్యహం తే ప్రియః పుత్రీ మాతరం పశ్య
ధార్మిక । కిం ను నాలిద్ధసే పుత్ర సుకుమారవచో వద ॥ ౩౨ ॥ కస్య వాఽవరరాత్రేఽ
హం శ్రోష్యామి హృదయం గమమ్ । అధియాసస్య మధురం శాస్త్రం వాఽన్యద్విశేష
తః ॥ ౩౩ ॥ కో మాం సన్ధ్యా ముపాస్యైవన్నా త్వా హుసహుతాశనః । జ్ఞాఘ్రియ
ష్యతు్యహసీనః పుత్రీశోకభయార్ద్రాతమ్ ॥ ౩౪ ॥ కన్దమూలఫలం హృత్వా కో మాం
ప్రియమివాతిథిమ్ । భోజయిష్య త్యకర్తవ్య మప్రగ్రహ మనాయకమ్ ॥ ౩౫ ॥ ఇమా
మన్ధాంచ వృద్ధాంచ మాతరం తే తపస్విసీమ్ । కథం వత్స భరిష్యామి కృహం పుత్రీ
గర్ధిసీమ్ ॥ ౩౬ ॥ తిష్ఠ మాం మాగమః పుత్ర యమన్య పదనం ప్రతి । శోష్వయా
సహ గన్తాసి జనన్యాచ సమేధితః ॥ ౩౭ ॥ ఉభావపిచ శోకార్తా వనాథా కృపసౌ వనే
క్షిప్రమేవ గమిష్యావ స్త్యయా హీనాయమక్షయమ్ ॥ ౩౮ ॥ తతో వై వస్వతం దృష్టౌ
థం పౌవత్సామి భారతీమ్ । క్షమతాం ధర్మరాజోమే బిభృయా త్పితరావయమ్ ॥
॥ ౩౯ ॥ తి ద్రూతా లోకపాలో మహాయశాః । ఉద్భవస్య మమాక్షయ్యామేకా

మభయదక్షిణామ్ || ౪౦ || అపాహంసియదా పుత్ర నిహతః పాపకర్తా || తేన
 సత్యేన గచ్ఛామశు యే లోకా శ్వస్త్రాయోధినామ్ || ౪౧ || యాన్తి శూరా గతిం
 యాంచ సంగ్రామేష్యనివర్తిసః | హతా స్త్వభిముఖాః పుత్ర గతిం తాం పరమాం
 వ్రజ || ౪౨ || యాం గతిం సగర శ్చైభ్యో దిలీపో జనమేజయః | సహజహేమన్తుమా
 రశ్చప్రాప్తాస్తాం గచ్ఛపుత్రక || ౪౩ || యా గతి స్సరస్వనాథూనాం స్వాధ్యాయాత్మప
 సాచయా | యా భూమిద స్సాహితాగ్నే శేకష్ట్రీవ్రతస్యచ || ౪౪ || గోసహస్ర
 ప్రదాత్యాణాం యా యా గురుభృతామపి | దేహన్యాసకృతాం యాచ తాం గతిం
 గచ్ఛపుత్రక || ౪౫ || సహిత్యస్త్రి స్కులే జాతో గచ్ఛత్యకుశలాం గతిమ్ | సతు
 యాస్యతియేన త్వం నిహతో మమ బాధవః || ౪౬ || ఏవం స కృపణం తత్ర వక్తవ్యదేవ
 య తాసకృత్ | తతోఽస్తైకర్తు ముదకం ప్రపుత్ర సహ భార్యయా || ౪౭ || సతు
 దివ్యేన రూపేణ మునిపుత్ర స్సవ్యకర్తభిః | స్వగ్ధ మధ్యారుహ త్త్విపిం శక్రేణ సహ
 ధర్తవీత్ || ౪౮ || ఆటభాషేచ తౌ వృద్ధౌ సహశక్రేణ తాపసః | ఆశ్వాస్య చ ము
 హూర్తతు పితరా వాక్య మబ్రవీత్ || ౪౯ || స్థాన మస్మి మహత్యాప్తిస్తో భవతోఽపరిచా
 రణాత్ | భవంతాపి చ షీప్రం మమ మూల ముపైష్యతః || ౫౦ || ఏవ ముక్త్యాన్తి దివ్యేన
 విమానేన వపుష్పతా | ఆరుహ దివం షీప్రం మునిపుత్రో | జితేంద్రియః || ౫౧ || స
 కృత్యాత్మాదకం తూర్ణం తాపస స్సహభార్యయా | మామువాచమహాతేజాః కృతాజ్ఞలి
 ముషస్థితమ్ || ౫౨ || అద్వైవ జహి మాం రాజ స్తరణేనాస్తిమే వ్యథాయచ్చరేణైక
 పుత్రం మాం త్వమకాక్షీ రపుత్రకమ్ || ౫౩ || త్వయాతు యదవిజ్ఞానాన్నిహతో
 మే సుత శ్శుచిః | తేన త్వో మభిశస్సాన్యమి సుమగ్ధ మతిదారుణమ్ || ౫౪ || పుత్ర
 వ్యసనజం దుఃఖం యదేత న్నమ సామ్మృతిమ్ | ఏవం త్వం పుత్రశోకేన రాజస్కాలం
 కరిష్యసి || ౫౫ || అజ్ఞానాత్తు హతో యస్తాత్తత్త్రియేణ త్వయా మునిః | తస్మాత్త్వాం
 నావితత్యాశు బ్రహ్మహత్యా నరాధిప || ౫౬ || త్వోమప్యేతాదృశో భావః షీప్రమేవ
 గమిష్యతి | జీవితా న్తకరో ఘోరో దాతారమివ దక్షిణా || ౫౭ || ఏవం శాపం మయి
 న్యస్య విలప్య కరుణం బహుచితా మారోష్య దేహం తన్నిధునం స్వగ్ధ మభ్యయాత్ ||
 తదేత చ్ఛిన్తయానేన స్మృతం పాపం మయా న్యయమ్ | తదా బాల్యాత్కృతం దేవి
 శబ్దవేధ్యానుగిహి || ౫౮ || తస్మాయం కర్మణో దేవి విపాక స్సముపస్థితః | అపఛైన్య
 స్సహ సమ్భుక్తే వ్యాధి రన్నరసేయథా || ౫౯ || తస్మాన్తా మాగతం భద్రే తస్యదా
 రన్య తద్యచ | యదహం పుత్రశోకేన సన్త్యక్త్యామ్యద్య జీవితమ్ || ౬౦ || చక్షుర్భ్యాం
 తాం సవశ్యామి కాసల్కే సాధుమాం స్పృశ | ఇత్యుక్త్వా స రుద్ర తస్యో భార్య

శం తత్తు తస్యైవ యదనేన కృతం మయి ॥ ౬౩ ॥ దుష్ప్వత్తమపి కశి పుత్త్రం త్వజే
 ద్భువివిచక్షణః । కశ్య ప్రవ్రాజ్యమానోవా నానూయే త్పితరం సుతః ॥ ౬౪ ॥ యది
 మాం సంస్పృశే ద్రామ సకృదద్య లభేతవా । (ధనువా యావరాజ్యంవా జీవేయ
 మితి మే మతిః) ॥ ౬౫ ॥ యమక్షయ మనుప్రాప్తాః ద్రక్ష్యన్తి సహి మానవాః । చక్షు
 మాత్వాంసపశ్యామి స్పృతి ర్మమ విలుప్యతే ॥ ౬౬ ॥ మాతా నై వస్వతస్యైతే కాసత్యే
 త్వరయన్తి మామ్ । అతస్తు కిం దుఃఖితరం యదహం జీవితక్షయే ॥ ౬౭ ॥ సహి
 పశ్యామి ధర్మజ్ఞం రామం సత్యపరాక్రమమ్ । తస్యాదర్శనజ శ్శోక స్సుత స్యావ్రతి
 కర్తవ్యః ॥ ౬౮ ॥ ఉచ్ఛోషమతి మే ప్రాణా న్యాసిస్తోకమివాతపః । సతే మనుష్యా
 దేవా స్తేయే చారుశుభకుణ్డలమ్ ॥ ౬౯ ॥ ముఖం ద్రక్ష్యన్తి రామస్య వక్షే ష్యచదశే
 పునః । పద్మపత్రేక్షణం సుభుగ్ సుదంష్ట్రం చారునాసికమ్ ॥ ౭౦ ॥ ధన్యా ద్రక్ష్యన్తి
 రామస్య తారాధిపనిధం ముఖమ్ । సదృశం శారదస్యేంద్రాగి పుల్లస్య కమలస్యచ ॥ ౭౧ ॥
 సుగంధిమమ నాథస్య ధన్యా ద్రక్ష్యన్తి తన్ముఖమ్ । నివృత్తవనవాసం త మయోధ్యాం
 పునరాగతమ్ ॥ ౭౨ ॥ ద్రక్ష్యన్తి సుఖినో రామం శుక్రం మాగ్ధగతం యథా । కాస
 త్యే చిత్తమోహేన హృదయం నీదతీవ మే ॥ ౭౩ ॥ వేదయే సచ సంయుక్తా శబ్దస్స
 ర్భరసా నహమ్ । చిత్తనాశా ద్విపద్యస్తే సర్వాణ్యేవేంద్రియాణి మే ॥ ౭౪ ॥ క్షీణ
 స్నేహస్య దీపస్య సంసక్తా రశ్మయో యథా । అయ మాత్మ భవ శ్శోకో మా మనాథ
 మచేతనమ్ ॥ ౭౫ ॥ సంసాదయతి వేగేన యథా కూలం నదీరయః । హా రాఘవ మహా
 భాషా హా మమాఽయాసనాశస ॥ ౭౬ ॥ హా విత్పప్రియ మే నాథ హోఽద్య కావసి
 గత స్సుత । హా కాసత్యే సశిష్యామి హా సుమిత్రే తవస్విని ॥ ౭౭ ॥ హా సృశంసే మమా
 మిత్రే కై కేయి కులపాంసని । ఇతి రామస్య మాతుశ్చ సుమిత్రాయాశ్చ సన్నిధౌ ॥
 రాజా దశరథ శ్శోచన్దీవితా న ముపాగమత్ ॥ యదాతు దీనం కథయన్మ రాధిపగి
 ప్రియస్య పుత్త్రస్య వివాసనాతురః । గతేఽర్ధరాత్రే భృశదుఃఖిపీడిత స్తదా జహౌ
 ప్రాణ ముదారదర్శనః ॥ ౭౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుష్షష్టితమస్కం.

అథ రాత్రావ్యం వ్యతీతాయాం ప్రాతరేనాపరేఽహనివద్దినగి పర్యుపాలిష్ఠా
 తత్పార్శ్వనివేశనమ్ ॥ ౧ ॥ సూతాగిపరమసంస్కార ముగ్ధా శ్శోతమశ్రుతాః । గా
 యకా స్తుతిశీలాశ్చ నిగదన్తఃపుథ క్షృణక్ ॥ ౨ ॥ రాజాసం స్తుతాం తేషా ముదా
 త్తాభిహితాశిషామ్ । ప్రాసాదాఽభోగవి స్తీర్ణః స్తుతిశబ్దో హ్వన ర్త ॥ ౩ ॥ తతస్తు స్తుత
 తాం తేషాం సూతానాం పాణివాదకాః । అపదానా న్యదాపృత్య పాణివాదానవా
 దయ ॥ ౪ ॥ తేన శబ్దేన విమాగ్గి ప్రతిబుద్ధా విసప్యమః । శాఖాస్థాగి పజ్జరస్థాశ్చ యే
 రాజకులగోచరాః ॥ ౫ ॥ వ్యాపృతాగి పుణ్యశబ్దాశ్చ వికానాంచాపి నివ్వనాః । అశి

౧౧౬ శ్రీమద్రామాయణే అమోఘాకాండే పంచమస్తకమ్.

గ్నేయంచ గాఢానాం పూరయామాస వేశ్మ తత్ ॥ ౬ ॥ తత శ్శుచినమాచారాగి పర్య
 పథానకోవిదాః । స్త్రీవృద్ధరభూయిష్ఠా ఉపతస్థు ర్యథాపుమ్ ॥ ౭ ॥ హరిచంద్రసం
 పుక్తముదకం కాశ్చైవై ర్ఘ్నేః । ఆనిన్య స్సాన్నినశితౌజ్ఞ యథాకాలం యథావిధి॥
 మజ్జకాలమ్భనీయాని చాశనీయా న్యపస్కరాః । ఉపానిన్య స్తథాప్యన్యాః కుమారీ
 బహుభా స్త్రియః ॥ ౮ ॥ సర్వలక్షణసమ్పన్నం సర్వం విధివదర్శితమ్ । సర్వం సుగుణ
 లక్ష్మీన తద్భూవాభిహరికమ్ ॥ ౧౦ ॥ తత్తు సూర్యోదయం యావ త్సర్వం పరిస
 ముత్సుకమ్ । తస్థా వసుపసంప్రాప్తం కిం సిద్ధిత్సుపశజ్జితమ్ ॥ ౧౧ ॥ అథ యాగి కోస
 తేద్ద్రస్య శయనం ప్రత్యనస్తరాః । తా స్త్రియస్తు సమాగమ్య భర్తారం ప్రత్యబో
 ధయ ॥ ౧౨ ॥ తథా పుష్పచితపృతాస్తా వినయేన నయేనచ । నవ్యాస్య శయనం
 పుష్పప్రాపిం చిదపుష్పతేభిరే ॥ ౧౩ ॥ తా స్త్రియ స్సప్తశీలజ్ఞా శ్చేష్టాసంచలనా
 దిషు । తా వేపథుపరీతాశ్చ రాజ్ఞాః ప్రాణేషు శజ్జితాః ॥ ౧౪ ॥ ప్రతిస్తోత స్త్రాణా
 గ్రాణాం సదృశం సంచకాశిరే । అథ సంవేపమానానాం స్త్రీణాం దృష్టావచ పార్థివమ్ ॥
 య త్తదాశజ్జితం పాపం తస్య జ్ఞేషే వినిశ్చయః । కాసల్యాచ సుమిత్రాచ పుత్రీశోక
 పరాజితే ॥ ౧౬ ॥ ప్రసుప్తేన ప్రబుధ్యేతే యథాకాలసమన్వితే । నిష్ప్రభాచ వివ
 ఙ్గాచ సన్నా శోకేన సన్నతా ॥ ౧౭ ॥ న వ్యరాజత కాసల్యా తారేవ తిమిరావృతా
 కాసల్యానస్తరం రాజ్ఞా ముమిత్రా తదనస్తరమ్ ॥ ౧౮ ॥ నన్యవిభ్రాజతే దేవీ శోకా
 శ్రులుళితాననా । తేచ దృష్టావతదాసుప్తే ఉభే దేవ్యాచ తం సృపమ్ ॥ ౧౯ ॥ సుప్త
 మేవైగ్ధతప్రాణమన్తరిపుర మదృశ్యత । తతః ప్రచుక్రుశు దీనా సుస్వరం తా వరా
 జ్ఞనాః ॥ ౨౦ ॥ కరేణవ ఇవారణ్యే స్థానప్రచ్యుతయూధపాః । తాసా మాకృద్దశదేన
 సహసోద్గతచేతనే ॥ ౨౧ ॥ కాసల్యాచ సుమిత్రాచ తప్తకనిదే బభూవతుః । కాస
 ల్యాచ సుమిత్రాచ దృష్టావ పుష్పప్రాపి పార్థివమ్ ॥ ౨౨ ॥ హానాథేతి పరిక్రశ్య పేత
 తు ర్గరణీతలే । సా కోసలేంద్రిదుహితా వేష్టమానా మహీతలే ॥ ౨౩ ॥ నబభ్రాజ
 రజోద్వస్తా తారేవ గగనా చ్యుతా । నృపే శాన్తగుణే జాతే కాసల్యాం పతితా
 భవి ॥ ౨౪ ॥ అవశ్యం స్తా స్త్రియ స్సర్వా హతాం నాగవధూమివ । తత స్సర్వా నర
 ద్ద్రస్య కై కేయీప్రముఖా స్త్రియః ॥ ౨౫ ॥ యదన్త్య శ్శోకసన్తప్తా నివేతు గ్ధ
 చేతనాః । తాభి స్సబలవా న్నాదగి శ్రోత నీభి రనుద్రుతః ॥ ౨౬ ॥ యేన స్థిరీకృత
 భూయ స్తద్గృహం సమనాదయత్ । తచ్చ సంతీస్తసంభ్రాంతం పయ్యత్సుకజన
 కులమ్ ॥ ౨౭ ॥ సర్వత మ్ములూక్తస్తం పతితాపార్తరాధవమ్ । సద్యో విపతితా
 స్తం దీనవిక్లబద్యనమ్ ॥ ౨౮ ॥ బభూవ సరదేవస్య సద్ద దిష్టాన్త మియుషః ॥ అతీతమ
 యః । భువం రుద న్యగి కరుణ

సుదుఃఖితాః ప్రగృహ్య బాహూ వ్యలపన్నాభవత్ || ౨౯ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యా కాండే షట్పత్తితమస్తకః.

త మగ్నిమివ సంశాస్త మమ్బుహీనమివాణ్ణవమ్ | హతప్రభమివాఽదిత్యం
స్వగ్గంధం ప్రేక్ష్య పార్థివమ్ || ౧ || కాసల్యా బాష్పపూర్ణాక్షీ వివిధం శోకకర్మితా | ఉప
గృహ్య శిరో రాజ్యం కై కేయూం ప్రత్యభాషత్ || ౨ || సకామా భవ కైయే భుజ్జ్వ
రాజ్య మకణ్డకమ్ | త్యక్త్వా రాజాన మేకాగ్రా నృశంసే దుష్టచారిణి || ౩ || విహాయ
మాం గతో రామో భర్తావ స్వగ్గతో మమివిధే సాధహీనేవ నాహం జీవిషు ముత్స
హే || ౪ || భర్తారం తం పరిత్యజ్య కాస్త్రీ దైవత మాత్మనః | ఇచ్ఛే జీవితు మన్యత్ర కై
య్యా స్త్య కథర్తణః || ౫ || న లుగ్ధో బుధ్యతే దోషాన్ నిమ్నాకమివ భక్షయత్ | క్రుజ్జ్వాని
మిత్తం కై కేయూ రాఘవాణాం కులం హతమ్ || ౬ || అనియోగేనియుక్తేన రాజ్ఞా రామం
వివాసితమ్ | సభార్యం జనక శ్శృత్యా పరితప్స్య త్యహం యథా || ౭ || స మా మనాథాం
విధవాం నాద్య జానాతి ధాన్తికః | రామగి కమలపత్రాక్షో జీవన్నాశ మితో గతః || ౮ ||
విదేహరాజస్య సుతా తథా సీతా తపస్విని | దుఃఖస్యానుచితా దుఃఖం వనే పర్య
ద్విజివ్యతి || ౯ || సదతాం భీమఘోషాణాం నిశాసు మృగపక్షిణామ్ | నిశమ్య నూనం
సంక్రస్తా రాఘవం సంశ్రియిష్యతి || ౧౦ || పుంధ్ర శైచవాల్మలృత్తిశ్చ వై దేహీ
మనుచి స్తయత్ | సోఽపి శోకసమావిష్టో నను త్యక్యతి జీవితమ్ || ౧౧ || సోఽహ
మదైవ్యవ దిష్టాస్తం గమిష్యామి జతిన్రతా | ఇదం శరీర మాలిగ్గ్య ప్రవేక్ష్యామి
హుతాశనమ్ || ౧౨ || తాం తత స్సంపరిష్పజ్య విలపంతీ తపస్వినిమ్ | వ్యపనిన్య
స్సుదుఃఖారాం కాసల్యాం వ్యాసహరికాః || ౧౩ || తైలద్రోణ్యా మథామాత్యా
స్సంవేశ్య జగతిపతిమ్ | రాజ్ఞ స్సర్వాణ్యథాఽదిష్టాశ్చక్రం కర్తాణ్యనన్రమ్ || ౧౪ ||
సతు సజ్కాలనం రాజ్ఞో వినా పుత్రేణ మప్రిణః | సర్వజ్ఞాం కర్తుమిషు స్తే తతో
రక్షన్తి భూమిపమ్ || ౧౫ || తైలద్రోణ్యాంతు సచివై శ్శాయితం తం నరాధిపమ్ | హా
మృతోఽయమితి జ్ఞాత్వా ప్రియస్థాః పర్యవారయత్ || ౧౬ || బాహూనుద్యమ్య
కృపణా నేత్రప్రస్రవణై ర్ముఖైః | రుదన్త్య శ్శోకసన్తప్తాః కృపణం పర్యదేవయత్ ||
హా మహారాజ రామేణ సతతం ప్రియవాదినా | విహీనా సుత్యసన్ధేన కిమగ్ధం విజహా
సి నః || ౧౭ || కై కేయూ దుష్టభావాయా రాఘవేణ వియోజితాః | కథం పతిఘ్నాన్
వత్సాన్యమ్ సుమీపే విధవా వయమ్ || ౧౮ || సహి నాభ స్సదాస్తాకం తవచ ప్రభు
రాత్మవాత్ | వనం రామో గత శ్శ్రీమాన్విహాయ సృపతి శ్శియమ్ || ౧౯ || త్వయా
తేనచ వీరేణ వినా వ్యసనమోహితాః | కథం వయం నివత్సాన్యమగి కై కేయూచ
విదూషితాః || ౨౦ || యయాతు రాజా రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలాః | సీతయా

౧౦౮. శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే సప్తపక్షితమస్సర్గః.

సహ సన్త్యక్తాస్సాక మన్యం సహస్యతి ॥ ౨౨ ॥ తా బాష్పేణచ సంవీతా శ్శోకేన
 ఎపులేనచ । వ్యవేష్టన్త నిరాసన్దా రాఘవస్య వరప్రియః ॥ ౨౩ ॥ నిశా చన్ద్రవిహీ
 నేవ స్త్రీవ భర్తృవివర్జితా । పురీ నారాజతాయోధ్యా హీనా రాజ్ఞా మహత్తనా॥
 బాష్పపర్యా కులజనా హాహాభూతకులాశ్శనాశూన్యచత్వరవేశ్శాన్తా న బభ్రౌజయథా
 పురమ్ ॥ ౨౪ ॥ గతేతు శోకా త్త్రిదివం సరాధివే మహీతలస్థాను నృపాశ్శనాసుచ ।
 నివృత్తచార సుహాసా గతో రవిః ప్రవృత్తచారా రజనీ హ్యుపస్థితా ॥ ౨౫ ॥ ఋతేతు
 పుత్తాద్దహనం మహీపతే ర్నరోచయన్తే సుహృద సుమాగతాః ఇతీవ తస్మి న్యయనే
 న్యవేశయన్విచిన్త్య రాజాన మచిన్త్యదర్శనమ్ ॥ ౨౬ ॥ గతప్రభా ద్యౌరవ భాస్క
 రం వినా వ్యవేతనక్షత్రగణేవ శరవరీ । పురీ బభాసే రహితా మహాత్మనా సచాన్రక
 ణ్డాఽకులమార్గచత్వరా ॥ ౨౭ ॥ సరాశ్చ నార్యశ్చ సమేత్య సభ్యశో విగ్నమాణా భర
 తస్య మాతరమ్ । తదా సగర్యాం సరదేవసంక్షయే బభూవు రారా సచ శర్త లేభిరే॥
 ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పట్టపక్షితమస్సర్గః.

అక్రద్ధిరనిరాసన్దా సాన్రకణ్డజనాఽవిలాఅయోధ్యాయా మవతతా సావ్యతి
 యాయ శరవరీ ॥ ౧ ॥ వ్యతీతాయాన్త శర్వర్యా మాదిత్యస్యాదయే తతః । సమేత్య
 రాజకర్తార సృభా మీయు ర్విజాతయః ॥ ౨ ॥ మూర్కణ్డేయోఽగ్ర మాన్దల్యో వాసు
 దేవశ్చ కాశ్యపః । కాత్యాయనౌ గౌతమశ్చ జాబాలిశ్చ మహాయశాః ॥ ౩ ॥ ఏతే
 ద్విజా సుహమాతై స్త్రిః పుథ గావచ ముదీరయన్ । వసిష్ఠమేవాభిముఖా శ్శ్రేష్ఠం
 రాజపురోహితమ్ ॥ ౪ ॥ అతీతా శరవరీ దుగిఖం యా నౌ వర్షశతోపమా । అస్తి సృష్ట
 త్వ మాపన్నే పుత్త్రశోకేన పార్థివే ॥ ౫ ॥ స్వగతశ్చ మహారాజో రామ శ్చార్ణవ
 మాశ్రితః । లక్ష్మణశ్చాపి తేజస్వీ రామేణైవ గత సుహా ॥ ౬ ॥ ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నా
 కేకయేషు పరస్తపా । పురే రాజగృహే రమ్యే మాతామహనివేశనే ॥ ౭ ॥ ఇత్యు
 కూణా మిహాదైన్యవ కశ్చి ద్రాజా విధీయతామ్ । అరాజకంహి నౌ రాష్ట్రం సవినాశ
 మవాప్నుయాత్ ॥ ౮ ॥ నారాజకే జనపదే విద్యున్నాతీ మహాస్వసః । అభివన్తతి
 పర్జన్యౌ మహీం దివ్యేన వారిణా ॥ ౯ ॥ నారాజకే జనపదే బీజముష్టిగి ప్రకీర్యతేనారా
 జకేపితుః పుత్తోభార్యవా వర్తతేవశే ॥ ౧౦ ॥ అరాజకే ధనం నాస్తి నాస్తి భార్య
 ప్యురాజకే । ఇద మత్యాహితం చాన్య త్కుత సుత్య మరాజకే ॥ ౧౧ ॥ నారాజ
 జనపదే కారయన్తి సభాం సరాః । ఉద్యానానిచ రమ్యాణి హృష్టాః పుణ్యగృహ
 ణిచ ॥ ౧౨ ॥ నారాజకే జనపదే యజ్ఞశీలా ద్విజాతయః । సత్రాణ్యన్వాసతే దాన
 బ్రాహ్మణా స్సంశితవ్రతాః ॥ ౧౩ ॥ నారాజకే జనపదే మహాయజ్ఞేషు యద్యసః

నటనర్తకాః । ఉత్సవాశ్చ సమాజాశ్చ వర్ధస్తే రాష్ట్రవిధనాః ॥ ౧౪ ॥ నారాజకే జన
పదే సిద్ధాంధా వ్యవహారిణః । కథాభి రనురజ్యస్తే కథాశీలాః కథాప్రియైః ॥ ౧౫ ॥
నారాజకే జనపదే ఉద్యానాని సమాగతాః । సాయాహ్నే క్రీడితుం యాన్తి కుమారా
ర్యా హేమభూషితాః ॥ ౧౬ ॥ నారాజకే జనపదే వాహనైః శ్రీఘ్నగమిభిః । నరా
నిర్యాన్తర్యగిని నారీభిః సుహృదామిహ ॥ ౧౭ ॥ నారాజకే జనపదే ధనవన్త స్సుర
క్షితాః । శేరతే విపృతద్వారాః కృషిగోరక్షణిన్ ॥ ౧౮ ॥ నారాజకే జనపదే బద్ధ
ఘృష్టా విహానినః । అలన్తి రాజమాన్యేషు కుజ్జరా హ్లాప్తిహాయనాః ॥ ౧౯ ॥ నారాజకే
జనపదే శరా స్సంతత మస్యతామ్ । శూరయతే తలనిర్ఘోష ఇవస్త్రిణా ముసాసనే ॥
నారాజకే జనపదే వణిజో దూరగామిన్ ॥ ౨౦ ॥ గచ్ఛన్తి షేమ మధ్వానం బహుపణ్యసమా
చితాః ॥ ౨౧ ॥ నారాజకే జనపదే చరత్యేకచరో వశీ । భావయన్తాత్మనాఽఽ
త్తానం యత్ర సాయగృహేనా మునిః ॥ ౨౨ ॥ నారాజకే జనపదే యోగషేమం
ప్రవర్తతే । నచాప్యరాజకే సేనా శత్రూన్విషహతే యుధి ॥ ౨౩ ॥ నారాజకే జన
పదే హృష్టిః పరమవాజిభిః । నరా స్సంయాన్తి సహసా రక్షాశ్చ పరిమణ్డితాః ॥ ౨౪ ॥
నారాజకే జనపదే నరా శ్శాస్త్రవిశారదాః । సంవదంతాఽవతిష్ఠన్తే వసేషూపవసేషుచ ॥
నారాజకే జనపదే మాల్యమోదకదక్షిణాః । దేవతాభ్యర్చనార్థాయ కల్పన్తి నేయ
తై ర్జనైః ॥ ౨౫ ॥ నారాజకే జనపదే చందనాగరుహామితాః । రాజపుత్రా విరాజ
న్తే వసన్త ఇవ శాఖినః ॥ ౨౬ ॥ యథా హ్యనువకా నయో యథావాఽప్యత్యుణం
వనమ్ । అగోపాలా యథా గావస్తథా రాష్ట్ర మరాజకమ్ ॥ ౨౭ ॥ ధ్వజో రథస్య
ప్రజ్ఞానం ధూమో జ్ఞానం విభావసాః । తేహం యో నో ధ్వజో రాజా సదేవత్యమి
తోగతః ॥ ౨౮ ॥ నారాజకే జనపదే స్వకం భవతి కస్యచిత్ । మత్స్యా ఇవ సరా
నిత్యం భక్షయన్తి పరస్పరమ్ ॥ ౨౯ ॥ యే హి సమ్భిన్నమర్యాదా నాస్తికా శ్చిన్న
సంశయాః । తేఽపి భావాయ కల్పన్తే రాజదండనిపీడితాః ॥ ౩౦ ॥ యథా దృష్టి శ్శరీ
రస్య నిత్యమేవ ప్రవర్తతే । తథా సరేన్ద్రో రాష్ట్రస్య ప్రభవ సుత్యధర్తయో ॥ ౩౧ ॥
* రాజా సత్యంచ ధర్మశ్చ రాజా కులవతాం కులమ్ । రాజా మాతా పితాచైవ రాజా
హితకరో నృణామ్ ॥ ౩౨ ॥ యమో వై శ్రీవణ శ్శరణో వరుణశ్చ మహాబలః । విశే
ష్యస్తే సరేన్ద్రేణ పృతేన మహతా తతః ॥ ౩౩ ॥ అహూతమ ఇవేదం స్యాన్న
ప్రజ్ఞాయేత కించన । రాజాచేన్న భవేల్లోకే విభజ న్నాధ్వసాధుని ॥ ౩౪ ॥ జీవత్యపి
నుహారాజే తవైవ వచనం వయమ్ । నాతిక్రమామహే సర్వే వేలాం ప్రాప్యేవసా
గరః ॥ ౩౫ ॥ స న సువిశిష్ట ద్విజవర్యవృత్తం సృపం వినా రాజ్య మరణ్యభూతమ్

౨౨౦ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే అష్టపద్ధితమస్త్యుః.

కుమార మిత్యౌకునుతం వదాన్యం త్వమేవ రాజాన మహాభిషిక్తుః ॥ ౩౮ ॥ ఇతిశ్రీ
మదయోధ్యాకాండే సప్తపద్ధితమస్త్యుః.

తేషాం హివచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠః ప్రత్యువాచహమిత్రామాత్యగణాస్సర్వా
న్భ్యాహ్లాణాస్తా నిదం వచః ॥౧॥యదసౌ మాతులకులే పురే రాజగృహే సుఖభరతో
వసతి భౌత్రా శత్రు ఘ్నేన సమన్వితః ॥ ౨ ॥ తచ్ఛ్రీమం జవనా దూతా గచ్ఛన్తుత్వరి
తై ర్హయైః । అనేతుం భౌతరా వీరా కిం సమీక్షామహే వయమ్ ॥౩॥గచ్ఛన్వీతి
తత స్సర్వే వసిష్ఠం వాక్య మబ్రువన్ ॥ తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠో వాక్య మబ్ర
వీత్ ॥ ౪ ॥ ఏహ సిద్ధార్థ విజయ జయన్తాశ్చోక నద్వనశూయతా మితీ కర్తవ్యం సర్వా
నేవ బ్రవీమి వః ॥ ౫ ॥ పురం రాజగృహం గత్వా శీఘ్రం శీఘ్రజన్తై ర్హయైః । త్వక్
శోకై రిదం వాచ్య శ్వాసనా ధృతతో మమ ॥ ౬ ॥ (పురహిత స్తావం కుశలం ప్రాహ
సర్వేచ మన్త్రిణః । త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్య మాత్యయికం త్వయా) ॥ ౭ ॥
మాచాన్తై ప్రోషితం రామం మాచాన్తై పితరం మృతమ్ । భవన్త శ్శంసిషు గ్లత్వా
రాఘవాణా మిమం క్షయమ్ ॥ ౮ ॥ కాశేయానిచ వస్త్రాణి భూషణాని వరాణిచ ।
శీప్ర మాదాయ రాజ్ఞశ్చ భరతస్యచ గచ్ఛత ॥ ౯ ॥ దత్తవశ్యశనా దూతా జగ్తు
స్సవం సవం నివేశనమ్ । కేకయాం స్తే గమిష్యంతా హయా నారుహ్య సమ్మతా ॥౧౦॥
తతః ప్రాస్థానికం కృత్వా కార్య కేష మనన్తరమ్ । వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతా దూతా
స్సంత్యరితా యయః ॥ ౧౧ ॥ స్య స్తేనాపరతాలస్య ప్రలమ్బస్య త్వరం ప్రతి । నిషే
వమాణా స్తే జగ్తు ర్నదీం మధ్యేన మాలినీమ్ ॥ ౧౨ ॥ తే హ స్తినపురే గత్వాం తీర్త్వా
ప్రత్యజ్ఞుఖా యయః । పాశ్చాల దేశ మాసాద్య మధ్యేన కురుజాగ్లమ్ ॥ ౧౩ ॥ సరాం
సిచ సుపూర్ణాని నదీశ్చ విమలోదకాః । నిరీక్షమాణా స్తే జగ్తు ర్దూతాః కార్యవశా
ద్దురితమ్ ॥ ౧౪ ॥ తే ప్రసన్నోదకాం దివ్యాం నానావిహగ సేవితామ్ । ఉపాతిజగ్తు
ర్వేగేన శరదర్జ్జాం జనాకులామ్ ॥ ౧౫ ॥ నికూలనృక్ష మాసాద్య దివ్యం సత్యోపయా
చనమ్ । అభివాద్యాభివాద్యం తం కులిక్లాం ప్రావిశ స్ఫురీమ్ ॥ ౧౬ ॥ అభికాశం
తతః ప్రాప్య తే బోధిభవనాచ్యుతామ్ పితృపై తామహీం పుణ్యాం తేరు రిక్షమతీం
నదీమ్ ॥ ౧౭ ॥ అవేత్యౌజ్జ్వలివానాంశ్చ బ్రాహ్మణా స్వేదపరగా ॥ యయు ర్మధ్యేన
బాహ్లాకా సుదామానంచ పర్యతమ్ ॥ ౧౮ ॥ విష్ణోః పదం ప్రేక్షమాణా విపాశాం
చ్ఛాపి శాలీలీమ్ । నదీ ర్వాపీ స్తటాకాని పల్వలాని సరాశిచ ॥ ౧౯ ॥ పశ్యన్తా వివి
ధాంశ్చాపి సింహవాఙ్మృగద్విపా ॥ యయుః పథాఽతిమహతా శాసనం భర్త
రీప్సవః ॥ ౨౦ ॥ తే శ్రాన్తవాహనా దూతా వికృష్టేన పథా తతః । గిర్రజం పుర

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకోనసప్తతిలమస్సర్గః ౨౦౧

పరిగ్రహార్థమ్ । అహేడమానా స్తవరయాన్త దూతా రాత్ర్యాన్త తే తత్పురమేవ
యాతాః ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఽష్టపట్టిలమస్సర్గః.

యామేవ రాత్రిం తే దూతాః ప్రవిశన్తి తాం పురీమ్ । భరతేనాపి తాం
రాత్రిం స్వప్నే దృష్టౌఽయ మప్రియః ॥ ౧ ॥ పుష్పస్తామేవ తు తాం రాత్రిం దృష్టా
తం స్వప్న మప్రియమ్ । పుత్రో రాజాధిరాజస్య సుభృశం పవిత్రతవ్యత ॥ ౨ ॥ తవ్య
మానం సమాజ్ఞాయ వయస్యాః ప్రియవాదినః । ఆయాసంహి వినేష్యన్త స్సభాయాం
చక్రిరేకథాః ॥ ౩ ॥ వాదయన్తి తథా శాన్తిం లాసయన్తస్య చాపరే । నాటకాన్య
పరే ప్రాహుర్వాస్యాని వివిధానిచ ॥ ౪ ॥ స తై ర్నహాత్వా భరత సుఖభిః ప్రియవా
దిభిః । గోష్ఠీహాస్యాని కుర్వద్భి ర్నప్రాహృవ్యత రాసువః ॥ ౫ ॥ త మబ్రవీ త్ప్రియ
సఖో భరతం సఖభి ర్వృతమ్ । సుహృద్భిః పర్యుపాసీనః కిం సఖే నానుమోదసే ॥ ౬ ॥
ఏవం బుగ్ధివాణం సుహృదం భరతః ప్రత్యువాచహ । శృణు త్వం యన్నిమిత్తం మే
దైన్య మేత దుపాగతమ్ ॥ ౭ ॥ స్వప్నే పితర మద్రాక్షం మలిసం ముక్తమూర్ధజమ్ ।
పతన్త మద్రిశిఖరాత్కలుషే గోమయప్రాదే ॥ ౮ ॥ స్లవమానశ్చ మే దృష్ట స్స తస్మి
న్గౌమయహృదే । పిబన్త ఇలినా తైలం హసన్తపి ముహుర్నుహుః ॥ ౯ ॥ తత స్త్రిలో
దసం భుక్త్యా పునః పునరధశ్శిరాః । తైలేనాభ్య క్తసర్వాజ్ఞ సైలమేవావగాహత ॥
స్వప్నేచ సాగరం శుష్కం చద్వగించ పతితం భవి । ఉపరుధాంచ జగతీం తమసేవ
సమావృతామ్ ॥ ౧౦ ॥ ఔపవాహ్యస్య నాగస్య విషాణం శకలీకృతమ్ । సహసా
చాపి సంశాన్తం జ్వలితం జాతవేదనమ్ ॥ ౧౧ ॥ అవదీర్ణాంచ పృథివీం శుష్కాంశ్చ వివి
ధాన్ ద్రుమాన్ । అహం పశ్యామి విధ్వస్తాన్ సభూమాంశ్చాపి పర్యతాన్ ॥ ౧౨ ॥
పీతే కాఠ్స్థాయసే చైనం నిమగ్నం కృష్ణవాససమ్ । ప్రహసన్తిస్య రాజానం ప్రమదాః
కృష్ణపిఙ్గళాః ॥ ౧౩ ॥ త్వరమాణశ్చ ధర్మాత్కార క్తమాల్యానులేపనః । రథేన ఖరయు
క్తేన ప్రయాతో దక్షిణాముఖః ॥ ౧౪ ॥ ప్రహసన్తీవ రాజానం ప్రమదార క్తవాసినీ
ప్రకర్షన్తీ మయా దృష్టా రాక్షసీ వికృతాననా ॥ ౧౫ ॥ ఏవ మేత న్నయా దృష్ట మిమాం
రాత్రిం భయావహమ్ । అహం రామోఽథవా రాజా లక్ష్మణోవా మవిష్యతి ॥ ౧౬ ॥
సరో యానేన య స్వప్నే ఖరయుక్తేన యాతిహి । అచిరాత్తన్య ధూమాగ్రం చితా
యాం సంప్రదృశ్యతే ॥ ౧౭ ॥ ఏతన్నిమిత్తం దీనోఽహం తన్నవః ప్రతిపూజయే ।
శుష్యతీవచ మే కణ్ఠో న స్వస్థమివ మే మనః ॥ ౧౮ ॥ న పశ్యామి భయస్థానం భయం
చై ప్రాపధారయే । భిష్టశ్చ స్వరయోగో మే ఛాయాచోపహతా మమ ॥ ౧౯ ॥ జగు
పున్నినచాత్మానం నచ పశ్యామి కారణమ్ ॥ ఇమాంహి దుస్స్వప్నగతిం నిశామ్య
తా మనేకరూపా మవితర్కితాం పురా । భయం మహ త్తద్ధృదయా స్మయాతి మే

విచిన్త్య రాజాన మచిన్త్యదద్యునమ్ || ౨౦ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనసప్త
తితమస్కంః

భరతే బ్రువతి స్వప్నం దూతా స్తే క్షాన్తవాహనాః | ప్రవిశ్యాసహ్యపరిఖం
రమ్యం రాజగృహం పురమ్ || ౧ || సమాగమ్యతు రాజ్ఞాచ రాజపుత్రేణ చార్పితాః |
రాజ్ఞః పాదాగృహీత్వాతు త మూచు ర్భరతం వచః || ౨ || పురోహిత స్తావం కుశలం
ప్రాహ సర్వేచ మన్త్రిన్ || త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్య మాత్యయికం త్వయా ||
ఇమానిచ మహద్వాణి వస్త్రాన్యాభరణానిచ | పరిగృహ్య విశాలాక్ష మాతులస్యచ దా
వయః || ౩ || అత్ర విశతోకోట్యస్తు సృపతే ర్భాతులస్య తే | దశకోట్యస్తు సంపూర్ణా స్తథై
వచ స్పృహత్తజః || ౪ || ప్రతిగృహ్యతు తత్సర్వం స్వసుర క్తస్సుహృజ్జనే | దూతా నువాచ
భరతః కామై స్సముత్తిపూజ్య తాన్ || ౫ || కచ్చిత్సుకుశలే రాజాపితా దశరథో మమ |
కచ్చి చ్చార్వోగతా రామే లక్ష్మణేచ మహత్త్వని || ౬ || ఆర్యాచ ధర్మనిరతా ధర్మ
క్షా ధర్మదర్శినీ | అరోగాచాపి కాసల్యా మాతా రామస్య ధీమతః || ౭ || కచ్చిత్సు
మిత్రా ధర్మక్షాజననీ లక్ష్మణస్యయాశతుఃస్మిన్ స్యచ వీరస్యసాఽరోగాచాపి మధ్యమా ||
(అత్త కామా సదా చక్షీకోధనా ప్రాజ్ఞమానినీ | అరోగాచాపి మే మాతా కైకే
యీ కిమువాచహ) || ౮ || ఏవ ముక్తాస్తు తే దూతా భరతేన మహత్త్వనా | ఊచు
స్సుప్రశ్రియం వాక్య మిదం తం భరతం తదా || ౯ || కుశలా స్తే నరవ్యాఘ్రి యే
షాం కుశల మిచ్ఛసి | శ్రీశ్చ త్వం సృణుతే పద్మా యుజ్యతాం చాపి తే రథః || ౧౦ ||
భరతశ్చాపి తాన్ దూతా నేవ ముక్తైభ్యభాషత | ఆపుచ్ఛేఽహం మహారాజం
దూతా స్సన్వరయన్తి మామ్ || ౧౧ || ఏవ ముక్తాస్తు తాన్ దూతా స్ఫరతః
పార్థివాత్తజః | దూతై స్సంచోదితో వాక్యం మాతామహ మువాచహ || ౧౨ ||
రాజ నిత్తు ర్గమిష్యామి సకాశం దూతచోదితః | పునరప్యహ మేష్యామి యదా మే
త్వం స్మరిష్యసి || ౧౩ || భరతేనై వ ముక్తస్తు సృపో మాతామహ స్తదా | త ము
వాచ శుభం వాక్యం శిరస్యాఘ్రియ రాఘవమ్ || ౧౪ || గచ్ఛ తాతానుజానే త్వం
కైకేయానుప్రజా స్వయా | మాతరం కుశలం బ్రూయాగి పితరంచ పర స్తథ || ౧౫ ||
పురోహితంచ కుశలం యేచాన్యే ద్విజసత్తమాః | తౌచ తాత మహేష్వాసా భౌ
తరా రామలక్ష్మణౌ || ౧౬ || తస్మై హస్తుత్రమాంశ్చిత్రా న్కమ్యభాన జనానిచ |
అభిసత్కృత్య కైకేయో భరతాయ ధనం దదౌ || ౧౭ || రుక్మనిష్క సహస్రీ ద్వే
జ్జడశాశ్వతానిచ | సత్కృత్య కైకయీపుత్రం కైకయో ధన మాదిశత్ || ౧౮ ||
తథాఽమాత్యా సభిప్రేతా నివృత్తాన్యాంశ్చ గుణాన్వితాన్ | దదావశ్వపతిః క్షిప్రం భర
తానూనుయాయినః || ౧౯ || ఐరావతా నై షగిరా నా గానై పియదర్శనాన్ | భరతాన్

శీఘ్రాన్యసంయుక్తాన్యతులోఽస్తైధనం దదామ్ ॥౨౧॥ అన్తఃపురేఽతిసంవృధ్ధావ్యాఘ్రవీర్యబలాన్వితాః । (దంష్ట్రా) యథాన్యహాకార్యా శునశ్శీప్రాయనం దదామ్ ॥
 సదత్తం కేకయేద్దేణధనం తన్నాభ్యసన్దతభరతః కైకయాపుత్రోగమనత్సరయా
 తదా ॥ ౨౦ ॥ బభూవ హ్యస్య హృదయేచిన్తా సుమహతీ తదా । త్వరయాచాపి
 మాతానాం స్వప్నస్యాపివ దర్శనాత్ ॥ ౨౧ ॥ సస్వవేత్తాభ్యతిక్రమ్య సరనాగాశ్వ
 సంవృతమ్ప్రపేదే సుమహాచ్ఛీమాన్రాజమార్గమనుత్తమమ్ ॥ ౨౨ ॥ అభ్యతీత్య
 తతోఽవశ్యదన్తఃపురముదారధీః । తతస్తద్ధరతశ్శీమానావివేశానివారితః ॥ ౨౩ ॥
 సమాతామహామాపుచ్ఛ్య మాతులంచ యథాజితమ్ । రథమారుహ్య భరత
 శ్శత్రుఘ్నసహితోయయా ॥౨౪॥ రథాన్తన్ద్రులచక్రాంశ్చ యోజయిత్వా పరశ్శతమ్
 ఉష్ణిగోఽశ్వఖరైర్భృత్యాభరతంయాస్తమన్వయః ॥ ౨౫ ॥ బలేనగుప్తాభరతో
 మహాత్మాసహార్యకస్యాత్మసమైరమాత్వైః । ఆదాయశత్రుఘ్నమపేతశత్రుగ్రహ
 ద్యయా సిద్ధిః కవేష్విలోకాత్ ॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తతితమస్కం.

సప్రాజ్ఞుభో రాజగృహ దభినిర్యాయ రాఘవః । తతస్సుదానూం ద్యుతిమా
 సస్తీర్యావేక్ష్య తాం నదీమ్ ॥ ౧ ॥ స్థావినీం దూరపారాంచ స్రత్యకోన్సిత స్రగ్ధీణీమ్ ।
 శతద్రుమతరచ్ఛీమాన్నదీమిత్వాకుసన్దనః ॥ ౨ ॥ ఏలాధానే నదీం తీర్త్వాప్రాప్య
 చాపరవప్రటాః । శిలామారుర్వతీ తీర్త్వా ఆక్నేయం శల్యక ర్తనమ్ ॥ ౩ ॥ సత్యసన్ధ
 శ్శుచిశ్శీమాన్వేక్షమాణ శిలావహామ్ । అత్యయా త్సమహాశైలాన్వనం చైత్రరథం
 ప్రతి ॥ ౪ ॥ సరస్వతీంచ గంగాంచ యక్నేన స్రతిపద్యచ । ఉత్తరా నీవరమతస్యనాం
 భారుణ్డం ప్రావిశ ద్వనమ్ ॥ ౫ ॥ వేగినీంచ కులిక్లాఖ్యాం స్థావినీం పర్వతాఽమృతామ్ ।
 యమునాం ప్రాప్య సస్తీర్థోబల మాశ్వాసయ త్తదా ॥ ౬ ॥ శతీకృత్యతు గాత్రాణి
 క్షాన్తానాశ్వాస్య వాజినః । తత్ర స్నాత్వాచ పీత్యాచ ప్రాయా దాదాయ చోదకమ్ ॥
 రాజపుత్రోమహారణ్య మనభీష్టోపసేవితమ్ । భద్రో భద్రేణ యానేన మారుతః ఖమి
 వాత్యయాత్ ॥ ౭ ॥ భాగీరథీం దుచ్ఛితరామంశుధానే మహానదీమ్ । ఉపాయా ద్రా
 ఘవస్తూర్ణం ప్రాగ్వటే విశ్రుతే పురే ॥ ౮ ॥ స గంగాం ప్రాగ్వటే తీర్త్వా సమాయా
 త్కుటికోష్ఠికాం । సబలస్తాం సతీర్త్వాఽథ సమాయాధర్షన్దనమ్ ॥ ౧౦ ॥ తోరణం
 దక్షిణార్ధేన జమ్బూప్రస్థ ముపాగమత్ । పరూథంచ యమోరమ్యం గ్రామం దశరథా
 త్తజః ॥ ౧౧ ॥ తత్ర రమ్యే వనే వాసం కృత్వాఽసౌ ప్రాజ్ఞుభో యయా । ఉద్యాన
 ముజ్జిహేనాయాః ప్రియకా యత్ర పాదపాః ॥౧౨॥ సాలాంస్తు ప్రియకాన్వాప్య శీఘ్రా
 నాస్థాయ వాజినః । అనుజ్ఞాప్యాథ భరతో వాహినీం త్వరితో యయా ॥ ౧౩ ॥ వాసం
 నాస్థాయ వాజినః । అన్యానదీశ్చ వివిధాః పార్వతీమైస్తుర

౨౨౪ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకసప్తతితమస్కంః

జమైః ॥ ౧౪ ॥ హస్తీపుష్కకమాసాద్య కుటికా మత్స్యవర్తతః । తతారచ నరవ్యాఘ్రా
 తాహిత్యే స కపీవతీమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఏకసాలే స్థాణుమతీం వినతే గోమతీం నదీం । కళిజ్ఞనగరే
 చాపి ప్రాప్య సాలవనం తదా ॥ ౧౬ ॥ భరతః ఊప్ర మాగచ్ఛ త్సుపరిత్రాన్తవాహనః ।
 వనంచ సమతీత్యాశు శర్వర్యా మరుణోదయే ॥ ౧౭ ॥ అయోధ్యాం మనునా రాజ్ఞా
 నిర్మితాం స దదర్శహ । తాం పురీం పురుషవ్యాఘ్ర స్సప్తరాత్రోపితః పథి ॥ ౧౮ ॥
 అయోధ్యా మగ్రతో దృష్ట్వా సారథిం వాక్య మబ్రవీత్ । ఏషా నాతిప్రతీతా మే
 పుణ్యోద్యానా యశస్విని ॥ ౧౯ ॥ అయోధ్యా దృశ్యతే దూరా తస్మిన్ భే వాణ్ణమృ
 త్తికా । యద్భవి గ్గణసమ్మనై ర్భావిష్టానై ర్వేదపారగైః ॥ ౨౦ ॥ భూయిష్ఠమృదై
 రాక్లిగ్ధా రాజ్ఞి పరిపాలితా । అయోధ్యాయాం పురా శబ్ద శ్శూయతే తుముహో
 మహా ॥ ౨౧ ॥ సమన్తా స్సరనారీణాం త మద్య న శృణోమ్యహమ్ ఉద్యానానిహి
 సాయాషేన్న క్రీడిత్యోపరతై ర్నరైః ॥ ౨౨ ॥ సమన్తా ద్విప్రధావద్భిః ప్రకాశ న్తే మమా
 న్యధా । తాన్యద్యానురుద న్నీవ పరిత్యక్తాని కామిభిః ॥ ౨౩ ॥ అరణ్యభూతేన పురీ సారథే
 ప్రతిభాతి మే । సహ్యత్ర యానై ర్ద్రౌశ్య న్తే నగజై ర్నచ వాజిభిః ॥ ౨౪ ॥ నిర్యాన్తా
 వాభియాన్తావా నరముఖ్యా యథాపుమ్ । ఉద్యానాని పురా భాన్తి మత్త ప్రముది
 తానిచ ॥ ౨౫ ॥ జనానాం రతిసంయోగేష్యత్యస్తగుణవన్తిచ । తాన్యేతాన్యద్య
 పశ్యామి నిరానందాని సర్వశః ॥ ౨౬ ॥ స్త్రస్తపల్లై రనుపథం విక్రోశద్భిరివ ద్రుమైః । నా
 ద్యాపి శ్రూయతే శబ్దో మత్తానాం మృగపక్షిణామ్ ॥ ౨౭ ॥ సంరక్తాం మధురాం వాఙీం
 కలం వ్యాహరతాం బహు । చందనాగరుసంపుక్తో ధూపసమ్మార్చితోఽతులః ॥ ౨౮ ॥
 ప్రవాతి పవన శ్రీమాన్కిన్ను నాద్య యథాపుమ్ । భేరిమృదంగవీణానాం కోణసంఘ
 ట్టితః పునః ॥ ౨౯ ॥ కిమద్య శబ్దో విరత స్సదా దీనగతిః పురా । అనిష్టానిచ పాపాని
 పశ్యామి వివిధానిచ ॥ ౩౦ ॥ నిమిత్తాన్యమనౌజ్ఞాని తేన సీదతి మే మనః । సర్వధా కుశ
 లం సూత మర్లథం మమ బద్ధుషు ॥ ౩౧ ॥ తథా హ్యసతి సమ్మోహే హృదయం సీద
 తీవ మే । విషణ్ణ శ్శాన్తహృదయ స్త్రీస్త స్సంలుళితేన్ద్రియః ॥ ౩౨ ॥ భరతః ప్రవివే
 శాశు పురీ మిత్వా కుపాలితామ్ । ద్వారేణ వైజయన్తేన ప్రావిశ చ్ఛాన్తవాహనః ।
 ద్వాష్ట్రస్థైరుత్థాయ విజయం పృష్ట వై సుహితో యయా । స త్వనేకాగ్రహృదయో
 ద్వాష్ట్రం ప్రత్యర్చ్య తం జనమ్ ॥ ౩౩ ॥ సూత మశ్వపతేః క్లాన్త మబ్రవీత్ । తత్ర రాఘవః ।
 కిమహం త్వరయా నీతః కారణేన వినాఽనఘ ॥ ౩౪ ॥ అశుభాశక్తి హృదయం
 శీలంచ పతతీవ మే । శ్రుతా నౌ యాదృశాః పూర్వో నృపతీనాం వినాశనే ॥ ౩౫ ॥

అయోధ్యాకాండే యోగమునకు వచ్చినది

లక్షయే ॥ ౩౭ ॥ అసంయతకవాటాని శ్రీవిహీనాని సర్వశః । బలికర్మవిహీనాని ధూప్త
సమ్మాననేనచ ॥ ౩౮ ॥ అనాగితకుటుమ్బాని ప్రభాహీనజనానిచ | అలక్ష్మీకాని పశ్యామి
కుటుమ్బభవనాస్యహమ్ ॥ ౩౯ ॥ అనేతమాల్పశోభాని హ్యసమ్మప్తాజరాణిచ | దేవా
గారాణి శూన్యాని సచ భాన్తి యథాపురమ్ ॥ ౪౦ ॥ దేవతార్చ్యం ప్రవిధాశ్చ యజ్ఞ
గోష్ఠ్యస్తథావిధాః | మాల్యాపకేషు రాజస్తే నావ్య స్యాని వాతథా ॥ ౪౧ ॥ దృశ్యస్తే
సణిజోఽప్యస్య నయథా పూజ్య మత్రైవ । ధ్యానసంవిగ్నహృదయా సప్తవ్యాపార
యన్త్రితాః ॥ ౪౨ ॥ దేవాయతనవై తేషు దీనాః పక్షిగణాస్తథా । మలినంచాశ్రు
పూష్ణాక్షం దీనం ధ్యానవరం కృశమ్ ॥ ౪౩ ॥ సస్త్రీపుంసంచ బశ్యామి జహ ముత్కణ్ఠితం
పురే । ఇత్యేవ ముక్త్యా భరిత స్సుతం తం దీనమానసః ॥ ౪౪ ॥ తాస్యనిష్ఠాస్యయో
ధ్యాయాం ప్రేక్ష్య రాజగృహం యయా ॥ తాం శూన్యశృక్లాటకవేత్త రథ్యాం రిజోఽ
రుణద్వాకపాటయన్తామ్ | దృష్ట్వా పురీ మిన్దోపుర ప్రకాశాం మగిభేన సంపూర్ణతరో
బభూవ ॥ ౪౫ ॥ బహూని వశ్య స్తనసోఽప్రియాణి యాస్యస్యదా నాస్య పురే బభూ
వుః । అవాక్చిరా దీనమరా సహృద్యః పితు ర్మహాత్మా ప్రవివేశ వేత్త ॥ ౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమ
దయోధ్యాకాండే ఏకసప్తతితమస్కం.

అవశ్యంస్తు తత స్తత పితరం పితౄ రాలయే । జగము భవతో ద్రష్టుం మాత
రం మాతృ రాలయమ్ ॥ ౧ ॥ అనుక్రాన్ధతు తం దృష్ట్వా కై కేయీ ప్రోషితం సుతమ్ ।
ఉత్పాత తదా హృష్టా త్యక్త్వా సౌవర్ణ మాసనమ్ ॥ ౨ ॥ సప్రవిశ్యైవ ధర్మాత్మా స్యగృ
హం శ్రీవిన్దితమ్ । భరతిః ప్రతిజగ్రాహ జనన్యా శ్చరణౌ శుభా ॥ ౩ ॥ సాతు తం
మూర్ఛ్యుపాఘోయ విషవ్యయశిష్యసమ్ | అభే భరత మారోఽప్య స్రష్టుం సముప
చక్రమే ॥ ౪ ॥ అన్య తే కతిచిద్రాత్ర్యః చ్యుతస్యాఽర్చకవేత్తసః । అపినాధ్యశ్రమ
శ్శీఘ్రం రథేనాఽపతత స్తనః ॥ ౫ ॥ ఆర్చక స్తే సుకుశలీ యథాజి న్నాతుల ప్రవ । ప్రవా
సాచ్చ సుఖం పు శ్రో స్వం మే నకు మ్హసి ॥ ౬ ॥ ఏవం పృష్టస్త కై కేయీ ప్రయం
సాధిననద్దనః । అచష్ట భరత స్సంప్రమాత్రే రాజవలోచనః ॥ ౭ ॥ (అన్య మే స మమా
రాత్రి శ్చ్యుతస్యాఽర్చకవేత్తసః) అమ్బాయాః కుశలీ తాతో యథాజి న్నాతులశ్చ
మే ॥ ౮ ॥ యన్తే ధనంచ రత్నంచ దక్షౌ రాజా పర స్తనః । విశ్రాన్తు పశ్యభవ త్తతోఽ
హం పూర్వ మాగతః ॥ ౯ ॥ రాజవాక్యహరై ర్దూతై స్తవ్యమానోఽహ మాగ
తః । య దహం ప్రస్తు మిచ్ఛామి తదమ్బా వక్తు మర్హతి ॥ ౧౦ ॥ శూన్యాఽయం శయ
నీయ స్తే పర్యతో హేమభూషితః । నచాయ మిహ్నోకుజసంప్రహృష్టః ప్రతిభాతి మా ।
రాజా భవతి భూయిష్ఠ మిహమ్బాయా నివేశనే । తమహం నాద్య పశ్యామి ద్రష్టు
మిచ్ఛ మిహఽగతః ॥ ౧౧ ॥ పితు ర్గహీష్యే చరణౌ తం మమాఽభ్యాహి పృచ్ఛతి ॥

అహూస్విదమ్మ జ్యేష్ఠాయాః కాసల్యాయా నివేశనే ॥ ౧౩ ॥ (అమ్మ రాజా సయ
త్రాస్తేత మహం ద్రష్టుముత్సహే । నహి శర్మాధిగచ్ఛామి తమద్భవ్యా మహీ
పతిమ్ ॥ ౧౪ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భరతస్య మహాత్మనః) । తం ప్రత్యువాచ
కైకేయా ప్రియవర్ధ్నోరమప్రియమ్ ॥ ౧౫ ॥ అజానన్తం ప్రజానన్తీ రాజ్యలోభేన మో
హితా । యా గతి స్సర్వభూతానాం తాం గతిం తే పితా గతః ॥ ౧౬ ॥ రాజా మహాత్మా
తేజస్వీ యాయజూక స్సతాం గతిః । తచ్చుగ్రత్వా భరతో వాక్యం ధర్మాభిజనవాన్
శుచిః ॥ ౧౭ ॥ పవత సహసా భూమా పితృశోకబలాద్ధితః । హా హతోఽస్మీతి కృప
ణాం దీనాం వాచ ముదీరయన్ ॥ ౧౮ ॥ నిపవత మహాబాహు రాబ్ధహూ విషీప్య
వీర్యవాన్ । తత శ్శోకేన సంవీర్యే పితుర్భరణదుఃఖతః ॥ ౧౯ ॥ విలలాప మహాతేజా
భ్యాన్రాకులితచేతనః । పతత్సురుచిరం భాతి పితుర్క్లేశయనం పురా ॥ ౨౦ ॥ శశినే
వామలం రాత్రౌ గగనం తోయదాత్యయే । తదిదం నవిభాత్యద్య విహీనం తేనధీమ
తా ॥ ౨౧ ॥ ప్రియమేవ శశినా హీన మపుష్కలైశ్చ సాగరః । బాష్ప ముత్సృజ్య క
లేన స్వాత్మ్యం పరమపీడితః ॥ ౨౨ ॥ ప్రచ్ఛాద్య వదనం శ్రీమ ద్వస్త్రేణ జయతాం నరః
తమా ర్థం దేవసజ్జాశం సమీక్ష్య పతితం భువి ॥ ౨౩ ॥ నికృత్మివ సాలస్య స్కన్ధం
ప్రశునావనే । మత్తమాతగ్ల సజ్జాశం చంద్రార్కసదృశం భువః ॥ ౨౪ ॥ ఉత్థాపయిత్వా
శోకార్థం వచనం చేద మబ్రవీత్ । ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే రాజపుత్ర మహాయశః
త్వద్విధా నహి శోచన్తి నన్త సుదసి సమ్మతాః । దానయజ్ఞాధికారాహి శీలశ్రుతివహ
నుగా ॥ ౨౫ ॥ బుద్ధిస్తే బుద్ధిసమ్పన్న ప్రభేవార్కస్య మన్దరేన రుదిత్వా చిరం కాలం
భూమా విపరివృత్త్యచ ॥ ౨౬ ॥ జనసిం ప్రత్యువాచేదం శోకైర్భూభి రావృతః ।
అభిషేక్యతి రామం ను రాజా యజ్ఞం ను యత్యతే ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యహం కృతసజ్జలోపీ
హృష్టో యాత్రా మయాసిపమ్ । తదిదం హ్యన్యథాభూతం వ్యవదీర్ఘం మనో మమ ॥
పితరం యో నపశ్యామి నిత్యం ప్రియహితే రతమ్ ॥ అమ్మ కేనాత్యగా ద్రాజా వ్యాధినా
మయ్యనాగతే ॥ ౩౦ ॥ ధన్యా రామాదయ స్సర్వే యైః పితా సంస్కృత స్సవీయమ్
న నూనం మాం మహారాజః ప్రాప్తం జానాతి కీర్తిమాన్ ॥ ౩౧ ॥ ఉపజఘ్నేధిమాం
మూర్ధ్ని తాత స్సన్నమ్య సత్వరమ్ । క్వస పాణి స్సుఖస్పర్శ స్తాతస్యాక్లిప్తకర్మణః
యేన మాం రజసా ధ్వస్త మభీష్టం పరిమార్జతి । యో మే భాగితా పితా బధ్న ర్యస్య
దాసోఽస్మి ధీమతః ॥ ౩౩ ॥ తస్య మాం శీఘ్ర మాఖ్యాహి రామ స్యాక్లిప్తకర్మణః
పితాహి భవతి జ్యేష్ఠో ధర్మ మార్యస్య జనతః ॥ ౩౪ ॥ తస్య పాదా గ్రహీమ్యామి
సహీదానీం గతి ర్మమ । ధర్మవి ధర్మ నిత్యశ్చ సత్యసంధౌ దృఢవ్రతః ॥ ౩౫ ॥ అన్యః

మాత్మనః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి పుష్టాయథాతత్త్వం కైకేయీ వాక్య మబ్రవీత్ । రామేతి
రాజా విలపక హా నీతే లక్ష్మణేతిచ ॥ ౩౭ ॥ స మహాత్మా పరం లోకం గతో గతి
మతాం వరః । ఇమాంతు పశ్చిమాం వాచం వ్యాజహర పితా తవ ॥ ౩౮ ॥ కాలధర్మ
పరిక్షిప్తస్థాశైలివ మహాగజః । సిద్ధాంధా స్తేనరా రామ మాగతం నీతయా సహ ॥
లక్ష్మణం చ మహాబాహుం ద్రక్ష్యన్తి పున రాగతమ్ । తచ్చుత్వా విషసాదైవ ద్వితి
యాప్రియశంసనాత్ ॥ ౪౦ ॥ విషణ్ణవదనో భూత్వా భూయః పప్రచ్ఛ మాతరమ్ ।
క్వచేదానీం సధర్మాత్కా కాసల్యానద్వవధనః ॥ ౪౧ ॥ లక్ష్మణేన సహ భృత్రా నీతయా
చ సము గతః । తథా పుష్టా యథాతత్త్వ మాఖ్యాతు ముపచక్రమే ॥ ౪౨ ॥ మా
తాఽస్య సుమహ ద్వాక్యం విప్రియం ప్రియశక్లయా । సహి రాజసుతః పుత్ర చీర
వాసా మహావనమ్ ॥ ౪౩ ॥ దణ్డకా సుహ వై దేహ్య లక్ష్మణానుచరో గతః । తచ్చు
త్వా భరతస్త్రస్తో భృతృ శ్చారిత్రశక్లయా ॥ ౪౪ ॥ స్వస్య వంశస్య మాహాత్మ్య
త్పీష్టం సముపచక్రమే । కచ్చిన్న బ్రాహ్మణధనం హృతం రామేణ కస్యచిత్ ॥ ౪౫ ॥
కచ్చిన్నాభ్యో దరిద్రోవా తేనాపాపా విహింసితః । కచ్చిన్న పరదారాన్వా రాజపుత్రోఽ
భిమన్యతే ॥ ౪౬ ॥ కస్తాత్పదణ్డకారణ్యే భృగోహేవ వివాసితః । అథాస్య చపలా మా
తా త త్స్వకర్మయథాతథం ॥ ౪౭ ॥ తేనైవ శ్రీస్వభావేన వ్యాపార్యముపచక్రమే
ఏవముక్తాతు కైకేయీ భరతేన మహాత్మనా ॥ ౪౮ ॥ ఉవాచ వచనం హృష్టా మూఢా
పక్షితమానినీ । నబ్రాహ్మణధనం కించి ధృతం రామేణ కస్య చిత్ ॥ ౪౯ ॥ కచ్చిన్నాభ్యో
దరిద్రోవా తేనాపాపా విహింసితః । న రామః పరదారాన్వా చక్షుర్భ్యామపి పశ్యతి ॥
మయాతు పుత్రృ శ్చుతైవ రామస్యై వాభిషేచనమ్ । యాచిత స్తే పితా రాజ్యం
రామస్యచ వివాసనమ్ ॥ ౫౦ ॥ స స్వపుత్రిం సమాస్థాయ పితా తే త త్తథాకరోత్ ।
రామస్స సహసామిత్రిం ప్రేషిత స్సీతయాసహ ॥ ౫౧ ॥ త మపశ్యన్ప్రియం పుత్రం
మహీపాలో మహాయశాః । పుత్రశోకపరిద్యూహగి పశ్చత్స ముపపేదిహవా ॥ ౫౩ ॥
త్వయా త్విదానీం ధర్మజ్ఞ రాజత్వ మనలభ్యుత్తామ్ (త్వత్ప్ర)తేహి మయా సర్వ
మిద మేవం విధం కృతమ్ ॥ ౫౪ ॥ మా శోకం మాచ సంతాపం ధైర్య మాశ్రయ పుత్రక
త్వదధీనాహి సగరి రాజ్యం చైత దనామయమ్ ॥ ౫౫ ॥ తత్పుత్రృ శీఘ్రం విధి
విధిజ్ఞై ర్వసిష్ఠముఖై స్స సహితో ద్విత్యైః । సజ్జాల్య రాజాన మదీన సత్త్వ మాత్మాన
ముర్వాన్య మభిషేచయన్ ॥ ౫౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్విపవతితమస్కం.

(కైకేయ్యత్యేవము క్షస్తు భరతో రాఘవానుజః । కర్ణా కరాభ్యాం ప్రచ్ఛా
ద్య పాత ధరణీతలే ॥ ౧ ॥ హా తాత రామ నాథేతి విలప్య కరుణం బహు ।
ముహూ రమివ నిస్సంజ్ఞ స్సంజ్ఞావా నిద మబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ హతోఽస్మి రాజా నిహతో

౨౨ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే త్రినవతితమస్కం.

హతో లోక శ్చ దుర్జితే । కిమిదం సంజ్ఞితం కేన కస్య కార్యం త్వయా కృతమ్ ॥ ౩ ॥
 రాజానం ప్రేతభావస్థం కృత్వా రామంచ తాపసమ్ । త్వంతు రాజ్యఫలంభోక్తు మద్య
 తిష్ఠసి దుర్జితే ॥ ౪ ॥ రామప్రస్థాపికాయాశ్చ పతిష్ఠ్వా శ్చ తపౌదరే । దశ మానా
 మయా నీతా హం లోకే నిద్రితో హ్యహమ్ ॥ ౫ ॥ కణ్ఠేఽవసజ్య పాశంవా విషం
 పీత్యాఽథవా శతే । త్యజ ప్రాణాంశ్చ దుర్జేధే జల మగ్నిం ప్రవిశ్యవా ॥ ౬ ॥ త్వ
 మద్య నిహనిష్యామి నౌచే ద్రానుస్య దుర్యశః । రాఘవస్యానుజో భ్రాతా భరతో
 మాతృహంధతి ॥ ౭ ॥ ఏవం పరుష ముక్త్యావతు నిర్దగ్ధమివ చక్షుషా । నిరీక్షమాణే
 భరతే కైకేయా నాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ కిం మయాఽపకృతం తేఽద్య గర్హసే మాం
 ముహు ర్ముహుః । ప్రసూయ నధ్యుత్వా త్వం కామం చాకరవం న కిమ్ ॥ ౯ ॥ తే
 పితా స్వర్గతో రాజా భ్రాతౌకాచ వివాసితౌ । బహునా కిం ప్రలాపేన కురు రాజ్యం
 యథానుఖమ్ ॥ ౧౦ ॥ శ్రుత్వాతు పితరం పుత్రం భ్రాతౌకాచ వివాసినౌ । భరతో
 దుగ్ధిసంతప్త ఇదం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ కింను కార్యం హతస్యేహ మమ రా
 జ్యేన శోచతః । విహీనస్యాథ పిత్రాచ భ్రాత్రా పితృసమేనచ ॥ ౧౨ ॥ దుగ్ధే మే
 దుగ్ధి మకరోః న్రణే త్సారమివాదధాః । రాజానం ప్రేతభావస్థం కృత్వా రామంచ
 తాపసమ్ ॥ ౧౩ ॥ కులస్య త్వమథానాయ కాళరాత్రిరివాఽగతా । అగ్గార ముప
 గూహ్యస్త పితా మే నాపబుద్ధవా ॥ ౧౪ ॥ మృత్యు మాపాదితో రాజా త్వయా
 మే పాపదర్శిని । సుఖం పరివృత్తం మోహం త్కుల్బేన్మి న్కులపాంసని ॥ ౧౫ ॥ త్వం ప్రా
 ప్యహి పితా మేఽద్య సత్యసన్ధా మహాయశాః । తివ్రమగ్ధాభిన నప్తో వృత్తో దశరథో
 సృషః ॥ ౧౬ ॥ వివాశితో మహారాజగి పితా మే ధర్మవత్సలః । కస్తా త్వీన్ద్రాజితో రామగి
 కస్తా దేవ వనం గతః ॥ ౧౭ ॥ కాసల్యాచ సుమిత్రాచ పుత్రీశోకాభిషేచేదమగ్ధం యది
 జీవేతాం ప్రాప్య త్వం జనసీం మమ ॥ ౧౮ ॥ సను త్వోర్వోఽపి ధర్మాత్మా త్వయి సృతి
 మను త్రమామోవ ర్తతే గురువృత్తిజ్ఞో యథా మాతరి వ ర్తతే ॥ ౧౯ ॥ తథా జ్యేష్ఠాహి మే
 మాతా కాసల్యా దీర్ఘదర్శిని । త్వయి ధర్మం సమాస్థాయ భగిన్యామివ వ ర్తతే ॥ ౨౦ ॥
 తస్యాగి పుత్రం కృతాఽత్మానం చీరవల్కలవా ససమ్ । ప్రస్థాప్య వసవాసాయ కథం
 పాపేనశోచసి ॥ ౨౧ ॥ అపాపదర్శనం శూరం కృతాఽత్మానం యశస్విసమ్ । ప్రవ్రాజ్య చీరవ
 సనం కింను పశ్యసి కారణమ్ ॥ ౨౨ ॥ లుభాయా విదితో మన్యే సతేఽహం రాఘవం
 న్రతి । తథాహ్యనగ్ధో రాజ్యార్థం త్వయా నీతో మహా సయమ్ ॥ ౨౩ ॥ అహంహి పురుష
 వ్యాఘ్రా వపశ్యన్ద్రామలక్ష్మణౌ । కేన శక్తిప్రభావేన రాజ్యం రక్షితు ముత్సహే ॥ ౨౪ ॥
 తంహి నిత్యం మహారాజో బలవన్తం మహాబలః । ఉపశ్రీతోఽభూద్ధర్మాత్మా మేఘ
 రేరువనం యదా ॥ ౨౫ ॥ సోఽహం కద మిమం బారం మహాదుర్యసముద్వృతమ్ ।

దమ్యో ధురమివాఽసాద్య నహేయం కేన చాజసా ॥ ౨౭ ॥ అభవా మే భవే చ్ఛక్తి
 ర్యోగై ర్భుద్ధిబలేనవా । సకామాం సకరిష్యామి త్వమహం పుత్రగర్ధినీమ్ ॥ ౨౮ ॥
 న మే వికాఙ్క్షా జాయేత త్వం త్వం పాపనిశ్చయామ్ । యని రామస్య నానేతౌ
 త్వయి స్యాన్తాత్మవత్సదా ॥ ౨౯ ॥ ఉత్పన్నాతు కథం బుద్ధి స్తవేయం పాపదర్శినిసాధు
 చారిత్రవిభిష్టే పూర్వేషాం నౌ విగర్హితా ॥ ౩౦ ॥ అస్మి న్మలేహి పూర్వేషాం
 జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే । అపరే భౌతర స్మి స్మిన్ రణే సమాహితాః ॥ ౩౧ ॥
 సహి మనేయ సృశంసే త్వం రాజధర్మ మపేక్షసే । గమివా న విజానాసి రాజవృత్తస్య
 శాశ్వతీమ్ ॥ ౩౨ ॥ సతతం రాజవృత్తేహి జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే । రాజ్ఞా మేత
 త్సమం తత్స్యాదిత్వాకూఙాం విశేషతః ॥ ౩౩ ॥ తేహం ధన్వై కనీయాణాం కులచారిత్ర
 శోభిణామ్ । అద్య చారిత్రశౌఙ్గియం త్వం ప్రాప్య వినివర్తితమ్ ॥ ౩౪ ॥ తవాపి
 సుమహాభాగా జనేన్ద్రాగి కులపూర్వగాః బుద్ధిమోహాగి కథ మయం సమూహిత స్త్వయి
 గర్హితః ॥ ౩౫ ॥ సతు కామం కరిష్యామి తవాహం పాపనిశ్చయే । త్వయా న్యసన మా
 రబ్ధం జీవితా స్తకరం మమ ॥ ౩౬ ॥ ఏష త్వినాసీమేనాహ మస్మియాన్ధం తవాసమమ్ ।
 నివర్తయిష్యామి వనా ద్భౌతరం న్యజనస్మియమ్ ॥ ౩౭ ॥ నివర్తయిత్వా రామంద
 తస్యాహం దీప్తతేజసః । దాసభూతో భవిష్యామి సుభితేనా స్తరాత్మనా ॥ ౩౮ ॥ ఇత్యేవ
 ముక్త్యా భరతో మహాత్మా ప్రియతతై ర్వాగ్విగతై స్తునా స్తామ్ । శోకాతురశ్వాపి
 ననాద భూయస్సింహురాయథా మ్వివర్తగవాన్సర్థ ॥ ౩౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణాద్దే
 త్రిన సప్తతిమస్సర్గః.

తాం తథా గర్హయిత్వామమూతరం భరత స్తవారోపేణ మహతాఽఽఽ
 విష్టః పునరేవాబ్రవీ ద్వచః॥౧॥రాజ్యా ద్భృగశస్వ కై కేయి సృశంసే దుప్రచారిణిపరి
 త్యక్తాచ ధర్మేణ మామృతం కుదతే భవః॥౨॥ కింను తేఽదమాషయ ద్రాజారామోవా
 భృశధార్మికః । యదౌర్మత్త్యైవినాసశ్చ త్వత్ప్రతేతుల్య మాగతా ॥౩॥భృగ
 మాత్యామసి ప్రాస్తా కులస్యాస్య వినాశనాత్ । కై కేయి సకరం గచ్ఛ మాచ భర్తు
 స్సలోకతామ్ ॥ ౪ ॥ యత్త్వయా హీనృశం పాపం కృతం ఘోరేణ కర్మణానర్హ్యోక
 ప్రియం హిత్యా మమాప్యపాదితం భయమ్ ॥ ౫ ॥ త్వత్ప్రతే మేపితా పృత్యో రామ
 శ్చరణ్య మాగ్రితః । అయశో జీనలోకేచ త్వయాఽహం ప్రతిపాదితః ॥ ౬ ॥ మాధృ
 రూపేమమామిత్రే సృశంసే రాజ్యకాముకేన తేఽహ మభిభాష్యేఽస్మి కుర్వత్రేపతి
 ఘాతినీ ॥ ౭ ॥ కాసల్యాచ సుమిత్రాచ యా శ్చాన్యా మమ మాతరః । మగిభేర మహతాఽ
 విష్టా స్తావం ప్రాప్య కులదూషిణీమ్ ॥౮॥న త్వమశ్వపతేరికన్యా ధర్మ రాజస్య ధీమతః ।
 రాక్షసీ తత్ర జాతాసి కులప్రధ్వంసినీ పితృః ॥౯॥యత్త్వయా ధార్మికో రామో నిత్యం

సత్యపరాయణః | వనం ప్రస్థాపితో దుఃఖా త్పితాచ ల్లిదివం గతః || ౧౦ || యత్ప్రీధా
 నాసి తత్పాపం మయి పిత్రా వినాకృతే | భౌత్యభ్యాంచ పరిత్యక్తే సర్వలోకస్యచా
 ప్రియే || ౧౧ || కాసల్యాం ధర్మసంయుక్తాం వియుక్తాం పాపనిశ్చయే | కృత్వా కం
 రాప్యసే త్వద్య లోకం నిరయగామిని || ౧౨ || కిం నావబుద్ధ్యసే క్రూరే నియతం
 బంధసంశ్రయమ్ | జ్యేష్ఠం పితృసమం రామం కాసల్యాయాఽఽత్మసమ్భవమ్ || ౧౩ ||
 అగ్లప్రత్యజ్జఘ్న పుత్రో హృదయాచ్ఛాపి జాయతే | తస్మా త్ప్రియతమో మాతృః ప్రియ
 త్యా న్నతు బాధవః || ౧౪ || అన్యదా కిం ధర్మజ్ఞా సురభి సురసమ్మతావహమానా
 దదర్శిర్వాన్యం పుత్రై విగతచేతసా || ౧౫ || తావద్ధదివసే శ్రాన్తా దృష్ట్యా పుత్రై మహీ
 తలీరుదోద పుత్రైశోకేన బాష్పసర్పాకులేక్షణా || ౧౬ || అథస్థా ద్వీజత స్తస్య సుర
 రాజ్ఞో మహాత్మనః బిద్ధవః పతితా గాత్రే సూక్ష్మా సురభిగన్ధిసః || ౧౭ || ఇన్ద్రోఽప్యశ్రు
 నిపాతం తం స్వగాత్రే పుణ్యగన్ధిసమ్ | సురభిం మన్యతే దృష్ట్యా భూయసీం తాం సురే
 శ్వరః || ౧౮ || నిరీక్షమాణ శ్శక్రస్తాం దదర్శ సురభిం స్థితామిత్రకాశే విస్థితాం దీనాం
 రుదస్తీం శృశమఃఖతామ్ || ౧౯ || తాం దృష్ట్యా శోకసన్తప్తాం వజ్రపాణి ర్యశస్వినీమ్
 ఇన్ద్రః ప్రాశ్చలి రుద్విగ్న సురరాజోఽబ్రవీ ద్వచః || ౨౦ || భయం కచ్చి న్నచాస్తాసు
 కుత శ్చిద్విద్యతే మహత్ | కుతోనిమి త్తశ్శోకస్తే బ్రూహి సర్వహితై పిణి || ౨౧ ||
 ఏవ ముక్తాతు సురభి సురరాజేన ధీమతా | ప్రత్యువాచ తతో ధీరా వాక్యం వాక్యవి
 శారదా || ౨౨ || శాన్తం పాపం నవః కించి త్కృతశ్చి దమరాధిప | అహంతు మగ్నా
 శోచామి న్యపుత్రై వివమే స్థితౌ || ౨౩ || ఏతో దృష్ట్యా కృశౌ దీనౌ సూర్యరశ్మిప్రతా
 పితౌ | అర్ద్యమాణౌ బలీవద్దౌ కర్షకేణ సురాధిప || ౨౪ || మమ కాయా త్వీసూతో
 హి దుఃఖితౌ భారవీడితౌ | యా దృష్ట్యా పరితప్తేహం నాస్తి పుత్రై సమః ప్రియః ||
 యస్యాః పుత్రై సహస్రైస్తు కృత్స్నం వ్యాప్త మిదం జగత్ | తాం దృష్ట్యా రుద
 తీం శక్తో న సుతాన్తస్యతే పరమ్ || ౨౫ || సదాఽప్రతిమవృత్తాయా లోకధారణ
 కామ్యయా | శ్రీమత్యా గుణనిత్యాయా స్వభావపరివేశయా || ౨౬ || యస్యాః
 పుత్రై సహస్రాణి సాపి శోచతి కామధుక్కిం పున ర్యా వినా రామం కాసల్యా వర్త
 యిష్యతి || ౨౭ || ఏకపుత్రాచ సాధీవ వివత్సేయం త్వయా కృతా | తస్మా త్వం సత
 తం దుఃఖం పేత్యచేహచ లప్స్యసే || ౨౮ || అహం హ్యపచితిం భౌతుః పితృశ్చ
 సకలా మిమామ్ | వర్ధనం యశసశ్చాపి కరిష్యామి న సంశయః || ౩౦ || ఆనాయయి
 త్యా తనయం కాసల్యాయా మహాబలమ్ | న్యయ మేవ ప్రవేత్స్యామి వనం మునిని
 షేవితమ్ || ౩౧ || నహ్యహం పాపసంక్లృప్తే పాపే పాపం త్వయా కృతం | శక్తో ధార
 యామి సాదా గమ్యగతా నిశ్చింతః || ౩౨ || సా శ్శరి మునిం న నితనా సాయంవా

దణ్డకాన్విశ | రజ్జం బధానవా కణ్ఠేనహి తేనృత్పరాయణమ్ || ౩౩ || అహ
మప్యవసీం ప్రాప్తే రామే సత్యపరాక్రమే | కృతకృత్యో భవిష్యామి విప్రవాసితక
ల్మషః || ౩౪ || ఇతి నాగభవారణ్యే తోమరాజ్ఞశ్చవోదితః | పశాత భవి సంక్రు
ద్ధో నిశ్శ్వసన్నివ పన్నగః || ౩౫ || సంరక్తనేత్ర శ్శిశిలామ్బుర స్తదా విభూతసర్వా
భరణిం పరస్తవః | భభూవ భూమా పతితో నృపాత్మజ శ్శచీవతేః కేతు రివౌత్సవ
క్షయే || ౩౬ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుస్సప్తతిమస్సర్గః.

దీర్ఘకాలా త్సముత్థాయ సంజ్ఞాం లభ్యావ వ్యవహా | నేత్రాభ్యా మశ్రుపూ
ర్ణాభ్యాం దీనా ముద్వీక్య మాతరమ్ || ౧ || సోఽనూత్యమధ్యే భుతో జనసి మ
భ్యకుత్సయత్ | రాజ్యం నకామయే జాతు మస్త్రయే నాచి మాతరమ్ || ౨ || అభి
షేకం నజానామి యోఽభూ ద్రాజ్ఞా సమీక్షితః | విప్రకృష్టే హ్యహం దేశే శత్రు
ఘ్నసహితోఽవసమ్ || ౩ || వనవాసం నజానామి రామస్యాహం మహాత్మనః | వివా
సనంచ సామిత్రే స్సీతాయాశ్చ యథాఽభవత్ || ౪ || తత్రైవక్రోశత స్తస్య భరత
స్య మహాత్మనః | కాసల్యాశబ్ద మాజ్ఞాయ సుమిత్రా మివ మబ్రవిత | ౫ || ఆగతః
క్రూరకార్యాయాః కై కేయూ భరత స్సుతః | తి మహం ద్రష్టు మిచ్ఛామి భరతం దీర్ఘ
దర్శినమ్ || ౬ || ఏవ ముక్త్యా సుమిత్రాం సా వివక్షా మలినా కృతా | ప్రతర్థి భరతో
యత్ర వేపమానా విచేతనా || ౭ || సతు రామానుజశ్చాపి శత్రుఘ్నసహిత స్తదా |
ప్రతర్థి భరతో యత్ర కాసల్యాయానివేశనమ్ || ౮ || తతశ్శత్రుఘ్నభరతో కాసల్యాం
ప్రేక్ష్య దుఃఖితౌ | పర్యప్యజేతాం దుఃఖిభారా సతితాం స్వప్నచేతనామ్ || ౯ || రుదస్తా
రుదతీం దుఃఖా త్సమేత్యార్యాం మనస్వినమ్ | భరతా ప్రత్యువాచేదం కాసల్యా కృ
శదుఃఖితా || ౧౦ || ఇదం తే రాజ్యకామస్య రాజ్యం ప్రాప్త ముక్త్యకమ్ | సమ్భృ
ప్తం బల కై కేయూ శ్శీఘ్రం కూరేణ కర్తవ్యమ్ || ౧౧ || ప్రస్థాప్య చీరవనసం పుత్రం
మే వనవాసినమ్ | కై కేయూ కం గుణం తత్ర పశ్యతి కూగ్రదర్శినీ || ౧౨ || టీప్రం
మామపి కై కేయూ ప్రస్థాపయితు మర్హతిహిరణ్యనాభో యత్రాఽస్తే సుతో మేను
మహాయశాః || ౧౩ || అథవా స్వయమేవాహం సుమిత్రానుచరా సుభవమ్ | అగ్ని హేల
త్రం పురస్కృత్య ప్రస్థాస్యే యత్ర రాఘవః || ౧౪ || కామంవా స్వయమే వాద్య
తత్ర మాం నేతు మర్హసియత్రాసా పురుషవ్యాఘ్రిః పుణ్ద్రో మే తప్యతే తపః || ౧౫ ||
ఇదంహి తవ విస్తీర్ణం ధనధాన్యసమాచితమహ స్త్యశ్వధనముద్భవం రాజ్యం నిర్యా
తితంతయా || ౧౬ || ఇత్యాదిబహుభి ర్వాక్యైః కూగ్రై స్సమృద్ధిన్తోఽవసఘః |
వివ్యధే భరతోఽతీవ వౌశే తు ద్యేవ సూచినా || ౧౭ || పశాత చరణే తస్యా స్తదా
సమ్భృప్త చేతనః | విలప్య బహుధాఽసంజ్ఞో లభ్యసంజ్ఞ స్తతర్థితః || ౧౮ || ఏవం

౨౩౨ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే షష్ఠస్కంధః ప్రతిపదము.

విలపమానా తాం భరతః ప్రాశ్చలి స్తదా । కాశ్యాం ప్రత్యువాచేదం శోకై ర్భూష
భి రావృతామ్ ॥ ౧౮ ॥ ఆర్యే కన్తా దజానన్తం గర్హనే మా మక్లిష్టమ్ । విపులాంచ
మమ వీరిం స్థిరాం జానాసి రాఘవే ॥ ౨౦ ॥ కృతా శాస్త్రానుగా బుద్ధి ర్భూతస్య
కదాచన । సత్యసన్ధస్సతాం శ్రేష్ఠో యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౧ ॥ వేష్యం
పాపీయసాం యాతు సూర్యం చ ప్రతిషేహతు । హన్తు పాదేన గాం సుప్తాయస్యా
ఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౨ ॥ కారయిత్వా మహత్కర్మ భద్రా భృత్య మనర్థకమ్ ।
అధర్మో యోఽస్య సోఽస్యాన్త యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౩ ॥ పరిపాలయమా
నస్య రాక్షో భూతాని పుత్రినత్ । తత స్తం దుఃఖ్యాతాం పాపం యస్యాఽర్యోఽను
మతే గతః ॥ ౨౪ ॥ బలిషడ్భాగ ముద్భృత్య సుసన్ధారతతః ప్రజాః । అధర్మో యోఽ
స్య సోఽస్యాన్త యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౫ ॥ సంహృత్య చ తప్సిభ్య స్సతే
నై యజ్ఞ దక్షిణామ్ । తాం విప్రలపతాం పాపం యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౬ ॥ హ
స్త్యశ్వోధనమ్బాభే యుద్ధే శస్త్ర సమాకులే । మాన్త కాష్ఠీ త్సతాం ధన్తం యస్యాఽ
ర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౭ ॥ ఉపదిప్తుం సుచూత్సైః శాస్త్రం యత్నేన ధీమతా ।
స నాశయతు దుష్టాత్కా యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౨౮ ॥ మాచలం వ్యుధబా
హ్యంసం చద్రార్కసమతేజసమ్ । ద్యౌః, ద్యౌఃస్థ మాసీనం యస్యాఽర్యోఽనుమ
తే గతః ॥ ౨౯ ॥ పాయసం కృననం ఛాగం పృథా సోఽశ్నాను విష్ణుగాః । గురూం
శ్చాప్యనజానాతు యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౦ ॥ గాశ్చ ప్పురేతు పాదేన గురూ
స్థవివదేత్స్వయం । మిత్రే దుఃఖ్యే త సోఽత్య స్తం యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥
విశ్వాసా త్కథితం కిం చిత్ప్రివాదం మిథిః క్విచిత్ । విప్రగోతు సమస్తాత్కా యస్యాఽ
ర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౧ ॥ అకర్తా హ్యకృతజ్ఞశ్చ త్యక్తాత్కా నిరపత్రపఃలోకే భవతు
విద్యేహ్య యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౨ ॥ పుత్రదానై శ్చ భృత్యైశ్చ స్వగు
హే పరివారితః । స ఏకో మృష్ట మశ్నాతు యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౩ ॥ అస్రా
ప్య సదృశాన్ దారా ననపత్యః ప్రమీయతామ్ । అనవాప్య క్రియాం ధర్మాం య
స్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౪ ॥ మాఽత్తన స్సంతిం ద్యౌః, త్సేష్ఠి దాశేషు
దుఃఖితః । ఆయు స్సమగ్ర మస్రాప్య యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౫ ॥ రాజ
స్త్రి బాలవృద్ధానాం నధే యత్పాప ముద్యతే । భృత్యత్యాగే చ యత్పాపం తత్పాపం
ప్రతిపద్యతామ్ ॥ ౩౬ ॥ లాక్షయా మఘమాంసాభ్యాం లోపేన చ విషేణ చ । సదై
వ బిభృయా ద్భృత్యా న్యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥ ౩౭ ॥ సక్రామే సముహాభే
స్త్వ శత్రుపక్షభయజ్కరే । పలాయమానో న క్యేత యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥
శూన్యం శూన్యం మునిః శూన్యం నీరసం మునిః । నిశ్చమానో యవోన త్తో యస్యాఽ

రోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౪౦ ॥ పానే ప్రసక్తో భవతు శ్రీష్వక్షేమచ నిత్యశః । కామ
 కోభాభిభూతస్తు యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౪౧ ॥ మాన్య ధన్యే మనోభూ
 యా దధర్మం స నిషేవతామ్ । అపాత్రస్త్వీ భవతు యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥
 సశ్చితానిచ విత్తాని వివిధాని సహస్రికః । దన్యభిర్విప్రలుప్యస్తాం యస్యైరోగ్య
 యైనుమతే గతః ॥ ౪౩ ॥ ఉభే సన్ధ్యే శయానస్య యత్పాపం పరికల్ప్యతే । తచ్చ సాపం
 భవే తస్య యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౪౪ ॥ య దగ్నిదాయకే పాపం య
 త్పాపం గురుతల్పకే । మిత్రద్రోహేచ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతామ్ ॥ ౪౫ ॥
 దేవతానాం పితౄణాంచ మాతాపితౄణాం సత్తేవచ । మాన్యకాన్తే త్స శుశ్రూషాం
 యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౪౬ ॥ స తాం లోకా త్సతాం కీర్త్యా త్సజ్జస్తా
 త్కర్తృణా స్తథా । భోక్తృతు ధీమత్యైవ యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౪౭ ॥
 అపాన్య మాత్మశుశ్రూషా మసన్ధే సోఽవతిష్ఠతామ్ । దీప్తబాహు ర్హవోవయా
 స్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౪౮ ॥ బహుపుష్కరోఽరిద్యౌశ్చ జ్వరరోగసమన్వితః ।
 స భూయా త్సతతం క్షేరే యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౪౯ ॥ ఆహ మాశంసమా
 నానాం దీనానా మ్మాన్యవత్సుమామ్ । అగ్నినాం వితథాం శుర్యా వ్యస్యైరోగ్యైను
 మతే గతః ॥ ౫౦ ॥ మాయయా సమతాం నిత్యం సమమః పితౄనోఽశుచిః । రాక్షో
 భీత స్త్వగర్హాత్కా యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౫౧ ॥ ఋతుస్నాతాం సతీం భా
 ర్యా మృతుకాలానురోధిమ్ । అతివక్త్రేత దుష్టాత్కా యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥
 ధర్మదారా స్పరిత్యజ్య పరదారా నిషేవతామ్ । త్యక్తధర్మరతి ద్దూఢో యస్యైరో
 గ్యైనుమతే గతః ॥ ౫౩ ॥ విప్రలుప్తప్రజాతస్య దుష్కృతం బ్రాహ్మణస్య యతః ।
 తదేవ ప్రతిపద్యేత యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౫౪ ॥ పానీయదూషకే పాపం
 తక్షణే విషదాయకే । యత్త దేక స్స లభతాం యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౫౫ ॥
 బ్రాహ్మణాయోద్యతాం పూజాం విహన్తు కలుషేన్ద్రీయః । బాలవత్సంప గాంధోర్ధ్వ
 యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౫౬ ॥ తృష్టాగ్రం సతి పానీయే నిప్రలప్తేభ్యయోజయేత్ ।
 లభేత తస్య యత్పాపం యస్యైరోగ్యైనుమతే గతః ॥ ౫౭ ॥ భక్త్యా విమదమా
 నేషు మాగ్న మాశ్రిత్య పశ్యతః । తస్య పాపేన యజ్యేత యస్యైరోగ్యైనుమతే
 గతః ॥ ౫౮ ॥ విహీనాం పతిపుత్రాభ్యాం కాసల్యాం సాద్ధివాత్సజః । ఏవ మాశ్వాస
 యన్నేవ దుఃఖాన్తో నిపపాతవ ॥ ౫౯ ॥ తథాతు శసత్తైరికపైశ్వశ్వసమాన మచేతనమ్ ।
 భరతం శోకసన్తపం కాసల్యా వాక్య మబ్రవీత్ ॥ ౬౦ ॥ మమ దుఃఖి దుఃఖం పుత్ర
 భూయ స్సముపజాయతే । శవత్తై శ్వసమానో హి ప్రాణా నుపగుణ్య మే ॥ ౬౧ ॥
 దిష్ట్యా న చలితోఽగర్హ దాత్తే తే సహుత్కణః పతన్త సత్యప్రతిక్షేమే సతాం లోకా

౨౩౪ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే షట్పదతిలమస్సర్గః.

నవాప్యసి ॥ ౬౨ ॥ ఇత్యుక్త్యాచాజ్ఞమాసీయ భరతం శ్రాతృవత్సలమ్ । పరిష్కృజ్య
మహాబాహుం రురోద భృతదుఃఖితా ॥ ౬౩ ॥ ఏవం విలపమానస్య దుఃఖార్తస్య
మహాత్మనః । మోహచ్చ శోక సంరోధా దృభూవ లుళితం మనః ॥ ౬౪ ॥ లాలప్యమా
నస్య విచేతనస్య ప్రణప్తబుద్ధేః పతితస్య భూమా ముహూర్తుహూర్నిశ్శ్వసిత శ్చమర్తం
సా తస్య శోకేన జగామ రాత్రిః ॥ ౬౫ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షడ్షపదతిల
మస్సర్గః.

తమేవం శోకనస్తప్తం భరతం కైకయానుతమ్ । ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠో
వసిష్ఠ శ్శ్రేష్ఠవా గృహిః ॥ ౧ ॥ అలం శోకేన భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః ।
ప్రాప్తకాలం నరపతేగితురు సంయాన ముత్తమమ్ ॥ ౨ ॥ వసిష్ఠస్య వచ శ్శృణ్వ భరతో
ధారణాం గతః । ప్రేతకార్యాణి సర్వాణి కారయామాన ధర్మవిత్ ॥ ౩ ॥ ఉద్ధృతం
తైలసంరోధా త్సతు భూమా నివేశితమ్ । అపీతవల్గవదనం ప్రసుప్తమివ భూపతిమ్ ॥
సంవేశ్య శయనే చాగ్ర్యే నానారత్న పరిష్కృతే । తతో దశరథం పున్త్రో విలలాప
సుదుఃఖితః ॥ ౪ ॥ కిం తే వ్యవసితం రాజన్యోషితే మయ్యనాగతే । వివాస్య రామం
ధర్మజ్ఞం లక్ష్మణంచ మహాబలమ్ ॥ ౫ ॥ క్వయాస్యసి మహారాజ హిత్యేషుం దుఃఖ
తం జనమ్ । హీనం పురుషసింహేన రామేణాక్లిప్తకర్తృణా ॥ ౬ ॥ యోగక్షేమం తు
తే రాజః కోఽస్మి న్కల్పయిత్వా పురేత్వయిప్రయాతే న్వస్తాత రామేచ వనమాశ్రి
తే ॥ ౭ ॥ విధవా పృథివీ రాజణ త్వయా హీనా నరాజతే । హీనచన్ద్రేవ రజసి సగరి
ప్రతిభాతిమా ॥ ౮ ॥ ఏవం విలపమానం తం భరతం దీనమానసమ్ । అబ్రవీ ద్వచనం
భూయో వసిష్ఠస్తు మహామునిః ॥ ౧౦ ॥ ప్రేతకార్యాణి యాన్యస్య కర్తవ్యాని
విశాంపతేః । తాన్యన్యగ్రం మహాబాహూ కీర్యంతా మవిచారితమ్ ॥ ౧౧ ॥ తథే
తి భరతో వాక్యం వసిష్ఠస్యాభిపూజ్య తత్ । ఋత్విక్పురోహితాచార్యాం స్తవరయా
మాన సర్వశః ॥ ౧౨ ॥ యే త్వగ్నయో నరేంద్రస్య చాగ్నయో గృహీష్కృతాః ।
ఋత్విక్భి ర్యాజకైశ్చైచ్చన తేఽహిర్యస్తయథావిధిః ॥ ౧౩ ॥ శిబికాయా మథాఽ
గోవ్య రాజానం గతచేతనమ్ । బాష్పకణ్ఠా విమనస స్త మూహుః పరిచారకాః ॥
హిరణ్యంచ సువర్ణంచ వాస్తాసి వివిధానిచ । ప్రకిరంతా జనా మార్గం సృపతే రగ్ర
తో యయుః ॥ ౧౪ ॥ చస్తనాగరునిర్యాసాన్ సరళం పద్మకం తథా । దేవదారుణి
చాఽహృత్య క్షేపయన్తి తథాపరే ॥ ౧౫ ॥ గడ్డాసుచ్చావచాశ్చాన్యాం స్తత్ర
గత్వాఽథ భూమిపమ్ । తత స్సంవేశయామాసు శ్చితామధ్యే త మృత్విజః ॥ ౧౬ ॥
తద్దా హుతాశనం దత్త్వా జేషు స్తస్య త మృత్విజః (జగుశ్చ తే యథాశాస్త్రం తత్ర
సామూహి సామగః ॥ ౧౭ ॥ శిబికాభిశ్చ యావత్ శ్చయదాగ్రం తస్య యోషితః ।

నగరాన్నిర్యయు స్తత్రపుద్గేపివృతాస్తదా ॥ ౧౯ ॥ ప్రసవ్యం చాపితం చక్రః
 ఋత్విజోఽగ్నిచితం సృవమ్ । స్త్రియశ్చ శోకసంతప్తాః కాసల్యాప్రముఖాస్తదా ॥
 కౌశ్లేచ్ఛనామివ నారీణానినాదస్తత్రశుశ్రువే । ఆర్ద్రానాం కరుణం కాలే కౌశిశస్త్రీ
 నాం సహస్రశః ॥ ౨౦ ॥ తతో రుదన్యో వివశా విలప్యచ పునఃపునః । యానేభ్య
 స్సరయూతీర మవతేరు ర్వరాజ్ఞానః ॥ ౨౧ ॥ కృత్వోదకం తే భరతేన సార్ధం సృపాజ్ఞ
 నామన్త్రిపురోహితాశ్చపురీం ప్రవిశ్యా శ్రుషీతస్తేత్రాభూమాదశాహం వ్యవయ
 స్తదుఃఖమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే షట్సప్తవీతమస్సర్గః.

తతో దశాహేతిగతే కృతశౌచో సృపాత్మజాద్వాదకేఽహని సమ్నాప్తి
 త్రాధికర్తాణ్యకారయత్ ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌరత్నం ధనమన్నంచ పుష్కలమ్ ।
 వాసాంసివ మహర్వాణి రత్నాని వివిధానిచ ॥ ౨ ॥ బాస్తికం బహుశుక్లంచ గాశ్చాపి
 శతశస్తదా । దాసీదాసంచ యానంచ వేత్తాని సుమహానిచ ॥ ౩ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యో
 దదౌ పుత్తోరాజ్ఞస్తస్యోద్వదై హి కమ్ । తతః ప్రభాతసమయే దివసేఽథ త్రయో
 దశే ॥ ౪ ॥ విలపమహాబాహు ర్భరత శ్శోకమూర్ఛితః । శబ్దావిహితకణ్ఠస్య శో
 ధనాథ సుమాగతః ॥ ౫ ॥ చితామూలే పితుర్వాక్య మివ మాహ సుమంజః । తాత
 యస్త్విన్విసృష్టోఽహం త్వయా భ్రాతరి రాఘవే ॥ ౬ ॥ తస్మిన్వనం ప్రసృజితే శూ
 న్యే త్యక్తోఽస్త్వయహం త్వయా । యస్యా గతి రనాథాయాం పుత్త్రం ప్రవాజితో నన
 మ్ ॥ ౭ ॥ తామమ్భాం తాత కాసల్యాం త్యక్త్వా త్వం క్వ గతో సువ । దృష్టౌ భ
 స్తాగుణం తచ్చ దధాస్థిసానమద్భుమ్ ॥ ౮ ॥ పితు శ్శరీరనిర్వాణం నిష్టన నిష్టనాద సః ।
 సతు దృష్టౌ రుదా దీనిః పవత ధరణీతలే ॥ ౯ ॥ ఉత్థాప్యమాన శ్శక్రీస్య య ప్ర
 ధ్వజివ చ్యుతః । అభిపేతు స్తత సుత్యే తస్యామాత్యా శ్శుచివ్రతమ్ ॥ ౧౦ ॥ అస్తకాలే
 నిపతితం యయాతి మృషయో యథా । శతుఃస్మశ్చాపి భరతం దృష్టౌ శోకపరి
 ప్లుతమ్ ॥ ౧౧ ॥ విసంజ్ఞో న్యపత ద్భూమా భూమిపాల మనుస్మరన్ ॥ ౧౨ ॥ ఉన్నతభవ
 నిశ్చేతా విలపాప సుమంజః ॥ ౧౩ ॥ స్మృత్యా పితు ర్గుణాజ్ఞాని తాని తాని తథా
 తథా । మథోరాప్రభవ స్తీవ్రికై కేయాగ్రోహసంకులః ॥ ౧౪ ॥ సరదాసమయోఽ
 యోభ్యోఽమజ్జయ చ్చోకసాగరః సుకుమారంచ బాలం చ సతతం లాలితం త్వయా ॥
 క్వ తాత భరతం హిత్యా విలపస్తం గతో భవాన్ ॥ ౧౫ ॥ భాజ్యేషు పానేషు వస్త్రేషాం
 భరణేషుచ ॥ ౧౬ ॥ ప్రవారయసి న స్సర్వాం స్తన్నం కోఽన్యః కరిష్యతి । అనదారణకా
 లేతు పృథివీ నాఽవదీర్యతే ॥ ౧౭ ॥ యా విహీనా త్వయా రాజ్ఞాధర్మజ్ఞేన మహాత్మ
 నా । పితరి స్వర్గ భూపన్నే రామే చారణ్య మాశ్రితే ॥ ౧౮ ॥ కిం మే జీవితసామర్థ్యం
 పవేక్ష్యామి హుతాశసమి హీనా భ్రాత్రాచ పిత్రాచ శూన్యా మిత్రౌకుపాలితామ్ ॥

౩౩౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే అష్టసప్తతితమస్కంః

అయోధ్యాం సప్రవేక్ష్యామి ప్రవేక్ష్యామి తపోవసమ్ । తయోర్విలపితం శుభ్రత్వా న్య
ససంచాన్యవేక్ష్య తత్ ॥ ౧౯ ॥ భృశ మార్తతరా భూయ స్సర్వపవానుగామినః ।
తతో విషణ్ణో విశ్రాంతా శత్రుఃస్థుభరతా పుభా ॥ ౨౦ ॥ ధరణ్యాం సంవ్యవేష్టేతాం
భగ్గుశృణ్వేవివర్షభా । తతః ప్రకృతిమా నై వ్యధ్యః పితు రేమాం పురోహితః ॥ ౨౧ ॥
వసిష్ఠో భరతం వాక్య ముత్థాప్య త మువాచహా । త్రయోదశోఽయం దివసః పితు
ర్వృత్తస్య తేవిభో ॥ ౨౨ ॥ (సావశేష్యానిచయ్యేకి మహ త్వం విలంబునే । శ్రీణి ద్వం
ద్వాని భూతేషు ప్రప్రత్యాన్యవిశేషతః ॥ ౨౩ ॥ తేషు చాపరిహార్యేషు నై వం భవేతు
మన్వసి । సుమస్త్రశ్చాపి శత్రుఃస్థు ముత్థాప్యభిప్రసాద్యచ ॥ ౨౪ ॥ శ్రావయా
మాస త త్రవిజ్ఞ స్సర్వభూతభవాభవమ్ఉత్థితౌ తౌ సర్వాభ్రా ప్రకాశేతే యశస్వి
నా ॥ ౨౫ ॥ వర్షాతపపరిక్లిన్నౌ పుభగిన్ద్రధ్వజావివ । అశ్రుణి పరిమృద్నన్తై రక్తాక్షౌ
దీనభాషితౌ ॥ ౨౬ ॥ అమాత్యా స్త్రవరయన్తిస్త్వ తనయా చాపరాగి క్రియాః ॥ ఇతి
శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తసప్తతితమస్కంః

అథ యాత్రాం సమీహంతం శత్రుఘ్నో లక్ష్మణానుజః । భరతం శోకసంతప్త
మిదం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ గతి ర్య స్సర్వభూతానాం దుఃఖేకిం పునరాత్మనః ।
స రామ స్సత్త్వసమ్మన్న త్రియా ప్రనాజితో ననమ్ ॥ ౨ ॥ బలవాన్వీర్యసమ్మ
న్నౌ లక్ష్మణో నామ యోఽప్యసాకిం సమోచయతే రామం కృత్యాన్త పితృనిగ్ర
హమ్ ॥ ౩ ॥ పూర్వమేవతు నిగ్రహ్య స్సమవేక్ష్య నయాసయా । ఉత్పథం య
స్సమారూఢో నార్యా రాజా వశంగతః ॥ ౪ ॥ ఇతి సన్భూషమాణేతు శత్రుఘ్నే
లక్ష్మణానుజే । ప్రాద్వారేఽభూ తదా కుబ్జా సర్వాభరణభూషితా ॥ ౫ ॥ లిప్తాచంద్ర
ససారేణ రాజవస్త్రాణి బిభృశీ । వివిధం వివిధైః పై పై ర్భూషణైశ్చ విభూషితా ॥
మేఖలాదామభి శ్చిత్రై రనైశ్చ శుభభూషణైః । బభాసే బహుభి ర్భద్రా రజ్జుబద్ధేన
వాసరీ ॥ ౬ ॥ తాం సమీక్ష్య తదా ద్వౌష్ఠా స్సుభృశం పాపకారిణీమ్ । *గృహీ
త్వాఽ కరుణాం కుబ్జాం శత్రుఘ్నాయ న్యవేదయత్ ॥ ౭ ॥ యస్యాగి కృతే వసేరా
మో న్యస్తదేహశ్చ వగి పితా । సేయం పాపా నృశంసాచ తస్యాగి కురు యథామతి ॥
శత్రుఘ్నశ్చ తదాజ్ఞాయ వచసం భృశదుఃఖతః । అన్తఃపురచరా స్సర్వా నిత్యువాచ
ధృతవ్రతః ॥ ౮ ॥ తీవ్ర ముత్పాదితం దుఃఖం భ్రాతృజానం మే తథా పితుః । య
యా సేయం నృశంసస్య కర్మణి ఫల మశ్నుతామ్ ॥ ౯ ॥ ఏవ ముక్త్యాతు తేనాఽ
శు సఖిజనసమావృతా । గృహీతా బలవత్కుబ్జా సా తద్దృహ మనాదయత్ ॥ ౧౦ ॥
తత స్సుభృశసంతప్త స్తస్యా సర్వ స్సఖిజనః । క్రుద్ధ మాజ్ఞాయ శత్రుఘ్నం విపలా

యం సముపక్రాంతౌ నిశ్చేషా న్నః కరిష్యతి ॥ ౧౪ ॥ సానుక్రోశాం వదాన్యాంచ ధ
ర్మజ్ఞాంచ యశస్వినీమ్ । కౌసల్యాం శరణం యామ సాహి నౌఽస్తు ధృవా గతిః ॥
స చ రోషేణ తామ్రాక్ష శత్రుఘ్న శత్రుతాపనః । విచక్షణ తదా కుబ్జాం క్రోశ
స్తీం ధరణీతలే ॥ ౧౬ ॥ తస్యా హ్యకృష్యమాణాయా మన్థరాయా స్తత స్తతః
చిత్రం బహువిధం భాణ్డం పృథివ్యాం తదవ్యతీయత ॥ ౧౭ ॥ తేన భాణ్డేన సం
స్తీర్ణం శ్రీమ ద్దాజనివేశనమ్ । అశోభత తదా భూయ శ్చారదం గగనం యథా ॥
స బలీ బలవత్క్రిధా ద్ధృహీత్వా పుష్యపక్షభః । కై కేయీ మభినిష్క ర్తస్య బభా
షే పరుషం వచః ॥ ౧౮ ॥ తైర్వాక్యైః సమష్టై ర్దుఃఖైః కై కేయీ భృతదుఃఖితా
శత్రుఘ్న భయసప్రస్తా పుత్రం శరణ మాగతా ॥ ౨౦ ॥ తాం పేక్ష్య భరతః కు
ద్ధం శత్రుఘ్న మిద మబ్రవీత్ । అనఘ్య స్సృష్టభూతానాం ప్రమదాగి త్తమ్యతామితి ॥
హన్యా మహ మిమాం పాపాం కై కేయీం దుష్టచారిణీమ్ । యతి మాం ధార్మికో
రామో నాసూయే న్నాత్మహూతకమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఇమామపి హతాం కుబ్జాం యది
జ్ఞానాతి రాఘవః । త్వంచ మాం చ హి ధర్మాత్మా నాభిభాషిష్యతే ధునివమ్ ॥ ౨౩ ॥
భరతస్య వచ శ్శ్రుత్వా శత్రుఘ్నో లక్ష్మణానుజః । న్యవ ర్తత తతో రోహిత్రాం ము
మోచచ మన్థరామ్ ॥ ౨౪ ॥ సా పాదమూలే కై కేయ్యా మన్థరా విసపాతహానిశ్శ్వ
సస్తీ సుదుఃఖిరై కృపణం విలలాసచ ॥ ౨౫ ॥ శత్రుఘ్న విడవముఢసంజ్ఞా
సమీక్ష్య కుబ్జాం భరతస్య మాతా । శనై స్సమాశ్వాసయ దార్తహాపాం క్రౌఢ్యే
విలగ్నామివ వీక్షమాణామ్ ॥ ౨౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే అష్టసప్తతితమస్కం.

తతః ప్రభాతసమయే దివసేచ చతుర్దశే । సమేత్య రాజశర్తారో భరతం
వాక్య మబ్రువత్ ॥ ౧ ॥ గతో దశరథ స్సన్ధిం యో నౌ గురుతరో గురుః । రామం
ప్రత్రాజ్య వై జ్యేష్ఠం లక్ష్మణంచ మహాబలమ్ ॥ ౨ ॥ త్వమద్య భవ నౌ రాజా రాజ
పుత్ర మహాయశః । సర్వత్యా నాపరాధ్నోతి రాజ్య మేత దనాయకమ్ ॥ ౩ ॥ ఆభి
షేచనికం సర్వ మిద మాదాయ రాఘవప్రతీక్షతే త్వం స్వజన శ్రేణియశ్చ సృపా
త్తజ ॥ ౪ ॥ రాజ్యం గృహేణ భరత పితృపైతామహం ధునివమ్ । అభిషేచయ చాత్మా
నం పాహి చాస్తా స్మరన్దభ ॥ ౫ ॥ ఆభిషేచనికం భాణ్డం కృత్వా సర్వం ప్రదక్షిణమ్
భరత స్తం జనం సర్వ మిత్యవాచ ధృతశ్చతః ॥ ౬ ॥ జ్యేష్ఠస్య రాజతా నిత్య ముచి
తాహి కులస్య సః । నై నం భవన్తో మారం వక్తు మర్హన్తి కుశలా జనాః ॥ ౭ ॥ రామగి
పూర్వోహి నౌ భ్రాతా భవిష్యతి మహీపతిః । అహం త్వరణ్యే వత్సామి వర్షాణి
నవ పశ్యచ ॥ ౮ ॥ యుజ్యతాం మహతీ సేనా చతురజ్ఞమహాబలా । ఆనయిష్యామ్యహం
క్షేపం బ్రాతరం రాఘవం వనాత్ ॥ ౯ ॥ ఆభిషేచనికం చై వ సర్వమేత దుపస్కృతమ్

పురస్కృత్య గమిష్యామి రామ హేతో ర్వనం ప్రతి || ౧౦ || తత్రైవ తం నరవ్యాఘ్రీ
మభిషిచ్య పురస్కృతమ్ | ఆనయిష్యామి వై రామం హవ్యవాహ మివాభ్యరాత్ ||
స సకామాం కరిష్యామి స్వా మిమాం మాతృగన్ధిసీమ్ | వనే వత్సాన్యమ్యహం దుగ్ధే
రామో రాజా భవిష్యతి || ౧౧ || క్రియతాం శిల్పిభిః పథా సుమాని విషమాణిచ |
రిక్షిణశ్చానుసంయాన్తు పథి దుగ్ధవిచారకాః || ౧౨ || ఏవం సమ్భాషమాణం తం రామ
హేతో ర్నృపాత్మజమ్ | ప్రత్యువాచ జన సుర్వ శ్రీమ ద్వాక్య మను త్తమమ్ || ౧౩ ||
ఏవం తే భాషమాణస్య పద్మాశ్రీ రుపతిష్ఠతామ్ | య స్తస్య జ్యేష్ఠే సృపసుతే పృథి
వీం దాతు మిచ్ఛసి || ౧౪ || అను త్తమం తద్వచనం సృపాత్మజప్రభాషితం సంశ్రేణతే
నిశమ్యచ | ప్రహర్షజా స్తం ప్రతి బాష్పబిద్ధవౌ నిపేతు రార్యానననేత్రసమ్భవాః ||
ఊచు స్తే పచన మిదం నిశమ్య హృష్టా స్సామాత్యా సుపరిషదో వియాతశోకాః |
పథానం నరవర భ క్తిమాన్దనశ్చ వ్యాదిప్త స్తవ వచనాచ్చ శిల్పి వగః || ౧౫ || ఇతి శ్రీమ
దమోఘ్యాకాండే ఏకోనాశీతమస్సగః.

అథ భూమిప్రదేశజ్ఞా సూత్రకర్తవితారదాః | స్వకర్తాభిరతా శ్శూరాఖనకా
యస్త్రాకా స్తథా || ౧ || కర్తాన్తికా స్థపతయః పురుషా యస్త్రకోవిదాః | తథా
వృక్షయ శ్చైవ మార్గిణో నృక్షతక్షకాః || ౨ || కూపకారా స్సృధాకారా వంశకర్త
కృత స్తథా | సమధాయేచ ద్రష్టారః పురత స్తే ప్రతస్థితే || ౩ || సతు హస్తాత్త ముద్దే
శం జనాఘో విపులః ప్రయాణ | అశోభత మహావేగ సముద్రథవ పర్వణి || ౪ || తే
స్వవారం సమాస్థాయ వ ర కర్తణి కోవిదాః | కరణై ర్వివిధోపేతైః పురస్తాత్సం
ప్రతస్థితే || ౫ || అతా వల్లిశ్చ గుల్కాశ్చ స్థాణా నశ్చనవవచ | జనాస్తే చక్రీరే
మార్గం ఛిద్వన్తా వివిధా స్త్రిమాణాః || ౬ || అపృక్షేషుచ దేశేషుకేచి ద్వృక్షా నోపయన్ ||
కేచిత్కుతారై స్తంకైశ్చ చాత్రై శ్చిద్దన్యవచి త్కవచిత్ || ౭ || అపరే వీరణ
స్తమ్భా నృలిన్దా బలవత్తరాః | విధమ నిన్ద దుగ్ధాణి స్థలానిచ తత స్తతః || ౮ ||
అపరేఽపూరయ న్కూపా న్పాంసుభి శ్శ్వ భ్రమాయతమ్ | నిమ్నభాగాం స్తథా కేచి
త్సమాం శ్శక్ర స్తత స్తతః || ౯ || బబంధు ర్భిద్ధసీయాంశ్చ త్కోద్యాసంచక్షుడు
స్తదా | విభిదు ర్భేదసీయాంశ్చ తాంస్తా న్దేశా న్నరాస్తదా || ౧౦ || అచిరేణై వ కా
లేన పరివాహా నృహూదకాణా | చక్ర ర్భహువిధాకారా సాగరప్రతిమాస్త్వహూణా ||
నిన్దలేషుచ దేశేషు ఖానయామాసురు త్తమాణా | ఉదపానా నృహువిధా న్వేదికాపరి
ష్కృతాణా || ౧౧ || స సుధాకుట్టిమతలః ప్రపుష్పితమహీరుహః | మత్తోద్ధుప్తద్విజ
గణిః పతాకాభి రలఙ్కృతః || ౧౨ || చన్దనోదకసంసిక్తో నానాకుసుమభూషితః |

అధికృతా నరాః । రమణీయేషు దేశేషు బహుస్వామభరేషుచ ॥ ౧౦ ॥ యో నివేశ
స్త్యభిప్రేతో భరతస్య మహాత్మనః । భూయస్తం శోభయామాసు ర్భూషాభి
ర్భూషణోపమమ్ ॥ ౧౧ ॥ సక్షతేషు ప్రశస్తేషు ముహూర్తేషు చ తద్విదః ।
నివేశాక్ స్థాపయామాసు ర్భరతస్య మహాత్మనః ॥ ౧౨ ॥ బహుపాంసచయాశ్చాపి
పరిఘాపరివారితాః । తత్రేంద్రగిరిప్రతిమాః ప్రతోళీమశోభితాః ॥ ౧౩ ॥ ప్రాసాద
మాలావిలతా స్సాగ్రప్రాకారసంపుతాః । పతాకాశోభితా స్సప్త సుస్థితమహా
పథాః ॥ ౧౪ ॥ విసర్పద్భిరివాకాశే విటజ్జాగ్రవిమానకైః । సముద్భిష్టైర్నివేశా
స్తే బభువ్యక్తపురోపమాః ॥ ౧౫ ॥ జాహ్నువీంతు సమానాద్య నివిధద్రునుకాసనామ్ ।
శీతలామలపానీయాం మహామీనసమాకులామ్ ॥ ౧౬ ॥ స చంద్రతారాగణమన్జితం
యథా నభః క్షపాయా మమలం విరాజతే । నరేంద్రహృద్భిరథా న్యరాణాం క్రమేణ
రమ్య శ్శుభశిల్పినిర్మితః ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే అవీతమస్కంః.

తతో నాస్తి ముఖం రాత్రిం భరతం సూతమాగధాః । తుష్టువు ర్వాగి శేవభా
స్తవై ర్భజశసంహితైః ॥ ౧ ॥ సువర్ణోజాభిహతః ప్రాణం దాన్యమింద్రుని ॥ ౨ ॥
శృంఖాంశ్చ శతశో నాదాంశ్చోచ్చావనచన్దరా ॥ ౩ ॥ సమస్తాః సమస్తాః సమస్తాః
ద్వివ మాపూరయన్నివ । భరతం శోకిస్తప్తా భూయ త్స్మై గాన్ధీయత్ ॥ ౪ ॥
తతః ప్రబుద్ధో భరత స్తం ఘోషం సన్నివర్త్యచనాహం ॥ ౫ ॥ తతః ప్రవృత్తా శత్రు
ఘ్న మిద మబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ పత్య శత్రుఘ్న కేర్యా లో న్యాయో మహత్ ।
విస్మయ మయి దుఃఖాని రాజా దశరథో గతః ॥ ౭ ॥ చంద్రమా ద్యక్షాదన్య సైన్య
మూలా మహాత్మనః । పరిభ్రమతి రాజ్యశ్రీ ర్నాదోవాన్వితా ॥ ౮ ॥ యోహా న
స్సుమహా న్నాథ స్సాపి ప్రవ్రాణో వచమ్ । అనియా ద్భి ముక్తుభ్య మాత్రా మే
రాఘవ స్సవయమ్ ॥ ౯ ॥ ఇత్యేవం భరతం పేక్ష్య వింశస్త మచేతయమ్ । సహజా
దురుదు స్సర్వా స్సన్వరం యోషిత స్తదా ॥ ౧౦ ॥ తథా తస్మై వినోది వసిష్ఠో రాజధన్య
విత్ । సభా మిత్రావకునాధస్య ప్రవివేశ మహాయశా ॥ ౧౧ ॥ శాల్యో ప్సమయి గమ్యాం
మణిరత్న సమాకులామ్ । సుధర్మామవధర్మాత్కా సగణి ప్రత్యక్షైః ॥ ౧౨ ॥ స కాశ్చ
నమయం వీరం పరాధ్యైః స్తరణాపుతమ్ । అధ్యస్త సన్వో ధా తా సనుశశా
సచ ॥ ౧౩ ॥ బ్రాహ్మణా స్తత్రియా నైవ్విశ్వా సమాత్యా స్థలభల్లభాః ॥ ౧౪ ॥ మాన
యతావ్యగ్రాగి కృత్య మాత్యయంకం హి నః ॥ ౧౫ ॥ స రాజపుత్రం శత్రుఘ్నం భర
తంచ యశస్వినమ్ । యథాజితం సమస్త్రంచయేచ రిత్ర హితా జనాః ॥ ౧౬ ॥ తతో
హలహలాశబ్ద ముమహాస్సమవద్యత । రథై ర్భైర్విగజై శ్చాపి జనానా ముపగచ్ఛ
తామ్ ॥ ౧౭ ॥ తతో భరత మాయా స్త శత్రు మిచామరాః । ప్రత్యస్త పృథి
తామ్ ॥ ౧౮ ॥

తయో యథా దశరథం తథా ॥ ౧౫ ॥ హృదయ తిమినాగసంవృత స్తిమితజహో మణి శంఖశర్కరః । దశరథసుతశోభితా సభా సదశరథేవ బభౌ యథా పురా ॥ ౧౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకాశీతితమస్సర్గః.

తా మార్యగణసంపూర్ణాం భరతః ప్రగ్రహం సభామ్ । దదర్శ బుద్ధిసమ్మన్నః పూర్ణచంద్రో నిశామివ ॥ ౧ ॥ ఆసనాని యథా న్యాయ మార్యాణాం విశతాం తదా వస్త్రాజ్ఞరాగప్రభయా ద్యోతితా సా సభోత్తమా ॥ ౨ ॥ సా విద్యజ్ఞసంపూర్ణా సభా సురుచిరా తదా । అదృశ్యత ఘనాపాయే పూర్ణచంద్రేవ శరవరీ ॥ ౩ ॥ రాజ్ఞస్తు ప్రకృతీ సుర్వా సమగ్రాః ప్రేక్ష్య ధర్మవీత్ । ఇదం పురోహితో వాక్యం భరతం మృదుచా బ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ తాత రాజా దశరథ స్వగతో ధర్మ మాచరత్ । ధనధాన్య సతీ స్థితాం ప్రదాయ పృథివీం తవ ॥ ౫ ॥ రామ స్తథా సత్యధృతి స్సతాం ధర్మ మనుస్మరత్ । నాజహా త్పితౄ రాజేశం శశీ జ్యోత్స్నా మిప్రాదితః ॥ ౬ ॥ పిత్రా భృత్రాచ తే దత్తం రాజ్యం నిహతకణ్డకమ్ । తమ్భజ్జ్వ ముదితామాత్యః క్షిప్ర మేవాభిషేచయ ॥ ఉదీచ్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణ్యాశ్చ కేవలాః కోట్యాపరాంతా సాముద్రారత్నా స్యభిహరన్తు తే ॥ ౭ ॥ తచ్చుత్వా భరతో వాక్యం శోకేనాభిపరిప్లుతః । జగామ మనసా రామం ధర్మజ్ఞో ధర్మకాక్షుయా ॥ ౮ ॥ స బాష్పకలయా వాచా కలహంసస్వరో యువా । విలలాప సభామధ్యే జగద్దేవ పురోహితమ్ ॥ ౧౦ ॥ చరిత బ్రహ్మచర్యస్య విద్యాస్నాతస్య కీమతః । ధర్మే స్రయతమానస్య కో రాజ్యం మద్విధో హరేత్ ॥ ౧౧ ॥ కథం దశరథా జ్ఞాతో భవే ద్రాజ్యపహరకః । రాజ్యంచాహం రామస్య ధర్మం వక్తు మిహన్తసి ॥ ౧౨ ॥ శేషస్థ శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మాత్మా దిలీపసహుహోపమః । లఘు మర్హతి కాకుత్స్థో రాజ్యం దశరథో యథా ॥ ౧౩ ॥ అనార్యజుష్ట మస్వగ్ర్యం కుర్యాం పాప మహం యది । ఇత్వైకాగా మహం లోకే భవేయం కులపాంససః ॥ ౧౪ ॥ యో మాత్రా కృతం పాపం నాహం తదపి రోచయే । ఇహాస్థో వనదుర్గస్థం నమస్సామి కృతా జ్ఞలిః ॥ ౧౫ ॥ రామమేవానుగచ్ఛామి రాజా స ద్విపదాం వరః । త్రయాణామః లోకానాం రాఘవౌ రాజ్య మర్హతి ॥ ౧౬ ॥ తద్వాక్యం ధర్మసంయుక్తం శృణ్వ సర్వే సభాసదః । హర్షాన్తుముచు రశ్రుణి రామే నిహితచేతసః ॥ ౧౭ ॥ యః త్వగ్ర్యం నశత్యౌమి వినివర్తయితుం వనాత్ । వనే తత్తైవ వత్సాన్యమి యథా ర్యో లక్ష్మణ స్తథా ॥ ౧౮ ॥ సర్వోపాయం తు వ ర్తిష్యే వినివర్తయితుం బలాత్ సమక్ష మాభ్యమిశ్రాణాం సాఘానాం గుణవ ర్తినామ్ ॥ ౧౯ ॥ విష్టికర్తాన్రికా సురే మార్గశోధకరక్షకాః । ప్రస్థాపితామయా పూర్వం యాత్రాపి మమ రోచతే ॥ ౨౦ ॥

మస్త్రోవిధమ్ ॥ ౨౧ ॥ తూర్ణముఖాయ గచ్ఛత్వం సుమస్త్రీమమశాసనాత్ ।
 యాత్రామాజ్ఞాపయశీత్రం బలం వై సమానయ ॥ ౨౨ ॥ ఏనముక్తస్సుమస్త్రస్తు
 భరతేన మహాత్మనా । హృష్టస్తదాఽఽదిశ తస్యం యథాసందిప్త మిప్తచత్ ॥ ౨౩ ॥
 తాః ప్రహృష్టాః ప్రకృతయో బలాభ్యతా బలస్యచశుభాత్వాయాత్రాం సమాజ్ఞప్తా
 రాఘవస్య నివర్తనే ॥ ౨౪ ॥ తతో యోధాగ్నా స్వర్వా భర్తృ స్వర్వాస్థౌ హే
 గృహే । యాత్రాగమనమాజ్ఞాయ తస్యయన్తిస్త్వహ్నితాః ॥ ౨౫ ॥ తేహయైగ్గోరజై
 శ్శీమైః స్వస్తివైశ్చ మహాజనైః । సహయోధై ర్బలాభ్యతా బలా సర్వ మహాద
 యాః ॥ ౨౬ ॥ సజ్జతు తద్బలం దృష్ట్యా భరతో గురుసన్నిధౌచక్రం మే తస్యయస్వేతి
 సుమస్త్రీం శాన్వతోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ భరతస్య తతస్తాన్విజ్ఞాం ప్రతిగృహ్యచ
 హ్నితః । రథం గృహీతోవసయయా యక్తం పరమవాజిభిః ॥ ౨౮ ॥ స రాఘవ స్సత్య
 భ్రాతేః ప్రతాపనాన్భుజిన్ సుయుక్తం దృఢసత్యవిక్రమః । గురుం మహావీర్యగతం
 యశస్వినం ప్రసాదయిష్య స్మరతోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౯ ॥ తూర్ణం సముఖాయ సు
 మస్త్రీ గచ్ఛ బలస్య యోగాయ బలప్రధానాత్ । ఆసేతు మిదాఘమిహితిం పవన్ధం
 ప్రసాద్య రామం జగతోహితాయ ॥ ౩౦ ॥ స సూతపుత్రో భరతేన సమ్యగ్జాహి
 త స్సంపరిపూర్ణ కామశశాన సర్వా స్సౌకృతీప్రధానా స్థలస్య ముఖ్యాంశ్చ సుహృజ్జ
 నంచ ॥ ౩౧ ॥ తత స్సముఖాయ పతేకుచే తే రాజస్య వైశ్య వృషలాశ్చ విప్రాః ।
 యాయుజన్మన్త్రాశ్చిరాన్రథాంశ్చ నాగా స్వయాంశ్చైవ సకలప్రమాతాః ॥ ౩౨ ॥
 ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వ్యశీతితమస్సగః.

తత స్సముఖ్యాకాల్య మాజ్ఞాయ స్వస్థమో వ్రయమా భరతశ్శీఘ్రం
 రామన్గమనకాబ్జయ ॥ ౧ ॥ అగ్రతః ప్రయము స్తస్య సర్వేమప్రిపురోధనః । అని
 రుహ్య హయైర్బుకాన్రథా నుద్ధ్యోరభోవమా ॥ ౨ ॥ సన నాగసహస్రాణి కర్పి
 తాని యథావిధి । అన్వయ స్థితం యాన్త మిద్యోగురులవస్థవమ్ ॥ ౩ ॥ పశ్యే రథ
 సహస్రాణి కన్విసౌ వివిధాయుధాః । అన్వయ స్థితం యాన్త రాజపుత్రో యశ
 స్విరమ్ ॥ ౪ ॥ శతం సహస్రాణ్యుద్ధానం సహామాధాని రాఘవమ్ । లాన్వయ స్థిత
 తం యాన్తం సత్యసన్ధం జితేంద్రియమ్ ॥ ౫ ॥ కైకేయీం సుమిత్రాచ కౌసల్యాచ
 మశస్వీ । రామాసమసంపూర్ణా యయు ర్యానేన భావతా ॥ ౬ ॥ ప్రయాతా
 శ్చార్చ్యసన్ధా తా రామం ద్రష్టుం స్థుత్వేణమ్ । తస్మైసచ కథా శ్చిత్రాః కుర్వాణా
 హృష్టమానసాః ॥ ౭ ॥ మేఘక్యానం మహాబాహుం స్థితం తస్య దృఢవ్రతమ్ । కథా
 దిద్యౌరుహే రామం జగతశ్శోకనాశనమ్ ॥ ౮ ॥ దృష్టవహి సశ్శోక మపనేష్యతిరాఘ
 వః । తమ స్సర్వస్య లోకస్య సముద్యన్తివ భాన్తః ॥ ౯ ॥ ఇత్యేవం కథమన్తర్తే

సమ్మిహృష్టాః కథా శ్శుభాః । పరిష్కజానా శ్చాస్మయ్యం యయు ర్నాగరికా జనాః॥
 యేచ తత్రాపరే సర్వే సమ్మతా యేచ నై గమాః । రామంప్రతి యయు ర్హృష్టా సు
 ర్వాః ప్రకృతయ స్తథా ॥ ౧౦ ॥ మణికారాశ్చయే కేచిత్తుమ్భికారాశ్చ శోభనాః॥
 సూత్రకర్తృతత్త్వేన యేచ శస్త్రాపణీనః॥ ౧౧ ॥ మాయూరకాః క్రాకచికా రోచకా
 వేదకా స్తథా । దస్తకారా స్సుధాకారా స్తథా గన్ధాపణీనః ॥ ౧౨ ॥ సువర్ణకారాః
 ప్రఖ్యాతా స్తథా కమ్పశ్శధావకాః । స్నాపకోచ్చాదకా నై ద్యాధూపకా శ్శృణ్ణికా
 స్తథా ॥ ౧౩ ॥ రజకా స్తున్నవాయాశ్చ గ్రామఘోషమహా త్రయాః । శైల్యామాశ్చ
 సహస్రీభిర్యయుః కై వ ర్తకా స్తథా॥ ౧౪ ॥ సమాహితా వేదవిదో బ్రాహ్మణా వృత్త
 సమ్మతాః । గోరథై ర్భరతం యా న్తమనుజన్తు సుహస్రశః ॥ ౧౫ ॥ సువేషా శ్శుద్ధవ
 సనా స్తామ్రమృష్టాసులేపనాః॥ సర్వే తే వివిధై ర్వానై శ్శనై ర్భరత మన్వయుః॥ ౧౬ ॥
 ప్రహృష్టముదితా సేనా సాఽన్వయా త్రై కయీ సుతమ్ । భ్రాతురావయనే యా న్తం
 భరతం భాగ్యవత్సలమ్ ॥ ౧౭ ॥ తే గత్వా దూర మధ్వానం రథయానాశ్చ కుజ్జరైః ।
 సమాసేదు స్తతో గజాం శృంగీబేరపురం ప్రతి॥ ౧౮ ॥ యత్ర రామసఖో వీరో గుహూ
 జ్ఞాతిగతై ర్వృతః । నివసత్య సమాదేవ దేశం తం పరిపాలయ ॥ ౧౯ ॥ ఉపేత్య తీరం
 గజాయా శ్చక్రవాకై రలబ్ధృతమ్ । వ్యవతిష్ఠత సా సేనా భరతస్యానుయాయినీ॥
 నిశీత్యానుగతాం సేనాం తాంచ గజాం శిఖాదకామ్ । భరత స్సుచివా స్సర్వా సబ్రవీ
 ద్వాక్యకోవిదః ॥ ౨౦ ॥ నివేశయత మే సై న్య మభిప్రాయేణ సర్వతః విశ్రాంతాః ప్రత
 రిష్యామ శ్శ్వే ఇదానీ మిమాం నదీమ్ ॥ ౨౧ ॥ దాతుంచ తావ దిచ్ఛామి స్వగతస్య
 మహీపతేః । ఔర్ధ్వదేహానిత్యాగ మనతీర్యోదకం నదీమ్ ॥ ౨౨ ॥ తస్మై నమః పువతోఽ
 మాత్యా స్తథేత్యుక్త్వా సమాహితాః । న్యవేశయం స్తాం ఛందేన స్వేన స్వేన పుథ క్షృ
 థక్ ॥ ౨౩ ॥ నివేశ్య గజా మను తాం మహానదీం చమూం విధానైః పరిబర్హ శోభినీమ్ ।
 ఉవాస రామస్య తదా మహాత్మనో విచి న్తయానో భరతో నివ ర్తనమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి
 శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్ర్యశీతమస్తకః.

తతో నివిష్టాం ధ్వజనిం గజా మన్వాశ్రి తాం నదీమ్ । నిషాదరాజో దృష్ట్యైవ
 జ్ఞాతీన్ సన్వరితోఽబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ మహతీయ మిత స్సేనా సాగరాభా ప్రదృశ్య తేన
 స్యాన్త మధిగచ్ఛామి మనసాపి విచి న్తయ ॥ ౨ ॥ యథాతు ఖలు దుర్బుధి ర్భరత
 స్స్వయ మాగతః । సప్రపహి మహాకాయః కోవిదారధ్వజో రథే ॥ ౩ ॥ బన్ధుయ్యతీవ
 దాశౌ సథవాఽస్మా న్నధివ్యతి । అథ దాశరథిం రామం పిత్ర రాజ్యా ద్వివాసితమ్ ॥ ౪ ॥
 సమ్మన్నాం శ్రియ మన్విచ్ఛం స్తస్య రాజ్ఞ స్సుదుర్లభామ్ । భరతకి కై కయీపుత్రో
 యా యా చ సాగరికాని ॥ ౫ ॥ యగా చె న శతా చె వ గామో దాశరథి ర మ । తస్యా

కామా సున్నధా గణాఽనూపే ప్రతిష్ఠత ॥ ౬ ॥ తిష్ఠన్తు సర్వే దాశాశ్చ గణా మన్వా
శ్రితా సదీమ్ । బలయుక్తా సదీరతౌ మాంసమూలఫలాశనాః ॥ ౭ ॥ నావాం శతా
రాం పంచానాం కై వర్తానాం శతం శతమ్ । సన్నధానాం తథా యూనాం తిష్ఠన్తి
శృభ్యచోదయత్ ॥ ౮ ॥ యదాఽదుష్టస్తు భరతో రామస్యేహ భవిష్యతి । సేయం
స్వస్తిమతీ సేనా గణా మద్య తరిష్యతి ॥ ౯ ॥ ఇత్యుక్త్వా పాయసం గృహ్య మత్స్య
మాంసమధూనిచ । అభిచక్రామ భరతరీ నిషాదాధిపతి గ్ధహః ॥ ౧౦ ॥ త మాయా
న్తం తు సంపేక్ష్య సూతపుత్రగి ప్రతాపవాక్ । భరతాయాఽచవక్షేఽఽఽఽ విసయన్తో
వినీతవత్ ॥ ౧౧ ॥ ఏవ జ్ఞాతినహస్రేణ స్థపతిగి పరివారితః । కుశలో దణ్డకారణ్యే వృద్ధో
భ్రాతృశ్చ తే సఖా ॥ ౧౨ ॥ తస్మా త్వశ్యతు కాకుత్స్థ త్వం నిషాదాధిపో గుహాః । అసం
శయం విజానీతే యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౩ ॥ ఏతత్తు వచసం శ్రుత్వా సుమన్త్రా
ద్భరత శ్శుభమ్ । ఉవాచ వచసం శీఘ్రం గుహాగి వశ్యతు మా మితి ॥ ౧౪ ॥ లభ్యేఽ
భ్యనుజ్ఞాం సంహృష్టో జ్ఞాతిభిగి పరివారితః । ఆగమ్య భరతం ప్రహ్లాద్య గుహా
వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౫ ॥ నిష్క్రూటశ్చైవ దేశోఽయం వచితాశ్చాపి తే వయమ్ ।
నివేదయామ స్తే సర్వే స్వకే దాసకులే వస ॥ ౧౬ ॥ అ స్తి మూలం ఫలం చైవ నిషాదై
స్సముపాహృతమ్ । ఆర్ద్రం చ మాంసం శుష్కం చ నన్యం చోచ్ఛావచం మహత్ ॥ ౧౭ ॥
ఆశంసే స్వాశ్రితా సేనా వత్స్యతీమాం విభావరీమౌ ఆర్చితో వివిధైః కామై శ్శ్వసన్తై
న్యో గమిష్యసి ॥ ౧౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతురశీతమస్కం.

ఏవ ముక్తస్తు భరతో నిషాదాధిపతిం గుహమ్ । ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో
వాక్యం హేతవ్యస్థసంహితమ్ ॥ ౧ ॥ ఉచ్ఛ్రితగి ఖలు తే కామగి శృతో మమ గురో స్సఖే
యో మే త్వ మిదృశీం సేనా మేకోఽభ్యర్చితు మిచ్ఛసి ॥ ౨ ॥ ఇత్యుక్త్వా తం మ
హాతేజా గుహం వచన ము త్తమమ్ । అబ్రవీ ద్భరత శ్శ్రీమాన్ని షాదాధిపతిం పునః ॥ ౩ ॥
కతరేణ గమిష్యామి భరద్వాజాశృమం గుహాగహనోఽయం భృశం దేశో గణాఽ
నూపో దురత్యయః ॥ ౪ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్ర స్య ధీమతః । అబ్రవీ
త్ప్రజ్ఞలి ర్వాక్యం గుహా గహనగోచరః ॥ ౫ ॥ దాశా స్త్వాఽనుగమిష్యన్తి ధన్విన
స్సుసమాహితాః । అహం చానుగమిష్యామి రాజపుత్ర మహాయశః ॥ ౬ ॥ కచ్చి
న్నదుష్టో వ్రజసి రామస్యాక్లిప్తకర్తృణః । ఇయం తే మహతీ సేనా శక్త్యాం జనయతీవ
మే ॥ ౭ ॥ తమేవ మభిభాషన్త మాకాశథన నిర్మలభరత శ్శక్త్యయా వాచా గుహం
వచన మబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ మా భూ త్వకాలో యత్యవ్వం స మాం శక్కితు మర్హసి ।
రాఘవ స్సహి మే భ్రాతా జ్యేష్ఠగి పితృసమో మతః ॥ ౯ ॥ తం నివ ర్తయతుం యామి
కాకగ్ధం వసవాసిన్మ్ । బుద్ధిరన్య నతే కార్యా గహ సత్యం బ్రవీమి తే ॥ ౧౦ ॥

౨౪౪ శ్రీమద్రామాయకే అయోధ్యాకాండే పంచశతీతమస్కంధః

సతు సంహృష్టవదన శృంగిత్వా భరతభాషితమౌపునశేవాబ్రవీ ద్వాక్యం భరతం ప్రతి
హర్షితః ॥ ౧౦ ॥ ధన్య స్త్వం న త్వయా తుల్యం పశ్యామి జగతీతరే । అయత్నాదా
గతం రాజ్యం య స్త్వం త్యక్తుమిహేచ్ఛసి ॥ ౧౧ ॥ శాశ్వతీ ఖలు తే కీర్తిర్లోకా నమ
చరిష్యతి । య స్త్వం కృచ్ఛగతం రామం ప్రత్యానయతు మిచ్ఛసి ॥ ౧౩ ॥ ఏవం
సమ్భాషమాణస్య గుహస్య భరతంతదా । అభూ న్మత్ప్రభ సూక్ష్మోఽపి నిజనివాభ్య
వర్తత ॥ ౧౪ ॥ సన్నివేశ్య స తాం సేనాం ధుపేన పరితోషితః । శత్రు స్సేన సమం
శ్రీమాంభయసం సముపాగమత్ ॥ ౧౫ ॥ రామచింతామయ శిష్కో భరతస్య మహా
త్మ సః । ఉపశ్ఛితో హ్యనర్హస్య ధర్మ ప్రేక్షస్య తావత్ ॥ ౧౬ ॥ అన్తదాహేన దహన
స్సన్తాపయతి రాఘవమ్ । వనదాహాభినన్తః స గూఢోఽగ్నిరివ పాదవమ్ ॥ ౧౭ ॥
ప్రసృత స్సేవోక్త్రేభ్య స్సేవీదం శోకాగ్ని సమ్భవమ్ । యథా సూర్యాంశునన్తప్త
హిమవాన్ ప్రస్ఫుతో హిమమ్ ॥ ౧౮ ॥ ధ్యానవిద్ధర్మై రేన వినిశ్చ్యసి తథాతునా । కై న్య
పాదపసంఘేన శోకాయాసాధిశృంగీనా ॥ ౧౯ ॥ ప్రమాహానన్తనన్తేష్విన సన్తాపోపధి
వేణునా । ఆక్రాంతా దుఃఖశ్చై లేన మజ్జతా కై కయీసుతః ॥ ౨౦ ॥ వినిశ్చ్యసన్తేష్వ భృశ
దుర్మనా స్తరిః ప్రమాధసంజ్ఞకి పరమాపదం గతః । శమం నలేభే హృదయజ్వరాద్దితో
నరన్వభో యూధహతో యథన్వభః ॥ ౨౧ ॥ గుహేన సార్థం భరత స్సమూగతో మహా
నుభావ స్సజన స్సమూహితః । సుదుర్మనాన్తం భరతంతదా పునః గుహ స్సమూశ్వా
సయ దగ్రజం ప్రతి ॥ ౨౨ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పంచశతీతమస్కంధః

ఆచవక్షేఽథ సద్యావం లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । భరతాయాప్రమేయాయ
గుహేనా గహనగో చరః ॥ ౧ ॥ తం జాగ్రతం గుహై న్య కం శరచాపసిధానిణమ్ ।
భౌత్రగుప్త్యర్థ మత్యన్త మహం లక్ష్మణ మబ్రవమ్ ॥ ౨ ॥ ఇయం తాత సుఖా
శయ్యా త్వన్దర్శ ముపకల్పితా । ప్రత్యాశ్వసిహి కేహ్వస్యాం సుఖం రాఘవనన్దన ॥ ౩ ॥
ఉదితోఽయం జన స్ఫురో దుఃఖానాం త్వం సుఖోచితః । ధర్మాత్మం స్తస్య గుప్త్యర్థం
జాగరిష్యామహే నయమ్ ॥ ౪ ॥ నహి రామా త్ప్రియతరే మమా స్తి భవి కిశ్చన ।
మోక్ష్యురోఽభూ ర్భవీమ్యేతదప్యసత్యం తవాగ్రతః ॥ ౫ ॥ అస్య ప్రసాదా దాశంసే
లోకేఽస్మిన్సుమహద్యశః । ధర్మావాప్తించ విపులా మర్థావాప్తించ కేవలామ్ ॥ ౬ ॥
సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహనీతయా రక్షిష్యామి ధనుష్పాణి స్సకైః
పైస్సర్వోజ్ఞాతిభి స్సహ ॥ ౭ ॥ నహి మేఽవిదితం కించి ద్వనేఽస్మిన్శ్చరత స్సదా
చతుర్థం హ్యపి బలం ప్రసహేమ వయం యథి ॥ ౮ ॥ ఏవ మస్తాభి రుక్తేన లక్ష్మ
ణేన మహాత్మనా । అనునీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ ౯ ॥ కథం చా
శయా నగూహా శగూనే సహనీతయా । శక్యా నిద్రా ఘయా లబ్ధం జీవితంవా సుఖ

నివా ॥ ౧౦ ॥ యోన దేవామృతై స్సర్వైశ్శక్యసి సహితం యశితం సత్య గుహ
సంవిష్టం తృణేషు సహసీతయా ॥ ౧౧ ॥ మహతా తపసా లభో వివిధైశ్చ పుత్రైశ్చైషః
ఏకో దశరథస్యైష పుత్రః సుదృశతమణః ॥ ౧౨ ॥ అస్మి హ్యేవాజితే రాజా నచిం
వర్తయిష్యతి । విధవా మేదినీ సూనం ధీప్రమేవ భవిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ వివస్వ సునుహో
నాదం శ్రీమేనోమతా స్త్రియః । నిర్ఘోషోపవతం తాత మన్యే రాజనివేషణమ్ ॥ ౧౪ ॥
కౌసల్యాచై వ రాజాచ త్తైవ జననీ మమ । నాశంసే యసి జీవీయ సుత్యే తే కృన్వీ
మిమామ్ ॥ ౧౫ ॥ జీవే దపి హి మే మాతా శత్రుస్సు స్యాన్వజేషీయా । దుశితా
యాతు కౌసల్యా వీనసూర్వివశిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ అతిక్రాంత మతిక్రాంత మనువాప్య మనూ
రథమ్ । రాక్ష్యే రామ మనిశీప్య పితా మే వివశిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ సిద్ధాధాగో వినిం
వృత్తం తస్మిన్నాతే హ్యుపశ్రితే । ప్రేతకాక్ష్యేషు సోమ్యేషు సంస్కరిష్యన్తి భూమి
పమ్ ॥ ౧౮ ॥ రమ్యచత్వరీంసానాం సువిభక్తిమహాపథమ్ । హన్యన్తి స్రావాద
సమ్పన్నాం సర్వోత్పదిభూషితామ్ ॥ ౧౯ ॥ గోర్యోభసంబాధాం ద్యూవాపవినాశి
తామ్ । సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్పజనాశ్రయామ్ ॥ ౨౦ ॥ అరామోద్యౌ
సమ్పూర్ణాం సమాజోత్సవశాలినీమ్ । సుఖతా వివరిష్యన్తి రాజధానీం పితౄర్జమ ॥
అస్మి సత్యప్రతిజ్ఞేన సాధం కుశలినా వయమ్ । నిష్ప్రత్యే సమయే హన్యన్తి సుఖతాః
ప్రవిశేమహి ॥ ౨౧ ॥ పరిదేనయమానస్య తస్యైవం సుమహాత్మనః । తిష్ఠన్తో రాజ
పుత్రస్య శంకాసాఽత్సవ రతే ॥ ౨౨ ॥ ప్రభాతే విమలే సూర్యే కామయత్య జహా
ఉభా । అస్మి భాగీరథీతరే సుఖం సన్తాపితౌ మయా ॥ ౨౩ ॥ జహాధికౌ తో శ్రుమ
చీరవాససా మహాబలౌ కృష్ణరయోధవౌపమా । వ సేషుచాచాసిధౌ పర స్తపో వ్యపే
క్షమాణౌ సహసీతయా గతౌ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణాద్ధే షష్ఠవీతమస్కం.

గుహస్య పచసం శ్రుత్వా భంతో భృశ మప్రియమ్ । ధాన్యసం జగము
తత్రైవ యత్ర తచ్చురీత మప్రియమ్ ॥ ౧ ॥ (స విహ్వలితానాన్వో విహ్వల్యే విమలే
తుణః । పపాత సహసా భూమా కూలా ద్భగీరథివ ప్రసూ) ॥ ౨ ॥ సుకుమారో మహా
సన్త్య స్సింహస్కన్ధో మహాభుజః । పుణ్డరీకవిశాలాక్ష స్త్రుణాగి ప్రియవర్ధనః ॥ ౩ ॥
ప్రత్యాశ్వస్య ముహూర్తంతు కాలం పరమదుర్గమః । పపాత సహసా తోత్రై
ర్హృది విధిత్వ చక్షుః ॥ ౪ ॥ తపవన్మంతు భరతం శత్రుఘ్నౌఽన స్తృప్తశః పరివృజ్య దురో
దోక్షైర్విసంజ్ఞ శ్లోకకన్యితః ॥ ౫ ॥ తత స్పర్వా సమూపేతు ర్భార్యో భరతస్య తా
ఉపవాసకృతా దీనా భర్తృవ్యసనకన్యితా ॥ ౬ ॥ తాశ్చ తం పతితం భవేత్తుద ప్రసి
పర్యవాయత్ । కౌసల్యా త్వమస్మత్యైవం దుర్జనాగి జిహవన్త్యే ॥ ౭ ॥ పల్నూ
మన్యో యథా పత్య ముసగుహ్య తపస్వినీ జలప్రచ్ఛ భరతం దుదగ్రీకోపలాపనా ॥

పుత్ర వ్యాధి ర్నుతే కచ్చి చ్చగీరం పరిభాభతే । అద్య రాజకులస్యాస్య త్వ దధీనం
హి జీవితమ్ ॥ ౯ ॥ త్వం దృష్ట్వా పుత్ర జీవామి రామే సభ్యాత్మకే గతే । పుత్రే
దశరథే రాజ్ఞి నాథ ఏక స్త్వ మద్య నః ॥ ౧౦ ॥ కచ్చి స్మలత్కణే పుత్ర శూతం
తే కించి దపీయమ్ । పుత్రే వాఽప్యేకపుత్రాయా సుహ భార్యే వనం గతే ॥ ౧౧ ॥
స ముహూర్తం సమాశ్వస్య రుద న్నేవ మహాయశాః । క్రాంత్యాం పరిసాంత్యేదం
గుహం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ భారతామే కావ్యవన దాిత్రై క్వ సీతా క్వచ లక్ష్మ
ణః । అస్యచ చ్చయనేక స్థిః కిం భుక్త్వా గుహ శంస మే ॥ ౧౩ ॥ సోఽబ్రవీ ద్భరతం హృ
ష్టో నిషాదాధిపతి ర్గుహః కయద్విధం ప్రతిపేదేచ రామే పీయహితేఽతిథౌ ॥ ౧౪ ॥ అన్న
ముచ్చావచం భక్షాః ఫలాని వివిధానిచ । రామాయాభ్యవహారాథం బహుచోప
హృతం మయా ॥ ౧౫ ॥ తత్సర్వం ప్రత్యనుజ్ఞాసీ ద్రామ సుత్యపరాక్రమః । నతు తప్సి
త్యగృష్టా త్పక్షాత్పథర్క మనుస్కర్ణ ॥ ౧౬ ॥ నహ్యస్యాధిగిప్రతిగోహ్యం సఖేదేయం తు
సర్వదా । ఇతి తేన వయం రాజ స్మనుసీతా మహాత్మనా ॥ ౧౭ ॥ లక్ష్మణేన సమాసీతం
స్తీత్యా వారి మహాయశాః । ఔషధాస్యం తదాఽకాష్ఠీ దాగ్ధుమ సుహ సీతయా ॥
తతస్తు జలశేషేణ లక్ష్మణోఽవ్యకరో త్తదావాగ్యతా స్తే త్రయ సుధ్ధ్యాం సము
పాసత సంహితాః ॥ ౧౮ ॥ సామితిస్తు తతః పశ్యా దకరో త్సాన్వస్తరం శుభమ్ ।
స్వయ మాసీయ బహ్నింపి ఊత్రం రాఘవకారణాత్ ॥ ౨౦ ॥ తస్మిన్సమావిశ దా
మ స్సాన్వస్తరే సహసీతయా । ప్రత్యాశ్యచ తయోగి పాదా వపచక్రామ లక్ష్మణః ॥ ౨౧ ॥
ఏతత్త దిద్ధుదీమూల మిద మేనచ త త్తృణం । యస్మి న్నామశ్చ సీతాచ రాత్రిం తాం
శయితా పుభా ॥ ౨౨ ॥ నియమ్య పృష్ఠేతు తలాఙ్గాని త్రవా శైరై స్సుపూర్ణా విమృశీ
పర స్తపః । మహాద్ధను సుజ్య ముపాహ్య లక్ష్మణో నితా మతిష్ఠ త్పరితోఽస్య కేవలమ్ ॥
తత స్త్వహం చోత్తమచాపబాణధృత్ స్థితోఽభవం తత్ర సయత్ర లక్ష్మణః । అత
న్ద్రిభిః జ్ఞాతిభి రాత్రకాన్తుకై ర్మహేన్ద్రకల్పం పరిపాలయం స్తదా ॥ ౨౪ ॥ ఇతి
శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తాశీతిమస్సర్గః

తచ్చుత్వా నిపుణం సర్వం భరత స్సహ మవ్రిభిః । ఇద్ధుదీమూల మాగమ్య
రామశయ్యా మవేక్ష్య తామ్ ॥ ౧ ॥ అబ్రవీ జ్జననీ సుర్వా ఇహ తేన మహాత్మనా శర్యరీ
శయితా భూమా విద మస్య విమర్శితమ్ ॥ ౨ ॥ మహాభాగకులీనేన మహాభాగేన
ధీమతా । జాతో దశరథేనోర్వాస్యం న రామ స్స్వప్తు మర్హతి ॥ ౩ ॥ అజినోత్తరసం
స్తీర్ణే వరాస్తరణసంచయే । శయిత్యా పురుషవ్యాఘ్రిగి కథం శేతే మహీతలే ॥ ౪ ॥
ప్రాసాదాగ్రవిమానేషు వలభీషుచ సర్వదా । హైమరాజతభామేషు వరాస్తరణశా
నిను ॥ ౫ ॥ ఘమసంచయచిత్రేషు చననాగరుగనిషు । పాణురాభి పకాశేషు శుక

సజ్జరుతేషుచ ॥ ౬ ॥ ప్రాసాదవరవర్షేషు శీతవత్సు సుగంధిషు । ఉషిత్యా మమకల్పేషు
 కృతకాశ్చసభి త్తిషు ॥ ౭ ॥ గీతవాదిత్రనిర్ఘోషై ర్వరాధరణనిస్సైః । మృదజ్వలన
 శబ్దైశ్చ సతతం ప్రతిబోధితః ॥ ౮ ॥ వన్దిభి ర్వన్దితః కాలే బహుభి స్సూతమాగధైః ।
 గాధాభి రనురూపాభి స్తుతిభిశ్చపరస్తః ॥ ౯ ॥ అశ్రద్ధేయ మిదం లోకేన సత్యం స్రుతి
 భాతి మామహ్యతే ఖలు మే భావ స్వప్నోఽయమితి మే మతిః ॥ ౧౦ ॥ న నూనం ధైర్య
 తం కించిత్కాలేన బలవత్తరమీయత్ర దాశేరథీరామా భూమావేన శయీత సః ॥ ౧౧ ॥
 విదేహరాజస్య సుతా సీతాచ ప్రియదన్వనా । దయితా శయితా భూమా స్నుషా దశ
 రథస్య చ ॥ ౧౨ ॥ ఇయం శయ్యా మమ భ్రాతృ రిదంహి పవన ర్నితమిన్ధ్రాంశితే కిం
 సర్వం గాత్రై ర్విమృదితం తృణమ్ ॥ ౧౩ ॥ మన్యే సాధరణా సుప్తా సీతాఽన్యైశ్చయమో
 త్తమే । తత్ర తత్రహి దృశ్యే నేమిక్తాః కింశ్చిన్వనా ॥ ౧౪ ॥ ఉత్తరీయమిహోఽనస్తం
 సువ్యక్తం సీతయా తదా । తథా ప్యేతే ప్రకాశే నేనకాః కాశేయత స్తః ॥ ౧౫ ॥
 మన్యే భర్తృ స్సుఖా శయ్యా దేవబాలా తపస్విని । సుసమారీ సతీ మఖం నవిహనాతి
 మైథిలీ ॥ ౧౬ ॥ హావ్యన్యై స్పృశంసోఽహం య స్సభార్యః కృతే మమ । ఉద్భవీం
 రాఘవ శ్చయ్యా మధిశేతే హ్యనాథవత్ ॥ ౧౭ ॥ సావ్యభామకులే జాత స్వప్నలోకేనుఖా
 వహః । సర్వలోకప్రియ స్త్యక్త్యా రాజ్యం సుఖ మనుత్తమమ్ ॥ ౧౮ ॥ కథ మన్వీచర
 శ్యామో రక్తాక్షో ప్రియదన్వనః । సుఖభాగీ నదుర్భిక్షాన్ శ్చయితో భవి రాఘవః ॥ ౧౯ ॥
 ధన్యః ఖలు మహాభాగో లక్ష్మణ శ్చృభలహః । భ్రాతరం విషమే కాలే యో రాఘ
 వనునర్తతే ॥ ౨౦ ॥ సిద్ధాధాఖలు నై దేహీ పతిం యాఽనుగతా వసమ్ । వయం సంశ
 యితా సుశ్రేష్ఠీనా స్తేన మహాత్మనా ॥ ౨౧ ॥ అక్ష్లధారా పృథివీ తాన్యేన స్రుతి
 భాతి మా । గతే దశరథే స్వగ్గం రామే చారణ్య మాశ్రితే ॥ ౨౨ ॥ సచ ప్రాశ్నయతే కన్వి
 న్తనసాపి వసున్ధరామ్ । వనేఽపి వసత స్తస్య బాహువిర్యాభిః క్షీతామ్ ॥ ౨౩ ॥ కూన్య
 పంవరణారహ్మ మయన్ప్రితహయద్విరామ్ । అపాస్పృతపురంబావరాం రాజధానీ మరక్షీ
 తామ్ ॥ ౨౪ ॥ అప్రహృష్టబలాం న్యూనాం విషమస్థా మనావృతామ్ శత్రుభూ నాభి
 మన్యస్తే భటా నిష్పకృతానివ ॥ ౨౫ ॥ అద్య స్రభృతి భూమాతు శయిష్యేఽహం
 తృణేషువా । ఫలమూలాశశమో నిర్వంజుః వీరాణి భారయ ॥ ౨౬ ॥ తస్మాద్ధ ము
 త్తరం కాలం నివత్సామిమిసుఖం వనే । తం స్రుతిశ్రవ మాముచ్య నాస్య మిథ్యా భవి
 వ్యతి ॥ ౨౭ ॥ వసస్తం భ్రాతృ రథాయ శత్రుఘ్నో మాఽనువత్స్యతి లక్ష్మణేన సహ
 త్వార్యో హ్యయోధ్యాం పాలయిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ అభిషేక్యన్తి కాకుత్స్థ మయో
 ధ్యాయాం ద్విజాతయః । అపి మే దేవతాః కున్య రిమం సత్యం మనోరథమ్ ॥ ౨౯ ॥
 ప్రసాద్యమాన శ్శరసా మయా స్వయం బహు ప్రకారం యదినాభివత్స్యతే తతోఽను

అంక ౧ శ్రీమద్రామాయకే అయోధ్యాకాండే ఏకోనవతీతమస్సగః

వశ్యామి చిదాయ రామమననే వసన్ నాన్మతి మాముషేషీతుమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షోడతీతమస్సగః

ప్రవృత్తరాత్రింతు తత్రైవ గణానూలేన రాఘవభరతః కాల్య ముత్థాయ శత్రుస్సు మివ ముబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ శత్రుఘ్నోత్తిష్ట కిం శేషే నివాదాధిపతిం గుహమ్ శీఘ్ర మానయ భద్రం తే తారయిష్యతి వాహినీమ్ ॥ ౨ ॥ జాగర్త్సినాహం స్వపిమి తమవాఽర్యం విచిన్తయన్ ఇత్యేన మబ్రవీ ద్భాత్వా శత్రుఘ్నోఽపి ప్రచోదితః ॥ ఇతి సంవదతో లేన మన్యావ్యం సరిసిహద్యోః ॥ ఆగమ్య కృత్వాఽపి కాలే గుహా భరత ముబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ కచ్చిత్సుఖం నవీ తీలేఽవాత్సరి కాకుత్స్థ శర్వసిమ్ ॥ కచ్చిత్తే సహస్రై న్యస్య తావత్సవ్య మనామయమ్ ॥ ౫ ॥ గుహస్య నవనం తత్తు శ్శుత్వా స్నేహ దుదీరితమ్ ॥ రామస్యానువశో వాన్యం భరతోఽవీక్ష ముబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ సుఖానశ్య ర్వరీ రాజా పూజితా శ్చాపి తే వయమ్ ॥ గణాంతు నౌభిష్టహీభి ద్దాశా స్సన్తారయన్తుః ॥ ౭ ॥ తతో గుహస్వప్నోత శ్శుత్వా భరతశాసనమ్ ॥ ప్రతి ప్రవిశ్య నగరం తం జ్ఞాతిజన ముబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ ఉత్తిష్టత ప్రబుధ్యధ్వం భద్రమస్తుచ వ సుదా ॥ నాన స్సమనుకర్షధ్వం తారయిష్యామి వాహినీమ్ ॥ ౯ ॥ తే తథోక్తా స్సముత్థాయ త్వరితా రాజశాసనాత్ ॥ పశ్య నావాం శతాన్యాశు సమానిన్య స్సమన్తతః ॥ ౧౦ ॥ అన్యా స్స్వస్తికవిశ్లేయా మహాసుబాధరావరాః ॥ శోభమానాః పతాకాభి ర్యుక్తవాహా స్సుసంహతాః ॥ ౧౧ ॥ తత స్స్వస్తికవిశ్లేయాం వాణ్ణకంబశసంపుతామ్ ॥ సనద్విఘోషాం కల్యాణీం గుహా నావ ముసాహరత్ ॥ ౧౨ ॥ తా మాయోహ భరత శ్శత్రు ఘ్నశ్చ మహాబలః ॥ కౌసల్యాచ సుమిత్రాచ యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ॥ ౧౩ ॥ పురోహితశ్చ తత్సూర్యం గుర్రావ్రాహ్మణాశ్చయే ॥ అనన్తరం రాజదారా స్తథైవ శేక టావణాః ॥ ౧౪ ॥ ఆవాస మూషపయతాం తీర్థం చాన్యవగాహతామ్ ॥ భాట్టానిచా దదానానాం ఘోష స్త్రిధివ మస్పృశత్ ॥ ౧౫ ॥ పతాకిన్యస్తుతా నావ స్స్వయం దాతై రధిస్థితాః ॥ నహన్త్యై జన మాయాధం తదా సమ్మేతు రాశుగాః ॥ ౧౬ ॥ నారీణా మభిపూర్ణాస్తు కాప్సి త్కాప్సిచ్చ వాజినామ్ ॥ కాప్సి త్తత్ర నహన్తిస్త్వ యానయ గ్యం మహాభసమ్ ॥ ౧౭ ॥ తాస్య గత్వా పరం తీర మవరోధ్యచ తం జనమ్ ॥ నిస్సృతాః కాణ్డదిత్రాణి క్రియన్తే దాశబధ్ధుభిః ॥ ౧౮ ॥ సన్తే జయవాస్తు గజా గజానోహ ప్రచోదితాః ॥ తనన్తస్సప్రకాశన్తే సధ్వజాశ్చ వ పర్వతాః ॥ ౧౯ ॥ నావ స్త్వాప్యయహు శ్చాన్యే స్తన్తే స్తేరు స్తథావరే ॥ అన్యే కుమ్భుమైస్త్వేరు రన్యే తేరుశ్చ బాహుభిః ॥ సా పున్యా ధ్వజుః గణాం దాతై స్సన్తారితా స్వయం ॥ మైత్రే ముహూర్తే ప్రయహౌ పయాగవన ము శయమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆశ్వాసముత్థాచ చముం మహాత్మా సేవేయిత్యేవ

యథోపజోషమ్ । ద్రష్టుం భరద్వాజ మృషిప్రవర్య మృత్విగ్మౌత స్స స్ఫురతః
ప్రతస్థే ॥ ౨౨ ॥ స బ్రాహ్మణస్యౌశ్రమ మభ్యుపేత్య మహాత్మనా దేవపురోహితస్య ।
దదర్శ రమ్యోఒజవృక్షషడ్భం మహద్వనం విప్రవరస్య రమ్యమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద
యోధ్యాకాండే ఏకోనవవతితమస్సర్గః.

భరద్వాజాశ్రమం దృష్ట్వా క్రోశాదేవ సరస్వభాబలం సర్వ మవస్థాప్య జగామ
సహ మన్త్రిభిః ॥ ౧ ॥ పద్భ్యామేవహి ధర్మజ్ఞో న్యస్తతస్త్రపతిచ్ఛదజనానాం వాససీ
క్షేమే పురోధాయ పురోహితమ్ ॥ ౨ ॥ తత స్సందర్శనే తస్య భరద్వాజస్య రాఘవః ।
మన్త్రిణ స్తా నవస్థాప్య జగామానుపురోహితమ్ ॥ ౩ ॥ వసిష్ఠ మథ దృష్ట్వైవ భర
ద్వాజో మహాతపాః । శృచ్చాలా౨సనా త్తూర్ణం శిష్యా సర్వస్య మితిబ్రువన్ ॥ ౪ ॥ సమా
గమ్య వసిష్ఠేన భరతేనాభినాదితః । అబుద్ధ్యత మహాతేజా స్సుతం దశరథస్య తమ్ ॥
తాభ్యా మ్భ్యుత్థించ పాద్యంచ దత్త్వా పశ్చాత్కలానిచ । ఆనుపూర్వావృత్త్య ధర్మజ్ఞః
పప్రచ్ఛ కుశలం కులే ॥ ౫ ॥ అయోధ్యాయాం బలీ కోశే మిత్రేష్వసించ మన్త్రిమంజుషాన్
దశరథం వృత్తం నరాజాన ముదాహరత్ ॥ ౬ ॥ వసిష్ఠో భరత శ్చైవం పప్రచ్ఛతు రనా
మయమ్ । శరీరే౨గ్నిషు శిష్యేషు వృక్షేషు మృగపక్షిషు ॥ ౭ ॥ తథేతి తత్ప్రతిజ్ఞాయ
భరద్వాజో మహాతపాః । భరతం ప్రత్యువాచేదం రాఘవస్సేహబద్ధనాత్ ॥ ౮ ॥ కి
మిహ౨గమనే కార్యం తవ రాజ్యం ప్రశాసతః । ఏత దాచక్ష్య మేసర్వం సహ మే శుభ్య
తే మనః ॥ ౯ ॥ సుషువేయ మమిత్రఘ్నం కౌసల్యా న్వవద్ధనమ్ । భాగిత్రానమా సభా
ర్యో౨యం చిరం ప్రవ్రాజతో వనమ్ ॥ ౧౦ ॥ నియుక్త స్త్రీనియుక్తేన పితౄ యో౨సౌ
మహాయశాః । వనవాసి భవేతేహ సమాః కిల చతుర్దశ ॥ ౧౧ ॥ కచ్చిన్నతస్యాపావస్య
పాపం కర్తు మిహేచ్ఛసి । అకట్టకం భోక్తుమనా రాజ్యం తస్యానుజస్యచ ॥ ౧౨ ॥ ఏవ
ముక్తో భరద్వాజం భరతః ప్రత్యువాచహ । పర్యశ్రుసయనో దుఃఖా ద్వౌచా సునజ్జ
మానయా ॥ ౧౩ ॥ హతో౨స్త్రియది మామేవం భగవానసి మన్యత్రే ॥ మక్తో సహోష
మాశక్నేనైవం మా మనుశాస్త్రహి ॥ ౧౪ ॥ నచైతదిష్టం మాతా మే య దప్రాచ
న్తదన్తరే । నాహ మేతేన తుష్టశ్చ స తద్వచన మాజడే ॥ ౧౫ ॥ అహం తు తం నర
వ్యాఘ్ర ముపయాతః ప్రసాదకః । ప్రసాదేతు మయోధ్యాంచ పాదౌ తస్యాభివద్ధితమ్ ॥
త్వం మామేవం గతం మత్వా ప్రసాదం కర్తు మర్హసి । శంస మే భగవ న్రామకీ క్వ
సమ్మృతి మహిపతిః ॥ ౧౬ ॥ వసిష్ఠాదిభి ర్భృత్విగ్భి ర్యాచితో భగవాన్ స్తతః । ఉవాచ
తం భరద్వాజః ప్రసాదా ద్భరతం వచః ॥ ౧౭ ॥ త్వయ్యేతత్పురుషవ్యాఘ్రీ యుక్తం
రాఘవంశజే । గురువృత్తిర్దమ శ్చైవ సాధూనాం చానుయాయితా ॥ ౧౮ ॥ జానే
చై తన్తనస్థం తే దృక్శీరణ మస్త్వితి । అపుచ్ఛంత్యాం తథా౨త్యర్థం కీర్తిం సమభివద్ధ

యః ॥ ౨౧ ॥ జానేచ రామం ధర్మజ్ఞం ససీతం సహలక్ష్యణమ్ | అసావసతి తే భౌతా
చిత్రకూటే మహాగిరౌ ॥ ౨౨ ॥ శ్వస్తు గన్తాసి తం దేశం వసాద్య సహమన్త్రిభిః | ఏక
స్తే మరుసుప్రాజ్ఞ కామం కామాన్ధకోవిద ॥ ౨౩ ॥ తత స్తథేత్యేవ ముదారదర్శనః
ప్రతీతయాహో భరతోఽబ్రవీ ద్యవః | చకార బుద్ధించ తదా తదాశ్రమే నిశానివాసాయ
నరాధిపాత్మజః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే నవతితమస్కంః.

కృతబుద్ధినివాసాయ తత్రైవ సముని స్తదాభరతం కై కయీపుత్ర మతి
భ్యేన న్యమస్త్రయత్ ॥ ౧ ॥ అబ్రవీ ద్భరత స్తేవసం నన్విదం భవతా కృతమ్ | పాద్య
మన్యుం తథాఽఽతిభ్యం వనే యదుపపద్యతే ॥ ౨ ॥ అథో వాచ భరద్వాజో భరతం
ప్రహసన్నివ | జానే త్వం ప్రీతిసంయుక్తం తుష్యే స్త్వం యేన కేనచిత్ ॥ ౩ ॥
సేనాయాస్తు తవై తస్యాగి కర్తమిచ్ఛామి భోజనమ్ | మమ ప్రీతి ర్యథాయాపా తథాఽహ్నో
మనఃజర్జభ ॥ ౪ ॥ కిమన్ధం చాపి నిశీప్య దూరే బల మిహాగతః | కన్తా స్నేహాప
యాతోఽసి సబలిః పురుషర్షభ ॥ ౫ ॥ భరతః ప్రత్యువాచేదం ప్రాజ్ఞలి స్తం తపోధనమ్ |
ససైన్యో నౌపయాతోఽస్మి భగవత్ భగవద్భయాయత్ ॥ ౬ ॥ రాజ్ఞా చ భగవన్నిత్యం
రాజపుత్రేణ వా సదా | యత్నతః పరిహర్తవ్యా విషయేషు తపస్వినః ॥ ౭ ॥ వాజి
ముఖ్యా మనుష్యాశ్చ మత్తాశ్చ పరవారణాః | ప్రచ్ఛాద్య మహతీం భూమిం భగవన్నను
యాన్తి మామ్ ॥ ౮ ॥ తే వృతా నుచకం భూమి మాశ్శ్రీమేషూటజాం స్తథా | నహిం
స్యురితి తేనాహ మేకఏవ సమాగతః ॥ ౯ ॥ ఆనీయతా మిత స్సేనే త్యాజ్యప్రతి పరమ
ర్షిణా | తత స్స చక్రే భరత స్సేనాయా స్సముపాగమమ్ ॥ ౧౦ ॥ అగ్ని శాలాం ప్రవిశ్యాభ
వీత్వాఽపః పరిమృజ్యచ | ఆతిభ్యస్య క్రియాహేతో ర్విశ్వకర్మా మాహ్వయత్ ॥
ఆహ్వయే విశ్వకర్మా మహం త్వష్టార మేవచ | ఆతిభ్యం కర్తమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవి
ధీయతామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఆహ్వయే లోకపాలాం స్త్రీణా దేవాణా శక్రముఖాం స్తథా | ఆతి
భ్యం కర్తమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతామ్ ॥ ౧౨ ॥ ప్రాకోనీతసశ్చ యానద్యః
ప్రత్యకోనీతస ఏవచ | పృథివ్యా మ న్రితేచ సమాయా న్త్వప్య సర్వతః ॥ ౧౩ ॥ అన్య
స్సోవస్తు మైరేయం సురా మన్యా సునిస్థితామ్ | అపరాశ్చోదకం శీత మిక్షుకాణ్డరసో
పమమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఆహ్వయే దేవగన్ధర్వాన్విశ్వాపసుహహాహుహూణా | తథైవాప
రసో దేవే గ్ధర్వీశ్చాపి సర్వతః ॥ ౧౫ ॥ ఘృతాచీ మథ విశ్వాచీం మిశ్ర కేశీ మలమ్బుసామ్ |
నాగదంతాంచ హేమాంచ హేమా మద్రికృతస్థలామ్ ॥ ౧౬ ॥ శక్రం యాశ్చోపతిష్ఠన్తి
బ్రహ్మాణం యాశ్చ యోషితః | సర్వా స్తుమ్బురుణా సాన్ధ మాహ్వయే సపరిచ్ఛదాః ॥
వనం కురుషు య ద్వివ్యం వాసోభూషణపత్రవత్ | దివ్యనారీఫలం శశ్వత్ తత్కౌబేర
మిహైతుచ ॥ ౧౭ ॥ ఇహ మే భగవాన్ సమా విధత్తా మన్న ముత్తమమ్ | భక్త్యం

జ్యోత చ తేహ్యంధ చోష్యంచ వివిధం బహు ॥ ౨౦ ॥ విచిత్రాశిచ మాల్యాని సావన
 చ్యుతానిచ । సురాదీనిచ పేయాని మాంసాని వివిధానిచ ॥ ౨౧ ॥ ఏవం సమాధినా
 క్త సేజసాఽప్రతిమేనచ । శీఘ్రస్వరసమాయక్తం తపసాచాబ్రవీ స్తుని ॥ ౨౨ ॥
 ససా ధ్యాయత స్తస్య ప్రాజ్ఞఖస్య కృతాజ్ఞతే । ఆజన్తు స్తాని సర్వాణి కైవల్యాని
 కక్షృథక్ ॥ ౨౩ ॥ మలయం దద్ధురం చైవ తత స్సేదనుదోఽనిలః । ఉపస్సృశ్య
 యుక్త్యా సుప్రియాత్మా సుఖ శ్శివః ॥ ౨౪ ॥ తతోఽభ్యవర్తన్త ఘనా దివ్యాః
 ఋమవృష్టయః । దివ్యమద్భుతభూషణృపశ్చ దిషు సర్వాసు శుశ్రువే ॥ ౨౫ ॥ ప్రవపుశ్చోత్త
 వాతా సస్పృతు శ్చస్పస్రోగణాః । జగుశ్చ దేవగర్భర్వా ఏకాః ప్రముముచు స్సర్వరాః ॥
 బోద్యంచ భూమిచ ప్రాణినాం శ్రవణానిచ । వివేకోచ్చారిత శ్శ్లోక్త్య స్సమో లయ
 నివృతః ॥ ౨౬ ॥ తస్మిన్ముపతే శబ్దే దివ్యే శ్రోత్రసుఖే స్ఫురాత్ ॥ దదర్శ భారతం
 యం విధానం విశ్వకర్మణః ॥ ౨౭ ॥ బభూవహి సమాభూమి స్సమన్తా త్ప్రౌఢయో
 ః । శాన్వతై ర్భూమభిశ్చన్నా నీలవై మూర్త్యసన్నిభైః ॥ ౨౮ ॥ తస్మిన్విలాస్య కపి
 శ్చ సససా బీజపూరకాః । ఆమలకోఽభూవుశ్చ చూతా శ్చ ఫలభూషణాః ॥ ౩౦ ॥
 క్షరేభ్యః కుసుభ్యశ్చ వసం దిప్యైవభోగవత్ । ఆజగామ సదీ దివ్యా తీరజై ర్భూమభి
 యతా ॥ ౩౧ ॥ చతు శ్శాలాని శుభ్రాణి శాలాశ్చ గజపాదనాం । హర్ష్యప్రాసాద
 య్బాధా స్తరణాని శుభానిచ ॥ ౩౨ ॥ సిరశ్చేఘనిధం చాపి రాజవేత్స సుతోరణమ్
 యమాల్యకృతాకారం దివ్యగర్భ సముత్థితమ్ ॥ ౩౩ ॥ చతురశ్ర మసమ్భాధం
 యనాసనమూసవత్ । దివైవ స్ఫుష్టవైచ్యుక్తం దివ్యభోజనవస్త్రవత్ ॥ ౩౪ ॥
 శత్రుతసర్వాన్నం ధౌతనిర్మలభాజనమ్ । క్షన్తసర్వాసనం శ్రీమ తస్విస్తీర్ణ
 యమోత్తమమ్ ॥ ౩౫ ॥ ప్రవివేక మహాబాహు రనుజ్ఞాతో మహర్షిణా । వేత్స
 క్తత్వ సంపూర్ణం భరతః కై కయీసుతః ॥ ౩౬ ॥ అనుజన్తుశ్చ తం సర్వే మత్రిణ
 పురోహితాః । బభూవుశ్చ ముదా యుక్తాస్తం దృష్ట్వా వేత్స సంవిధిమ్ ॥ ౩౭ ॥ తత్ర
 జాననం దివ్యం వ్యజనం ఛత్ర మేనచ । భరతో మత్రిభి స్సాధ మభ్యవర్తత రాజవత్ ॥
 సం పూజయామాస రామాయాభిప్రణమ్యచ । వాలవ్యజన మూదాయ న్యవీడ
 వివాసనే ॥ ౩౮ ॥ అనుపూర్వాన్యన్ని పేదుశ్చ సర్వే మత్రి పురోహితాః । తత సేనా
 ః పశ్చాత్ప్రశాస్తాచ నిపేదతుః ॥ ౪౦ ॥ తత స్తత్ర ముహూర్తేన సద్యః పాయస
 మాః । ఉపాత్తిస్తన్త భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ ॥ ౪౧ ॥ తాసా ముధయతః
 లం సాణ్ణమ్మృత్రికలేపనాః । రమ్యాశ్చాననభా దివ్యా బ్రహ్మణస్తు ప్రసాదజాః ॥
 వచ ముహూర్తేన దివ్యాభరణభూషితాః । ఆగు ర్యోరతిసాహస్రా బ్రహ్మ
 వచ పనాశేనచ శోభితాః । ఆగు ర్యో

శతసాహస్రాః కుబేరప్రహితా స్త్రియః ॥ ౪౪ ॥ యాభి ర్గృహీతాః పురుష సన్న్యాదభి
 వ లక్ష్మణే । ఆగు ర్వింశతసాహస్రా నన్దనా దప్పరోగణాః ॥ ౪౫ ॥ నారద మ్ముఖ్యు
 ర్లోహః ప్రవరా సువర్యవర్చసః । ఏతే గర్భర్షరాజామో భరతస్యాగ్రత్రో జగుః ॥ ౪౬ ॥
 అలమ్బసా మిశ్ర కేశీ పుణ్డరీకాఽథ వామనా । ఉపాసృత్యంస్తు భరతం భుద్వాజస్య
 శాసనాత్ ॥ ౪౭ ॥ యాని మూల్యాని దేవేషు యాని చైత్రంధే వనే । ప్రయాగే
 తాన్యదృశ్యస్త భరద్వాజస్య తేజనా ॥ ౪౮ ॥ బిల్వా మార్దగికా ఆస్ శమ్యా
 గ్రాహా విభీతకాః । అశ్వత్థా స ర్తకాశ్చాస స్ఫరద్వాజస్య తేజనా ॥ ౪౯ ॥ తత స్సంశ
 తాలాశ్చ తిలకా న క్తమాలకాః । ప్రహృష్టా స్తత్ర సమేతుః కుబ్జా భూత్వాఽథ
 వామనాః ॥ ౫౦ ॥ శింశుపామలకీజమ్భావీ యాశ్చాన్యాః కాననే షుతాః । మల్లికా
 మాతీ జాతిః యాశ్చాన్యాః కాన నే లతాః ॥ ౫౧ ॥ ప్రమదా విగ్రహం పృత్యా భు
 ద్వాజశ్రమేఽవగన్తురాసురాపాః పిబత పాయసంచ బుభుక్షి తాః ॥ ౫౨ ॥ మాం
 సానిచ సుమేధ్యాని భక్ష్యంతాం యావదిచ్ఛథ । ఉచ్ఛాద్య స్నాపయంతిస్త నదీతీరేషు
 వల్లభు ॥ ౫౩ ॥ అపేక్ష మకం పురుషం ప్రమదా స్సప్తచాప్తవ । సంవాహంత్య
 స్సమాపేతు ర్నార్యో రుచిరలంచనాః ॥ ౫౪ ॥ పరిమృజ్య తథాఽన్యోన్యం పాయయంతి
 వరాజ్జనాః । హయా స్తజాస్థరా నుష్టాం స్తక్త వసురథే స్సుతాః ॥ ౫౫ ॥ అభోజయ
 న్వాహనసా స్తేషాం భోజ్యం యథావిధి । ఇతూ న్నగుచ లాజాంశ్చ భోజయంతిస్త
 వాహనాః ॥ ౫౬ ॥ ఇత్వృకువరయోధానాం చోదయంతా మహాబలాః । నాశ్వబ
 ధ్నోఽశ్వ మాజానా స్నగజం కుజ్జరగ్రహాః ॥ ౫౭ ॥ మత్తప్రమత్తముదితా చమూ
 సా తత్ర సంబధా । తర్పితా స్సర్వకామై స్తే రిక్తిచన్దనరూపితాః ॥ ౫౮ ॥ అప్పరో
 గణసంయుక్తా సైనిన్యా వాచ ముదైరయన్ (నై వాయోధాన్యం గమిష్యామో నగ
 మిష్యామ దణ్డకాః ॥ ౫౯ ॥ కుశలం భరతస్యాస్తు రామస్యాస్తు తథా నుఖమ్ । ఇతి
 పాదాతయోధాశ్చ హస్త్యశ్వారోహబద్ధకాః ॥ ౬౦ ॥ అనాధా స్తం విధిం లభ్యా
 వాచ మేతా ముదైరయన్ । సమ్ప్రహృష్టా వినేమ స్తే సరా స్తత్ర సహస్రశః ॥ ౬౧ ॥
 భరతస్యానుయా తార స్సంగోఽయమితి చాబ్రువన్ । సృత్యంతిస్త హసంతిస్త గాయ
 ంతిస్తచ సైనికాః ॥ ౬౨ ॥ సమంతా త్వరిధావంతి మాల్యవేతా సుహస్రశః । తతో
 భుక్తవతాం తేషాం తదన్న మమృతోపమమ్ ॥ ౬౩ ॥ దివ్యానుద్యోత్య భత్యోంస్తా
 నభవ ద్భక్షణేమతిః । ప్రేష్యా శ్చేట్యశ్చ నధ్యశ్చ బలస్థాశ్చ సహస్రశః ॥ ౬౪ ॥ బభూ
 వు స్తే భృశం దృష్టా స్సర్వే చాహతవాససః । కుజ్జరాశ్చ ఖరోష్టాశ్చ గోఽశ్వాశ్చ మృగ
 పక్షిణాః ॥ ౬౫ ॥ బభూవు స్సుభృతా స్తత్ర నాన్యో హ్యన్యమకల్పయత్ । నాశుక్ల
 షాస్తా స్తత్రాఽసీ త్సుధితో మలినోఽపివా ॥ ౬౬ ॥ రజసాధ్వస్తకేశోవా నరగ కశ్చిదదృ

స్థితః । అజై శ్చాపిచ వారాహై ర్నిష్ఠానవరసంచయైః ॥ ౬౭ ॥ ఫలనిర్యాహసంసిద్ధైః
 హస్తై ర్దగ్ధరసానివృతైః । పుష్పధ్వజవతీః పూర్ణాశ్శుక్లస్యాన్నస్యచాభితః ॥ ౬౮ ॥ దదృశుః
 వృత్తితాస్తత్ర సరాతాహీ సహస్రశః । బభూవు ర్వనపాచ్ఛేవము కూపాః పాయస
 ర్దమాః ॥ ౬౯ ॥ తాశ్చ కామదుఘాగావః ద్రుమాశ్చాసన్తధుర్యుతః । వాహ్య
 మిరేయపూర్ణాశ్చ మృప్తమాంసచయై ర్వృతాః ॥ ౭౦ ॥ ప్రతప్తపిరై శ్చాపిమాన్ద
 మాయామరకాక్కుప్తైః । పాత్రీణాంచ సహస్రాణి ఫాలీనాం నియుతానిచ ॥ ౭౧ ॥
 పృథ్విదానిచ పాత్రాణి శాతకుమ్భమయానిచ । ఫాల్యః కుమ్భ్యాః కరమ్భ్యశ్చ దధి
 పూర్ణాసుసంస్కృతాః ॥ ౭౨ ॥ యావనస్థస్య కారస్య కపిథస్య సుగంధిసః । హ్రదాః
 పూర్ణారసాలస్య దక్ష శ్చేవ్యతస్య చాపరే ॥ ౭౩ ॥ బభూవుః పాయసస్యాన్యే శిర్కరా
 యావనంచయాః । కల్కాం శుచ్చిర్ద్రవమాయాంశ్చ స్నానాని వివిధానిచ ॥ ౭౪ ॥ దదృశుః
 రాజనస్థాని తీర్థేషు సరితాం నరాః । శుక్లా నంశుమత శ్చాపి దన్త ధావనసంచయాః ॥
 శుక్లాంశ్చ ద్దనకల్కాంశ్చ సముద్రేష్వనతిష్ఠతః । దన్తా న్సరిమృప్తాంశ్చ వాససాంచాపి
 సశ్చర్యాః ॥ ౭౫ ॥ పాదుకోపాసహం చైవ యుగ్మానిచ సహస్రశః । ఆంజలి
 కంజకా న్కూర్పా శస్త్రాణిచ ధనూంపిచ ॥ ౭౬ ॥ మర్కతాః గాని చిత్రాశ్చ శియ
 నాన్యాసనానిచ । ప్రతిపాసహిదా న్మందా ఫ్టరోజ్జగదవాజనామ్ ॥ ౭౭ ॥ అవగా
 హ్య సుతీర్థాంశ్చ హృదాః సోత్పలపుష్కరాః । ఆకాశవన్తప్రతిమాః స్వచ్ఛతో
 యా న్సుఖిన్లవాః ॥ ౭౮ ॥ నిలినైరదూత్యవన్తాంశ్చ మృదూ స్యనసంచయాః । నిర్వా
 పార్థా ఫహూనాం తే దదృశుః స్తత్ర సర్వశః ॥ ౭౯ ॥ న్యస్తయన్త మమమ్యై
 స్తే స్వప్నకల్పం తదదృశురమ్ । దృప్తైః కతిశ్చం కృతం తావత్ గృహితస్య మహర్షి
 ణా ॥ ౮౦ ॥ ఇత్యేవం రమమాణానాం దేవానామివ నన్దనే । భరద్వాజశోమేరమ్యే
 సా రాత్రి ర్వ్యత్యవ ర్తత ॥ ౮౧ ॥ ప్రతిజన్తుశ్చ తా నద్యో గర్భవాశ్చ యథాగత
 మ్ । భరద్వాజ మనుజ్ఞాప్య తాశ్చ సర్వా వరాధనాః ॥ ౮౨ ॥ తథైవ మత్తా మది
 రోత్కటా సరా స్తథైవ దివ్యాగరుచర్షమోక్షితాః । తథైవ దివ్యా వివిధా స్సగిగుత్త
 మాః పృథక్పక్షిన్దా మనుజైః ప్రమర్దితాః ॥ ౮౩ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏక
 నవతితమస్సర్గః.

తతస్తాం రజనీ ముమ్య భరత సుపరిచ్ఛదః । కృతాతిథ్యో భరద్వాజం కామా
 దభిజగామహ ॥ ౧ ॥ త మృషిః పురుషవ్యాఘ్రం ప్రాక్షలిం పీఠ్య చాగతమౌహు
 తాన్ని పాచాతో భరతం భరద్వాజోఽభ్యభావత ॥ ౨ ॥ కచ్చి దత్ర సుఖా రాత్రి
 స్తవాస్తద్విషయేగతా । సమగ్రస్తే జనః కచ్చిదాతిభ్యే శంస మేఽనఘ ॥ ౩ ॥ మువా
 చాక్షలిం కృత్వా భరతోఽభిప్రణమ్యచ । ఆశేమాదభినిష్క్రింత మృషి ముత్తమ

తేజసమ్ ॥ ౪ ॥ సుభోషితోఽస్మి భగవన్మమగ్నిబలవాహనః|తర్హిత స్సర్వకామైశ్చ
సామాత్యో బలవత్త్వయా ॥ ౫ ॥ అపేతక్లమసంతాపః సుభిక్షౌ స్సుప్రతిశ్రియాః |
అపిపేష్యా సుపాదాయ సర్వే స్త సుసుభోషితాః ॥ ౬ ॥ ఆమ స్మదృఢహం భగవన్
కామం త్వౌమృషినత్తమ | సమీపం ప్రోథితం భౌతుః(స్త్రేణోక్షస్వ చక్షుషా)
ఆశ్రిమం తస్య ధర్మజ్ఞధార్మికస్య మహాత్మనః|ఆచక్ష్య కతమో మాగ్గః కియానితిచ
శంసమే ॥ ౭ ॥ ఇతి పుష్టస్తు భరతం భౌతృదర్శనలాలసమ్ | ప్రేతువౌచ మహాతే
జా భరద్వాజో మహాతపః ॥ ౮ ॥ భరతాద్భృతతీయేషు యోజనే వ్యజనే వనే | చిత్ర
కూటో గిరి స్తత్ర రమ్యనిర్ఘరకాసనః ॥ ౧౦ ॥ ఉత్తరం పార్శ్వ మాసాద్య తస్య
మద్రాకినీ నదీ | పుష్పితమీమసశ్చన్నా రమ్యపుష్పితకాసనా ॥ ౧౧ ॥ అనన్తరం
తత్సరిత శ్చిత్రకూటశ్చ పర్వతః | తయోగిష్ణుగుటీ తాత తత్ర తౌ వసతో ధర్మివమ్ |
దక్షిణేనైవ మాగ్గేణ సవ్య దక్షిణమేవవాగజవాజుధాక్ష్మాంవాహినింవాహినిపతే |
వాహయస్వ మహాభాగ తతో దీప్త్యసి రాఘవమ్ | ప్రయాణమితి తచ్చుత్తవా రాజ
రాజస్య యోషితః ॥ ౧౨ ॥ హిత్యా యానాని యానాన్ద్వా బౌద్ధాణం ప్యవారయన్ |
వేపమానా కృశా దీనా సహదేవ్యా సుమిత్రయా ॥ ౧౩ ॥ సౌనల్యా తత్ర జగ్రాహ కరా
భ్యాం చరణౌ మునేః|అసమృద్ధేన కాషీన సర్వలోకస్య గర్హితా ॥ ౧౪ ॥ కేయూ
తస్య జగ్రాహ చరణౌ సప్తపత్రపా | తం ప్రదక్షిణ మాగమ్య భగవన్తం మహా
మునిమ్ ॥ ౧౫ ॥ అదూరా గృధ్రతపైవ తథా దీపమనస్తదా | తతిగి పప్రచ్ఛ
భరతం భరద్వాజో దృఢహరిః ॥ ౧౬ ॥ విశేషం జ్ఞాతు మిచ్ఛామి మాతృకాం తవ
రాఘవ | ఏవముక్తస్తుభుతో భరద్వాజేన ధార్మికః ॥ ౧౭ ॥ ఉవాచ ప్రాజ్ఞలిక్ష్మ
త్వా వాక్యం వచనోవిదః | యా మిమాం భగవన్ దీనాం శోకానశనకర్మితామ్ ॥
పితుర్హి మహిషీం దేవిం దేవతామివ పశ్యసి | ఏష తం పురుషవ్యాఘ్రం సింహ
వికౌన్తగామినమ్ ॥ ౧౮ ॥ కౌసల్యా సుషువే రామం ధాతార మదితి ర్యథా | అస్యా
వామభుజం శ్లిష్టా యైషా తిష్ఠతి మర్తనాః ॥ ౧౯ ॥ కర్ణికారస్య శాఖేవ శీగ్రపుష్పా
వనాస్తరే | ఏతస్యాస్తు సుతో దేవ్యాగి కుమారౌ దేవదర్శినా ॥ ౨౦ ॥ ఉభౌ లక్ష్మ
ణశత్రుః|శ్చా ఏకా సత్యపరాక్రమా |యస్యాగి కృతే నరవ్యాఘ్రా జీవనాశ మితో
గతౌ ॥ ౨౧ ॥ రాజా పుత్రవిహీనశ్చ స్వర్గం దశరథో గతః |కోధనా మకృతప్రజ్ఞాం
దృష్టాం సుభగమానినీమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఐశ్వర్యకామాం కైకేయీ మనార్యా మార్య
రూపిణీమ్ | మమైతాం మాతరం విద్ధి నృశంసాం పాపనిశ్చయామ్ ॥ ౨౩ ॥ యతో
సూలంహి పశ్యామి వ్యసనం మహాదాత్మనః | ఇత్యుక్త్వా నరశార్దూలో భాష్యగద్గద

మహర్షిస్తం బుధస్తం భరతం తథా ॥ ౨౮ ॥ ప్రత్యువాచ మహాబుధిశః వచః
మర్థవత్ ప్రేక్షదోషేణావగస్తవ్యా కైకేయా భరత త్వయా ॥ ౨౯ ॥ రామప్రవా
జనం హేతత్సుభోద్ధుం భవిష్యతి । దేవానాం దానవానాంచ ఋషీణాం భావితా
త్తనామ్ ॥ ౩౦ ॥ హితమేవ భవిష్యద్ధి రామప్రవాజవాదిహృత్సలభివాద్యతు సంసిద్ధః
కృత్యా చై నం ప్రదక్షిణమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఆమస్త్యి భరత పై నన్యం యజ్యతా మిత్వహో
దయత్ । తతో వాజరథాన్ యక్త్వా దివ్యా వేమపరిష్కృతాన్ ॥ ౩౨ ॥ అధ్యాగోహ
త్పర్యాణాగ్ధీ బహూ స్పహువిహో జనః । గజశిన్యా గజాశ్చైవ పేమకత్యూగి పతా
కినః ॥ ౩౩ ॥ జీమూతాశ్చన ఘర్తాస్తే సఘోషా స్సమ్మృగ్ధిరే । వివిధాన్యపి యానాని
మహా నిచ లఘూనిచ ॥ ౩౪ ॥ స్రయయు స్సుమహాహ్వాని పాతై రేవ పదాతయః । అభ
యానప్రవేక్షేస్తు కౌసల్యా ప్రముఖా స్త్రియః ॥ ౩౫ ॥ రామదన్వనకాక్షిణ్యకి
ప్రయయు ర్దుదితా స్తదా । చంద్రాగ్నితరుణాభాసాం నియుక్తాం శివికాం శుభామ్ ॥
ఆస్థాయ ప్రయయా శ్రీమా న్భరిత స్ఫురిచ్ఛదః । సా ప్రయాతా మహాసేనా గజవాతి
రథాకులా ॥ ౩౬ ॥ దక్షిణం దశ మావృత్త్య మహాబుధుశ్చప్రాశ్చితిః । వనానితు స్యన్తి
క్రమ్య జుష్టాని మృగపక్షిభిః ॥ ౩౭ ॥ గంగాయాః హోలాయాం గిరిష్వపి పదేభిః ॥
సా సమ్మృహృష్టద్విపవాజయోధా విక్రమయన్తి స్ఫురిషిష్యంతే । మహావీర
తత్ప్రవిగాహమానా రరాజ సేనా భరిత్య తస్మిన్ ॥ ౩౮ ॥ ఇన్తి శ్రీమద్రామాయణాండే
ద్వినవతితమస్కంః.

తయా మహత్యా యాయ్యా ద్వోనాన్య వసంతిః । అగ్నితా యాగహ
మత్తా సయాధా స్సమ్మృదుద్రువః ॥ ౧ ॥ ఋషిభిః స్మృత్యైవ సుసంస్థైః
దృశ్యన్తే వనరాజీషు గిరిష్వపి పదేభుః ॥ ౨ ॥ స సమ్మృత్తైః ధర్మైశ్చ ప్రో దితర
థాత్తజః । పుతో మహత్యా నాదన్యా సేనయా చిత్తుగ్ధమా ॥ ౩ ॥ సా గజాఘ
నిభా సేనా భరతస్య మహాత్మనః । మహీం సంధాదయామూస ప్రాశ్మసి ద్యామివా
మ్బుదః ॥ ౪ ॥ తురంగౌమై రవతతా వారిశైశ్చ మహాదన్తైః । అనాట్యైచిం కా
లం తస్మి న్కాలే బహువ భూః ॥ ౫ ॥ స యాత్యా దూర మధావసం సురిశాస్త్రనా
హనః । ఉవాచ ధన్వ శ్రీమా న్వసిష్ఠం మన్త్రిణాం వమ్ ॥ ౬ ॥ యాదృశం లక్ష్మ్యతే
రూపం యథాచై వ శ్రుతం మయా । వ్యక్తం ప్రాప్తా స్మతం దేశం భరద్వాజో యమ
బ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ అయం గిరిశ్చిత్రకూట ఇయం వన్తా ని నదీ । పతత్ప్రకాశతే దూరా
న్నీలమేఘనిభం వనమ్ ॥ ౮ ॥ గిరే సానుని రహస్యోచిత్రకూటస్య సీమ్నలి । వార
శ్చై రవమృద్యన్తే మామక్తైః పర్వతోపమైః ॥ ౯ ॥ ముగ్ధున్తి కుసుమాన్యేతే గంగా
పర్వతసానుషు । నీలా ఇవాతపాపాయ తోయం తోయధరా ఘనాః ॥ ౧౦ ॥ కిన్నరా

౨౬ శ్రీమద్రామానుజ ఆయోధ్యాకాండే చతుర్నవతితమస్కంధః.

చరితం దేశం పశ్య శత్రుఘ్నపర్యతమ్ । మృగై స్సమన్తా దాకీర్ణం మకలై రివ సాగ
రమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఏతే మృగగణాభా ని శీఘ్రవేగాః ప్రవోదితాః । వాయుప్రవిధాశ్శరది
మేఘరాజిరివాన్భురే ॥ ౧౨ ॥ కుర్వన్తి కుసుమావీడాశ్చిరిన్సు సురభీ నమీ । మేఘ
ప్రకాశైః ఫలకై ద్దాక్షిణాత్య యథా సరాః ॥ ౧౩ ॥ నిష్కూజమివ భూత్యేదం వనం
ఘోరప్రదర్శనమ్ । అయోధ్యేన జనాకీర్ణా సమ్మతి స్రవణాతిమా ॥ ౧౪ ॥ ఖరై రుదీ
రితో రేఘద్దీపం ప్రచ్ఛాద్య తిష్ఠతి । తం పహత్యనిల శ్శీఘ్రం కుర్వన్తి వ మమ ప్రియ
మ్ ॥ ౧౫ ॥ స్యద్దనాం స్తుగోపేతా న్సుతముఖై రిధిష్ఠితాః । ఏతాన్సంప
తత శ్శీఘ్రం పశ్య శత్రుఘ్న కాననే ॥ ౧౬ ॥ ఏతా నిష్ట్రాసితా న్పశ్య బర్హిణిః ప్రియ
దర్శనాః । ఏన మావిశతశ్చై ల మధివాసం పతత్రిణః ॥ ౧౭ ॥ అతిమాత్ర మయం
దేశో మనోజ్ఞః ప్రతిభాతి మాతాపసానాం నివాసోఽయం వ్యక్తం స్వగ్రహణోయథా ॥
మృగా మృగీభి స్సహితా బహవః పృషతా వనే । మనోజ్ఞ రూపా దృశ్యన్తే కుసుమైరివ
చిత్రితాః ॥ ౧౮ ॥ సాఘ పైన్యాః ప్రతిష్ఠంతా వివిన్వస్తువ కాననమ్ । యథా తౌ
పురుషవ్యాఘ్రా దృశ్యేతే రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౯ ॥ భరతస్య వచ శ్శ్రుత్వా పురుషా
శ్శస్త్రపాణయః । వివిశు స్తద్వనం శూరా ధూమంచ దర్శశు స్తతః ॥ ౨౦ ॥ తే సమా
లోక్య ధూమాగ్ర మూవి ర్భరత మాగతాః । నామసుష్యే భవత్యగ్ని ర్వ్యక్త
మత్రైవ రాఘవౌ ॥ ౨౧ ॥ అథ నాత్రనరవ్యాఘ్రా రాజపుత్రౌ పు స్తపౌ । మన్యే
రామోపమాస్సు ని వ్యక్త మత్ర తపస్వినః ॥ ౨౨ ॥ తచ్చుత్వా భరత స్తేషాం వచనం
సాఘసమ్మతమ్ । పైన్యా నువాచ సర్వాం స్తా నమత్రబలమర్దనః ॥ ౨౩ ॥ యత్తా
భవ స్తస్తిస్థస్తు నేతో గ స్తవ్య మగ్రతః । అహ మేవ గిమిష్యామి సుమన్తౌ గురు
రేవచ ॥ ౨౪ ॥ ఏవముక్తా స్తత స్సర్వేతత్ర తస్థు స్సమ స్తతః । భరతో యత్ర ధూమా
గ్రం తత్ర దృష్టిం సమాదధాత్ ॥ ౨౫ ॥ వ్యవస్థితా యా భరతేన సా చమూ ర్నిరీక్ష
మాణాపిచ ధూమ మగ్రతః । బభూవ హృష్టా నచిరేణ జానతీప్రియస్య రామస్య సమా
గమం తదా ॥ ౨౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామానుజ ఆయోధ్యాకాండే త్రినవతితమస్కంధః.

దీర్ఘకాలోపిత స్తస్మిన్నికా గిరివనప్రియః । వై దేహ్యః ప్రియ మాకాఙ్క్ష
స్సంపంచిత్రం విలోభయత్ ॥ ౧ ॥ అథ దాశరథి శ్చిత్రం చిత్రకూట మదర్శయత్ ।
భార్యా మమరసజ్కాశ శ్శ్రీచీమివ పురస్తరః ॥ ౨ ॥ నరాజ్య ద్భగింశనం భద్రే నసు
హృద్భి ర్విసాభవః । మనో మే బాధతే దృష్ట్వా రమణీయ మిమం గిరిమ్ ॥ ౩ ॥ పశ్యేమ
మచలం భద్రే శానాద్విజగణాయతమ్ । శిఖరైః ఖమిపూర్వాద్విధై ర్ధాతుమద్భి ర్విరాజ
తమ్ ॥ ౪ ॥ కేచిద్రజతసజ్కాశాః కేచిత్తు తజనన్నిభాః । పితమాంజిష్ఠవన్ద్యాశ్చ కేచిన్న్యసి

దేశా ధాతువిభూషితాః ॥ ౬ ॥ నానామృగగణా ద్వీపితరక్ష్యక్షుగజై ర్వృతః ।
 అమష్టై ర్భాత్యయం శైలో బహుపక్షిసమాకులః ॥ ౭ ॥ ఆమ్రజమ్బవనై స్తోధైః
 ప్రియాశైః పనసై ర్ధవైః । అజ్జోతై ర్భవ్య తినిశై ర్బిల్వ తిన్దుక వేణుభిః ॥ ౮ ॥ కాశ్య
 ర్యరిష్టవరుశై ర్మధూకై స్తిలకై స్తథా । బదర్యామలకై ర్మీపై ర్వేత్రధన్వనబీజ
 కైః ॥ ౯ ॥ పుష్పవద్భిః ఫలోపేతై శ్చాయావద్భి ర్మనారమైః । ఏవ మాదిభి రాక్తిర్
 శ్చియం పుష్పత్యయం గిరిః ॥ ౧౦ ॥ శైలస్తఫేషు రమ్యేషు పశ్యేమా రోమహర్ష
 కాః । కిన్నరా ద్వంద్వశో భద్రో రమమాణా న్నసస్వినః ॥ ౧౧ ॥ శాఖావనక్తా
 ఖడ్గాంశ్చ స్రవరాణ్యమ్బరాణిచాపశ్య విద్యాధరస్త్రీణాం క్షీణోద్దేశా న్మనారమాః ।
 జలప్రసాతై రుద్భేదై ర్విష్యం దైశ్చ క్వచి త్త్వచిత్ । సృవద్భి ర్భాత్యయం శైల
 సునివ న్నదశ్వవ ద్వపః ॥ ౧౩ ॥ గుహాసమీరణో గడ్డా న్నానాపుష్పభవాన్వహాః । ఘృ
 ణతర్పణ మభ్యేత్య కం సరం నప్రహ్వయేత్ ॥ ౧౪ ॥ యదీహ శరదోఽనేకా స్త్వ
 యా సార్థ మనిద్దితే । లక్ష్మణేనచ వత్సస్యమి న మాం శోకః ప్రధక్ష్యతి ॥ ౧౫ ॥
 బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాద్విజగణాయుతే । విచిత్రశిఖరే హ్యస్మి న్నతవానస్మి
 భామిని ॥ ౧౬ ॥ అనేన వనవాసేన మయా ప్రాప్తం ఫలద్యయమ్ । పితౄ శ్చాన్మృణ
 తా ధర్మే భరతస్య ప్రియం తథా ॥ ౧౭ ॥ వై దేహి రమసే కచ్చి చ్చిత్రకూటమ
 యాసహ । పశ్యస్తీ వివిధా న్భావా న్మనోవాక్కాయ సంయతాః ॥ ౧౮ ॥ ఇద
 మేవామృతం ప్రామా రాజ్ఞి రాజన్వయః పరే । వనవాసం భవాగ్ధాయ వేత్య మే
 ప్రపితామహః ॥ ౧౯ ॥ శిలా శైలస్య శోభన్తే విశాలా శ్చతశోఽభిరః బహుభా
 బహుశై ర్వజ్రై ర్మీలపీతసితారుణైః ॥ ౨౦ ॥ (త్వదగ్రమివ విన్యస్త శ్శిలాః ప్లోఽ
 య మగితః । యస్యాయ మభిరః పుష్పైః ప్రవృద్ధివ కేసరః ॥ ౨౧ ॥) నిశి భా
 స్త్వచలేన్ద్రస్య హుతాశన శిఖాఇనాటషధ్య స్సప్రభాలక్ష్మ్యై భౌజమానా సుహ
 స్రశః ॥ ౨౨ ॥ కేచి త్త్వయనిభాదేశాః కేచి దుద్యాసనన్నిభాః । కేచి దేశశిలా భాన్తి
 పర్వతస్యాస్య భామిని ॥ ౨౩ ॥ భిలేన వసుధాం భాతి చిత్రకూట సుముగ్ధిః ।
 చిత్రకూటస్య కూటోఽసౌ దృశ్యతే స్వతః శ్శివః ॥ ౨౪ ॥ కుష్మపున్నాగస్థగరభూర్జప
 త్రోత్తరచ్ఛదాః । కామినాం స్వాస్తరా స్పశ్య కుశేశయదళాయతాః ॥ ౨౫ ॥
 మృదితా శ్చపవిధాశ్చ దృశ్యన్తే కమలస్తజః । కామభి ర్వనితే పశ్య ఫలాని వివిధా
 నిచ ॥ ౨౬ ॥ వస్యాకసారాం నశిని మత్సేతీప్రా త్రరాన్మరూః । పర్వత శ్చిత్రకూ
 టోఽసౌ బహుమూలఫలోదకః ॥ ౨౭ ॥ ఇమంతు కాలం వనితే విజప్రవాం స్త్వ
 యాచ సీతే సహలక్ష్మణేనచ । రతిం ప్రపత్సే కులధ ర్మవర్ధినిం సతాం పథి పైవ ర్మి
 యమైః పరై స్థితః ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుర్నవతీతమస్సకః.

౨౫౮ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే పశ్చిమవతితమస్కం.

అథ శైలా ద్వివిష్కమ్య మైథిలీం కోసలేశ్వరః | అదర్శయ చ్చుభజలాం
రమ్యాం మద్వాకినీం నదీమ్ || ౧ || అబ్రవీ చ్చ వరాహోహం చారుచంద్రనిభాననామ్ | విదే
హరాజస్య సుతాం రామో రాజీవలోచనః || ౨ || విదిత్రపులినాం రమ్యాం హంసనా
రససేవితామ్ | కమలై రుపసమ్పన్నాం పశ్య మద్వాకినీం నదీమ్ || ౩ || నానావిధై స్తీర
రుహై ర్వౌతాం పుష్పఫలద్రుమైః | రాజ స్తీం రాజరాజస్య సఖిమివ సర్వతః || ౪ ||
మృగయాధనిపీతాని కలుషాంభాంసి సామ్పితమ్ | తీర్థాని రమణీయాని రతిం సజ్జన
యన్తి మే || ౫ || జటాజనధరాః కాలే వల్కలో త్రరవానసః | ఋషయ స్త్వవగాహవై
నదీం మద్వాకినీం ప్రియే || ౬ || ఆదిత్య ముపతిష్ఠన్తే నియమాదూర్ధ్వబాహవః | ఏతే
పరే విశాలాక్షి మునయ స్సంశిత వ్రతాః || ౭ || మారుతోద్ధాతశిఖరైః ప్రసృతైశ్చ
పర్వతః | పాదపైః పత్రపుష్పాణి సృజన్తి రభితో నదీమ్ || ౮ || క్వచిన్న్యసినికాశోదాం
క్వచి త్పులినశాలినీం | క్వచి త్పిన్దజనాకీర్ణాం పశ్య మద్వాకినీం నదీమ్ || ౯ || నిర్ఘాతా న్వా
యునా పశ్య వితతా స్సుష్పసంచయా | ప్లోష్టాయమానా సపరా స్పశ్యత్వం జలమధ్య
గాః || ౧౦ || తాంశ్చాతిపల్లువచసో రథాన్జాహ్వయనా ద్విజాః | అధిరోహన్తి కల్యాణి
నిష్కూజన్త శ్శుభా గిరః || ౧౧ || దర్శనంచిత్రకూటస్య మద్వాకిన్యాశ్చ శోభనే | అధికం
పురవాసాచ్చ మన్యే తవచ దర్శనాత్ || ౧౨ || విఘాతకలుషై స్సిద్ధై స్తపోదమశమా
న్విశైః | నిత్యవిఘ్నోభితజలాం విగాహస్వ మయా సహ || ౧౩ || సఖివచ్చ విగాహస్క
సీతే మద్వాకినీం నదీమ్ | కమలాన్యనమజ్జన్తి పుష్కరాణిచ భామిని || ౧౪ || త్వం పౌ
జనవ ద్వ్యౌశా నయోధ్యా మివ పర్వతమ్ | మన్యస్య వనితే నిత్యం సరయావ దిమా
నదీమ్ || ౧౫ || లక్ష్మణశ్చాపి ధర్మాత్మా మన్ని జేతే వ్యవస్థితః | త్వం చానుకూలా వై దేపి
ప్రీతిం జనయథో మమ || ౧౬ || ఉపస్పృశం ప్రీషవణం మధుమూలఫలాశనః | నాయె
థ్యామై నరాజ్యాయ స్పృహయేఽద్య త్వయా సహ || ౧౭ || ఇమాంహి రమ్యా
గజయూధలోలితాం నిపీతతోయాం గజసింహవానరైః | సుపుష్పితైః పుష్పధరై ర
జ్జృతాం న సోఽస్తి యస్యా దగత క్లమ స్సుఖి || ౧౮ || ఇతీవ రామో బహుస
తం వచః ప్రియాసహాయ స్సరితంపతి బ్రువన్ | చచార రమ్యం నయనాన్జనపౌఢ
సచిత్రకూటం రఘువంశవంధనమ్ || ౧౯ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పశ్చిమవతితమస్కం

అధికపాతపర్వః || (రామస్తు సఖినీం రమ్యాం చిత్రకూటంచ పరివ్రతమ్ | ఉత్తరే
గిరేః పాదే చిత్రకూటస్య రాఘవః || ౧ || దదర్శ కన్దరం రమ్యం శిలాధాతుసమన్వితమ్
సుఖప్రసేకై స్తరుభిః పుష్పభారావలంబిభిః || ౨ || సంవృతంచ రహస్యంచ మత్తద్వి
గజాయతమ్ | తద్దృష్ట్వా సర్వభూతానాం మసౌ దృష్టి హరం వనమ్ || ౩ || ఉవా

పథి శ్రమవిఘ్నాత్కం సాధుతావ దిహ్యేన్యతామేత్వదగ్ధ మిహ విన్యస్తా త్వయం శ్లక్ష్య
తమాశిలా॥ ౫ ॥ యస్యాగిహ ద్యే తయః పుష్పైః పవిత్రైః కేసరైః । రాఘవేనైవ
ముక్తా సా సీతా పృథ్విదక్షిణా ॥ ౬ ॥ ఉవాచ పృణయస్త్రిదగ్ధ మిదం శ్లక్ష్యతరం వచః
అవశ్యకార్యం వచనం తవ మే రఘునన్దన॥ ౭ ॥ బహుశో భృమిత శ్చాద్య తవ వైవర
మనౌరథః । ఏవ ముక్త్యా వరాహోహా శిలాం తాం పృససర్పహ॥ ౮ ॥ సహ భర్తృనవ
ద్యాగ్నే రస్తుకామా మనస్వినీతామేవం బ్రువతీం సీతాం రామో నచన మబ్రవీత్ ॥ ౯ ॥
రమ్యం పశ్యసి భూతార్థం వనం పుష్పితపాదపమ్ । పశ్య దేవి గిరా రమ్యే రమ్యపుగ్ధా
జ్జీతా నిమాన్ ॥ ౧౦ ॥ గజద స్తక్షితా స్పృతా స్పృశ్య నిర్వాసవర్షిణః । ఝల్లికా
విరుతై ర్దీప్తుః ఉద స్తవ సమ స్తతః ॥ ౧౧ ॥ పుత్రప్రియోఽసా శకునిః పుత్ర
పుత్రేతి భాషతే । మధురాం కరుణాం వాచం పురేచ జననీ మమ ॥ ౧౨ ॥ విహగో
భృగ్జరాజోఽయం సాలస్కంధం సమాస్థితః । సంగీతమివ కుర్వాణః కోకిలేనామకూ
జతి ॥ ౧౩ ॥ అయం వా బాలక శ్శక్తే కోకిలానాం విహగ్జమః । ససమ్పంధ
మసమ్పంధం తథా హ్యేష ప్రభాషతే ॥ ౧౪ ॥ ఏష కుసుమితా నూనం పుష్ప
భారానతాలతా । దృశ్యతే మా మివాత్మకం శ్రమాదేవి త్వమాశ్రితా ॥ ౧౫ ॥ ఏవ
ముక్త్యా ప్రియస్యాజ్జే మైఖిలీ ప్రియభాషిణీ । భూయ స్తరా మనిద్వాగ్నే సమారో
హత భామినీ ॥ ౧౬ ॥ అశ్శేతు పరివర్తనీ సీతా సురసుతోపమా । హర్షయామాస
రామస్య మనౌ మనసిజార్పితమ్ ॥ ౧౭ ॥ స నిర్ఘృష్టాన్మృగ్మిశ్రిం రామో ధాతే మనశిలో
చ్చయే । చకార తిలకం తస్యా లలాటే రుచిరం తదా ॥ ౧౮ ॥ బాలార్క సమవర్ణేన
తేజసా గిరిధాతునా । కేసరస్యచ పుష్పాణి కరేణామృద్య రాఘవః ॥ ౧౯ ॥ తిలకం
పూరయామాస మైఖిల్యాగి శ్రీతమానసః । అభిరమ్య తదా తస్యాం శిలాయాం రఘు
నన్దన ॥ ౨౦ ॥ అస్వీయమానౌ నై దేహ్య దేశ మన్యం జగా మహా । విచరన్తీ తదా
సీతా దదర్శ హరియూధపమ్ ॥ ౨౧ ॥ వనే బహుమృగాశ్లేష్టే విత్రస్తా రామ మాశ్రితతే ।
రామ స్తాం పరిరభాక్షీం పరిరభ్య మహాభుజః ॥ ౨౨ ॥ సా స్వయామాస వామోరూ
మవభర్తృస్థ వానరమ్ । మనశ్శిలాయా స్తిలక స్సీతాయా స్సోఽథ వక్షసి ॥ ౨౩ ॥ సమ
దృశ్యత సజ్జాన్తౌ రామస్య విపులౌజసః । ప్రజహం తదా సీతా గతే వానరపుష్పే ॥
దృష్ట్వా భర్తరి సజ్జాన్తౌ నమహ్నై స్స మనశ్శిలమ్ । నాతిదూరే త్వశోకానాం ప్రదీప్త
మివ కాననమ్ ॥ ౨౪ ॥ దదర్శ పుష్ప స్తబక్తే స్ఫుజద్భిరివ వానరైః । నై దేహీ త్వబ్ర
వీద్రామ మశోకకుసుమాగ్ధినీ ॥ ౨౫ ॥ వయం తదభిగచ్ఛామో వన మిత్యోకునన్దన ।
తస్యాగి ప్రియే స్థితో రామో దేవ్యా దివ్యార్థరూపయా ॥ ౨౬ ॥ సహిత స్తదశోకా

గిరిపుత్రాః పినాకీవ సహ హైమవతం వనమ్ । తావన్యోగ్య మశోకస్య పుష్పైః
 పల్లవధారిభిః ॥ ౨౯ ॥ నమలంచక్రతురుభౌ కామినో నీలలోహితైః । ఆబద్ధవనమా
 తాతౌ కృతాపీడవతంసకా ॥ ౩౦ ॥ భార్యాపతీ తావచలం శోభయాంచక్రతుర్భృ
 శమ్ । ఏవం స వివిధా న్దేశా న్దర్శయిత్వా ప్రియా న్నియః ॥ ౩౧ ॥ ఆజగామాశ్చ
 మవపం సుసంశ్లిష్ట మలంకృతమ్ । స్రత్యుజ్జగామ తం భారీతా లక్ష్మణో గురువత్సలః
 దర్శయ నివిధం రమ్యం శామితీ స్సవ్యవృత్తతదా । శుద్ధబాణహతాం నృత్ర మేధ్యా
 స్కృష్ణమ్బుగానృత ॥ ౩౩ ॥ రాశీృతాశుష్యమాణా సన్యాన్కాంశ్చనకాంశ్చన ।
 తద్దృష్టావృకర్ష సామిత్రే ర్భారీతా ప్రీతో౽భవ తదా ॥ ౩౪ ॥ క్రియంతాం బలయ
 శ్చేతి రామ స్సీతా మథాన్వశాత్ । అగ్రిం ప్రదాయ భూతేభ్య స్సీతా౽ద వ
 వల్లసీ ॥ ౩౫ ॥ తయో రుపాదదా ద్భారీతో౽ర్కధుమాంసంచ దృష్టశమ్ । తయో
 న్దుష్టి మహోత్పాద్య వీరయోః కృతశౌచయోః ॥ ౩౬ ॥ విధివ జ్ఞానకీ షణ్మాన్మిత్రే సా
 ప్రాణధారణమ్ । శిష్టం మాంసం నికృతం య చోషణాయావకల్పితమ్ ॥ ౩౭ ॥
 తద్రామవచనా త్సీతా కాకేభ్యః పర్యరక్షిత । శ్రమా తతో నిదద్రా సా ప్రియా
 జ్ఞాహితమస్తకా ॥ ౩౮ ॥ ప్రబుద్ధాయాం తత స్తస్యాం సోపి శిశ్యే రఘూత్తమః
 ఉపధాయతు వై దేహ్య స్తథా౽బ్జ మసీమాదనః ॥ ౩౯ ॥ తత్రా౽బ్జస్త్వదా కాకా
 మృగమాంసబుభుక్షురూతేష్వేగో౽పీడయ త్సీతాం తత్ స్త నామిషలోలుషః ॥ ౪౦ ॥
 నివార్యమాగో౽పిముహూర్నవ్యావ గ్రత సో౽దమఃనాబోధయ త్ప్రియం సీతానుఖ
 మస్తం తథా౽పి సా ॥ ౪౧ ॥ ఖడ్గితా నృత్ స్తనభరా త్సినద్యీ రుక్తిరై స్తతఃప్రతి
 బుద్ధ స్వయం రామః క్షిమేతదతి దృష్టవా ॥ ౪౨ ॥ ఉపాన్తే కాక మాసీన మాపత
 ద్రుధిరంచ తత్ । తాం దదర్శ తథా భర్తా కాకేనా౽యాసితాం దృఢమ్ ॥ ౪౩ ॥ య
 సాస్యధిధరా స్తరచరః కామచారీ విహజ్జమః । కాకేనా౽ర్యా తుద్యమానా సా ముమౌ
 హ తదా౽౭తురా ॥ ౪౪ ॥ సా చుకోపానవద్యాగ్నీ భర్తృప్రణయదర్శితా । ఇత
 శ్చేతశ్చ తాం కాకో వారయ స్తీం పునఃపునః ॥ ౪౫ ॥ పక్షతుడ్డనఖాగైశ్చ కోప
 యాశూస కోపనామ్ । తస్యాః ప్రస్ఫురమాణోష్ఠం భుక్తుటిపుటసూచితమ్ ॥ ౪౬ ॥
 ముఖ మాలోక్య కాకుత్స్థస్తం కాకం స్రత్యబోధయత్ । స ధృష్టమానౌ విహగో
 రామవాక్య మవి స్తయ ॥ ౪౭ ॥ సీతా మభివపాతై వ తత శ్చుక్రోధ రాఘవఃసో౽భిమ
 ప్ర్యుశితై షీకమైషీకా న్నేణ వీర్యవా ॥ ౪౮ ॥ కాకం తదభిసంధాయ విసనస్త నరర్షభః
 సతేనాభిరుతః కాక స్త్రీ స్థాకా స్పృహ తతః ॥ ౪౯ ॥ దేవై ర్దత్తవరః పక్షీ ధరాన్త
 రచరో లఘుః । యత్ర యత్రాగమ త్కాక స్తత్ర తత్ర దదర్శహ ॥ ౫౦ ॥ ఇషీకభూత

త్వనః ॥ ౫౧ ॥ సీతాయా స్తత్ర పశ్యన్త్యా మానుషీ మైరయ ద్ధిరమ్ । ప్రసాదం కరు
మే రామ ప్రాణై స్సామగ్ర్య మస్తు మే ॥ ౫౨ ॥ అస్త్రస్యాస్య ప్రభావేన శరణం నలభే
క్వచిత్ । తం కాశ మగ్రతో రామశి పాదయో శ్శిరసా గరిమ ॥ ౫౩ ॥ సామగ్రోశ
తయా భీమా నిదం వచన మబ్రవీత్ । మయా రోషః కితేన సీతాప్రియహితాగ్ధినా ॥
అస్త్ర మేత త్సమాదాయ త్విదవధాయాభిమన్త్రితమ్ । యశ్చ మే చరిణౌ మూఢా
గత స్త్వం జీవితేషుయా ॥ ౫౪ ॥ అతో స్త్యపేతౌ త్వయి మే రక్ష్యేహి శరణాగతః ।
అమోఘం క్రియతా మస్త్ర మేక మణ్ణం పరిత్యజ ॥ ౫౫ ॥ కిమిచ్ఛం శాతయతు తే శక్తౌ
షీకం బ్రవీహి మే । ఏతానన్ధిమయా శక్యం తవ కర్తుం ప్రియం ఖగ ॥ ౫౬ ॥ ఏకాఙ్గా
హీనం హ్యస్త్రేణ జీవితం మరణాద్వరిమ్ । ఏవ ముక్తిస్తు రామేణ సమ్మధిర్య సనా
యసః ॥ ౫౭ ॥ (అభ్యగచ్ఛ ద్వయో రక్ష్యే స్సాగమేకీస్య పక్షితః) సోఽబ్రవీ ద్రాఘ
వం కాణో నేత్ర మేకం త్యజామ్యహమ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏకనేత్రోఽపి జీవేహం త్వవిప్రసాదా
న్నరాధిప । రామానుజ్ఞత మస్త్రం తత్కాశిస్య నయశ్చైవరత్ ॥ ౫౯ ॥ నై జేహీ
విస్త్రితా తత్ర కాశస్య నయనే హతేనిపత్య శిరిసా కాణో జగమాఽశు యధేషిరత్ ॥
లక్ష్మణానుచరో రామశ్చకారాన స్తరం ప్రియామ్ । సంతుప్తహృదయాం శ్రీమాన్వైధి
లీం జనకాత్మజమ్ ॥ ౬౦ ॥ స్వయం సంతుప్తచిత్త స్స స్వీడహం వనే ప్రభుః) ॥ ఇతి
శ్రీమదయోధ్యాకాండే షడ్వివతితమస్కంః ॥ ఇత్యధిశిపాఠః.

తాం తథా దర్శయిత్వాతు మైథిలీం గిరినిమ్నగామ్ । నిషసాద గిరిప్రస్థే సీతాం
మాంసేన ఛస్థయ ॥ ౧ ॥ ఇదం మేధ్య మిదం స్వాదు నిప్తప్త మిద మగ్నినా । ఏవ
మాస్తే స ధర్మాత్మా సీతయాసహ రాఘవః ॥ ౨ ॥ తథా తగ్రాఽసత స్తస్య భుతస్యాప
యాయనః ॥ పైన్యరేణుశ్చ శబ్దశ్చ ప్రాదు రాస్తాం సభస్సప్రకౌ ॥ ౩ ॥ ఏతస్మిన్నస్తరే
త్రస్తా శ్శబ్దేన మహతా తతః । అగ్నితా యూధసా మత్తా స్సయూధా దుద్రువు ద్విజః ॥
స తం పైన్య సముద్ధాతం శబ్దం శుశ్రావ రాఘవః ॥ తాంశ్చ విప్రద్రుతా సుర్యానూ
ధసా నన్యవై తతః ॥ ౪ ॥ తాం శ్చ విద్రవతో దృప్త్యా తంచ శ్రుత్వాచ నిష్వనమ్ ॥ ఉవాచ
రామ స్సామిత్రిం లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ ॥ ౫ ॥ హస్తలక్ష్మణ పశ్యేహ సుమిత్రా సుప్రజా
స్తవయా । మహీ స్తనితగమ్భీరస్తుముల శ్శూయితే స్వనః ॥ ౬ ॥ గజయూధాని
వాఽరణ్యేమహిమవామహవనేవిత్రాసీతామృగా సింహౌ స్సహసాప్రద్రుతా దిశః ॥
రాజావా రాజమాత్రోవా మృగయా మటతే వనే ॥ అన్యద్వా శ్వాపదం కించిత్సేమిత్రే
జ్ఞాతు మర్హసి ॥ ౭ ॥ సుదుశ్యరో గిరిశ్చాయం పక్షిణామపి లక్ష్మణ । సర్వ మేత ద్యథా
తత్త్వ మచిరాత్ జ్ఞాతు మర్హసి ॥ ౮ ॥ (సలక్ష్మణ స్స స్తవరిత స్సాలమారుహ్యపుష్పితమ్)
తత్త్వ మచిరాత్ జ్ఞాతు మర్హసి ॥ ౯ ॥ ఉదబ్రుఖి ప్రేక్షమాణో

దదర్శ మహతీం చమూమ్ | రథాశ్వగజసమ్బాధాం యత్తై ర్యుక్తాం పదాతిభిః || ౧౨ ||
 తా మశ్వగజసంపూర్ణాం రథధ్వజవిభూషితామ్ | శశంస సేనాం రామాయ వచసం చేద
 మబ్రవీత్ || ౧౩ || అగ్నిం సంశమయత్వా ర్య స్సీతాచ భజతాం గుహామ్ | సభ్యం కురుష్వ
 చ్చావంచ శరాంశ్చ కవచం తథా || ౧౪ || తం రామః పురుషవ్యాఘ్రో లక్ష్మణం ప్రత్యు
 వాచహ | అక్షావేక్షస్వ సౌమిత్రే కస్యేమాం మన్యసే చమూమ్ || ౧౫ || ఏవము క్తస్తు
 రామేణ లక్ష్మణో వాక్య మబ్రవీత్ | దిధక్షన్నివ తాం సేనాం రుషితః పావకో యథా ||
 సమ్పన్నం రాజ్య మిచ్ఛంస్తు వ్యక్తం ప్రాప్యభిషేచనమ్ | ఆవాం హంతుం సమఘోతి కై
 కేయో భరత స్సుతః || ౧౬ || ఏష వై సుమహా శ్రీమాన్విభవీ సమ్ప్రీకాశతే | విరాజత్సు
 ద్గతస్కంధః కోవిదారధ్వజో రథే || ౧౭ || (అసౌహిసుమహస్కంధై విటవీచ మహాద్రుమః |
 విరాజతే మహాసైన్యే కోవిదారధ్వజో రథే || ౧౮ ||) భజస్త్యేతే యథా కామ మశ్వినా
 రుహ్యశీఘ్రిగాః | ఏతే భౌజన్తి సంహృష్టా గజానామహ్వాసాః || ౧౯ || గృహీతధమహా
 చావాం గిరిం వీర శ్రయావహై | అధవేహైవ తిష్ఠావ స్సన్నధా పుద్యతాయుక్తా ||
 అపినా వశ మాగచ్ఛేత్కోవిదారధ్వజోరథే | అపి నైత్యోమి ధుతం యత్ప్రతే వ్యస
 నం మహత్ || ౨౦ || త్వయా రాఘవ సమ్ప్రీప్తం సీతయాచ మయా తిథాయన్నిమి
 త్రం భవా వ్రాజ్య చ్యుత్యో రాఘవ శాశ్వతాత్ || ౨౧ || సమ్ప్రీప్తాయ మః
 ర్వీర భరతో వధ్యసవ మ్ | భరితస్య వధే దోషం నాహం పశ్యామి రాఘవ || ౨౨ ||
 పూర్వాపకాఽహం త్వగే సవ్యాధన్తో విధీయతే | పూర్వాపకాః భరత స్త్యక్తిధర్మశ్చ
 రాఘవ || ౨౩ || ఏతస్మిన్నిహతే కృతాన్ని మనుశాధి వసుధరామ్ | అద్యపుత్రం
 హతం సఖ్యే కై కేయీ రాజ్య కాముకా || ౨౪ || మయా పశ్యే త్సుమగ్భారా హస్తి
 భగ్నుమివ ద్రుమమ్ | కై కేయీంచ విధిమ్యామి సానుబంధాం సభాధవామ్ || ౨౫ ||
 షేనాద్య మహతా మేదనీ పరిముచ్యతామ్ | అద్యేమం సంయతం కోధ మసత్కా
 రంచ మానద || ౨౬ || మోక్ష్యామి శత్రుసైన్యేషు కక్షేప్సీవ హుతాశసమ్ | అద్యై
 తచ్చిన్ర కూటస్య కానసం నిశితై శ్మరైః || ౨౭ || ఛిందశత్రుశరీరాణి కరిష్యే
 శోణితోఽఘ్నితే శరైర్నిర్భిన్నహృదయాన్కుఞ్జరాం స్తురగాం స్తథా || ౨౮ || శ్వాపదాః
 పరికర్షన్తు సరాంశ్చ సిహతా న్దయా | శరాణాం ధనుష శ్చాహ మస్పృశోఽస్తి
 మహామృధే || ౨౯ || సస్సైన్యం భరతం హత్యా భవిష్యామి న సంశయః || ఇతి శ్రీమ
 దయోధ్యాకాండే షడ్వవతితమస్కంః.

సుసంరంభంతు సౌమిత్రిం లక్ష్మణం కోధమూర్ఛితమ్ | రామస్తు పరిసాన్తావ్యౌఢ
 వచసం చేద మబ్రవీత్ || ౧ || కి మతః ధనుషా కార్య మసినావా సచరణా | మహే

భరత మాగతమికిం కరిష్యామి రాజ్యేన సావవాదేన లక్ష్మణ ॥ ౩ ॥ యద్విప్యం జాన్త
వానాంవా మిత్రాణాంవా క్షయే భవేత్ | నాహం తత్ప్రితిగృహ్ణీయాం భక్ష్యం నివ
కృతానివ ॥ ౪ ॥ ధర్మ మథంచ కామంచ పృథివీంచాపి లక్ష్మణా ఇచ్ఛామి భవతా మథే
హ్యేత త్ప్రితిశృణోమి తే ॥ ౫ ॥ భౌత్వాహం సంగ్రహార్థంచ సుఖార్థంచాపి లక్ష్మణా
రాజ్య మప్యహ మిచ్ఛామి సత్యేనాఽయుధ మాలభే ॥ ౬ ॥ నేయం మమ మహీ సౌమ్య
దుర్లభా సాగరామృతా ! నహిచ్ఛేయ మధర్మేణ శక్రత్విమపి లక్ష్మణ ॥ ౭ ॥ యద్విదా
భరతం త్వంచ శత్రుఘ్నంచాపి మానసి | భవేత్తమ సఖాం కించి ద్భిన్నతత్తురు
తాం శిఖి ॥ ౮ ॥ మన్యేఽహ మాగతోఽదౌధాన్యం భరతో భౌత్వంవల్లిలః | మమ
ప్రాణాత్ప్రియతరి కులధర్మ మనుస్మృతే ॥ ౯ ॥ శ్రుత్వాస్త్రవ్రాజితం మాం హి జహూ
వల్కలధారిణమ్ | జానక్యాసహితం వీర త్వయాచ పుంజాత్తిమి ॥ ౧౦ ॥ స్నేహే
వాక్రాన్తప్రౌఢయశో కేనాకులితేద్వియః | ద్రష్టు మభ్యాగతోఽప్యేష మభిరతానాన్య
ధాఽగతః ॥ ౧౧ ॥ అహ్మంచ కైకియాం రుష్య మిమం చాత్రియం వదన్ | ప్రసాద్య
పితరం శ్రీమా న్రాజ్యం మే దాతు మాగతః ॥ ౧౨ ॥ ప్రాస్తకాలం యదేహఽస్తా
స్యగతో ద్రష్టు మిచ్ఛతి | అస్తాసు మససాఽప్యేష నాత్రియం కించి దాచరేత్ ॥ ౧౩ ॥
విప్రియం కృతపూర్వం తే భరతేన కదాను కిమ్ | ఈదృశంవా భయం తేఽద్య భరతం
యోఽత్ర శక్య సే ॥ ౧౪ ॥ సహి తే నిష్ఠుం వాచ్యో భరతో నాత్రియం వచః | అహం
వ్యాప్రియ ముక్త స్నాన్యం భరతస్యాప్రియే కృతే ॥ ౧౫ ॥ కథంను పుత్రాగి పితరం
హన్యగి కన్యాంచి దావది | భౌతావా భౌతరం హన్యా తేమిక్రే ప్రాణమాత్మ
సః ॥ ౧౬ ॥ యది రాజ్యస్య హేతో స్త్యమిమాం వాచం ప్రభాషసే | వత్సోమి
భరతం దృష్ట్వా రాజ్య మస్తే ప్రదీయతామ్ ॥ ౧౭ ॥ ఉచ్యమానాపి భరతో
మయా లక్ష్మణ తత్త్వతః | రాజ్య మస్తే ప్రయచ్ఛేతి బాధ మిత్యేవ వత్సతి ॥ ౧౮ ॥
తథోక్తో ధర్మశీలేన భౌత్రా తస్య హితే రతః | లక్ష్మణగి ప్రవిచేశేన స్వామి గాత్రాగి
లజ్జయా ॥ ౧౯ ॥ తద్వాక్యం లక్ష్మణ శ్శృత్వా వీగితిః ప్రశ్నువాచహాత్వాం మన్యే
ద్రష్టు మాయాతగి పితా దశరథ స్స్వయమ్ ॥ ౨౦ ॥ ప్రీతిం లక్ష్మణా దృష్ట్వా రాఘ
వగి ప్రత్యువాచహ | ఏవ మన్యే మహాబాహు రిహన్తాన్ ద్రష్టు మాగతః ॥ ౨౧ ॥
అథవా నౌ ధువం మన్యే మన్యమాన స్సుభోచితే | వనాం మనుభ్యాయ గృహాయ
ప్రతినేష్యతి ॥ ౨౨ ॥ ఇమాం వాఽప్యేష వై దేహీ మర్త్య స్తసుఖినీవినిమ్ | పితా మే
రాఘవ శ్శ్రీమాన్వనా దాదాయ యాన్యతి ॥ ౨౩ ॥ ఏతా సమ్ప్రీకాశే తే శాత్ర
వస్తా మనూరమా | వాయువేగ సమా వీర జవనా తురగోత్తమా ॥ ౨౪ ॥ సవప సుమ
హాన్యం కన్య తే వాహినీముపే | నాగ శ్శత్రుంజయో నామ పుష్కస్తాతస్య ధీమతః ॥

౨-౪ - ముద్రామాయనే అయోధ్యాకాండే అష్టనవతిరమస్సగ్గః

సతు పశ్యామి తచ్చక్రం పాణ్డురం లోకసత్కృతమ్ । పితుర్ద్రివ్యం మహాభాగ సంశ
యో భవతీహ మే ॥ ౨- ॥ వృక్షాగ్రా దవరోహ త్వం కురు లక్ష్మణ మద్వచః । ఇతీవ
రామో ధర్మాత్మా సౌమిత్రిం త మువాచహ ॥ ౨౬ ॥ అవతీర్యతు సాలాగ్రా త్తస్మా త్సన
మితింజయః । లక్ష్మణసి ప్రాశ్చలి ర్భూత్వా తథా రామస్య పార్శ్వతః ॥ ౨౭ ॥ భరతే
నాసి సందిప్తా సమృద్ధో నభవే దితి । సమంతా త్తస్య శై లస్య సేనా వాస మకల్పయత్ ॥
అధ్యర్థ మిత్యేకుచమూ ర్యోజనం పర్వతస్య సా । పాశ్చేన్యవిశ దావృత్య గజవాజి
రధామలా ॥ ౩౦ ॥ సా చిత్రకూటే భరతేన సేనా ధర్మం పురస్కృత్య విఘ్నాయ దర్పమ్
ప్రసాదనార్థం రఘునన్దవస్య విరాజతే నీతి మతా ప్రణీతా ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయో
ధ్యాకాండే సప్తనవతిరమస్సగ్గః

నివేశ్య సేనాం తు విఘ్నం పద్భ్యాం పాదవతాం వరః । అభిగన్తుం స కాకుత్స్థ
మియేష గురువ ర్తకమ్ ॥ ౧ ॥ నివిప్తమాత్రే సై న్యేతు యథోద్దేశం వినీతవత్ । భరతో
భ్రాతరం వాక్యం శత్రుష్టుమిద మబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ క్షిప్రం వన మిదం సౌమ్య నరసంమై
స్సమంతతః । లుభ్యేచ్ఛ సహితై రేభిః త్వ మన్వేషితు మ్హసి ॥ ౩ ॥ గుహూ జ్ఞాతి
సహస్రేణ శరచాపాసిపాణినా । సమన్వేషతు కాకుత్స్థా వన్తి స్పరివృత స్వయమ్ ॥ ౪ ॥
అమాత్యై స్సహ పౌనై శ్చ గురుభిశ్చ ద్విజాతీభిః । వనం స్వం చరిష్యామి పద్భ్యాం
పరివృత స్వయమ్ ॥ ౫ ॥ యావన్నరామం ద్రక్ష్యామి లక్ష్మణంవా మహాబలమ్ ।
వై టెహీంచ మహాభాగాం న మే శాన్తి ర్భవిష్యతి ॥ ౬ ॥ యావన్నచప్రసంకాశం
ద్రక్ష్యామి శుభ మానసమ్ । భ్రాతుగి పద్మపలాశాకం న మే శాన్తి ర్భవిష్యతి ॥ ౭ ॥
యావన్నచరణౌ భ్రాతుగి పార్శ్వనన్యక్తనాన్వితౌ । శిరసా ధారయిష్యామి న మే శాన్తి
ర్భవిష్యతి ॥ ౮ ॥ యావన్నరాక్ష్యే రాజ్యాహ్లాది పితృపై తామహే ణ్ధితః । అభిషేకిజల
క్లిన్నౌ న మే శాన్తి ర్భవిష్యతి ॥ ౯ ॥ సిద్ధార్థగి ఖలు సౌమిత్రి ర్య శ్చస్త్రవిమలోపమమ్
ముఖం పశ్యతి రామస్య రాజీవాకం మహాద్యుతి ॥ ౧౦ ॥ కృతకృత్యా మహాభాగా
నై దేహీ జనకాత్మజా । భర్తారం సాగరాంతాయాః పృథివ్యా యాఽనుగచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥
సుధగ శ్చిత్రకూటోఽసౌగిరిరాజోపమో గిరిః । యస్మి న్వసతి కాకుత్స్థగి కుబేరశ్చవ
నన్దనే ॥ ౧౨ ॥ కృతకార్యమిదం దుగ్ధం వనం వ్యాళనిషేవితమ్ । యదధ్యాస్తే మహా
తేజా రామ శ్చస్త్రభృతాం వరః ॥ ౧౩ ॥ ఏవ ముక్త్యా మహాతేజా భరతగి పురుషస్వభః
పద్భ్యా మేవ మహాబాహుగి ప్రవివేక మహద్వనమ్ ॥ ౧౪ ॥ స తాని ద్రు మజాలాని
జాతాని గిరినామఘ । పుష్పితాగ్నిణి మధ్యేన జగామ వదతాం వరః ॥ ౧౫ ॥ స గిరే
శ్చిత్రకూటస్య సాల మాసాద్య పుష్పితమ్ । రామాశ్రమగతిస్యాగ్నే గ్దదర్శ భవజ

రామ ఇతి జ్ఞాత్వా గతః పరమివాన్మనః ॥ ౧౭ ॥ స చిత్రకూటేతు గృహనిశామ్య
రామశ్రమం పుణ్యజనోపపన్నమ్ | గుహేన సార్థం త్వరితో జగామ పునర్నివేక్ష్యైవ
చమూం మహాత్మా ॥ ౧౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షష్టనవతితమస్తకః.

నివిష్టాయాం తు సేనాయాం మత్సుకో భరత స్తదాజగామ భౌతరం ద్రష్టుం
శత్రుఘ్న మనుదర్శయత్ ॥ ౧౯ ॥ తదా సన్దిశ్య మాతృ శ్రీశ్రీ మహానయ
ఇతి త్వరిత మగ్రే స జగామ గుహాం మమ స్త్రీ స్తపి శత్రుఘ్న మదూరా
దన్యవద్యత | రామదన్యవజ స్తస్మిన్ భరత ॥ ౨౦ ॥ ౩ ॥ గచ్ఛన్నేవాథ భరత స్తాన
సాలయసంక్థితామ్ భౌతుః పద్మకుటీం శ్రీమదయోధ్యాం ॥ ౨౧ ॥ ౪ ॥ శాలాయా
స్తవగ్రత స్తస్యా దదర్శ భరత స్తదా | కాస్తాని చిత్తాని చిత్తానిచ |
స లక్ష్మణస్య రామస్య దదర్శాత్ శ్రమ మియుమః కృతం వృత్తం

కృచిత్రత్వచిత్ ॥ ౨౨ ॥ దదర్శించ వనే తస్మిన్ స్వహత స్సంచయా స్మృతాః
మహిమాణాంచ కరీషై శ్శీతకారుణాత్ ॥ ౨౩ ॥ గచ్ఛన్నేవ మహాబాహు ద్వ్యుత్త
స్ఫురిత స్తదా | శత్రుఘ్నం చాబ్రవీధ్యప్తస్తా నమాత్యాంశ్చ సర్వతః ॥ ౨౪ ॥ మన్యే
ప్రాప్తాస్త తం దేశం భరద్వాజో య మబ్రవీత్ | నాతిహారేహి మన్యేహం నదీం
మద్గాకిసి మితః ॥ ౨౫ ॥ ఉచ్చైర్భద్రాని చీరాణి లక్ష్మణేన భవేదయమ్ | అభిజ్ఞానకృతః
పథానికాలే గన్తుమిచ్ఛతా ॥ ౨౬ ॥ ఇదంచోదాత్తదన్తానాం కుక్షరాణాం తున్విసామ్ |
తైలపార్శ్వే పరిక్రాన్త మన్యోన్యమభిగచ్ఛతామ్ ॥ ౨౭ ॥ యమేవాధాతుమిచ్ఛన్తి
తాపసా స్మతతం వనే | తస్యాపా దృశ్యతే ధూమ స్సజ్జులః కృష్ణవర్ణః ॥ ౨౮ ॥

అత్రాహం పురుషవ్యాఘ్రం గురుసంస్కారకారిణమ్ | ఆర్యం ద్రక్ష్యామి సంహృజ్ఞో
మహాష్విమివ రాఘవమ్ ॥ ౨౯ ॥ అథ గత్యా ముహూర్తస్తు చిత్రకూటం స రాఘవః |
మన్వాసీ మనుప్రాప్త స్తం జనం చేద మబ్రవీత్ ॥ ౩౦ ॥ జగత్యాం పురుషవ్యాఘ్ర
ఆస్తేవీరాసనేరతః | జనేన్ద్రో నిర్జన్యం ప్రాప్య ధిజ్ఞే జన్మ సజీవితమ్ ॥ ౩౧ ॥ మత్క్రొతే
వ్యసనం ప్రాప్తో లోకనాథో మహామ్యుజః | సర్వాన్కామా స్మరిత్యప్య వనే వసతి
రాఘవః ॥ ౩౨ ॥ ఇతి లోకసమాక్రష్టః పాదేవ్యద్య ప్రసాదయత్ | రామస్య నిపతి
మ్యామి సీతాయాశ్చ పునఃపునః ॥ ౩౩ ॥ ఏవం స విలపం స్తస్మిన్ స్వనే దశరథాత్మజః |
దదన్య మహతీం పుణ్యాం పద్మశాలాం మనోరమామ్ ॥ ౩౪ ॥ సాలతాలాశ్వకణ్ణానాం
పక్షణాత్పహుభి రావృతామ్ విశాలాం మృదుభి స్తీర్ణాం కుశై ర్వేదిమివాధ్వరే ॥ ౩౫ ॥
శక్రాముఖవికాశైశ్చ కార్ముకై ర్భారసాధవైః | రుక్మపుష్పైర్మహాసై శ్శోభితాం
శత్రుజాధకైః ॥ ౩౬ ॥ అర్కరశ్మి ప్రతీకాశై ర్హైరై నూణేగతై శ్శరైః | శోభితాం
దీ పవదనై స్సరై ర్భృగవతిమివ ॥ ౩౭ ॥ మహాజతవాసాభ్యా మసిభ్యాంచ విరాజ

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకోనశతతమస్తకమ్.

కామః । కుక్టవిష్టవిచిత్రభావం చర్మభావంచాపి శోభితామ్ ॥ ౨౨ ॥ గోధాన్లుభిత్తై
 థాసన్తైశ్చిత్రైః కాశ్చపభాషితైః । అరిసంఘైరనాథుష్యాం మృతైః సింహగుహా
 మివ ॥ ౨౩ ॥ ప్రాగుదక్షిణగాం వేదిం విశాలాం దీప్తపావకామ్ । దదర్శ భరత స్తత్ర
 పుణ్యాం రామనివేశనే ॥ ౨౪ ॥ నిరీక్ష్య స మహూర్తం తు దదర్శ భరతో
 గుహమ్ । ఉటతే రామ మాసీనం జటామృతామ్ ॥ ౨౫ ॥ తం తు కృష్ణా
 జనధరం చీరవల్కలవాసనమ్ । దదర్శ రామో ముఖితగి పావకోపమమ్ ॥ ౨౬ ॥
 సింహపక్ష్యం మహాబాహుం శరణాగతమ్ । పృథివ్యా స్సాగరాంతాయా
 భర్తారం ధర్మచారిణమ్ ॥ ౨౭ ॥ మహాబాహుం బ్రహ్మణమివ శాశ్వతమ్
 ఘోరే దర్శనం తస్య తస్మాదపరామృతమ్ ॥ ౨౮ ॥ తం దృష్ట్వా భరత శ్రీమార్కా
 దాః ॥ ౨౯ ॥ భావత ధర్మాత్తా భరతశ్చైకైకయానుతః ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్వై

౩౦ బాష్పసందిగ్ధయాగిరా । అశక్తువో ధారయితుం ధైర్యా ద్వచన
 ప్రపత్ ॥ ౩౦ ॥ యస్సంసది ప్రకృతిభి ర్భవే ద్యుక్త ఉపాసితమ్ వనై ర్మృతై
 రుపాసీన స్సోయ మాస్తే మమగ్రజః ॥ ౩౧ ॥ వాసాభి ర్భవసాహస్రై ర్యో మహాత్మా
 పురోచితః । మృగాజినోఽయ మిహ ప్రవ స్తే ధర్మ మాచరణ ॥ ౩౨ ॥ అధారయ ద్యో
 వివిధా శ్చిత్రా స్సుమనస స్సదా । సోఽయం జటాభార మిమం వహతే రాఘవగి కథమ్ ॥
 యస్య యజ్ఞై ర్యధాదృష్టై ర్యుక్తో ధర్మస్య సంచేతుః । శరీరక్లేశసంఘాతం స ధర్మం
 పరిమాగ్ధతే ॥ ౩౩ ॥ చంద్రనేన మహాహ్వేణ యస్యాస్థి ముపసేవితమ్ । మలేన తస్యాజ్ఞ
 మిదం కథ మార్యస్య సేవ్యతే ॥ ౩౪ ॥ మన్ని మి త్త మిదం దుఃఖం ప్రాప్తో రామ స్సుఖో
 చితః । ధిగ్ద్వితం నృశంసస్య మమ లోకవిగర్హితమ్ ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యేవం విలప స్తీనగి
 ప్రస్విన్న ముఖపద్మజః । పాదా వస్త్రా ప్య రామస్య పపాత భరతో రుదః ॥ ౩౬ ॥ దుఃఖా
 భితప్తో భరతో రాజపుత్రో మహాబలః । ఉక్తాన్వృత్తై ర్యేతి సకృ ద్రీనం పున ర్నో వాచ
 కించన ॥ ౩౭ ॥ బాష్పవిహితకణశ్చ ప్రేక్ష్య రామం యశస్వినమ్ । ఆర్యేత్యేవాథ
 సంక్రమ్య వ్యాహర్యం నాశక త్తదా ॥ ౩౮ ॥ శత్రుఘ్న శ్చాపి రామస్య వవన్తే చరణౌ
 రుదః । తాపుభావ సమాలింగ్య రామో ప్యత్రాగ్రావ ర్తయత్ ॥ ౩౯ ॥ తత స్సుమ
 న్త్రేణ గుహేన చైవ సమీయతూ రాజసుతా మరణ్యే । దివాకరశ్చైవ నిశాకరశ్చ
 యథాఽన్యురే శుక్రబృహస్పతిభ్యామ్ ॥ ౪౦ ॥ తా నార్ధివా న్వరణయూధపాభా
 సుమాగతాం స్తత్ర మహాత్మరణ్యే । వనోకస స్తేఽపిసమీక్ష్య సర్వే ప్యత్రాగ్రా
 ముఖ్యైః స్థివిహాయ హర్షమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనశతతమస్తకమ్.

జటిలం చీరవనసం ప్రాజ్ఞలీలం పతితం భువి । దదన్య రామో మద్దర్శం యుగాన్తే
 భాస్కరం యథా ॥ ౧ ॥ కథంచి దభివిజ్ఞాయ వివర్ణనదనం కృశమ్ । భ్రాతరం భర
 తం రామకి పరిజగ్రాహ బాహునా ॥ ౨ ॥ అఘోరియ రామ స్తం మూర్ధ్ని పరివృ
 జ్యచ రాఘవః । అజేత రామోవ్య పర్యవృచ్చ త్సమాహితః ॥ ౩ ॥ క్వసుతే భూ
 త్పితా తాత యదా తాత త్వం జీవత స్తస్య వన మాగస్త ముర్వసి ॥
 చిరస్య బుధ శశ్యామి త్వం దుష్పృతీక మరణ్యైస్త్రికం తా
 వన మాగతః ॥ ౪ ॥ కచ్చి త్వం మహాగతః । కచ్చి
 న్నదీన స్సహసా రాజా లోకాన్తతః ॥ ౫ ॥ తే రాజ్యం భీష్ట
 బాలస్య శాశ్వతమ్ । కచ్చి చ త్వం సే తాత పితరం ॥ ౬ ॥ కచ్చి
 ద్దశరథో రాజా కుశలీ సత్యనాథ రాజసూయాశ్వమేధానా
 యః ॥ ౭ ॥ స కచ్చి ద్భావ్యో ధర్మనిత్యో మహాద్యుతిః । ఇత్సు
 ముపాధ్యాయో యథావ త్తాత త్వం ॥ ౮ ॥ సా తాత కచ్చిత్సల్యా సుమిత్రాచ
 ప్రజావతి । నుఖినీ కచ్చి దా త్వం కైకయా ॥ ౯ ॥ కచ్చి ద్వివరయన
 మ్మన్నగి కులపుత్రో బహుశుభాను రనుద్రష్టా సత్కృత స్తే పురోహితః ॥
 కచ్చి దగ్నిషు తే యక్తో విశ్వసృజాః । హుతంచ హేమాప్యమాణంచ
 కాలే వేదయతే సదా ॥ ౧౦ ॥ కచ్చి ద్విత్వ మాత్మా గ్గురూ నిత్యసమానసి ।
 పృథ్వాంశ్చ తాత వై ద్యాంశ్చాభిమన్యసే ॥ ౧౧ ॥ ఇవ్యస్త్రవరసమ్మన్న
 మర్థశాస్త్రవిశాంధమ్ । నుఖినీ కచ్చి త్వం తాత మన్యసే ॥ ౧౨ ॥
 కచ్చి దాత్మసమా శ్శూద్రాన్తేన్ద్రియాః । కునీనా శ్చేగీతజ్ఞాశ్చ కృతా
 స్తే తాత మన్త్రిణః ॥ ౧౩ ॥ కచ్చి ద్విజయమూలంహి రాజ్ఞాం భవతి రాఘవ ।
 నుసంపుతో మస్త్రధరై రమాన్త్యస్త్రోవిదైః ॥ ౧౪ ॥ కచ్చి ద్విదావశం
 నైషీ కచ్చిత్కాలే ప్రబుధ్యసే ॥ ౧౫ ॥ కచ్చి ద్వివరరాత్రేషు చిన్తయస్యర్థనై పుణం ॥ ౧౬ ॥
 కచ్చి న్త్వన్త్రయసే నైకగి కచ్చి ద్వివరసహకచ్చితే మన్త్రితో మన్త్రో రాష్ట్రం
 నపరిధావతి ॥ ౧౭ ॥ కచ్చి ద్ధం విసృజ్య లఘుమూలం మహాదయమ్ । ధీప్ర
 మారభసే కర్తుం సదీర్ఘయసి రాఘవ ॥ ౧౮ ॥ కచ్చిత్తు సుకృతాన్యేవ కృతయానాణివా
 పునః । విదు స్తే సర్వకార్యాణి నకర్తవ్యాని పార్థివాః ॥ ౧౯ ॥ కచ్చి న్నతర్కైర్జ్య
 క్త్యావా యేచాప్యపరికీర్తితాః । త్వయావా తవవామాత్వైర్భుధ్యతే తాత మన్త్రి
 తమ్ ॥ ౨౦ ॥ కచ్చి త్సహసా స్తూభానా మేక మిచ్ఛసి పట్టితమ్ । పట్టితో హ్యర్థ
 కృచ్ఛేషు కుర్యాన్నిశ్చేయసం మహత్ ॥ ౨౧ ॥ సహసాన్యసి మూర్ఖాణాం య
 అదవా పయతాన్యేవ నాస్తి తేషు సహాయతా ॥ ౨౨ ॥

౧౬౦ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకోత్తరశతతమస్కంధః.

యథోద్దిష్టైశ్చతుర్భ్యస్త్రిభిరేవవా । కచ్చిత్సమస్తైర్వ్యస్తైశ్చమస్త్రీం మస్త్రీయనే
 మిథః ॥ ౬౧ ॥ కచ్చిత్తే సఫలా వేదాః కచ్చిత్తే సఫలాః క్రియాః । కచ్చిత్తే సఫలా
 దారాః కచ్చిత్తే సఫలం శ్రుతమ్ ॥ ౬౨ ॥ కచ్చిదేషైవ తే బుద్ధిర్యథోక్తా మమ రా
 ఘవ ! ఆయుష్యాచ యశస్యాచ ధర్మకామార్థసంహితా ॥ ౬౩ ॥ యాం వృత్తిం వర్త
 తే తాతో యాం చ నః ప్రవితామహః । తాం వృత్తిం వర్తనే కచ్చిత్సమస్త్రీం వర్తనధగా
 శుభా ॥ ౬౪ ॥ కచ్చిత్సాన్యమకృతం నో యోగ్యం దాశంస
 మానేభ్యా మితేషాం ॥ ౬౫ ॥ వాల్మీకిః ॥ ౬౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే కరతమస్కంధః.

రామస్య వచనం శ్రుత్వా భరతః ప్రత్యువాచహా । కిం మే ధర్మా ద్విహీనస్య
 రాజధర్మః కరిష్యతి ॥ ౧ ॥ శాశ్వతోఽయం సదా ధర్మస్థితోఽస్మాను శర్వభిక్షృణ్య
 పుత్రే స్థితే రాజ స్నకసియా స్నప్నోహే భవేత్ ॥ ౨ ॥ సునమృతాం మయా సార్థ
 మయోధ్యాం గచ్ఛ రాఘవ ! అభిషేచయ చాత్మానం కులస్యాస్య భవాయ నః ॥ ౩ ॥
 రాజానం మానుషం ప్రాహు ద్వేవత్వే సమ్మతో మమ । యస్య ధర్మాస్థినహితం వృత్త
 మాహు రమానుషమ్ ॥ ౪ ॥ కేతయస్థేచ మమ తు త్వయి చారణ్య మాశ్రితే । దివ
 మార్యో గతో రాజా యాయజుక స్సతాం మతః ॥ ౫ ॥ నిష్క్రాంతమాత్రే భవతి
 ససీతే సహ లక్ష్మణే । దుఃఖితో కాభిభూతస్తు రాజా త్రిదివ మభ్యగాత్ ॥ ౬ ॥ ఉత్తిష్ఠ
 పురుషవ్యాఘ్రిక్రియతా ముదకం పితుః । అహం చాయం చ శత్రుఘ్నః పూర్వమేవ
 కృతో దకా ॥ ౭ ॥ ప్రియోగిల ద త్తం హి పితౄణో కేషు రాఘవ ! అక్షయ్యం భవతి
 త్యాహు ర్భవాంశ్చైవ పితుః ప్రియః ॥ ౮ ॥ త్వమేవ శోచం స్తవ దర్శనే పున్ద్రస్త్వ
 య్యేవ సక్తా మనీష ర్త్య బుద్ధిమత్వయా విహీన స్తవ శోకదుగ్ధ స్తావం సంస్కర స్తస్త్వ
 మితకపితా తే ॥ ౯ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోత్తరశతతమస్కంధః.

తాం శ్రుత్వా కరుణాం వాచం పితు ర్మరణసంహితామ్ । రాఘవౌ భరత
 నూక్తాం బభూవ గతః పరేనః ॥ ౧ ॥ తం తు వజ్ర మిహైత్సృష్ట మాహవే దానవా
 రిగా ! భాగ్యవ్రత భరతేనూక్త మమనూజ్ఞం పరస్తవః ॥ ౨ ॥ ప్రగృహ్య రామో
 బాహూ వై పుష్పితాగ్రో యథాశ్రమః । వనే పరశునా శ్యేత్త స్తథా భవి పశాతహా ॥
 తథా నివతితం రామం జగత్త్వాం జగతివతిమ్ । కూలఘాతమశ్రీస్తం ప్రసుప్తమివ
 నిర్జలమ్ ॥ ౩ ॥ భాగ్యవ్రత స్తే మహాపావనం సర్వత శ్చోకకర్మకమ్ । రుదస్త స్సహ
 వై దేహ్య సిషియ న్మలితేన వై ॥ ౪ ॥ సతు సంజ్ఞాం పునర్నర్థ్యనేత్రాభ్యా మస్త
 వై దేహ్య సిషియ న్మలితేన వై ॥ ౫ ॥ సతు సంజ్ఞాం పునర్నర్థ్యనేత్రాభ్యా మస్త

స్వర్గతః శ్రుత్వా పితరం పృథివీపతిమ్ | ఉవాచ భరతం వాక్యం భర్తాత్మా భర్తసం
హితమ్ || ౭ || కిం కరిష్యామ్యయోధ్యాయాం తాతే దిష్టాం గతిం గతే | కస్తాం రాజ
వరా క్షీనా మయోధ్యాం పాలయిష్యతి || ౮ || కిం ను తస్య మయా కార్యం దుర్జా
తేన మహాత్మనః | యో మృతో మమ శోకేన మయాచాపి నసంస్కృతః || ౯ ||
అహో భరత సిద్ధాంతో యేన రాజా త్వయాఽనఘః | శత్రుఘ్నేన చ సర్వేషు ప్రేత
కృత్యేషు సత్కృతః || ౧౦ || నిష్ప్రధానా మనేకాగాం నరేష్టేణ వివాక్యతామ్ |
నివృత్తవనవాసోఽపి నాయోధ్యాం గన్తు ముత్సహే || ౧౧ || సమాప్తవనవాసం
మా మయోధ్యాయాం పరస్తవ | కోను శాసిష్యతి పున స్తాతే లోకాన్తం గతే ||
పురా ప్రేక్ష్య సువృత్తం మాం పితా యాన్యాహ పాన్తవ్యయః | వాక్యాని తాని
శ్రోష్యామి కుత శ్శీఘ్రైః సుఖాన్యహమ్ || ౧౩ || ఏన ముక్త్యా సభరతం భార్యమ
భ్యేత్య రాఘవః | ఉవాచ శోకసన్తప్తః పూర్ణచంద్ర నిభాననామ్ || ౧౪ || ప్రీతే మృత
స్తే శ్వశురగి పిత్రా హీనోఽసి లక్ష్మణ భర్తతో దుఃఖయాచక్షే స్వర్గతం పృథివీ
పతిమ్ || ౧౫ || తతో బహుగుణం తేహం బాహ్వ నేత్రేష్వబాయత | తథా బ్రువతి
కాకుత్స్థ కుమారాణాం యశస్వినామ్ || ౧౬ || తత స్తే భారతర సుశ్చ భృశ
మాశ్వాస్య రాఘవమ్ | అబ్రువన్ జగతీభర్తృగి క్రియతా ముగళం పితృ || ౧౭ || సాసి
తా శ్వశురం శృత్యా స్వగ్గ లోకగతం నృపం నేత్రాభ్యా మశ్రుపూర్ణాభ్యా మశకన్నే
క్షితుం పతిమ్ || ౧౮ || సాన్తవ్యుత్వాతు తాం రామో గుడన్తీం జనకార్తృజామ్ |
ఉవాచ లక్ష్మణం తత్ర దుఃఖితో దుఃఖితం వచః || ౧౯ || ఆసయేద్బుదివిశ్వా
కం చీర మాహర చోత్తరమ్ | జలక్రియార్థం తాతస్య గమిష్యామి మహాత్మనః ||
ప్రీతా పురస్తా దప్రోజతు త్వ మేనా మభితో వృజ | అహం పశ్యా గ్గమిష్యామి
గతిర్హ్యేషా సుదారుణా || ౨౦ || తతో నిత్యానుగ స్తేహం విదితాత్మా మహామతిః
మృదుర్దాన్తశ్చ శాన్తశ్చ రామేచ దృఢభక్తిమాన్ || ౨౧ || సుమన్త్రోస్తైర్నృప
సంతైస్సార్థ మాశ్వాస్య రాఘవమ్ | అవాతారయ దాలమృగ్యనదీం మన్దాకినీంశివామ్ ||
తే సుతీర్థాం తతః కృచ్ఛా దిహ గమ్య యశస్విసః | నదీం మన్దాకినీం రమ్యాం సదా
పుష్పితకాననామ్ || ౨౨ || శీఘ్రస్థితస మాసాద్య తీర్థం శివ మకర్దమమ్ | సిపిచు
స్తూదకం రాక్షే తత్రైతత్తే భవంత్యితి || ౨౩ || ప్రగృహ్య చ మహిషాలో జలపూరిత
మజ్జలిమ్ | దిశం యామ్యా మభిముఖో రుద స్వచన మబ్రవీత్ || ౨౪ || ఏతత్తే రాజ
శార్దూల విమలం తోయ మక్షయమ్ | పితృలోకగతస్యాద్య మద్దత్త ముపతిష్ఠతు || ౨౫ ||
తతో మన్దాకినీ తీరాత్ప్రేత్యుత్తీర్య స రాఘవః పితృ కార తేజస్వీ నివాసం భార్యభి
౫౦౫గీసు శం పితృకం దర్శనం స్మరే | వ్యస్య రామ స్సుదుః

౧౭౭ శ్రీమద్రామాయకే అయోధ్యాకాండే శ్రుత్వ తరళతరమస్సర్గః

బాహోరుదస్వచన మబ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ ఇదం భుజ్జ్వ మహాచాపీతో యదశనా వయమ్ |
యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నా స్తస్య దేవతాః ॥ ౩౦ ॥ తత స్తే జై వ మాన్తేణ ప్రత్య
త్తీర్య నదీతటాత్ ॥ ఆచూహ వరవ్యాఘ్రో రవ్య సామం మహీధరమ్ ॥ ౩౧ ॥ తతః
పల్లకుటీర్వా ర మాసాద్య జగతపతిః ॥ పరిజగ్రాహ బాహుభ్యా ముఖా భరతలక్ష్మణాః ॥
తేహంతు రుదతాం శబ్దా త్పీతిశ్చతో ౭ భవద్గిరౌ ॥ భౌత్యణాం సహ వై దేవ్యా
సింహానామివ నద్దతామ్ ॥ ౩౩ ॥ మహాబలానాం రుదతాం కుర్వతా ముదకం పితుః |
విజ్ఞాయ తుములం శబ్దం శ్రీస్తా భరతస్స నికాః ॥ ౩౪ ॥ అబ్రువం శ్చపి రామేణ భరత
స్సజ్జతో ధునివం ॥ తేహ మేవం మహాశబ్ద శోచతాం పితరం మృతమ్ ॥ ౩౫ ॥ అథ వా
సాన్వరిత్యజ్య తం సర్వే ౭ బిముఖాస్స వమ్ ॥ అప్యేక మనసో జగ్తు ర్యథాస్థానం ప్రధావి
తాః ॥ ౩౬ ॥ హమై రస్యే గజై రస్యే రథై రస్యే స్వలబ్ధైః ॥ సుకుమారా స్తదై
వాన్యే పద్భి రేవ నరా యయుః ॥ ౩౭ ॥ అచిప్రోపితం రామం చిరవిప్రోపితం యథా |
ద్రష్టు కామా జన స్సోఽవిజగామ సహసా ౭ శ్రమమ్ ॥ ౩౮ ॥ భౌత్యణాంత్యరితా స్తత్ర
ద్రష్టు కానూ సమాగమమ్ ॥ యయు ర్భహువిధై ర్యుక్తైః ఖురనేమిస్వనాకులైః ॥
సా భూమి ర్భహుభి ర్యా నైః ఖురనేమి సమాహతా ముమోచ తుములం శబ్దం ద్వారి
వాభీసమాగమే ॥ ౪౦ ॥ తేన విత్రాసితా నాగాః కి రేణుపరివారితాః ॥ ఆవాసయన్తూ
గజేన జగ్తు రన్యద్యనం తతః ॥ ౪౧ ॥ వరాహ స్తకసంఘాత్స మహిమా స్సర్వ వానరాః |
వ్యాఘ్రో గోకర్ణగవయా విత్రేసుః పుష్యై స్సహ ॥ ౪౨ ॥ రథాన్సాహ్వో నత్యూహ
హంసాః కారద్భవాః స్లవాః తథా పుంసోక్కిలాః క్రౌచ్చా విసంక్షా భేజిరే దిశః ॥ ౪౩ ॥
తేన శబ్దేన విత్రస్త్వై రాకాశం పఠిభి ర్యృతమ్ ॥ మనుష్యై రాపుతా భూమి రుభయం
ప్రబభౌ తదా ॥ ౪౪ ॥ తత స్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్విన మర్షిష్టమ్ ॥ ఆసీనం స్థణ్డిలే
రామం దదర్శ సహసా జనః ॥ ౪౫ ॥ విగర్హ మాణి కై కేయాం సహితో మథరామపి |
అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణ ముఖో ౭ భవత్ ॥ ౪౬ ॥ తా స్మ రా న్బాష్పపూ
ర్ణాత్ సమీక్ష్యోధ సుదుఃఖతాః ॥ పరిష్వజత ధర్మజ్ఞః పితృవ స్తాతృవ చ్చసః ॥ ౪౭ ॥
స తత్ర కాంశ్చి త్పరిషస్వతే సరా స్మ రా స్తు కేచిత్తు తి మభ్యవాదయా ॥ చకార సర్వా
స్సనయన్త్య బాణవాన్యథాత్మ మాసాద్య తదా పృథాత్మజాః ॥ ౪౮ ॥ స తత్ర తేహం
రుదతాం ఘోహత్మనాం భువంచ ఖంచాసునినాదయస్సన్దః ॥ గుహా గోకాంచ దిశత్స
స స్తతరం మృదగ్లఘోప త్రతిమః ప్రశుశ్రువే ॥ ౪౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయకాండే
ద్వ్యవ్యతరళతరమస్సర్గః

పాపిణిః పురతః కృత్యా దాతాన్దశరథస్యచిఅభిచక్రామ తో జేతం రామదర్శన

రామలక్ష్మణసేవితమ్॥౨॥కాసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరిశుష్యతా । సమిత్రామ
 బ్రవీదీనా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః॥౩॥ఇదం తేహ మనాథానాంక్షిప్తమక్షిప్త కర్మ
 ణామ్ । వనే ప్రాక్కేవలం తీర్థం యే తే నిర్విషయాకృతాః॥ ౪ ॥ ఇత స్సుమిత్రే పుత్ర
 స్తే సదా జల మతన్వితః । స్వయం హరితి సామిత్రి ర్మమ పుత్రస్య కారణాత్॥ ౫ ॥
 జఘన్యమపి తే పుత్రగి కృతవాన్మతుగర్భితః॥భౌతు ర్యదర్థసహితంసర్వం తద్విహితం
 గుణైః ॥ ౬ ॥ అద్యాయమపి తే పుత్రగి క్లేశానా మతఢోచితః । నీచానర్థసమాచారం
 సజ్జం కర్మ ప్రముఖ్యతా ॥ ౭ ॥ దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే । పితు
 ర్నిందిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా ॥ ౮ ॥ తం భూమా పితు రాచేన న్యస్తం
 రామేణ పితృ సాడువాచ దేవీ కాసల్యా సర్వా దశరథ స్త్రియః॥౯॥ ఇద మిత్వైవ
 నాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । రాఘవేణ పితు ర్దత్తం పశ్య తై త ద్యథావిధి॥ ౧౦॥
 తస్య దేవసమానస్య పార్థివస్య మహాత్మనః । నై తదాపయికం మస్యే భుక్తభోగస్య
 భోజనమ్ ॥ ౧౧ ॥ చతురన్తాం మహీం భుక్త్వా మహేన్ద్రీసదృశో విభుః । కథ మిన్దుది
 ణ్యాకం స భుక్త్యై ననుధాధిపః॥౧౨॥అతో దుగ్ధితరం లోకే న కించిత్ప్రతిభాతి మా
 యత్ర రామగి పితు ర్దద్యా దిన్దుదిహోద మృద్ధిమా ॥ ౧౩ ॥ రామేణేన్దుదిపిణ్యాకం
 పితు ర్దత్తం సమీక్ష్య మే । కథం దుగ్ధేన హృదయం స స్థిటతి సహస్రధా॥౧౪॥శ్రుతి
 స్తుఖివ్యయం సత్యా తాకికీ ప్రతిభాః మా క్రయదన్నగి పురుషో భవతి తదన్నా స్తస్య
 దేవతా ॥ ౧౫ ॥ ఏవ మూర్తాం సపత్న్య స్తా జన్మ రాశ్వాస్య తాం తదా । దదృశు
 శ్చాశ్రమే రామం స్వగ్గచ్ఛత మివామరమ్ ॥ ౧౬ ॥ సర్వభోగై గి పరిత్యక్తం రామం
 సమ్ప్రేక్ష్య మాతరః । ఆర్తా ముముచు రశ్రూణి సస్వరం శోకకర్మితాః॥ ౧౭॥తాసాం
 రామ స్సముత్థాయ జగ్రహ చరణాశుభాః॥మాతృగాణాం మనుజవ్యాఘ్నీ సుర్వా
 సాం సత్యసజ్జరః ॥ ౧౮ ॥ తాఃపాణిభి స్సుఖస్పర్శై ర్మృదవ్యజుభితలై శ్శుభైః । ప్రమ
 మాహ్లా రజసి పృష్ఠా ద్రామన్వాయతలోచనాః॥ ౧౯ ॥ సామిత్రి రపి తా సుర్వా
 మాతృ సామ్ప్రేక్ష్య దుగ్ధితః । అభ్యవాదయతాస క్తం శనై రామా దసస్తరమ్॥
 యథా రామే తథా తస్మి న్సర్వా పవృతిరే స్త్రియః । పృత్తి దశరథా జ్ఞాతే లక్ష్మణే
 శుభలక్ష్మణే ॥ ౨౦ ॥ సీతాపి చరణాం స్తాసా ముపసంగృహ్య దుగ్ధితా । శ్వేత్రాణా
 మశ్రుపూర్ణాక్షీ సా బభూవా గ్రతస్థితా॥ ౨౧ ॥ తాం పరివృజ్య దుగ్ధిరార్తాం మాతా
 దుహితరం యథా । వసవాసకృశాం దీనాం కాసల్యా వాక్య మబ్రవీత్॥౨౨॥విదేహ
 రాజస్య సుతా స్సుహ దశరథస్యచ । రామపత్నీ కథం దుగ్ధం సంప్రాప్తా విజనే వనే॥
 పద్మ మాతపస స్త పం పరిక్షిప్తమిపౌతృలమ్ । కాశ్చనం రజసా ధ్వస్తం క్షిప్తం చప్ర
 మివాంబుదైః ॥ ౨౩ ॥ ముఖం తే ప్రేక్ష్య మాం శోకో దహత్యగ్నిరీవాఽశ్రయమ్॥

౧౭౪ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే చతుర్తతరశతమస్సర్గః.

భృశం మనసి వై దేహి వ్యసనారణిసమ్భవః ॥ ౨౬ ॥ బ్రువన్త్యా మేవ మార్తాయాం
జనన్యాం భరతాగ్రజః । పాదా వాసాద్య జగ్రాహ వసిష్ఠస్యచ రాఘవః ॥ ౨౭ ॥ పురో
హితస్యాగ్ని సమస్య వై తదా బృహస్పతే రిద్ధిః ఇవామరాధిపః । ప్రగృహ్య పాదా సుస
మృద్ధతేజస స్సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః ॥ ౨౮ ॥ తతో జఘన్యం సహితై స్సమ
ప్రిభిః పురప్రధానై శ్చ తథైవ సై నికైః । జనేన ధర్మజ్ఞతమేన ధర్మ వానుబోపవిష్టో
భరత స్తదాఽగ్రజమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఉబోపవిష్టస్తు తదా సవీర్యవాం స్తపస్వివేషేణ సమీక్ష్య
రాఘవం । శ్రియా జ్వలన్తం భరతః కృతాజ్ఞలిర్యథా మహేష్టాగ్ని ప్రయతగ్ని ప్రజాపతిమ్ ॥
కిమేష వాక్యం భరతోఽద్య రాఘవం ప్రణమ్య సత్కృత్యచ సాధు వత్సతి । ఇతీవ
తస్యార్యజనస్య తత్త్వతో బభూవ కాతూహల ముత్తమం తదా ॥ ౩౦ ॥ స రాఘవ
స్సత్యధృతిశ్చ లక్ష్మణో మహానుభావౌ భరతశ్చ ధార్మికః । వృతా సుహృద్భిశ్చ విరేజ
రథ్యరేయథా సదస్యై స్సహితాస్త్రయోఽగ్నయః ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
త్ర్యుత్తరశతమస్సర్గః.

తం తు రామ స్సమాజ్ఞాయ భౌతరం గురువత్సలమ్ । లక్ష్మణేన సహ భౌత్రా
ప్రప్తుం సముపచక్రమే ॥ ౧ ॥ కిమేతదిచ్ఛేయ మహం శ్రోతుం ప్రవ్యాహృతం త్వయా ।
యన్తా త్వమాగతోదేశ మిమం చీరజటాజనీ ॥ ౨ ॥ కిన్నిమిత్త మిమం దేశం కృష్ణా
జనజటాధరః । హిత్యా రాజ్యం ప్రవిష్ట స్త్వం తత్సర్వం వక్తు మర్హసి ॥ ౩ ॥ ఇత్యుక్తః
కై కయీపుత్రః । కాకుత్స్థేన మహాత్మనా । ప్రగృహ్య బలవద్భూయః । ప్రాజ్ఞలి ర్వాక్య
మబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ ఆర్యం తాతః పుత్ర్యజ్య కృత్వా కర్తృ సుదుష్కరమ్ । గత స్సవీర్యం
మహాబాహుః । పుత్రశోకాభీషిషితః ॥ ౫ ॥ ప్రియా నియుక్తః కై కేయ్యా మమ
మాత్రా పర స్తపచకార సుమహ త్పాప మిద మాత్మయశోహరమ్ ॥ ౬ ॥ సా రాజ్య
ఫల మప్రాప్య విధవా శోకకర్షితా । పతిష్యతి మహాభూరే నిరయే జననీ మమ ॥ ౭ ॥
తస్య మే దాసభూతస్య ప్రసాదం కర్తు మర్హసి । అభిషిచ్ఛస్య చాద్యైవ రాజ్యేన మఘ
వానివ ॥ ౮ ॥ ఇమాగ్ని ప్రకృతయ స్సర్వా విధవా మాతర శ్చ యాః । త్వత్సకాశ మను
ప్రాప్తాః ప్రసాదం కర్తు మర్హసి ॥ ౯ ॥ తదానుపూర్వాన్య యుక్తంచ యుక్తం చాత్మని
మానదా రాజ్యం ప్రాప్నుహి ధర్మేణ సకామాన్సుహృదగిరురు ॥ ౧౦ ॥ భవత్ప్రవిధవా
భూమి స్సమగ్రా పతినా త్వయా । శశినా విమలేనేవ శారదీ రజనీ యథా ॥ ౧౧ ॥ ఏభిశ్చ
సచివై స్సార్ధం శిరసా యాచితో మయా । భౌతు శ్శిష్యస్య దాసస్య ప్రసాదం కర్తు
మర్హసి ॥ ౧౨ ॥ తదిదం శాశ్వతం పితృనాం సర్వం ప్రకృతిమణ్డలమ్ । పూజితం పురుష
వ్యాఘ్ర నాతికమితు మర్హసి ॥ ౧౩ ॥ ఏవ ముక్త్యా మహాబాహు స్సబాష్పః । కయీ

నిశ్వసంతం పునః పునః । భౌతరం భరతం రామః పరిష్వజ్యేద మబ్రవీత్ ॥ ౧౫ ॥ కులీన
 స్సత్త్వసమ్మన్నస్తేజస్వీ చరితవ్రతః । రాజ్యహేతోః కథం పాపమాచరే త్వద్విధో
 జనః ॥ ౧౬ ॥ స దోషం త్వయి పశ్యామి సూక్ష్మ మప్యరిసూచనసచాపి జననీం బాల్యా
 త్వం విగర్హిత మున్వసి ॥ ౧౭ ॥ కామకారో మహాప్రాజ్ఞ గురూణాం సర్వదాఽనఘః
 ఉపపన్నేషు దారేషు పుత్రేషుచ విధీయతే ॥ ౧౮ ॥ నయ మస్య యథాలోకే సంఖ్యాతా
 స్సౌమ్య సాధుభిః । భార్యాః పుత్రాశ్చ శిష్యాశ్చ త్వమనుజ్ఞాతు మున్వసి ॥ ౧౯ ॥ వనేవా
 చీరవనసం సౌమ్య కృష్ణాజనావృరమ్ । రాజ్యేవాసి మహారాజో మాం వాసయితు
 మీశ్వరః ॥ ౨౦ ॥ యావత్పితరి ధర్మజ్ఞే గౌరవం లోకసత్కృతమ్ । తాన ధర్మభృతాం
 శ్రేష్ఠ జనన్యామపి గౌరవమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఏతాభ్యాం ధర్మశీలాభ్యాం వనం గచ్ఛేతి రాఘవః
 మాతాపితృభ్యా ముక్తోహం కథ మస్య త్వమాచరే ॥ ౨౨ ॥ (త్వయా రాజ్య మయో
 ధ్యాయాం ప్రాప్తవ్యం లోకసత్కృతమ్ । న స్తవ్యం దణ్డకారణ్యే మయా వల్కలవా
 ససా ॥ ౨౩ ॥ ఏనం కృత్వా మహారాజో విభాగం లోకసన్నిధౌ) వ్యాధిశ్చిచ మహా
 తేజా దివం దశరథో గతః ॥ ౨౪ ॥ సచ ప్రమాణం ధర్మార్థా రాజా లోకగురు స్తనపిత్రా
 ద త్తం యథాభాగ మునుభోక్తుం త్వ మున్వసి ॥ ౨౫ ॥ చతుర్థత సమా స్సౌమ్య దణ్డకా
 రణ్య మాగ్రితః । ఉపభోజ్యే త్వహం దత్తం భాగం పిత్రా మహత్త్వనా ॥ ౨౬ ॥ యద
 బ్రవీన్తాం సరలోకసత్కృతః పితా మహత్త్వా విబుధాభివచసః । తదేవ మనేన పర
 మాత్మనో హితం న సర్వలోకేశ్వరభావ మమృహమ్ ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
 కాండే చతురుత్తరశతతమస్కంధః.

తతః పురుషసింహనాం వృతానాం తై స్సుహృదైః । శోచతా మేవ రజసి
 దుఃఖేన వ్యత్యసంతత ॥ ౧ ॥ రజన్యాం సుప్రభాతాయాం భౌతర స్తే సుహృద్వృతాః
 మద్దాకిన్యాం హుతం జప్యం కృత్వా రామ ముపాగమత్ ॥ ౨ ॥ తూష్ణీ తే సముపా
 సీనా న కశ్చిత్కించి దబ్రవీత్ । భరతస్తు సుహృన్నభ్యే రామం వచన మబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥
 సాన్వితా మామికా మాతా దత్తం రాజ్య మిదం మమ । త ద్దదామి తవైవాహం
 భుజ్జ్వ రాజ్య మకణ్డకమ్ ॥ ౪ ॥ మహతేనా మ్భవేగేన భిన్న స్సేతు ర్జలాగమేదురా
 వారం త్వదనేన రాజ్యఖిడ్డ మిదం మహత్ ॥ ౫ ॥ గతిం భరతివాశ్వస్య తార్క్ష్యసేవ
 పత్రత్రిణః । అనుగన్తుం న శక్తిశ్చే గతిం తవ మహిపతే ॥ ౬ ॥ సుజీవం నిత్యశ్చ స్తస్య
 యః పరై రుపజన్యతే రామ తస్య తు దుర్జీవం యః పరా నుపజీవతి ॥ ౭ ॥ యథాతు
 రోపితో వృక్షః పురుషేణ వివర్ధితః । హ్రస్వకేణ దురారోహణా రూఢస్కన్ధౌ మహా
 ద్రుమః ॥ ౮ ॥ స యదా పుష్పితో భూత్వా ఫలాని నవిదర్శయేత్ । సతాం నానుభవే

౨౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే షడ్వింశతశతతమస్కంః

మర్హసియది త్వమస్తా నృపభో భర్తా భృత్యా న్నశాధిహి ॥ ౧౦ ॥ శ్రేణయస్తావం
మహారాజ పశ్య స్త్వగ్ర్యాశ్చ సర్వశః ప్రతపంత మివాదిత్యం రాజ్యే స్థిత మరిష్టమమ్ ॥
తవానుయానే కాకుత్స్థ మత్తా నర్దంత కుజ్జరః ॥ అన్తః పురగతా నార్యో నర్దంత
సుసమాహితః ॥ ౧౧ ॥ తస్య సాధ్యిత్యమన్యంత నాగరా వివిధా జనాః ॥ భరతస్య
వచశ్శృత్వా రామం ప్రత్యనుయాచతః ॥ ౧౨ ॥ తమేవం దుఃఖితం పేక్ష్య విలపంత
యశస్విసమ్ ॥ రామః కృతాత్మా భరతం సమాశ్వాసయ దాత్మవాక్ ॥ ౧౩ ॥ నాత్మనః
కామకారోఽస్తి పురుషోఽయ మనీశ్వరః ॥ ఇత శ్చేతరత శ్చైస్సం కృతాన్తః పరికర్షతి ॥
సర్వేక్షయాన్తా నిచయాః పతనాన్తా స్సముచ్చయః ॥ సంయోగా విప్రయోగాన్తా
మరణాన్తంచ జీవితమ్ ॥ ౧౪ ॥ యథా ఫలానాం పక్వానాం నాన్యత్ర పతనా ద్భయమ్ ॥
ఏవం నరస్య జాతస్య నాన్యత్ర మరణా ద్భయమ్ ॥ ౧౫ ॥ యథాఽగారం దృఢస్థాణం
జీర్ణం భూత్వాఽవసీదతి తదైవ సీదన్తి నరా జరామృత్యువశంగతాః ॥ ౧౬ ॥ అత్యేతి
రజసి యాతు సా నప్రతినివర్తతే ॥ యాత్యేవ యమునా పూగ్ధా సముద్ర ముదకాకు
లమ్ ॥ ౧౭ ॥ అహూ రాత్రాణి గచ్ఛన్తి సర్వేషాం ప్రాణినామహా ఆయాంషి క్షప
యన్త్యాశు గ్రిప్తే జలమివాంశవః ॥ ౧౮ ॥ ఆత్మాన మనుశోచత్వం కిమన్య మనుశోచసి
ఆయుస్తేహీయతే యస్య స్థితస్యచ గతస్యచ ॥ ౧౯ ॥ సహైవ మృత్యు రప్రిజతి సహ
మృత్యు ర్నిషీదతి ॥ గత్వా సుదూర మధ్యానం సహమృత్యు ర్నివర్తతే ॥ ౨౦ ॥ గాత్రేషు
వశయః ప్రాప్తా శ్చేవతా శ్చైవ శిరోరుహః ॥ జరూ పురుషో జీర్ణః కిం హి కృత్వా
ప్రభావయేత్ ॥ ౨౧ ॥ నర్దన్త్యుదిత ఆదిత్యే నర్దన్త్యస్తమితే రవౌ ఆత్మనో నావబు
ద్ధ్యంతే మనుష్యా జీవితక్షయమ్ ॥ ౨౨ ॥ హృష్యన్త్యృతుముఖం దృష్ట్వా నవం నవ
మిహాగతమ్ ॥ ఋతూనాం పరివర్తేన ప్రాణినాం ప్రాణసంక్షయః ॥ ౨౩ ॥ యథా
కాష్ఠంచ కాష్ఠంచ సమేయాతాం మహాన్లవేన సమేత్యచ వ్యపేయాతాం కాలమాసాద్య
కంచన ॥ ౨౪ ॥ ఏవం భార్యాశ్చ పుత్రాశ్చ జ్ఞాతయశ్చ వసూనిచ ॥ సమేత్య వ్యవధా
వన్తి క్రుశ్రా పేషాం వివాధవః ॥ ౨౫ ॥ నాత్ర కచ్చిద్యధాభావం ప్రాణీ సమభి
వర్తతే ॥ తేన తస్మిన్నసామ్యం ప్రేతస్యాస్త్యనుశోచతః ॥ ౨౬ ॥ యథా హి సార్థం
గచ్ఛంత బూరియా త్కశ్చి త్పథి స్థితః ॥ అహ మప్యగమిష్యామి పృథతో భవతామితి ॥
ఏవం పూర్వైర్గతో మాంసం పితృవైతామహూ ధుః ॥ తమాపన్నః కథం శోచే
ద్యస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః ॥ ౨౭ ॥ వయసః పతమానస్య సోతసో వాఽనివర్తినః ॥
ఆత్మా సుఖే నియోక్తవ్య స్సుఖభాజః ప్రజా స్మృతాః ॥ ౨౮ ॥ ధర్మాత్మా స శుభైః
కృతైః స్మరితృభిశ్చాప్తదక్షిణైః ॥ ధూతవాసో గత స్వర్గం పితా నః పుధివీవతి ॥

న శ్రీదివంగతః ॥ ౩౩ ॥ కర్మభిస్తుశుభై రిష్టైః క్రతుభి శ్చాప్తదక్షిణైః । స్వస్థం
దశరథః ప్రాప్తః పితానః పృథివీపతిః ॥ ౩౪ ॥ ఇష్ట్యా బహువిధై ర్యజ్ఞై ర్భోగాంశ్చా
వాప్య పుష్కలాన్ ॥ ఉత్తమంచాయరాసాద్య స్వగతః పృథివీపతిః ॥ ౩౫ ॥ ఆయు
రుత్తమమాసాద్య భోగా సపిచ రాఘవః । న శోచ్యః పితా తాత స్వగత స్సత్కృత
స్సతామ్ ॥ ౩౬ ॥ సజీర్ణం మానుషం దేహం పరిత్యజ్య పితాహి నః । దైవీ మృద్ధి
మనుప్రాప్తో బ్రహ్మలోకవిహారిణీమ్ ॥ ౩౭ ॥ తంతు నై వం విధః కశ్చి త్పాంశ్చ శ్శోచితు
మర్హ తి తద్విశో యద్విధ శ్చాసి శుతినా నృద్ధిమ త్రయః ॥ ౩౮ ॥ ఏతే బహువిధా శ్శోకా
విలాపరుదితే తథా వర్జనీయాహి ధీరేణ సర్వావస్థానుధీమతా ॥ ౩౯ ॥ సస్వస్థో భవమాశో
చే ర్యా త్యా వాపవతాం పుణీమ్ । తథా పిత్రా నియంతోఽసి వసినా వదతాం వర ॥ ౪౦ ॥
యత్రాహమపి తేనై వ నియుక్తః పుణ్యకర్మణా తత్రైవాహం కరిష్యామి పితురార్యస్య
శాసనమ్ ॥ ౪౧ ॥ సమయా శాసనం తస్య త్యక్తుం న్యాయ్య మరిష్టమత త్వయాఽపి
సదా మాన్యం సనై బంధు స్స సగి పితా ॥ ౪౨ ॥ తన్వచః పితు రేవాహం సమ్మతం
ధర్మచారిణః । కర్మణా వేలయిష్యామి వనవాసేన రాఘవ ॥ ౪౩ ॥ ధార్మికేశాశృతం
సేన సరేణ గురువ ర్తినా । భవితవ్యం నావ్యాఘ్ర పుంగవోఽపి జీషతా ॥ ౪౪ ॥ ఆత్మాన
మనుశ్శి త్వం స్వభావేన నర్హథ । నిశామ్యురు శుభం వృత్తం పితు ర్దశరథస్య సః ॥
ఇత్యేన ముక్త్యా వచనం మహాత్మా పితు ర్నిచేప్రతిపాలనార్హమ్ । యవీయసం భౌతక
మథివచ్చ ప్రభు ర్ముహూర్తా ద్విరరామ రామః ॥ ౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
షడ్షాత్తశతతమస్కంః.

ఏవ ముక్త్యా తు విరితే రామే నచన మధవత్ । తతో మద్దాక్షిణీకే రామం
ప్రకృతివత్సలమ్ ॥ ౧ ॥ ఉవాచ భరిత శ్చిత్రం ధార్మికో ధార్మికం వచః । కోహి న్స్వా
దీదృశో లోకే యాదృశ స్త్వమరిష్టమ ॥ ౨ ॥ న త్యావం ప్రవృథయే ద్దుఃఖం ప్రీతి ర్వా
నప్రహర్షయేత్ । సమ్మత శ్చాసి పృథానాం తాంశ్చ పృచ్ఛసి సంశయాన్ ॥ ౩ ॥ యథా
మృత స్తథా జీవ న్యథా సతి తథా సతి । యపైశ్చ మ బుద్ధిలాభ స్సాస్త్రి త్పరితపీత కేన
సః ॥ ౪ ॥ పరావరజ్ఞో యశ్చ స్యా త్తథా త్వం మనుజాధిప । సవవ వ్యసనం ప్రాప్య న
విషేదితు మర్హతి ॥ ౫ ॥ అమరోపమ సత్త్వ స్త్వం మహాత్మా సత్యసంధః । సర్వజ్ఞ
స్సర్వదర్శీ చ బుద్ధిమాంశ్చాసి రాఘవ ॥ ౬ ॥ న త్యావేమం గుణై ర్యుక్తం ప్రభవాభవ
కో విదమ్ । అవిషహ్యతమం దుఃఖ మాసాదయితు మర్హతి ॥ ౭ ॥ (ఏవ ముక్త్యా తు
భరతో రామం వచన మబ్రవీత్) । ప్రోషితే మయి యత్పాపం మాత్రా మత్కార
ణాత్కృతమ్ ॥ ౮ ॥ త్సుద్రయా తదనిష్ఠం మే ప్రసేదతు భవాన్మమ । ధర్మబంధేన
నాని తీవేణ దక్షేన దక్షాన్తాం పాపకా

రీశమ్ । కథం దశరథా జ్ఞాత శ్శుద్ధాభిజనకర్తృణః ॥ ౧౦ ॥ జానక ధర్మ మధర్మిన్యం
 కుర్యాం కర్మ జగుష్పితమ్ । గురుగిక్రిధ్వావా స్పృధశ్చ రాజా ప్రేతగి పితేతిచ ॥ ౧౧ ॥
 తాతం నపరిగర్హేయం దైవతం చేతి సంసది । శోహి ధర్మాగ్రయో స్తీనమిదృశం కర్మ
 కల్పిషమ్ ॥ ౧౨ ॥ స్త్రియాగి ప్రియం చికిష్ట స్స స్కుర్యా ధర్మజ్ఞ ధర్మవిత్ । అన్తకా
 లేహి భూతాని ముహ్యంతీతి పురా శ్రుతిః ॥ ౧౩ ॥ రాజైవం కుర్వతా లోకే ప్రత్యక్షం
 సా శ్రుతిగి కృతా । సాధ్వీధ మభినన్ధాయ క్రోధా మ్నోహచ్చ సాహసాత్ ॥ ౧౪ ॥ తా
 తస్య యదతిక్రాంతం ప్రత్యాహరతు తద్భవాత్ । పితుర్హి నమతిక్రాంతం పున్ద్రీయ
 స్సాధు మన్యతే ॥ ౧౫ ॥ తదపత్యం మతం లోకే విపరీత మతోఽన్యథా । తదిపత్యం
 భవా నస్తు మాభవాత్ దుష్కృతం పితుః ॥ ౧౬ ॥ అభివత్తా కృతం కర్మ లోకే ధీర
 విగ్నితమ్ । కై కేయాం మాంచ తాతంచ సుహృదో బాన్ధవాం శ్చ సః ॥ ౧౭ ॥ పౌ
 జానపదాస్సర్వాం స్త్రాత్రు సర్వమిదం భవాత్ క్వ చారణ్యం క్వచ యోత్రం క్వజగతి
 క్వచ పాలనమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఈషశం వ్యాహతం క్త్వ న భవా స్కర్తు మ్హతి । ఏషహి
 ప్రథమో ధర్మగిత్తృత్రియస్యాభిషేచనమ్ ॥ ౧౯ ॥ యేన శిష్యం మహాప్రాజ్ఞ ప్రజానాం
 పరిపాలనమ్ । కశ్చ ప్రత్యక్ష ముత్సృజ్య సగత్యున్మలక్షణమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆయగిష్ఠ
 చరే ధర్మం క్షత్ర బంధు సుశ్చితమిలధ క్లేశజ మేన త్వగి ధర్మం చరితు మిచ్ఛసి ॥ ౨౧ ॥
 ధర్మేణ చతురో వన్ధా న్నామయన్ క్లేశ మాప్నుహి । చగుణ్ణా మాశ్రమాణాంహి
 గార్హస్థ్యం శ్రేష్ఠ మాశ్రమమ్ ॥ ౨౨ ॥ ప్రాహుర్కృష్ణా క్త్వా సౌ కథం త్వక్తు
 మర్హసి । శ్రుతేన బాలః స్థానేన జన్మనా భుంక్తో హ్యపహమ్ ॥ ౨౩ ॥ స కథం పాలయి
 ష్యామి భూమిం భవతి తిస్థతి హీనయగిగృహో బాలా హి స స్థానేన చాప్యహమ్ ॥ ౨౪ ॥
 భవతాచ వినాభూతో స వర్తయితు ముత్సహే । ఇదం నిఖిల మన్యగ్రం రాజ్యం
 పిత్ర్య మకణ్డకమ్ ॥ ౨౫ ॥ అనుశాధి స్వధర్మం ధర్మజ్ఞ సహ బాన్ధవైః । ఇహైవ
 త్వైభిషిచ్చన్తు సర్వాః ప్రకృతయ స్సహ ॥ ౨౬ ॥ ఋత్విజ సువసిష్ఠాశ్చ మన్త్రీవి
 స్త్వన్త్రోవిదాః । అభిషిక్త స్త్వమస్తాభి రయోధ్యాం పాలనే వ్రజ ॥ ౨౭ ॥ విజిత్య
 తరసా లోకా న్నరుద్ధిరివ వాసవః ఋశాని శ్రీణ్యపాసుర్వ స్తుష్టౌద స్సాధు నిర్దహత్ ॥
 సుహృద స్త్వయ న్కామై స్త్వమేవాత్రానుశాధి మామ్ । అద్యైర్య ముదితా
 స్సన్తు సుహృద స్తేభిషేచనే ॥ ౨౮ ॥ అద్య భీతాగి పలాయన్తాం దుష్టౌద స్తే దిశో
 దశ । ఆక్రోశం మమ మాతుశ్చ ప్రమృజ్య పురుషర్షభ ॥ ౩౦ ॥ అద్య తత్రభవ
 త్తనంచ పితరం రక్ష కిల్బిషాత్ । శిరసా త్వైభియాచేహం కురుష్వ కరుణాం మయి ॥
 బాన్ధవేషుచ సర్వేషు భూతేష్వివ మహేశ్వరః । అగ్ధత త్వృష్టతగి కృత్యా వనమేవ

రామో భరతేన తామ్యతా ప్రసాద్యమాన శ్చిరసా మహిపతిః | నచైవ చక్రే గమ
నాయ స త్వయా స్మృతిం పితౄ స్తద్యచనే ప్రతిష్ఠితః || ౩౩ || తదద్భుతం శ్చైర్యమవే
క్ష్య రాఘవే సమం జనో హ్వ మవాప దుఃఖితః | నయాత్యయోధ్యామితి దుఃఖ
తోఽభవత్ స్థిరప్రతిజ్ఞత్వ మవేక్ష్య హర్షితః || ౩౪ || త మృద్వితో నై గమయాధ
వల్లభా స్తదా వినంజ్ఞాశ్రుకలాశ్చ మారః | తథా బ్రువాణాం భరతం ప్రతుష్టు
పురి ప్రణమ్య రామంచ యయాచిరే సహ || ౩౫ || ఇతి శ్రీమద్రామాధ్యాకాష్టకే పద
తరశతమస్సగ్గః.

పునరేవం బ్రువాణా తం భరతం లక్ష్మణాగ్రం ప్రసాదాచ రతి శ్చీరమాణ
జ్ఞాతిమధ్యేఽభినత్రుతః || ౧ || ఉపసన్న మితి వాక్యం య స్యమేవ మభాషణాః |
జాతః పుత్రో దశరథా తై కేయాం రాజ్య స్థిరః || ౨ || పురా భారతిపితా
స స్మ మాతరం తే సముహాః | మితి వాక్యం చూర్ణే ద్రాజ్యశుల్క మను
త్తమమ్ || ౩ || నై రామకేచ సంగో పద్యం గతం || సమృహిష్టో దదౌ
రాజా వర మారాధితి ప్రసూ || ౪ || రతి స్నానం పుత్రస్య తప మాతా యశ
స్విసి | అయాచత సుశ్రేష్ఠం ద్వా చూ చస్త్వి || ౫ || తప రాజ్యం సర్వాశ్రు
మమ ప్రవాజనం తథా | తౌవ రాజా లక్ష్మణస్య నియుక్తి ప్రదదౌ వశా || ౬ ||
తేన పిత్రాఽహ మప్యత్ర నియుక్తం పుష్పధావంబుజా వాసం వహాణి వరదా
నికమ్ || ౭ || సాఽహం వన మిదం ప్రాప్తో నిన్దనం లక్ష్మణస్యై | సేత యాచాప్రతిగ్యస్యై
సత్యవాదే స్థితః పితః || ౮ || భవాపి తి స్తేనా మితి వాక్యం | కస్తు మ
ర్షసి రాజేష్ట్రీ క్షిప్ర మేవాభిషేచనాత్ || ౯ || బుధాగ్రాహయ రాజాసం మత్ర
తే భరత ప్రభుమ్ | పితరం వాసి ధర్మజం నూనం వాధి స్తమ || ౧౦ || శోభి
యతే హి పురా తాత శ్రుతి స్థితా యశస్వినా | గమేయ చూకేన గయేషేవ
పితౄ స్మృతి || ౧౧ || పున్నామ్నా సుకా చ్యుక్తా నితం బ్రాయతే సుతః | తస్మా
త్పుత్ర ఇతి ప్రాక్తః పితౄ సృష్టావైవా సుతః || ౧౨ || గర్హస్య బహవః పుత్రా
గుణవన్తౌ బహుశ్రుతాః | తేమా నై సమో రామ మసి కస్య స్తమాం వ్రజేత్ ||
ఏవం రాజన్దయ స్పశ్యే ప్రతీతా రాజన్దయ | తస్మా చ్చైహి శరణ్య పితరం వరకా
త్పరః || ౧౩ || అయోధ్యాం గచ్ఛ భారత ప్రసృతమజ్జయ | శత్రుష్ణు సహితో
పిర సహసరై వ్విద్విజాతిభిః || ౧౪ || ప్రవేష్యే దణ్డరాజ్య మహ మప్యవిలమ్యయః |
ఆభ్యాం తు సహితో రాజా నై దేహ్య లక్ష్మణుచ || ౧౫ || త్వం రాజా భరత భవ
స్వయం నరాణాం నన్యానా మహమసి రాజరాట్నానామ్ | గచ్ఛత్వం పురవర మశ్ర
మితి వాక్యం || ౧౬ || చాయాం తే దిస

౨౦ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే అష్టోత్తరశతతమస్కం.

కరభాగి ప్రబాధమానాం వర్షత్రం భరత కరోతు మూర్ధ్ని శీతామ్ | ఏతేషా మహా
మషి కాననమృమాణాం ఛాయాం తామతిశయినీం సుఖి శ్రీయిష్యే || ౧౮ || శత్రు
ఘ్నః కుశలమతిస్తు తే సహాయ స్సామిత్రి ర్త్వమ విదితః ప్రధానమిత్రమ్ | చత్వార
స్తనయవరా వయం సరేద్ధగ్ం సత్యస్థం భరత చరామ మావిషాదమ్ || ౧౯ || ఇతి
శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తోత్తరశతతమస్కం

అశ్వినయస్తం భరతం జాబాలి ర్భాష్టాశోత్తమః | ఉవాచ రామం
ధర్మజ్ఞం ధర్మాపేత మిదం వచః || ౧ || సాధు రాఘవ మాభూ తే బుద్ధిరేవం నిర్ధిశా |
ప్రాకృతస్య సరస్వేవ హ్యోర్యబుద్ధే ర్త్వసస్వినః || ౨ || కసికస్య పురుషో బంధుః కిమా
ప్యంకస్య కేన చిత్ | యదేవో జాయతే జన్తు రేకేవ విసశ్యతి || ౩ || తస్మా న్నాతా
పితాచేతి రామ సజ్జత యో నరః ఉన్మత్తః స జ్ఞేయో నాస్తి కశ్చిద్ధి కస్య చిత్ || ౪ ||
యథా గ్రామాన్తరం గచ్ఛన్మరగి కశ్చిత్క్వచిద్వసేత్ | ఉత్పృజ్యచ త మావాసం
ప్రతిష్ఠితాపరే హని || ౫ || ఏవమేవ మనుష్యాణాం పితా మాతా గృహం వసుఆవా
సమాత్రం కాకుత్స్థ సజ్జన్తే నాత్ర సజ్జనాః || ౬ || పిత్ర్యం రాజ్యం పరిత్యజ్య సనా
ర్హసి సరోత్తమ | ఆస్థాతుం కాపథం దుఃఖం విషమం బహుకటాకమ్ || ౭ || సమృ
ద్ధాయా మయోధ్యాయా మాత్మాన మభిషేచయ | ఏక వేదీ ధరాహిత్యాం నగరీ సమ్ప్ర
తీక్షతే || ౮ || రాజభోగా ననుభవన్త హాన్వాన్వివాత్తజివిహర త్వమయోధ్యా
యాం యథాశక్త స్త్రివిష్టపే || ౯ || స తే కశ్చిద్దశరథ స్త్వంచ తస్య న కశ్చన | అన్యో
రాజాత్వ మప్యస్య స్తస్మాత్కురు యదుచ్యతే || ౧౦ || బీజమాత్రం పితా జన్తా శ్శుక్లం
రుధిర మేవచ | సంయుక్త మృతుమన్తాత్రా పురుషస్వేహ జన్మ తత్ || ౧౧ || గత స్స
స్థావతి స్తత్ర గన్తవ్యం యత్ర తేన వై | ప్రవృత్తిరేషా మర్త్యానాం త్వం తు మిధ్యా
విహస్యసే || ౧౨ || అర్థధర్మ పరా యే యే తాం స్తాశోచామి నేతరాణామేహి దుఃఖ
మిహ ప్రాప్య వినాశం ప్రేత్య భేజరే || ౧౩ || అష్టకా పితృదై వత్య మిత్యయం ప్రస్థ
తో జనః | అన్నసోపపద్రవం పత్య మృతోహి కిమివ్యతి || ౧౪ || యది భుక్త మిహో
న్యేన దేహ మస్యస్య గచ్ఛతి | దద్యా త్పివసత శ్శాభిధం న తత్పథ్యశనం భవేత్ || ౧౫ ||
దానసంవననా హ్యేతే గ్రథా మేధావిభిగి కృతాః | యజస్య దేహి దీక్షస్వ తప స్తప్యస్వ
సన్త్యజ || ౧౬ || స నాస్తి పరమిత్యేవ కురు బుద్ధిం మహామతే | ప్రత్యక్షం య త్తదా
తిష్ఠ పరోక్షం పృష్ఠతః కురు || ౧౭ || సతాం బుద్ధిం పురస్కృత్య సర్వలోకనిదర్శినమ్ |
రాజ్యం త్వం ప్రతిగృహ్ణీష్వా భరతేన ప్రసాదితః || ౧౮ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే
అష్టోత్తరశతతమస్కం.

జాబాలేసు వచ శ్శ్చుత్వా రామ సుత్యాత్తనాం వరః ఉవాచ పరయా భక్త్యా

అకార్యం కార్యసజ్జాత మపథ్యం పథ్యసమ్మితమ్ || ౨ || నిర్కర్యాదస్తు పురుషః పాపచారసమన్వితః | మానం నలభతే సత్సు భిన్నచారిత్రదర్శనః || ౩ || కులీనమకులీనంవా వీరం పురుషమానిసమ్ | చారిత్ర మేన వ్యాఖ్యాతి శుచింవా యదివాఽశుచిమ్ || ౪ || అనార్య స్త్రావ్యసజ్జాత శ్శౌచార్ద్రీన స్తథాశుచిః | లక్షణ్యవ దలక్షణ్యో దుశ్శీలశ్శీలవానివ || ౫ || అధర్మం ధర్మవేషేణ యదీమం లోకసజ్జరమ్ | అభిపత్యే శుభం హిత్యా క్రియావిధివివర్జితమ్ || ౬ || కశ్చేతయానః పురుషః కార్యాకార్యవిచక్షణః | బహు మంస్యతి మాం లోకే దుర్వృత్తం లోకదూషణమ్ || ౭ || కస్య ధాన్యామ్యహం వృత్తం కేనవా స్వర్గ మాఘ్నయామ్ | అసయా వర్తమానో హి వృత్త్యా హీనప్రతిజ్ఞయా || ౮ || కామవృత్త స్త్వయా లోకః కృత్స్న సముపవర్తతే | యద్వృత్తా స్సన్తి రాజాన స్తద్వృత్తా స్సన్తిహి ప్రజాః || ౯ || సత్యమేవాన్యశింసంచ రాజవృత్తం సనాతనమితస్తాత్సత్యాత్సకం రాజ్యం సత్యే లోకః ప్రతిష్ఠితః || ఋషయశ్చైవ దేవాశ్చ సత్యమేనహిమేనిరేనత్యవాదీహి లోకేఽన్తి స్వరమం గచ్ఛతి త్షయమ్ || ౧౦ || ఉద్విజ న్తే యథా సర్వాన్నరా దన్యతవాదినః | ధర్మ సత్యం పరో లోకే మూలం స్వర్గస్య చోచ్యతే || ౧౧ || సత్య మేవేత్యో లోకే సత్యం పద్మాశ్రితా సదా | సత్యమూలాని సర్వాణి సత్యా న్నాస్తి పరం పదమ్ || ౧౨ || దత్త మిష్టం హుతం చైవ తస్మాదీన తపానిచ ఏదా సత్య ప్రతిష్ఠానా స్తస్మాత్సత్యహో భవేత్ || ఏకః పాలయతే లోక మేకః పాలయతే కులమ్ | మజ్జత్యేకోహి నిరయే ఏకస్యగ్నే నుహీయతే || ౧౩ || సోఽహం పితృర్నియోగంతు కిమర్థం నానుపాలయే | సత్యప్రతిశ్రవస్సుశ్యం సత్యేన సమయ్యాళుతః || ౧౪ || నైవలోభా న్నమోహోద్వా సచాజ్ఞానా త్తమోన్వితః | సేతుం సత్యస్య భేత్సాన్యమి గురో సుత్యప్రతిశ్రవః || ౧౫ || అసత్యసభస్య సత శ్చలస్యాస్థిచేతసః | నైవదేవా సపితరః ప్రతీచ్ఛన్తీతి న శ్శ్చుతమ్ || ౧౬ || ప్రత్యగాత్మ మిమం ధర్మం సత్యం పశ్యామ్యహం స్వయమ్ | భార సుత్పురుషావీర్ణ స్తదర్థమభిమన్యతే || ౧౭ || తాత్త్రం ధర్మమహం త్యజ్యే హ్యధర్మం ధర్మసంహితమ్ | తుదైర్మలశంపై స్తుభ్దైశ్చ సేవితం పావకర్మభిః || ౧౮ || (కాయేన కురుతే పాపం మనసా సమ్మృధార్యచ | అన్యతం జహ్వయా చాహ త్రివిధం కర్మచాతకమ్) || ౧౯ || భూమిః కీర్తిర్యశో లక్ష్మీః పురుషు ప్రార్థయన్తిహి | స్వర్గం చానుపశ్యన్తి సత్యమేన భజేత తత్ || శ్రేష్ఠం హ్యనార్య మేన స్యా ద్యద్భవా సవధార్య మామౌతహ యుక్తికరై ర్వాక్యై రిదం భద్రం కురుష్వహ || ౨౦ || కథం హ్యహం ప్రతిజ్ఞాయ వనవాస మిమం గురౌ | భరతస్య కరిష్యామి వచో హిత్యా గురో ర్వచః || ౨౧ || సిరా మయా ప్రతిజ్ఞాతా ప్రతిజ్ఞా గురునని, దౌ | పవృష్యమాణా సా దేవీ కై కీయా చాభవ త్తదా || ౨౨ || వన

౨౨ శ్రీమద్రామానుజ అయోధ్యాకాండే దశోత్తరశతమస్సర్గః.

వాసం వనన్నేవం శుచిర్నియతభోజనః । మూలైః కిపుష్పైః ఫలైః పుణ్యైః పితౄణా
 దేవాంశ్చ తర్పయన్ ॥ ౨౬ ॥ సన్తప్తపశ్చువర్గోఽహం లోకయాత్రాం ప్రవర్తయే ।
 అకుహశ్శృంగధానస్సన్కార్యకార్యవిచక్షణః ॥ ౨౭ ॥ కర్తృభూమిమిమాం ప్రాప్య
 కర్తవ్యం కర్తయచ్చభమ్ । అగ్నిర్వాయుశ్చ సోమశ్చ కర్తౄణాం ఫలభాగినః ॥ ౨౮ ॥
 శతం క్రతూనా మాపృత్య దేవరాట్రిదివం గతః । తపాంస్యగోగ్రిచాస్థాయ దివం
 యాతా మహర్షయః ॥ ౨౯ ॥ అమృత్యమాణః పునరుగ్రతేజా నిశమ్య తం నాస్తి
 కవాక్యహేతుమ్ । అథాబ్రవీత్తం నృపతే స్తనూజోవిగర్హమాణో వచనాని తస్య ।
 సత్యంచ ధర్మంచ పరాక్రమంచ భూతానుకమ్పాం ప్రియవాదితాంచ । ద్విజాతిదేవా
 తిథిపూజనంచ పథాన మాహు ప్రిదివస్య సన్తః ॥ ౩౦ ॥ తేనైవ మాజ్ఞాయ య
 థావదర్థమేకోదయం సమ్మృతిపద్య విప్రాః । ధర్మంచ నైస్సకలం యథావత్కృ
 త్తిలోకాగమ మప్రమత్తాః ॥ ౩౧ ॥ నిద్దామృహం కర్తృపితుః కృతంత ద్యస్తాన్
 మగృష్టాః ద్విషమస్థబుధిమ్ । బుద్ధ్యానయైవం విధయా చరంతం సునాస్తికం ధర్మపథా
 దపేతమ్ ॥ ౩౨ ॥ యథాహి చోరస్స తథాహి బుద్ధస్తథాగతం నాస్తిక మత్ర
 విధిః । తస్మాద్ధియశ్శబ్దస్య తమగోప్రజానాం సనాస్తికేనాభియుభో బుధస్సాన్యత్ ॥ ౩౩ ॥
 త్వత్ప్రజానాం పూర్వతరే వరాశ్చ శుభాని కర్తాణి ఒహూని చక్రూః । జిత్వా సదేమం
 చ పరంచ లోకం తస్మాద్విజాస్వస్తిహుతం కృతంచ ॥ ౩౪ ॥ ధర్మే రతాస్సత్పు
 రుషైస్సమేతాస్తేజస్వినో దాసగుణప్రధానాః । అహింసకావీతమలాశ్చ లోకే భవ
 త్తిపూజ్య మునయః ప్రధానాః ॥ ౩౫ ॥ ఇతి బువన్తం వచనం సరోషం రామం
 మహాత్మాన మదీనసత్త్వమేడివాచ తధ్యం పునరాస్తికంచ సత్యం వచస్సానునయంచ
 విప్రః ॥ ౩౬ ॥ సనాస్తికానాం వచనం బ్రవీమ్యహం సనాస్తికోఽహం నచ నాస్తి
 కించన । సమీక్ష్య కాలం పునరాస్తికోఽభవం భవేయ కాలే పునరేవ నాస్తికః ॥ ౩౭ ॥
 సచాపి కాలోఽయ ముపాగతశ్చనై ర్యథామయా నాస్తికవా గుదీరితా । నివర్తనా
 ర్థం తవ రామకారణ త్ప్రసాదనార్థంచ మయైతదీరితమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
 కాండేనవోత్తరశతమస్సర్గః.

క్రుద్ధ మాజ్ఞాయ రామం తు వసిష్ఠగీ ప్రత్యువాచహృద్యాబాహిరపి జానీతే లోక
 స్యాస్యగతాగతిమ్ ॥ ౧ ॥ నివర్తయితు కామస్తు త్వామేతత్క్షాన్యముక్తవాక్ ।
 ఇమాం లోకసముత్పత్తిం లోకనాథ నిబోధ మే ॥ ౨ ॥ సర్వం సలిల మేవాసీత్పృథివీ
 యత్రనిర్మితా । తతస్సమభవద్భ్రష్టస్వయమ్భూర్దై వత్తైస్సుహ ॥ ౩ ॥ సవరా

స్పంజక్షే మరీచేః కాశ్యపస్సుతః॥౫॥ వివస్వాన్కాశ్యపాజ్జక్షేమనురైవస్వతఃస్పృతః॥
 సతు ప్రజాపతిః పూర్వ మిత్యైకుస్తు మనోస్సుతః॥ ౬ ॥ యస్యేయం ప్రథమం దత్తా
 సమృద్ధా మనునా మహీ । త మిత్యైకు మయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకమ్॥
 ఇత్యైకోస్తు సుత శ్రీమాన్సుక్తిరేవేతి విశ్రుతః । కుక్షే రథాత్తజోవీరోవికుక్షీరుద
 పద్యత ॥ ౭ ॥ వికుక్షేస్తు మహాతేజా బాణః పుత్రః ప్రతాపవా । బాణస్య తు
 మహాబాహు రసరణ్యో మహాయశాః ॥ ౮ ॥ నానావృష్టి ర్భభూవాప్తి స్సదుర్భిక్షం
 సతాం వరే । అనరణ్యే మహారాజే తస్మిన్ నాపి కశ్యప ॥ ౧౦ ॥ అనరణ్య స్తహ
 బాహుః పృథూ రాజా బభూవహ । తస్మాత్పృథోర్నహారాజ త్రిశక్కురుదపద్యత॥
 స సత్యవచనా ద్వీర సుకరీరోదివం గతః । త్రిశక్రభవ త్సానుర్ద్దుష్టుమారో మహ
 యశాః ॥ ౧౨ ॥ దుష్టుమారా స్తహతేజా యువనాశ్వో వ్యజాయత । యువనాశ్వసుత
 శ్రీమాన్ నాథాతా సమపద్యత ॥ ౧౩ ॥ మాథాతుస్తు మహాతేజా స్సునన్ధి రుదవ
 ద్యత । సునన్ధేపి పుత్రై ద్వా ధువసన్ధిః ప్రసేవత ॥ ౧౪ ॥ యశస్వీ ధువసన్ధేస్తు
 భరతో రిపుసూదనః । భరితాత్తు మహాబాహు రిసిలోనామ జాయత ॥ ౧౫ ॥ య
 సైవేతే ప్రతిరాజాన ఉదపద్య స్తశశ్రవః । హైహయా స్థాలజ్ఞాశ్చ శూరాశ్చ శశి
 బిందవః ॥ ౧౬ ॥ తాంస్తు సర్వాస్సృతిపూర్వాయ యుద్ధే రాజా ప్రవాసితః । సచ శైల
 వరే రిమ్యే బభూవాభిరతో మునిః ॥ ౧౭ ॥ ద్వేచాస్య భాగ్యే గర్భిణ్యో బభూవతు
 రితి శ్రుతిః । ఏకా గర్భవినాశాయ సపక్ష్యై సగరం దదౌ ॥ ౧౮ ॥ తత్రచై కా మహ
 భాగా భాగవం దేవవర్చసమ్ । వనన్తే పద్మపత్రాక్షీ కాజ్ఞస్తీ సుత ముత్తమమ్ ॥ ౧౯ ॥
 భార్యవశ్యవసనో నామ హిమవన్త ముపాశ్రితః । త మృషిం సముపాగమ్య కానీదీర్ఘ
 భ్యవాదయత్ ॥ ౨౦ ॥ సతా మభ్యవద ద్విప్రో వరేపుం పుత్రజన్మని । పుత్రస్తే
 భవితా దేవి మహాత్మా లోకవిశ్రుతః ॥ ౨౧ ॥ ధార్మికశ్చ మశీలశ్చ వంశకర్తా రిసూదనః ।
 కృత్యా ప్రదక్షిణం హృష్టా మునిం త మనుమాన్యచ ॥ ౨౨ ॥ పద్మపత్రసమానాత్మం
 పద్మగర్భసమప్రథమ్ । తత స్సా గృహ మాగమ్య దేవి పుత్రం వ్యజాయత ॥ ౨౩ ॥
 సపత్న్యాతు గర స్తస్యై దశో గర్భజహంసయాగరేణ సహ తేనై వజాత స్స సగ
 రోభవత్ ॥ ౨౪ ॥ స రాజా సగరో నామ య స్సముద్రమభావయత్ । ఇష్ట్యా పర్య
 ణి వేకేన త్రాసయన్త మిమాం ప్రజాః ॥ ౨౫ ॥ అసమక్షస్తు పుత్రోభూత్సగరస్యేతి స
 శ్శ్మరితమ్ । జివన్మేవ స పిత్రాతు నిరస్తం పాపకర్తకృత్ ॥ ౨౬ ॥ అంశుమానితి పుత్రో
 భూ దసమక్షస్య ఏర్ష్యవా । దిలీపోశుమతః పుత్రో దిలీపస్య భగీరథః ॥ ౨౭ ॥ భగీ
 రథాత్కృత్ స్థస్తు కాకుత్స్థాయేన విశ్రుతః । కకుత్స్థస్య తు పుత్రోభూ ద్రఘు
 శోమశ్చ గాంగవా ॥ ౨౮ ॥ రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృథః పురుషాదకః । కల్దాప

పాద శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకాదశోత్తరశతతమస్కం.

పాద స్సదాన ఇత్యేవం ప్రథితో భవి ॥ ౨౯ ॥ కల్పామపాదపుత్రో భూ చ్చక్రణ స్త్రితి
విశ్రుతః । యస్తు తద్విద్య మాసాద్య సహ సైన్యో వ్యసీనశత్ ॥ ౩౦ ॥ శక్రణస్యతు
పుత్రో ౭ భూ చ్చార్ శ్రీమా న్సుదర్శనః । సుదర్శనస్యాగ్నివర్ణ అగ్నివర్ణస్య శీఘ్ర
గః ॥ ౩౧ ॥ శీఘ్రగస్య మరుగి పుత్రో మోగి పుత్రగి ప్రశుశ్రుకః । ప్రశుశ్రుకస్య
పుత్రో ౭ భూ దమ్భరీషో మహాద్యుతిః ॥ ౩౨ ॥ అమ్భరీషస్య పుత్రో ౭ భూ స్సహుష
స్సత్యవిక్రమః । సహుషస్య చ నాభాగి పుత్రగి పరమధార్మికః ॥ ౩౩ ॥ అజశ్చ సు
వ్రత శ్చైవ నాభాగస్య సుతాపుభా । అజస్యైవ చ ధర్మాత్మా రాజా దశరథ స్సుతః ॥
తస్య జ్యేష్ఠో ౭ సి దాయాదో రామ ఇత్యభివిశ్రుతః । తస్య హాణ స్వకం రాజ్య మవే
క్షుస్వ జనం నృప ॥ ౩౪ ॥ ఇత్వా కూణాం హి సర్వేషాం రాజా భవతి పూర్వజః । పూ
ర్వజేనావరగి పుత్రో జ్యేష్ఠో రాజ్యే ౭ భిషిచ్య తే ॥ ౩౫ ॥ స రాఘవాణాం కులధర్మ
మాత్మన స్సనాతనం నాద్య విహాతు మర్హసి । ప్రభూతరత్నా మనుశాధి మేదిసిం
ప్రభూతరాష్ట్రాం పితృన స్సహాయశః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే దశోత్తర
శతతమస్కం.

వసిష్ఠస్తు తదా రామ ముక్త్యా రాజపురోహితః । అబ్రవీ ధర్మసంయు క్తో పున
రేవాపరం వచః ॥ ౧ ॥ పురుషస్వేహ జాతస్య భవన్తి గురవ స్త్రీయః । ఆచార్య
శ్చైవ కాకుత్స్థ పితా మాతా చ రాఘవ ॥ ౨ ॥ పితా హ్యేనం జనయతి పురుషం
పురుషర్షభ । ప్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్య స్తస్మాత్సగురు రుచ్యతే ॥ ౩ ॥ సో ౭ హం తే
పితౄ రాచార్య స్తవ చైవ పర స్తవ । మమ త్వం వచనం కుర్వ న్నాతివక్త్రే సుతాం
గతిమ్ ॥ ౪ ॥ ఇమా హి తే పరిషద శ్రేణియశ్చ ద్విజా స్తథా । ఏషు తాత చర స్థం
నాతివక్త్రే సుతాం గతిమ్ ॥ ౫ ॥ వృద్ధాయా ధర్మశీలాయా మాతు ర్నాష్ట్రస్య వర్తి
తుమ్ । అస్యాస్తు వచనం కుర్వ న్నాతివక్త్రే సుతాం గతిమ్ ॥ ౬ ॥ భరతస్య వచగి కుర్వ
న్యాచమానస్య రాఘవ । ఆత్మానం నాతివక్త్రే స్త్వం సత్యధర్మపరాక్రమ ॥ ౭ ॥ ఏవం
మధుర ము క్తస్సక గురుణా రాఘవ స్వయమ్ । ప్రత్యువాచ సమాసీనం వసిష్ఠం
పురుషర్షభః ॥ ౮ ॥ యన్మాతా పితరా వృత్తం తనయే కురుత స్సదా । న సుప్రతికరం
తత్తు మాత్రా పిత్రా చ యత్కృతమ్ ॥ ౯ ॥ యథా శ క్తిప్రదానేన స్నాపనో చ్ఛాదనే
సచ । నిత్యంచ ప్రియవాదేన తథా సంవర్ధనేన చ ॥ ౧౦ ॥ సహి రాజా జనయితా
పితా దశరథో మమ । ఆజ్ఞాతం యన్మయా తస్య న తన్తి ధ్యా భవిష్యతి ॥ ౧౧ ॥ ఏవ
ము క్తస్తు రామేణ భరతగి ప్రత్యన స్తరమ్ । ఉవాచ పరమో దార స్సూతం పరమదు
ర్జనాః ॥ ౧౨ ॥ ఇహ మే స్థండిలే శీఘ్రం కుశానా స్తర సారథే । ఆర్యం ప్రత్యుపవే

౧౫౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండ ద్వాదశో త్తరశతమస్కంధః.

మస్సంగతా వచః || ౪ || కులే జాత మహాప్రాజ్ఞ మహాపుత్ర మహాయశః | గ్రాహ్యం
 రామస్య వాక్యం తే పితరం యద్యమేక్షసే || ౫ || సదాఽన్యథా మిమం రామం వయ
 మిచ్ఛామహే పితుః|అన్యథాత్వచ్చై కేయ్య స్వస్థం దశరథో గతః || ౬ || ఏతా
 వదుక్త్వా వచనం గన్ధర్వా స్స మహర్షయః|రాజర్షయశ్చైవ తథా సర్వే స్వాం స్వాం
 గతిం గతాః || ౭ || ప్లవీత సేన వాక్యేన శుభేన శుభదర్శనః|రామ స్సంహృష్టవదన
 స్తా స్మషీ నభ్యపూజయత్ || ౮ || త్ర సగాత్రస్తు భరత స్స వాచా శుజ్ఞమానయా|
 కృతాజ్ఞలి రిదం వాక్యం రాఘవం పునరబ్రవీత్ || ౯ || రాజధర్మ మనుప్రేక్ష్య కుల
 భర్తాసున ప్రతిమ్ | కర్తు మ్హస్మి కాకుత్స్థ మమ మాతుశ్చ యాచనామ్ || ౧౦ || రక్షితుం
 సుమహాద్రాజ్య మహ మేకస్తు నోత్యహే | పౌరజానపదాంశ్చాపి రక్తా నక్షయితుం
 తథా || ౧౧ || జ్ఞాతయశ్చహి యోధాశ్చ మిత్రాణి సుహృదశ్చనః | త్వమేవ ప్రతి
 కాక్ష్య నే పన్ద్యమివ కన్దకాః || ౧౨ || ఇదం రాజ్యం మహాప్రాజ్ఞ స్థావయ ప్రతిపద్య
 హి | శక్తిమానసి కాకుత్స్థ లోకస్య పరిపాలనే || ౧౩ || ఇత్త్యక్త్వా స్వపత ద్భాగితుః
 పాదయో ర్భరత స్తదా | భృశం సమ్సృగ్ధయామాస రామమేవ ప్రియంవదః || ౧౪ ||
 త మశ్నే భరతం కృత్యా రామో వచన మబ్రవీత్ | శ్యామం నశినపత్రాక్షం మత్త
 హంసస్వరం స్వయమ్ || ౧౫ || అగతా త్వమియం బుద్ధి స్సృజా వై నయికించ యా|
 భృశ ముత్సహసే తాత రక్షితుం పృథివీ మపి || ౧౬ || అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ
 బుద్ధిమద్భిశ్చ మప్రిభిః | సర్వకార్యాణి సమ్మన్త్య సుమహా స్త్యపి కారయ || ౧౭ ||
 లక్ష్మీశ్చద్వైదిదేయాద్వా హిమవాన్వా హిమం త్యజేత్ | అత్రియాత్సాగరో వేలాం
 న ప్రతిజ్ఞా మహం పితుః || ౧౮ || కామాద్వా తాత లోభాద్వా మాత్రా తుభ్య మిదం
 కృతమ్ | సతన్దనసి క ర్తవ్యం వ ర్తితవ్యంచ మాతృవత్ || ౧౯ || ఏవం బ్రువాణం
 భరతః కాసల్యాసుత మబ్రవీత్ | తేజసాఽఽదిత్యసక్ష్మాశం ప్రతిపచ్చన్ద్రదర్శనమ్ ||
 అధిరోహాఽర్క్య పాదాభ్యాం పాదుకే హేమభూషితే|ఏవ తేహి సర్వలోకస్యయోగజ్ఞేయం
 విధాన్యతః || ౨౦ || సోధిహ్య నరవ్యాఘ్రుః పాదుకే హ్యవరుహ్యచ | ప్రాయచ్ఛ
 త్సుమహాతేజా భరతాయ మహాత్మనే || ౨౧ || స పాదుకే సమ్ప్రీణమ్య రామం వచన
 మబ్రవీత్ | చతుర్దశహి వర్షాణి జటాచీరధరో హ్యహమ్ || ౨౨ || ఫలమూలాశనూ
 వీర భవేయం రఘునన్దన | తవాగమనమాకాజ్ఞ స్వనన్దే సగరా ద్భహిః || ౨౩ ||
 తవ పాదుకయో ర్మన్యస్తరాభ్యతస్త్రిగి పరన్తవ | చతుర్దశహి సంపూర్ణే వర్షే ఽహని
 రఘూర్తమ || ౨౪ || సద్రక్ష్యామి యది త్వంతు ప్రవేక్ష్యామి చుతాశనమ్ | శభే
 తిచ సత్తిజాయ తం పరిష్పజ్య సాదరమ్ || ౨౫ || శక్రస్నుంచ పరిష్పజ్య భరతం చేద

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ౨౬

సీతయా వై వశపోఽసి రఘునందనః | ఇత్యుక్తాఽన్త్రపరీతాఙ్గో భారతరం విసన్దహః ||
 స పాదుకే తే భరితః ప్రతాపవాన్స్వలజ్జ్వలతే సమ్మరిపూజ్య ధర్మవీత్ | ప్రదక్షిణం
 వై వచకార రాఘవం చకార తే చోత్తమనాగమూర్ధని || ౨౯ || అథానుపూర్వాన్యత్ప్రీతి
 నద్వ్యతం జనం గురూంశ్చ మన్త్రి ప్రకృతీ స్తథాఽనుక్తా | వ్యస్వయ ద్రాఘవంశ
 వర్ధనః సిర స్స్వధర్మే హిమవానివాచలః || ౩౦ || తింమాతర్ బాష్పగృహీతకణ్ఠ్యో
 దుగీభేన నామ న్యాయశుం హి శేకుః సత్వేవ మాతృ రభివ్యాసర్వా రుద స్కుటీం
 స్వాం ప్రవివేశ రామః || ౩౧ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః.

తత స్థిరసి కృత్యాతు పాదుకే భరత స్తదా | ఆనందోహ రథం హృష్ట కృత్తు
 ఘ్నేన సమన్వితః || ౧ || వసిష్ఠో వామదేవశ్చ బాబాల్కిన్ గృథస్రతః | అగ్రతః ప్రయ
 యు స్సర్వే హన్త్రిణో మన్త్రపూజితాః || ౨ || మన్దాహిం నదీ రమ్యాం ప్రాజ్ఞా
 స్తేయయు స్తదా | ప్రదక్షిణంచ కుర్వాణా శ్చిక్షుం మహాగిరిమ్ || ౩ || పశ్య
 థాతు సహస్రాణి రమ్యాణి వివిధానిచ | ప్రయయా తస్య పార్శ్వేన సమైస్య భరత
 స్తదా || ౪ || అదూరాచ్ఛిత్ర కూటస్య దద్యు భరిత స్తదా | ఆశ్రమం యత్ర స ముని
 ర్భరద్వాజః కృతాలయః || ౫ || సత మాశ్రమ మాసాగ్య భరద్వాజస్య బుద్ధిమాన్ |
 అవతీగ్య రథా త్పదౌ వవన్తే భరత స్తదా || ౬ || తతో హృష్టో భరద్వాజో భరితం
 వాక్య మబ్రవీత్ | అపి కృత్యం కృతం తాత రామేణ చ సమాగతమ్ || ౭ || ఏవ ముక్త
 స్సతు తతో భరద్వాజేన కీమతా | ప్రత్యువాచ భరద్వాజు భువో భార్యవత్సలః ||
 స యాచ్యమానో గురుణ మయాచ దృఢవిక్రమః | రాఘవగి పమప్రీతో వసిష్ఠం
 వాక్య మబ్రవీత్ || ౮ || పితుగి ప్రతిజ్ఞాం తామేవ పాలయిష్యామి తత్త్వతః | చతుర్ద
 శహి వహ్నిశ్చియా ప్రతిజ్ఞా పితుర్మమ || ౧౦ || ఏవముక్తో మహాప్రాజ్ఞో వసిష్ఠగి ప్రత్య
 వాచహ | వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం రాఘవం వచనం మత్ || ౧౧ || ఏతే ప్రయచ్ఛ
 సంహృష్టగి పాదుకే పే-మభూషితే | అయోధ్యాగూఢా మహాప్రాజ్ఞ యోగక్షేమకరే
 తవ || ౧౨ || ఏవముక్తో వసిష్ఠేన రాఘవగి ప్రాజ్ఞా ఫితి | పాదుకే హ్యగ్నిరుప్యైతే
 మమ రాజ్యాయ వై దదా || ౧౩ || నివృత్తోఽహ మనుజ్ఞాగో రామేణ సుమహాత్మనా
 అయోధ్యామేవ గచ్ఛామి గృహీత్వా పాదుకే శుభే || ౧౪ || ఏత చ్ఛృత్వా శుభం
 వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః భరద్వాజ శ్శుభతరం నూనిర్వాక్య మువాచ తమ్ || ౧౫ ||
 నై తచ్చిత్తం నరవ్యాఘ్రే శీలవృత్తవతాం నరః | యదాశ్యం త్వయి తిష్ఠేత్తు నిష్ఠే
 పృష్ఠమిలైదశమ్ || ౧౬ || అమృత స్సమహాబాహుగి వితా దశరథ స్తవ | యస్య
 త్వం మీదృశగి పుత్రో ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః || ౧౭ || త మృషింతు మహాత్మాన ముక్త
 శోకః || ౧౮ || తతః

అం శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే చతుర్దశో తరళతమస్సర్గః

ప్రదక్షిణం కృత్వా భరద్వాజుం పునఃపునః । భరతస్తు యయా శ్రీమా నయోధ్యాం
సహ మన్త్రిభిః ॥ ౧౯ ॥ యానై శ్చ శకపై శైవపహయై ర్నై శ్చ సా చమూఃపున
ర్నివృత్తా విస్తీర్ణా భరతస్యానుయాయినీ ॥ ౨౦ ॥ తత స్తే యమునాం దివ్యాం నదీం
తీర్త్వోర్ధ్వా మాలినీమ్ । దదృశు స్తాం పున స్సర్వే గజ్జాం శుభజలాం నదీమ్ ॥ ౨౧ ॥ తాం
రమ్యజలసంపూర్ణాం స స్తీర్య సహ బాన్ధవః । శృంగేబేరపురం రమ్యం ప్రవివేశ ససై
నికః ॥ ౨౨ ॥ శృంగేబేరపురా ద్భూయ స్త్వయోధ్యాం సందదర్శహా అయోధ్యాంచ
తతో దృష్ట్వా పిత్రా భాగ్యత్రాచ వర్జితామ్ ॥ ౨౩ ॥ భరతో దుఃఖిన స్తప్తస్సారథిం చేద
మబ్రవీత్ । సారథే వశ్య విధ్యస్తా సాఽయోధ్యా నప్రకాశతే ॥ ౨౪ ॥ నిరాకారా
నిరానన్దా దీనా ప్రతిహతస్వరా ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్రయోదశో తరళత
మస్సర్గః

స్నిగ్ధగమ్భీరఘోషేణ స్యన్దనేమోపయా స్పృభుః । అయోధ్యాం భరతః
క్షిప్రం ప్రవివేశ మహాయశాః ॥ ౧ ॥ బిడలోలూకచరితా మాలినసరవారణామ్ తిమి
రాభ్యావతాం కాళీమప్రకాశాం నిశామివ ॥ ౨ ॥ రాహుశతోః ప్రియాం పత్నీం
శ్రియా ప్రజ్వలిత ప్రభామ్ । గ్రహేణాభ్యున్మితేనై కాం రోహిణీమివ వీక్షితామ్ ॥ ౩ ॥
అల్పోష్ణక్షుభసలిలాం ఘ్నోత్త పవిహజ్జమామ్ । లీనమీనరుషగ్రాహం కృశాం గిరి
నదీమివ ॥ ౪ ॥ విధూమామివ హేమాభా మధ్వరాగ్నే స్సమున్మితామ్ । హవిరభ్యు
క్షితాం పశ్చాచ్ఛిఖాం విప్రలయం గతామ్ ॥ ౫ ॥ విధ్వస్తవచాం రుగ్ధగజవాజిరథ
ధ్వజామ్ । హతప్రవీరా మాపన్నాం చమూమివ మహాహవే ॥ ౬ ॥ సఫేనా సస్వ
నా భూత్వా సాగరస్య సమున్మితామ్ । ప్రశాన్త మారుతోద్ధూతాం జలోర్మిమివ నిస్వ
నామ్ ॥ ౭ ॥ త్యక్తాం యజ్ఞాయుధై స్సర్వై రభిరూపై శ్చ యాజకైః । సుత్యాకాలే
వినిర్వృత్తే వేదిం గతరవామివ ॥ ౮ ॥ గోష్ఠమధ్యే స్థితా మారా మచర స్తీం నవం
తృణమ్ । గోవుషేణ పరిత్యక్తాం గవాం పక్షిమిపూత్సుకామ్ ॥ ౯ ॥ ప్రభాకరా
ద్యై సుస్నిగ్ధైః ప్రజ్వలిద్భిరిపూ త్తమైః । వియుక్తాం మణిభిద్భాత్యై ర్నివాం ముక్తా
వళిమివ ॥ ౧౦ ॥ సహసా చలితాం స్థానాన్తహీం పుణ్యక్షయా న్గతామ్ । సంహృత
ద్యుతివిస్తారాం తారామివ దివశ్శ్చుతామ్ ॥ ౧౧ ॥ పుష్పనధాం వసన్తాన్తే మన్త
భిమరనాదితామ్ । ద్రుతదావాగ్నివిప్లుప్తాం క్లాన్తాం వనలతామివ ॥ ౧౨ ॥
సముద్ధనిగమాం స్తభాం సంక్షిప్తవిపణాపణామ్ ప్రచ్ఛన్న శశినక్షత్రాం ద్యామివామ్బు
ధరై ర్వృతామ్ ॥ ౧౩ ॥ క్షీణసామో త్తమై ర్భిన్నై శ్చ రూపై రభినంవుతామ్ । హ
తశోణామివాఽకాశే పానమూమి మసంస్పృతామ్ ॥ ౧౪ ॥ వృక్షభూమితలం నిమ్నం

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే పంచదశోత్తరశతతమస్కంః ౨౯

విపులాం వితతాం వై వ యు క్తపాశాం తరస్వినామ్ । భూమా బాణై ర్వినిష్క్రంతాం
పతితాం జ్యోమి వాయుధాత్ ॥ ౧౬ ॥ సహసా యుద్ధశౌండేన హయారోహేణ వా
హితామ్ । నిక్షిప్తభాణ్ణా ముత్సృప్తాం కిశోరీ మివ దుర్బలామ్ ॥ ౧౭ ॥ శుష్కతోయాం
మహామత్తై స్త్రీం కూమైశ్చ బహుభి ర్వృతామ్ । ప్రభిన్నతలవిస్తీర్ణాం వాపీమివ
హృతోత్పలామ్ ॥ ౧౮ ॥ పురుషస్యాప్రహృష్టస్య ప్రతిషిద్ధానులేపనామ్ । సన్తప్తా
మివ శోకేన గాత్రయస్తి మభూషణామ్ ॥ ౧౯ ॥ ప్రాప్తుషి ప్రవిగాఢాయాం ప్రవిష్ట
స్యాభిమణ్డలమ్ । ప్రచ్ఛన్నాం నీలజమ్బూతై ర్భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥ ౨౦ ॥ భర
తస్తు రథస్థస్సౌ శ్రీమా న్దశరధాత్మజః । వాహయంతం రథశ్రేష్ఠసారథిం వాక్య
ఘబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ కిం నుఖి ల్వద్య గమ్భీరో మూర్ఖితో ననిశమ్యతే । యథాపుర
మయోధ్యాయాం గీతవాదిత్రనిస్వసః ॥ ౨౨ ॥ వారూచీమదగన్ధశ్చ మాల్యగన్ధశ్చ
మూర్ఛితః । ధూపితాగరుగన్ధశ్చ సప్రవాతి సమన్తతః ॥ ౨౩ ॥ యానప్రచుఘోషశ్చ
స్నిగ్ధశ్చ హయనిస్వసః । స్రమత్తగజనాదశ్చ మహంశ్చ రథనిస్వసః ॥ ౨౪ ॥ నేదానీం
శూరియతే పుర్యామన్యాం రామే వివాసితే । చందనాగరుగంధాంశ్చ మహాహ్లాశ్చ నవసృ
జః ॥ ౨౫ ॥ గతే హి రామే తరుణా స్సంతప్తా నౌపభుజ్జతే । బహిర్యాత్రాం నగచ్ఛ
న్తి చిత్రమాల్యధరా సరాః ॥ ౨౬ ॥ నౌత్సవా స్సమ్మనన్తస్తే రామశోకాద్ధితే పురే ।
సహ నూసం మమ భ్రాత్రా పురస్యాస్య ద్యుతిగితా ॥ ౨౭ ॥ సహి రాజత్యయోధ్యే
యం సాసారే వార్జునీ తుపా । కదాను ఖిలు మే భ్రాతా మహూత్సవస్థవాలగళః ॥
జనయిష్యే త్వయోధ్యాయాం హర్షం గీష్మణి వామ్బుజః । తదగై శ్చిహ్వేషేషైశ్చ
సరై రున్నతగామిభిః ॥ ౨౮ ॥ సమ్మతద్భి రయోధ్యాయాం నాభిభాన్తి మహాపథాః ।
ఏవం బహువిధం జల్ప నివేశ వసతిం పితుః ॥ ౩౦ ॥ తేన హీనాం స రేన్ద్రీణా సింహ
హీనాం గుహామివ ॥ తదా తదన్తః పుర ముచ్చితప్రథం సురై రిప్సౌత్సృప్త మభాస్క
రం దినమ్ । నిరీక్ష్య సర్వం తు వివిక్త మాత్మవాన్ముమోచ బాష్పం భరత స్సృమసి
ఖతః ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే చతుర్దశోత్తరశతతమస్కంః

తతో నిక్షిప్య మాతృ సు అయోధ్యాయాం దృఢవ్రతః । భరత శ్శౌకసన్తపో
గురూ నిద మధాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ సన్నిగ్రామం గమిష్యామి సర్వా నామ స్త్రీయేంద్ర్య
వః । తత్ర దుఃఖ మిదం సర్వం సహిష్యే రాఘవం వినా ॥ ౨ ॥ గతశ్చ హి దివం రాజా
వనస్థశ్చ గురుర్ముమ । రామం ప్రతీక్షే రాజ్యాయ సహి రాజా మహాయశాః ॥ ౩ ॥ ఏత
చ్ఛృణోత్యశుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః । అబ్రువన్తన్ద్రిణా స్సర్వే వసిష్ఠశ్చ
పురోహితః ॥ ౪ ॥ మధృశం క్షాఘనీయంచ యదుక్తం భరత త్వయావచనం భ్రాతృ
పాతృల్నా దనురూపం తవైవ తత్ ॥ ౫ ॥ నిత్యం తే బంధుబంధస్య తిష్ఠతో భ్రాతృ

౧౯౦ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే పంచదశో త్తరతరతమస్కంధః.

సామృదే | అర్యం మార్గం ప్రవన్నస్య నాను మస్యేత కశిపుమాన్ || ౬ || మన్త్రిణాం
 వచసం శ్రుత్వా యథాభిలషితం ప్రియమ్ | అబ్రవి త్సారథిం వాక్యం రథో మే యుజ్య
 తామితి || ౭ || ప్రహృష్టవదన స్సర్వా మాతృత్వా స్సమభివాద్య సః | ఆరుహోహ రథం
 శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నేన సమన్వితః || ౮ || ఆరుహ్యచ రథం శీఘ్రం శత్రుస్సుభరతా
 చుభా | యయతుగి వరమప్రీతౌ పుతౌ మన్త్రిపురోహితైః || ౯ || అగ్రతో గురవ
 స్తత్ర వసిష్ఠప్రముఖా ద్విజాః | ప్రయయుగి ప్రాజ్ఞుఖా సుర్యే నద్విగ్రామో యతో ౭
 భవత్ || ౧౦ || బలంచ తదనాహూతం గజాశ్వరథసమ్మలమ్ | ప్రయయా భరతే
 యాతే సర్వేచ పురవాసినః || ౧౧ || రథస్థ ససహి ధర్మాత్మా భరతో భార్యవత్సలః |
 నద్విగ్రామం యయా తూర్ణం శిర స్సౌధాయ పాదుకే || ౧౨ || తతస్తు భరతగి షీప్రం
 నద్విగ్రామం ప్రవిశ్య సః | అవతీర్య రథా తూర్ణం గురూ నిద మువాచహ || ౧౩ ||
 ఏత ద్రాజ్యం మమ భార్యత్రా దత్తం సంన్యాసవత్సవ్యయమ్ | యోగక్షేమవహే చేమే
 పాదుకే హేమభూషితే || ౧౪ || భరత శ్శిరసా కృత్వా సంన్యాసం పాదుకే తతః |
 అబ్రవి ద్దుఃఖసన్తప్త స్సర్వం ప్రకృతిమద్బలమ్ || ౧౫ || ఛత్రం ధారయత షీప్ర
 మార్యపాదావిహామతో | ఆభ్యాం రాజ్యే స్థితో ధర్మో పాదుకాభ్యాం గురోర్మమ ||
 భార్యత్రాహి మయి సంన్యాసో నిషీప్త ససహృదా దయమ్ | త మిమం పాలయిష్యామి
 రాఘవాగమనం ప్రతి || ౧౬ || షీప్రం సంయోజయిత్వా తు రాఘవస్య పున స్సవ్యయమ్ |
 చరణౌ తౌ తు రామస్య ద్రక్ష్యామి సహపాదుకౌ || ౧౭ || తతో నిషీప్తభారో ౭
 హం రాఘవేణ సమాగతః | నివేద్య గురవే రాజ్యం భజిష్యే గురువృత్తితామ్ || ౧౮ ||
 రాఘవాయచ సంన్యాసం దత్తేష్మే వరపాదుకే | రాజ్యం చేద మయోధ్యాంచ ధూత
 పాహో భవామిచ || ౧౯ || అభిషిక్తేతు కాకుత్స్థే ప్రహృష్టముదితే జనే | వీరి
 ర్మయశశ్చైచన భవే ద్రాజ్య చ్చతుర్గుణమ్ || ౨౦ || ఏవంతు విలప స్తీనౌ భరత
 స్సమహాయశాః | నద్విగ్రామే ౭ కరో ద్రాజ్యం దుఃఖితో మన్త్రిభి స్సహ || ౨౧ || స
 వల్కలజటాధారీ మునివేషధరగి ప్రభుః | నద్విగ్రామే ౭ నస ద్వీర స్ససైన్యా భరత
 స్తదా || ౨౨ || రామాగమన మాకాంక్ష స్ఫురతో భార్యవత్సలః | భార్యతు ర్వచన
 కారీచ ప్రతిజ్ఞాపారగ స్తథా || ౨౩ || పాదుకే త్వభిషి చ్చాథ నద్విగ్రామే ౭ నస త్రదా
 భరత శ్శాసనం సర్వం పాదుకాభ్యాం స్యవేదయత్ || ౨౪ || తతస్తు భరత శ్రీమా
 నభిషి చ్చా ౭ ర్యపాదుకే | తదగ్నిన స్తదా రాజ్యం కారయామాస సర్వదా || ౨౫ || తదా
 హి య త్కార్య ముపైతి కించి దుపాయనం చోపహృతం మహర్షమ్ | స పాదుకా
 యథావత్ || ౨౬ || ఇతి శ్రీమదయో

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే షోడశోస్తరశతతమస్సర్గః. ౨౯౧

ప్రతిప్రయాతే భరతే వస రామ స్తపోవసే । లక్ష్మయామాస సోద్యోగ మథా
 త్సుక్యం తపస్విసామ్ ॥ ౧ ॥ యే తత్ర చిత్రకూటస్య పురస్తా త్తాపసాశ్శిమే । రామ
 మాశ్శిత్య నిరతాస్తా సలక్ష్మయ దుత్సుకాః ॥ ౨ ॥ నయన్తై ర్భృగీకుటీభి శ్చ రామం
 నిర్దిశ్య శక్తితాః । అన్యోన్య ముపజల్పన్త శ్శనై శ్చక్ర ర్మిధగి కథాః ॥ ౩ ॥ తేషా
 మాత్సుక్య మాలక్ష్మ్య రామ స్తాన్విత్క నిశక్తితః । కృతాజ్ఞలి రువా చేద మృషిం కుల
 పతిం తతః ॥ ౪ ॥ నకచ్చి ద్భగవన్కించి త్పుర్వన్త త్తమిదం మయి । దృశ్యతే వికృ
 తం యేన విక్రియ నై తపస్వినః ॥ ౫ ॥ ప్రమాదాచ్చ రితం కచ్చి త్కించిన్నావరజస్య
 మే । లక్ష్మణ స్యన్విభి ర్దృష్టం నానురూపమినాత్మసః ॥ ౬ ॥ కచ్చి చ్చుశూరిష మాణా
 వ శ్చుశూరిషణవరా మయి । ప్రమదాభ్యచితాం వృత్తిం సీతా యుక్తం నవ ర్తతే ॥ ౭ ॥
 అధర్షి ర్జరయా వృద్ధ స్తపసావ జరాం గతః । వేషమాస ఇమౌవాచ రామంభూతదయా
 పరమ్ ॥ ౮ ॥ కుతగి కల్యాణసత్త్వాయాః కల్యాణాభిరతే స్తథా । చలసం తాత వై
 దేహ్య స్తపస్విషు విశేషతః ॥ ౯ ॥ త్వన్నిమి త్తమిదం తావ త్తాపసా స్ఫులి వ ర్తతే ।
 రిక్షోభ్య స్తేన సంవిక్సిం కథయన్తి మిధగి కథాః ॥ ౧౦ ॥ రావణావరజగి కచ్చి భ్రో
 నా మేహ రాక్షసః । ఉత్పాట్య తాపసా సుర్వా స్తపసాసనికేతనాః ॥ ౧౧ ॥ ధృష్టశ్చ
 జితకాశీవ నృశంసః పురుషాదకః । అవలిప్తశ్చ పావశ్చ త్వాం వ తాత సమృవ్యతే ॥
 త్వం యదా ప్రభృతి హ్యస్తిన్నాశ్శిమే తాత వ ర్తసే । తదా ప్రభృతి ర్హంసివిప్ర
 కుర్వన్తి తాపసాః ॥ ౧౨ ॥ దర్శయన్తి హి బీభత్సైః కూర్వై ర్భీషణైః రహినానా
 రూపై ర్విరూపైశ్చ రూపై ర్వికృతదర్శనైః ॥ ౧౩ ॥ అప్రశస్తై రశుచిభి సుమ్మృ
 యాభ్యచ తాపసాః । ప్రతిష్ఠున్త్యపరా ధ్విప్ర మనారాధ్యః పురతః స్థితాః ॥ ౧౪ ॥
 తేషుతే ష్వాశ్శిమస్థానే ప్వబుధ మవలీయచ । రమన్తే తాపసాం స్తత్ర నాశ
 యన్మోఽల్పచేతసః ॥ ౧౫ ॥ అపఠిపన్తి సుగ్భాష్టా నగ్నీ నిశ్చన్తి వారిణా ।
 శకలాంశ్చ ప్రమృద్నన్తి హవనే సముపకీతే ॥ ౧౬ ॥ వై ర్భూతాభి రామృష్టా
 నాశ్రమా స్పృజహంససః । గమనా యాస్య దేశస్య చోదయన్త్యృషయోఽద్య
 మామ్ ॥ ౧౭ ॥ త త్పురా రామ శారీరా ముపహింసాం తపస్విషురద్యయన్తిహి దుష్టా
 స్తే త్యక్త్యామ ఇమ మాశ్రమమ్ ॥ ౧౮ ॥ బహుమూలఫలం చిత్ర మతిదూరా దితో
 వసమ్ । పురాణాశ్రమ మే వాహం శ్రయిష్యే సగణిః పునః ॥ ౧౯ ॥ ఖర స్త్యయ్యపి
 చాయుక్తం పురా తాత ప్రవ ర్తతే । సహస్థాభిరితో గచ్చ యది బుద్ధిగి ప్రవ ర్తతే ॥
 సకశత్రస్య సన్దేహా నిర్వం యత్తస్య రాఘవ । సమర్థస్యాపి హి సతో వాసా
 దుగిభి మిహోఽద్యతే ॥ ౨౦ ॥ ఇత్సుక్తవన్తం రామ స్తం రాజపుత్ర స్తపస్వినమ్
 సకశా ణో త్ర ర్వాక్యై రవబద్ధం సముత్సుకమ్ ॥ ౨౧ ॥ అభినన్ద్య సమాపుచ్ఛ్య

౨౯౨ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే సప్తదశోత్తరశతతమస్కంధః.

సమాధాయచ రాఘవమ్ । నజగాఘాశ్రమం త్యక్త్వా కులైః కులపతి స్సహ॥౨౮॥
 రామ స్సంసాధ్య త్వోపిగణ మనుగమనా ద్దేశా తస్మాత్కులపతి మభివాద్యఋషిమ్ ।
 సమ్యక్ప్రీతైః సై రనుమత ఉపదిష్టార్థః పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయ ముపసంపేదే ॥
 ఆశ్రమం త్వోపివిరహితం ప్రభుకిక్షణమపి నవిజహౌ స రాఘవః । రాఘవంహి సతత
 మనుగతా స్తాపసా శ్చార్షచరితధృతగుణాః ॥ ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షోడ
 శోత్తరశతతమస్కంధః.

రాఘవ స్త్యధ యాతేషు తపస్విషు విచిన్తయ ॥ సతత్రాలోచయ ద్వాసం
 కారణైర్భవభిన్తదా ॥ ౧ ॥ ఇహ మే భరతో దృష్టో మాతరశ్చ సనాగరాః । సాచ
 మే స్మృతి రవేతి తాన్నిత్య మనుశోచతః ॥ ౨ ॥ స్కంధావారనివేశేన తేన తస్య మహా
 త్మనః । హయహ స్తికరీషైశ్చ ఉపమర్దకి కృతోభృశమ్ ॥ ౩ ॥ తస్మా దస్య త్ర గచ్ఛామ
 ఇతి సంచిన్త్య రాఘవః । ప్రాత్నిత్య త స వై దేహ్య లక్ష్మణేఽప సంగతః ॥ ౪ ॥ సోఽత్రే
 రాశ్రమ మాసాద్య తం వవన్దే మహాయశాః । తం చాపి భగవా నత్రిః పుత్రవత్పితృ
 పద్యత ॥ ౫ ॥ స్వయ మాతిధ్య మాదిశ్య సర్వ మస్య సుసత్కృతమ్ । సామిన్రించ మహా
 భాగాం సీతాంచ సమసాన్త్యయత్ ॥ ౬ ॥ పత్నీంచ సమనుప్రాప్తాం పృథ్వా మా
 మన్త్ర్య సత్కృతామ్ । సాన్త్యయామాస ధర్మజ్ఞ సర్వభూతహితే రతః ॥ ౭ ॥
 అనసూయాం మహాభాగాం తావసీం ధర్మచారిణీమ్ । ప్రతిగృహ్ణీష్వ వై దేహీ మబ్రవీ
 దృషిం త్రమః ॥ ౮ ॥ రామాయ చాచచక్షే తాం తావసీం ధర్మచారిణీమ్ । దశవర్షాణ్య
 నాపృష్టా దధ్ధే లోకే నిరన్తరమ్ ॥ ౯ ॥ యయా మూలఫలే సృష్టే జాహ్నువీచ ప్రవ
 ర్తితా । ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా నియమై శ్చాప్యలబ్ధౌతా ॥ ౧౦ ॥ దశవర్షసహస్రాణి
 యయా తప్తం మహా త్రవః । అనసూయా వ్రతైః సన్నితా ప్రత్యూహశ్చ నివర్తితాః ॥
 దేవకార్యనిమిత్తంచ యయా సన్త్యరమాణయా । దశరాత్రంకృతా రాత్రి స్సేయం
 మాతేవ తేజనఘ ॥ ౧౧ ॥ తామిమాం సర్వభూతానాం సమస్కార్యాం యశస్విసీమ్ ।
 అభిగచ్ఛతు వై దేహీ పృథ్వా మక్రోధనాం సదా ॥ ౧౨ ॥ అనసూయేతి యా లోకే
 కర్తృభిః ఖ్యాతి మాగతా । ఏవంబ్ర వాణం త మృషిం తథే త్యుక్త్వా సరాఘవః ॥ ౧౩ ॥
 సీతా మువాచ ధర్మజ్ఞా మిదం వచన ముత్తమమ్ । రాజపుత్రి శ్రుత మిదం మునే రస్య
 సమీరితమ్ ॥ ౧౪ ॥ శ్రేయోఽర్థమాత్మన శ్శీఘ్ర మభిగచ్ఛ తపస్విసీమ్ । తాం శీఘ్ర
 మభిగచ్ఛ త్వ మభిగమ్యాం తపస్విసీమ్ ॥ ౧౫ ॥ సీతా త్వేత ద్వచ శ్శృత్వా రాఘ
 వస్య హి తైషిణః । తా మత్రిపత్నీం ధర్మజ్ఞా మభివక్త్రామ మైథిలీ ॥ ౧౬ ॥ శిథిలాం
 వలితాం పృథ్వాం జరాపాణ్డురమూర్ధజామ్ । సతతం వేషమానాక్లీం ప్రవాతే కదళీ

శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే అష్టాదశోత్తరశతతమస్కం. ౨౯౩

దవ్యగ్రాస్యం నామ సముదాహరత్ ॥ ౧౯ ॥ అభివాద్యచ నై దేహీ తాపసీ తా
మనిద్దితామ్ । బద్ధాజ్ఞలిపుటా హృష్టా పర్యపుచ్చ దనామయమ్ ॥ ౨౦ ॥ తత స్సీతాం
మహాభాగాం దృష్ట్వా తాం ధర్మచారిణీమ్ । సా స్వయ స్త్యబ్రవీ ధృష్టా దిష్ట్యా ధర్మ
మవేక్షసే ॥ ౨౧ ॥ త్యక్త్వా జ్ఞాతిజనం సీతే మాన మృద్ధిచ భామిని అవరుద్ధం వసే రామం
దిష్ట్యా త్వ మనుగచ్ఛసి ॥ ౨౨ ॥ సగరస్థోవనస్థోవా పాపోవాయదివా శుభః । యాసాం
స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తాసాం లోకా మహూదయాః ॥ ౨౩ ॥ దుశ్శీలః కామవృ
త్తోవా ధనై ర్వా పరివర్జితః । స్త్రీణా మార్యస్వభావానాం పరమం దైవతం పతిః ॥
నాతో విశిష్టం పశ్యామి బాధనం విమృశ స్త్యహమ్ । సర్వత్ర యోగ్యం నై దేహీ
తపసి కృతమి వావ్యయమ్ ॥ ౨౪ ॥ సత్వేవ మవగచ్ఛన్తి గుణదోష మనత్ ప్రియః ।
కామవ క్తవ్యహృదయా భర్తృనాథాశ్చరన్తి యాః ॥ ౨౫ ॥ ప్రాప్నువ స్త్యయశః
శ్చైచువ ధర్మభింశంచ మైథిలి । అకార్యవశమాపన్నాః ప్రియో యాః ఖలు తద్వి
ధాః ॥ ౨౬ ॥ తద్విధాస్తు గుణై ర్యుక్తా దృష్టలోకపరావరాః । ప్రియ స్సృగ్గేచరి
ష్యన్తి యథా ధర్మకృత స్తథా ॥ ౨౭ ॥ తదేవ మేవం త్వ మనున్రతా సతీ పతిన్
తానాం సమయానున ర్తిసి । భవస్వ భర్తృ సుహధర్మచారిణీ యశశ్చ ధర్మంచ తత
స్సమాప్యసి ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే సప్తదశోత్తరశతతమస్కం.

సాత్వేవ ముక్తా నై దేహీ అనసూయాననసూయయా । ప్రతిభూభ్య వహో
మన్దం ప్రవక్తు ముపచక్రమే ॥ ౧ ॥ నై తదాశ్చర్య మార్యా యా యన్తాం త్వ మభి
భాషసే । విదితస్తు మమాప్యేత ద్యథా నార్యాః పతి గ్గురుః ॥ ౨ ॥ యద్యప్యేష భవే
ద్భర్తా మమార్యే వృత్తపర్జితః । అదైవధ ముపచ ర్తవ్య స్తథా ప్యేష మయా భవేత్ ॥
కింపున ర్యో గుణజ్ఞాఘ్న స్సానుక్రోశో జితేన్ద్రియః । స్థిరానురాగో ధర్మాత్మా మాతృ
వత్ప్రిత్వన త్ప్రియః ॥ ౩ ॥ యాం వృత్తిం వ ర్తతే రామసి కాసల్యాయాం మహాబలః ।
తామేవ స్మప నారీణా మన్యాసామపి వ ర్తతే ॥ ౪ ॥ సకృ ద్దృష్టా సప్తి స్త్రీషు సృషేణ
సృషవత్సలః । మాతృవ ద్వ ర్తతే వీరో మాన ముత్సృజ్య ధర్మవిత్ ॥ ౫ ॥ అగచ్ఛ
న్త్యాశ్చ విజనం నన మేవం భయావహమ్ । సమాహితం మే శ్వశ్వాచ హృదయే తథృ
తం మహత్ ॥ ౬ ॥ పాణిప్రదానకాలేచ యత్పురా త్వగ్ని సన్నిధౌ । అనుశిష్టా జన
న్యాః క్త్వాక్యం తదపి మే ధృతమ్ ॥ ౭ ॥ న వీకృతం తు తత్సర్వం వాక్తై స్తే ధర్మచా
రిణి । పతిశుశ్రూషణా న్నార్యా స్తపో నాస్య ద్విధీయతే ॥ ౮ ॥ సావిత్రి పతిశుశ్రూ
షాం కృత్వా స్వగ్గే మహీయతే । తథా వృత్తిశ్చ యాతా త్వం పతిశుశ్రూషయా
దివమ్ ॥ ౯ ॥ పరిష్ఠా సర్వనారీణా మేషాచ దివి దేవతా । రోహిణీ న వినా చన్ద్రం

౨౯౪ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే అష్టాదశో తరణతరమస్సర్గః.

వ్రతాః । దేవలోకే మహీయన్తే పుణ్యేన స్వేనకర్మణా ॥ ౧౨ ॥ తతో౭ నసూయా
సంహృష్టా శ్రుతో౭క్తం సీతయా వచః । శిరస్యాఘ్నీయ చోవాచ మైథిలీం హర్షయ
న్మృత ॥ ౧౩ ॥ నియమై ర్వివిధై రాప్తం తపోహి మహా దస్తి మే । తత్సంశ్రిత్య
బలం సీతే ఛన్దయే త్వాం శుచివ్రతే ॥ ౧౪ ॥ ఉపపన్నం మనోజ్ఞంచ వచనం తవ
మైథిలి । పీతా చాన్యుచితం కిం తే కరవాణి బ్రవీహి మే ॥ ౧౫ ॥ తస్యా స్తద్వచనం
శ్రుత్వా విస్మితా మన్వవిన్యయా । కృతమిత్యబ్రవీత్పీతా తపోబలసమన్వితామ్ ॥ ౧౬ ॥
సా త్వేన ముక్తా ధృజ్ఞా తయా శ్రీతతరా౭భవత్ । సఫలంచ ప్రహర్షం తేహ స్తసీతే
కరో మ్యహమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఇదం దివ్యం వరం మాల్యం వస్త్ర మాభరణానిచ । అగ్గరా
గంచ నై దేహి మహర్షం చానులేపనమ్ ॥ ౧౮ ॥ మయా దత్త మిదం సీతే తవ గా
త్రాణి శోభయేత్ । అనురూప మసంశ్లిష్టం నిత్యమేవ భవిష్యతి ॥ ౧౯ ॥ అగ్గరాగేణ
దివ్యేన లిప్తాగ్జనకాత్మజే । శోభయిష్యసి భర్తారం యథా శ్రీ ర్విష్ణు మవ్యయమ్ ॥
సా వస్త్ర మగ్గరాగంచ భూషణాని స్రజ స్తథా । మైథిలీ వ్రతిజగ్రహా శ్రీతిదాన మను
త్తమమ్ ॥ ౨౦ ॥ పృథిగృహ్యచ తత్పీతా పీతిదానం యశస్విని । శ్లిష్టాశ్చలిపుఃశతత్రా స
ముపా స్త తపోధరామ్ ॥ ౨౧ ॥ తథా సీతా ముపాసీనా మనసూయా దృఢవృతా ।
వచనం పృష్ఠమాదేభే కాంచి త్ప్రియకథామను ॥ ౨౨ ॥ స్వయం వరే కిల ప్రాప్తా త్వ
మనేన యశస్వినా । రాఘవే శేలి మే సీతే కథా శృతి ముపాగతా ॥ ౨౩ ॥ తాం కథాం
శ్రోతు మిచ్ఛామి విస్తరేణ చ మైథిలియథా౭నుభూతం కార్తేన్నైవ తన్నేత్యం వక్తు
మర్హసి ॥ ౨౪ ॥ ఏవముక్తాతు సా సీతా తాం తతో ధర్మచారిణీమ్ శూరీయతామితి చో
క్తాన్వైక్రథయామాస తాం కథామ్ ॥ ౨౫ ॥ మిథిలాధిపతి ర్విరోజనకోనామ ధర్మవిత్ ।
క్షుద్ర ధర్మహ్యభిరతో న్యాయత శ్శాస్తి మేదినీమ్ ॥ ౨౬ ॥ తస్య లాజలహ స్తస్య
కర్ణతః క్షేత్రమణ్డలమ్ । అహం కిలోత్థితా భిత్వా జగతిం స్పృవతే స్సుతా ॥ ౨౭ ॥ స మాం
దృష్ట్వా నరపతి ర్ముష్టివిక్షేపతత్పరః । పాంసుకుణ్డితసర్వాక్షిం జనకో విస్మితో౭భవత్ ॥
అనపత్యేనచ స్నేహో దక్కమారోప్యచ స్వయమ్ । మమేయం తనయేత్యుక్త్వా స్నే
హా మయి నిపాతితః ॥ ౩౦ ॥ అన్తరిక్షే చ వాగుక్తా౭వ్రతిమా౭మానుషీ కిల ఏవ
మేత స్సరపతే ధర్మేణ తనయా తవ ॥ ౩౧ ॥ తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్కా పితా మే మిథి
లాధిపః । అవాప్తో విపులా మృద్ధిం మా మవాప్య నరాధిపః ॥ ౩౨ ॥ దత్తా చా స్తీష్ఠ
వద్దేవై శ్రేష్ఠామై పుణ్యకర్మణా । తయా సమ్భావితా చాప్తి స్నిగ్ధయా మార్మసా
హృదాత్ ॥ ౩౩ ॥ పతిసంయోగసులభం వయో దృష్ట్వాతు మే పితా । చింతా మథ్య
గమద్దీనో విత్తనాశాది వాధనః ॥ ౩౪ ॥ సదృశా చాచపకృష్టా ఛ్చలోకే కన్యాపితా

కథాం దృష్ట్వా చాత్మని పార్థివః చిన్తాన్తనగతః పారం నానసా దాస్యమై యథా ॥ ౩౬ ॥
 అయోనిజాం హి మాం జ్ఞాత్వా నాధ్యగచ్ఛద్విచిన్తయ ॥ సదృశం చానురూపంచ
 మహిపాలః పతిం మమ ॥ ౩౭ ॥ తస్య బుద్ధిరియం జాతా చిన్తయానస్య సస్తరమ్
 స్వయంవరం తనూజాయాగి కరిష్యామితి ధీమతః ॥ ౩౮ ॥ మహాయజ్ఞే తదా తస్య
 వరుణేన మహాత్మనా ॥ దత్తం ధనుర్వరం ప్రీత్యా తూణీ చాక్షయసాయకా ॥ ౩౯ ॥
 అసంచాల్యం మనుష్యైశ్చ యత్నేనాపిచ గౌరవాత్ ॥ తన్నశక్తా సమయితం స్వప్న
 వ్యపి సరాధిపాః ॥ ౪౦ ॥ తద్ధనుః ప్రాప్య మేపిత్రా వ్యాపృతం సత్యవాదినా ॥ సమ
 వాయే నరేంద్రాణాం పూర్వమామస్త్ర్య పార్థివా ॥ ౪౧ ॥ ఇదంచ ధను రుద్యమ్య
 సజ్యం యగి కురుతే నరః ॥ తస్య మే దుహితా భార్యా భవిష్యతి ససంశయః ॥ ౪౨ ॥
 తచ్చ దృష్ట్వా ధను శ్శ్రేష్ఠం గౌరవా ద్ధిసన్నిభమ్ అభివాద్య పృథా జన్మ రశక్తా స్తస్య
 తోలనే ॥ ౪౩ ॥ సుదీర్ఘస్యతు కాలస్య రాఘవౌ ౭యం మహాద్యుతి విశ్వామిత్రేణ
 సహితో యజ్ఞం ద్రష్టుం సమాగతః ॥ ౪౪ ॥ లక్ష్మణేన సహ భౌత్రా రామ స్సత్య
 పరాక్రమః ॥ విశ్వామిత్రస్త్రుధర్మాత్మా మమ పిత్రా సుపూజితః ॥ ౪౫ ॥ ప్రోవాచ పితరం
 తత్ర భౌతకా రామలక్ష్మణౌ ॥ సుతే దశరథ స్యమా ధనుర్గర్భనకాక్షిణౌ ॥ ౪౬ ॥
 ధనుర్గర్భయ రామాయ రాజపుత్రాయ దై వికమ్ ఇత్యుక్త స్తేన విప్రేణ తద్ధను స్సము
 పానయత్ ॥ తద్ధనుర్గర్భయామాస రాజపుత్రాయ దై వికమ్ ॥ ౪౭ ॥ నిమహస్తర
 మాత్రేణ తదా ౭నమ్య సవీర్యవాణ్యం సమారోప్య ఝషితిపూరయామాస వీర్య
 వత్ ॥ ౪౮ ॥ తేన పూరయతా మేగా స్తక్నేభగ్నం ద్వీధా ధనుః ॥ తస్య శక్తో ౭
 భవద్భీమగి సతితస్యతేనీవ ॥ ౪౯ ॥ తతో ౭పాం తత్ర రామాయ పిత్రా సత్యాభి
 సద్ధినా ॥ నిశ్చితా దాతు ముద్యమ్య జలభాజన ముత్తమమ్ ॥ ౫౦ ॥ దీయమానాం
 నతు తదా ప్రతిజగ్రహ రాఘవః అవిజ్ఞాయ పితు శ్చన్ద మయోధ్యాధిపతేగి ప్రభాః ॥
 తత శ్శ్వశుర మామస్త్ర్య పృథం దశరథం సృపమోమమపిత్రాత్వహం దత్తారామాయ
 విదితాత్మనే ॥ ౫౧ ॥ మమ చై వానుజా సాధ్వీ ఊర్మిభా స్రియదర్శనా ॥ భార్యాగ్నే
 లక్ష్మణస్యాపి దత్తా పిత్రా మమ స్వయమ్ ॥ ౫౨ ॥ ఏవం దత్తా ౭స్మి రామాయ తదా
 తస్మి న్స్వయంవరే ॥ అనురక్తా ౭స్మి ధర్మేణ పతిం వీర్యవతాం వరమ్ ॥ ౫౩ ॥ ఇతిశ్రీమ
 దయోధ్యాకాండే ౭ష్టాదశో త్రయశతతమస్కంః ॥

అనసూయాతు ధర్మజ్ఞా శ్రుత్వా తాం నుహతిం కథామ్ ప్రవృష్టజత బాహు
 భ్యాం శిరస్యాఘ్రియ మైకలిమ్ ॥ ౧ ॥ వ్యక్తాక్షరపదం చిత్రం భాషితం మధురం
 త్వయా ॥ యథా స్వయంవరం పృత్తం తత్సర్వం హి శ్రుతం మయా ॥ ౨ ॥ రమే ౭పాం
 కథయా తేతు దృఢం మధురభాషిణీరవి రస్తజ్జత శ్శ్రీమా నుపాహ్య రజనీం శివామ్
 దివసం ప్రతికీర్ణానా మాహారాధం పత త్రిణామ్ ॥ సన్ధ్యాకాలే నిలీనానాం నిద్రాధం
 శూయతే ధ్వనిః ॥ ౩ ॥ ఏతేచా ప్యభిషేకార్థా మునయగి కలశోద్యతాః ॥ సహితా
 మగ్ని హోతేషు హుతేషు విధి

౨౯౬ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే ఏకోనవింశోత్తరశతతమస్కంధః.

పూర్వకమ్ । కపోతాగ్నాచూణో ధూమో దృశ్యతే పవనాద్ధతః ॥ ౬ ॥ అల్పవల్లాహీ
తరవ్రా ఘనీభూతా స్సమస్తతః । విప్రకృష్టేఽపి దేశేఽస్మి న్నప్రకాశ ని వైదితః॥
రజనీచరసత్త్వాని ప్రచరన్తి సమస్తతః । తపోవనమృగా హ్యేతే వేదితీర్థేషు శేరతే॥౮॥
సమ్ప్లివృత్తా నిశాసీతేనక్షత్రసమలఙ్కృతాఽజ్యోతాస్మిన్ ప్రావరణశ్చంద్రోదృశ్యతే
భృషిణీర్దేవ్యరే॥ ౯ ॥ (గమ్యతా మనుజానామి రామస్యానుచరీభవ) కథయన్త్యాహి
మధురం త్వయాఽహం పరితోషితా ॥ ౧౦ ॥ (అలఙ్కరుచ తావత్త్వం ప్రత్యేక్షం
మమ మైథిలి । ప్రీతిం జనయ మే వత్సే దివ్యాలఙ్కారిరోభితా) ॥ ౧౧ ॥ సా తదా
సమలఙ్కృత్య సీతా సురసుతోపమా । ప్రణమ్య శిరిసా తస్యై రామం త్వభిముఖ
యయా ॥ ౧౨ ॥ తథాతు భూషితాం సీతాం దదర్శ వదతాం వరః । రాఘవసి ప్రీతి
దానేన తపస్విన్యా జహ్న్వచ॥ ౧౩ ॥ స్యవేదయ త్తత స్సర్వం సీతా రామాయ మైథిలి
ప్రీతిదానం తపస్విన్యా వసనాభరణసజమ్ ॥ ౧౪ ॥ ప్రహృష్ట స్త్యభవ ద్రామో
లక్ష్మణశ్చ మహారథః । మైథిల్యా స్సత్కిరీయాం దృష్ట్వా మానుషే ఘ సుదుర్లభామ్॥
తల స్తాం శర్వరీం ప్రీతసి పుణ్యాం శశినిభాననః॥ అర్చిత స్తాపస్యైస్సిద్ధై రువాస రిఘునందనః॥
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయా మభిషిచ్య హుతాగ్నికాః । ఆపృచ్ఛేతాం సరవ్యా
ఘోతాపసా న్వనగోచరాః ॥ ౧౬ ॥ తావూచు స్తే వనచరా స్తాపసా ధగ్ధచారిణః ।
వనస్య తస్య సంచారం రాక్షసై స్సమభిప్లుతమ్॥ ౧౭ ॥ రక్షాంసి పురుషాదాని నానా
రూపాణి రాఘవ । వన స్తస్మి న్నహరిణ్యే వ్యాళాశ్చ రుధిరాశనాః ॥ ౧౮ ॥ ఉచ్చి
ష్టంవా ప్రమత్తంవా తాపసం ధర్మచారిణమ్॥ అద స్తస్మి న్నహరిణ్యే తా ని వారయ
రాఘవ ॥ ౨౦ ॥ ఏష పథా మహాక్షిణాం ఫలాన్యాహరతాం వనేఅనేనతు వనం దుగ్ధం
గన్తుం రాఘవ తే తమమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఇతీవ త్రైప్రాజ్ఞలిభి సవస్విభి ర్విజైః కృతస్వ
స్త్యయనసి పరస్తపః॥ వనం సభార్యసి ప్రవివేశ రాఘవ స్సలక్ష్మణ సూర్యగ్ర వాభ్రమ
ణ్ణలమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే ఆదికావ్యే శ్రీమద్వాల్మీకీయే చతు
ర్వింశత్యహస్త్రికాయాం సంహితాయాం శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనవింశోత్తరశత
తమస్కంధః.

కాణ్డం ద్వితీయం శృణ్వో యసి ప్రోక్తేన నియమేనతు సోఽగ్ని సాయుజ్య మా
పోతి పతనా ద్వాపి శాస్త్రతః ॥ సౌమిత్రిణాచ జానక్యా చాపబాణాసిధారిణే । సం
సేవ్యాయ సదా భక్త్యా స్వామినే మమ మజ్జశమ్.

ధ్యానశ్లోక ప్రకారః

సీతాదేవీయుతం వీరం సర్వభూషణభూషితమ్ । సీతాపతిం హరిం

ధ్యాయే దయోధ్యాకాణ్డ ఉత్తమే ॥

ఓం తత్సర్వం శ్రీరామార్పణమస్తు.

అయోధ్యా కాండ స్స మా సి మ గ మ త్.

